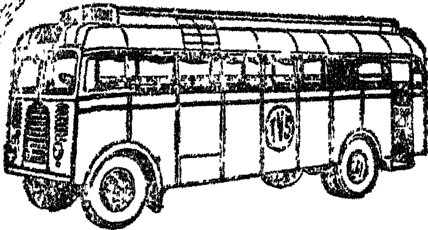
ఉగాది అభినందనములు

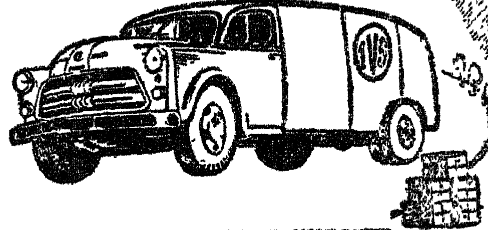

అటోమొబైల్ ఇంజనీర్లు, బాడీ బిల్డర్లు,

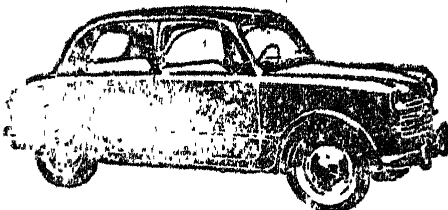
తిరుచిరాపల్లి, తిరునెల్వేలి; పుదుక్కోట

సేలం & కోయంబత్తూరు.

ఇండియాలో స్వతంత్రమైన అతి పెద్ద రోడ్డు ట్రాన్స్‌పోర్టు కంపెనీ,

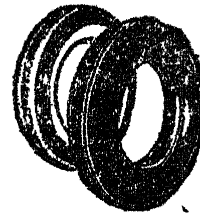
మధుర

ఫియట్ ప్లిమత్ కార్లు, ఫార్గో ట్రక్కులు,

ఫెర్గుసన్ ట్రాక్టర్లకు డిస్ట్రిబ్యూటర్లు

మద్రాసు-6.

ఫుల్ సర్కిల్ మోల్డులతో టైర్లను క్రొత్తగా ట్రెడ్ చేయువారు

పుదుక్కోట

1955-56

మోటార్ భాగములు,

ఉపకరణములు అమ్మే

అతి పెద్ద సంస్థ

మద్రాసు & బెంగుళూరు

మద్రాసు

ఆంధ్రపత్రిక

(నలువది ఆరవ)
ఉగాది సంచిక

(1955-56)

సంపాదకుడు:

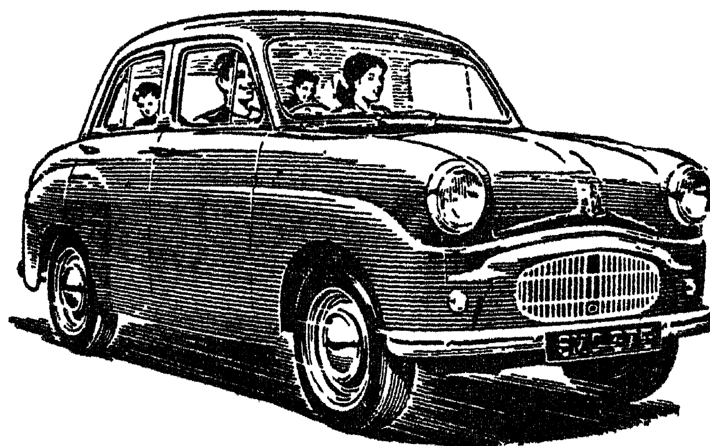
శివలెంక శంభుప్రసాద్

[వెల రూ. 2]

చెన్నపురి:

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయమున

ముద్రితము.

అమ్మకమునకు సిద్ధముగా నున్నది.

టామ్‌సాయర్ ప్రపంచ యాత్ర

మూలం: మార్క్ ట్వేన్ అనువాదం: నండూరి రామమోహనరావు

వెల: **1-8-0** పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకం.

ఆంధ్ర గ్రంథమాల, మద్రాసు-1.

ఆంధ్రపత్రిక

మన్మథ ఉగాది సంచిక

విషయానుక్రమణిక

ముఖచిత్రం : మన్మధ—దశిక రామలింగేశ్వరరావుగారు

త్రివర్ణచిత్రములు : ముగ్ధ—కె. సి. యస్. పణికర్ గారు;
బలిమూర్తి—కె. సి. యస్. పణికర్ గారు;
అధికారప్రదానము—రణవీర సక్సేనా.

ఛాయాచిత్రాలు : (1) తటాకతీరము (2) సుందరమూర్తి: రాజారాణీ దేవాలయశిల్పం (3) ప్రమథగణం: భువనేశ్వర దేవాలయం—చిత్రకారులు: కె. వేణుగోపాల్ గారు.

ADVERTISERS' INDEX

అధికార ప్రదానము

ఓమ్

ప్రస్తావన

నేటితో మన్మథవత్సర వసంతోదయం ప్రారంభం అయింది. సంవత్సరారంభం మనకొక ప్రత్యేకమైన మహోత్సవం. ఈనా డాంధ్రులందరు గత జీవిత ఘట్టా లొకసారి సంస్మరించుకొని భవిష్యజ్జీవన గమనంలో బంగారుకలలు కంటూంటారు. ఎలాంటి వాస్తవికులకైనా కొంతవర కిది సహజమే. మానవుని మనోనిర్మితిలోనే ఈ విచిత్రవిన్యాసా లున్నాయి. పిన్నలు పెద్దలు, యువకులు, ప్రజలు, నాయకులు, అందరు అంతరాంతరాల్లో ఈనా డుత్సాహడోలికల్లో ఉవ్విళ్లూరుతూంటారు.

మన్మథ సంవత్సరాది మహోత్సవసమయంలో వీరందరికీ మా అభినందనా లందజేస్తున్నాము.

మనజాతి చరిత్రగతిలో మన్మథసంవత్సరాది విశిష్టమైనది. జయలో మనవారు స్వరాష్ట్రానికి పునాదులు నిర్మించుకొన్నారు. శ్రీ వెంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయానికి శంకుస్థాపనోత్సవం జరుపుకొన్నారు. ఇలాటివే మరికొన్ని విజయాలు సాధించుకొన్నారు. కాని ఆంధ్రప్రభుత్వానికి తగినంత బలం లేకపోవడం వల్లనైతేనేమి, రాష్ట్రనాయకుల్లో తగినంత ఐకమత్యం లేకపోవడంవల్లనైతేనేమి ఆయారంగాల్లో అనుకున్నంత అభివృద్ధి కన్పించలేదు.

కాని నేటి ఉగాదితో అన్నిరంగాల్లోను మన కెన్నెన్నో ఆశారేఖలు మెరుస్తున్నాయి. మన ప్రజాస్వామికపక్షాలన్నీ ఒక్క తాటిమీద నడిచి మొన్నటి ఎన్నికలలో అఖండవిజయం సాధించుకొన్నాయి. ఈ విజయోత్సవం మనరాష్ట్రంలోనే కాక భారతదేశంలోను, ప్రపంచంలోను, మహోత్సాహంతో ప్రతిధ్వనించింది. ఎవరు ఇంతటి దిగ్విజయం చెకూరగలదని ఊహించలేదు. ఎలాంటి క్లిష్టపరిస్థితులలోనైనా ఆంధ్రప్రజ ప్రజాస్వామ్యంవైపే నిలబడగలదని ఈ ఎన్నికలు స్పష్టంగా ఋజువు పరిచాయి. ఏకగ్రీవంగా జరిగిన నాయకుని ఎన్నికలో కూడా ఈవిధమైన ఉత్సాహోభినివేశాలే వెల్లివిరిశాయి. రాష్ట్రప్రభుత్వ నిర్మాణంలోకూడా ఇలాంటి ఏకీభావమే పరిఢిల్లగలదని తద్ద్వారా మనరాష్ట్రంలో సుస్థిరమైన ప్రజాస్వామికప్రభుత్వం ఏర్పడగలదనీ ఆశిస్తున్నాము. ఆంధ్రదేశ ప్రజ లీనాడు తమ విశిష్ట వివేచనాశక్తివల్ల ప్రపంచప్రసిద్ధి వహించారు. కొంతవరకు వీరి బాధ్యత తీరినదని అనవచ్చును. ఇక ఈబాధ్యత రాజకీయనాయకులు, రాష్ట్రప్రభుత్వము స్వీకరించి ఇతోధికంగా ప్రజలమన్నన లందుకొనవలిసిన తరుణం ఆసన్నమయింది. నేడికవీరిమీదనే మన ప్రజాస్వామ్య భవిష్యత్తంతా ఆధారపడిఉన్నదన్నా అతిశయోక్తి కాజాలదు. ప్రజానాయకు లీ విషయం గుర్తించగలరని ప్రజకు, ప్రభుత్వానికీ నాయకులకు ఇతోధికమైన పరస్పర సహకారసౌహార్దా లభివృద్ధి పొందగలవనీ ఆంధ్రరాష్ట్రం ఈవిషయంలో ఇతర రాష్ట్రాలకు మార్గదర్శకం కాగలదనీ ఆశిస్తున్నాము.

సారస్వతదృష్ట్యా పరిశీలించినా ఈ ఉగాదినా డొకప్రత్యేకత భాసిస్తున్నది. ఇంచుమించుగా గత దశాబ్దంలో మన సారస్వతంలో అస్పష్టమైన అభ్యుదయ నినాదా లెన్నెన్నో మారుమోగాయి. యువకే రచయిత లనేకు లభ్యుదయనినాదా లాధారంగా రకరకాల రచనలు సాగించారు. కాని ఇటీవల రచయితల గురుతరబాధ్యతపై సాగిన వాదోపవాదా

లీవిషయంలో పాఠకులలో గాఢమైన సారస్వత జిజ్ఞాస, అభిమానము రేకెత్తించాయి. తద్ద్వారా విఖ్యాతరచయిత లనేకులు ప్రజాస్వామ్యవిజయంపై తమ గాఢాభిమానం వ్యక్తీకరించి ప్రజానీకానికీ, ప్రజాస్వామ్యవిజయానికీ మార్గదర్శకులైనారు. ఈ విషయంలో ఆంధ్రపత్రికలు, రచయితలు, పాఠకులు చేసినసేవ చిరస్మరణీయమైనది.

ఈ వాదోపవాదాలవల్ల కొన్ని ముఖ్యవిష యాలలో పాఠకులకేగాక రచయితలకుకూడా కను విప్పు కలిగింది. కేవలం రాజకీయనినాదాలే రచనా వస్తువులుగా స్వీకరించి, తాత్కాలిక లక్ష్యాల వాగురలలో చిక్కిన రచనలకు సారస్వతగౌరవం చేకూరదని స్పష్టపడింది. సాహిత్యానికీ రాజకీయ ప్రచారానికీ హస్తిమశకాంతరం ఉన్నదనీ రాజకీయ ప్రచారరచన లాయాపక్షులక్ష్యాల ఆవశ్యకతలు తీరి పోగానే అంతరించిపోగలవనీ తేలిపోయింది. సాహి త్యంలో సాంఘికసమస్యాదృక్పథానికీ ప్రచార వాఙ్మయంలో సాంఘికసమస్యాదృక్పథానికీ గల అంతరువులుకూడా ఈ చర్చలవల్ల విస్పష్టంగా వెల్లడి అయ్యాయి. బలీయమైన రాజకీయాధికారముద్రవల్ల సారస్వతం ఏదైనా, సన్నగిల్లి నిర్జీవమైపోగలదనీ, స్వాతంత్ర్యవాతావరణంలోనే సజీవసాహిత్యం వర్ధిల్ల గలదనీ రచయిత లనేకులు సోదాహరణంగా ప్రతిపా దించారు. అంతేగాక ప్రతిజాతికీ సజీవమైనసంస్కృతి, సంప్రదాయము ఉన్నాయనీ ఇవి విడిచి వ్యవహ రించడం రయిచతలకు కేవలం నేలవిడిచినసాముగా పరిణమించగలదనీ స్పష్టపడింది.

ఈచర్చలవల్ల ఆంధ్రదేశంలో సారస్వతంలో ఒక నూతనాధ్యాయానికి నాందీప్రస్తావన జరిగినదని అనవచ్చును.

అయితే రచయితలలోను, పాఠకులలోను బయలుదేరిన ఈ నూతనోత్సాహానికి అనేకవిధాలుగా ప్రోద్బలం కలిగించవలిసి ఉన్నది. ఈ దశాబ్దంలో ఆంధ్రదేశంలో బయలుదేరిన సాహిత్యసంస్థలు కొన్ని ఆయారాజకీయపక్షాలకు ప్రతినిధులుగానే నిలబడి ఉన్నాయి. సరియైన సారస్వతాభివృద్ధి కివి దోహదం కలిగించలేవని ఇటీవలి సారస్వతచర్చలు ఋజువు పరు స్తున్నాయి. నేడు సజీవమైన సాంప్రదాయికతకు, నవ్యతకు తగినప్రోద్బలం కలిగిస్తూ కేవలం సాహిత్య దృక్పథం అభివృద్ధిపొందించే సారస్వతపరిషత్తు నిర్మించవలిసిన ఆవశ్యకత ఎంతైనా ఉన్నది. దీనికి ప్రజలేకాక ప్రభుత్వంకూడా గట్టిగా చేయూత ఇవ్వాలి. ఇది రాష్ట్రానికంతటికీ ప్రాతినిధ్యం వహిం చాలి. ఈపరిషత్తనేకరంగాల్లో జరుగుతున్న సార స్వతకృషికి సర్వతోముఖంగా సహాయంచేసి, సమ న్వయం కలిగించి ప్రోత్సహించాలి. ప్రస్తుతం తెలుగుభాషాసమితివల్ల జరుగుతున్నకృషి రచయితల లోను, పాఠకులలోను తగినంత ఉత్సాహం కలి గించడంలేదు. ఇది బాగా విస్తృతిచెంది రచయితలలో నూత్న చైతన్యం కలిగించాలి. ఇంకా సహకారప్రచు రణసంస్థ ఏర్పరచవలసినదనీ, ప్రాచీనగ్రంథాలు ప్రభు త్వమే ప్రచురించి ప్రజల అందుబాటులోనికి తీసుకు రావాలనీ కొందరు సూచించారు. ఇవి సులభసాధ్య మైన సూచనలు. ఇన్నాళ్లనించీ నడిచిన ఆంధ్ర ప్రభుత్వం భాషావాఙ్మయాభివృద్ధికి తగినంత దోహదం కలిగించలేకపోయింది. నేడిక మనకు సుస్థిరమైన ప్రభుత్వం ఏర్పడగలదని అందరు ఆశిస్తున్నారు.

త్వరలోనే ఈ ఆశాభావం వాస్తవరూపం ధరించగలదనీ మనప్రభుత్వం ఆయా ఆర్థిక వ్యావసాయి కాది రంగాలలోనేకాక భాషాసాహిత్యాది సాంస్కృ తికరంగాలలోకూడా తగినంతదోహదం కలిగించగల దనీ ఆంధ్రప్రజ సర్వతోముఖంగా అభివృద్ధిపొంద గలదనీ ఆశిస్తున్నాము.

ఉగాది

శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావు

మంగళంబోయ్ మన్మథా! జయ
మంగళబోయ్ మన్మథా! నవ
వత్సరాది మహోత్సవార్పిత
వాద్యగీతా స్వరసుధా!
మంగళంబోయ్ మన్మథా జయమంగళంబోయ్!

ఎన్నియేండ్లోనడిచినవి మా
యింటిలో నీ వాడికూడి
పక్వకదళీ గోస్తనీఫల
పాయసముభుజియించి, మంగళంబోయ్!

నీదుతరుణ స్నేహవిరహము
నిలుపరాని దురాతపంబున
దిగులుపడిచెడి సొగసుమాసెను
తీగెలును పూలునువగన్. మంగళంబోయ్!

రామశబ్దము వల్లెచెప్పదు
దోరపడ్లను తేరిచూడదు
శుకశుకీవలయంబు తావక
సుగమచోదన పొందమిన్. మంగళంబోయ్!

మెఱుగుతాదలు ఫోలకులబెరె
మిసిమి తళతళలాడి వ్రేలగ
ముదిసి వేచెదు దరిసెనబు నీ
దరిసెనమునకు తాలిమిన్. మంగళంబోయ్!

కోకిలలు తినకుండ తోటల
గున్నమావి చిగుళ్ళగుత్తులు
కాచినారము: కమ్మదనములు
కదలలేదు రవంతయున్. మంగళంబోయ్!

పూలతేనెలు గ్రోలకుండగ
తోలితిమి తుమ్మెదల వేకువ
నేలపైపడనీక పమిటెల
పట్టినారముపొగడలన్. మంగళంబోయ్!

జన్నికట్టిన జాతిచెఱుకుల
వెన్ను వేయని కండకన్నులు
ఏరిదాచితి మిష్టమంచును
ఆరగింపుము అతిథివై!
మంగళంబోయ్ మన్మథా!
జయమంగళంబోయ్ మన్మథా
మంగళంబోయ్!

సువర్ణ విహంగాలు

శ్రీ వేముగంటి నరసింహాచార్యులు

శ్రేణులఁ దీర్చి గాంగజలశీకరశీతలమారుతమ్ము నా
ప్రాణము నొసర్చి నాల్గుదెసలన్ విహరింపుచు భారతాంబికా
పాణిపవిత్రితమ్ములగు బంగరురెక్కల పావురాళ్లు మేల్
ప్రీతితోడ మోసుకొనిపోవుచున్నవి శాంతివాక్యముల్.

చల్లదనమెల్ల ముల్లెగట్టిన మంచు కొండయే తల్లికి నిండుగుండె
బుద్ధుడు మొదలైన మునిశిరోమణులు ఏ యమ్మ పున్నెంపు ముత్యాలవంటి
భవ్యభాగీరథీవారి పూరమ్ము లే మాతకు కమ్మనిమాట తేనె
బాపూజి కంటిపాల జాలి వెన్నెల ఏయమ్మ చిరునవ్వు సోయగమ్ము

ఆ మహాభారతాంబ, దయావలంబ
ప్రలికతోరణముగా నవశ్రుతులు పలుకు
విశ్వవీణను సవరించి శాశ్వతప్ర
శాంత కల్యాణగీతముల్ చదువుచుండె!

ప్రళయ పరమాణు గర్భగోళంబునందు
నిదురబోయెడు మృత్యువున్ మేలుకొలిపి,
రెచ్చగొట్టు వారల శుష్కహృదయములను
ప్రేమమధుర సార్ద్రముల గావించుచుండె!

చేరవలోని సంగరపు చీకటి కూకటి విచ్చుచున్న నేఁ
ధ్యాపణ కేతనస్ఫుట పటాంచలముల్ దిగజారిపోవగా
భారతమాత మూర్ధ్ని తలవాకిట నాటిన స్నేహదీపికా
తోరణ మాలికల్ వెలుగుత్రోవలు దీయుచునుండె దిక్కులన్.

అరుణమైన రేకులు చెలువారు భరత
భూమిలో పూచిన గులాబి పూవొకండు
సకల దేశాలలో వెదజల్లుచుండె
శాంతి సందేశ మాధుర్య సౌరభములు.

శూన్య వనముఖంబున నూత్న శోభనించు
ఈ వసంతమ్ముపలె శాంతి యెనయుగాత!
ఈ యుగాది ప్రేమసుమాలు దోయిలించి
భువన వీధులలో నెగబోయుగాత!

---

* శ్రీ పండిత నెహ్రూ.

సుందరమూర్తి
రాజా రాణీ దేవాలయు శిల్పం

బెర్గ్‌సన్ తత్త్వవాదము

శ్రీ పొరనంది జగన్నాథస్వామి

1

పారిస్ నగరములో జననమొందిన, చిన్నతనము కొంతకాలము ఇంగ్లండులో గడిపి, పారిస్‌లో విద్యనభ్యసించిన ప్రజ్ఞావంతుడు బెర్గ్‌సన్ తత్త్వజ్ఞుడు. ఒకే శాస్త్రములో మహా విద్యను అభ్యసించుటకంటె నానా శాస్త్రములలో కూడా ఉన్నత విద్యాభ్యాసము చేయడము ఉత్కృష్ట విధానము అని తర్కించే వాదానికి బెర్గ్‌సన్ ఒక విలువైన నిదర్శనము కాగలడు. గ్రీక్ లాటిన్ భాషలలోను, గణితశాస్త్రములోను, ప్రకృతిశాస్త్రాలలోను గరిమను పొందిన విద్యావంతుడు బెర్గ్‌సన్. గణిత ప్రకృతిశాస్త్రాలలో బహుమతులు సంపాదించగలిగినా, గ్రీక్ లాటిన్ భాషా విజ్ఞానములో ఉన్నతస్థానాన్ని సంపాదించడానికి పంధొమ్మిదవ వయస్సున ఫ్రాంసులో ఉన్నత విద్యాలయములో ప్రవేశించాడు; ప్రాచీన గ్రీక్ విజ్ఞానములో అధికారి అనే పదవిని సంపాదించాడు కూడా. మూడు సంవత్సరాలు ఉపాధ్యాయునిగా ఉద్యోగము చేశాడు. 1889 సంవత్సరములో లాటిన్ భాషలో ఒక వ్యాసాన్ని ఫ్రెంచి భాషలో ఒక వ్యాసాన్ని వ్రాసి డాక్టర్ ఆఫ్ ఫిలాసఫీ అనే బిరుదును సంపాదించాడు.

ఆ తరువాత గడచిన అయిదు సంవత్సరాలలోను లభించిన ఉత్కృష్ట గ్రంథాలను విషయము ఏదైనా సరే తీవ్రముగా పరిశీలన పూర్వకముగా చదివి విజ్ఞాననిధి అనిపించుకొన్నాడు. కళ సారస్వతము, బయాలజీ అనే ప్రాణిశాస్త్రము మనస్సంబంధమైన జ్ఞానము, ఇట్లు విషయము నిర్ణయము చేయకుండా దొరికినదానిని గ్రహించడమే సూత్రముగా చేసుకొని విజ్ఞాన సముద్రములో మునిగి తేలుతూ ఉండేవాడు. బెర్గ్‌సన్ నివసించియున్న స్థలము విజ్ఞానానికి, అవగాహనానికి, దీర్ఘధ్యానానికి చక్కని వసతి గలది. దాని ప్రకృతి పరిస్థితులు, పాండిత్య సంప్రదాయాలు, అక్కడ పేరైన విద్యాఘనుల పరిచయాలు అసమాన విద్యాదీక్షకు చక్కగా అనుకూలమైనవి. తనలో తాను విమర్శించుకొంటూ, తనకు గోచరమైన తత్త్వమును ఇతరులకు అందజేస్తూ, తర్కవితర్కాలద్వారా జ్ఞానతపస్సు ఒనరించడానికి అనువైన స్థలము అది.

ఉపాధ్యాయుడిగా పాఠాలు అనువదించినప్పుడైతేనేమి, పండితుల సభలలో గోష్ఠిచేసినప్పుడైతేనేమి, వేదికలపై ఉపన్యాసాలు చెప్పేటప్పుడైతేనేమి, అతని ప్రతిభ అందరిని వ్యామోహాపరచివేసేది. ఉపయోగించిన భాష, వ్యాఖ్యానించిన విషయము, వాదన ధోరణి, అన్నీ కూడా వినేవారికి క్రొత్తగా రూపించేవి. పండిత పత్రికలలో ప్రచురింపబడిన అతని వ్యాసాలను చదివిన వారు ఇతడు తత్త్వనిరూపణలో నూతన యుగాన్ని స్థాపించబోతున్నాడని గమనించగలిగేవారు. ఈ ఉపన్యాసాలు ఈ పత్రికలు అనేకములు. సంవత్సరానికి ఒకటి రెండుకు తక్కువ కాకుండా వెలువడుతూ ఉండేవి. ఇవన్నీ ముందు నిర్మించబోయే మండపానికి స్తంభాలు. ఇతడు చేసిన తత్త్వనిరూపణలోని ముఖ్యాంశాలు ఫ్రెంచిభాషలో ప్రతిపాదింపబడడము చేత, కొన్నాళ్లవరకు ఇతర దేశాలలో ఇతని ఖ్యాతి విస్తరించలేకుండెను. కొన్నికొన్ని భాషాంతరీకరణము కాగానే, ఇతర దేశాలలోని తత్త్వజ్ఞులు ఇతని పరిచయముకొరకు ఆతురతతో చూడ ప్రారంభించారు. ఇదే ఆరంభము ఇతని జగద్విఖ్యాతతకు.

1898 లో అనగా అతని ముప్పైతొమ్మిదవ సంవత్సరంలో ప్రొఫెసరుగా విశ్వవిద్యాలయములో నియమింపబడ్డాడు. పాఠాలు ఇన్ని గంటలు చెప్పాలి అనే నియమమునకు అతీతుడు అవడము చేత, జ్ఞానతపస్సుకు ఆటంకము తగ్గినది. ఆ కారణము చేతనే అతని నివాసగృహము నిశ్శబ్దమైన ప్రాంతములో లభించినది. ఆ చుట్టుప్రక్కల ఉన్నవారంతా విద్యాదీక్షను స్వీకరించినవారే. ఆ పట్టణ ప్రభుత్వము విద్యారాధకుల యెడల వారికి గల గౌరవచిహ్నముగా ఆ ప్రాంతాన్ని నిశ్శబ్దముగా ఉండేటట్లు ఏర్పాటుచేశారు. వీధులలో అరచేవారు, డప్పులు వాయించేవారు, బళ్లచప్పుళ్లు, అన్నీ అక్కడ ఆటంకపరచబడినవి. ఇంటిలోపల ఏర్పాటులు కూడా ధ్యానానికి అనుకూలమైనవి. ఇంటిచుట్టూ ఉన్న పెద్ద ఉద్యానవనము అందుకు వసతిగలదే. ఈ నిశ్శబ్దత చాలదు అని సెలవులలో జూరా పర్వతాలకు వెళ్ళిపోయేవాడు అతడు.

ఈ ధ్యానజ్యోతిలో అతడు దర్శించాడు తత్త్వసూత్రాలను. వాటిని విస్తృతవ్యాఖ్యానాలతో విపులీకరించి తన మొదటి మహాగ్రంథాన్ని ప్రకటించాడు. క్రమంగా తన ఉద్గ్రంథాల ద్వారా తాను దర్శించిన తత్త్వాన్ని వెదజల్లుతూ ప్రపంచమందున్న సుప్రసిద్ధ విద్యానగరాలకు తీర్థయాత్రను సలిపాడు. ప్రపంచమందు ఇతనికి గల ఖ్యాతి గణితశాస్త్ర రీత్యా గ్రహించడానికి అతనిగురించి బయలు వెడలిన పత్రికల పుస్తకాల సంఖ్యను పొందుపరుస్తున్నాను.

1912 లో 417 ప్రకటితములు అయినవి. అన్నియూరోపుభాషల లోను అతని గ్రంథాల భాషాంతరీకరణాలు వెలువడినవి. 1927 సంవత్సరము ఇవ్వవలసిన నోబెలు బహుమతి ఇతనికి ఇవ్వబడినది. ప్రకృతిశాస్త్ర విచారణలలో డార్విన్ పరిణామవాదానికి ఎట్టి అసాధారణ స్థానము వచ్చినదో, అట్టి విశిష్టస్థానము బెర్గ్‌సన్ మతానికి ఆధ్యాత్మిక వాదాలకు, సంక్రమించిందని విమర్శకుల అభిప్రాయము. ఆ తత్వవాదముయొక్క ముఖ్యాంశాలను అతిసంక్షిప్తముగా ఆంధ్రపాఠకులకు అందచేయాలని ఈవ్యాసం వ్రాయసమకట్టాను.

కాని ఇతడు 1918 సంవత్సరమున ఉపాధ్యాయ పదవిని విడిచిపెట్టి రాజకీయ వ్యవహారాలలో ప్రవేశించాడు. ముఖ్యంగా అంతర్జాతీయ సంస్థలలో పాల్గొన ప్రారంభించాడు. అంతర్జాతీయమైన అన్యోన్య విజ్ఞాన సహకారసమితి పక్షాన అమెరికాకు తన దేశము పక్షాన ఒక బృందము వెడలినపుడు ఇతనిని దాని అధ్యక్షునిగా ప్రభుత్వము నియమించి పంపింది. 1941 సంవత్సరములో పక్వమైన శరీరాన్ని విడిచినాడు ఈ పండితుడు.

2

బెర్గ్‌సన్ తత్వవాదమును గ్రహించుటకు అతని గ్రంథరాశి నుండి ముఖ్యమైన మూడింటిని ఎంచవచ్చును: కాలమూ, స్వేచ్ఛాశక్తీ (*Time and Free-will 1888*), జడపదార్థమూ స్మృతీ (*Matter and Memory 1896*) సృజించు పరిణామము (*Creative Evolution 1907*) ఆ ముఖ్యమైనవి. ఇతని వాదములో ఉన్న ఘనత ఒక్కటికలదు; మూలసూత్రము ఒక్కటీ అన్ని విషయాలను ఏకముఖముగా సమన్వయించగలిగేది "మారుతూ ఉండడము" అనేది ఆ మూలసూత్రము. ప్రతీదీ మారుతూ ఉంటుంది. ఇది పైకి ఎంత సులభముగా ఉన్నట్లు కనిపిస్తున్నదో అంత క్లిష్టమవుతూ ఉంటుంది విచారణ సాగించిన కొలదీ.

ఏ తత్వమైనా, ఏ శాస్త్రమైనా, అనుభవాన్ని ఆధారము చేసుకోవాలి. అనుభవములో కనబడేది మార్పు. పదార్థములన్ని అన్నివిధాల ఎల్లప్పుడూ మారుతూఉన్నట్లు అనుభవము. ఈ అనుభవము చైతన్యమునుండి సంక్రమిస్తున్నది. నేను అనేది అందుకు మూలాధారం. నేను ప్రతీక్షణమూ మారుతూ ఉన్నట్లు నా అనుభవము. కాని కొంత విచారణ చేస్తేనేగాని నా ప్రత్యక్షానుభవము కూడా మార్పుతో కూడుకొన్నదే అని స్పష్టపడదు. బాహ్య వస్తువు అలాగే ఉన్నా, నా ప్రత్యక్షమునకు సిద్ధమైన పరిస్థితులు అలాగే ఉన్నా, క్షణక్షణానికి నాకు గోచరమైయేది మారుతూఉంటుంది. కాలావచ్ఛిన్నేన మారక తీరదుగదా. భూతమంతా వర్తమాన ప్రత్యక్షంతో మిళితమైనపుడు, క్షణక్షణానికి భూతము మారడంవల్ల అనుభవము మారిందిగదా. చైతన్య—అవస్థలూ అట్టివే. స్థైర్యము అనే గుణము చెప్ప వీలుపడదు. అది ప్రవాహమువంటిది. భూతము వర్తమానంద్వారా భవిష్యత్తులోనికి దూరి చైతన్యము ప్రవహిస్తున్నట్లు అనుభవము. ఇది అవిరామమైనది. ఈ అవిరామము అనేది మూలసూత్రం. దీనినే మార్పు అనికూడా చెప్పవచ్చును గాని మారేది మాత్రము పూర్తిగా మారిపోదు. ఆ మారే అవస్థ నిలిచిఉంటూ మారుతుంది. ఈ స్వభావము మానసిక వృత్తులలో బాగా వ్యక్తమవుతుంది. పూర్వము జరిగినది స్మృతిద్వారా ఇప్పటి వృత్తిలో కలుస్తుంది. కాబట్టి నాశనము లేకుండా మార్పు ఉంటుంది. అందుచేత వ్యక్తి అన్నా, అవస్థ అన్నా మార్పే. మారకుండా ఉంది అంటే, నశించింది అన్నమాట, ఆ అర్థంలోనే మరొక రీతిని చెప్పవచ్చును; ఒకస్థితి నుండి మరొక స్థితికి మారింది అన్నా, ఆ స్థితిలోనే ఉంది అన్నా ఒకటే అర్థము. ఎల్లప్పుడూ మారుతూఉండడమువల్ల, ఎప్పుడు దృష్టిని ఆకర్షించేటంత స్పష్టమైన మార్పు సంభవిస్తుందో, అప్పుడు క్రొత్త స్థితి సంభవించింది అని చెప్పుతూఉంటాము. చైతన్యము అనగా భిన్న భిన్న వృత్తుల సమూహము అన్నా, ఈ వృత్తులన్నీ మనస్సు అనే పదార్థమునకు చెందినవి అన్నా ఒకటే అర్థము. మన అనుభవము మాత్రము మారని ప్రత్యేక పదార్థము కాదు. సంబంధము లేని ప్రత్యేక అవస్థల సమూహమూ కాదు. మార్పు అన్నదే ఉంటేది.

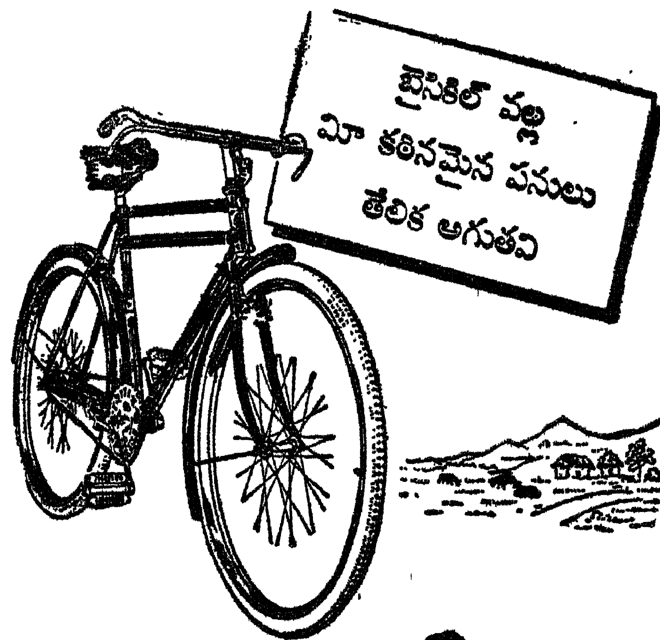
ఈలాగు మారుతూ ఉండబట్టే మనము అన్నది నిలిచి ఉన్నాము. ప్రపంచము అన్నది కూడా ఈ మార్పే. ప్రపంచము ఎల్లప్పుడూ మార్పు అవుతూ ఉంటుంది. అది అనుభవము. మారుతూ ఉన్న మనోవృత్తుల వెనకను, మారుతూఉన్న ప్రపంచము వెనుకను ఏదో ఒక మారనిది ఉన్నది అనడము అనుభవవిరుద్ధము. ఉన్నది అవిరామము మార్పు అవుతూ ఉండడము. అనుభవగతమైన ఈ మార్పులు ఏదో ఒకదానికి చెందినవి అనేది తథ్యము కాదు; అనుభవవిరుద్ధము కూడా.

బెర్గ్‌సన్ ప్రధానశాస్త్రమైన ప్రాణులశాస్త్రములో దీనిని ఎట్లు ప్రతిపాదించాడో తెలుసుకోవలెను. ప్రాణులు పరిణమించి సిద్ధమైనవని సర్వాంగీకారము. ఎట్లు పరిణమించినవి అనే ప్రశ్నకు రెండువిధాల వ్యాఖ్యానము కలదు. డార్విన్ ప్రకారము అంతర జాతులలో (*Species*) మార్పులు యాదృచ్ఛికంగా కలుగును అని వాటిలో ఏవి పరిసరములకు సరిపడునో అవి నిలిచి సంతానాభివృద్ధి చేసుననిన్నీ నిర్వచనము. లామర్క్ ప్రకారము పరిసరములకు ప్రభావము ఎక్కువ. పరిసరములు మారితే, ఆ క్రొత్త పరిసరాలకు సరిపడే క్రొత్త అంతరజాతులు లేచి నిలుచును అని నిర్వచనము. ఇవే పరిణామ సిద్ధాంతములో ముఖ్యమతాలు. వీటిప్రకారము పరిణామము యంత్రవత్తుగా జరుగుతుందనిన్నీ, ఒక ప్రయోజనము గాని ఒక చైతన్యప్రభావముగాని లేదనిన్నీ వ్యాఖ్యానము. ఈ యంత్రవత్తు పద్ధతిని బెర్గ్‌సన్ అంగీకరించలేదు. కృమిజాతినుంచి చిన్న పురుగులునుండి పెద్ద జంతువులనుండినీ ప్రాణవ్యాపారోదాహరణాలను అనేకములను సేకరించి, యంత్రవత్తు పద్ధతి ఎట్లు వాటిని సమన్వయించలేదో నిరూపించాడు అతడు. పరిసరాలకు సరిపడడమే పరిణామమైనపుడు, ఎన్నో వేల సంవత్సరాల క్రిందట పరిణామము అంతమొంది ఉండవలసినది. అన్ని అవస్థలలోను ప్రాణి పరిసరాలకు సరిపడగల్గినా దానిలోని ప్రాణశక్తి క్రొత్త రీతుల పరిణమించడానికి ఎందుకు ప్రయత్నించాలి? ఆ క్రొత్త

రీతులలో కొన్ని కాని ప్రాణస్థైర్యానికి విరుద్ధముగా ఉన్నవి కూడా అధిక—అధికతర—అధికతమ—సామర్థ్య జీవనాన్ని సాధించడానికి సాహసమును ఎందుకు చూపాలి? ఈ ఉత్సాహము ప్రాణశక్తి స్వరూపము; ఇదే ప్రాణము అన్నది; అన్ని ప్రాణులలో వ్యాపించి ఉంటుంది; ప్రాణిని ప్రవర్తింపజేస్తుంది. దీనిని అంగీకరించినప్పుడే పరిణామవృత్తులు ఎందుకు జరిగినవో నిర్వచనచేయ సాధ్యము; కానప్పుడు పరిణామము ఎట్లు జరిగెనో చెప్ప సాధ్యమైనా ఎందుకు జరిగెనో తర్కసంతుష్టిపూర్వకముగా చెప్ప సాధ్యపడదు.

ప్రాణికి ముఖ్యధర్మము ప్రయోజనపూర్వక వ్యాపారము. ఇది ప్రాణము ఉత్కృష్టస్థానాన్ని ఆక్రమిస్తున్న కొలదీ ఎక్కువ వ్యక్తమవుతూ ఉంటుంది. మనుష్యుని స్థితికి వచ్చేసరికి ప్రయోజనరహిత వ్యాపారము ఉండనే ఉండదు. మనశ్శాస్త్రములో మూలమైన సమస్య మనశ్శరీరాలకు గల సంబంధము. శరీరవృత్తులచేతనే మనోవృత్తులన్నవి కార్యకారణరూపంగా సిద్ధమవుతున్నవి; శరీరవృత్తిలేని మనోవృత్తిలేదు కాబట్టి శరీరవృత్తులు మనోవృత్తుల సంభవానికి ఆవశ్యకము. అని భిన్నభిన్న రీతులచేసే ఉపపాదనలలో మనస్సు యంత్రవత్తుగా ప్రవర్తిస్తుంది అని సూచనఉన్నది. బెర్గ్‌సన్ ఇట్టి వాదాలకు ప్రత్యుత్తరముగా చాలా నిదర్శన సామగ్రిని జతపరచెను. చైతన్యానికి అంగమన్న మెదడుకు కలిగే ఘాతలవలన చైతన్య వ్యాపారానికి హాని కలుగలేదని ఆ నిదర్శనాల సాక్ష్యము. తన చైతన్య వ్యాపారాలు మెదడుపైని ఆధారపడినవి కావుగదా. ఈ సాక్ష్య విచారణద్వారా బెర్గ్‌సన్ తన వాదాన్ని ఖాయపరచెను; చైతన్యము శరీరాన్ని అనగా మెదడును ఉపయోగించుకొంటుంది; చైతన్య వ్యక్తీకరణానికి అంగము మెదడు; చైతన్యము బాహ్య ప్రపంచముతో కార్యరూపేణ ప్రవర్తించడానికి మెదడు కరణము. చైతన్యము ప్రాణశక్తి.

ఈ ప్రాణశక్తికి ముఖ్యధర్మము చలనము, మార్పు; ఇది ఎల్లప్పుడూ సృజించే శక్తి. దీనికి ఆరంభము అంతము లేవు; ఆలాగే

సంపూర్ణత, పూర్తి, ముగింపు లేవు. ఈ శక్తియొక్క ఆవిర్భావమే ఈ ప్రపంచము. ఈ ప్రపంచము ఏలాగు వచ్చిందో అలాగే మార్పు అవుతూఉంది.

ఈ తథ్యాన్ని గ్రహించడము ఏలాగు అనే ప్రశ్నకు సమాధానముగా ఉపలబ్ధి (*Intuition*) అనే అంతర్ జ్ఞానాన్ని నిర్వచించాడు అతడు. ఇది బుద్ధి అనేదానికి సంపూర్ణతను ఇచ్చే అతీత శక్తి. ప్రాణశక్తియొక్క అనుభవ ప్రత్యయము ఈ ఉపలబ్ధి అనే సహాయ్యము ద్వారానే కలుగగలదు. ఈ అంతర్ జ్ఞాన సహాయ్యాన మనము వాస్తవముగా ఇట్టి అవిరామమైన మార్పుకంటె భిన్నము కామని గ్రహించగలుగుదుము. ఇది ఐక్యతను గ్రహించునట్టిది. ఇట్టి ఐక్యతకు చక్కని ఉదాహరణము సంగీతమునుండి తెలుసుకోగలము. రాగమును ఆలాపన చేసేటప్పుడు వినబడే వేరువేరు ధ్వనులు ఉన్నవి. ఈ ధ్వనుల కూడికమాత్రము రాగస్రావ్యత కాదు. ఈ కూడికకు అన్యమైన అతీతమైన ఐక్యత రాగము, దాని మేళవింపున్నూ. అలాగే ఒక చిత్రమును రంగుల కూడికేగాక వాటికి అతీతమైన ఐక్యతగా గ్రహించాలి దాని ఘనతను అనుభవించేటప్పుడు. అంగముల కూడిక మాత్రమేకాదు ప్రాణి; ప్రాణియొక్క ఏకత్వాన్ని అనుసరించి ఈ అంగాలన్నీ పనిచేస్తవి. ఈ ఏకతను భాగాలక్రింద విభజించగానే ఆ ఏకత నశిస్తుంది. ఈ భాగాల అతీతమైన ఏకత్వమే దాని తథ్యము, దాని సత్తా. ఈ ఏకత్వమును గ్రహించుటకు సహకారి అయేది ఆ ఉపలబ్ధి. ఈ ఏకత్వ గ్రహణమునకు కంటె దాని సృష్టికి ఎక్కువగా ఉపచరిస్తుంది ఉపలబ్ధి. బాహ్యముగా కనబడే భాగాలకు అతీతమైన ఏకతను గ్రహించి, దానిని ఆ భాగాలకు అర్పించి ఆ ఏకతను సృజించడానికి కావలసినది ఉపలబ్ధి. ఈ ఏకతా - సత్తను గ్రహించేవాడు కళాకారుడు. ఆ సత్తను గ్రహించే కళాభిజ్ఞునికి కూడా ఈ అంతర్ జ్ఞానము ఉండాలి. ఐక్యత అన్నది మీదను వివరించిన అవిరామము; ఒక భాగము రెండో భాగముగా మారుతూ నడిచే ప్రవాహము; పూర్వము అన్నది వర్తమానము అన్నదాని ద్వారా పరము అన్నదిగా మారడము. ఇట్లు మన అనుభవాన్ని గ్రహించడమే సత్తును తెలుసుకోవడము. ఇట్టి సద్ జ్ఞానమే తత్వ జ్ఞానము.

ఈ నిరంతర ప్రవాహమునుండి ప్రత్యేక వస్తువులను తయారు చేసేది బుద్ధి. ప్రవాహములోనిదానికి లేని ప్రత్యేకతను ఇటూ అటూ ఉన్న సంబంధాలను తెగదీసి కల్పించేది ఈ బుద్ధి. ప్రత్యేకతయొక్క ఫలము వాటితో మనము వ్యవహరించడానికి సాధ్యత కల్పించడము. ఆ వ్యవహార ప్రతిఫలమే వాటికి కల్పించిన రూపాలు అనిన్నీ. ఈ రూపాలు మనము కల్పించినవే. ఇవి అద్దములోని ప్రతిబింబాలవలె తిరిగీ ఆ వస్తువులనుండి మనపై చిత్రింపబడును; ఆ ప్రతిఫలములైన వాటిని వాస్తవముగా అవి ఆ వస్తువులకు చెందినవని భ్రమపడుచుందుము; అవి మనసుంచి బయలుదేరినవేగదా.

ఏకమైన సత్తునుండి విడదీయడమువలన అనేక భ్రమలు కలగడానికి అవకాశము వచ్చింది. తత్వశాస్త్ర చర్చలలో గతినిగురించి, కాలముగురించి అలాగే అనేక విషయాలలోను భిన్న భిన్న నిర్వచనాలు లేచినవి. అవి అన్నీ కూడా ఈ అవిరామ తథ్యాన్ని గమనించకపోవడమువలన పుట్టినవి. విరామము అన్నది లేకుండా ప్రవహిస్తున్న తథ్యములో విరామాలు కల్పించి, విడదీసి, ఏకమైనదానిని విభాగించి ఈ చిక్కులు కల్పించారు ఈ తత్వ విమర్శకులు అందరూ. సినీమా చిత్రాలలోని చిన్న చిన్న ఫొటోలు ఈ వస్తువులు. వాస్తవముగా స్థాయిలో ఉన్న వస్తువుల ఫొటోలు కావు ఆ చిత్రాలలోనివి. నడుస్తున్న సత్తాన్ని చిన్నచిన్న ఖండాల ఫొటోలుగా నిరూపించినంతసేపు ఆ నడుస్తున్న సత్తు రాదు. ఆ ఖండాలకు గతిపెట్టితే అన్నీ ఏకమై చిత్రాన్ని ప్రదర్శిస్తవి. అలాగే బుద్ధివలన విడదీయబడిన ఈ వస్తుజాలమంతా విరామము లేకుండా ప్రవహిస్తున్న ఈ అవిరామములో ఈ స్థాయికల వస్తువులను బుద్ధి ప్రదర్శిస్తున్నది. బుద్ధి కల్పితమైన దీనిని తథ్యమని భావించడము పొరపాటు. విడదీయబడిన భాగాలు గుణవాచక పదార్థాలవంటివి. తెలుపు వస్తువు ఉంటే, తెలుపుదనము ఉన్నదానిని తెలుపు వస్తువులనుండి విడదీసి ప్రత్యేక పదార్థంగా ఉన్నట్టు నిరూపించునట్టిది. భాగాలు అట్టివి. కాబట్టి భాగాలగురించి చెప్పేది ఏకతనుగురించి చెప్పడము అసత్యము అవుతుంది. భాగాలను గ్రహించేది బుద్ధి. ఏకతను గ్రహించేది ఉపలబ్ధి అన్న అంతర్ జ్ఞానము.

ఇంతవరకు వివరించిన బెర్గ్‌సన్ ముఖ్య సిద్ధాంతాలు, ఈ ప్రధాన సూత్రాలను అనేక రీతుల అనేక సమస్యలకు సమన్వయింపజేసెను. వాటిని అన్నిటిని రెండు కారణాలవల్ల ఇక్కడ విపులీకరించలేదు. గ్రంథము ఎక్కువగును అని ఒకటి. అవి క్లిష్టముగ ఉండడమువల్ల సాధారణ పాఠకలోకానికి నచ్చవని రెండోది. బెర్గ్‌సన్ మహాతత్వవేత్తలలో ఒకడు. ఒక్క సూత్రముక్రింద అన్ని విషయాలను సమస్యలను సమన్వయించినవాడు. అతని వ్యాఖ్యాన ధోరణి, పొందుపరచిన నిదర్శనాలు, నచ్చచెప్పడానికి ఉపయోగించిన ఉపమలు, అనన్య పద్ధతిని ఉంటవి. చదువుతున్నంతసేపు అతని వాదాన్ని అంగీకరించని వాడు ఉండడు; పూర్వపక్షపు ఆలోచన రానే రాదు. అలాగని బెర్గ్‌సన్ వాదము సర్వాంగీకృతము అని చెప్పవీలు లేదు. అతనిపై అనేక విమర్శనలు అతని జీవితకాలములోనే లేచినవి. బహుశః రానురాను వాటి ఉధృత తగ్గింది అని చెప్పగలము. వాదోపవాదాలలో చిక్కుపడడము అతనికి అంత ఇష్టము కాదు అని నిరూపించుటకు ఈ వాక్యమును పొందుపరుస్తున్నాను. "తత్వజిజ్ఞాసలో స్వమత ఖండనాలకు చెప్పే ప్రత్యుత్తరాలలో వినియోగపడే కాలము వృథా వ్యయము. ఒకరిపై నొకరు చేసుకొన్న అధిక్షేపాల అంతాన మిగిలినది ఏమిటని వారు వారు తత్వగ్రహణమునకు అర్పించిన సత్యాంశాలు. సత్యము ప్రబలమైనది; అదే అమోఘమైన ఖండన చేయగలదు. శుష్క వాదోపవాదములు ఎందుకు?" అని వ్రాసిన ఘనుడు అతడు.

మనదేశములో విరాజిల్లిన తత్వవిచారణ చాలా ఉత్కృష్టమైనది. కాని తత్వవిమర్శకులకు ఇతర తత్వనిరూపకుల వాదాలను తెలుసుకోవడము సంజసము. మనదేశములో అనేక మతములు లేచినవి. ఇప్పుడు వ్యాప్తిలోఉన్నవి కొంచెము కావు. మనము సాధారణముగా ఆరాధిస్తున్న శంకరాద్వైతములోని ముఖ్య సిద్ధాంతాలను ఈ మహనీయుని వాదోపపత్తులతో సరిచూచి చేసే ప్రయత్నము మరొక వ్యాసము కాగలదు.

వీరచానమ్మ

శ్రీ జీ. జాషువా

త్రేపుగ జోదుల యుక్కుమిం జేముల హొత్తిపొన్నల [illegible]
డన రంగంబు వొలంగి, భీరువయి, యింటింటను ప్రాణేశ్వరా
కని క్రోధోజ్జ్వల మూర్తివై, పసుపుటుండల్ చూపు మా ఖడ్గ తి
క్కన యర్ధాంగి!, వీరచానునకు రక్త స్నానతాగ్యరత్నాల్.

కవి తిక్కన్నకు సోదరుండవయి, యకౌరవ్య సంగ్రామ భా
గ్యవగాథల్ పదునేను పర్వముల నాకర్ణించియున్ వెఱ్ఱి యా
దవ సేనన్ గని పాఱివచ్చితని భర్తన్ దెప్పు సవ్యాంధ్ర భా
గ్యపి కాలూనిన నేలలో మెఱుచునింకన్ త్యాగదీపాంశువుల్.

ముగురాడంగుల మైతి మిప్పటికి, నీ పుణ్యాన నింకెందుకీ
మగరాయల్ ధరియించు డాలును, డవాల్, మాణిక్య రత్నాంచితం
బగు ఖడ్గంబని, భర్తలో కలకు వీరావేశవహ్నిచ్ఛటల్
రగులన్ డగ్గరిబుగ్గలన్ బొడుచు ధీరన్ నారి నూహించెదన్.

అసిలోనన్ మరణించియున్న భవదీయంబైన దేహంబుతో
నసలంబున్ వరియించి, స్వర్గపుర సౌఖ్యంబున్ సమార్జించి యుం
దును, దీనాకృతి బాఱివచ్చు మను వీన్గుంగూడి జీవించు టెం
ట్లని నిట్టూరుచు వీరకాంతను సమస్తాంధ్రంబు ఘోషించెడిన్.

సంగరభీరుడై, పురుషజాతి జనించిన యట్టివింత యా
డంగిని పెండ్లియాడిన పడంతిని నేనొక వీరపత్నినై
పొంగు టబద్ధమంచు వలపుం బ్రియనాథు నుదగ్రరోష ని
ష్ఠాంగుని జేయు బ్రాహ్మణ కులాంగనకున్ గవితా సుమాక్షతల్

వెట్టిని రక్తవాహినుల నీదు, రణస్థలి పెంగలించు నీ
గుట్టముగూడ నీ పిరికికొల్పు సహింపనిరీతి కల్లెపుం
బిట్టున మోము వంచి విలపించెదు నంచు నిజేశు నంగముల్
జుట్టిననాడు నప్పరమశూర సతిన్ మదినావహించెదన్.

గడెగడె కొక్కుపుట్టెడు రక్తమర్పించి
మనుమసిద్ధుల సేన బెనగుచుండ
విజయుడైవచ్చు నా ప్రియపుత్రుడని పల్కి
మీాయమ్మ నన్ను నమ్మించుచుండ
ఖడ్గతిక్కన కత్తి కఱకుదారుణమంచు
మా బావ తిక్కన్న డాబులాడ
మొక్కవోవని భవద్భుజశక్తిగరిమంబు
వమ్ముగాదని రాజు నమ్మియుండ
ప్రాణభీతిపఱచి వచ్చిన మగయాడు
దానవింక నీకు మానమేల?
పసుపు రాచుకొమ్ము ముసుగులోనని భర్త
నెత్తిపొడుచు మహిళకేటికోళ్లు.

వీరరసోర్మిలకిది పెల్లయిలేచి యుదగ్రమూర్తియై
క్రూర కరాసినకందుకొని గుఱ్ఱము నెక్కిన భర్తకున్నమ
స్కారమొనర్చి-కుంకుమము గంధమునద్ది సహర్షబాష్పయై
పోరికి సాగనంపిన యపూర్వ చరిత్రకు కోటి జోహరుల్.

ప్రియుని శిరస్సుతో పవనవేగముసం బరతెంచు పారసీ
హయమునుజూచి ఖేదపడి యశ్రులురాల్చి, తెలుంగుతేజ మ
క్షయమగుగాత మంచు నరుసంబున భర్తృశిరంబుతోడ ని
ర్భయముగ నగ్నిజొచ్చి బలియైన సతిమణి, మాకు ధ్యేయయా.

పసుపుం గుంకుమమీాది మోహమున కుద్వాసంబు గల్పించి, నీ
రసదర్పుండయివచ్చు నాధునకు వీరస్వర్గ మర్పించి, ని
ర్వ్యసనస్వాంతత నగ్నిజొచ్చి సకలాంధ్రధ్యేయమై కీరితిన్
బసుపుం గుంకుమగా వరించితివి చానా! నీకు శ్రద్ధాంజలుల్!

కథానిక:

కాళరాత్రి

శ్రీ పంతుల శ్రీరామశాస్త్రి

సెప్టెంబరు నెల చివరిరోజులు; సుమారు వారంరోజుల్నుంచి వర్షాలు ఎత్తిపెట్టినట్లే కనబడి, ముసురు మొదలుపెట్టింది. అంతకు ముందునాడు రాత్రి మొదలయింది, ఉదయం ఒక్క అరగంట మాత్రం తెరిపించ్చింది; అంతే, రోజంతా చినుకుతూనే ఉంది. ఈదరగాలి కొట్టూంది. వీధుల్లో కలుసుకొన్న మిత్రులు పరస్పరం "ఎక్కడో గాలివాన పెట్టినట్టుంది; దాని చివర ఇది అన్నమాటను కుశలప్రశ్నల్లో భాగంగా చేసుకొన్నారు. ఇంకా తమకు రేడియో లున్నాయన్న విషయాన్ని సున్నితంగా తెలుపుకు చేసుకోవాలన్న వారు అవునండీ, నిన్నరాత్రి వార్తల్లో ఎక్కడో సముద్రంలో సుడిగుండం ఏర్పడిందనీ, గాలివాన రావచ్చుననీ చెప్పారు. పిల్లల గొడవలో సరిగా వినడంకాలేదు" అని ముసురుకు తమకు తెలిసిన అధికమయిన కొంణాన్ని ప్రసారం చేసుకోసాగారు. రోడ్లు పరిశుభ్రంగా ఉండేంత పెద్దపట్టణం కాకపోయినా, అటూ ఇటూ తిరిగే బళ్ళకు లోటులేదు; అవి తుళ్ళించే బురదకూ లోటులేదు. ఈ వచ్చే బస్సుతో మన బట్టలు ఎందుకూ పనికిరాకుండా బురద కొట్టుకొనిపోతాయని తెలిసికూడా తప్పుకొందికి తగిన ఎడంలేనివి పెద్దవీధులు; ఇక తక్కిన సందుగొందుల సంగతి చెప్పుకోడం అనవసరం. పాదాలు పూర్తిగా కూరుకుపోయే బురద; అక్కడక్కడ చిన్న నీటికుంటలు; రోడ్డు ప్రక్కనుండే కాలవలు రోడ్డు ఒకే తీరుగా ఉన్నాయి. కాలవలు వేసవికాలంలో కళ్ళకి కనబడడానికే గాని, మురుగునీరుగాని, వర్షపునీరుగాని పారిపోడానికిగాని కాదు.

పట్టణంలో చాలాభాగం ఇళ్ళు, గాలీ వెలుతురూ ప్రసరించడానికి వీల్లేకుండా కట్టినవే. ఇల్లునంటి ఇల్లు ఇరికించుకొని కట్టుకోడంవల్ల ప్రక్కలకు కిటికీలుండే సావకాశంలేదు; పొడవుగా గొట్టాలలాగుండే ఇళ్ళకు ముందు వెనకలకు కిటికీలున్నా లేనిలో జమే.

ఇళ్ళలో అధికారం తమదే అయి, ఇంటిలో దేనికీ లోటులేని వాళ్ళకు ముసురునాడు ఇంట్లో కూర్చోడమే బాగుండవచ్చును. కాని, ఇంటిలో శాంతి సౌఖ్యాలు రెండూ లేని సత్యనారాయణ వంటివాడికి, ఇంటికంటె గుడిపదిలం అన్నట్టు, వీరయ్య కాఫీ హోటలే ఇటువంటి రోజుల్లో శరణ్యం. ఈగలు ముసురుతూ ఉన్నా, పగలే చీకటికోణంగా ఉన్నా వచ్చేపోయే మనుష్యుల వైఖరీ, ప్రసంగరీతీ, టిఫిను తినేపద్ధతీ ఇవన్నీ మనలనుగూర్చి మనం ఆలోచించకుండా ఉండడానికి తగిన సాయంచేస్తాయి. ప్రస్తుతం సత్యనారాయణకి ముఖ్యంగా కావలసిందే అది.

స్కూలుకి దసరా శెలవులు—కాని తనకి మరి శెలవురోజులయినా ఒకటే, బడిఉన్న రోజులయినా ఒకటే. రేపటి నుంచి దసరా శెలవులు ప్రారంభమవుతాయనగా, కొంప మునిగిపోయినట్టు పరుగెత్తుకొనివచ్చి ప్రవేశించాడు పద్మనాభంగారు—బోలెడంత శెలవుంది; ఆరోగ్యమూ అంతంత మాత్రంగా ఉంది; అయితేనేం, ఎక్కడ శెలవుల్లో పని చేయకుండా జీతంవచ్చే సావకాశం పోతుందో అని—ఇంతాచేసి, ఈ డబ్బు ఎవరికోసమని?—తానెంత ఆరోగ్యంగా ఉన్నాడో భార్యకూడా అలాగే ఉంది. ఎవరుముందో ఎవరు వెనుకో అన్నట్టు ఉన్నారు. ఇన్నాళ్ళూ, శుభ్రంగా తిండితిని, బట్ట కట్టుకోడానికి కూడా, కక్కుర్తిపడి, వడ్డీలకి వడ్డీలు పెంచి ఆర్జించిన డబ్బు కావలసినంత ఉంది. అయినా ఎందుకో ఈ తాపత్రయం? అతనేగాని ఆరోజున ఉద్యోగంలో జాయినుకాకుండా ఉండిఉంటే? తనకు ఈ ఇరవైరోజులకు ఏమాత్రమూ శ్రమలేకుండా జీతంవచ్చిఉండేది. మొన్నరాత్రి నాన్నగారితో వచ్చిన వివాదంకూడా రాకుండా ఉండిఉండేది. ధనికవర్గాల్లో తగాదాలకు కారణాలు ఏమయినా మధ్యతరగతిలోమాత్రం నూటికి తొంభయిపాళ్లు వాదోపవాదాలు, అప్రస్తుతులు, రసాభాసలూ కేవలం ఆర్థికమైన మూలాధారం కలిగినవి మాత్రమే.

కాని ఈ సమస్యలను చూసేధోరణిలోనయినా కాస్త ఒకరి నొకరు అర్థంచేసుకొనేప్రయత్నంచేస్తే ఏమి తప్పు? తానిప్పుడేమీ ఉద్యోగం చెయ్యనన లేదే! సర్వవిధాలా ప్రయత్నిస్తూనే ఉన్నాడు; నాన్నగారువెళ్లి కలుసుకోమన్న ప్రతివారినీ కలుసుకొంటూనే ఉన్నాడు. వినయవిధేయత లుట్టిపడేలాగ మాట్లాడుతునేఉన్నాడు. అయినా ఏమో తాను ఎందుకూ పనికిమాలినవాడుగానే కనిపిస్తున్నాడు నాన్నగారికి.

వారంరోజులక్రిందటివరకూ తానూ ప్రయోజకుడే. కాదూ మరి, నాన్నగారితో సమంగా జీతం తెచ్చేవాడు ప్రయోజకుడు కాక మరెవవుతాడు. అప్పుడు నాన్నగారు తనతో మాట్లాడే ధోరణి వేరు. తమ్ముళ్లు, చెల్లెళ్ళుకూడా తనను ప్రత్యేక గౌరవంతో చూసేవారు. నిన్నను మధ్యాహ్నం భోజనం అయేక కిళ్లీలు సిగరెట్లు తెమ్మంటే తమ్ముడు వెంకటిగాడు తనకేదో పెద్దపని ఉందన్నాడు. వాడుచేసేపని ఏమీలేదు; ఇంకా ఎప్పుడో రావలసిన దీపావళికి సిసింద్రీలు కట్టడానికి గొట్టాలు తయారు చేస్తున్నాడు. అయినా వాడికి అమ్మదన్ను ఉంది. తాను ఎందుకూ పనికిరానివాడు, ఏపనీలేనివాడు, దమ్మిడీ ఆర్జనలేందీ కిళ్లీలూ సిగరెట్లు దేనికి? ఇది అమ్మసిద్ధాంతం—ఇదే ఇంట్లో తక్కిన అందరికీ పట్టుకొంది. అంతగా అప్రయోజకుడయిన తనవంటవాడికి పెళ్ళి చెయ్యడానికి ఎందుకో ఈ తొందర? వాళ్లు నచ్చినంతమాత్రంలో

తనకి నచ్చాలని నిర్బంధంఏమిటి? అసలు ఈ నిరుద్యోగస్థితిలో పెళ్లి చేసుకొంటే, ప్రస్తుతం ఉన్న సమస్యలు రెండింతలుగానే కాదు, పదింతలుగా పెరుగుతాయి—ఇప్పుడు తనమీదఎవరికి ఎంత అయిష్టంగాఉన్నా సరసుగట్టిగా ఏమైనా అనడానికి జంకుతారు. ఎంత చేతకానివాడయినా, తాను, అంతగా చికాకువస్తే ఎక్కడికయినా పారిపోగలడు; ఏదో విధంగా బ్రతకగలడు. చివరికి అదే తప్పనిసరి అవుతుందేమో? తాను తొందరపడ్డాడనకుండా, వీలున్నంతవరకూ సహించిచూస్తాడు. మరి ఇంట్లో పరిస్థితులు ఎప్పుడు దుర్భరమనిపించి, స్థానికంగా ఉద్యోగం వచ్చే ఆశ శూన్యమయినప్పుడు, ఎవ్వరికీ చెప్పకుండా ఎక్కడికో ఒకచోటికి పారిపోతాడు. అంతవరకూ ఎవరు ఏమన్నా పట్టించుకోకుండా ఉండడానికే ప్రయత్నిస్తాడు. ఇది నాటి సాయంత్రం అంతా కాఫీ హోటల్లో కూర్చొని, ఆలోచించి, సత్యనారాయణ చేసుకొన్న నిశ్చయం.

ఆఫీసు పేరుకి అయిదు గంటలతో అయిపోయినా, నాన్నగారు ఇంటికి వచ్చేసరికి ఏడు దాటుతుంది. ఆయన వచ్చేవరకూ ఉంటే ఆయన భోజనానికి లేచేవరకూ ఆగాలి; అంటే ఎనిమిది దాటుతుంది. అదొక పెద్ద ఆలస్యం అని కాదుగాని, భోజనాల సమయంలో ఎవరో ఒకరు ఏదో ఒకమాట అనకపోరు. దానితో ప్రసంగం ఎటు తిరుగుతుందో చెప్పలేను. అప్రయోజకుడయిన పెద్ద కొడుకుగా మధ్యతరగతి సంసారంలో పుట్టడంకంటె పెద్ద నేరం ఏమీ ఉండదు. వాడు ఏమి చేసినా తప్పే, చేయకపోయినా తప్పే—

తను కాలేజీకి బి. యే.లో వచ్చిన అయిదు సెకెండు క్లాసుల లోనూ తన దొకటి. వాళ్ళంతా హాయిగా పైచదువులు చదువుకొంటున్నారు. తనకి ఆ అవకాశం లేకపోవడమూ తన పొరపాటేనా? చదువుకి సావకాశం లేకపోయినందుకు తాను పెద్దగా విచారించలేదు. తనకంటె తెలివితేటలుగల సుబ్రహ్మణ్యం, నాగరాజు, రామచంద్రరావు, లక్ష్మణశాస్త్రి వీళ్ళంతా స్కూలు ఫయినలుతోనూ ఇంటర్మీడియేటుతోనూ చదువుకి స్వస్తి చెప్పవలసిన వారయారు—ఈ ఊళ్లోనే కాలేజీ లేకపోతే, తనూ స్కూలు ఫయినలుతోనే చదువు సాంతంచేసిఉండును. అయినా ఇప్పుడీ బియ్యే కూడా ఉద్యోగాన్వేషణదృష్ట్యా తన కేమీ ఉపయోగించేదిగా లేదు. ఏమో, ముందు ముందు ఉపయోగిస్తుందేమో? ఎందుకు పనికివచ్చినా, పనికిరాకపోయినా ఇంగ్లీషు సారస్వత సముద్రాన్ని మథించే సావకాశాన్ని మాత్రం ప్రసాదించి—పుస్తకాలు స్వంతానికి కొనుక్కొనే శక్తి లేదు తనకి—బహుశః ఎన్నటికీ లభించదేమో! అయినా ఉచితంగా పుస్తకాలు చదువుకోనిచ్చే లైబ్రరీలన్నవి ఉంటున్నంతకాలం, రోజుకి కొన్ని గంటలయినా చదువుకొందికి తనకి వీలున్నంతకాలం—తన జీవితంలోని లోటుపాట్లు ఎలా ఉన్నా సరే, వాటి ప్రసక్తి తనకి లేదు—పరిణత ప్రజ్ఞులు, లోక సంగ్రహపరులు అయిన ఎందరో మహామేధావుల దృక్కోణాలనుండి ప్రపంచాన్ని తాను చూడగలడు—తనకీ దేశంలోని కలకత్తా, బొంబాయి, మద్రాసు, ఢిల్లీ నగరాలకంటె, డికెన్సుమూలంగా లండను, ఓ హెన్రీ మూలంగా న్యూయార్కు, మపాసామూలంగా పారిసూ సుపరిచితములు—మనలోని లోటుపాట్లు డాక్టర్లకి తప్ప, మనకు సామాన్యంగా తెలియనట్టే, మన ఆకారాన్ని చిత్రలేఖకుడు చూసిన ప్రత్యేక దృష్టితో మనం చూసుకోలేనట్టే, ప్రజలు తమనుగురించీ, తమ పరిసరాలను గురించీ స్పష్టంగా తెలిసికోలేరు. బానిసలుగా బ్రతుకుతున్న వారికీ, పరపరిపాలనకు దాసోహమనేవారికీ అందులో పెద్ద పొరపాటు కనిపించదు. ఎవరో కొందరు, తాత్కాలిక పరిస్థితులకు అతీతంగా ఆలోచించగలిగి, వర్తమానంలో మిక్కిలి అసంతృప్తి చెందినవారే, భవిష్యత్తుకి మేలుబాటలు వేయగలరు.

ఇప్పుడు తీరుబాటుగా కూర్చొని తర్కించుకొంటే ఇన్ని ఆలోచనలు వచ్చాయిగాని, నిజంగా మంచి పుస్తకం పట్టుకొంటే తానింకొక, లోకంలోనికే వెళ్లిపోలగడు. వేరే లోకమే మరి—అక్కడి మనుష్యులే వేరు, వాళ్ళు, మాట్లాడేతీరే వేరు—అంతేకాదు, ఒక కొద్ది గంటలకాలంలో, ఎన్నో రోజులూ, నెలలూ సంవత్సరాలూ తరతరాలు గడిచిపోతాయి—ఇంత గొప్ప ఆనందం ఇంత సులభంగా ఖర్చులేకుండా దొరుకుతూఉంటే ప్రజలెందుకో కాలం గడవక, అస్తమానం ఉవులించుకొంటూ, 'మరేమిటి విశేషాలు?' అనుకొంటూ, అదివరకు వందమార్లు చెప్పుకొన్న సంగతులనే మళ్లీమళ్లీ అదే మొదటిమారన్నట్టుగా చెప్పుకొని కాలాన్ని బరువుగా నెట్టడానికి ప్రయత్నిస్తూ ఉంటారు—లేదా అనుమానంమీద, లక్షలో ఒకవంతు అవకాశంమీద ఆధారపడిన జూదం, లాటరీ పజిల్సు పోటీలలో తన్మయత్వం పొందటానికి ప్రయత్నిస్తారు. వీటిలో నికరంగా వచ్చేలాభం అవి నిర్వహించేవారికేనని తెలుస్తూఉన్నా, ఏమో అకస్మాత్తుగా వేలూ లక్షలూ రాకూడదా అన్న ఆశతో ఎంతటి నష్టాలకు నా కష్టాలకూ అయినా భరిస్తారు—ఎన్నిమార్లు ఆశాభంగం చెందినా, ఏమో ఈమారు అదృష్టం మనల్ని వరించకూడదా అని భ్రాంతిపడుతూఉంటారు...ఇప్పుడు రాత్రి తాను దీపం పెట్టుకొని చదువుకోడంకూడా ఒక పెద్ద దుర్వ్యయంలాగే ఇంటందరికీ కనిపిస్తుంది. ప్రతి అయిదునిమిషాలకీ, ఎవరికో ఒకరికి ఎందుకో ఒకందుకు తనదగ్గరఉన్న దీపమే అవసరం పడుతూఉంటుంది. తరవాత మళ్లీ తెచ్చి ఇవ్వడంకూడా మరిచిపోతూ ఉంటారు.—అవును మరి, తనదేమీ పరీక్షలకి పనికివచ్చే చదువుకాదు; తన ఈ చదువువలన ఎవరికీ ఏమీ లాభించేదిలేదు; మరెందుకనవసరంగా చమురు ఖర్చు? ఇదంతా చూస్తే తాను ఈమధ్యనంతా సాయంకాలం వేగంగా, అంటే నాన్నగారు ఇంటికి రాకుండానే, చిన్నపిల్లలతోపాటు భోంచేసి, పుస్తకం పట్టుకొని బయలుదేరి, వీరయ్య హోటల్లో కూర్చుంటున్నాడు. సినిమా చూసి వచ్చేవాళ్లే సదుపాయంకోసమని హోటలు రాత్రి పదిన్నరవరకూ తెరిచేఉంటుంది. పోయి పుస్తకం పట్టుకుని కూర్చుంటే చదువుకొన్నంతసేపు చదువుకోవచ్చును: లేదా హోటలుకి వచ్చేపోయే వారి వైఖరులను గమనిస్తూ కూర్చోవచ్చును. కుటుంబ రాజకీయాలకంటె, తాము తప్ప తక్కిన అందరూ అవినీతిపరులని ధ్వనించే ఉపన్యాసాలకంటె—అదే, ఇంటివాతావరణంకంటె ఏదయినా నయం. ఆరోజు సాయంత్రంనుండి చేరం ఏమీ సాగడంలేదు.

వీరయ్యా కౌంటరుదగ్గర కునికిపాట్లు పడుతున్నాడు. తానీ మూలను పుస్తకంతో తంటాలు పడుతున్నాడు. ఇవాళ ఎంచేతో చదువు సరిగా సాగకుండా వుంది. చదవడానికి కొత్త పుస్తకం ఏదీ దొరకక, అదివర కెన్నో మార్లు చదివినదే శామ్యూయల్ బట్లర్ రాసిన ది వే ఆఫ్ ఆల్ ఫ్లెష్ (*The way of all flesh*) పట్టుకొని బయలుదేరేడు. ఎక్కడయినా తీసి చదవబోతే, పుస్తకంగురించి కంటె తనను, తన పరిస్థితులనుగురించిన ఆలోచనలే ఎక్కువగా వస్తున్నాయి. పుస్తకంలోని హీరో ఎర్నెస్టు పరిస్థితి, తనస్థితి ఒక్కలాగు కనిపిస్తూంది. అయితే తనకింకా ఇంటిని విడిచిపెట్టి పారిపోయే నిబ్బరం కలగడం లేదు——

సాయంకాలం అంతా బేరం సాగకపోయినందుకు విచారం లేకుండా సినీమా మొదటి ఆట విడిచిపెట్టగానే చాలామంది భోజనానికి, టిఫినుకి వచ్చారు. అంతసేపూ ఈరోజు చేసిన పదార్థాల వల్ల వచ్చే నష్టం ఎంత, ఏవిధంగా భర్తీ చెయ్యబడుతుంది అని ఆలోచిస్తున్న వీరయ్యకి ఇప్పుడు వచ్చిన ఇందరికీ కావలసినవి ఎలా సరఫరా చెయ్యడం అనే సంతోషకరమయిన సమస్య పట్టుకొంది.

సత్యనారాయణకి మరి కూర్చుందికి బుద్ధి పుట్టలేదు——కాక, ఒక తిండి తినే మనిషి, జాగాను తానెందుకు వృథగా ఆక్రమించుకోవాలి? వీరయ్య ఏమీ అనడు, అనుకోడు, కాని, తనమట్టుకు తానే ఇంతటి గొడవను భరించలేడు. అంతేకాదు, బైట వర్షం కూడా బాగా వెలిసిపోయింది. అక్కడక్కడ నక్షత్రాలు కూడా కనిపిస్తున్నాయి. ఇంకా వర్షాకాలం ప్రభావం కనిపిస్తానే ఉంది, చిన్న చలి కూడా ప్రారంభమయింది. ఇంకా పదీ పదిన్నరకంటె ఎక్కువ కాలేదు, ఇప్పటినుండి ఇంటికి వెళ్లి ఏం చెయ్యడం? నిద్ర ఎలాగూ పట్టదు, అంతకంటె, అలా దేవాలయం అరుగుమీద కూర్చుంటే, ఎదురుగాకో నేటిలో ప్రతిఫలించేదీపాలవెలుగును చూస్తూ ఎంతసేపయినా గడపవచ్చును. ఏ పన్నెండు ఒంటిగంటల ప్రాంతంలోనో ఇంటికి వెళ్లి, చప్పుడుకాకుండా వీధికొట్టు తలుపు తీసుకొని పడుకోవచ్చును —— ఇంట్లోవాళ్లు సినీమాకి వెళ్లేడనుకొంటే అనుకోనీ——

వీధిచివరదాకా వెళ్లేక జ్ఞాపకం వచ్చింది, అప్పుడు తాను కాలుస్తున్న దె ఆఖరిసిగరెట్టని——మళ్ళీ, తిరిగివచ్చి, రెండు మిఠా కిల్లీలు, ఒక అరపేకెట్టు సిజరుసిగరెట్లుతీసుకొని నడక సాగించాడు బురదని తిట్టుకొంటూ——

దేవాలయప్రాంతం అంతా నిర్మానుష్యంగా ఉంది. ఒక మూలను దుర్బలంగా ఒకకుక్క పడుకొనిఉంది; అదిలేచి, చెవులు తాటించి, ఎక్కడికో వెళ్లాలన్నట్టుగా కొంచెం మేరవెళ్లి, అంతలోనే తిరిగివచ్చి ఎప్పటిస్థానంలోనే ముడుచుకొని పడుకొంది. పగలంతా దానికి ఏమయినా తినడానికి దొరికిందో లేదో? దీనిమాటే ఏమిటి? ఇంతకన్నా నికృష్టంగా చూడబడుతూ, దీనంగా అడుక్కోడంతప్ప, ఆహారసేకరణకు అన్యమార్గం తెలియని వేనకువేలు బిచ్చగాళ్లున్నారు. వాళ్ళను చూడడానికికూడా అసహ్యం——అంతేగాని వాళ్లకు ఆస్థితి పట్టకుండాఉండేఉపాయం ఆలోచించేవారు లేరు——తనకు డబ్బు ఆర్జించేశక్తి లేకపోలేదు. మొన్న మొన్నటివరకూ ఆర్జిస్తూనే ఉన్నాడు. ఇంక, మళ్ళీ ఏతుణాన్నయినా ఉద్యోగస్థుడు కాగలడు——ఆ సంగతి తనకే కాదు; ఇంట్లోవాళ్ళకికూడా బాగానే తెలుసును. అయినా తన యీ తాత్కాలికనిరుద్యోగస్థితి ఇంత దుర్భరంగా, అవమానజనకంగా ఉంటూంటే, శాశ్వతంగా నిరుద్యోగులయి ఇతరుల ఆదరాభిమానాలమీద ఆధారపడినవారిమాట ఏమిటి? అటువంటిబ్రతుకు బ్రతికేకంటె, కొద్దిక్షణాలబాధకు ఓర్చుకొని, ఈ చెరువువంటి చెరువులోపడి ప్రాణం పోగొట్టుకోడం చాలానయం.

అప్పుడు తను నాలుగవఫారం చదువుతున్నప్పుడు——ఒకనాడు ఉదయం లేచేసరికల్లా ఊళ్ళో పెద్దగొడవ——దేవాలయం చెరువులో ఎవరిదో శవం తేల్తున్నాదని. పెద్దవాళ్ళకి తెలియకుండా తానూ నరసింహం వెళ్ళి చూసేరు. బుర్ర, వీపు కొద్దిగా కనిపిస్తూ ఏటవాలుగా తేలుతూఉంది. మధ్యాహ్నం రెండుగంటలకి పోలీసులు వచ్చేవరకూ అలాగే తేలుతూఉంది. అంతతోనయినా పూర్తి కాలేదు. హాస్పిటలుకి తీసుకొనివెళ్ళి కోసి చూశారట——ఆ తరవాత చాలాకాలంవరకు రాత్రి పడుకోనేముందు, ఆనాటిశవం జ్ఞాపకం వస్తూ ఉండేది. హాస్పిటల్లో ఎల్లా కోశారో, ఏమిటో, అందువల్ల వాళ్లకు ఏమిటితెలిసిందో? అమ్మమ్మ బలవంతపుచావు చచ్చినవాళ్లు దెయ్యాలవుతారంటూండేది. అమ్మమ్మమాటలను ఆధారంలేనివని కొట్టిపారెయ్యడం తేలికే. కాని, అమ్మమ్మకు సాధారములో, నిరాధారములో ఏవో కొన్ని నమ్మకాలంటూ ఉండేవి. నేడు తనకు ఏ నమ్మకాలూ నిశ్చయాలూ లేవు——అన్నీ సందేహాలే——దయ్యాలూ భూతాలూ ఊహాకల్పితాలు——సరే——అయితే, మృతి అనంతరం మానవుడేమి అవుతున్నట్టు? పూర్తిగా నశించి పోతున్నాడా? ఎప్పటికప్పుడు కొత్తగా సృష్టి జరుగుతూందా? లేక, పూర్వజన్మం పుణ్యపాపాలు ప్రస్తుత జీవితక్రమాన్ని సరిదిద్దుతాయా? స్వర్గనరకములనేవి లేవనుకోడం సులువే——కాని, మనిషి మంచితనానికితగిన ప్రతిఫలము చెడునడతకు తగిన శిక్షా లేదనుకోడం మరి మానసికమయిన అరాజకానికి దారితీస్తుందేమో?

తీరా దుకాణానికి వెళ్ళికూడా అగ్గిపెట్టె తీసుకోడం మరిచిపోయాడు——ఇప్పుడీ సిగరెట్టు పారేస్తే మరి ఇక్కడెక్కడా అగ్గి దొరకదు——అందుచేత ఒకదానికొకటి అంటించి కాల్చేస్తే అయిదూ సుమారు ఒకగంట వస్తాయి. తరువాత పోయి పడుకోవచ్చును——

ఎలక్ట్రిక్ దీపాలుకూడా అట్టే కాంతిలేకుండానే వెలుగుతున్నాయి. గత సంవత్సరం సెప్టెంబరు నెలలోనే, తానూ సుశీల ఒక నిశ్చయానికి వచ్చేరు. తాము తమ ఉభయుల తల్లిదండ్రులనూ వ్యతిరేకించి పారిపోయి పెళ్లిచేసుకొన్నా నిజంగా సుఖపడే సావకాశం తక్కువనీ, అందుచేత ఆమె వాళ్లనాన్నగారు తీసుకొనివచ్చిన సంబంధానికి అంగీకరించడమే యుక్తమని——సుశీల తననెంతో తెలివయినవాడని నమ్మకుండి. నువ్వెలా బాగుంటుందంటే అలాగే కానీ అంది——అటువంటి సరళ స్వభావంగల మనిషి ఎక్క

తటాకతీరము

చిత్రకారుడు : శ్రీ కె. వేణుగోపాల్.

డయినా సుఖపడగలడు—తన చుట్టూ ఉన్నవారిని సుఖపెట్టగలడు—అటువంటి సుశీలను తాను చేజేతులా విడిచిపెట్టుకొన్నాడు. ఎందుకు? ఎందుకో తనకే తెలియదు, పెద్దవాళ్లను తృప్తిపరచడానికా అంటే, ఇప్పుడుమాత్రం తృప్తిపరచ గలుగుతున్నాడా? లేదే—ఉద్యోగం దొరకకపోతే అది తన నేరమా, వాళ్ళకి నచ్చిన సంబంధం, అంటే బాగా కట్నంవచ్చే సంబంధం, తనకి నచ్చలేదంటే తాను కుటుంబ శ్రేయస్సుగాని,కులగౌరవంగాని తెలియని మూర్ఖుడే—తీరా వాళ్ళ ఇష్టప్రకారం చేసుకొన్నా, తరవాత మళ్లీ సమస్యలు రావని హామీ ఏముంది?

వస్తాయి తప్పకుండా వస్తాయి; అప్పుడు తన జీవితం ఇంతకంటె కూడా నికృష్టంగా ఉంటుంది—ఇదంతా తెలుస్తూనే తానిందుకు తల ఒగ్గుతున్నాడు. తనకి దేనికీ తగిన ధైర్యం లేదు—ఆనాడు సుశీల సూచించిన ప్రకారం తామిద్దరూ పారిపోయి ఉంటే! ఏమో, ఎలా ఉండునో, ఆమాత్రం తను కాలక్షేపానికి తగినపాటి ఉద్యోగం సంపాదించలేక పోవునా? ఎందుకు దొరకదూ? తాను తెలివితక్కువగా అర్థంలేని భయాలతో సుశీలను పోగొట్టుకొన్నాడంతే—కట్నాలూ ఇతర లాంఛనాలే ప్రధానంగా నిర్ణయించుకోబడే, అమ్మా నాన్నా నిశ్చయించిన సంబంధపు వధువు ఎటువంటి దవుతుందో—ఆర్థికమయిన అసౌకర్యాలకు తోడు సంసారంలో అతకని అపశ్రుతుల మనస్తత్వాలయితే ఇక చెప్పేదేముంది?

ఆనాడు తాను ధైర్యంచేసి సుశీలను తీసుకొని పారిపోయినట్లయితే...ఎందుకు పదేపదే గతాల సేతుబంధనం?...అయినా ఏమో మనస్సు మళ్ళీమళ్ళీ అటే తిరుగుతూంది.

చివరి సిగరెట్టు ముట్టించి లేచాడు—. లేచాడు—కాని, వెంటనే నడవాలనిపించలేదు—మళ్లీ కూర్చున్నాడు. సిగరెట్టు పూర్తయేకనే లేచిపోవచ్చునని.

సిగరెట్టు పూర్తయింది. కాని, లేచిపోవాలనే తలపు ఇందాక ఉన్నంత బలంగా ఇప్పుడులేదు. టైము పన్నెండుదగ్గర కావస్తూంది. బాగుంది. మరి కొంచెంసేపు ఇలాగే కూర్చొని పన్నెండు కొడుతూఉండగా బయలుదేరితే...ఓ, పన్నెండుకి వెళ్లి పడుకొంటే అయిదుగంటలకి లేచినా, నిద్ర సరిబడకపోదు. ఉదయం వేగం తెమిలి ఏడుగంటలకల్లా లైబ్రరీకి చేరుకొంటే మధ్యాహ్నం పన్నెండుదాకా మరే బాధా ఉండదు. ఇంకా పన్నెండు కావడానికి ఎంత వ్యవధి ఉందో?

* * * *

మేలుకొనేఉన్నా ఆరాత్రి పన్నెండుగంటలు కొట్టడాన్ని గమనించలేకపోయాడు సత్యనారాయణ. ఆఖరి సిగరెట్టుకూడా పూర్తయింది. అరువిచ్చేదుకాణం మూసేఉంటాడు. అన్నీ ఇక్కడ కూర్చొనే కాల్చేసేడుగాని, దారిలో నడుస్తూ కాల్చుకొందికి ఒకటి ఉంచుకొని ఉండవలసింది. ఆఁ, మరొక్కటి ఉంటేమాత్రం రక్షించేం దేమిటి? అప్పుడు ఇంటికివెళ్లేక ఇంకొకటి కావాలనిపిస్తుంది. మరి, పన్నెండుకొట్టేదాకా కూర్చోడం ఎందుకు? ఇంటికివెళ్ళి, పక్కమీద పడుకొంటే నిద్ర పట్టినా పట్టకపోయినా మనం చెయ్యవలసినపని అంటూఉండదు. ఇక్కడే ఎంతసేపున్నా ఇంకా ఆపని మిగిలేఉంటుంది; అదీకాక, రేపు పగలు ఇంటిదగ్గర నిద్రపట్టే సావకాశం లభిస్తుందని హామీ ఏమిటి?

లేచి ఒకటి రెండడుగులు వేసేడు—అంతలో అవతలిగట్టున ఎవరో మనిషి పరుగెత్తడం కనిపించింది. అసలు పరుగెత్తడం ముందు కనిపించిందో, వెనకనుండి శాంతా! శాంతా! ఆగు! అన్నకేక ముందు వినిపించిందో తెలియదు—ఇద్దరు మనుష్యులు యాభై అరవై గజాలదూరంలో పరుగెత్తుతున్నారు. వెనక మనిషి గొంతు మగగొంతు; ముందరిమనిషి ఆడమనిషిఅయి ఉండాలి.

సత్యనారాయణ నడక దానంతటదే ఆగిపోయింది. ఇదేదో దొంగతనంవ్యవహారంలా లేదు. అయితే మరేమిటి?

నిశ్శబ్దమయిన ఆ వాతావరణంలో ముందటిమనిషి నీటిలో ప్రవేశించడం కనబడడంకంటె బాగా వినబడినట్టయింది. వెనకాతలే పరుగెత్తుకొనివచ్చిన మనిషి "శాంతా! శాంతా!" అని అరిచి, కొంచెంసేపు నిలబడి, అస్పష్టంగా ఏవో మాటలు అని నీటిలోకి దిగబడ్డాడు.

సత్యనారాయణ తాను చూసినదానికి ఒకవిధంగా అర్థం చెప్పుకోగలిగేడు.

భార్యాభర్తలో, ప్రేయసీప్రియులో, పోట్లాడుకొని ఉంటారు. ఆమె ముందు, అతను వెనకాల అయితే అతను వస్తున్నాడని ధైర్యంగా ఆమె నీటిలోకి దిగబడి ఉంటుంది. సరే అతనూ దిగేడు. కొంచెం శ్రమతో ఆమెనుతీసి, ఇంటికి తీసుకొని పోగలుగుతాడు. అతను రావడం ఆలస్యంఅయిఉంటే, ఏమయి ఉండునో? అటువంటప్పుడు ఆమె నీటిలో దిగకనేపోయిఉండును నేమో. తీసేవాళ్లున్నప్పుడే నీటిలోపడి చస్తామనేవాళ్లకీ, విడిపించేవాళ్లున్నప్పుడే పోట్లాడుకొనేవాళ్లకీ ఉద్రేకం ఎక్కువగా ఉంటుంది.—సరే వాళ్లబాధ ఏదో వాళ్లు పడతారు; మనదారిని మనం పోదాం అనిపించకపోలేదు సత్యనారాయణకు. కాని, కాళ్లు మాత్రం కదలలేదు. ఆలోచనతో సంబంధంలేకుండా దానంతటది పుట్టి తలపుఏదో, ఇదేదో ఈ వ్యవహారం పరిష్కారంకానీ, ఇంతలోమాత్రం తొందరేమిటుంది.

సత్యనారాయణకి అప్పటికీ పరిస్థితిలోని ప్రమాదం స్ఫురించలేదు. అబ్బ, ఇక్కడే ఇంత చల్లగా, కొరుదలిగా ఉందికదా, నీళ్లు ఎంత చల్లగా ఉన్నాయో? ఈ వ్యవహారం ఈ కాలంలో కాక, వేసవికాలంలో జరిగిఉంటే, జలక్రీడల సరదా కూడా తీరిపోయిఉండును, భార్యాభర్తలో, ప్రేయసీ ప్రియులో...ఎవరో ఈ జంటకి...

కొద్దిసేపటిలోనే మరి అంత తేలికగా ఆలోచించా లనిపించలేదు...ఎంతటి బాధ కాకపోతే ఆమె ఇంత సాహసం చెయ్యడానికి సిద్ధపడుతుంది. పాపం, అతడూ సహృదయుడులాగేఉన్నాడు. పోతేపోనీ, ఎక్కడికి పోతుందో అని ఊరుకోకుండా వెంటనే పరుగెత్తుకొని వచ్చేడు.

ఏమిటంత ఆలస్యం చేస్తున్నాడు [illegible]?

మాటలాడకపోయినా, నీటిలోంచి బైటికి రావడం తనకు స్పష్టంగా తెలియవలసిందే.

ఇదేమిటింత ఆలస్యం?

వ్యవహారం ఏమీ సవ్యంగా నడుస్తున్నట్టు లేదు. అట్టే ఆలస్యం అయితే తీసినా ప్రయోజనం ఉండకపోవచ్చును. అతను నీటిలో దిగేముందు ఏమిటో గొణుక్కున్నాడు. మాటలు సరిగా వినిపించలేదు. కొంప తీసి, అతనికి ఈత సరిగా రాకపోయి ఉండి వచ్చును. అయితే, మరెందుకు దిగుతాడు? ఏమో ఉద్రేకంలో మనసు పట్టలేకపోయి ఉండవచ్చును. సత్యనారాయణకి పరిస్థితి లోని ప్రమాదం ఒక్కమారుగా అర్థమయినట్టయింది. తనమీద తనకే కోపం వచ్చింది.

ఊళ్లోని యువకులందరిలోకీ ఈతలో మొనగాడనిపించుకొని, తాను ఇక్కడ ఒడ్డునే ఉండి మీనం మేషం లెక్కపెడుతూ కూర్చున్నాడు. అతను దిగితేమాత్రం; తనవంతు సాయం చెయ్యడంలో తప్పేముంది? అంతేకాదు చెరువులో అక్కడక్కడ నూతులున్నాయి. అడుగంతా బురదగా ఉంటుంది.

మరిక ఒక్క క్షణమయినా ఆలస్యం చెయ్యడానికి వీల్లేదు. తొందరగా విప్పడంలో చొక్కా ఫర్రున చిరిగింది. చలిగాలికి ఒళ్లు గగుర్పాటు చెందింది. 'అబ్బ, ఎంత చలి' అనుకొంటూ గబగబా మెట్లు దిగివెళ్ళి నీటిలో ప్రవేశించాడు.

ఒక మనిషిని తాననుకొన్నకంటె సులభంగా బైటికి తీయగలిగేడు. అప్పటికింకా ప్రాణం ఉందో లేదో తెలియదు. రెండవ మనిషికోసం దిగేడు. గాలించేడు. అలిసిపోయాడు. ఎక్కడా జాడ కనబడడం లేదు. లోతు లేని నీళ్ళలోకి వచ్చి నిలబడ్డాడు. బైటికి చేర్చిన మనిషి సంగతి చూడడమా, ఇంకా నీటిలో వెతకడమా? తను పడిన కష్టం తక్కువే గాని, ఇంతలా అలిసిపోయాడు—ఏం చెయ్యడం? ఏం చెయ్యడం? ఏమీ తోచడంలేదు. ఎవరినయినా పిలిస్తే? ఎవరు వస్తారీ నిశిరాత్రి వేళ—

లోపలనుంచి ఏదో హుకుము వస్తుంది, మరి ఆలస్యం చెయ్యడానికి వీల్లేదని—చిన్నతనంలో నేర్చుకొన్నది—నోటిలో వేళ్లు పెట్టి చెవులు గింగురుమనేట్టు వరుసగా నాలుగయిదుమార్లు ఊదేడు; వెర్రిగా పెద్ద కేక వేసేడు...మళ్లీ ఊళ ఊదేడు; మళ్లీ కేక వేసేడు... ఎవరికీ వినబడినట్టులేదు, ఈసారి ప్రయత్నిస్తే దొరుకుతాడేమో? మళ్లీ లోతునీటిలోకి వెళ్ళబోతూ ఉంటే, దూరంనుండి టార్చిలైటు ఇటుతిప్పి కనిపించింది. "ఇక్కడే దేవాలయం చెరువుదగ్గరకి, తొందరగా రండి" అని కేకవేసి, ఈదుకొంటూ లోనికివెళ్లి వెతకడం ప్రారంభించాడు. అతను నీటిలోంచి తిరిగివచ్చేసరికి ఒక పలుగురు పోగయినారు. వాళ్ళు దీపాలు పట్టుకొని అలా నిలబడి చూస్తున్నారేగాని, ఎవరూ శ్వాసకల్పించే ప్రయత్నంకూడా చెయ్యలేదు. సత్యనారాయణ బాగా అలిసిపోయేడు; ఎలాగో చెప్పాడు, ఇంకా మరొక మనిషి నీటిలో ఉన్నాడు. వెతకండి" అని.

అక్కడకు వచ్చి ఏమీ చెయ్యకుండా నిలబడి చూస్తున్న మనుష్యులకంటె బుద్ధిమంతు డొకడు పరుగెత్తుకొనివెళ్లి దగ్గరో ఉన్న డాక్టరుగారిని, దారిలో ఉన్న ఇళ్లలోని ధైర్యశాలులనూ కూడగట్టుకొని వచ్చేడు. కొంతసేపు తర్జనభర్జన లయిన మీదట ఎలాగో ముగ్గురు సాహసించేరు నీటిలోకి దిగడానికి. సత్యనారాయణ మళ్లీ లేవబోతూ ఉంటే డాక్టరుగారు వద్దని వారించారు...బైటికి తీయబడిన ఆడమనిషి బ్రతికే సావకాశం లేకపోలేదనీ, దగ్గర్లోనేఉన్న తమయింటికి తీసుకొనివస్తే, చికిత్స చేస్తాననీ అన్నారు. ఇక ఇద్దరు మనుష్యులు ఆమెను మోసుకొని తీసుకొని వెళ్లాలని వంతులుపడుతూఉండగా, ఒక బలాఢ్యుడు నీటిలో అయితే నేనెందుకూ పనికిరానుగాని, బైట బాధలేదు. మీరు లెండి, అని, సునాయాసంగా భుజంమీదవేసుకొని, పదండి డాక్టరుగారూ అన్నాడు డాక్టరుగారు సత్యనారాయణను లేవదీసి తమతోపాటు తీసుకొని వెళ్లేరు, అక్కడ ఉన్నవాళ్ళకు, ఆ రెండవ మనిషి దొరకగానే తీసుకొనిరమ్మని.

సత్యనారాయణని డాక్టరుగారికి తెలుసును. ఆయన పొడిబట్ట విప్పించి, మరేం గాభరా పడకుండా అక్కడ పడుకోమన్నారు. ఇద్దరికీ మరేం ప్రమాదం లేదు, అయినా మీరు చెయ్యవలసినదేదో మీరు చేసేరు. ఈపాటికి చెరువులో పదిమందయినా దిగిఉంటారు. మనిషిని కాదు, మంచి ముత్యాన్నయినా గాలించి పట్టుకొంటారు—ఈ రాత్రంతా నాకు పని ఉంటుంది. మీరక్కడ నా పక్కమీద పడుకోండి. ఆవిడకి మరేం భయం లేదు, అతను కూడా ఎంత వేగం బైటికి తియ్యబడితే అంత మంచిది—ఉదయం లేచి వెళ్దురు గాని, నాకు మీనాన్నగారినీ మిమ్మల్నీ కూడా తెలుసును—...సరే సరే, ఎలా జరిగిందో ఏమిటో అంతా ఉదయం చెప్పుదురు గాని, పడుకోండి; నేను ఆ మనిషి విషయం చూడాలి. ఈసరికి మా నర్సు అంతా సిద్ధంచేసి ఉంటుంది...

* * * *

"ఎవరు, మీరా?"

"ఈ సమయంలో ధైర్యంగా తలుపు కొట్టుకొని మరెవరొస్తారు నేను తప్ప—"

"మంచిపని చేసేరు. రండి, లోపలికి."

"ఏమిటో మీకు నేను రావడం ఇష్టం లేనట్టుంది."

"అంటేమాత్రం మీరు మానుతారా? నేను మూడు రోజులాయి చెప్తున్నాను — ఎందు కనవసరంగా మాట పడతారు, హాయిగా ఉండండని."

"అదుగో అలా అంటేనే నాకు కష్టంగా ఉంటుంది. నా సుఖంకోసం అంటూ ఉండడం, పైగా ఇదీనా? నేను మిమ్మల్ని కోరేను గనుక? నాకు ఇంట్లో పరిస్థితులు బాగుండక, నన్ను కొంత అర్థం చేసుకోగలిగి, సరదాగా మాట్లాడగలవారని మీదగ్గరికి వస్తే, మీకూ కష్టంగా ఉంది—నేను రోజంతటిలోకీ ఎక్కువకాలం మీకు శ్రమ కలిగించడం లేకే—ఒక్క గంటో రెండు గంటలో కూర్చుండిపోతున్నాను. అయితే, ఈమాత్రము కొంచెం సేపటిలో ఎంతో మనసుకి విశ్రాంతిగా ఉన్నట్టుంటుంది."

"అయితే నాకుమాత్రం మీతో కబుర్లు చెప్పుతూ కూర్చోవడం ఇష్టం లేదంటారా?"

"అంతకు సంకేతమేమిటి? ఎల్లప్పుడూ ఒకే సంగతులు ఒకే ధోరణిగా మాట్లాడే నా ప్రసంగం మీకు ఇష్టంలేకపోవచ్చును—అసలు నా మొగం చూడడమే మీకు విసుగుగా ఉన్నట్టుంది."

ఇదన్నమాట నా మాటలకి అర్థం. అలా అనుకొనే మాటయితే, సరే మీ యిష్టం వచ్చినప్పుడల్లా వచ్చి కూర్చోండి, ఎంత సేపయినా సరే, నా అభ్యంతరం ఏమీ లేదు; మీచేత అపార్థం చేసుకోబడ్డ, మాటలు పడేకంటె పైవాళ్ళచేత మాటలు పడడమే తేలిక. ఈ ఊళ్లో నేనున్నంతకాలం మీరు యథేచ్ఛగా రావచ్చును. మళ్ళీ సిగరెట్లు మొదలుపెట్టేవన్నమాట?"

"మొదలు పెట్టడానికి పూర్తిగా మానేసేకదూ? అయినా బాగా తగ్గించేసేను...నన్నెదో పక్కదారిలో పెట్టి మరిపించేద్దామని చూస్తున్నారు. ఈ ఊరు విడిచిపెట్టి ఎక్కడికి వెళ్ళిపోదామని?"

"ఇంత ప్రపంచం ఉంటూండగా, ఈ ఊరు విడిచిపెడితే వెళ్ళడానికి స్థలమే లేదా?"

"ప్రపంచం ఎంత పెద్దది ఉన్నా, మనం ఉండే స్థలం స్వల్పమయినదే కదూ. ఎక్కడికి వెళ్దామని, ఏమిటి చేద్దామని?"

"ఇక్కడనుంచి వెళ్లిపోవాలని మాత్రం నిశ్చయించుకొన్నాను. ఎక్కడికి వెళ్లాలి, ఏమిటి చెయ్యాలీ అన్నది ఇంకా నిశ్చయం కాలేదు. అయినా దానికేముంది? ఇక్కడుండి నేను చేస్తున్నదేమిటే గనుక. నేనుండగా ఈ ఇల్లు అద్దెకివ్వడం కుదరదు. ఇంత ఇల్లు నాకనవసరం......అంతే కాదు, ఈ ఇల్లు అమ్మేస్తే కొంత డబ్బు వస్తుంది. అది పెట్టుకొని ఎక్కడో చిన్న ఇల్లు అద్దెకు తీసుకొని ఉంటాను."

"ఇల్లు అమ్మకుండా ఈ ఊళ్లోనే ఇంకొక చిన్న యింట్లో అద్దెకుండి, ఇది అద్దెకివ్వకూడదా?"

"దేనికీ కూడదని లేదు—అయినా ఈ ఊరు విడిచి పోవాలని అనుకుంటున్నానన్నానుకదూ? ఇవాళ మీ యింటిలో పెళ్ళి చూపులు జరిగిఉండాలి; ఆ సంగతులేమీ చెప్పారు కారు; సంబంధం కుదిరినట్టేనా? ఎక్కడయినా మగపెళ్లివారు వెళ్లి ఆడపిల్లను చూసుకొంటారు గాని, వాళ్ళె మిమ్మల్ని చూసుకొందికి రావడమా? ప్రజ్ఞంటే మీదేలెండి—ఇంతకీ ఏం జరిగింది, పండా కాయా?"

"మావాళ్లు స్థిరపడడం పండనుకొంటున్నారు. నేను స్థిరపడక పోడం పండనుకొంటున్నాను."

"అయితే మరి చెప్పక్కర్లేదు, ఇది తిరగ్గొట్టేసేరన్నమాట? అంతేనా?"

"అంతే ననుకోండి, అయితే అంత సులభంగా తెమిలిందా? ఇంట్లో అందరూ క్రాసెగ్జామినేషను—నేను కొంతసేపు సమాధానాలు చెప్పిచెప్పి విసుగెత్తి కూర్చున్నాను మాట్లాడకుండా—దాంతో మా నాన్నగారు విజృంభించేరు—కొంతసేపు ఊరుకొని ఊరుకొని, నా పెళ్ళివిషయంలో నష్టమయినా కష్టమయినా అంతా నా యిష్టంమీదనే జరిగి తీరాలి తప్ప, మరొకలాగ జరగడానికి వీల్లేదని ఖచ్చితంగా చెప్పేసి లైబ్రరీకి వెళ్లిపోయాను. అదే మంచిదయినట్టుంది, రాత్రి ఇంటికి భోజనానికి వెళ్ళినప్పుడు ఎవ్వరూ ఏమీ మాట్లాడలేదు—"

"సరే బాగానే ఉంది—కాని, తెలియక అడుగుతాను, పిల్ల తెల్లగా బాగానే ఉంటుందిటకదా, మీకెందుకు నచ్చలేదు"—

"ఇక్కడికి వచ్చినా ఈ క్రాసెగ్జామినేషను తప్పదన్నమాట?"

"సరదాకి ఏదో మాటడిగితే క్రాసెగ్జామినేషనంటారేమిటి? అసలు నా ప్రశ్నకి సమాధానం చెప్పండి."

"చెప్పడానికేముంది, పిల్ల తెల్లగాకాదు, ఎర్రగా ఉంటుంది. కనుముక్కు తీరు ఏమీ బాగాలేదు. పళ్లు బైటకి కనబడకుండా మూసికొని ఉంచాలని నానా తాపత్రయం పడింది, అర్భకంగా ఉంది, నిలబడితే కాస్త గూని ఉన్నట్టుగా ఉంటుంది. వాళ్లు కొంత డబ్బిచ్చి సంగీతం చెప్పించే ఉంటారు. కాని, ఆ పాట వింటూంటే, కడుపులో తిప్పినట్టయింది."

"బాగానే ఉంది. అయితే మొత్తానికి మీకు నచ్చేపాటి అందగల అమ్మాయిలు లోకంలో ఎక్కడయినా ఉన్నారా? అధమం సినీమాతారలయినా మీకంటికి ఆనుతారా?"

"సినీమా తారలూ, అందాల తారలూ అనబడే వాళ్ళను నేను ప్రత్యక్షంగా చూడనేలేదు. వాళ్ళ అందంలో సగంభాగం మేకప్పుమేన్ ప్రసాదించినదీ, తక్కిన సగం కెమేరామేన్ సమకూర్చినదీ అంటారు. ఇంతకీ వాళ్లు ఎలా ఉంటేనేం, తెరమీద అందంగా కనబడి ప్రజల్ని ఆనందపరుస్తున్నారు. సినీమాల్లోని పెళ్లిళ్లు చావులూ నిజంకాకపోయినా సంతోషం శోకం కలిగించ గలిగినట్టుగానే, సినీతారల సౌందర్యం సహజమయినదైనా కృత్రిమమయినదయినా దాని ఉద్దేశాన్ని అది నెరవేర్చుకుపోతున్నది."

"అదీసంగతి, అంటే ప్రియురాలు తారాపథంలో ఉండన్నమాట? మరి మీకు మామూలు పెళ్లికూతుళ్లు నచ్చకపోడంలో వింతేముంది?"

"అక్కడే మీరు పొరబడుతున్నారు. నాది మరీ ఆశపోతు స్వభావం కాదు—ఇటీవల నేను ఇష్టపడడానికి అందంగా ఉండాలనికూడా కోరుకోడం లేదు—ప్రత్యేకించి అంద వికారంగా ఉండకపోతే చాలుననుకొంటున్నాను. నేను తగ్గివచ్చే పరిక్లో అదే గగనమయిపోతూంది. ఒక పిల్లకు మిడిగుడ్లు, ఇంకొకపిల్లకు మెల్ల; వేరొకపిల్లకు మూతి అంత వెడల్పుగా చప్పిడిముక్కు—ఇక నడకతీరు మాటతీరూ చెప్పనే అక్కరలేదు. అసలు నాది బుద్ధితక్కువ. సుశీలను చేజేతులా పోగొట్టుకొన్నాను. అయితే ఒకటి, దానికేం తక్కువకాలేదు. హాయిగానే బ్రతుకుతూంది. నిజంగానే అది నన్ను చేసుకొని ఉంటే, ఇప్పటి ఈ సౌఖ్యం, వైభవం, అనుభవించలేకపోయి ఉండేది—అలాగని, నేనేమో పెద్ద పుస్తకాల్లోని ప్రేమికుడులాగ ఆమెకోసం తపించిపోయి, తక్కిన వాళ్ళను కాదనడం లేదు—నాకు వచ్చిన సంబంధాలు ఒకటి రెండు

రాకపోలేను. అది నేను నాకు నచ్చేయన్నందుకు ఇవాళ నచ్చలేదన్నందుకు వస్తేస్తే అక్షింతలు పడ్డాయి—ఒకటి సాంప్రదాయం మంచిదికాదట—రెండవ సంబంధం సాంప్రదాయం మంచిదేగాని, ముద్దుముచ్చట తీరదట—అంటే అర్థంమరేంలేదు, కట్నం, లాంచనాలూ ఏమీ విశేషంగా ముట్టజెప్పుకోలేరని—"

"బాగానే ఉంది.—పోనీ ఇవాళ ఖండితంగా చెప్పేసేరు కదా, ఈ అంశంలో ఇష్టం అంతా మీదేనని, ఇకముందయినా గొడవలేకుండా ప్రశాంతంగా మీ స్వప్నసుందరి తారాపథంనుండి దిగివచ్చేవరకూ నిరీక్షిస్తూ ఉండవచ్చును."

"మీ కిది అంత నవ్వులాటల విషయంలాగుంది. నిజమే, ఎంతటి సహృదయులయిన వాళ్లకీ, నా పరిస్థితిలోని ఇరకాటమూ, బాధా అవగతంకావు కాబోలు"—

"క్షమించండి. ఇంతలోకే మీకు కోపం వస్తుందనుకోలేదు. పాలున్నాయి—పంచదార కలిపి ఇస్తాను. తాగేసి వెళ్ళి పడుకొంటారా?"

"పడుకోక, వెళ్ళి, రాత్రంతా ఊరు గస్తు తిరుగుతానంటారా?"

"ఏమో, నా కదే అనుమానం—మీరలా తిరగడంవల్ల నేకదా నేననే మనిషిని మళ్ళీ ఈ లోకంలో పడి, నానాలు సమస్యలూ గొడవలూ, మంచి చెడ్డలూ అన్నిటినీ ఎదుర్కోవలసి వస్తున్నాది, భవిష్యత్తు ఎలా ఉందో, ఎవరికీ తెలియదు, గాని, నేను మాత్రం ఎప్పుడు ఏ కష్టం అనుభవించవలసివచ్చినా, అందుకు మీరే కారణం అనుకొంటాను."

"తప్పకుండా అనుకోవలసిందే—మనుష్యులకు సుఖంగా ఉన్నప్పుడు అట్టే ఆలోచనే ఉండదు—దుఃఖంగా ఉన్నప్పుడే, ఎక్కడలేని ఆలోచనలూ వస్తాయి—అయితే, మీ కష్టాలన్నీ ఆ రాత్రితోనే సరి—ఇకముందు మీకు సుఖమే గాని దుఃఖంఅంటూ ఉండదు—"

"మీరు నాకు ఆ రాత్రి పునర్జన్మ ప్రసాదించినట్టే. అందువల్ల నేను సుఖంగా ఉంటే మీరు ఇదంతా మీ ప్రభావమే అని గర్వించవలసిన మాటే—గాని, నేను కష్టపడితే, దుఃఖపడితే మీ కేమి? ఇంత ప్రపంచంలో మీ రెవరో, నే నెవరో! అంతేనా! బైటికి అనరుగాని, మీకు నేనెంత వేగం ఈ ఊరు విడిచిపోతే అంత బాగున్నట్టుంది కదూ?"

"మీకు మనుష్యులను నొప్పించగలిగే మాటలు బాగానే వచ్చును."

"ఇందులో నొప్పించడాని కేముంది? మీరు నేను సుఖంగా ఉండాలని కోరుకొంటున్నట్టే నేనూ మీరు సుఖంగా ఉండాలని కోరుకొంటున్నాను. అయినా మీరు కొద్ది క్షణాలు, నాకేం పోయింది, అని ఊరుకొంటే చచ్చిపోయిఉండేదాన్ని. నన్ను కాపాడేరు మీ ప్రాణానికికూడా తెగించి. అటువంటి మీకు నేను ప్రత్యుపకారం చెయ్యలేకపోడం అటుండగా, నా మూలంగా కష్టాలు, నష్టాలు కలగడం అంటే నా కెలాగుంటుంది? ఇందండి పాలు, సరే మన మాటల కేమిటి, రేపు కొనసాగిద్దాము—వెళ్ళి పడుకోండి; రేపు మళ్ళీ స్కూలుకి వెళ్ళవలసి ఉంటుందికదా!"

"సరే, వెళ్తున్నాను గాని, మీరూ ఇవాళ నేనా సంబంధం తిరగ్గొట్టడం తెలివితక్కువ పనే నంటారా?"

"నే నేమంటే ఏం, ఏమనుకొంటే ఏం, మీవాళ్ళకి అసంతృప్తిగా ఉండడమూ, అందువల్ల మీకు మనస్సుకి శాంతి లేకపోవడం అనిగాని......"

"సరే, సరే, సరే, తెలిసింది; మరెందుకు. ఈమారు ఏదయినా సంబంధం వస్తే, కళ్లూ చెవులూ కూడా మూసుకొని, "అద్భుతంగా ఉంది; బ్రహ్మాండంగా నచ్చింది" అనేస్తాను."

"నే నేం మిమ్మల్ని అలా అనమనలేదే—ఒకవేళ మీరు విసుక్కొని అలా అంటే అందువల్ల శాశ్వతంగా ఇబ్బంది పడేదెవరు?" అయితే మీరు మరి ఆకాశహర్మ్యాలు కట్టకుండా ఏదో ఒక నిశ్చయానికి వచ్చి, కొంత సంసారిపక్షంగా ఆలోచించాలి."

"ఇందాకా నేను చెప్పానుకాదూ, అవి గగనకుసుమాలే అయితే మరి నేను చేయగలిగింది ఏమీలేదు. మీకు బాగా నిద్ర వస్తున్నట్టుంది. నేను పోతాను."

"నా నిద్రకేం, నాకు పగలు రాత్రి ఎప్పుడూ నిద్రే—మరే పనీపాటు లేదు. మీకయితే రేపు పగలంతా పనిఉంటుంది. రాత్రి నిద్రలేకపోతే ఆరోగ్యం చెడుతుంది. వేగంవెళ్లి, వెళ్లినతరువాత మళ్లీ ఏదో పుస్తకం పట్టుకోకుండా పడుక్కోండి."

"అలాగే ప్రయత్నిస్తాను. కాని, పుస్తకం పట్టుకొంటే నిద్ర గాదు; కొన్ని పుస్తకాలు రెండు పేజీలు చదివేసరికల్లా నిద్ర ముంచుకొని వస్తుంది. మరి కొన్ని పుస్తకాలు పట్టుకొంటే అదివర కెంత కాలంగా నిద్రలేకపోయినా నిద్రరాదు."

"నాకు ఆశ్చర్యంగా ఉంది, మీకింత ఓపిక ఎలాఉందో? నేను రోజుకి ఇన్నిగంటలు నిద్రపోతూన్నా నా కింకా నిద్ర వచ్చేటట్టే ఉంది. మీరు అసలే నిద్ర అక్కరలేదన్నట్టు మాట్లాడతారు. నిద్రలో కలలు వస్తాయని భయంకాబోలు మీకు"—

"కొందరు మేలుకొని కలలు కంటూఉంటారు. మరికొందరు నిద్రలో కలల రూపంగా మేలుకొని ఉంటారు. మొత్తానికి ఫలితం ఒకటే—అందనివాటికి అర్రులుచాపడం, అందనివాటిని అలక్ష్యం చెయ్యడం...మరి నేను వెళ్తున్నాను"—

* * * *

"చూడమ్మాయి—నువ్వేమో చమత్కారంగా మాట్లాడే ననుకొన్నందువల్ల లాభంలేదు—ఇందువల్ల మమ్మల్ని అనవసరంగా బాధపెట్టడమే తప్ప నువ్వు బాగుపడే దేమీలేదు."

"నేను బాగుపడాలనా మీ తాపత్రయం? నే నెలాపోతే మీకేం? మీ అబ్బాయిని బాగుచేసుకోండి. నన్ను సగంప్రాణం పోయినదాన్నే ఆ రాత్రి మీ అబ్బాయి కాపాడేరు అర్ధరాత్రి, జనసంచారం అసలే లేని సమయంలో ఆయన నన్ను కాపాడతారని నేను ముందుగా ఆలోచించుకొని నీటిలో పడలేదుకదా? నా వెనకాతల నన్ను కాపాడాలనే ఆతృతతో తనకు బాగా ఈత రాకపోయినా నీటిలోదిగిన మా ఆయనని ఎవ్వరూ కాపాడలేక పోయారు—భగవంతుడే ఆరాత్రి మీ అబ్బాయి రూపంలో వచ్చి నన్ను కాపాడేడు; ఇంకా నేను ఈ లోకంలో అనుభవించవలసిన కష్టాలంటూ ఉన్నాయి కాబోలు."

"కష్టాలు! నీకేం, దీపంచుట్టూ చేరిన పురుగులే చస్తాయి; దీపానికే లోటులేదు."

"మీరు నన్ను దీపమన్నా దయ్యమన్నా ఒక్కటే ఫలితం. నే నిప్పుడేం చెయ్యగలను? ఏం చెయ్యాలి? మీ రిలా పెద్ద రాయబారంలాగ నా దగ్గరకు రావలసిన అవసరం ఏముంది?"

"మళ్ళీ మొదటికివస్తే నే నేం చెప్పగలను? తెలిసో తెలియకో, మంచికో చెడ్డకో మావాడు నిన్ను ఆ లోకంనుండి ఈ లోకంలోనికి తీసుకొని వచ్చేడు. అందుకు వాడికి నువ్విచ్చే ప్రతిఫలం ఇదా? వాడు మగపిల్లల్లో పెద్దవాడు, కుటుంబానికి గౌరవా గౌరవాలు ఏమయినా వాడి మూలంగానే కలగాలి. వాడు సవ్యంగా పెళ్ళిచేసుకొని, ఒక యింటివాడయి, సక్రమంగా సంసారం నిర్వహించుకోడంకంటె మాకు కావలసిం దేమిటి?"

"మీరు నమ్మండి నమ్మకపోండి—నేను ఆయనతో చెప్పేమాట ఇదే. అయితే. మీ సమస్యలు నాకెందుకుగాని, చూడండి, ఆయన కిష్టపడని సంబంధం చేసినందువల్ల మీకేం లాభం? లోగడ ఆయనకు ఇష్టపడిన ఒకటి రెండు సంబంధాలను కట్నకానుకలు, సాంప్రదాయం మొదలయిన అంశాలను మనసులో పెట్టుకొని మీరు వద్దంటే ఆయన మానుకోలేదా?"

"ఈ సంగతులన్నీ కూడా నీకు మావాడే చెప్పేడన్నమాట? అప్పుడు బాగానే ఉండేవాడు—అప్పటికింకా వాడి బుర్ర ఇప్పటిమాదిరిగా చెడిపోలేదు."

"అంటే ఆ చెడిపోడానికి కారణం నేనేకదూ"

"కారణం ఎవరయినా కావచ్చును. మనిషిలో నిబ్బరం అన్నది లేకపోయిన తరవాత చెడిపోడానికి అనేక కారణాలుంటాయి. మన బంగారం మంచిదయితే కంసాలివాడి ననడం ఎందుకు? అయితే, ఇక్కడ మావాడు మూర్ఖుడు. చెప్పిన మాట వినడు అనేకదా నీదగ్గరకు వచ్చి ఇలా ప్రాధేయపడడం?"

"పెద్దవారు, మీరు పదేపదే ప్రాధేయపడడం అంటే బాగుండదు. నేనేం చెయ్యాలి అని."

"నీవు ఈ ఊళ్ళో ఉండడంవల్ల ప్రత్యేకంగా కలిసివచ్చే దేమీ లేదు. ఎక్కడ ఉన్నా ఈ ఇంటి అద్దె నెల నెలా వచ్చేలాగా ఏర్పాటంతా నేను పూర్తిగా చేస్తాను. ఇది నేనేమో హక్కు అధికారం అన్నదృష్టితో చెప్పలేదు. కాని, మావాడు అపకీర్తి పాలవకుండా ఉండడానికి, లేదు, ఇప్పుడే వాడిగురించి అందరూ అన్నివిధాలుగా అనుకొంటున్నారు, ఇకముందయినా ఆ అపవాద నిజం కాదనే మార్గంలో వాడు పడతాడని ఆశ—...లేదా, మమ్మల్ని ఉసురు పెట్టి నువ్వు బావుకొనే దేమీ లేదు. నీకూ......"

"ఇంతసేపూ మంచిగా మాట్లాడేరు, ఇప్పుడు బెదిరింపులకి దిగేరన్నమాట? బెదిరించి నన్ను ఊళ్ళోనించి తగిలెయ్యాలని ఆశ పెట్టుకోకండి. నా అంతట నేనే ఈ ఊరునించి వెళ్ళిపోవాలని నిశ్చయం చేసుకొని ఉన్నాను. అయినా మీ ధోరణి, ఏమీ లేనిదే అనవసరంగా అపవాదులు లేవదీసే మన స్తత్వం ఇదంతా చూసి ఆ నిర్ణయాన్ని మార్చుకోవాలన్నంతలా అనిపించింది."

"దం పేవు...."

"మరేం భయం లేదు. నేను పోతాను. కాని, ఒక్క మాట. లోకం ఎలా అనుకొన్నా మీరే ముందుగా మీ అబ్బాయినిగురించి అనవసరంగా చెడు ఊహిస్తున్నారు. ఆయనకు నాకూ మధ్య మీ రూహించిన సంబంధం ఏమీ లేదు. అటువంటిది ఉంటే ఇంత కాలం మీరంతా ఇలా రాద్ధాంత సిద్ధాంతాలు చేసేపర్యంతం ఎదురు చూస్తూఉందుమా? ఆయన ఇక్కడికి వచ్చి ఒకగంట రెండుగంటలు కూర్చొని మాట్లాడి వెళ్తున్నారంతే. ఈ ఒక్క గంటలోనూ పది మార్లయినా మీరు నా అందంగురించి ప్రస్తావించేరు. ఆయన ఇన్నాళ్ళలోనూ ఒక్కమారా మాట అనలేదు."

"క్రియ జరిగిపోతున్నవాడికి మాటతో ఏంపని?"

"నిజమే నాకు తెలుసును మీరు నమ్మలేరని. మీకు అన్నిటికంటె పరమశత్రువు మీ మనస్సే—మీకు ప్రపంచాన్ని క్షుద్రమయినదీ, నీచమయినదీ అని చూడడంలోనూ, దానివలన హింసలు పడిపోతున్నా మనుకోడంలోనూ ఒక రాక్షసానందం ఉంది. నాకూ కొన్నాళ్ళలాగే ఉండేది...సరే మరెందు కిన్నిమాటలు—మీ రిలా నా దగ్గరకు వచ్చి ఈ గొడవంతా చెయ్యకుండా ఉంటే బాగుండేది...అలాగని మరేం భయపడకండి—నేను వెళ్లిపోతాను. అయితే మీరు మీ అబ్బాయిని బాగుచేద్దామనుకొనే పేరుతో అతన్ని మీకు శత్రువుగా తయారుచేసుకుంటున్నా రకారణంగా, వెళ్ళండి...

* * * *

అర్ధరాత్రి—చిమ్మచీకటి—ప్లాటుఫారంమీది దీపాలవెలుగూ రైలులోని దీపాల వెలుగూ తామున్నామని సూచించడానికి మాత్రమే ఉపయోగిస్తుంది.

ఇంకా చాలాదూరంలో ఉండగానే రయిలు వస్తున్న కూత వినిపించింది సత్యనాయణకు.

చిన్నతనంలో పరుగుపందేలలో పరుగెత్తినకంటె జోరుగా పరుగెత్తసాగాడు సత్యనారాయణ.

స్టేషనులో నుండి బండి బయలుదేరడానికి ముందు కొట్టాగనే ఒకగంట వినిపించింది. ఒక్కక్షణం కాళ్లు స్తంభించిపోయాయి. నిరాశతో నిస్పృహతో అలా నేలకు కూలబడిపోయినంత పనయింది.

పీడకలలో అరవడానికి నోరురాని పరిస్థితిలో ఉన్న మనిషిలాగ అయినాకూడా ఎలాగో ఆఖరి ప్రయత్నం చెయ్యాలని ఒళ్లు తెలియని పరుగు ప్రారంభించాడు.

బండి బయలుదేరవలసిన గంటకూడా మ్రోగింది—ఇంజను కూసింది.

తనకంటె ముందున్న గుర్రం లక్ష్యాన్ని సమీపించలేదని తెలిసికూడా, పరుగులోని వేగాన్ని హఠాత్తుగా తగ్గించుకోలేక పరుగెత్తే స్వ్రపయాడు సత్యనారాయణ—

ఇంజను మళ్ళీ కూసింది—కాని, గార్డుగారు స్టేషనులోని అష్టమిత్రుడితో ఆంతరంగిక విషయం మాట్లాడుతూ నీ యిష్టం వచ్చినట్టు కుయ్యి, నేను అనుమతించందీ నువ్వు కదిలేదిలేదు అనుకొని తన ప్రసంగం సాగించాడు, మరొక కొన్ని సెకెనులకాలం.

కొద్ది సెకెనులుకూడా ఒకొక్కప్పుడు కొన్ని జీవితాలను శాశ్వతంగా కలపడానికీ విడదియ్యడానికీ సమర్థమయినవి కావచ్చును.

"ఇంక మరి వచ్చేవారు వెళ్ళేవారు లేరు, ఇక్కడ నిలబడడం వృధా—పోయి ఈ టిక్కట్లు బేరీజు వేసుకోవాలనుకొంటున్న టిక్కట్టు కలక్టరు తుళ్లిపడేట్లుగా తోసుకొని ప్లాటుఫారంమీద పడ్డాడు సత్యనారాయణ—

ఏదో ఒక పెట్టి, ఎలాగోలాగు రైలందుకోడం అతని లక్ష్యం—

కాని, ఎదురుగా ఉన్న పెట్టె కాక పక్క పెట్టె గేటుదగ్గర నిలబడి కనిపిస్తూనే ఉంది ఆమె—అతనికి ఏమాత్రం తెలియనివ్వకుండా కట్టుదిట్టం చేసుకొని వెళ్లిపోతున్నా ఆమెకు ఏదో లోపల్లోపల చిన్న ఆశ ఉండిపోయింది కాబోలు—

అతను కనబడిన తరవాత, రైలు కదిలిపోయి, అతని కందకపోతే గొలుసు లాగి ఆపడానికి కూడా ఆమె సిదమే. కాని, ఆ అవసరం కలకలేదు. గార్డుగారి విజిలూ, ఈమారు నిజంగా బయలుదేరుతున్నాననే యింజను కూతా, అతను బంతిలా ఎగిరి బండిలో పడడమూ అన్నీ ఏకకాలమందు జరిగేయి.

చాలాసేపటికి సేదదీరి మాట్లాడగలిగే స్థితికి వచ్చేక సత్యనారాయణ అన్నాడు. "అభూత కల్పనలు చేసి, అపవాదులు ప్రచారంచేసే లోకులే నాకంటె బుద్ధిమంతులు—అందుబాటులో నున్న వజ్రాన్నిగూర్చి ఆలోచించకుండా, రాళ్లకోసం వెతకసాగాను. అయితే నన్ను బాధ పెట్టాలన్నవాళ్ళ మాటలే చివరికి నాకు కర్తవ్యాన్ని బోధించాయి, ధైర్యాన్నిచ్చాయి—ఏమంటారు."

"ఏమీ అనడం ఎందుకు? ఆ రోజు రాత్రి ఏ ఆశా లేకుండా నీటిలో పడినట్టే ఈ రాత్రి రయిలెక్కాను—అప్పుడూ ఇప్పుడూ

కూడా మీ రీలా కాపాడడానికి పది లక్షల్లో ఒక వంతుకూడా అవకాశం ఉందని గట్టిగా అనుకోలేము—అయినా, ఎప్పుడూ సవ్యంగా నడిచే రైళ్ళూ, సాఫీగా పారే నదులూ, ప్రశాంత గంభీరంగా ఉండే సముద్రము హఠాత్తుగా ఏవో ప్రమాదాలను తెచ్చిపెట్టుగానే, అప్పుడప్పుడు కొన్ని మంచిపనులు కూడా జరగడానికి తగినన్ని అవకాశాలు లేకుండానే జరుగుతాయి. జరిగింది. జరగవలసిందేదో జరిగింది. టిక్కెట్టు కొన్నారా?

"టిక్కెట్టు? ఎక్కడికి? నేనేగాని టిక్కెట్టుకొనడానికి గాని, గేటుదగ్గర టిక్కెట్టు కలెక్టరు నాకు విధించుకొందికిగాని ఆలస్యం చేసిఉంటే, అంగుష్ఠ కలిసిన ఆకాశంగపు ఉద్వృత్తికి తట్టుకోలేక ఇంకొక లోకానికి టిక్కెట్టు కొనుక్కొని ఉండే వాణ్ణి—

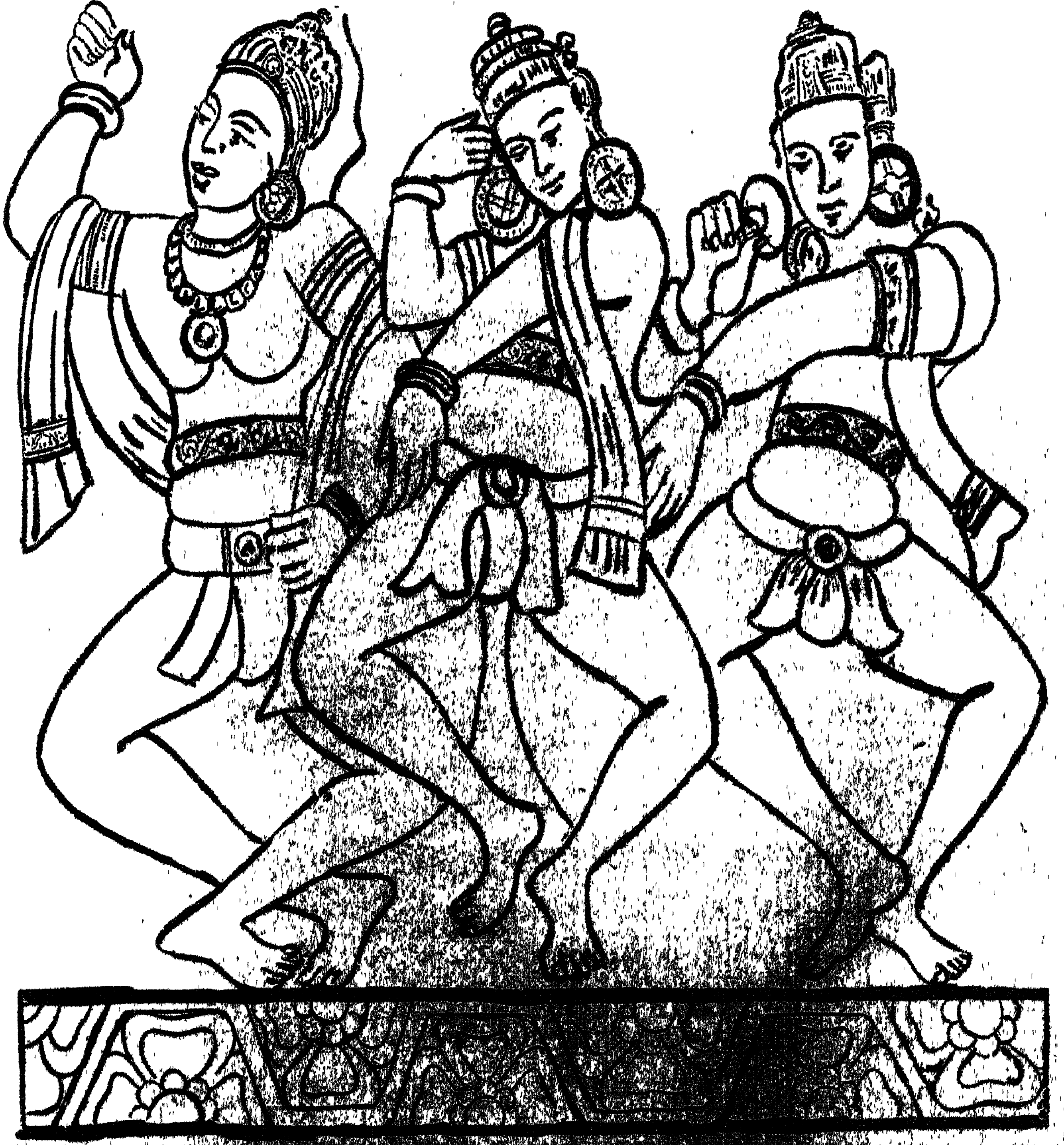
"ఛ, ఎందుకు అలాంటి మాటలంటావు? అంతా ఎలా జరగాలో అలాగే జరుగుతుంది—మన మేవో ఎంతో వేగంగా పారిపోతున్నా మనుకొంటున్నాము—ఆ నక్షత్రాలనుండి చూసేవాళ్లకి మన భూమే కనిపిస్తుందో కనిపించదో? రెండు చీకటి రాత్రులు మనల్ని ఇలా దగ్గరకు తీసుకొని వచ్చాయి—అయితే కలిసి ఉన్నంతకాలం ఒకరికొకరం భారంగా కాకుండా పరిణమించకుండా ప్రయాణం చేద్దాము"—

"ఒక బంతి అనంతంగా సరళ రేఖామార్గంలో నడవాలను కొంటుంది—ఏదో ఒకటి అడ్డువస్తుంది. ఢీకొని మళ్ళీ మరొక రోజూ రేఖలో ప్రయాణం మొదలుపెడుతుంది. అలా ఢీకొని ఢీకొని ఎప్పటికో చలనశక్తి పూర్తిగా ఖర్చయి ఆగిపోతుంది—ఎప్పుడు ఏది మన మార్గంలో అడ్డుపడి దానిని మనం ఢీకొని ఏ మార్గంలో ప్రయాణించవలసి వస్తుందో చెప్పలేము. అయితే ఒక దిక్కుగా వెళ్తున్నంతకాలం ప్రయాణం సుగమం కావాలనే ప్రయత్నం మాత్రం నిర్విఘ్నంగా ఉంటోంది, ఆ రాత్రి అలాగే విడివిడిగా ఉన్న మన జీవితాల బంధాలను కలిపి ఒక దిక్కుగా, ఏకైకంగా సమాంతర మార్గాల్లో నడిపించింది. మళ్లీ ఈ రాత్రి వేరు వేరు దిక్కులుగా విడిపోవలసిన రోజు కలిపి నడిపిస్తుంది—"

"చాలా బాగానే ఉంది సాంఖ్యశాస్త్రము. కాని నా కదంతా తెలియదనుకొన్నారు కాబోలు. ఇదంతా చెప్పడంలో మీ ఉద్దేశం ఏమిటి అంటే మనం కలియడానికి మన ప్రయత్నంతో సంబంధం లేకపోయినట్టే, మనం విడిపోడానికి కూడా మన శక్తి మించిన ప్రభావాలు పనిచేస్తాయని ముందుగానే ఒప్పించుకోవాలని కాబోలు—నేను, అంతగా, మానవప్రయత్నంమీద విశ్వాసం లేని మనిషిని కాను—మనం ఎప్పటికీ కలిసిఉంటామనే నా ఆశ. అందుకు నా ప్రయత్నాలు వృధాపోవనే నా విశ్వాసం."

"విశ్వాసం, ఆశ ఉండడం మంచిదే—ఎంతటి అంధకారంలోనూ ఏదో వెలుగురేక, కనిపించకపోదు—దానిని ఆధారం చేసుకొని ముందుకు సాగిపోవాలనే ప్రయత్నిస్తాము గెలిచినా ఓడినా. తమసోమా జ్యోతిర్గమయ—

ప్రమథగణం

భువనేశ్వర దేవాలయ శిల్పం

చిత్రకారుడు: శ్రీ కె. వేణుగోపాల్.

మన్మథ!

శ్రీ కన్నెకంటి వీరభద్రాచార్యులు

౧

మధువుం జిల్కుచునుండు నీ ధనువు సమ్యగ్వాక్కులం గుల్కు నీ
రథ రాజంబు సుధా ప్రపూరితములై రంజిల్లు నీ శస్త్రముల్
వ్యథలం బాపు మహా సమర్థుఁడవు సత్యస్వామి వీవోయి! మ
న్మథ! అజ్ఞానన మెక్కుఁబ్రోవు మిఁక సౌమ్యస్వామ్య ధర్మమ్ములన్.

౨

జయ నాదంబులు నవ్యనాగరకతల్ సౌజన్య సంబంధముల్
నయ మార్గంబులు సన్నివేశములు నానా శోభనమ్ముల్ మహో
దయముల్ నీ మహితోద్యమ ప్రకృతి సిద్ధాంతంబులన్నా! దయా
మయ! దేశంబుల నుద్ధరించెదవు రమ్మా! స్వాగతం బందుమా!

౩

అమ్మ ధనమ్మొసంగెడి దయామయి! పంట వలంతి యింతి పి
న్నమ్మ - వరప్రదాత పరమాత్ముఁడు తండ్రి - చరాచర ప్రపం
చమ్మును సృష్టిచేయు గుణశాలి కళావిభుఁ డన్న? రమ్ము! రా
రమ్ము! త్వదాగమమ్మున కొఱంతలు చింతలుదీరు మన్మథా!

౪

చివురింపుల్ సవరింపు లొప్పు వనలక్ష్మీ దేవతల్ స్వాగతో
త్సవముల్ కూర్చిరి నీకు - నూతన వసంత ప్రేమ మాధుర్యముల్
జవసత్వమ్ములఁ జేర్చి లోకమున కాశ్చర్యంబుఁ గల్గించె - ర
మ్మవలోకింతువుగాక మన్మథ బుధా! యాహ్లాద సంపత్ప్రదా!

పంచవర్షప్రణాళిక - ఆర్థికాభివృద్ధి

శ్రీ కె. వి. రమణ

ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికలో నాల్గవ సంవత్సరం నడిచిపోతోంది. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికకు సన్నాహాలు చేస్తున్నారు. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక స్వరూపం ఏవిధంగా ఉన్నా ఒక ముఖ్యవిషయాన్ని ప్రభుత్వం గుర్తించాలి. ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికలోని లోపాలు సరిదిద్దబడాలి. దీనివలన నెరవేరని ఆశయాలు లభించేటట్లు దాని స్వరూపం వుండాలి. దీనిదృష్ట్యా ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికలో జరిగిన ఆర్థికఫలితాలేమిటో, యింకా సమకూరని ఆశయాలేమిటో పరీక్షించటమే ఈ వ్యాసోద్దేశం.

యుద్ధానంతర పునర్నిర్మాణంలో తదితర దేశాలవలే భారత దేశంలో ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికక్రింద చెప్పుకోతగ్గ ఫలితాలు కొన్ని వున్నాయి. అనతికాలపు ఆశయాలు కొన్ని ముఖ్యంగా సాధింపబడ్డాయి. ముఖ్యంగా మన ఆర్థిక వ్యవస్థలో గత పది సంవత్సరాలలో ముఖ్యమైన స్థిరత్వం చేకూర్చబడింది; తరుపరి అభివృద్ధి ప్రణాళికలకు వలసిన ఆర్థిక స్తోమతను పొందింది. ధరలు, ముమ్మరం తగ్గి కొరియా యుద్ధపూర్వపు స్థాయికి వచ్చాయి. వ్యవసాయ రంగంలో అభివృద్ధి మెచ్చుకోతగ్గది. తిండిగింజల కొరతతో అల్లాడిపోయిన దేశం నేడు, వీటి ఉత్పత్తి ఎక్కువ అయి ధరలు పడిపోయే ప్రమాదస్థితికి కూడ వచ్చింది. పారిశ్రామిక ఉత్పత్తిలో అనుకొన్న హద్దులు జేరగలిగాం. మొత్తంమీద ఉత్పత్తి—ధరలు—దేశంలో చెలామణీ అయ్యే ధనం ఒక సామ్యానికి వచ్చాయి. అంటే పంచవర్ష ప్రణాళికయొక్క అనతికాల ఆశయములు కొనసాగినవన్న మాట. ఈ క్రింది పట్టీలో యిదే సంవత్సరముల వారీగా చూపబడినవి.

	1949—50	1950—51	1951—52	1952—53	(రూపాయలలో)
సరాసరి ఆదాయములు (*Per Capita Incomes*)		246.3 రూ. లు.	252 రూ. లు.	261 రూ.	
చెలామణీఅయ్యే ధనం (*Money supply*)		1951 మార్చిలో 1966 కోట్లు			మార్చి 54 లో 1845 కోట్లు
ఎగుమతిదిగుమతుల సామ్యం (*Balanecofpayments*)			—136.3 కోట్లు +	48.4 కోట్లు	
పారిశ్రామిక ఉత్పత్తి సూచీ		105		135	1946 సం॥ ఆధారంగా తీసికోన బడింది
ధరల సూచిక —	395	458		385	
Cost of living Index (1949 Base Yaar)	105	115	101	103	

పై ఫలితములుమాత్రం సంతృప్తికరంగానే వున్నాయి. అయితే ప్లానింగుయొక్క ముఖ్యోద్దేశములు దీర్ఘకాల ఆశయములు

ఎంతవరకు నెరవేరాయని అంటేమాత్రం అసంతృప్తికరమైన సమాధానంవస్తుంది. ఈ ఆశయాలు ముఖ్యంగా రెండువిషయాలమీద ఆధారపడి వుంటాయి—ఒకటి: జాతీయ ఆదాయం పెరుగుతూ, దానిలో ఎక్కువభాగం పెట్టుబడి ధనమునకై వినియోగింపబడాలి: రెండు: అందరికి ఉద్యోగావకాశముల కల్పించి జీవనప్రమాణములను హెచ్చుచేయాలి: ఈ రెండు అంశముల దృష్ట్యాచూస్తే పంచవర్షప్రణాళికయొక్క ఫలితాలు సంతృప్తికరంగాలేవు. ప్రస్తుతం మనం జాతీయ ఆదాయంలో నూటికి 4 వంతులు మాత్రమే ఆదా చేస్తున్నాము. పెరిగే జనాభాగల మనదేశంలో వచ్చేతరాలలో ప్రస్తుతపు జీవన ప్రమాణాలు నిలబెట్టవలెనన్నా అథమం నూటికి 15 వంతులు పైగా ఆదా చెయ్యాలి. రోజురోజుకి పెరుగుతున్న నిరుద్యోగ సమస్యని పరిష్కరించాలంటే ప్రభుత్వం ఎక్కువ పెట్టుబడిపెట్టి తన ఆర్థికరంగాన్ని విస్తృతం చేసికోవాలి. ఈ రెండు ఆశయాలు సాధనను దృష్టిలో ఉంచుకొని రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళికను తయారుచేయాలి. పై రెండుసమస్యల స్వరూపాన్ని పరిశీలించాలంటే దేశపు (1) జనాభా; (2) నిరుద్యోగసమస్య; (3) ప్రయివేటు పెట్టుబడులగురించి ముందుగా గర్చించాలి. ఎందుకనగా పై రెండు ఆశయముల సాధన ఈ సమస్యలతో సన్నిహితముగా సంబంధించబడివున్నది.

ప్రజల శ్రేయాభివృద్ధి జాతీయ ఆదాయములలో మార్పును బట్టి నిర్ణయింపవచ్చును. ఆదాయములు పెరిగేకొలదీ, ఆదాయములలో ఎక్కువ వ్యత్యాసములు కలుగకపోతే, జీవనప్రమాణములు హెచ్చుతాయి. ఈ ఆదాయాభివృద్ధి దేశంలో జరిగే "పెట్టుబడి పెరుగుదల" మీద ఆధారపడి వుంటుంది. విరివిగా విదేశీయ పెట్టుబడులు లేకపోయిన, దేశంలో మొత్తం పెట్టుబడి ధనం ప్రజల వినియోగాన్ని బట్టి నిర్ణయమవుతుంది. ప్రస్తుతం

ఉన్న జీవన ప్రమాణములను యింకా తగ్గించి ప్రజలను ధనం ఆదా చేయమని అడుగుట సమంజసంకాదు; కారణం ఈ ప్రమాణాలు అసలే చాలా తక్కువస్థాయిలో ఉండటమే. కాని పారిశ్రామికంగా అభివృద్ధిపొందిన దేశాలు జాతీయ ఆదాయములలో నూటికి 20 వంతులు వరకూ ఆదాచేసి పెట్టుబడి పెరుగుదలకు తోడ్పడ్డాయి. ప్లానింగు కమిషన్ లెక్కల ప్రకారం ప్రస్తుతం మనం నూటికి 7 పాళ్లు నిల్వజేస్తున్నాము. పంచవర్ష ప్రణాళిక ప్రకారం 1967-68 సంవత్సరానికి ఈ రేటును నూటికి 20 వంతులు చేయాలని ఉద్దేశం. ఈ నిల్వధనమునుబట్టే దేశంయొక్క పెట్టుబడి ఉత్పత్తుల నిష్పత్తినిర్ణయింపబడుతుంది. తక్కువ పెట్టుబడి ధనంతో ఎక్కువ ఉత్పత్తిని పొందాలనుకుంటే మనలాంటి వ్యవసాయిక బీదదేశాలు ఆలోచనాయి వుండాలి. దీనివలన ఎక్కువమందికి ఉద్యోగావకాశములనుకూడ కల్పించవచ్చు. జనాభా అధికంగాగల దేశాలలో కాపిటల్ కంటె లేబర్ ను ఎక్కువ ఉపయోగించుకొనే ఉత్పత్తి సాధనాలను సాధ్యమయినంతవరకు ఉపయోగించుకోవాలి. ప్లానింగుకు సాధనంగాతీసికొని త్వరలో మనం పెట్టుబడి పెరుగుదల చేయాలి. రెండవది కాపిటల్ లేబర్ నిష్పత్తి అధికంచేసికోవాలి. ఈ ఆలోచనలన్నీ జనాభా సమస్యమీద ఆధారపడివుంటుంది. మన జనాభా 1891-1920 మధ్య 12 మిలియన్లుమాత్రం పెరిగింది. 1920 తర్వాత 30 సంవత్సరాలలోను దాదాపు 10 రెట్లు పెరిగింది. 1920 తర్వాత జనాభా యింత విపరీతంగా పెరగటానికి కారణం అంటువ్యాధులవలన తక్కువమంది చనిపోవటమే! ప్రస్తుతం జననమరణముల సంఖ్యలు ఎక్కువగావున్నా (అవి ప్రతి వేయి మందికి 40: 27) క్రమంగా మరణములరేటు తొందరగా తగ్గుతోంది. జననములరేటుమాత్రం తరగటంలేదు. ఆధునిక విజ్ఞాన సహాయంవల్ల ప్రజల ఆరోగ్యాభివృద్ధిచేసి (ఉదహరణ: డి. డి. టి, బి. సి. జి మొదలయినవి విరివిగా ప్రచారంలోకి రావటం) మరణముల సంఖ్య తగ్గించుట సులభం కాని జననములసంఖ్య తగ్గించుట అంత సులువు కాదు: అంత అచిరకాలములో జరిగేపనీ కాదు. ఉదాహరణగా ఇంగ్లండుదేశంలో మరణసంఖ్య 1740 లో వెయ్యిమందికి 35 నుంచి 1930 లో 12 వరకు తగ్గింది. కాని జననములసంఖ్యకూడా తగ్గటం వందసంవత్సరములు పైగా పట్టింది. మనదేశంలోకూడా కొంతకాలానికి జననమరణముల రేట్లుసమస్థితికి క్రమంగా వచ్చునంటుంది. అయితే మరో వందసంవత్సరాలదాకా అది! ఇంగ్లండు దేశానికి మనదేశానికి యింకా తారతమ్యాలున్నాయి. ఇంగ్లండు జనాభా మొదటలో చాలా తక్కువ. రెండు: ఆదినుండి ఇంగ్లండుకు పెట్టుబడి ధనం కొరత ఎప్పుడూ లేదు. అందుకనే పెరిగే జనాభాతో పరిశ్రమాభివృద్ధి త్వరలో సాగించింది. దీనికి సాయం ఇంగ్లండునుంచి చాల జనాభా తదితరదేశాలకు వలసపోయారు. మనదేశానికి పై పరిస్థితులలో ఏఒక్కటి అనుకూలంగా లేవు. అందుకనే జీవనప్రమాణములను త్వరలో హెచ్చుచేయటానికి జనాభా పెరుగుదల పెద్దఅడ్డంకి. ప్లానింగుకమిషనుయిచ్చిన లెక్కలప్రకారం చూసినా, జాతీయ ఆదాయములకు 1.25% వృద్ధిచేయాలంటే, ఉన్న జనాభాతో (జనాభా పెరుగదనుకొంటే) మనం నూటికి 5 వంతుల ఆదాయాన్ని నిల్వచేయగలిగి వుండాలి. కాని మన జనాభా ఏడాదికి 1.25% వంతున పెరుగుతోంది. అభివృద్ధి ప్రణాళికవల్ల జాతీయ ఆదాయంలో కలిగే అభివృద్ధి పెరిగే జనాభాను పోషించటానికి మాత్రమే సరిపోతుంది. మరి జీవన ప్రమాణాలని 1.25% వంతున హెచ్చుచేయాలంటే మనం అసలు నూటికి 10 పాళ్లు ఆదాయంలో నిల్వచేసి పెట్టుబడి పెరుగుదలకు తోడ్పడాలి. మనం వున్నస్థానంలో వుండాలంటే వేగంగా పరుగెత్తాలి అన్నమాట. రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళిక ముఖ్యంగా గమనించవలసిన సూత్రాలు రెండు. ఒకటి: ఆదాయములలో మనం నూటికి 10 గా యిప్పటినుంచీ నిల్వచేయాలి. రెండు: జనాభా పెరుగుదల రేటును సాధ్యమయినంత తొందరలో తగ్గించాలి. లేకపోతే, ఏదో గొప్ప "విచిత్రం" జరిగితే తప్ప, మన జీవన ప్రమాణములను అభివృద్ధి చేసికోలేం. 1951 సెన్సెసు ప్రకారం మరో 20 సంవత్సరాలకి మన జనాభా 60 కోట్లకి పెరుగుతుంది. అప్పుడు నవీన విజ్ఞాన పద్ధతులన్నిటిని ఉపయోగించుకొని దేశంలో అన్నిరకాల భూమిని సాగుచేసినా వలసినన్ని ఆహార ధాన్యాలని ఇంకొన పండించుకోలేదు. ఈ సందర్భములో ఒకటి విస్మరించకూడదు. రెండవ ప్రపంచ సంగ్రామంలో జపాను దిగటానికి ఒక ముఖ్య కారణం ఆస్ట్రేలియా మొదలయిన దేశాలు అనుసరించిన వలస విధానమే. జపాను తన పెరిగే జనాభాకి ఆహారధాన్యాలమాట ఎలా వున్నా అధమం వసతిని యిచ్చుకోటానికి తగినంత భూభాగాన్ని కూడ కలిగివుండకపోవటం!

రెండవ పంచవర్ష ప్రణాళిక ముఖ్యంగా గమనించవలసిన సమస్య "నిరుద్యోగ సమస్య." దీని తీవ్రస్వరూపానికి ఒక కారణం జనాభా పెరుగుదలే—రెండవది దేశంలో వలసినన్ని ఉద్యోగావకాశాలని కల్గించలేకపోతున్నాం. ఒకవైపున ప్రభుత్వం భారీఎత్తున పెట్టుబడులు చేస్తున్నా నిరుద్యోగసమస్య తీవ్రరూపందాల్చటం ఆశ్చర్యంగా నేవుంది. దీనికి ఒక ముఖ్యకారణం: మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థలో ప్రభుత్వం ప్రయివేటువ్యవస్థలు క్రమంగా విస్తృతమవుతూ ఎక్కువమందికి ఉద్యోగాలు కల్గించాలి. కాని ప్రయివేటు వ్యవస్థ పంచవర్షప్రణాళికలో ఊహించినట్లు పెరగటంలేదు. దీనికి కారణాలు తర్వాత చర్చిస్తాం. ముందుగా నిరుద్యోగం పెరగటానికి కొన్ని దీర్ఘకాల కారణాలు—వాటితోపాటు మరికొన్ని ప్రస్తుత కారణాలు వున్నాయి. దేశంలోని ఎంప్లాయిమెంటు ఎక్స్ఛేంజీల అంకెలనుబట్టిచూస్తే డిసెంబరు నెలకి 6 లక్షల నిరుద్యోగులు వున్నారు. నవంబరుసంఖ్యకంటె 27 వేలు ఎక్కువ అన్నమాట. బొంబాయి పశ్చిమ బెంగాలు మద్రాసురాష్ట్రాలలో వీరి సంఖ్య మరీ విపరీతంగా పెరిగిపోయింది! ఒక్క డిసెంబరులో నే 1 లక్షమందిపైగా ఎక్స్ఛేంజీలలో రిజిస్టరు అయినారు. కొత్తగా దొరకే ఉద్యోగముల సంఖ్య నవంబరునెలకంటె డిసెంబరులో 22 వేలనుండి 21 వేలకి పడిపోయింది. ఈ ఒక్క నెలలోనే 50 వేలకుపైగా ఉద్యోగములనుండి తొలగింపబడ్డారు. ఈ సంఖ్యలు నిరుద్యోగ సమస్య పూర్తి స్వరూపాన్ని తెలుపవు. ఏమంటే దేశాల్లో అన్నిచోటలా ఎంప్లాయిమెంటు ఎక్స్ఛేంజిలు లేవు. వున్న వాటిల్లో పేర్లు నమోదు చేయించుకొనే అలవాటు మనమింకా నేర్చుకోవాలి. మొత్తంమీద ఈ సంఖ్యలు ఈ సమస్య తీవ్రతను

తెలియజేస్తాయి. వ్యవసాయ రంగంలో భూమిమీద భారం క్రమంగా హెచ్చుతోంది. ఏడాదికి 40 లక్షలమందిని అదనంగా భూమి భరించవలసివస్తోంది. వ్యవసాయరంగం ఎప్పుడూ పటిష్ట మైన వృత్తి కాదు. దీనిలో ఖలసినవారికంటె ఎక్కువమంది పని చేస్తున్నారు. వీరిలో చాలమందిని తక్కిన వృత్తులకు మరలించినా వ్యవసాయపు ఉత్పత్తి తరగదు. వీరిని తరలించాలంటే చిన్న పరిశ్రమలను దేశంలో నాల్గువైపులా స్థాపించి ఉద్యోగాలు కల్పించాలి. ఈ చిన్న పరిశ్రమలవలన మరొక లాభం ఏమంటె వీటికి ఎక్కువ పెట్టుబడి ధనం అవసరం లేదు. తక్కువ పెట్టుబడి ఎక్కువ మనుష్యులకు పని కల్పిస్తుంది. పైగా ప్రస్తుతం వున్న గృహపరిశ్రమలు మిల్లుల పోటీకి తట్టుకోలేవు. ఈ పరిశ్రమలను పటిష్ఠం చేయటానికి "సబ్సిడీలు"—మిల్లులమీద అంక్షలు విధిస్తే చాలదు. ఈ విధానం సమస్యను తీర్చవు—కప్పిపుచ్చుతుంది. అందుకని జపాను పద్ధతుల గురించి ఎక్కువ మాట్లాడకుండా ప్రభుత్వమే ముందంజవేసి కొన్ని గ్రామాలలో ఆదర్శకేంద్రాలు పెట్టి ఈ పరిశ్రమలను ఎక్కువ పటిష్ఠంగా నడిపేటట్లు చేసి వీటి వ్యాప్తికి తోడ్పడాలి.

పట్టణాల్లో నిరుద్యోగం పెరగటానికి—(1) అక్కడ పెరిగే జనాభాకి వృత్తులు కలిగించే స్థాయిలో పెట్టుబడులు పెరగటం లేదు. (2) అనేక దశాబ్దాలనుంచి పల్లెలనుండి పట్టణాలకు వలసపోయే జనం పట్టణాల్లో పరిస్థితులని విషమింప చేస్తున్నారు. యుద్ధకాలంలోని ధరలు పెరిగినా, తక్కిన దేశాలలో జరిగినట్లు, ఉత్పత్తి కాపిటల్ పెట్టుబడి పెరుగలేదు. యుద్ధం తర్వాత యిదే రకపు స్తబ్దత మనకి నిలచిపోయింది. వీటికితోడు చదువుకొన్న వారి సంఖ్య గత నాలుగు సంవత్సరాలలోను 3 రెట్లుకి పైగా పెరిగిపోయింది. దేశంలో నేటి రోజున జరిగే "నిరుద్యోగపు అలజడికి" ఇది ముఖ్య కారణం. దీర్ఘ కాలంలో ఈ సమస్యని పూర్తిగా సాధించాలంటే ఒకే ఒక మార్గం—అది దేశాన్ని పారిశ్రామికం చెయ్యటం—పెట్టుబడి ధనాన్ని ఎక్కువచేసి పరిశ్రమలను బాహుళ్యంగా విస్తృతం చేయటం. వ్యవసాయరంగంలో ఖచ్చితమైన భూసంస్కరణలు జేసి వ్యవసాయాన్ని "ఒక జీవితవిధానమే కాకుండా" "లాభదాయకమైన వృత్తి" అని రైతులకు నిరూపించాలి. ఈ సమస్య తీవ్రతని ప్రస్తుతం తగ్గించటానికి ప్రభుత్వం కొన్ని విధానాలనవలంబిస్తోంది. ఉదహంగా 175 కోట్ల రూపాయలను వెచ్చించి ఒక ఉపాధ్యాయుల పాఠశాలలు, సాంఘిక సంక్షేమకేంద్రాలు మొదలయినవి నెలకొల్పి అదనపు ఉద్యోగాలు కల్గించింది. రాష్ట్రాలకు యిదే దృష్టితో కొన్ని సూచనలు చేసింది.

ముఖ్యంగా దేశంలో ధరలుపడి ద్రవ్యోల్బణ భయాలు పోయాయి. ఉత్పత్తి ఎక్కువవుతోంది. చెలామణీ అయ్యే ధనం తరగిపోతోంది. ఈ పరిస్థితులలో ప్రభుత్వం ఎక్కువగా లోటు బడ్జెటు విధానాన్ననుసరిస్తే ఆర్థిక వ్యవస్థ పెరగటానికి, ప్రయివేటు పెట్టుబడులకు ప్రోత్సాహం కలగటానికి ఆదాయాలు పెరగటానికి అవకాశం వుంది. అయితే మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థలో ప్రయివేటు సంస్థ స్థానం ఏమిటి?

ఇంత భారీఎత్తున పెట్టుబడులు అవసరమైనప్పుడు మిశ్రమ ఆర్థికవ్యవస్థలో ప్రవేటు పెట్టుబడిదారులు భారం వహించాలి. పంచవర్ష ప్రణాళికలో దీన్ని గురించిన అంచనాలు విఫలమవుతున్నాయి. పెట్టుబడిదారులు 'ధనం' లేదు; పన్నులభారం ఎక్కువయింది; మేనేజింగు ఏజెన్సీల గురించిన ప్రభుత్వపు సంస్కరణలు ప్రోత్సాహకరంగా లేవు అని కారణాలు చెబుతున్నారు. 'ధనం' కొరత తీర్చటానికి ప్రభుత్వం తమ పెట్టుబడులకు సాధ్యమయినంతవరకు ప్రయివేటు వ్యవస్థతోబాటు వడ్డీ వ్యాపారం మార్కెట్టులో ప్రవేశించకూడదు. కాని ప్రస్తుతం ప్రభుత్వపు వివిధ ఋణపత్రాలలో పెట్టుబడి పెట్టేది ఈ మార్కెట్టే. దీని దృష్ట్యా లోటు బడ్జెటు విధానం సమంజసమైనది. ఇతరదేశాలలో ఇన్సూరెన్సు కంపెనీలు చాలవరకు ప్రయివేటు పరిశ్రమలకు అప్పులిస్తాయి. కాని మన దేశంలో ఈ కంపెనీలు ప్రభుత్వానికి మాత్రమే అప్పు యివ్వాలి. ష్రాఫ్ కమిటీ సూచించినట్లు, ప్రభుత్వం దీనికి సంబంధించిన నిబంధనలు సడలించి వీటిలోనుంచి ఎక్కువ ధనం ప్రయివేటు వ్యవస్థలకు క్రింద వెళ్లేటట్లు చూడాలి. 1952 సంవత్సరాంతమందు ఈ యిన్సూరెన్సు కంపెనీల క్రిందవున్న 292.12 కోట్ల ధనంలోనూ 40 కోట్ల రూపాయలు మాత్రమే కొన్ని పెద్ద ప్రయివేటు సంస్థలకు వివిధరూపాలలో బదులు యివ్వబడ్డాయి. ఈ అవకాశం కనుక ఈ కంపెనీలకు కల్పిస్తే, దేశంలో నలుమూలలనుండి ప్రజలవద్దనుండి ధనాన్ని యివి ప్రోగుచేయగలుగుతాయి. ప్రభుత్వ ఆశయంకూడా, ధరల పెరుగుదల అరికట్టటానికి యిదేకదా.

ఈ కొరత తీర్చటానికి "ఇండస్ట్రియల్ ఫైనాన్సు కార్పొరేషనుని" 1948 లో ప్రభుత్వం స్థాపించింది. కాని దీని నిర్వహణ లోపభూయిష్టమయింది. గత ఆరుసంవత్సరాలలోను ఇది 21 కోట్ల రూపాయిల ఋణాన్ని కాంక్షను చేసింది! దీనిలో తుదకి ఇచ్చిన ఋణం మాత్రం 13 కోట్లు!! పైగా దీనినుంచి అప్పుతీసికొన్న పరిశ్రమలు చాలవరకు దివాలా తీశాయి. ఈ కార్పొరేషనుకి రావలసిన బాకీలలో యింకా 32% మిగిలేవున్నాయి. ఈ కార్పొరేషన్‌కి అయ్యే ఖర్చులు మాస్తే యిది జాగ్రత్తగా నిర్వహింపబడుతోందని చెప్పలేం. దీని ముఖ్యలోపం ప్రయివేటు పెట్టుబడిదారులకు మార్వాడీలలాగున అప్పులు ఇవ్వటమే కాకుండా వీటికి కావలసిన సాంకేతిక సహాయం యివ్వవలసి వుంది. ఈపని ఈ కార్పొరేషన్ చెయ్యనంతకాలం దీని ఫలితాలు సంతృప్తికరంగా వుండవు.

దీని ఫలితంగానే ప్రభుత్వం "నేషనల్ యిండస్ట్రియల్ డెవలప్‌మెంటు కార్పొరేషను" ఒకటి స్థాపించాలని గత సంవత్సరమే నిర్ణయించింది. ప్రయివేటువ్యవస్థ అధిపతులు కొందరు కలిసి ప్రపంచబ్యాంకుసహాయంతో "ఇండస్ట్రియల్ డెవలప్‌మెంటు అండ్ క్రెడిట్ కార్పొరేషను" స్థాపించటానికి నిర్ణయించారు. మొదటసంస్థ కొన్ని భారీసంస్థలను తానే స్థాపించి నిర్వహిస్తుంది. తదితరప్రయివేటువ్యవస్థలకు కలసిన ఆర్థిక సాంకేతిక సహాయాన్ని యిస్తుంది. దీని ముఖ్యోద్దేశం — ప్రయివేటు పెట్టుబడిదారులు స్థాపించటానికి సంశయించే ముఖ్యపరిశ్రమలను తానే స్థాపించి అవి విజయవంతమయినాక అవసరమయితే ప్రయి

వేటు పెట్టుబడిదారులకు స్వాధీనం చేస్తుంది. దీనిఆశయాలు ఎలా వున్న 'నిర్వహణ' 'బాధ్యత' ఎంతవరకు ప్రభుత్వం జాగ్రత్తగా స్వీకరిస్తుందో చూడాలి. ప్రస్తుతం మనని పీడించే వ్యాధి "నిర్వహణా అశక్తత". పైన చెప్పిన్న రెండవకార్పొరేషనుకి ప్రపంచ బ్యాంకు నిపుణులసహాయం సలహాలు వుంటాయి. అందుకైనా యిది ఫలించవచ్చును. ఇది ప్రథమంలో 7.5 కోట్ల రూ. కలిగివుంటుంది. ప్రపంచ బ్యాంకు 5 కోట్ల రూపాయలను అప్పు యిస్తుంది. ఈ రెండుసంస్థలు ఫైనాన్సు కార్పొరేషను, తదితర రాష్ట్రకార్పొరేషన్లు కలసి ప్రయివేటు పెట్టుబడి ధనముల కొరతను తీర్చవచ్చునని ఆశించవచ్చు.

పన్నులభారం ఎక్కువ అనేది ఏదో సూత్రప్రాయంగా చెప్పేకారణం అనిపిస్తుంది. అయినా "పన్నుల విచారణసంఘం" ఈ సమస్యను ప్రయివేటువ్యవస్థను ముఖ్యంగా దృష్టిలో పెట్టుకొని పరిశీలిస్తుందని ఆశించవచ్చు!

మేనేజింగుఏజెంట్లనుగురించి చేసినసంస్కరణలు వ్యక్తిగతంగా కొందరి యజమానులకు నష్టం కలిగించినా దేశం, ప్రజలు, వారికి కావలసినది—అని తెలిస్తే, ఈ సంస్కరణలు చాల అవసర మనిపిస్తాయి. మన పారిశ్రామిక పెద్దలు యుద్ధం ఆదినుంచి ఎక్కువ లాభాలకు అలవాటు పడ్డారు. చాలాకాలం వారిని ఈ స్థితిలో వుంచటం దేశశ్రేయస్సుమాత్రం అవదు.

అమెరికాలో తప్ప తక్కిన దేశాలలో లాభాలరేట్లు యింత ఎక్కువ వుండవు. యూజినీ స్టాలీ అంటాడు—"ప్రయివేటు పరిశ్రమ అభివృద్ధి చెందాలంటే ప్రభుత్వ పరిశ్రమలు సన్నగిల్లుట కాదు. ప్రయివేటు పరిశ్రమ అభివృద్ధి చెందాలంటే దానికి తగిన "సాంఘిక విలువలనే" పునాది వేయాలి. ఈ అభివృద్ధి ప్రభుత్వపు నిబంధనలు సడలించినమాత్రాన్నే రాదు...ఈ బడుగు దేశాలలో, వెనుకబడ్డ ప్రభుత్వాలు వున్నట్లే వెనుకబడిన ప్రయివేటు పారిశ్రామికరంగం వుంటుంది. వీరిలో నిజమైన వర్తకనీతి, వ్యవహారసరళి, సాంకేతిక విజ్ఞానం, ముఖ్యంగా సాంఘికబాధ్యత లోపిస్తాయి. అనుభవంనుంచి, శిక్షణద్వారా ప్రయివేటు పారిశ్రామికులు అభివృద్ధి చెందాలి. వీరు సంకుచిత అభిప్రాయాలు మార్చుకొని, తక్కిన రంగాలలోని అభివృద్ధితో మారుతూరావాలి"...యింతకన్న ప్రయివేటు వ్యవస్థ నేర్చుకోవలసిన గుణపాఠాలు లేవు.

భారీపరిశ్రమలకు ప్రత్యేకంగా ప్రయివేటు వ్యక్తుల యిష్టాయిష్టాలకువదలకుండా, ప్రత్యక్షంగా ప్రభుత్వంనడుపకుండా స్వయం నిర్ణయాధికారం కలిగిన కార్పొరేషనులను కల్పించి,వాటికి యివ్వటం శ్రేయస్కరం. పాశ్చాత్య దేశాలలో, ముఖ్యంగా మిశ్రమ ఆర్థిక వ్యవస్థ గలిగిన దేశాలలో యిలాటి కార్పొరేషనులు ప్రముఖ్య పాత్ర వహిస్తాయి. మనదేశంలో ఉన్న ఒకటి రెండు కార్పొరేషనులు ప్రత్యేకం అల్లాటి కార్పొరేషనులు కావు. ప్రత్యక్షంగా ప్రభుత్వం బాధ్యత తీసికోదు అవి ఇలాటివి ప్రభుత్వాలకున్న సాంఘిక బాధ్యత, ప్రయివేటు వ్యవస్థకున్నవి కూడా కలిగివుండవు.

ప్రభుత్వపు పారిశ్రామిక విధానం లోపభూయిష్టం కాకపోయినా, దానినిగురించి వ్యాఖ్యానించువారు మాత్రం ప్రయివేటు వ్యవస్థని కలవర పెడుతున్నారు. చైనా సందర్శించక పూర్వం మనదేశంలో అమలు జరుపబడుతున్న ఆర్థికవిధానాన్నే శ్రీ నెహ్రూ చైనానుండి తిరిగివచ్చి "సోషలిజం నిర్మిస్తాం" అని ఉపన్యాసాలిచ్చేటప్పుడు,కూడా, అమలు జరుపుతున్నారు. కాని ఒకేరకపు ఆర్థిక విధానానికి యింత త్వరలోనే మరో పేరు అతికించి దేశంలో క్యాపిటలిస్టులని, దేశపరిస్థితులు తెలియని విదేశీయ పెట్టుబడిదారులని కలవర పెట్టవలసిన అవసరం ఏమిటో అర్థమవదు. అసలు దేశంలో సక్రమమైన ఆర్థికాభివృద్ధికి ప్రయివేటు వ్యవస సాయపడాలంటే దీన్నిగురించి ప్రభుత్వంలోనివారు ఎంత తక్కువ మాట్లాడితే అంత మంచిది. ఆస్కార్ లాంగే అన్నట్లు "పరిశ్రమలను జాతీయం చేయాలనుకొన్నా, సోషలిజం స్థాపిద్దామనుకొన్నా, ముఖ్యంగా దానినిగూర్చి తక్కువగా మాట్లాడాలి. ఏమంటే ఈ చర్యల నిజ ఫలితాలకన్న ప్రకటనా ఫలితాలు చాలా ప్రమాదకరమైనవి." ఈ సలహాను మనం పాటిస్తే చాలా సమస్యలను పరిష్కరించవచ్చు.

హైదరాబాదు స్టేటు బ్యాంకు

హైదరాబాదు స్టేటు బ్యాంకు చట్టముక్రింద సభ్యుల బాధ్యత పరిమితముగ స్థాపింపబడినది.

చెల్లింపబడిన మూలధనము ...హాలీ రు. 75,00,000
రిజర్వు ఫండు ...హాలీ రు. 76,00,000
డిపాజిట్లు, 30-9-1954 నాటికి హాలీ రు. 16,48,35,000

హైదరాబాదు స్టేటులో మరియు బొంబాయి, మద్రాసులందు అన్నిటికి 49 ఆఫీసుల ద్వారా సంపూర్ణమైన బ్యాంకింగు సర్వీసును సమకూర్చుచున్నది.

హెడ్డాఫీసు: హైదరాబాదు (దక్కన్)

బొంబాయిలో ఆఫీసులు :

....మా 5 సంవత్సరముల క్యాష సర్టిఫికేట్లు క్రింది మొత్తములకు లభించును. రు. 100/-; రు 500/-; రు 1,000/-; రు 5,000/; (జారీ విలువ రు 100-కి రు 86-8-0) ఇవి సంవత్సరమునకు 3½% వంతున మిక్కిలి లాభసాటి వడ్డి నిచ్చును. ప్రజలకు నమ్మకము, లాభదాయకము అయిన పెట్టుబడిగా కూడా వుపయోగపడగలదు.

...మా ప్రత్యేక డిపాజిటు ప్రణాళిక నిలువచేయుటకు ఒక క్రమమైన విధానమును సూచించుచున్నది. నెలవారి రు 5/-లు లేక యెన్ని 5/-లుగా నైనా నిలువచేయవచ్చును.

..ఉద్యోగ, వర్తక, వృత్తి వారికి అనుకూలమైన వస్తువుల కొరకు క్రింది బ్రాంచిలలోను సేఫ్ డిపాజిటు వసతులు గలవు బ్రాంచి (పత్తర్ గట్టి హైదరాబాదు), సుల్తాన్ బజార్, (హైదరాబాదు) మహబూబ్ గంజ్ (హైదరాబాదు) జనరల్ బజార్ (సికిందరాబాదు) ఔరంగాబాదు లాతూర్, నిజామాబాదు, నాందేడ, రాయచూర్, వరంగల్లు. యాదగిరి.

అన్నిరకములైన విదేశ మారకపు వ్యాపారము చేయబడును

సర్వీసుల వివరములు, డిపాజిట్లకు ఇటీవల హెచ్చింపబడిన రేట్లు బ్యాంకుయొక్క ఏ బ్రాంచివద్దనుండిగాని పొందండి.

హైదరాబాదు సంస్థానములోని ఆఫీసులు :

ఆదిలాబాదు, ఔరంగాబాదు. బీడ్, భువనగిరి, బీదర్, బోధన్. సిటీ బ్రాంచి (పత్తర్ గట్టి), ధర్మాబాదు జనరల్ బజారు (సికింద్రాబాదు) గద్వాల్, గుల్బర్గా, హింగోలి, హైదరాబాదు, జగిత్యాల, జాల్నా, జనగామ. కరీంనగర్. ఖమ్మంమెట్టు, కోప్పల్. కొత్తగూడెం. లాతూర్, మహబూబ్‌నగర్, మహబూబ్‌గంజ్ (హైదరాబాదు), మంచిరియాల్. మానవత్. ముషీరాబాదు, నాందేడ్, నారాయణ్‌పేట నల్గొండ, నిజామాబాద్, ఉస్మానాబాద్, పర్భని, పర్లి వైజనాథ్, పెద్దపల్లి, పూర్ణ, రాయచూరు. సేలు, సహాబాద్, సికింద్రాబాదు, సెక్రటేరియట్ పే ఆఫీసు, (హైదరాబాదు), సూర్యాపేట, సుల్తాన్ బజారు (హైదరాబాదు), తాండూరు, ఉద్గీర్, ఉమ్రి, వైజాపూర్, వరంగల్, యాదగిరి, జహీరాబాదు.

కె. పి. ఆర్. మీనన్,
మానేజింగ్ డైరెక్టర్.

విజయమునకు సాటియైన సాధనములేదు!

కవిరాజ్. ఎన్. ఎన్. సేన్‌గారిచే తయారుచేయబడు ఆయుర్వేదౌషధములు మై ప్రచారమునకు ప్రబల తార్కాణములు. గత 72 సంవత్సరాలుగా యీ ఔషధములు నాటి లేని విజయములను సాధించినవి. అందుచేతనే ప్రతిచోట వైద్యులు వీనినే కోరెదరు. కవిరాజ్ వారు తయారుచేయు **సిద్ధ మకరధ్వజ . మకరధ్వజ వసంత కుసుమాకర రసం** యింకా యితర శాస్త్రీయమైన ఔషధములు నేడు ప్రజాభిమానమును విశేషముగా చూరగొని యున్నవి. ఇదే విధముగా అరిష్టలు, ఆసవములు, యింకా యిలాంటి యితర ఔషధములు ప్రత్యేకముగా తయారగుచున్నవి మానవునకి అతి ప్రతిభావంతమైన జీవిత మున్నంత కాలము, కవిరాజ్ ఎన్. ఎన్. సేన్ గారి ఆయుర్వేద ఔషధోపాయములు వానికి నేడుగల గొప్ప ప్రతిష్టను నిలబెట్టుకొనగలవు.

కవిరాజ్ ఎన్. ఎన్. సేన్ & కంపెని లిమిటెడ్.

18/1, & 19, లోయర్ ఛిట్‌పూర్ రోడ్డు
కలకత్తా-1.

పువ్వులు

శ్రీ రాచకొండ విశ్వనాథశాస్త్రి

రెండు ఇళ్లకీ మధ్యనున్న ఒంటిమొక్కల పక్కన రాతిమీద కూర్చొని, మొక్కలకేసీ పువ్వుల్లోకీ చూస్తోంది కమల బాల. మేడ ఇంటిమీద మేడ అంచుమీదకి వచ్చిన చందమామ చిరునవ్వు—చిన్నది—పారేశాడు.

ఊరవతల తోట. 'ది గార్డెన్సు' అది. తోటమధ్య పెద్దమేడ. అది మెయిన్ హౌసు. మేడకి కొంచెం పడమటగా చిన్న పెంకుటిల్లు. అది గెస్ట్ హౌసు.

మేడగల పెద్దమనిషి కలకత్తాలో వ్యాపారంగల పెద్దమనిషి. ఆయనగారు ప్రతియేటా వేసంగికిమాత్రం చల్లగాలికోసం స్వంత వూరుకి కుటుంబంతో సహా వచ్చి వెళ్లిపోతుండే వెళ్లే అలవాటుగల పెద్దమనిషి. ఆయన కలకత్తాలో ఉండేప్పుడు, ఇక్కడి మేడని అద్దెకి ఇవ్వవచ్చు. కాని, ఊరవతల ఉండే అంతపెద్ద మేడలో అంత మేడకి తగ్గ అద్దె ఇచ్చుకొని ఎవరూ దిగరు. తక్కువ అద్దెకి ఇంటివారు ఇవ్వరు. ఇచ్చినా, దిగినవాళ్ళని ప్రతియేటా వేసంగికి మాత్రం ఖాళీ చేయమనడం బాగుండదు. అందుచేత మేడ ఇంటిని తలుపులుమూసి తాళాలు బిగించి ఉంచారు. గెస్ట్ హౌసునిమాత్రం అద్దెకిచ్చేరు.

ఇల్లు చిన్నది కాబట్టి, ఊరవతల ఉంది కాబట్టి ఇంటివారా గెస్ట్ హౌసుని తక్కువద్దెకి ఇచ్చేరు. ఇల్లు చిన్నదైనప్పటికీ, ఊరికి దూరంగా ఉన్నప్పటికీ, అద్దె తక్కువ కాబట్టి అందులో ప్రవేశించేరు అవతారంగారు.

అవతారంగారి గురించి "మీ నాన్నగారికి ఎక్కడమ్మా పనీ" అని ఎవరైనా అడిగేయెడల "బ్యాంకీలో" అని టక్కున చెప్పగల కమల, "బ్యాంకులో ఏం పని? ఎన్నాళ్ళ సర్వీసు? జీతం ఎంతి స్తారు?" ఇటువంటి ప్రశ్నలు వేస్తేమాత్రం సరిగా సమాధానం చెప్పలేదు. అవతారంగారి ఆర్జన ఇంటికి ఎంతమట్టుకు ఆధారంగా ఉందో, ఆ ఆర్జన ఇంటికి చాల్తుందో చాలదో అనే విషయాల గురించి కమలెప్పుడూ ఆలోచించనేలేదు. తన స్కూలేమిటో, తన చదువేమిటో, అంతే.

కిందటేడు ఏప్రెల్లో, కమల మూడోఫారం పరీక్ష రాసి పాసయిన రోజుల్లో ఆమెకి పన్నెండోయేడు దాటింది. ఆమె ఆ వెంటనే ఈ యింట్లోకివచ్చి పడింది. అంతటితో.

"స్కూలు ఇక్కడికి చాలాదూరం, అవునా? మరి ఒక్కర్తెవీ అంతదూరం నడిచి ఎలా వెళ్తావో నువ్వే చెప్పు. వెళ్ళలేవు కదూ. ఒప్పుకుంటావా? ఒప్పుకోవూ...అలా అంటావు. అంతే...మరి థర్డుఫారం పాసయేవు. అలాగా ఇలాగా కాకుండా ఫస్టుగా పాసయేవు. ఏం? చాల్దూ?! అల్లా వాళ్ళ సీతాలక్ష్మిని గూడా, ఎమ్మే పాసయిందా!? పాసయింది. పాసవుతేమాత్రం పెళ్లి చేసుకోకతప్పిందా?...అందుచేత...ఆడపిల్లకి...పెళ్ళి—పెళ్ళి—అదీ ముఖ్యం. తెలిసిందా?" అంటూ కొన్ని కారణాలు చెప్పి కమలని స్కూలుకి పంపించడం మాన్పించివేసేడు కమల తండ్రి.

అవి అసలు కారణాలుకావనీ, వట్టి సాకులుమాత్రమేననీ అసలు కారణం వేరే ఉందనీ ఆరోజే తెలిసింది కమలకి. తండ్రిని ఆఫీసుకి వెళ్లనిచ్చి తల్లిదగ్గర మారాం చేసిచేసి ఏడవగా, విసిగిపోయి కేకలువేసింది శేషమ్మగారు.

"మీ అన్నదమ్ములూ అక్కచెల్లెళ్ళూ పదమందికీ ఎమ్మేలూ ఎమ్మేలూ చెప్పించడానికి మీ నాన్న లక్షాధికారనుకున్నావా, కోటీశ్వర్లనుకున్నావా? లేక, దులుపుతే రాల్డానికి పెరట్లో రూపాయల చెట్లున్నాయనుకున్నావా? దయచేసి, ఏడుపు కట్టిపెట్టు. తెలిసిందా! ఎండెక్కింది. ఆ పచ్చికర్రలు కాస్త ఎండలో పడేసి పెట్టు" అని కేకలేసిన కమలతల్లి విసవిస వెళ్లింది వంటదగ్గరకి.

అంచుమీదట కళ్ళు తుడిచేసుకొంది కమలబాల.

అప్పట్నించీ, ఎవరూ చూడకుండా కళ్లు తుడిచేసుకోడం అలవాటు చేసుకొంది కమలబాల.

ఆరోజున, కోపంగా ఉండడంచేత అవతారంగారి భార్య తన సంతానంయొక్క సంఖ్య ఎక్కువ చేసుకుంటే గాని, నిజంగా లేరావిడకి పదిమంది పిల్లలు.

కమల పుట్టిన పదేళ్ళనాటికి అవతారంగారికి, కడసారిది విమల కలిగింది. ఈమధ్యకాలంలో ఉద్భవించినవాళ్లు వరసగా నలుగురు. మొదటివాడు, సీతారాముడు. రెండోవాడు రాధాకృష్ణుడు. మూడోవాడు పార్వతీప్రసాదుడు. నాలుగోవాడు గంగాధరుడు. నలుగురూ రావులే. నలుగుర్నీ ఇంట్లో పిల్చే పిలుపు!

"ఒరే సీతా, ఒరేయ్ రాధా! ఏమర్రా గంగా, పార్వతీ! ఎంతసేపయింది ఒడ్డించేసి. ఇంకా అక్కడే కూర్చున్నారూ? ఎక్కడ దాపరించేరో ఏమిటో ఆ మొక్కలు. వస్తున్నాం మీ అక్కకి మతిపోతే మీకూ మతులు పోతున్నాయర్రా?! రండి వేగిరంరండి" అదీ సాధారణంగా శేషమ్మగారు వేసే కేక.

కొత్త ఇంటికి రాగానే అవతారంగారి భార్య పెరట్లో ధనియాలు చల్లింది. కాకరపాదు పెట్టింది. దొండబద్దు నాటింది. తరువాత, తోటలో ఓ రోజున కమల అటూ ఇటూ తిరిగి చప్పున తల్లి దగ్గరకి పరుగెత్తుకొచ్చి,

"అమ్మా అమ్మా, అల్లిక్కడ కొత్తమొక్కలు [illegible] నాటుతున్నావా! ఏవో ఉన్నాయేం?" అంది.

"ఎక్కడే?"

"అక్కడా, పెరుగుకుప్పదగ్గర."

"ఎరువుకుప్పదగ్గరా, అవా! [illegible] బంతిమొక్కలే [illegible]."

"బంతిమొక్కలా?!"

"అవునే."

"బంతిపువ్వులు పూస్తాయా?!"

"బంతిమొక్కలకి బంతి పువ్వులు పుయ్యకపోతే పొట్లకాయలు కాస్తాయనుకున్నావు కేం. బావుందమ్మా బావుంది. ఇద వ్వేస్తే ఉన్న మతి కూడా పోయిందట" అంది శేషమ్మగారు.

ఆరోజునుంచే కమలకి మతిమారడం జరిగింది.

ఆరోజే అప్పటంటనే పువ్వులతోట వేసేదామనుకోలేదు కమల. కాని, మసిబొగ్గుల్లో మాణిక్యం కనిపిస్తే దాన్ని వేరే తీసేసి దానికి తగిన ఏర్పాట్లు దానికి చేసినట్టుగా, ఎరువుకుప్పనుంచి బంతి మొక్కల్ని వేరుచేయాలని కమలకి కలిగిన ఆలోచన "పూలతోట"కి దారితీసింది. తరువాత ఆ ఎరువునే ఆ కమలే మోసుకొచ్చి ఆ మొక్కలకే పొయ్యటం జరిగిందనుకోండి. కాని అది వేరే సంగతి. ముందు, ఆ మొక్కల్ని కొన్ని తీసుకొచ్చి పెరట్లో పాతింది కమల.

ఆ మొక్కల్ని అక్కణ్ణుంచి తీసుకురావడానిగ్గాని, వాటిని పెరట్లో పాతడానిగ్గాని ఇంత చిన్న పిసరైనా సాయం చెయ్యని పెద తమ్ముడు—సీతగాడు—"అక్కయ్యా, అవన్నీ పెరట్లో వేస్తున్నావా? ముందువేపు వేస్తే పోగ్గా ఉండదు లే: పువ్వులు పూసినప్పుడు అంతా గుమ్మెత్తిపోయూ?!" అని చెప్పి మొక్కల్ని ఇంటిముందు నాటమని సలహా ఇచ్చేడు. అది బావుందని ఆ సలహా పాటించింది కమల. అక్కయ్యా, లైనుగా వేస్తే బావుంటుందికదే" అన్నాడు రాధ. అలాగే చేసింది కమల. "అక్కా అక్కా, అంత దగ్గిరగా పాస్తే, మన గదిలో సామాన్లాగ ఇరుగ్గా ఉంటుందే. కొంచెం దూరంగా పాద్దూ" అన్నాడు పార్వతి. "నువ్వేం సలహాలేం చెప్పక్కర్లేదు. చాతనైతే సాయం చెయ్యి. లేకపోతే నోరుమూసు క్కూచో" అనేసినప్పటికీ పార్వతిగాడి సలహాప్రకారం మొక్కల్ని దూర దూరంగానే నాటింది కమల. గంగగాడు సలహాలేవీ ఇవ్వకుండా, చిన్న చెంబులో నీళ్ళు పట్టుకొచ్చి ఇచ్చేడు. విమల సలహాలూ ఇవ్వలేదు, ఊరికే కూర్చోనూలేదు; అటూఇటూ తిరిగి, మొక్కల్ని కొన్ని నాటబోయి, కొన్ని తొక్కేసి, అందరి కాళ్ళల్లోనూ అడ్డంగా పడి, కమలచేత చీవాట్లు తిని, సీతచేత ఓదార్చబడి, అమ్మ దగ్గరకి తీసుకుపోబడింది.

ఆఖరికి, ఆ సాయంకాలానికి, అంతా కలిసి ఆరు వరసల్లో ముప్పై బంతిమొక్కలు నాటేరు.

నాటేసినాటి ఆ సాయంత్రం ముప్పయి మొక్కలూ కూడా [illegible] పోయి తలలు వేళ్ళాడవేసేయి.

ఆ రాత్రి ఆకాశంలో చంద్రుడు లేడు. ఎక్కడా మేఘాలూ లేవు. చుక్కలున్నాయి కాని దాటిపైపు చూడ్డంలేదు కమల. బుడ్డి దీపం చేతపట్టుకొని, మిణుగురు పురుగులా, బుడ్డిదీపం గుడ్డివెలుగులో మొక్కలన్నిటి [illegible] మొక్కల్ని ఒక్కొక్క [illegible] చూసింది.

మొక్కలు బతకవేమోనన్న [illegible] ఆ రాత్రి [illegible] శేషమ్మనీ బతకనిచ్చేటట్టు లేదు కమల.

"బతుకుతాయా, [illegible]?" అడిగింది.

"బతికితే బతుకుతాయి. లేకపోతే పోతాయి. మరి నువ్వు మాత్రం పడుకోక కళ్లు మూసుకో [illegible]" చెప్పింది శేషమ్మగారు.

ఆ రాత్రి తనకి ఎప్పుడు నిద్రపట్టిందో [illegible] కమలకి తెలీదు. ఆ రాత్రి ఎక్కడెక్కడో [illegible] వచ్చి [illegible] వెళ్ళిపోయాయన్న సంగతి ఆ రాత్రి కమలకి తెలీదు.

మర్నాడు సూర్యుడు లేచిన కొంచెంసేపటికి నిద్రలేచిన కమల బాల, కళ్ళు నలుసుకొంటూనే ఇంటిముందుకెళ్ళి, [illegible], కొప్పున కేర వేసి మడిదగ్గరకి పరిగెట్టింది.

తల్లికి తెలుస్తుందా? తండ్రికి తెలుస్తుందా? [illegible] ఉంటుంది; ప్రాణాన్ని జీవాన్ని [illegible] పోషించేవారందరికీ తెలిసేతీరాలి, ఆ ఉదయం తలలెత్తి నిల్చున్న చిన్నఎత్తు బంతి మొక్కలు ఆ పదమూడేళ్ళ ఆడపిల్లకి కలిగించిన సంతోషం, సంభ్రమం, ఆశ్చర్యం, ఆనందం, ఉద్వేగాలు ఎటువంటివో [illegible].

ఇటు ఈ మొక్క దగ్గర నిల్చుంది కమల. [illegible] ఆ మొక్క దగ్గరకి పరిగెట్టింది కమల. ఇదే కమల ఈ మొక్క అయింది. ఇదేకమల ఆ మొక్క అయింది. నిన్నటి రాత్రి [illegible] ఈ కమలే. నిన్న రాత్రి [illegible] ఈ కమలే. ఆ కమల ఈ ఉదయం సూర్యరశ్మిగా మెరుస్తోంది. అదే కమల ఈ ఉదయం [illegible]గా వీస్తోంది.

అది, అంతటిది, ఆ ఉత్సాహం కమలని [illegible]గా చేసింది.

మొక్కల్ని పెంచడమే ముఖ్యమైన పనయిపోయి కూర్చుంది కమలకి. కాని ఆ పెంచే అధికారం, అవకాశం కమలొక్కర్తె గుత్తకి పుచ్చుకోలేదు. అందులో మిగతా వాళ్ళకూడా ఉన్నాయి [illegible]. గంగగాడు చిన్న చెంబుతో పట్టుకెళ్ళి ఆ మొక్కలకి అదే పనిగా నీళ్ళుపోస్తూండడమే వాడిపని. ఇంటివారి తోటమాలీ దగ్గరకి పోయి, బొరిగా తొల్లికా తెచ్చిఇచ్చి, ఇచ్చితెచ్చే పని పార్వతిగాడిది. ఎరువుమోసుకొచ్చి మొక్కలకి పొయ్యడం అనేది రాధగాడి పనుల్లో ఒకటి. రెండుపూట్లావచ్చి మొక్కల్ని తనిఖీచేసే అధికారి సీతగాడు. అప్పటప్పట, అవసరం వెంబడిని వచ్చి సైంటిస్టు సలహాలిచ్చే డ్యూటీ ఇంటివారి తోటమాలీది. తెలిసీ తెలియని సలహాలిచ్చే పని మొక్కల్ని పెంచడంలో పెద్దబాలశిక్ష చదువుకున్న అవతారం గారిది. అవతారంగారు సాయంకాలం ఆఫీసునుంచి వచ్చేక

మొక్కలదగ్గిర కూర్చొని వాటితో మాట్లాడేది. ఉదయం లేవగానే వెళ్ళి మొక్కలని చూసేది. మొగ్గ ఏదో కనబడితే సంతోషపడిపోతూ కమలని పిలిచి చూపించేది. మొక్క పెద్దదై మొగ్గ తొడిగితే అమ్మకు చెప్పిపోకుండా వుండలేకపోయింది నాని.

ఓ రోజు పొద్దున్నే,

"అక్కయ్యా! మొగ్గమొగ్గ!" అని కేకేసేడు పార్వతి.

ఆ పరం పీ కుండీయుపేపు పెర్ర తొలుకుగా చూసింది కమలబాల. ఆ రోజున గంగగాడు మొక్కలకి కేవమ్మరించిన నీళ్లు ఇన్ని అన్ని కాదు.

నాదొళ్ళ తన్ని, చిన్నక్కలా మొగ్గతో సేరు

అందుమూలాన ఏ మొక్క ముందుపూస్తుందనే ప్రశ్న వచ్చింది. కొండవీటివారిదా, మూడోవరసలోదా, అదా ఇదా అని తర్జన భర్జనలు జరుగుతూండగానే అన్నిటిలోకీ పొట్టిమొక్కకి

ఒక పువ్వు కొంత విడింది.

బంగారం అలాగా పండింది.

అప్పట్లో కమలకి తోను, విమలకి వ్యాకలత్తేయి. అవ తారంగారుకూడా సంతోషం ప్రకటించకుండా ఉండలేక పోయారు. శేషమ్మగారికికూడా కొంత చిన్నబోయింది. విమల పెద్దగా కేక వేసి గెంతులువేసింది. పువ్వు బాగా విడ్డాక "విమలా, పువ్వు ముట్టుకుంటేను నాన్నతో చెప్పి తన్నిస్తా. మట్టుకోకేం"అని కమల విమలని హెచ్చరించడంతో పువ్వులెవ్వరూ తెంపకూడదనే రూలుకి పునాది ఏర్పడిందని చెప్పవచ్చు.

పూసిన మొక్క పువ్వు కోసేదెవరు? మరోటి కూడా బాగా విడ్డాక కోద్దామ్లే అని ఆదిలో అనుకున్నారు. తరువాత ప్రతి మొక్కకీ అనవుసి ఒక పువ్వయినా బాగా విడితేగాని ఏ పువ్వూ తెంపరాదనుకున్నారు. అయితే అన్నీ బాగా పూసేయి గాని మూడోవరసలో మధ్యమొక్కమాత్రం మంకు పట్టు పట్టి నట్టుగా ఎంతకీ మొగ్గయినా తొడిగించకూడదు. చివరకి దానంతట గానికే తిక్కతిరిగి మొగ్గతొడిగింది. నాలుగు పువ్వులు విడ్డాయి.

అప్పుడు విమలని పొట్టిమొక్కదో పువ్వు తెంపుకోనిచ్చింది కమల. తెంపుకోనివ్వడం ఏమిటి? తనే తెంపిఇచ్చింది. తెంపింది కాని తెగనివారించింది.

ఆ వేళ రాత్రి గంగగాడు మొక్కల పక్కన గొంతు కూర్చున్నాడు. వడుంమీద చేతులు వేసుకొని పక్కనే కమల నిల్చొని మొక్కలవైపు చూస్తోంది. అప్పుడు గంగగాడు "అక్కయ్యా! పూక తినేస్తే మొక్క లేడుస్తాయని చెప్పేవు కదా అవేళ. మరి వాళ్ళ నువ్వెందుకే పువ్వు తెంపేసేవూ?" అని అక్కని అడిగేడు.

అక్క జవాబు చెప్పలేదు. పొట్టిమొక్కవైపు నిదానంగా చూస్తోంది.

పైన చంద్రుడు ఆకాశంలో విచ్చలవిడిగా తిరుగుతూన్నట్టుగా ఉన్నాడు. చంద్రకాంతులు బంతిపువ్వుల్లోకి ఇంకిపోతున్నాయి; బంతిపువ్వులమీంచి జారిపోతున్నాయి. ఇంట్లోంచి రాధగారి నవ్వు వినిపిస్తోంది. పొట్టిమొక్కది పువ్వుపోయిన చోటుని రేవమ్మ మాత్రం చందమామవైపు చూస్తూ కూర్చుంది. ఆ కొమ్మవైపు జాలిగా చూసింది కమల.

"గుల్లే గంగా, మరెప్పుడూ తెంపనంలే" అంది కమల ఉన్నట్టుండి పెద్ద నిశ్చయానికి వచ్చినట్టుగా వచ్చి.

అది రెండేళ్ళ కిందట జరిగిన విషయం.

నెలలు నడిచేయి. సంవత్సరం మారింది. సీతబావ తీసి కొచ్చిన విత్తనాలు మొలకలెత్తేయి. ఈసారి స్వయంగా అవతారంగారే నడుంకట్టి రెండు ళ్ళకీ మధ్యగా పెద్ద మడి తయారుచేసేరు. అందు లోకి బంతిమొక్కల్ని మార్చి నాటేరు. విధి విరామం లేకుండా నీళ్లు పొయ్యడానికి గంగా పార్వతి ఉండనేఉన్నారు. ఎరువు వెయ్యడంలో సీతగాడు కూడా చిన్న సాయం చేసేడు. మొక్కలు ఎదిగేయి. మొగ్గ తొడిగేయి. నుచ్చటగా పూసేయి.

"పువ్వు లెవ్వరూ తెంపరాదు."

అది చిటిటి రూలే. కొత్తదేం కాదు. పూలని ఖచ్చితంగానే ఏనాడో పోతూ వచ్చింది కమల. పువ్వులు తెంపాలన్నా విమల తెంపాలి. కాకపోతే శేషమ్మగారు తెంపాలి. విమలని అదుపులో ఉంచడం అట్టే కష్టం కాదు. శేషమ్మగారికి పూజకి రోజూ ఎట్ల గన్నేరు పువ్వులు ఉండనే ఉన్నాయి.

మొక్కలకి సంరక్షణ ఘనంగాఉంది. మొక్కలన్నీ బాగాలేచేయి బలంగా లేచేయి. కొల్లలుగాపూసిన పువ్వుల్లో ఒక్క రేకైనా ఎవర్నీ తెంపనివ్వదు కమల. ఇంటిముందు ఆ రక్షణలో మేరాపచ్చగాఉంది. నందనవనంలో ఓ చెక్కలాఉంది. తను ఏర్పచుకున్న ఆ అందాన్ని చూస్తూ అక్కడ ఆ రాతిమీద కూర్చున్నప్పుడు ఎన్నో విషయాలు మరిచేది కమలబాల. ఆ విషయాలు మర్చిపోడానికే అక్కడ కూర్చొనేది కమలబాల. దూరంలో ఉన్న స్కూలూ; బడిబావ, ఎండలో మెరిసే కంచుగంటా; పదిగంటలకి కొన్ని వందల కంఠాలు పలికే ప్రార్థనపాటా; క్లాసురూంలో నల్లబోర్డు పైనుంచి, వెల్ల వేసిన గోడ మీంచి మోహనదాస్ కరమ్‌చంద్ గాంధీ అనే ముసలాయన చూసే దొల్లి చూపూ; క్లాసులో అందర్నీ నవ్విద్దామని కొత్తతయపడే ఐర స్వతి ఎప్పుడూ నవ్వే కలకలనవ్వూ; తనకీ సావిత్రికీ తెలుగులో ఫస్టుమార్కుల పోటీ; ప్రస్తుతం ఇంట్లో కర్రపెట్టెలో ఏళ్ళే సబ్బుపెట్టెలో ఆరోజుల్లో కలకల్లాడుతూ పలికే సుద్దముక్కలూ, రంగు పెన్సిల్లూ, రిబ్బను ముక్కలూ; మూడోఫారానికి ఇంగ్లీషూ, నాలుగోఫారానికి దేశచరిత్రా చెప్పే సరోజనమ్మగారు క్లాసులో అడుగు పెట్టేపెట్టడంలో చేసే కమ్మని అత్తరువాసనా; కటుక్కు చెప్పే సైన్సు టీచర్ గారి సన్నటికంఠం; తెలుగుపద్యాలూ; ఇంగ్లీషు స్పెల్లింగ్సూ; లెక్కలస్టెప్సూ, అన్నిటినీ పరించి మర్చిపోయేది కమల బాల. చిక్కని ఆకుపచ్చటి ఆకులూ, చక్కని బంగారురేకుల పువ్వులూ. ఏటిచాటున ఎక్కడో ఉండిపోతాయి ఆ స్కూలూ, ఆ రోజులూ అన్నీ కూడా.

అలా ఓరోజున ఆ మొక్కలదగ్గర ఉదయం హాయిగాకూర్చున్నప్పుడే వచ్చేడు బక్కభగవాన్లు.

ప్రతిరోజూ జీతం అందినప్పటి రాత్రి, పడుకున్న వేళలో, అలా కింద తలగడా సరిచేసుకొంటూ తెల్లారేసరికల్లా రమారమి పదిహేను రూపాయలు ఖర్చు అయిపోతాయి అని ఓసారి అనుకోకుండా పకపకా నవ్వేరు అవతారంగారు. సరిగ్గా అలాగే మర్నాడు పొద్దుటే ఏదో సంచీ కొట్టి ఇరికిల్లా "అయ్యా అవతారంగారూ" అని చేతులు జోడించి పనులు చెయ్యడానికి వస్తారు ఒక్కొక్కళ్ళు. ఆ తరువాత సరేసరి. పది అవతారాల్ని ఉద్దేశించి పట్టినట్టు అనిపిస్తుంది.

ఇంటివారి ఇల్లు, ఇంటివారి తోట, ఇంటివారి ఇక్కడి వ్యవహారాలన్నీ చూసేది భాగ్యం ఒక్కడే భగవాన్లు. అతన్ని అడిగి పుచ్చుకున్నాక "ఇంటివాళ్ళు క్రితం నెలలో వచ్చి వెళ్ళారు" అని చెప్పి నవ్వుకొంటూ వెళ్ళిపోయాడు. ఇంటివాళ్ళు పక్కనే ఉన్నట్లయితే అద్దెకున్నవాళ్ళు సంకటాలు అనుభవించాల్సిందే అని భగవాన్లుగారి అభిప్రాయం.

వసంతకి రావడం ఇంటివారి అల్లుళ్ళు ఇష్టపడటం లేదని తెలుసుకున్నారంట. భగవాన్లు కూడా ఏ మాటా తెలీదుట.

ఇంటివారంటే అంత ఇష్టం లేదు కమలకి. ఇంటాయన ఎలాంటివాడో తెలీదు. అతను ఎప్పుడూ చిన్నింటి వైపుకి రాడు. ఇంటావిడ మంచిమనిషిలాగే కనిపిస్తుంది. ఇంటివారి పెద్దకూతురు అత్తవారింట్లో పుట్టింట్లో ఉంటుంది. ఆమెని ఎరుగదు కమల. రెండో కూతురు పదిహేళ్ళ వయసుదే అయినప్పటికీ పాతికేళ్ళ మనిషిలా ఉంటుంది. తనకి పదేళ్ళే ఉన్నట్టు ప్రవర్తిస్తుంది. ఆ అమ్మాయి కింద నుంచి పంటలుంటెను. మీదనుంచి వర్షాలుంటెవు. మూడో అమ్మాయి నెమ్మదిగానే ఉంటుంది. పద్దెనిమిది ఆ పిల్లని "రెండు జడల అమ్మాయి" అంటారు అవతారంగారింట్లో అంతా.

నిన్న మధ్యాహ్నం పన్నెండు గంటలకి కారు దిగేరు ఇంటివారు. అందరికంటే ముందు అభిరమ్మాయి కార్లోంచి దిగి బంతిలా గెంతి ఇంట్లోకి వెళ్ళింది. ఆ పిల్ల వెనక ఇంటాయన దిగేరు. ఆయనది బట్టతల. మనిషి సన్నగా పొడుగ్గా ఉన్నాడు. ఫ్లానెల్ సూట్లో ఉన్నాడు. ఆయన భార్య కార్లోంచి నెమ్మదిగా దిగింది. నిండుగా ఎత్తుగా ఉంది. బ్లడ్ రెడ్ చీర కట్టుకొంది. ఛాయ కొంచెం బంగారంలా ఉంది. వారి రెండో అమ్మాయి కార్లోంచి దిగలేదు. ఆమెని నెమ్మదిగా దింపేరు. ఆమె కట్టుకున్న చీరమీద ఓవర్ కోటు తొడుక్కుంది. పెద్దగా మూలుగుతోంది.

"అమ్మాయిగారికి జ్వరమొచ్చిందమ్మా" అని భగవాన్లు మెల్లిగా ఆందోళనలోనూ, అతి వినయంగానూ ప్రశ్నించాడు.

అమ్మాయిగారికి ఫీవరుట.

అందుగురించి ఒక్క భగవాన్లు ఇసుమంతైనా చింతించినట్లే కమల కూడా ఇంతవిసరైనా విచారించలేదు.

కాని—

ఇంటివాళ్ళు ఎందు కొచ్చేరుకి? ఎన్నాళ్లుంటారు? వాళ్లిక్కడ ఉన్నన్నాళ్ళూ ఆ అమ్మాయికి ఉష్ణం ఉంటుందా ఉండదా? అని రాత్రి ఆలోచిస్తూ పడుకుండి కమల.

ఉదయాన్నే లేచింది కమల.

ఉదయం నెమ్మదిగా వెళ్ళింది. ఇంటివారి రెండో అమ్మాయిగురించి ఆస్పత్రి నర్సెవరో వచ్చింది. మధ్యాహ్నం ఇంటివారి నౌకరు శేషమ్మగార్ని ఓంచె ఒకటి అడిగి పట్టుకు వెళ్లేడు. అంతే. మరేం విశేషాల్లేవు.

మధ్యాహ్నం మూడు గంటలకి మాత్రం—

చెప్పులు రెండింటిలో నీళ్లు పట్టుకొని తమ్ముండిగ్గరకి వచ్చి కమల కాళ్ళు కడుగుతుంటే, ఒక్క కేక వేసి, అందరి అలానే నిలబడి వరండా మెట్ల దగ్గరకి.

మేడ ఇంటి డ్రాయింగ్ రూమ్ వసారా వరండాలోకి ఇంటావిడా, చిన్న ఇంటి నుమ్మంలోకి శేషమ్మగారూ ఒక్కసారే వచ్చేరు.

ఇంటివారి అభిరమ్మాయి—రెండు జడలు వేసుకొన్నదీ, పూలగౌను తొడుక్కున్నదీ, గాలికొట్టిన బంతిలా ఉన్నదే—

"నే కోసుకుంటా. నా ఇష్టం. నాకొక్క పూలివ్వు" అని గట్టిగా అరుస్తోంది. ఆమె చేతులు గట్టిగాపట్టుకొని, "కోయొద్దు. కోయకమ్మా" అని కమల కేకలేస్తోంది. ఇద్దరి చేతుల్లోనూ మొక్కా బంతిపువ్వులు నలిగి వేలాడుతున్నాయి.

"ఏం చిట్టీ! ఏమిటట్లా అల్లరి?" అని,

ఇంటావిడ నొప్పిగానూ, కోపంగానూ కనుబొమ్మలు ముడిచి అడిగింది. అభిరమ్మాయిలా నేల నించుని అటు ఇటు చూసి అలానే నిల్చుండిపోయింది. అంతలోనే శేషమ్మగారొచ్చి కమల చేతి పట్టు విడిపించి, కూతురి చెయ్యి పట్టుకు నిల్చుంది.

"లుక్ హియర్ మమీ..." అని ప్రారంభించి నిల్చుండి గుండెజల్లన్నాయి.

"నెవర్ మైండ్ బేబీ. యూ కెన్ హేవ్ ఇట్ ప్లీజ్" అని ఆ అమ్మాయితో చెప్పి,

"ఆ పువ్వులే అంత మహాభాగ్యమటమ్మా! మా అమ్మాయి చిన్నపిల్లగా అల్లరి చేస్తోందేమిటి? కోసుకుంటుంటే ఏం, దాన్నేం అనకండి."

అని శేషమ్మగారితో చెప్పి లోపలికి వెళ్ళిపోయిందావిడ. ఆవిడ కోపగించుకున్నట్టు తెలియడంలేదు. "ఇంత చిన్నపిల్లకి ఎందుకంత అల్లరి? మైడియర్ ఇవ్వండి" అని ఆవిడ చిరాకు పడ్డట్లుమాత్రం స్పష్టంగా తెలుస్తోంది. ఏం చెయ్యాలో తెలియక నిల్చుండిపోయారు శేషమ్మగారు. ఏం చెప్పాలన్నా ఇంటావిడ లోపలికి వెళ్లిపోయింది.

తల్లి ముఖంలోకి చూసింది కమల. ఇంటివారి కూతుర్ని కోప్పడే ధైర్యం లేదని ఆమె ముఖం చెప్పక చెప్తోంది.

"ఈ పువ్వులు చాలవు."

అని చెప్పడానికి, అసలు, తనకే తెలియదు. తెలుసుకోలేదు శేషమ్మగారు.

ఈలోపున తెంచేసుకొనిపోయింది ఇంటివారి చిట్టి, బంతి పువ్వుల్ని, కొమ్మలతోసహా.

నెమ్మదిగా, వెనక్కి తిరిగి చూసుకుంటూ ఎంటిస్ లోకి వెళ్లింది ఆ పిల్ల. కూతుర్ని నుమ్మంలో కింద కూర్చోబెట్టి నిల్చున్న విమల రాగాలు పెట్టింది. గంగాధరం రాగాలు విప్పలేక నిల్చున్నాడు.

బంతిపువ్వులే మహాభాగ్యమా ?!

కళ్లు తుడుచుకొంది కమలబాల.

మేడ ఇంటిమీద మేడ అంచు ఎగబ్రాకివచ్చిన చందమామ, చక్కనిది, చిన్నచిన్నది నవ్వులు ఎన్నెన్నో పారబోస్తూనే ఉన్నాడు. కాని,

కళ్ళు తుడుచుకొంది కమలబాల.

కళ్ళు తుడుచుకొంటూనే ఉంది కమలబాల.

సంస్కృత ప్రహసనములు

శ్రీ బొమ్మకంటి శ్రీనివాసాచార్యులు

సంస్కృతప్రహసనాలలో అత్యంతప్రాచీనమైనదీ, ఉత్కృష్టమైనదీ బోధాయన కవికృతమైన 'భగవదజ్జుక' ప్రహసనము. ఒక పరివ్రాజకునకు, ఒక వేశ్యకు సంబంధించిన ప్రహసనమిది.

భగవదజ్జుక ప్రహసనములో కథ

పరివ్రాజకు డొకడు తన శిష్యునితో ఒక ఉద్యానవనములో నివసించుండగా—వసంతసేన అనే ఒక వేశ్య ఇద్దరు పరిచారికలతో అక్కడకు వచ్చును. సమీప నగరానికిపోయి ఎంతకూ తిరిగిరాని తన ప్రియుడగు రామిలకుని కొరకు ఆమె విరహోత్కంఠయై, అతనిని గొని వచ్చుటకై ఒక పరిచారికను పంపును. ఇంతలో యమదూత ఒకడు సర్పాకృతిలోవచ్చి, అశోకపల్లవాలు త్రుంచుచున్న ఆవేశ్యను కాటువేసి, ఆమెప్రాణాలు కొనిపోవును. పరివ్రాజకుని శిష్యుడు శాండిల్యు డీదృశ్యము చూచి, జాలిపడినవానివలె నటించి, వేశ్య శవసమీపమునకుపోయి రోదింప నారంభించును. అంతట—పరిచారిక [illegible] వచ్చి చెప్పి, వేశ్యామాత కా ఉదంతము తెలుపుటకు పోవును. అవిశ్వాసుడైన శిష్యునకు యోగములో నమ్మకము కుదుర్చుటకై పరకాయప్రవేశవిద్యచే పరివ్రాజకు డావేశ్య దేహములో ప్రవేశించును. వేశ్యామాత, రామిలకుడువచ్చి, గణిక దేహములోని పరివ్రాజకుని విపరీతవర్తన, భాషణాదులు చూచి దిగులుపడి, వైద్యునికొరకు చేటిని పంపుదురు. ఒక ఘాతవైద్యుడు వచ్చి, తనకసాధ్యత కొరుకుపడక, సర్పవైద్యుని పిలుచుకొని వత్తునని పోవును. ఇంతలో—యమధర్మరాజు తీసికొని రమ్మన్న వసంతసేన ఈమె కాకపోవుటచే ఈమె ప్రాణాలు తిరిగి దేహములో నునిచిపెట్టుటకై యమభటుడు తిరిగివచ్చును. కాని, ఆ గణిక దేహములో పరివ్రాజకుడుండుట చూచి—తనకు తొందరపని ఉండుటచే—ఆమెప్రాణాలను చేరువలోఉన్న యోగి దేహములో వదలి యమదూత వెళ్ళిపోవును. యోగి లేచివచ్చి వసంతసేనవలె మాట్లాడుచుండుట రామిలకాదులకు మరింత దిగ్భ్రాంతి కలిగించును. పిమ్మట సర్పవైద్యుడు రాగా—గణికాశరీరస్థుడై ఉన్న పరివ్రాజకుడు అతనిని పరిహసించి, అతనికి వైద్యపరిజ్ఞానము లేమిని రుజువుచేసి పంపును. యమభటుడు తిరిగి వచ్చి, ఆ వృషలీ శరీరము విడుమని యోగిని కోరును. అతడట్లు చేయగా—గణిక ప్రాణాలను యథాస్థానములో ప్రవేశపెట్టి యమభటుడు నిష్క్రమించును. నిజశరీరములో ప్రవేశించిన పరివ్రాజకుడును శిష్యునితో కలసి భిక్షార్థ మరుగును. భగవదజ్జుక ప్రహసనములోని కథ సంగ్రహముగా ఇది.

భగవదజ్జుక ప్రహసన విశిష్టత:

అర్వాచీన ప్రహసనా లనేకము జుగుప్సాకరమైన హాస్యముతోను, నీచ శృంగారములతోను నిండియుండి, ప్రహసనము శిష్టజన సమాదరణీయము కాదని నిరూపించుట కవకాశ మిచ్చినవి. కాని, ఉపలబ్ధమైనంతలో ప్రాచీనతమమైన ఈ 'భగవదజ్జుకము' అట్టి దురభిప్రాయాలు తొలగించి, ప్రహసనము కేవలము వినోదదాయకమే కాక, సాంఘిక దురాచార నివారకము, సన్మార్గోపదేశకము, విశ్వశ్రేయఃప్రదము కూడ ఎట్లు కాగలదో స్పష్టము చేయుచున్నది.

శాండిల్యుని వెర్రిమొర్రి ప్రశ్నలతో ఒకవంక వినోదము కలిగించుచునే, మరొకవంక పరివ్రాజకుని సమాధానాలలో బోధాయన కవి—'అంతరాత్మ, శరీరాత్మల విభేదము' వంటి అతిగహనములైన ఆధ్యాత్మిక తత్త్వాలను కూడ అత్యంత సులభముగా ఉపన్యసించును. పాత్రల విచిత్ర మనస్తత్త్వములవలనను, వేషభాషాదులలోని వక్రతలవలనను కాక, ఈ ప్రహసనములోని హాస్యము ప్రధానముగా ఒక సంఘటన నాధారముగా చేసికొని ప్రవర్తిల్లినది. వేశ్యా, పరివ్రాజకుల ఆత్మలు తారుమారైన సంఘటన ప్రహసన మంతటికీ కేంద్రమై, అత్యంత హాస్యమధురముగా నిర్వహించబడినది.

భారతదేశములో బౌద్ధమత క్షీణదశ ఆరంభమై, ఆర్షమతము పునర్విజృంభణము చెందుచున్న కాలమునాటి దీప్రహసనము. నాటి కింకను హిందూ, బౌద్ధమతాల మధ్య పరివర్తనములు ధారాళముగా జరుగుచుండెను. యోగి శిష్యుడు శాండిల్యుడు పెందలకడ భోజనము దొరుకుననే ఆశతో బౌద్ధభిక్షువై, వారి ఒంటిపూట భోజనాలతో వేగలేక, తిరిగి హిందూమతములోనికి సర్దుకొట్టినవాడు. ఆనాటి బౌద్ధులలోని దౌర్బల్యాల నన్నింటిని ఈ శాండిల్యునిలో ప్రతిపాదించి, బోధాయన కవి అతి నిపుణముగా ఈప్రహసనములో బౌద్ధమతమును పరిహసించును. భేషజముతో జనవంచన చేయు కుహనాభిక్షువుల నవహేళనముచేయు ఘట్టముకూడా ఈ ప్రహసనములో అత్యంత మనోజ్ఞముగా చిత్రితమైనది.

ప్రహసన లక్షణము:

వస్తువులోను, సంధి సంధ్యంగాలలోను, లాస్యాంగములు, వృత్తి—మున్నగువాటిలోను ప్రహసనానికి, భాణానికి భేదము లేదు. భాణమువలె ప్రహసనముకూడా ఏకాంకిక; ముఖ, నిర్వహణ సంధులు మాత్రమే నిబద్ధములు కావలెను. అయితే భాణములోవలె ప్రహసనములో ఒకే పాత్రకాక బహుపాత్రలుండును

భాణములలో సినశృంగారాదులు ప్రధాన రసములందురు. ప్రహసనము హాస్యరస ప్రధానము. విలాసాద్యంగాలతో పాటు, దక్షిహాస్యాంగాలు అనుకూలంగా ప్రహసనములలో కల్పింపవలెను.

శుద్ధములు, సంకీర్ణములు అని ప్రహసనాలను రెండు వర్గాలుగా భరతముని విభజించెను. ఈ శుద్ధ సంకీర్ణ ప్రహసన లక్షణముల విషయమై నాటు వ్యాఖ్యాతలలో ఉన్న రెండు భిన్నమతాలను అభినవభారతిలో అభినవ గుప్తపాదుడు వివరించెను. మొదటి మతము ననుసరించి—ఒకే వ్యక్తియొక్క దోషములుగాని వికృతిని పరిహసించునది శుద్ధప్రహసనము; వేశ్యాదులు బహువురి చరిత్రలలో సంకీర్ణమై ఉండునది సంకీర్ణము. రెండవ మతములో—సహజముగా నిష్కల్మష చరితులుకాక, ప్రాకృత జనసంక్రాంతివలన దూష్యతనాంశను పొందిన భగవద్తాపసాది స్వభావబద్ధుల చరితము వర్ణించునది శుద్ధప్రహసనము; స్వాభావికముగానే అశిష్టులయిన వేశ్యాదుల చరితమును వర్ణించునది సంకీర్ణము. వేశ్యావృత్తాంతము కూడా అభివర్ణితమైనను, ఈ రెండవ మతము ననుసరించి 'భగవదజ్జుకము' శుద్ధప్రహసనమే యగును. కారణము: ఈ ప్రహసనము లోని వేశ్య వసంతసేన 'మృచ్ఛకటికము' లోని వసంతసేనవలె ఏకప్రియానురక్తః కులకాంతా సదృశి.

భరతముని తరువాతి ఆలంకారికులు ధనంజయ, విశ్వనాథ కవిరాజాదులు సంకీర్ణమునే ప్రకీర్ణము, వైకృతము అని తిరిగి రెండుగా విభజించి, ప్రహసనాలు మూడువిధాలని నిర్ణయించినారు. షండ, కంచుకి, తాపసాదుల వికృత వహోవేషములతో కూడినది వైకృతప్రహసనమని, వీధి అనే రూపక విశేషముతో సాంకర్యముచెంది, ధూర్తసంకులముగా ఉండు ప్రహసనము సంకీర్ణమని దశరూపక కర్త ధనంజయుని వివరణము. విశ్వనాథకవిరాజు—ఒక్కొక్కప్పుడు సంకీర్ణ ప్రహసనాలలో రెండంకాలు కూడా ఉండవచ్చునని చెను. హాస్యార్ణవము, లటకమేళకము, హాస్య చూడామణి—మొదలైనవి ఈవిధముగా రెండంకాలు గల ప్రహసనాలు.

మత్తవిలాసప్రహసనము

భగవదజ్జుకము తరువాత ప్రాచీనతలోను, ఉదాత్తతలోను ముఖ్యముగ పేర్కొనదగినది మత్తవిలాసప్రహసనము. క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్ది తొలిపాదమునాటి పల్లవరాజు మహేంద్రవిక్రమవర్మ వ్రాసిన ప్రహసనమిది. ప్రియాసమేతుడై ఒక కాపాలికుడు సురాపానగోష్ఠిలో ఉండగా అతని కపాలమును ఒకకుక్క ఎత్తుకొని పోయినది. మిథ్యాచారుడైన ఒక శాక్యభిక్షుకుడు దాని నపహరించిన ట్లనుమానించి, కాపాలికు డాతనితో కయ్యమునకు దిగును. మధ్యవర్తిగా ఇద్దరిలో ఒక పాశుపతుని వరింతురు. ఇంతలో—కుక్క దగ్గరనుండి ఆకపాలము నొక ఉన్మత్తుడు లాగికొనగా, అతనివద్ద నుండి కాపాలికుడు దానిని తీసికొనుటతో ప్రహసనము ముగియును. శైవమతములోని వివిధశాఖలలో అనాడు మిథ్యాచారులు ప్రబలి, ఆమతము నెటుల కలుషితముచేయుచున్నది ఇందు ప్రధానముగ వర్ణితమైనది.

కాపాలికుడు మోక్షమార్గము నిట్లు నిరూపించును.

"పేయాసురా ప్రియతమాముఖ మీక్షితవ్యమ్
గ్రాహ్యస్స్వభావలలితో వికృతశ్చ వేషః।
యేనేద మీదృశ మదృశ్యత మోక్షవర్త్మ
దీర్ఘాయురస్తు భగవాన్ స పినాకపాణిః॥"

సురాపానము, ప్రియతమా ముఖ సందర్శనము, స్వభావ లలిత, అవికృత వేషధారణము—ఇట్టి సుఖాలతో కూడిన మోక్షమార్గమును పినాకపాణి తనకు చూపినాడట! అందుచే ఆ పినాకపాణి "దీర్ఘాయువగు గాక!" అని కపాలి ప్రార్థనాపూర్వకము దీవించుచున్నాడు.

ఈ శ్లోకములో 'అన్యత్' అనే పదసామర్థ్యమును జూపుటకై "అన్యత్తంతు భవేద్వాక్య మన్యార్థ స్యానుకారకమ్। తదన్యదృత మిథ్యా హా వదతే స్వమతస్తుతేః"—అని 'అన్యత్' లక్షణము. ఇక్కడ సురాపానాదులతో కూడిన తన మతమును మోక్షసాధనముగా వర్ణించి స్తుతించుటచే 'అన్యతము.'

హాస్య చూడామణి

మరొక చెప్పదగిన ప్రహసనము వత్సరాజ కృతిమైన హాస్యచూడామణి. వత్సరాజకవి క్రీ. శ. 12 వ శతాబ్దినాటి వాడు. అసభ్య శృంగారసంగాని, మొరటు హాస్యముగాని లేక వత్సరాజకవి విశిష్ట కవితాశక్తి ని ప్రహసనమున జూపినాడు. దీని లోని లలితమైన హాస్యమున కొక ఉదాహరణము:

జ్ఞానరాశి అనే కపటసిద్ధుడు కపటకేలి అనే వేశ్యామాత ఇంటిలో దొంగతనము చేసిన దెవరో లెక్కగట్టుచు శిష్యుడు కౌండిన్యునితో ఇట్లనును:

జ్ఞాన: ఈ 'హ' కారము 'క' వర్గములోనిది కదూ?

శిష్యు: లేదు 'హ' వర్గములోని 'హ' కారమునే ఎరుగుదును స్వామీ!

జ్ఞాన: అయిన—దీని కెన్ని మాత్రలందువు?

శిష్యు: అయిదు.

జ్ఞాన: అనుస్వారమున కెన్ని ఉండును?

శిష్యు: మీరు వ్రాయగలిగినన్ని.

జ్ఞాన: అట్లయిన—13 మాత్ర లగును. పదహారున్ను అయిదు ఇరువదిరెండు...

శిష్యు: కాదు కాదు—భగవాన్ స్వామీ!

(మనస్సులో కపటకేలి కలిపించుకొని) కాదు స్వామీ! పద్దెనిమిది మాత్రమే! సరిగా చూడండి.

జ్ఞాన: (తనలో) అరె—ఈమెకు లెక్కలుకూడా వచ్చునే! ఏదో విధంగా ఇప్పుడీ గండం దాటుకోవాలి.

(ప్రకా) భద్రా! మా గణనా సంప్రదాయము వేరు లెమ్ము!

ఈ విధముగా లలితమైన హాస్యముతోను, సహజ సంభాషణలతోను ఈ ప్రహసనము మనోహరముగా నడచును.

ఇతర సంస్కృత ప్రహసనములు:

జగదీశ్వరుని హాస్యార్ణవము మరొక ప్రసిద్ధ ప్రహసనము. భానుకప్రహసనము, నాటకనాటక ప్రహసనము మొదలైనవి— ప్రాచీనముగా [illegible] కొనివికూడా కొన్ని కొన్ని ఉన్నవి. ఇక—లటకమేళకాదులు కేవల వినోదన దృష్టితో రచింపబడిన ప్రహసనాలు. వేశ్యలు, ఆ వేశ్యలకొరకు విటుల ఉపద్రవాలు, సురాపానము, జూదము మొదలైన అంశాలతో ఇవి నిండి ఉన్నవి. కాళిదాసుని కంటగట్టబడిన లంబోదర ప్రహసనమువంటివి మరింతబండబూతులకు, అశ్లీల శృంగారమునకు నిలయాలుగా ఉన్నవి. మొత్తముమీద సంస్కృతప్రహసనాలలో కపట కపట మహాచార్యులను పరిహసించుట ఎక్కువగా కనిపించును.

షడ్విధహాసములు

ప్రహసనానికి ప్రధానరసమైన హాస్యము రెండువిధములు— ఆత్మస్థము, పరస్థము అని స్వయముగ తానే నవ్వినచో ఆత్మస్థము; పరుని నవ్వించినచో పరస్థము. నవ్వు ఆరువిధములు: 1. స్మితము, 2. హసితము, 3. విహసితము, 4. ఉపహసితము, 5. అపహసితము 6. అతిహసితము—అని. దంతములు పైకికనిపించకుండ కన్నులలోను,కపోలములలోను వికాస మేర్పడునవ్వు స్మితము.కొంచెముగా దంతములు పైకి కనవచ్చునవ్వు హసితము. మధురమైన రవముతో కిలకిల నవ్వినచో విహసితము. తల వణకించుచు నవ్వెడి నవ్వు ఉపహసితము. కళ్ళవెంట నీరు వచ్చునట్టి నవ్వు అపహసితము. క్రిందబడి పొర్లుచు పెద్దపెట్టున నవ్వెడి నవ్వు అతిహసితము. ఈ ఆరువిధాల నవ్వులలోను స్మిత, హసితములు ఉత్తమ ప్రకృతికి, విహసిత, ఉపహసితములు మధ్యమ ప్రకృతికి, అపహసిత అతిహసితములు అధమ ప్రకృతికి యోగ్యములయినవి.

తెలుగులో ప్రహసనములు:

నాకు తెలిసినంతవరకు భగవదజ్జుకము, మత్తవిలాసము మాత్రము కీ. శే. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారిచే ఆంధ్రీకృతము లయినవి. కాని, ప్రాచీన సంస్కృత సంప్రదాయానుగుణముగా తెలుగులో స్వతంత్ర ప్రహసనాలు వెలసినట్లు తోచదు. అలంకారిక లక్షణ లక్షితములు కాకపోయినను, హాస్యరస ప్రధానములు, సాంఘిక దురాచార విమర్శకములు అగు ప్రహసనా లనేకములు— కీ. శే. కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారు వ్రాసినవి— ఉన్నవి. సంఘసేవాదీక్షితులైన పంతులుగారి చేతిలో ప్రహసన మొక బలవదాయుధమయినది. వ్యక్తుల దౌర్బల్యాలను, మనోవక్రతలను బృహత్కరించి చూపుటవలననే కాక, సన్నివేశ రచనా చమత్కారము ద్వారా కూడ పంతులుగారు హాస్యము సాధించినారు. 'విచిత్రనాటక ప్రహసనము' విందుకు నిదర్శన ముగా పేర్కొనవచ్చును. ఆగామాయహార ప్రహసనము, అపూర్వ బ్రహ్మచర్య ప్రహసనము, మహామహోపాధ్యాయ ప్రహసనము, బలాత్కార గానవినోద ప్రహసనము—ఈ విధముగా వీరియన్ని ప్రహసనాలకు అర్థవంతముగా నామకరణము చేసినారు. ఈ ప్రహసనాలలో వచ్చే వృద్ధవ్రతులు, [illegible], సాహాస వన్తు, తిమ్మయ్య, సంగీతరావు మున్నగు వ్యక్తులుకూడా అన్వర్థ నామధేయులు.

కీ. శే. గురజాడ అప్పారాయు కవి వ్రాసిన కన్యాశుల్కము, కొండుభట్టీయము కూడా అలంకారిక లక్షణాలకు సరిపడకపోయి నను,—ప్రహసన ప్రధానలక్షణమగు హాస్యప్రాధాన్య ముండుటచే —ప్రహసన శ్రేణిలోనే చేరును. గురజాడ కవి హాస్యము విశిష్టమైనది. అతిశయోక్తిలేకుండ సాధారణముగ హాస్యమును సాధించుట దుష్కరము. కాని, గురజాడకవి స్వభావోక్తిలోనే వినోదకముగ ఉపదేశకముగూడ అగు ఉత్తమహాస్యము సాధించినాడు. శ్రీ భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారు 'అప్పుడు,' 'ఇప్పుడు,' 'ఎప్పుడు,' 'రెండురెళ్లు నాలుగు' మున్నగు సంపుటాలలో ప్రచురించిన రూపకాలుకూడా ప్రహసన పద వాచ్యములే అగును. కాని, ఇవి పూర్తిగా పాశ్చాత్య సంప్రదాయాను గుణములు. చాలా భాగ మిందు ఫ్రెంచి నాటకకవి మోలియర్ రచనల కనువాదములో, అనుసరణములో! ఇవి పూర్తిగా అతిశయోక్తి ప్రచురములు. "ఒసేవ్, పెళ్ళాం! నువు కొంచెం నోరు తగ్గాలి!'— వంటి అసహజ సంభాషణలు వీటిలో ఎక్కువగా కనిపించును.

ఉపసంహారము:

ఎన్ని చెప్పినను—హాస్యము శృంగార, కరుణములవలె ప్రగాఢమైన రసముకాదు. అందుచే అట్టి హాస్య మంగిగాగల ప్రహసనము సద్యః పర నిర్వృతి కరమైన ఉత్తమ సాహిత్య విభాగము కాజాలదు. అయినను - అభ్యుదయమార్గములో మాత్రము ప్రహసనమంతటి ఉత్తమ సాధనము మరొకటి లేదు. సాంఘిక, రాజకీయాది రంగాలలోని దురాచారాలను పరిహసించి, ప్రజలకు స్వస్వరూపజ్ఞానము కలిగించుటలో అత్యంత శక్తిమంతమైన ప్రహసనము నేటిసాహితీపరుల వలన్య సమాదర ణీయము.

భగవదజ్జుక, మత్తవిలాసాది ప్రాచీన సంస్కృత ప్రహసనాలలోని శిల్పసంప్రదాయాదులను లెస్సగా అవగత మొనర్చుకొని, ప్రస్తుత కాలానుగుణముగా ప్రహసనమును పునరుద్ధరించినచో—ఈనాడు భారతదేశములో పరివ్యాప్తమైయున్న అసత్య వాతావరణమును నిర్మూలించి, ఆధునికరచయితలు భారతీయులను కార్యోన్ముఖులను చేయగలుగుదురనుట నిస్సంశయము!

ఆతఁడు

శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి

ఆతఁ డుగ్రతపః కృశీభూతుఁ డాతఁ
డున్నత శరీరయష్టి సంపన్నుఁ డాతఁ
డాత్మసంపర్క నోజ్జ్వల దమేయుగళుఁ
డాతఁ డార్షమహాస్సున తానవాలు

అతఁడు నేర్వనివిద్య లేదతని కగ్గ
పడని భాషయు లేదు ప్రాక్ప్రతీచ్య ప్ర
పంచ సంస్కృతి పుక్కిటఁబట్టె నతఁడు
నిఖిల మానవతా ప్రతినిధి యతండు

దుర్భరావేశమునఁ దప్పుద్రోవఁ బట్టు
దేశభక్తిని గాంధేయదిశకు మలఁచి
సత్యసంసక్తిమై నహింసాప్రవృత్తి
మై గరిష్ఠితఁ గను కర్మయోగి యతఁడు

జగతి యింద్రియసుఖ లాలసతను లోఁగి
కామ్యకర్మానుగతికమై కదలువేళ
నిత్య నిరవద్య నిగ్రహనిష్ఠ కంద
దండమై నిల్చు నూర్ధ్వరేతస్కుఁ డతఁడు

పరమగుహ్యమ్ము గీతా నిబంధితమ్ము
బ్రహ్మవిద్యను బసులకాపరికి సైత
మెఱుకపడునట్లుగా నింత.లింత లైన
కథలుగాఁ బ్రవచించిన బుధుఁ డతండు

వ్యక్తిసత్యాగ్రహ ప్రధానాంగణమున
నిలువఁజాలిన మొదటిసైనికుఁడుగా మ
హాత్మునుల్లమ్ము లోఁగొన్న యనఘుఁ డతఁడు
వీరులకు వింతగొల్పిన వీరుఁ డతఁడు

ఒక మహాశాస్త్రపాండిత్య మొంది వెలసె
నతఁడు చేపట్టినంతన యుంటిశిడుకు
ఒక మహావేదబున్న- వానికిఁ గరంగి
చల్లచల్లని వెలిఁగాడు చల్లినారు

కుత్సితకలు గోసి పెత్తుపహాస మాడు
తృష్ణలను ద్రుంచి యమృత మందించు నతఁడు
విష్టవము కాదు వాని విశ్వశాంతి
కాపరుప్పగా చెంద సర్వోదయంబు

జనహయమ్ముబు చేసడాగంకము మెన్య
దాత క్షేత్రము కారుణై కరగిపోవ
నిభయ కారక పుణ్యశాంతి యుదితి జాగ
నతఁడు భూదానయజ్ఞ దీక్షితుండు కాఁగ

కలిమిపొచ్చిరి మాత్యులు పొలముయిచ్చి
కొంచెమిచ్చిరి ద్రవ్యమిచ్చి రోసఁబేద
బాపురే! వానియజ్ఞము బాలుండు
నిండె సిరులు పుణ్యాహాల్ పండిపోవు

కారణాఁ డీక్ష పొందె క్రమము ననుగు
శోకమయమూర్తియై క్రుంగు లోకమునకుఁ
బట్టుఁగొమ్మగ నిల్చినయట్టి దేవ
బాంధవుఁడు పావనుఁడు 'వినోబా' యతండు

కోటి కొకఁడేని వానికి దీటువచ్చు
పురుషుఁ డుండిన మహికి రాచఱికఁ మేల
శాసనము లేల యస్త్రశస్త్రమ్ము లేల
ధర్మదేవత నాల్గుపాదముల నడువ

అసలు కారణం

శ్రీ వేమూరి వేంకట రామనాథం

“అసలు, ఆమెకు ఇష్టంలేదు మొదట్లో—అదిగో, వస్తో, బస్సు ఆగింది. శంకరంగారు వస్తున్నారు, కొంచెం వెళ్ళి—”

సరోజని ఒక్క గంతున బస్సుదగ్గరకు పోయింది, శంకరాన్ని తోడ్కొనిరావటానికి.

“మగనం లోనికి శోభాంపద సుందరం” అంటూ శర్మ అందంగా అన్నీ అమర్చిన హాలులోనికి త్రోవతీశాడు.

సరోజని అంతకుముందు శంకరాన్ని చూడలేదు. అతను కూడ ఆమెను చూసి ఎఱుగడు. ఎవరో బస్సు ఎక్కటానికి పరుగెత్తి వచ్చిన పిల్లవంక చూసినట్లు చూశాడు, నవ్వీ నవ్వనట్లు. ఆమె “నమస్తే” అంటూ అతని వెనుకనే రావటంచూసి, ఆమెకూడ ఆనాటి పార్టీకి చెందిన దేనని నిర్ణయించుకున్నాడు.

“నమస్తే, నా అదృష్టమండీ, మీలాంటివారి పరిచయం కలటం—”

సరోజని కనులు పైకెత్తకే, “ఇది నా అదృష్టమూ—”

“అనుకుంటారు, అంతేనా” అంటూ పెద్దగా నవ్వి ఆమె వంక చూశాడు, ఆమె కూడా తన పరిహాస కోలాహలంలో మునిగి తేలుతుందన్నట్లు.

ఆమెకు నవ్వు రాలేదు. అప్పటికే శర్మ పోర్టికోలో నిల బడి, “హల్లో హల్లో, శంకరంగారు, రండి—మిత్రులను లోపల కూర్చోపెట్టటంలో మీ బస్సుదాకా రాలేకపోయినాను—”

“ఫరవాలేదు, మీ తరఫున ఈమె వచ్చింది, ఎంత చాకచక్యంగా మాటాడగలదండీ!” అంటూ ఆమె వంకకు తిరిగాడు, ఆమె అప్పటికే పదడుగుల దూరంలో ఉన్న లలితను తీసుకు వస్తోంది చేతిలో చేయివేసికొని.

“ఇదిగో లలిత, సరిగా టైంకు వచ్చింది దొరసానిలాగా” అందరు నవ్వుతూ లోపలకు వెళ్ళారు.

మధ్య టేబిల్ మీద ఒక చక్కని రజతపాత్ర...తళతళ మెరుస్తున్నది. సుందరం దాని అందం గమనిస్తూ అన్నాడు, “శర్మా, సాధారణ ప్రజలని మన మనుకుంటామే, వారి భక్తి భావం, వాత్సల్యం నిజంగా వర్ణనాతీతమోయి.”

“కాకపోతే, మేమిది కావాలని కోరామా, మా ధర్మం మేము నిర్వర్తిస్తున్నామన్న భావంతో మాకు చేతనైన రీతిగా వారికి వయోవిద్య గరపాము. అంతేగదా. మేము వారికి కలిగించిన నూతన నోత్తేజానికి ఇది కృతజ్ఞతా చిహ్నమట! వద్దంటే విన్నారుకారు—”

ఒంటరిగా ఒకమూల నిలబడిన లలితను భుజంమీద తట్టుతూ, సరోజని అన్నది, ‘ఎలాఉన్నది లలితా, ఆ...పాత్రమీద పూలు నీ జాకెట్టుమీద కుట్టిన పూలకన్న బాగున్నాయా ?”

లలిత అన్నది, “నీకు జాకెట్టుమీద పూలంటే ఇష్టంలేదు నిజమే కాని, మీరుచేసిన పనికిమెచ్చి మీ కిచ్చిన బహుమానం మీద పూలయినా నీకు అందంగా ఉంటాయా సరోజనీ ?”

శర్మ అందుకున్నాడు, “నీకు తెలుసో తెలియదో, లలితా అసలీ సరోజనికి మాతోపాటు మొదట్లో వయోజనవిద్యా— ఉద్యమంలో కలిసి పనిచేయటం ఇష్టమే లేదు.”

“మీ సరోజని నాకు క్రొత్తా ? కాని ఇంతధైర్యం ఎలా వచ్చిందా అని మాత్రం—ఏం సరోజనీ, స్త్రీలంత ధైర్యంగా ముందుకు రావమ్మనా” అంటూ నవ్వింది.

శంకరం పెద్దపెట్టున నవ్వుతూ, “మీ వంటి వారుంటేగాని పార్టీలు ఆనందంగా గడిచిపోవండీ” అంటూ లలితను దరిచేరాడు. లలిత వానిచేతికి కూల్ డ్రింక్ ఒకటి అందించింది.

సుందరం తనగ్లాసు పైకెత్తి “ఈ ఊరిలో గొల్లపాలెంలో వయోవిద్యను గరపుతూ 300 మందికి అక్షరాస్యతను ప్రసాదించిన శర్మకు, అతని మిత్రవర్గానికి మన అభివందనాలు” అంటూ శర్మ చేతిలోని గ్లాసుకు తగిలించాడు.

లలిత సాండ్విచ్లున్న ప్లేటు అందరకూ అందిస్తూ, “ఇవి నీవే చేశావా సరోజనీ” అన్నది.

సరోజని ఒక్క త్రుటిలో నవ్వు, నవ్వుసుతరమైన ఆశ్చర్యం, చూపుతూ, “నేను ఇంతకుముందే వచ్చాను మా యింటినుంచి” అంది.

సుందరం, శంకరం శర్మ చూపించె ఫొటోలను ఉత్సాహంతో చూస్తున్నారు. ప్రక్కనేఉన్న గ్రామఫోను రికార్డుల మీదకు వారిదృష్టిపోయింది. అవన్నీ ఒక్కొక్కటి తీసిచూశారు. చివరకు సుందరంఅన్నాడు, “శర్మా, మొన్నటి తెలుగు రికార్డు లేమయినాయి ? చాల బాగున్నాయి !”

‘అవి మనవికాదుగా శేషుదగ్గరనుంచి తీసుకువచ్చాను. చాలా బాగున్నాయి కాదు?”

“ఊ అవి మా కంపెనీకి కొన్నా బాగుండు ననుకొంటాను. అవి ఇప్పుడు తెప్పిస్తే బాగుంటుందోయి చక్కనిపాటలు—”

అవును చక్కని పాటలే, తెప్పిస్తే బాగుంటుంది. శర్మ తటాలున సరోజనివంక చూశాడు. సరోజని తన మఫ్లర్ మెడకు చుట్టుకొని, “నేను వెళ్ళి తీసుకువస్తానండీ” అంటూ వీధివైపు బయలుదేరింది.

సుందరం [illegible] అన్నారు, [illegible]. [illegible] ఎవ్వరూ [illegible] ! నా కంఠం [illegible]."

"[illegible]" అని శర్మ, సరోజని ఏకకంఠంగా పల్కారు.

[illegible] శంకరం అన్నారు, "[illegible] వస్తాను. [illegible] చేయి [illegible]." [illegible] వెళ్ళారు. లలిత [illegible].

"[illegible] ఎక్కువ వస్తున్నారు."

"నాకోసం [illegible]" అన్నాడు సుందరం.

"[illegible] సుందరం. అప్పుడెప్పుడో, [illegible] సరోజని? [illegible] సరోజనికి?"

సుందరం నవ్వుతూ అన్నారు. "[illegible] త్వరగా [illegible]."

శంకరం తిరిగి వచ్చారు, సరోజనితో బైటకు నడిచారు. వారి అదృష్టం, [illegible] బస్సు అందింది.

అసలు [illegible] బస్సులు ఎక్కువగా తిరుగుతూనే ఉంటాయి కాని, ఒక్కొక్కప్పుడు ఎంత వ్యవధిగానో వస్తాయి. పైగా జనం క్రిక్కిరిసి ఉండటంవల్ల సీటుకూడా దొరకకపోవచ్చును. అక్కడ [illegible] ఉన్నాడు కూడా. అడగగానే రికార్డులు ఇచ్చాడు.

సరిగా పదినిమిషాలలో వచ్చి వాలింది సరోజని. సుందరం తన అభినందనాలు తెలిపాడు. సరోజని సరాసరి పోయి గ్రామఫోను పెట్టింది. లలిత అడిగింది, "ఇంతకు శంకరంగారిని ఎక్కడ దాచివచ్చావు సరోజనీ?"

"వస్తారు, కాబోలు,...తరువాతి బస్సులో—"

అంటూఉండగానే శంకరం కూడా అరుదెంచాడు, "అబ్బ, ఈనాడు బస్సు లెంత క్రిక్కిరిసి ఉన్నాయి" అనుకుంటూ. ఎవరు తనవంక ప్రత్యేకంగా చూడలేదు. సరాసరి గ్రామఫోను దగ్గరకు పోయినాడు, 'చాల చక్కని పాటకాదూ' అనుకుంటూ.

సరోజనికి దాహమయినట్లుంది, లోపలికిపోయి ఒక గ్లాసుతో నీళ్ళు తెచ్చుకున్నది. రికార్డు అయిపోగానే, పోయి పిన్ను మార్చి, కీ యిచ్చి, మరొక రికార్డుపెట్టింది. అలా ఇరవై ముప్పది నిముసాలు గడచిపోయినాయి. మధురమయిన గీతాలతో రికార్డులు గిర్రున తిరుగుతున్నాయి. కదిలించే తలపులేవో సరోజని హృదయాన్ని గిర్రున త్రిప్పుతున్నాయి. పాటకొక్క క్రొత్తపిన్ను తగిలించు తోంది. మాటిమాటికి తన మనఃఫలకాని [illegible] గ్రుచ్చుకొన్నట్లు ఉన్నది. పాటలలో రాగాలాపన శ్రావ్యంగా ఉన్నది. తనలో మాత్ర మేదో రహోవిలాపం అస్ఫుటంగా పొరలుకు వస్తున్నది.

పార్టీ ఎప్పుడు పూర్తిఅయిందో ఆమె కనిపెట్టనేలేదు, లలిత వచ్చి పాడేపాడే రికార్డు ఆపేవరకు. ఒకరినొకరు చిరునవ్వుతో సాగనంపుకున్నారు.

గ్రామఫోను మూసి సరోజని లోనికిపోయి కూర్చున్నది టేబిల్ మీద తలవాల్చుకుని. శర్మ తన చిన్న సూట్ కేసును తెచ్చి [illegible] పెట్టాడు. "[illegible], ఏమ [illegible] వస్తున్నావు? [illegible] [illegible] నుంచికి"

వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూ అన్నది, "నన్ను ఒంటరిగా వొదిలి [illegible] ...ఎంత పిచ్చయింది నన్నూ! నా [illegible] ఒక [illegible] ఆ శంకరంగారికి సీటులేదు. కండక్టరు [illegible] శంకరం [illegible] మాత్రం వారివంక [illegible] "[illegible] వారిక [illegible] వస్తున్నారండి" అన్నాడు [illegible]. [illegible] "[illegible] [illegible] అవసరమున్నదన్నాడు." [illegible] మరి [illegible] అయితే, [illegible] ఉన్నారు" అన్నారు [illegible] [illegible]— అంటూ కన్నీరు గ్రుమ్మరించింది.

"[illegible]?"

"నేను [illegible]. బస్సు ఆగింది. అందరను ముందు ఎక్కనిచ్చాను. నేను [illegible] అక్కడక్కడ నటించి ప్రక్కకు తిరిగి [illegible]. కండక్టరు నావంక తిరిగినప్పుడు తన బస్సు [illegible] చూశాను. అయితే నేను ఎక్కలేదు [illegible]. బస్సుపోయింది."

"[illegible]!"

"[illegible] ఆ శంకరంగారు [illegible] వాడా ఏంటి? తన వాత బస్సుస్టాపుదగ్గర [illegible] కాపు వేశారు. నా అదృష్టవశాత్తు, నేను [illegible] బస్సు మరీ క్రిక్కిరిసి ఉండటం వేళ ఆ స్టాపుదగ్గర అసలు బస్సు ఆగనేలేదు."

"[illegible] అయింది సరో" అంటూ శర్మ సూట్ కేసు తెరిచాడు. ఎవరో బయట వచ్చినట్లు వినపడింది. "ఎవరు" అంటూ బైటకు తొంగిచూసేలోగా సుందరంగారు అగుపడి, "క్షమించండి మిమ్మల్ని *disturb* చేసినందుకు. సరోజని గారు నా కారులో వస్తే వారి యింటిదగ్గర దించిపోతాను" అన్నాడు.

"ఏం సరో—"

"వద్దు, మీరు కృతజ్ఞతలండీ. నన్ను ఒంటరిగా పోనీయండి" అంటూ సరోజని లేచి ఏదిచి వారిని [illegible] చేసింది. సుందరం కారు బుర్రుమన్నది, శర్మ వారిని సాగనంపి లోనికి వచ్చాడు.

సరోజని సూట్ కేసులోని నీలం జాకెట్టు గుడ్డను బైటకు లాగింది. "ఏం, ఇది నాకోసమేనా [illegible] తెచ్చారుకి?"

"సరిపోతుందా సరో, నాకు ఎంత తేవాలో తెలియలేదు"

గుడ్డ మూరతో కొలిచిచూచి, "ఓ చక్కగా సరిపోతుంది. నాకు ఉద్యోగం వచ్చిన మరునాడు దీనిలో అందమైన క్రొత్త ఫాషనులో జాకెట్టు కుట్టుకు మీకు కనపడుతాను."

"మంచిదే సరో" ఇద్దరు బైటకు నడిచారు.

దాదాపు సరోజని యింటిదాకా శర్మ వెంట వెళ్ళాడు. తన తయో విద్యోద్యమంలోని తరువాత కార్యక్రమంగురించి, ఆనాటి

[illegible] మన్నించారు. సర్వేశ్వరం [illegible] సరోజని అన్నది [illegible].

[illegible] "అంటే [illegible] యింటకు [illegible] తరు వాత ఏ. [illegible] ఆ పిల్లకేమో"

"అప్పుడప్పుడు నేను ఏ. నో. అనక్కర్లేదు అని మా సర్వేశ్వరం" అంటూ సరోజని [illegible] గంతు వేసింది.

* * * *

సరోజని ఆశలన్నీ వమ్మయిపోయి పరుగెత్తాయి. జాబు [illegible] పోయింది. సర్వేశ్వరం ఉత్సాహంతో తలలో పెట్టుకున్న ఆశాపుష్పాలు గడచింది ఒక్కసారిగా వాడిపోయాయి. [illegible] పైనుంచి వచ్చిన ఉత్తరం [illegible] మీద [illegible] [illegible] టపటపలాడుతోంది.

సరోజని కన్నీటికి అంతులేదు. దింపు పూర్తిగా తడిసిపోయింది. ఏడ్చి ఏడ్చి కన్నులు ఎర్రబడిపోయినాయి.

పది రోజుల క్రిందటే తనకు కంపెనీలో ఉద్యోగం నిశ్చయంగా ఇస్తానని సుందరంగారు చెప్పారు. సుందరం శర్మకు చాలా ముఖ్య స్నేహితులు. శర్మకేది యిష్టమో, ఏది ప్రియమో, అది సుందరం చేస్తాడు. కాని తనకు మాత్రం లేబర్ ఆఫీసరుపని రాలేదు. తన శక్తి కాని, తన తెలివి గాని తక్కువైనది కాదు. తనకు కాలేజీలో ఎన్ని బహుమానాలు రాలేదు......

తన మనసులోని భావాలంగా గాక విసురైన గాలి తెరలు దూసుకువస్తున్నాయి గదిలోకి. కిటికీలోంచి క్రిందకు జారిపడిన వార్తాపత్రిక చెల్లాచెదరై అటూ ఇటూ కొట్టుకుంటూ ఉన్నది మంచంకోళ్ళవద్ద, పెట్టెల సందులలోను. తలయెత్తి చూసింది టేబిల్‌మీద ఉంచిన రిస్టువాచీవైపు. అయిదు గంటలయింది. ఒక పెద్ద గాలికెరటానికి టేబిల్‌క్లాత్ ఎగిరి గడియారం క్రింద పడిపోయేదే, తటాలున ఆమె చేయి అడ్డుపెట్టకపోతే.

భరింపరాని గాలిహోరు తప్పించుకోవటానికి గది తలుపు వేసింది. ఏమి చేయాలో తోచలేదు, తిరిగి మంచంమీద మేను వాల్చింది. తన నిస్పృహను మరొక ఊహ వేధించ మొదలిడింది. తనను అందరికన్న ఎక్కువగా ప్రేమించిన శర్మగారెంత ఖిన్నుడై ఉంటాడో, యీ వార్త విని. అతని హృదయంలో రెండుగాయాలు. ఒకటి తనకు ఉద్యోగం రాలేదని. రెండు తన మాట, తన పరపతి విఫలమయినవని.

తనింత దుఃఖసముద్రంలో మునిగిఉన్నది. మంచిజీతం వచ్చే ఉద్యోగం పోయినందుకు శర్మ హృదయమెంత దహించుకు పోతోందో, తనకున్న విశ్వాసం, తనమీద యితరులుంచిన విశ్వాసం విరిగిపోయినవని!

సరోజని తటాలున లేచింది, తలుపు తెరచింది. బయట నుండి ఈదరగాలి ఒక్కసారిగ నిడుపైనశూలంలా లోనికి గ్రుచ్చుకు పోయింది. కాని తన మనస్సులో రేగిన క్రొత్త తలపుల బలంలో ఇదేమీ పాటించలేదు. పోయి శర్మను చూడాలి. త్వరత్వరగా తలదువ్వుకొని చీర సర్దుకొని పైట సావడిలోకి వచ్చింది.

గడియ [illegible] వచ్చింది [illegible]. [illegible] కూడా ఆ గాలి [illegible] వంటలో [illegible] [illegible] ఎదురుగా దర్శనమయింది.

"లలితా, ఇంతగాలి [illegible] —" అంటూ [illegible] లోనికి వచ్చింది సరోజని.

"సరోజినీ, [illegible] నిజానికి నీ సంగతి [illegible] అలాగే అనిపిస్తుంది. [illegible] కొట్టు కుంటూ."

"అందుకే [illegible]"

ఇరువురు పదనులు [illegible] తెలియని శిశువులలా [illegible] అన్నది, "సరోజనీ, నీవు తెలిసేఉంటుంది—!

"అవును. ఇందాకనే కంపెనీ [illegible] ఉత్తరం ఇచ్చి పోయారు. ఉద్యోగం వస్తుందని [illegible] చింపి చూశాను—"

"సరోజినీ, ఇది నేను దురదృష్టము [illegible]—"

"కావచ్చును [illegible] కారణం నాకు కనబడ్డం లేదు మరి"

"విను సరోజనీ, నీకు నాకు పోలిక ఏమిటో చెప్పు—"

సరోజని ఆమెవంక చూసింది. నవ్వు తెప్పించుకొని అన్నది "చూడు లలితా, మనిద్దరం స్నేహితులం. అదొక పోలిక"

"బాగుంది"

"మనిద్దరి జడలు పొడుగు. అది మరొకపోలిక—"

"నవ్వవద్దు సరోజనీ చదువులోకాని, బుద్ధివిశేషములోకాని నీవు నాకన్న మిన్న. నీవు అవర్సు ఫస్టుక్లాసులో ప్యాసయినావు. నేను సీటురాక, బి. యే లో ప్రజాబాహుళ్యంలోపాటు ప్యాసయిన దాని?"

"ఏంలాభం లలితా, నాకేమైనా ఒరిగిందా ఫస్టుక్లాసులో ప్యాసయితే" కొంచెంసేపు ఇరువురు నిశ్శబ్దంగా నడిచారు. ఎన్నో లాంతరు స్తంభాలు గడచిపోతున్నాయి. తటాలున సరోజని ఆగి, మరి నాకు ఉద్యోగం రాకపోవటానికి కారణమేమిటి చెప్పు లలితా?" అని గ్రుచ్చినట్లుగా ప్రశ్నించింది.

లలితమొగం కొంచెం తెల్లబడ్డది. అప్పుడే ప్రక్కనున్న లాంతరు స్తంభము తగుల్కున్నది. ఆ నెప్పిని భరించలేక తల వంచుకొన్నది.

మరల కొన్ని అడుగులు ముందుకు వేశారు. లలిత అన్నది, తలయెత్తకే "సరోజనీ, నీవు వేఱుగా తలంచకుండాఉంటే ఒక విషయం చెవతాను. నాకెందుకీఉద్యోగం వచ్చిందో నిజంగా నాకు తెలియదు నమ్ము; కాని నీకెందుకు రాలేదో నాకు మాచాయగా తెలుసుననుకుంటాను"

సరోజనిపాదాలక్రింద భూమి బ్రద్దలయిన ట్లనిపించింది. తనకు రాని ఆ ఉద్యోగంలో లలితను నియమించారా! లలితను!

కొంగుకొనగోరనే కన్నీటిబిందువులతో కొలికులను ఒత్తిపెడుతూ అన్నది, "లలితా, నన్ను క్షమించు. నీకీ ఉద్యోగం వచ్చిందని నాకు నిజంగా తెలియదు; నువ్వు ఈ స్థానంలో ఉన్నావని తెలియదు. నీవు నా పిచ్చి ఆకాంక్షలు నన్ను అపార్థం చేసికోకు. నన్ను క్షమించు"

సరోజిని వదనం వెలవెలబోయింది. లలితకూడ తన వెంటనే వనవెళ్లినట్లు నడుస్తోంది. నిర్మానుష్యమైన మ్యునిసిపల్ దీపాల వెలుగులో నడుస్తూ సంభాషిస్తున్న స్త్రీమూర్తుల నొక్కొక్కరే, నొక్కొక్కరో చూస్తున్నారు. ఇక రెండు స్తంభాలంగాటితే వాళ్ల శర్మ యిల్లు వస్తుంది. చిరాకిస్తున్న శర్మకు తాను అనుకుంటుంది. సనకు నాను నేడు తిమ్మకు శర్మగారి వాత్సల్యంతో మనకొంతటి పొందుతుంది. లలితా ఏదో చెప్పి సలహాలు అడిగింది. "లలితా ఈ ఒక్క ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పు. నాకు ఉద్యోగం రాని కారణం—"

"సరోజినీ, నీవు నన్ను అపార్థం చేసికోవద్దు. నేను విన్న కారణం ఇది. విన్నదేకదా. అయినా ఇది రూఢియైనదని చాలా మంది చెప్పారు. నీవు క్రిందటేడు ఏమంతో శర్మగారి తూటములో చేర వలసిన విద్యాల్యములో కాలం ఉన్నావు కాదూ—"

"అవును, అది నా ఉద్యోగానికి పనికివచ్చే యోగ్యతగ్రిందకే వస్తుందిగా—."

"ఈ విషయము ప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చే స్వాతంత్ర్యం నాకుంటే నేనా అవసరం పడవి ఉండేదానిని."

"అయినప్పటికీ నన్ను అనవసరంగా బాధపెట్టకు లలితా, చెప్పాలని కోరానికి, నన్ను చెప్పనివ్వకుందాం."

"మనం సరోజినీ, ఇది సందర్భంగాకపోయినా ఇష్టంలేదు, అందు వల్ల—"

"అందువల్లనాకే అంతేం, లలితా, కొంచెం విప్పిచెప్పరాదూ నీవు శర్మగారితో కలిసి ఆ ఉద్యోగంలో సంపాదించినాకే శిక్ష నీవు వేసిన ఉద్యోగంలో చూస్తున్నానాకే"

"సరోజినీ, నీ ప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చే స్వాతంత్ర్యం నాకు లేదమ్మా. ఇక నన్ను అడుగకు."

సరోజిని పాదాలు ముందుకు నడుస్తున్నాయిగాని, ఆమె ముందుకు పోతోందో వెనక్కు పోతోందో తెలియని పరిస్థితిలో పోయింది. అప్పటికే మ్యునిసిపల్ జవానులు లాంతరులన్నీ వెలిగించి తిరిగి వస్తున్నారు. కాని సరోజిని మనస్సులో చీకటిగానే ఉంది.

కేవలం ఉద్యమంలో పనిచేసినందుకే కాదేమో అంతటి అనుభవం కార్మికస్త్రీల శ్రేయస్సు కట్టనవలసిన ఉద్యోగానికి అంతే ఉచితమే గాక అవసరం కూడా గదా. పైగా అనాటి ఎన్నిక సందర్భంగాను దయచేసి హృదయపూర్వకంగా అభినందించారే. మరి, శర్మగారి మైత్రితో తాను పనిచేసినందుకా! లలిత ఏమన్నదీ స్పష్టంగా చెప్పనే లేదు.

ఈ ఊహా పరంపరలో తేలిపోయే సరోజినిని పోస్టుమాను ఆపాడు. టపాలున ఒక ఎక్స్‌ప్రెస్ ఉత్తరం ఇచ్చాడు. వణికే చేతులతో అది చదువుకొన్నది. ఇంటివద్దనుండి తల్లి వ్రాసింది:

"సరోజా, ఈపాటికి నీ ఉద్యోగ శుభవార్త నీకు చేరిఉంటుంది. రాత్రి నీవు వచ్చేలోగా ఈ ఉత్తరం అందవలెనని నా కోర్కె. శర్మగారికి తప్పక చూపు."

ఉత్తరం చేతిసంచిలో పడవేసింది. నవాలు మూసుకుపోయే పెదవుల కొద్దిపాటిగా కదలుతూ నడుస్తోంది. లలిత తన ప్రక్క నున్న సంగతే మరచిపోయింది, తన భుజంపట్టుకొని "అయితే ఎక్కడకు వెళుతున్నావు సరోజినీ యింత విచారములో? శర్మగారి యింటికా?" అడిగింది.

సరోజిని తటాలున ఆమెవంక తిరిగి చూచింది, "కాదు తల్లీ కాదు. శర్మగారింటికి కాదమ్మా."

ఇక ఇరువురి అడుగులుపడేవి శర్మగారి యిల్లు. పక్కప్రక్కగా నడుస్తున్నారు; గబగబా అడుగులు వేసికొంటూ. లలితకు అర్థం కాలేదు ఎందుకోగాని, తాను కంటిచూపుతోనే గుర్తించినా కాని, ఏమాత్రం గొంతుకలో విలవిలలాడి కదలలేదు.

పై అంతస్థునుంచి శర్మ గమనించారు సరోజిని ఆమె ప్రక్కనున్న లలితనూ. గబగబా దిగారు, తన చిన్ని కొడుకుతో సహా. తేవీ అన్నది, "అన్నయ్యా, ఆ సరోజిని అక్కయ్య అన్నయ్యా...పదికిలున్నారు. ఇంటాకటిగా వచ్చి యిక్కడ మాయం తినకుండా ఏంచేసుకుంటే అలా నడుస్తుంది."

సరోజిని అన్నమాటే ఏమిటి జవాబు చూడలేక ఉంది. శర్మ కనీ పలకరించారు. కాని కదిలేదు. కోరి పండిచేస్తూ, పలుకు తరువాతి.

తేవీ ఒక్క సారిగా పరుగెత్తి సరోజిని చేయి పట్టుకు లాగింది. వెనుదిరుగక నడుస్తూ సరోజిని తేవి ముఖ్యం నిశ్శబ్దంగా ఆమెచేతిని పంపివేసింది.

తేవి తెల్లమొహంతో తిరిగివచ్చింది శర్మదగ్గరకు. "అన్నయ్యా, రమ్మని ఎంతో అడిగాను. ఏడ్చేస్తూ, నాకు నా కన్నులు, చానంద తనకు జలుబుగా ఉందట. పిన్ని కోసం వెళ్లి గారికి వాళ్ళొచ్చుట మంగళసూత్రము."

"పిన్నా"!

"ఆమె విన్న ఏమిటి అన్నయ్యా! చెబుతూ విన్నట్లు సరోజిని అక్కయ్యగారు, తెలియంగా అన్నయ్యా."

* * * *

వచ్చిన అతిథులందరికీ సరోజిని కుశలప్రశ్నలు వేస్తూన్నారు. సత్యం ప్రేమపత్రికలో వరించివచ్చిన ప్రారంభం పెనిమిత్తం ఆనాయంత్రం నవీనకటకవి జరిగాయి శర్మయింటిలో. అందరూ తమ తమ ఉత్సాహం ప్రదర్శిస్తూ ఉపన్యాసాలిచ్చారు, శర్మకు ఆహారం ఏర్పాటు చేశారు.

శర్మకుటుంబాత్రిం అంత ఉత్సాహంగాలేదు. ఇది లలిత కనిపెట్టింది. తాను వెళ్లిపోయేముందు అన్నది "శర్మగారు ఈరోజు మీరు అదోలాగా ఉన్నారండి—"

"ఏం లలితా" అంటూ తేని చిరునవ్వు తెప్పించుకు పలికాడు శర్మ.

లలిత మూలకుర్చీమీద జతికిలపడింది. మెల్లగా అన్నది, "మీరు తప్పక వస్తారనుకొన్న సుందరంగారు రానేలేదు."

శర్మ అన్నాడు "అంతేకాదు, నేను అంతకన్న ముఖ్యంగా కోరుకుంటున్న సరోజకూడా రాలేదు. ఆమె ఆరోగ్యం ఎలా ఉన్నదో ఏమో."

లలిత నిశ్శబ్దంగా కూర్చునివుంది. శర్మ ప్రారంభించాడు, "ఇరవైరోజులనుంచి కనపడనేలేదు సరో. ఇందుకొచ్చి యింత సందడిగా కార్యక్రమం గడిచినా నాకేదో లోటు జరిగినట్లే ఉన్నది."

లలిత అన్నది, "అవును ఎవరిమీద వాత్సల్యం మిక్కుటంగా ఉంటుందో వారు రాకపోతే అలానే అనిపిస్తుంది శర్మగారూ. ఇంతకు మీరు ప్రేమించినంతగా మిమ్మ ప్రేమించే ఆ సరోజ రాకపోయే కారణం ఏముంటుంది?"

"ఏమో" అంటూ శర్మ నిట్టూర్చాడు. లేచి అటు ఇటు మెల్లగా నడిచాడు. కిటికీలోనుంచి బైటకుచూస్తూ అన్నాడు, "లలితా, నీతో ఈ విషయం ప్రస్తావించటం అనుచితమని నాకు తెలుసు. అయినా—"

"అలా అనకండి శర్మగారు. మీరు నాతో ఏవిషయమైనా—"

"విను లలితా. ఆమె రానికారణం నేను ఊహించగలను. తాను తప్పక వస్తుందని ఆశించిన ఉద్యోగం తనకు దక్కనందువల్ల ఎంతో చిన్నబోయి విచారిస్తూ ఉంటుంది."

లలిత తలవంచుకొని "కావచ్చును" అంటూ రుమాలుతో చెక్కిళ్లు తుడుచుకున్నది. శర్మ అటు తిరిగి ఆమెను సూక్ష్మంగా గమనించి అన్నాడు "లలితా ఆమె ఉద్యోగం మాట ఎత్తితే నీ ఉద్యోగప్రాప్తినిగురించి ముచ్చటించినట్లు అవుతుందిగదా. ఇంగుకే నేనెంతో జంకి యీ విషయం స్పృశించాను"

"ఫరవాలేదు. కాని నాకే ఉద్యోగం ఎందుకు వచ్చిందో మాత్రం నేను చెప్పలేను"

"పోనీ మాసరో కెందుకు రాలేదో చెప్పగలవా?"

లలిత తటాలున తలెత్తి శర్మవైపు చూసింది. ఈ ప్రశ్న అనుకోనంతటిహఠాత్తుగా సూటిగా తనహృదయానికి తగిలింది. శర్మ కన్నులు రెండు ప్రశ్నా సూచకంగా ఆరనిదీపాల్లా వెలిగినాయి.

లలిత మెల్లగా అన్నది "మీ ప్రశ్న అంత సులభంకాదు సమాధానం" తనచేతిసంచి తీసుకొని పనిట అలవాటుగ సర్దుకుంటూ "నన్ను పోనీయండి" అంది.

తాను ఊహించనంత గంభీరంగా కనపడింది. ఈ విషయమంతా. శర్మ అన్నాడు, "లలితా, క్షమించు. నీకు కష్టం కలిగే సమాధానం ఇమ్మని నేను నిర్బంధించనులే"

లలిత తటాలున పలికింది, "నాకుకాదు, మీకు కష్టం కలుగవచ్చునని నా భయం."

"నాకా? క్షమించు లలితా, వినవలెనని నాకు కుతూహల మవుతోంది." చెప్పులలితా, చెప్పవూ."

లలిత తన చేతిసంచీ తిరిగి టేబిల్‌మీద పెట్టింది. పమిట అంచుతో కనుకొదలు తుడుచుకుంటూ, "కాని నేను మాత్రాయనా విన్నదే సుమా, ఇదే రూఢియైన సత్యమని మీరు అనుకోనక్కర లేదు," అన్నది.

శర్మ ఆశ్చర్యంతో "చెప్పు లలితా" అంటూ తొందర చేసినాడు.

"కాని ఒక్క షరతు"

"అంగీకరిస్తున్నాను, చెప్పు లలితా."

"మీరి విషయంగూర్చి సుందరంగారిని అడగకూడదు, వారేలో అసలీ విషయం ఎత్తనని వాగ్దానంచేయాలి."

శర్మకు మరింత ఆశ్చర్యం కలిగింది "సరే" నన్నాడు.

"నేను విన్నదేది. సుందరంగారికి సరోజని మీ వర్గంలో కలసి వయోవిద్యాధ్యాపన చేయటం ఇష్టంలేదట. ఎందువలననో నాకు తెలియదు. నన్ను అడగకండి. అందువల్ల ఆమెకు ఉద్యోగం ఈయలేదట."

శర్మ ముఖం ఎఱ్ఱబారింది. కదిలికలేని కన్నులు విప్పుతూ, "నాతో కలసి వయోవిద్య గరపడమేనా? నా సరోజనిలో ఇనోక దోషం కనిపెట్టాడా?"

లలిత నిశ్చలంగా పలికింది. "నాకింకేమీ తెలియదని, నన్ను ఈ ప్రశ్నలువేసి లాభంలేదని మొదటనే చెప్పాను."

"ఇదంతా సరోజనికి తెలుసునా?

"తెలుసు ననుకుంటాను."

"నమ్మి ఉంటుందా?"

"ఏమో మీ సరోజని హృదయం మీకు తెలియాలి శర్మగారు."

శర్మ ముఖంమీద ఆలోచనా మేఘాలు నిండుకున్నాయి. కన్నులోపల కన్నీటితోనాయి. నిట్టూర్పులలో తల కదల్చుతూ, మెల్లగా అన్నాడు "సరో నవ్వి ఉండాలి ఈ కారణం విని."

లోపల నవ్వుకున్నదేమో కాని పైకిమాత్రం పొంగివచ్చే దుఃఖాన్ని అణుచుకోలేక వ్యాకులపడింది. "నేను చూశాను......" అంటూ లలిత ఆనాటి సాయంత్రం జరిగినదంతా వర్ణించసాగింది.

శర్మ ఎడతెగని ఆలోచనా తరంగాలతో ఈదుతున్నాడు, దారి తెన్ను లేనట్లుగా. సుందరం నిజంగా అలా భావించి వుంటాడా? మరి ఆ సరోజనికి ఉద్యోగం ఇస్తానని ముందు గట్టి మాట ఎందుకు ఇచ్చిఉంటాడు? ఇంతకన్నా ముఖ్యమైన ప్రశ్న: సరోజని ఈ కారణం విశ్వసించి ఉంటుందా? ఏమో తన కార్యక్రమములో పాల్గొని ఉద్యోగం పోగొట్టుకొన్నానని నమ్మి ఉంటుందా? పరుపెత్తుకుపోయి ఆమెను ప్రశ్నిస్తే?

కాని ప్రశ్నించి ఏమిలాభం? తన సరో తనకు తెలియదూ, "ఇది నిజమంటారా" అని తననే అడుగుతుంది. "ఇది విశ్వసించకు సరో, అసలు సంగతి క్రమంగా బైటపడవచ్చును" అని తాను చెప్పవచ్చును. కాని, అది తెలుసుకునే మార్గమేముంది?

ఒకే మాసం. సుందరాన్ని పోయి అడుగవచ్చును. సుందరం తన చిన్ననాటి స్నేహితుడు. సుందరం ఆసాయంత్రం రావలసినా రాలేదు. అవును. మొగుడు వెళ్లిఉంటాడు. ఏమైనా, ఏదైనా తొందర పనిఉండి రాలేకపోయినాడేమో. సుందరం తనకు క్రొత్త వాడు కాదుకదా. పరిగెత్తుకుపోయి అడిగితే—అవును. "లలితా, నీను, ఇదెంతవరకు నిజమో నీకు సరిగా తెలియదుగా" అన్నాడు.

"తెలియదు."

"ఇది తెలిసికొనే పూర్తిచేయకుండ. నేను పోయి సుందరం గారిని అడుగుతాను."

లలిత దీర్ఘంగా నిట్టూర్చి, కళ్లు కొంగులో విసరగొట్టుంటూ, కుర్చీకి పూర్తిగా చేరగిలపడి అన్నది, తొందుకు తని గొంతుతో: "శర్మగారు, మీరు నాకిచ్చిన మాట ప్రకారమే మనసులోని మీకే ఉదంతమంతా వెలిబుచ్చాను. మరిచారా మీ మనస్థితిలో?"

శర్మకు సిగ్గువేసింది, క్షణంక్రింద తాను చేసిన వాగ్దానం తన మనశ్చాంచల్యంలో విస్మరించినందుకు. "క్షమించు లలితా, నన్ను నమ్ము. నే నెన్నడు ఈ విషయం సుందరంతో ప్రస్తావించను. సుందరంతో నే కాదు; మరెవ్వరితోను కూడా. మా సరోజకు రాని ఉద్యోగం ఇది తెలుసుకోవటంవల్ల రాదుగదా. కాని నీ వొక సాయం చేయాలి."

లలిత నవ్వుతూ అన్నది "ఏమిటి శర్మగారు? మీకేమయినా చేయగలను."

"నీ పుట్టినరోజు పండుగకు నేను రావాలంటే ఒక షరతు."

"బాగుంది. మగవారుకూడా షరతులు పెడతారా?"

"విను. సరోజను చూసి చాలా రోజులయింది. ఆమెను తప్పక రప్పించు."

"అలాగే. అసలు నాకు మీ ఇద్దరనే పిలుస్తున్నాను."

"నేను రమ్మన్నానని ప్రత్యేకంగా చెప్పు లలితా."

"అలాగేనండి. లలిత పుట్టిన రోజుకు శర్మగారు నిన్ను లలిత యింటికి ప్రత్యేకంగా ఆహ్వానిస్తున్నారని నొక్కి వక్కాణిస్తాను లెండి." లలిత నవ్వుతూ చెతిసంచి గిరగిర త్రిప్పుకుంటూ బైటకు నడిచింది. మర్యాదకు శర్మకూడా నవ్వులు కురిపించాడే కాని, మన సంతా వేసవి ఎడారివలె రేగే ఆలోచనలతో సందేహాలతో మండి పోతోంది.

*　　*　　*　　*

లలితకు ఆనందంగానే గడిచింది కాని ఆ సాయంత్రమంతా శర్మకు మాత్రం బరువుగా దిగులుగా తోచింది. తన పుట్టిన రోజును అభినందిస్తూ, మిత్రులు పంపిన బహుమతులన్నీ శర్మకు చూపింది. ఒక్కొక్కటి వివరంగా వర్ణిస్తూ ఆ మిత్రులనుగూర్చి వెనుకటి ముచ్చటలవీ యివీ చెపుతూ కాలం బుచ్చింది.

"ఇంతకు నేను కట్టుకొన్న చీర ఎవ రిచ్చారు చెప్పండి శర్మ గారు." ఈవేడుకప్రశ్నల నానందించే స్థితిలో లేడు శర్మ. మెల్లగా అన్నాడు "నాకేం తెలుసు? నేను మాత్రం కాదు."

లలిత నవ్వుతూ దగ్గరకు వచ్చి, "చూడండి, యీ పవిట అంచు ఎంత అందంగా ఉందో. ఈ చీరలు, వాని మధ్య మధ్య పువ్వులు—"

"అవును, ఇప్పుడు గుర్తు వచ్చింది. ఆనాడు సరో అంటోంది కదూ నీకు పువ్వుల చీరెలు రవికలు ఉంటే చాల సరదా అని. బహుశా సరో పంపి ఉంటుంది."

"కాదు, శంకరంగారు" అంటూ అప్పుడే వచ్చిన పాకెటు ఒకటి విప్పుతూ, "ఇందులో ఏముంటుంది చెప్పుకోండి" అన్నది.

ఏమి చెప్పాలో తెలియని శర్మకు ఏమిటిగా నిలబడి, "చూడండి, నేను చెపతాను. ఇందులో ఒక జాకెట్టు గుడ్డ ఉంటుంది."

"అవును, పాకెట్ చూస్తే అలాగే ఉం, చిన్నదిగా, తేలికగా—"

"అయితే ఏ రంగుదో చెప్పండి?"

"నీకు అందం కూర్చు రంగు."

"అంటే—" అంటూ లలిత పాకెట్ విప్పింది. అతి సుందరమైన నీలిరంగు జాకెట్టుగుడ్డ ఉంది. అది చూస్తూనే శర్మ కన్నులవెంట రెండు వేడి కన్నీటిబిందువులు కారినాయి. అలాటిదే తాను సరోకు తెచ్చియిచ్చాడు; ఆ జాకెట్టు ఉద్యోగం వచ్చిన మరునాడు ఆమె ధరించి తనయొద్దకు రావలసిన అదృష్టం దూరమయి పోయింది.

తలవని తలంపుగా అన్నాడు "ఇది బహుశా సరో పంపించి ఉంటుంది. ఆమె కీరంగు చాలా యిష్టం."

"క్షమించండి శర్మగారు, మీకి రోజంతా సరోజను నామ స్మరణగా ఉన్నదే—"

"ఆమె తప్పక వస్తుందన్నావు కదూ?"

"మీరు వస్తున్నారని, మీరు ప్రత్యేకం ఆమెను రమ్మని కోరారని కూడా చెప్పాను."

శర్మకు ఎప్పటికన్న ఆరాట మెక్కువయింది. ఆవేశంతో అన్నాడు "లలితా చూడు మీ కుర్రవాడిని పంపుదాము సరోజని యింటికి. పోయి పిలుచుకురమ్మని చెపదాము."

"తప్పక" అంటూ లలిత కుర్రవాడిని పిలిచింది. వాడు ఒక్క గంతున బైటకు ఉరికాడు.

శర్మ కొక ఆలోచన తట్టింది. కుర్రవాడిని పిలిచి ఒక చీటి వ్రాసియిచ్చాడు, తాను ప్రత్యేకంగా రమ్మన్నట్లు.

లలిత తన బహుమతులలోగల వింతలన్ని వర్ణిస్తోంది. చల్లారు తున్న తేనీరు పారపోసి వేడి టీ పోస్తోంది. శర్మ మనసంతా మాత్రం ఆ కుర్రవాడిమీదుంది.

కుర్రవాడు పరుగెత్తుకు తిరిగివచ్చాడు. శర్మ ఆత్రంగా అడిగాడు. "ఏం వస్తోందా?"

"లేదండీ. అబ్బ...ఆ యిల్లంతా ఎలా ఉందండీ! ఎవరైనా మాత్రం ఎలా రాగలరండి?"—

శర్మకు అర్థంకాలేదు. లలిత అన్నది "సరిగా చెప్పరా, అసలు సంగతేమిటి?"

"సామానులన్నీ చిందరవందరగా పడేయున్నాయంట, అమ్మగారూ, అదే పనిగా సర్దుతున్నారు."

శర్మ అడిగాడు, "మరి నా చీటి ఇచ్చావా?"

"చూసుకున్నారు బాబూ, ఈ సర్దటం పూర్తి అయితేగాని కదలనన్నారు."

"ఎంతసేపు పడుతుందో యింకా—" అంటూ శర్మ తన గడియారంవంక చూసుకున్నాడు.

కుర్రవాడు అన్నాడు, "రేపు ప్రొద్దునదాకా కాదటండీ."

లలిత అన్నది "ఇక ఈ సాయంత్రం ఇక్కడకు రానట్లే."

"పోని నేనే అటుపోతే—" అంటూ శర్మ లేచాడు చేతులు తుడుచుకుంటూ.

కుర్రవాడు వంటింట్లోకి జారుతూ మెల్లగా అన్నాడు "ఏమో, ఈ సామాను సందడిలో ఎవరైనా వచ్చినా చాలా సిగ్గుగా ఉంటుంది అనుకుంటూ తెగ సర్దుతున్నారండీ సరోజనమ్మగారు."

శర్మ కేమీ తోచడంలేదు. ఇంతలో బైట కారు ఆగింది హారన్ అదేపనిగా మ్రోగుతోంది. లలితకు తెలుసు శంకరం వచ్చాడని, తననారాత్రి సినిమాకు తీసుకుపోవటానికి.

లలిత బైటకు నడిచింది, శర్మకూడా వెంట వెళ్ళాడు. వెనుకకు తిరిగి లలిత వడివడిగా అన్నది, "శర్మగారు, రెండు రోజులలో నేను పోయి కనుక్కుంటాను. సరోజని నాకూ క్రొత్తగాదుగా. మీకు చెపతానులెండి."

"మంచిది లలితా" అంటూ శర్మ నెమ్మదిగా మెట్లు దిగాడు. లలిత గబగబా వానివెంటపడి, "శర్మగారు, మీరు వచ్చినందుకు కృతజ్ఞతలు. కాని, సరోజని రానందుకు విచారం వేస్తోంది. మీరు ఆకారులో రావచ్చును, శంకరంగారు మీ యింటివద్ద దించుతారు, మంచివారు" అన్నది.

శంకరం కారువంక చూడకే, "వద్దు నన్ను ఒంటరిగాపోనీ లలితా" అంటూ రెండడుగులు వీధిలోవేశాడో లేదో, హారన్ మ్రోగిస్తూ శంకరం కారు లలితతోసహా రివ్వున పరువెత్తింది.

*   *   *   *

ఆనాడు బేబీ పుట్టినరోజు పండుగ. తలంటి పోసుకొని, కొత్తచొక్కా, కొత్తపరికిణీ వేసికొని, తలనిండా అప్పుడే విచ్చిన పువ్వులు అమర్చుకొని గంతులువేస్తూ వచ్చింది శర్మదగ్గరకు. శర్మ బేబీని పైకెత్తి ముద్దు పెట్టుకున్నాడు.

బేబీ అడిగింది "అన్నయ్యా, ఏదీ యింకా రాలేదు? వస్తుంది వస్తుందన్నావు.

సరోజని రాకుండా బేబీ పుట్టినరోజు పండుగ లింతవరకు జరిగియుండలేదు. క్రిందటిఏడు తను సరోజని అక్కయ్య ప్రక్కనున్న పూలతోటలో తిరుగుతూ, పరువులెత్తుతూ, కథలు చెప్పుకుంటూ, ఎంత హాయిగా గడిపారో బేబీకి నిన్నటివలె గుర్తున్నది.

"నిజంచెప్పు అన్నయ్యా, సరోజని అక్కయ్యను పిలవలేదా?" శర్మ నవ్వాడు. బేబీ బుగ్గల నిమురుతూ, "నీ కలా ఎందుకు తోచింది బేగీ?" అన్నాడు.

"అవును, మనింటికి రావటం మానేసిందిగా. అందుకని కోపంవచ్చి—"

శర్మ నవ్వుతూ అన్నాడు "ఈమాత్రానికే కోపంవస్తే ఎలా బేబీ?"

"నాకు నిజంగా వస్తుందిసుమా"

"అందుకే నీవు బేబీవి" అంటూ తనగదిలోనికి వెళ్ళాడు. బేబీ తన పూలగుత్తులను సరిదిద్దుతూ అద్దంలోచూస్తూ నిల్చుంది. తనకు నచ్చినరీతిగా రంగులకలయిక చేస్తూ మురిసిపోతోంది. ఇంతలో పోస్టుమాను వచ్చాడు.

గబగబా శర్మ గదిలోనికి పరుగెత్తింది "అన్నయ్యా నాకొక పార్సిలు వచ్చింది. నాకే, నాకే—" బేబీ సంతోషానికి మేర లేదు, ఆమె కదే తొలిసారిగా తనపేర ప్రభుత్వ తపాలాశాఖా వారిద్వారా పార్సెలొకటి రావటం.

శర్మ అదిచూస్తూ తెల్లపోయినాడు. రాలిపోయిన పూవులాగ ఆయనముఖం కళావిహీనమైంది. బేబీ అది కనిపెట్టింది, మెల్లగా అడిగింది. "అన్నయ్యా, నాకు చెప్పవూ—"

బేబీని తన భుజాలదగ్గరకుతీసికొని, తల నిమురుతూఅన్నాడు"

"బేగీ, సరోజని అక్కయ్యరాదు—"

"అని దానిమీద వ్రాసిఉందా?" అని పార్సెలుపైన క్రింద చూసింది, కన్ను లింతచేసుకొని.

ఆమె అమాయకంగా బిక్కమొగం పెట్టింది. అది గమనించి శర్మ నవ్వుతూ, "బేబీ, ఇది నీకోసమే పంపింది సరోజని అక్కయ్య ఇందులో ఏముంటుందో చెప్పుకో," అన్నాడు.

బేబికి మరల మొగమింత అయింది. "నాకు తెలుసు అందులో కీ యిచ్చే కారు ఉంటుంది. నిరుడు నాతో చెప్పింది కొనిపెడతానని. తనకు ఉద్యోగమవుతుందట. అప్పుడు చాలా డబ్బు వస్తుందట. నాకు తప్పక కారు కొనిపెడతానన్నది."

"కాని, సరోజనికి ఉద్యోగం కాలేదుగా—"

"మరైతే డబ్బుఎక్కడనుంచి వస్తుంది. అన్నయ్యా?"

శర్మ పార్సెలు పొంతం విప్పాడో లేదో బేబీ అందులోని గౌను లాక్కొనిపోయింది లోపలికి. అయిదునిముసాలలో కొత్త డ్రెస్సులో తిరిగివచ్చింది." చూడు అన్నయ్యా, ఎంత చక్కని గౌనో. పోనీలే; ఇదే బాగుంది కారుకన్న."

శర్మ కళ్లు తొలుత సంతోషంతో మెఱిసినాయి. క్షణంసేపు దగ్గరగా పరిశీలించాడా నీలిగౌనును. ఆ నీలిగుడ్డ తా నిచ్చినదే సరోజనికి, జాకెట్టు కుట్టించుకోటానికి.

ఎంతో ఆప్యాయంగా తాను బహూకరించాడు. అదే— ఆ బహుమానమునే ఆమె యీ విధంగా త్రిప్పికొట్టింది! లేక—

శర్మకు ఊహ లింతకన్న దూరంపోలేదా క్షణాన. కనురెప్పల క్రిందకు జాలని అశ్రుకణం ఠక్కగా అవతరించింది. బేబీ

తనవంక తిరిగింది, ప్రశ్న వేసినట్లు చూస్తూ. శర్మ ఆమె సొంపలను తన వేళ్లతో మెల్లగా తగిలిస్తూ అన్నాడు "అబ్బో...ఎంత ధగధగ లాడుతోందో యీ గౌను. నా కన్నులు చెదురుతున్నాయి కూడా."

బేబీ తృప్తిచెందిన ముఖం పెట్టింది. "అన్నయ్యా, ఇదిగో పోస్టుమాను ఇచ్చాడు" అంటూ ఒక కవరిచ్చింది.

అది తను సరోజనికి పంపిన ఆహ్వానం తిరిగివచ్చింది. "ఈ చిరునామా గలవారు ఇల్లువదలి వెళిపోయారు" అన్న ముద్రతో. శర్మ కిప్పుడు తెలిసింది, ఆనాడు ఇల్లు సర్దుతూఉన్న దెందుకో. తన ఆహ్వానం సరోజని ఇల్లు చేరలేదు, ఆమె బహుమతి మాత్రం తన యిల్లుచేరింది. బేబీ అంటే సరోజని కెంతముద్దు! మరువకుండా ఉదయానికే బహుమతి పంపించింది.

ఆ కవరు చూసిచూసి ప్రక్కన పడవేశాడో లేదో బేబి మరొకటి తెచ్చియిచ్చింది.

"ఇదెక్కడిది?"

"ఇది ఆ పోస్టుమానే తెచ్చియిచ్చాడు. నాకు బాగున్నది ముందు ఇచ్చాను. తరువాత ఒకొక్కటే—" అంటూ పెద్దగా నవ్వి వాకిటిలోనికి గంతులేసింది బేబీ, తన తోడిపిల్లలు ఆడుకొటానికి వస్తే.

అది సరోజని తల్లిదగ్గరనుంచి. సరోజనికి ఉద్యోగం రాక పోవటంవల్ల వారందరూ ఆర్థికంగా బీదస్థితిలో ఉన్నారని, సరోజనికికూడా వెనుకటిలా ఆనందంగా జీవితం గడిపేందుకు ధన మంతగా లేదని, డబ్బు ఎద్దడివల్ల అదివరకటి పెద్ద ఇల్లు వదలి మరొక చిన్న యింటిలోనికి మారింపని, ఆమెమీద ఆశపెట్టుకొని వ్యయభారాని కోర్చి చదువు చెప్పించిన తనకు ఇంకా సంతోషం కలిగే గడియ రాలేదని, ఏదోవిధంగా ఒక ఉద్యోగం శర్మగారు ఆమెకు ఇప్పించ రాదా అని, తప్పక యిప్పించగలరని, అలా అని సరోజనికూడా అనేకసార్లు అన్నదని—ఇలాగే చాల దీర్ఘంగా వ్రాసిందా యిల్లాలు.

సరోజని ఇబ్బందిపడుతున్నదన్న ఆలోచనలో శర్మ కుమిలిపోయినాడు. బహుశా అందుకే బేబీకా నీలిగౌను పంపి ఉంటుంది. ఆ ఉత్తరం తిరిగి ఒకసారి చదివాడు బరువైన కన్నులతో. మెల్లగా మడిచి ఆ ఉత్తరం జేబులో పెడుతూఉండగా బేబీ తన స్నేహితులతోపాటు గంతులేస్తూ వచ్చింది లోనికి, "అన్నయ్యా సరోజని అక్కయ్య" అంటూ.

శర్మ తటాలున వాకిలివైపు వెళ్ళాడు. బేబీ అన్నది, "ఆ బస్సులో వెడుతోంది. పందెం వేసుకు, మేం పరుగెత్తుతున్నాము. బస్సులాగే స్తంభందాకా. అక్కడ బస్సు ఆగి ఉంది. లోపలికి చూస్తినిగదా సరోజని అక్కయ్య. ఇదిగో ఈ పూవు కూడా యిచ్చింది. దిగమన్నాను. కాని దిగలేదు. దిక్కుమాలిన బస్సు దిగే దాకా ఆగనే లేదు."

"నేను రమ్మన్నానని చెప్పలేకపోయినావా?"

"నీవు చెప్పలేదుగా నాతో."

శర్మ బేబీ అమాయకత్వానికి నవ్వుతూ నిట్టూర్చాడు. బేబీ అన్నది, "నా గౌనువంక మాత్రం సంతోషంతో చూసింది అన్నయ్యా. బాగుందికదూ అన్నయ్యా, నాకు సరిగా సరిపోయింది."

* * * *

సరోజని బైటకు సరదాగా పోయి చాలా రోజులయింది. ఏవో అవసరమైన వస్తువులు కొనుక్కొనటానికి తప్ప దినము దిన మ్మూ యింటిలోనే గడుపుతోంది. మొదట్లో పేపర్లలో వచ్చే ప్రకటనలన్ని శ్రద్ధతో పరికించేది. కాని క్రమంగా ఆ కుతూహలం సన్నగిల్లింది. ఉద్యోగము అనవసరమయి కాదు. తనలో ఏదో అర్థం కాని అసహ్యం కలిగింది ప్రకటనల నదేపనిగా పరికించటమంటే.

ఆనర్సు పరీక్షకై సిలబస్‌కి సంబంధించిన పుస్తకాలు చదువుతూ ఎన్నో మిగతి పుస్తకాలు చదివే వ్యవధిలేక అప్పుడప్పుడు విచారపడుతూఉండేది. ఏ ఇబ్సెన్ నాటకమో తీసేది ఉత్సాహముతో, కాని అవతల ఏ జోన్ రాబిన్‌సన్ పుస్తకమో నోరు తెరుచుకున్న దయ్యంలాగా గోచరమయ్యేది. ఏ సోమర్‌సెట్ మాఘం కథనో తెరిచేసరికల్లా కొత్తగా ఊడిపడ్డ ఏ మీడ్ యొక్క జామిత్రి బొమ్మలో మనోనేత్రంముందు ప్రదర్శనమయ్యేవి. హారడ్ వ్రాసిన కీన్సు జీవితచరిత్రం కూడా పగంకన్న యెక్కువ చదవలేదు. ఎందుకంటే హారడ్ వ్రాసిన వనేక మిగతి పుస్తకాలు తనకు పాఠ్యగ్రంథాలే నాయె, సరే కీన్సు రచనల మాట చెప్పనే అక్కరలేదు. కొన్ని పేపర్లకవి బైబిల్!

తనకు ప్రైజులుగా లభించిన సారస్వత గ్రంథాలన్నీ దులిపి టేబిల్ మీద వరుసగా పేర్చింది. ఉదయం కాఫీ త్రాగి ఆపుస్తకాలు తెరిచేది, మధ్యాహ్న భోజనందాకా చదివేది. భోజనంచేసి తిరిగి అవి చదివేది సాయంత్రందాకా. రాత్రి తిరిగి అదే ధోరణి. ఈ పఠనములో ఆమెకు కొంత శాంతి తోచినట్లు కూడా అనిపించేది.

తన ఈ దినచర్యలో మధ్య మధ్య కలిగే అంతరాయ మొకటే ఉంది. ఏ వారానికొకమారో తన తల్లిదగ్గరనుంచి ఉత్తరం వస్తుంది. వెనుక తల్లి వ్రాసే ఉత్తరంకోసం కాచి వేచికొనియుండే పిచ్చిపిల్లకు ప్రస్తుతం ఆ లేఖలు కొంత ఖేదం కలిగిస్తున్నాయి.

ఆ దినం రెండు కవర్లు వచ్చినాయి. రెండూ తల్లిదగ్గర నుండియే. ఒకటి బరువుగాఉంది. ఆశ్చర్యంతో దానిని అది తెరిచింది. కన్నీరు దిగమింగుకుంటూ ఆద్యంతమూ చదివింది; మధ్య మధ్య ఆకాశంవంక చూస్తూ.

"సరో, ఇక్కడ నా ఆర్థిక పరిస్థితి నీరసంగా ఉన్నదని పదే పదే చెప్పి నిన్ను బాధించవలసినదానను కాను. చదువుకున్న పిల్లవు. నా హృదయం అర్థం చేసుకోగల తల్లివి......

నేను వ్రాస్తూఉన్న ఉత్తరాలు నాకు చేతనయినంత ప్రియంగా, కష్టం కల్గించనట్లుగా వ్రాయ ప్రయత్నిస్తున్నాను. ఈసంగతి నీవు గ్రహించియే ఉంటావు....

సరో, నీకా ఉద్యోగం రావలసిందే. శర్మగారు తప్పక ఇప్పించి ఉంటారని నీకన్న నే నెక్కువగా విశ్వసించాను. ఇప్పు

టికీ నాకో విశ్వాసం సన్నగిల్లలేదు. నీవూ అలాగే అభిప్రాయ పడుతున్నావనుకుంటాను.

నేనిప్పుడే శర్మగారికి ఉత్తరం వ్రాశాను. తిరుగు టపాలో జవాబిచ్చారు. ఆ సమాధానం చూచి ఒక విధంగా ఆశ్చర్యం కల్గింది. నీకు వెంటనే అది పురస్కరించికొని ఉత్తరం వ్రాయలే దంటే ఈ లేఖ ఎలా వ్రాయాలా అని ఆలోచించడంతో సరి పోయిందనుకో.

సరో, నీకు ఉద్యోగం రాలేదని విచారిస్తున్నావు. ఇది సహజమే. కాని శర్మగారికి ఏన్నాళ్ళుగానో నీవు కన్పించలేదుట. క్షణిక కారణాలవల్ల అయివుంటుందనుకున్నాను.

కాని సరో, నీవు ఇల్లు మార్చిన సంగతి ఇన్నిమైళ్ళ దూరంలోఉన్న నాకు వ్రాశావు కాని అక్కడేఉన్న శర్మగారికి తెలుప లేదట.

నిజానికి నా కిదేమాత్రము అర్థముకాలేదు. నీవు ఇలా ప్రవ ర్తించడం ఎంతవరకు సమంజసమో నే నూహించలేను కాని, నీవు శర్మగారిని క్రొత్తగా భావించడం నేను సమర్థించను.

సరో నీవు త్వరగా ఏదైనా ఉద్యోగం సంపాదిస్తే నీకు నాకు మంచిది. ఈ విషయమై ఎక్కువగా నొక్కి చెప్పవలసిన అవ సరం లేదుగదా....

శర్మగారు పరపతిగల మనిషి, ఆయన సహాయంతో ఏదైనా ఉద్యోగం తప్పక దొరుకుతుంది. నామాటవిని, సరో, నీకీ క్షణంలో (తాత్కాలికంగా) నచ్చకపోయినా, శర్మగారి దగ్గరకు పోయి వారితో కలసి ఏదైనా ఉద్యోగానికై ప్రయత్నించు. నేను మరల వారికి వ్రాయ నక్కరలేదనుకుంటాను, బాగుండదు అన్ని సార్లు ఆయనను వేధించటం.

ఇది నీ కిష్టం కాకపోయినా——నా కోసమనుకో——"

ఇలాగే గడిచిందా ఉత్తరమంతా. సరోజని కన్నీరు తుడుచు కుంటూ దిండుమీద కొరిగింది. కొంతసేపటివరకు రెండవ ఉత్తరం ఉన్నమాటే మరచింది. తటాలున లేచి అది తెరిచింది.

"సరో, ఇంతకు మునుపే ఉత్తరం పోస్టుచేశాను. ఇప్పుడే "హిందూ"లో ఒక ప్రకటన చూశాను. అది కత్తిరించి ఈ కవరులోపెట్టి పంపుతున్నాను. ఒకవిధంగా ఆశ్చర్యంగా ఉంది. అదే ఉద్యోగం. తిరిగి అప్లికేషనులు పంపుమన్నారు. ఈసారైనా నీవు శర్మగారిద్వారా తప్పక ప్రయత్నించు. ఈసారి నీకు వచ్చి తీరుతుందని నా అంతరాత్మ నాకు చెప్తున్నది."

వ్రాసింది తల్లికాకపోతే ఆ అంతరాత్మ బోధనకు అంతగా విలువ యిచ్చేదికాదు ఆ సందర్భంలో. సరోజని ప్రకటన చూచింది. అవును అదే ఉద్యోగం, తాను ప్రయత్నించి విఫల మయినదే, లలిత అలంకరించిన స్థానమే అది. కాక అట్టిదే మరొక పదవియో.

తిరిగి, శర్మగారి సహాయం తీసికొమని తల్లి బోధిస్తున్నది. తన మనసులో ఉన్న భావాలు కొంతవరకు తల్లి ఉత్తరములోనే వెలి బుచ్చిందికాని, అసలు తన మనస్సుకు పట్టిన మబ్బుతెరల సంగతి తల్లికేం తెలుసు.

ఇన్నాళ్ళు శర్మగారింటికి తను పోలేదు. అతను రానట్లుగా యిల్లు మార్చింది. అతను వచ్చే పార్కుల జోలికైనా పోలేదు. బేబీ పిలచిన పిలుపులు తనపైన వ్యర్థమయినాయి. శర్మమాత్రం పసికట్టి ఉండడా, ఏదో కారణంగా సరోజని తననుండి దూరంగా సంచ రిస్తోందని! ఇప్పుడు తటాలున తానుపోయి తనకి ఉద్యోగం ఇప్పించుమని అర్థిస్తే, శర్మ ఏమనుకుంటాడు. శర్మ ఎంత ఉదార బుద్ధియైనా, తనది మానవహృదయమేగా, తనకే ఎంత సిగ్గుగా ఉంటుంది? ఏమో, తను పోగానే తటాలున "ఏం సరోజనీ, నీవా ఉద్యోగం ఆశమీద వచ్చావుగదూ" అంటే తల పగిలినంత వేదన, హృదయం చితికినంత వ్యథకల్గదా? ఉద్యోగం సంతుష్టికి దోహద మయితేనే కోరదగినదికాని, తీరని ఆరాటం కలిగించే ఉద్యోగం స్వర్గంలోనైనా నిరర్థకంగదా.

ఈ తలపులకు అంతులేదు. ఎన్నిమార్లు తనలో తాను వాదోప వాదాలు పెంచుకున్నా, తనకు కలిగే చిన్నతనం ఒక ప్రక్కన, తల్లి ఉత్తరాలలోని ఆవశ్యకత ఇంకొక ప్రక్కన తిరిగి తిరిగి గోచర మవుతున్నాయి. ఇంతకు సుందరంగారు వెనుక ఏ కారణంచేత ఉద్యోగ మీయలేదో ఆ కారణ మిప్పుడు తొలిగిందా?

ఏమో. అసలీ ప్రశ్నకు తన కెన్నడు తీరుతెన్నుగల సమా ధానం తోచదు. ఆ ప్రశ్న తనకు తీరని సంతాపం కలిగించింది. గాని ఆ ప్రశ్నను వేసికొనే మనస్థైర్య మామెలో లేదు.

ఏమీతోచని కన్నీటి తెరలలో తల్లి ఉత్తరాలు మడిచి వేసింది. తుదిని ఆమె హృదయానికి గుచ్చుకున్న వాక్యమొక్కటి. "ఇది నీ కిష్టంకాకపోయినా, నాకోసమనుకో."

వేగంగా లేచి దుస్తులను మార్చి బయలుదేరింది శర్మయింటి వైపు——కాని త్రోవపొడుగునా తనను చులకనగా చూస్తాడేమో నన్న భ్రమ మాత్రం ఆమెను వీడనేలేదు. అలా జరిగితే, వెంటనే "అంత స్వార్థంగా నాఅంతట నేను రాలేదు, మా తల్లిగారు పడ లేక వచ్చాను." అని పాఠం ఒప్పచెప్పి తిరిగి రావలెనని తనలో తాను నచ్చచెప్పుకొన్నది.

* * * *

శర్మ తన పడకకుర్చీలో విశ్రమించి ఒక ఉత్తరం దీక్షగా చూస్తున్నాడు. బేబీ తనను పలుకరిస్తూ అల్లరిచేస్తూ గంతులువేస్తూ ఉన్నది. శర్మచేతిలోఉన్న ఉత్తరము మధ్యమధ్య లాగుతూ అతనిని విసివిస్తోంది. శర్మలేచి, నవ్వుతూ బేబీని ఎత్తుకున్నట్లు ఎత్తుకుని ఎత్తైనకిటికీలో కూర్చొపెట్టాడు. పాపం బేబీ తనంత తాను దిగలేదు. దూకితే పడతానని భయము. నవ్వుతూ సణుగుతూ అలాగే కూర్చుని ఉన్నది.

శర్మ ఉత్తరంచూస్తూ మధ్యమధ్య ఆలోచనగా చూస్తూ ఉన్నాడు. ఇంతలో వీధితలుపు తట్టినచప్పుడు అయింది. బేబీ తటాలున "సరోజనిఅక్కయ్య సరోజనిఅక్కయ్య" అంటూ అరుస్తూ చప్పట్లుకొడుతూ, వీధిలోకిచూస్తూ శర్మవంక చూస్తూ గంతులువేస్తోంది.

శర్మ ఉలిక్కిపడ్డట్లయితేనూ, "ఎవరునువ్వు? ఎవరువది!" అన్నాడు.

స్థిమితంగా సరోజని అన్నది "ఆఁ నేనే సరోజనిని."

శర్మ తలుపు తెరచాడు. తలవంచుకొని సరోజని ప్రవేశించింది. వస్తూనే కటికిప్రక్కకుపోయి ఆత్రంగా చేతులెత్తి నిలుచున్న బేబీని దగ్గరకూ తీసుకొన్నది.

శర్మ అడిగాడు, "ఏమిటి ఇన్నాళ్ళు సరోజా, ఏలాగున్నావు?"

సరోజని ఏదో చెప్పటానికి ప్రయత్నిస్తోంది.

వెంటనే శర్మ అన్నాడు, అం... అన్నట్లు సరో... నీకొ ఉద్యోగం కావాలనేకున్నావా? కావాలంటే, తిరిగి ప్రయత్నించి చూస్తా, ఏంసరో —"

సరోజని కన్నులవెంటనే నీటపరదలలో వెలిసిల తిడిచి పోయింది, శర్మ అది కనిపెట్టకుండా, కాళ్లను చుట్టిపున్న బేబీని త్రోసుకుంటూ ప్రక్కగదిలోకి పోయింది. బేబీ తనను విడిలించుకొని, "ఉండు అక్కయ్యా నా కొత్తగౌను వేసుకువస్తాను" అని లోపలకు పరుగెత్తింది.

ఏ ప్రశ్నకు తాను భయపడిందో ఆప్రశ్న శర్మ వేశాడు. ఏవిషయం శర్మ ప్రప్రథమంగాఎత్తుతే తాను భరించలేక పరుపెత్తును పోదలచుకొన్నదో ఆప్రశ్న శర్మవేశాడు. స్వార్థచింతతో తాను తిరిగి శర్మయొద్దకు చేరిందన్న స్ఫురణ యీప్రశ్నలో అవగత మవుతుందో అప్రశ్న శర్మ ప్రశ్నించాడు.

లలితపల్లి ప్రొద్దులంమీద తను వచ్చింది. తనకు ఉద్యోగంవస్తే తనతల్లికి తనకు మంచిదే. కాని ఉద్యోగమే ప్రపంచములో సర్వము కాలేదు. ఉద్యోగంవల్ల ధనం లభిస్తుంది. ధనంవల్ల జీవనములో సౌలభ్యం ఏర్పడుతుంది. కాని అది భౌతికసౌలభ్యమే. అంతకుమించినది మానసికానందం, అది తనకీ ఉద్యోగంవల్ల కల్గలేదు. తాను ఉద్యోగంచేసిన ప్రతిక్షణము శర్మ తనను స్వార్థిగా తలపోస్తున్నాడన్న మనోవేదన తనను మధిస్తూయుంటుంది. తనను ప్రేమించిన శర్మగారే యిలా భావిస్తే తనకిక మానసికానందమెలా లభిస్తుంది?

సరోజని వంచినతల ఎత్తకుండా ప్రక్కగదిలోనుండి మెల్లగా బయటకు జారింది. శర్మ ఇది గమనించలేదు. బేబీ లోనుండి తన నీలిగౌనుతో పరుపెత్తుకువచ్చి "ఏదీ సరోజని అక్కయ్య" అనేవరకు.

"ఏదీ సరోజని" అంటూ శర్మ ప్రక్కగదిలోకి వెళ్ళాడు. అప్పటికే పదడుగులదూరంలో రోడ్డుమీద కన్పడింది సరోజని. బేబీ పరుగెత్తుకుపోయి రమ్మనట్లు సరోజని చేయి లాగింది. సరోజని తల త్రిప్పుతూ బేబీ చేయి విడిలించుకుంది.

బేబీ కన్నులు నీళ్ళలో తేలే పూవులలాగ అయినాయి. బిక్కమొగంలో శర్మ దగ్గఱకు వచ్చింది. శర్మ ఒక్క నిట్టూర్పు నిట్టూర్చి, గబగబా తన కుర్చీప్రక్కనున్న కవ రొకటి తీసి బేబీకిచ్చి, "ఇదిగో ఇది సరోజని కిచ్చిరా, పరుగెత్తుకుపోయి. ఊఁ. పరుగెత్తు." అన్నాడు.

బేబీ ఒక్క క్షణములో కవరు ఇచ్చివచ్చింది. శర్మ పోయి తన కుర్చీలో పడుకున్నాడు. బేబీమాత్రము బైటకు చూస్తూ నిల్చున్నది, ఎంతసేపటికి లోనికి రాకుండా. శర్మ పిలిచాడు, "బేబీ, ఇదిగో బొమ్మలు" అంటూ.

"ఉండు అన్నయ్యా, ఇక్కడ బలేబాగుంది. సరోజని అక్కయ్య నిలబడి ఉత్తరం చదువుకుంటోంది అన్నయ్యా...... మధ్య మధ్యనే సరోజని అక్కయ్య మొగం తుడుచుకుంటోంది. అన్నయ్యా...అన్నయ్యా...మరే—" అంటూ బేబీ అకేపనిగా వర్ణిస్తోంది.

సరోజని నిజంగా విసుపరిగి చూస్తూ ఉత్తరం చదువుతూ కన్నులు తుడుచుకుంటూ ఏదో నూతినానుభూతిలో తేలిపోతోంది. ఆ కవరు తనకోసం, తన పేరిట ఉంది, కాని శర్మగారి కేర్ ఆఫ్ చిరునామాతో వచ్చింది.

అది వ్రాసింది లలిత. ఆ సంతకం చూచీచూడగానే సరోజని ఒళ్లు ఒక్కసారి జల్లుమన్నది. లలిత కనపడి ఎన్నాళ్ళయింది! లలిత తన వెనుకటి స్నేహితురాలు! లలిత తనకు రావలసిన ఉద్యోగం పొందిన పిల్ల!

చివరికిలా ఉన్నది: "నా స్థానానికి నాకు తెలిసినది నా ఉద్యోగం పోయిన దెందుకు మాత్రమే. నాకసలు అది ఎలా వచ్చిందో ఇంతవఱకు తెలియదు. నీకు రాని కారణము కూడ నేను చూచాయగా విన్నదేసుమా. నేను చేసిన నేరం నీకిది చెప్పటం. క్షమించు, ఏదో క్షణికమైన శైథిల్యపరిస్థితి నాచేత చెప్పించింది."

సరోజని గబగబా పరుగెత్తుకు వచ్చింది శర్మ యింటిలోనికి. వీధి గడపలో నిల్చుని సంతోషంతో అరుస్తున్న బేబీని ప్రక్కకు త్రోసుకుంటూ సరాసరి శర్మగారి కుర్చీ కెదురుగా నిలబడ్డది.

శర్మ తలయెత్తి చూడలేదు, ఇంత రివ్వున వచ్చినది, తనమీద వాగ్వర్షం కురిపించిపోవటానికేమోనని.

సరోజని శీతాకాలపు సముద్రపు గాలిలాగా మాటలు దొరలించింది, "ఈ ఉత్తరం వచ్చి ఎన్నాళ్ళయింది?"

"పది రోజులయింది." శర్మ తలయెత్తకే సమాధాన మిచ్చాడు.

"పది రోజులే! మఱి ఎందుకు చూడలేదు, తెరిచి?"

"అది నీపేరన వచ్చింది."

"తెలుసును. కాని ఎందుకు తెరవలేదు అని అడుగుతున్నాను."

"అది నాది కాదు, నీపేర వచ్చిందని చెప్పాను."

"ఏం తెరచిచూస్తే ప్రపంచం తల్లక్రిందులయ్యేదా?"

"అవును. ఈమధ్య తల్లక్రిందు లయినట్లే తోచింది."

"సరోజని ఉత్తరముతో శర్మ గడ్డము పైకెత్తుతూ అన్నది" అందులో మీ సరో సముద్రములో మునిగిఉంటుందనుకున్నారా?"

ఇది వెనుకటి సరోజని. తాను ప్రేమించిన సరో. తనను వాత్సల్యవృత్తంగా మార్చగల సరో ఇది. శర్మ తలయెత్తాడు. సరోజని ముఖంలో తుపానుకు బదులు పౌర్ణమినాటి నిండు చంద్రబింబము తలపించింది.

శర్మ మాటాడేముందే సరోజని వానిచేతిలోని కౌగిలం లాక్కొంటూ "ఇదీ యేదో ఉత్తరంలాగానే యున్నదే" అంది.

"అవును. అవి నావే."

"ఫరవాలేదు" అంటూ సరోజని ఆ లేఖ పూర్తిగా చదువుతుంది.

శర్మ చిరునవ్వుతో మెల్లగా అన్నాడు "సుందరం వ్రాశాడు—"

"అవును సంతకముబట్టి తెలుస్తోంది, ఫోర్జరీ అయితే తప్ప."

"ఎన్నాళ్ళయింది అతను వచ్చి, నాకు జాబైనా వ్రాసి. కాని అతని మంచితనంలో స్నేహభావంలో నాకు విశ్వాసం ఉంది. చూడు, ఈమారు నిన్ను ఉద్యోగానికి దరఖాస్తు పెట్టమన్నాడు."

సరోజని ఉత్తరం సులభంగా చదివి, "అవును. పేపరులోని విషయం చాలా చక్కగా పారాఫ్రేజ్ చేశారు" అంది.

కొన్ని నెలలు లేని కాంతిరేఖలు, ఆశాకిరణాలు, ఆమె ముఖములో ఆ క్షణాన వికసించినాయి. కనులనుండి రాలే వేడి నీటి బిందువును తుడుచుకొనటం కూడ విస్మరించిన సరోజని లటాలున ఉలిక్కిపడింది వాకిటిలో కారు చప్పుడు విని.

సరోజని, శర్మ, వీధి తలుపువైపు వెళ్ళారు. సుందరం వచ్చాడు.

శర్మ చెయి ఊపుతూ సుందరం అన్నాడు, "ఆహా మీ సరోజని కూడ ఇక్కడనే ఉన్నదే!" "ఇప్పుడే వచ్చింది. అదృష్టవశాత్తూ నీవు ఈవేళకే వచ్చావు సుందరం. నీ ఉత్తరం అందింది."

"అదిగో అందినట్లు తెలుస్తూనేఉంది." అంటూ సుందరం సరోజనివైపు చూశాడు. ఆమె పెదవి కొరుక్కొని ఆ ఉత్తరం ప్రక్కనున్న టేబిల్ మీద పెట్టింది.

సుందరం మొదలుపెట్టాడు. "ఏం శర్మా, నీకు నా ప్రవర్తన వింతగొల్పి ఉంటుంది. సరోజనికి ఉద్యోగం ఎందుకీయలేదో యిన్నాళ్లుగా చెప్పని కారణం చెప్పమంటావా?"

"నీయిష్టం. నా అంతట నేనే ఎందుకు అడగాలి?"

సరోజనివంక చూస్తూ సుందరం అన్నాడు, "బహుశా ఆమెకు వినాలని కుతూహలంగా ఉండి ఉంటుంది."

సరోజని ఓరకనులతో వెంటనే పలికింది, "శర్మగారికి చెప్ప తలచుకొనిది నాకుమాత్రం కానికండి?"

సుందరం నవ్వుతూ, "విను శర్మా. ఆమెకు ఉద్యోగంరాని కారణం నీవు."

నిర్ఘాంతపోయినట్లు, శర్మ తలయెత్తాడు. తటాలున సరోజనివంక చూశాడు. సరోజని ముఖం క్షణము మబ్బుల వెనుక చంద్రునిలా, చంద్రుడు లేని సద్మంలా అయిపోయింది.

అర్థంకాని తెల్లదనంతో సుందరం కనుకోణాలు సరోజనివంక తిరిగినాయి. "శర్మా, నీవు శంకరాన్ని ఎరుగున్నావు కాదూ?"

"ఆఁ....ఆవేళ మన పార్టీకి వచ్చాడు."

"ఆఁ. అతడే. ఏమనుకుంటావు అతనిని గురించి?"

శర్మ ఏమి జవాబు చెప్పలేదు. సరోజని ముఖంమాత్రం వాడిన పూవులాగ వ్రేలవేసింది.

"నీవేమనుకున్నా ఫరవాలేదు శర్మా. సరోజనికి మాత్రం సుందరం అంటే అసహనం."

సరోజని రోషంతో నిట్టూర్చి రెక్కలు లాగిన పక్షిలాగ కెవ్వున అరిచింది, "నాకు అవసరంలేని వ్యక్తులనుగురించి నాకు ఉండీ లేని అభిప్రాయాలతో మీ కెందుకండి?"

"సరోజనీ, గాలిపట్టింకా లేదో పూలతీగను అడిగే సక్కరలేదు, చూస్తేచాలు. నేనా పార్టీలోనే కనిపెట్టాను నీకు అతనికి పడదని."

సరోజనికి కోపం మైకం కమ్మినట్లయింది, "ఇంతకు నాకు అతనికి పడకపోవటం ప్రసక్తిఎందుకు? నేనతని స్నేహం కోరేనా ఏమైనానా?"

సుందరం మొదలుపెట్టాడు, "శంకరం మా ఆఫీసులో కార్మిక శాఖకు అధిపతి. నీ ఉద్యోగం వాని శాఖలోనిది. అతనితో సామరస్యం లేనివారు క్షణంకూడ ఆపని చేయలేని పరిస్థితి అది. ఏం, అర్థమవుతోందా సరోజనీ?"

సరోజని ముఖంలో కొంచెము తెలిచాయలు తొలకరింప దొడగినాయి. సుందరం తిరిగి పల్కసాగాడు, "చివర కేమయిందో చూశారా? ఆ లలితకూడా తగినదే దొరికింది. శంకరం ప్రవర్తనను బట్టి అప్పుడే అతనిని తొలగించవలెనని అనుకున్నానుగాని, వ్యవహారరీత్యా తగినంత గట్టికారణం చూపించటం కష్టమనిపించింది. సరే క్రమంగా లలిత శంకరం నిప్పుకు గాలిలా విజృంభించారు. వారి ప్రవర్తన వ్యక్తిగతంగా అవమానకరం కావటమే కాకుండా, మా వ్యాపార సంస్థకుకూడా కళంకకారణం కాజొచ్చింది. ఇప్పుడు నాకు కేవలం వ్యవహారరీత్యా తగిన కారణం దొరికింది వానిని తొలగించటానికి, వానితోపాటు లలితను."

మాటమాటలేక బొమ్మవలె నిల్చున్న శర్మ సరోజనులను చూస్తూ సుందరం అన్నాడు, "శర్మా, నీకు సరోజనిమీద ఎంత వాత్సల్యమో నాకు తెలుసును. ఆమెకు శ్రేయస్కరం కాని పరిస్థితులలో ఆమెను ఇరికించటం నీకు కష్టం కల్గించేదికాని తృప్తి నీయలేకపోయేది. నీకు తృప్తిని కలిగించలేని నేనుచేసే యేమి లాభం? ఈమె నీ సరోజని కాక మరొక సరోజని అయిఉంటే ఆనాడే ఉద్యోగం ఇచ్చిఉండేవాడిని. ఫస్టుక్లాసు ఆనర్సుగదా!"

సరోజని శర్మవంక ఒకసారి నిండుగా చూసి ఎన్నడు తాను పొందనంత చిన్నతనంతో తల వంచుకుంది.

సుందరం పూర్తి చేశాడు, శర్మా యిన్నాళ్లు నీకు చెప్పవలెనని ఉబలాటపడేవాడిని గాని, తొందరపడి యితర వ్యక్తుల ప్రవర్తనలను గురించి ముచ్చటించట మెందుకన్న ఆత్మబలంతో నిశ్శబ్దం వహించి ఉన్నాను. నీవుకూడ ఆ ప్రసక్తి లేకుండా నాకు కొంత శాంతిని కలిగించావు."

సరోజనివంక చూస్తూ అడిగాడు, "ఏం సరోజనీ నీకు ఉద్యోగం రానిది నా మూలంగా కాదు. అసలు కారణం శర్మ."

* * * *

ఒకరి మనస్సు మరొకరికి స్ఫుటంగా సంపూర్ణంగా అవగతమయితే వ్యక్తుల జీవితాలలో ఎంత సామరస్యం శాంతి చేకూరుతుంది. కాని మానవజాతి కింత అదృష్టం అరుదు. మానవుని మనస్సు ఏ క్షణంలో ఎలా ప్రవర్తిస్తుందో ఊహించటం కష్టం; అంతేకాక మనస్థితి వ్యక్తీకరణకు అంతరాయం కలిగించే ముఖ్యహేతువు పరిస్థితుల ప్రత్యేకత. ఇవి అడకత్తెరలా అమరుతూఉంటాయి.

మానవుని శారీరక ప్రవర్తనను సూత్రీకరించటం మన స్తత్వ ప్రవర్తనను సూత్రీకరించటంకన్న ఎన్నోవిధాల సులభం. నిజానికి, అది నిర్దుష్టంగా విస్పష్టంగా చిత్రించగల్గిననాడు మానవ జీవితంలో శోభ తరుగుతుందేమో! తెలియనిదానికోసం పడే తపనలో ఉన్న ఆనందం ఒలిచిన అరటిపండులో లేదు. మనం ప్రేమించిన వ్యక్తి మనస్సు మన కొక పాలసముద్రం వంటిది. అది కదలికలేని కాసారంగా కాక, వెల్లువ లుబికించే తరంగాలుగా ఉంటే మనకు కలిగే ఆనందం సంతుష్టి అనంతం.

మీరు గ్రహింపవలసిన తరుణమైనది....

కొంత వయసు గడచిన తరువాత మీరు మీ వృత్తిలోనుండి విరమించవలెను.

వయసు ముదురుటవల్ల మీకు ఆర్జన శక్తి దూరమగును.

అట్టి సందర్భంలో హాయిగా ఇంట్లో కూర్చుని విశ్రాంతి తీసుకొనగలుగుటకు మీరు నిలువచేసిన ధనము సరిపోవునా?	శక్తి, అవకాశం వున్నప్పుడు మీరు తగినంత ధనము నిలవ చేయలేదని పశ్చాత్తాప పడుతారా?	ఇప్పుడే ఆలోచించి మీ భవిష్యత్తును నిర్ణయించుకోండి. రిటైరయినప్పుడు సరిగా రాబడి వచ్చు మార్గమును బాంబే మ్యూచువల్ ఏజంటు చూపగలడు.

బాంబే మ్యూచువల్ లైఫ్ అస్యూరెన్సు సొసైటీ లిమిటెడ్,

(స్థాపితము: 1871)

బాంబే మ్యూచువల్ బిల్డింగ్, హారన్‌బీ రోడ్డు, ఫోర్టు, బొంబాయి-1.

* ప్రతి పాలసీదారు ఒక వాటాదారే *

చీఫ్ ఏజంట్లు:

M/s. ఎ. రామస్వామి అండ్ బ్రదర్సు,

బాంబే మ్యూచువల్ బిల్డింగ్సు అనెక్సి, 322/23, లింగిచెట్టి వీధి, మద్రాసు - 1.

అతిమూత్రవ్యాధి

వారం రోజులలో నెమ్మదించును

మూత్రంలో అధికంగా చక్కెరపోవుట **అతిమూత్రవ్యాధి (Diabetes)** అంటారు. ఇది ఎంతో ఉపద్రవకరమైన వ్యాధి అంటే, దీనిపాలబడినవారు రోజు రోజుకు మృత్యువునకు ఆసన్నమౌతుంటారు. దీనికి డాక్టర్లు ఇన్సులిన్ ఇన్జెక్షన్ మాత్రమే కనిపెట్టారు. వాటివల్ల వ్యాధి పూర్తిగా నయం కానేరాదు. ఇన్జెక్షన్ల గుణము వున్నంతకాలం మూత్రం చక్కెర తాత్కాలికంగా నిలిచిపోతుంది. ఈజబ్బు లక్షణాలలో ముఖ్యమైనవి దాహం, ఆకలి, తరచుగా చక్కెరగల మూత్రం బహుళ వెడలటము, దురద మొదలైనవి. ఈ వ్యాధి ముదిరితే రాచపుండు, కురుపులు, కంటిపొర ఇతర చిక్కులు సంభవించును. వీసన్ ఫారమ్ ఆధునిక శాస్త్రంలో అద్భుతమైన చికిత్స. దీన్ని వాడటంవల్ల వేనకువేలమంది మృత్యుముఖంనుండి బయటపడ్డారు. దీన్ని వాడితే రెండవ లేక మూడవ రోజునుండే మూత్రంలో చక్కెర తగ్గించి అత్యధికమూత్రం గూడ నివారిస్తుంది. మూడురోజుల తరువాత మీకు బాగా తేలికయిస్తుంది. దీనికి పత్యం లేదు. ఇన్జెక్షన్లు అవసరంలేదు. ఇంగ్లీషులో వివరములుగల కరపత్రానికి వ్రాయండి ఉచితంగా పంపుతాము.

50 బిళ్లల బుడ్డి ఖరీదు రు. 6-12-0 లు; ప్యాకింగు పోస్టేజి ఉచితము.

వీసన్ రిసెర్చి లేబరేటరీ,

పోస్టుబాక్సు నం. 587, కలకత్తా. (A. P. W. S.)

శైవము - ఆంధ్రదేశము

శ్రీ కురుగంటి సీతారామయ్య

"ఒకానొక కాలమందు భారతదేశమున పశ్చిమమున బెలూచిస్థానమునుండి, పూర్వమున గంగాతీరమువరకు భాషలలో, భావములలో, ఆచార వ్యవహారములలో, మతములలో, ద్రావిడప్రాభవము విశాలమై యుండెడిది" అని భారతీయ సంస్కృతి చరిత్రకారులు వ్రాయుచున్నారు.

ఇట్లు ప్రభావము వేయుటలో శైవ వైష్ణవమతములు ముఖ్యములు. అందును శైవము బహుజనానుసృతము.

సింధులోయ త్రవ్వకములందును, నందు కనబడిన వస్తువుల పరీక్షయందును, దానినుండి సమన్వయించిన సంస్కృతియందును పరిశ్రమచేసిన సర్. జాన్‌మార్షల్, శైవము, శివపూజ, శివచిహ్నములు మొదలైనవి ఆర్యనాగరకతకు పూర్వమే యున్నట్లు స్పష్టీకరించినాడు. హరప్పవద్దకూడ ఇట్టి చిహ్నములే దొరకినవి. దొరకిన వస్తువులనుబట్టి శివుడు బహుముఖుడనియు, యోగాసన సక్తుడనియు, పశుపతియనియు, త్రిశూలధారియనియు పూజింపబడు చున్నట్లు కనపడును. హీరాస్ పండితుడుకూడ మొహంజొదారో సంస్కృతి ద్రావిడమని నిరూపించినాడు. ఇందుతో శైవము, లింగపూజ, పరస్పరసంబంధము కలిగినవియనియు, ఆర్య నాగరకతకంటె కొన్నివేల సంవత్సరముల పూర్వములనియు తేలుచున్నది. శివశబ్దము ఎఱ్ఱనిరంగుగల అను ద్రావిడప్రకృతినుంచి వచ్చినట్లు భాషావేత్తలు తెల్పుచున్నారు. లింగ, లకుడ, లాంగూల మొదలగుశబ్దములు సంస్కృతభాషవి కావని భాషాపండితుల అభిప్రాయము.

తర్వాతిసర్వాచీనకాలమున శివునకును, రుద్రునికి సంబంధము కలిగినది. వైదికమతమున శివునకు రుద్రునిగా తప్ప ప్రవేశములేదు. వేదమున శివశబ్దము "మంగళకరమగు" అనునర్థముననే వాడబడినట్లు కనపడును. "శివాయ శివతరాయ" అను రుద్రానువాకమునందలి శబ్దములు తరప్రత్యయముచే విశేషణములు కాని నామవాచకములు కావని చెప్పవచ్చును. అంతకంటె నర్వాచీన శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తుకాలమువరకు శివశబ్దము మూర్తిపరముగా నర్థము కనపడదు. రుద్రుడు ఋగ్వేదమున సౌమ్యదేవతయే కాని అథర్వవేదమునాటికి నాయనకు సౌమ్యభయంకరత్వములు రెండు నాపాదింపబడినవి. శతరుద్రీయము శివుని తస్కరాధిపతియనియు నితర యాటవిక జాతుల కధిపతియనియు పేర్కొనుచున్నది. తరువాత క్రమముగా శివుడు శక్తియుక్తముగా నాటవిక దేవతయైపోయినాడు. అథర్వవేదమున నొకచో యజ్ఞమునకు పూర్వము "వ్రాత్యుల" దేవతయైన శివుని యనుజ్ఞయవసరమని తెలుపబడినది. ఈ కాలముఆర్యాదివాసి సమ్మేళనకాలమని చెప్పదగును. ఆదివాసుల దైవమైనశివుడు వైదిక దైవముగా మారిపోయినాడు.

శైవశాఖలు

ఇక శైవశాఖలనుగూర్చి కొంచము ముచ్చటింతును. బసవుని వీరశైవమునకు పూర్వము శైవమున నీక్రిందిశాఖలున్నట్లు కనపడును.

1. (అ) శుద్ధశైవము
   (ఆ) కాశ్మీర శైవము
2. ద్రావిడశైవసిద్ధాంతము.
3. మిశ్రశైవము.
4. సామాన్యశైవము
5. వీరశైవము.

శ్లో॥ "శైవం చతుర్విధం ప్రోక్తం
సమాసాచ్ఛృణు షణ్ముఖ!
సామాన్యం మిశ్రకం చైవ
శుద్ధం వీరం యథాక్రమమ్." (వాతూలాగమము.)

శుద్ధశైవము:—

ఆర్యులకు పూర్వమునుండి వచ్చుచు, తర్వాత నార్యులవల్ల ననుసరింపబడి, ఆగమములచేతను, పురాణములచేతను దృఢీకరింపబడిన శైవము శుద్ధశైవము. దీనిలో నీ క్రింది తెగలుకలవు. (1)పాశుపతులు (2) కాపాలికులు (3) కాలాముఖులు (4) గోరక్షనాథులు (5) రాసేశ్వరులు. పదునొండవ శతాబ్దమునాటికి పాశుపత ముత్తరమున రాజస్థానమునుండి దక్షిణమున మైసూరువరకు వ్యాపించి పూర్వన నాంధ్రదేశమునకూడ ప్రవేశించినట్లు కనపడును. కాలాముఖులు గుంటూరు ప్రాంతమున నున్నట్లు దృష్టాంతములు కలవు. ఇతర తెగ లుత్తరదేశమున తప్ప దక్షిణమున కనపడవు. ఈ తెగలన్నియు "ఆగమో"క్తములయిన యన్నియాచారములను కలిగియుండెను. లింగధారణము మాత్రము నిర్బంధముగా లేకుండెను.

కాశ్మీరశైవము:—

ఇది దక్షిణమున నంతగా వ్యాపించినట్లులేదు. ఆగమములయందు గాఢమైన ప్రశంసకలదు. శివుడు శైవము వ్యాపింపజేయుమని దుర్వాసుని యాజ్ఞాపించెను. ఆయన తన ముగ్గురు కొమాళ్లగు త్ర్యంబక, ఆమర్దక, శ్రీనాథులకు తన్మతము నుపదేశించెను. మొదటి యిద్దరికుమారుల కిచ్చినది కాశ్మీరశైవమయ్యెను. మూడవకుమారునిచే

దక్షిణదేశ శైవసిద్ధాంతము ప్రచారమయ్యెను ఈ కథ పరీక్షింప వలసి యున్నది.

శైవసిద్ధాంతము:—

“అది దేశీయము, యెచ్చటనుండి వచ్చినది కాదు” అని తమిళ యోగుల యభిప్రాయము. మొదట నాగమములు ద్రావిడములోనే యుండెననియు, నొకానొక కాలమున ప్రళయములో నవి నశించె ననియు, నందు పోగా మిగిలినవి సంస్కృతములోని కనువదింపబడె ననియు, కొంతమంది యందురు. ఇది యెట్లున్నను పూర్వతమిళ వాఙ్మయమున శైవమతమునకు గొప్పస్థానము కలదు. రాధాకృష్ణ పండితుడు, సుబ్రహ్మణ్యపిళ్లై, డా. పోపు మొదలైన పండితు లందరును ద్రావిడ శైవసిద్ధాంతము దేశీయమనియు, స్వతంత్ర మనియు, మిగిలిన దేశములందలి శైవమతముకంటె ప్రాచీనమని నొక్కి చెప్పుచున్నారు. బౌద్ధ జైన మతములను ఖండించి వాని వ్యాప్తి కాటంకము కల్గించినవానిలో దాక్షిణాత్య శైవము ముఖ్య మైనదని తెల్పుచున్నారు.”

మిశ్రశైవము:—

హిందువులలో నత్యధిక సంఖ్యాకు లీతెగవారు. ఈ తెగ వా రన్ని దైవములను పూజింతురు కాని శివునియం దభిమాన మెక్కువ. విభూతి ధరింతురు. శివుని నెక్కువగా పూజింతురు. వీరి కితర మతసహనము మెండు. వీరు పంచాయతనపూజ చేయు దురు. కాని శివలింగమును మాత్రము మన్ననింతురు. వారి పూజా ప్రణాళిక యిది.

శం—శంకరుడు
నా—నారాయణుడు
ర—రవి
గ—గణపతి
దే—దేవి

నా ర
శం
దే గ

సామాన్యశైవము:—

వీరు శివుని పరమదైవముగా నొప్పుకొందురు కాని, యాగమములలో చెప్పిన సమస్తాచారముల ననుసరించరు. ఇతరశైవులు ధరించినట్లు లింగమును ధరించరు. దానిని చూచినప్పుడు మాత్రము పూజింతురు.

వీరశైవము:—

ఇది బసవేశ్వరునితో నారంభమైనదని కొందరందురు కాని వాతూలాగమము వీరాగమము మొదలైన యాగమములలో వీర శైవము పేర్కొనపడినది. ఆగమములు బసవునికి పూర్వపు వని నిశ్చయము. ఈ తెగవారు శరీరమున అయిదుస్థానములలో నేదో యొకచోట తప్పక లింగమును ధరింతురు. ఆ లింగమును తీసి చేత నుంచుకొని పూజింతురు. లింగమునకు నైవేద్యమిడని వస్తువును భుజింపరు. వారి యాచార వ్యవహారములు మిక్కిలి కట్టుదిట్టము కలవి. వీరిలో దీక్షయను నొక సంస్కారము కలదు. ఇది మిక్కిలి ముఖ్యము. దీక్షయైనవెనుక వీరి యాగముల ప్రకారము వర్ణాశ్రమ ధర్మముల పాటింపరాదు. తాంత్రికులందువలె వీరికి కొన్ని రహస్యాచారములు కలవు. దీక్షయైనగాని పాల్గొనరాదు.

శైవసాహిత్యము

శైవ మాగమములపై నెక్కువగా నాధారపడియున్నది. ఈ యాగమముల సంఖ్య 28. దాదాపు ఆగమములన్నియు సంస్కృత భాషలో నున్నవి. వీరశైవము వచ్చునంతవరకు శైవులు వేదము లను కూడ ప్రమాణముగా గ్రహించుచుండిరి. కాని యాగమము లెడ పక్షపాత మధికము. ఈ సిద్ధాంతముపై వ్రాసిన రచయితలు, వేదాగమముల రెంటికి నొకేవిధమైన ప్రాముఖ్య మిచ్చినారు. తిరుమూలార్ అను నొకప్రవక్త వేదములు సామాన్య ప్రమాణములనియు నాగమములు శైవమునకు ప్రత్యేక ప్రమాణములని తెలిపి రెంటను నపౌరుషేయములేనని నొక్కి చెప్పినాడు.

రానురాను అన్యులందరును అనగా చాతుర్వర్ణ్యులును శైవము నాచరించుచుండిరి. వీరిలో బ్రాహ్మణులకు వేదములయం దెక్కువ ప్రామాణ్యబుద్ధి యుండెను. ఇతరు లాగమముల నెక్కువ ప్రమాణ ముగా గ్రహించిరి. శైవమాగమములపై నెక్కువ యాధారపడి యుండుటచే, బ్రాహ్మణేతరులలో శైవు లధికసంఖ్యాకులుగా నుండిరి. ఇందులకు మరియొక కారణము కలదు. శైవప్రవక్తలగు 63 గురు నాయనార్లు బ్రాహ్మణేతరులే! దక్షిణదేశమున బ్రాహ్మణే తర సన్యాసులు మఠాధిపతులుగా ననేకులు కలరు. వేదములకంటె నాగమములు సులభగ్రాహ్యములగుటచేతను, నాయనార్లు స్వభా షలో శైవగ్రంథములు వ్రాయుటచేతను నాయనారులు బ్రాహ్మణే తరులగుటచేతను బ్రాహ్మణేతరులలోనే శైవ మధికముగా వ్యాపించి ప్రబలెను. విద్యావంతులైన బ్రాహ్మణు లుభయప్రమాణముల నొప్పుకొనిరి. ఈ కారణముచే సామాన్యప్రజలలో వేదముల యందుకంటె నాగమములయం దెక్కువ ప్రామాణ్యము కలిగెను.

ఆంధ్రకర్ణాట దేశములలోని పరిస్థితులు కొంచెము భిన్న ములు. శైవములో దేశభాషా గ్రంథములు లేకపోయెను. కావున బ్రాహ్మణులనే యనుసరింపవలసివచ్చెను. వారు సులభులు కాక పోవుటచే వారిపై ద్వేషము ప్రబలి తుదకు, వర్ణాశ్రమ ధర్మ నిరస నము, వేదప్రామాణ్యము నొప్పుకొనకపోవుట, అను రెండును ప్రబ లెను. ఆగమ ప్రామాణ్యము మాత్రము తగ్గలేదు. శైవులైన బ్రాహ్మణ పండితులు కొందఱు శైవమును వేదముపై నాధారపడజేయవలెనని యత్నించిరి. వేదమూలములైనగాని యే మతములకు పునాదులు గట్టిగా నుండవు. అందుచేత నుపనిషత్తుల, బ్రహ్మ సూత్రముల మొదలైన వేదాంత గ్రంథములను శైవ పరములుగా వ్యాఖ్యానింప మొదలిడిరి. ఇట్టి వారిలో శ్రీకంఠ శివాచార్యులు, శ్రీపతి పండితులు, మల్లికార్జున పండితా రాధ్యులు ముఖ్యులనవచ్చును. ఇంతియే గాక శివపారమ్యములు తెలుపు సూతసంహితాది పురాణగ్రంథములును నీ మత ప్రచార మునకును దోహద మొనర్చెను. ఇచ్చట లింగధారణము నిత్యమా, యైచ్ఛికమా, యను ప్రశ్నను పరీక్షించిన నది యైచ్ఛికమని, మాహేశ్వరులు కొందరు లింగధారణము చేయలేదనియు కనపడును. కొందరది మిక్కిలి ముఖ్యమని యందురు. మొహంజోదారో సంస్కృతిలో కూడా చిన్నవి, పెద్దవి, లింగము లనేకములు దొరి కినవి. దీనివలన నాకాలమునకూడ లింగధారణ ముండవచ్చున

యభిప్రాయపడుచున్నారు. ఆగమములు పరిశీలించిన వీరశైవులకు మాత్ర మది యవశ్యాచరణీయము నితరుల కైచ్ఛికమని కనబడుచున్నది.

బసవనికి పూర్వ మాంధ్రశైవము

ఆంధ్రులు కర్ణాటకులు దక్షిణాపథవాసులు. వారు హంసాయీలై ప్రక్కప్రక్కలనున్న దేశపువారగుటచే దగ్గరి బంధువుల వలె నుండిరి. అనేక శతాబ్దములు దక్షిణాపథమంతయు నేక పరిపాలనక్రింద నుండెను. వారి భాషలు, వారి యక్షర సమామ్నాయములు దాదాపు సమానములే! శైవవ్యాప్తిలో కూడ యీ సామ్యము చాలాకాలము వర్తిల్లెను. శ్రీశైల మనబడు శ్రీపర్వతి ముభయప్రజలకు క్షేత్రముగా నుండెను. వైష్ణవము దక్షిణాపథమందు శైవము తరువాతనే వ్యాపించింది. దక్షిణదేశమునందువలె వైష్ణవము దక్షిణాపథమున వ్యాపింపలేదు. ఈ కాలములో కూడ దక్షిణాపథమున వైష్ణవులకంటె శైవులే యధిక సంఖ్యాకు లనవచ్చును. శైవములో పాటు బౌద్ధ జైనములు కూడ దక్షిణాపథమున వర్ధిల్లుచుండెను. అప్పటికి శైవము తదనంతరపు వీరశైవమువలె గాక వర్ణాశ్రమ ధర్మము పాటించుచుండెను. అందుచేత కొంతవరకు బౌద్ధజైనములు వ్యాపించిన వనవచ్చును. బౌద్ధజైనములకు కూడ శ్రీపర్వతమే యాటపట్టుగ నుండెను. చీనా యాత్రికుడు యువాన్‌చాంగు శ్రీపర్వతమని పేర్కొనెను. ఇటీవల శ్రీపర్వత మనగా నాగార్జునకొండ యని కొందరు పరిశోధకులు తెలుపుచున్నారు.

క్రీ॥ శ॥ ఆరవ శతాబ్దమున శంకరాచార్య స్థాపితమైన యద్వైత మతము వ్యాపింప మొదలిడెను. దానివలన బౌద్ధజైనములకు కొంత దెబ్బ తగిలినది. బసవేశ్వరు డవతరించిన నాటికి దక్షిణాపథము యొక్క స్థితి యిట్లుండెను. బసవేశ్వరునితోపాటు శైవమును కాపాడుటకు కర్ణాటాంధ్ర దేశములలో కొందరు సుప్రసిద్ధ పండితులు శ్రమ చేసిరి. కర్ణాటక దేశమున శ్రమపడిన వారిలో బసవేశ్వరుడు కాక, ఏకాంతరామయ్య, పద్మరసు అనువారలు ముఖ్యులు. ఆంధ్రదేశమున పాటుపడినవారిలో శ్రీపతి పండితులు, శివలెంక మంచెన, మల్లిఖార్జున పండితు లనువారు ముఖ్యులు. వీరిని పండితత్రయ మందురు. వీరిలో మొదటి యిద్దరి వంశములు నేటివరకవిచ్ఛిన్నముగా సాగుచున్నవి. కీ॥ శే॥ విశ్వదాత కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులువారు శ్రీపతి పండితుల వంశీయులు. ప్రస్తుతాంధ్ర పత్రికాధిపతులైన శ్రీ శివలెంక శంభుప్రసాదుగారు మంచెన పండిత వంశీయులు.

ఆకాలమునాటికి పై నుల్లేఖించిన శైవములలో కొన్ని తెగ లాంధ్ర దేశములలో ప్రచారమున నుండెను. దక్షిణదేశమునుండి యచ్చట మహాప్రమాణములని తలపబడు నాగమములును, నాయనార్ల చరిత్రములును, దక్షిణాపథమునందలి శైవులలో ప్రచారములో నుండెను. వెనుకనే పాశుపతకాలాముఖమార్గములు దక్షిణాపథములో కొంత వ్యాప్తిలో నుండెను. కాని యాకాలమునాటికి వర్ణాశ్రమ ధర్మములయొక్క ప్రాబల్యము తగ్గలేదు. అప్పటి శైవులు వేదప్రామాణ్యము నుల్లంఘించలేదు. పైన చెప్పిన శైవ పండితులలో నొకడు "ఓ బసవలింగేశ్వరా! నేను వర్ణాశ్రమ ధర్మముల నుల్లంఘించలేను" అని యాక్రోశించెను!

పశ్చిమ చాళుక్యులు జైనమతస్థులు. వారు జైనమత వ్యాప్తికి మిక్కిలి తోడ్పడిరి. చరిత్ర చూచిన ప్రతి మతమును రాజాదరణము వలననే వృద్ధి పొందినట్లు కనపడును. మతవ్యాప్తికి ప్రచారము, పీఠ, రాజాదరణ మను మూడు మార్గములుగా నుండెను. క్రీ॥ శ॥ 1155 వ సంవత్సరమున దక్షిణాపథమున నొక గొప్ప సన్నివేశము జరిగెను.

చాళుక్య విక్రమ ప్రభుల సామంతుడైన బిజ్జలుడు రాజ్యమాక్రమించి స్వతంత్రుడయ్యెను. ఉత్తరమున కాకతీయులనుండియు, దక్షిణమున హొయసలులనుండియు చాళుక్యులు కాపాడుకొనవలసివచ్చెను. బిజ్జలునికి సమయము దొరికెను. మొదట బిజ్జలుడు జైనమతానుయాయియై తరువాత బసవనివలన శైవుడైనటుల చరిత్ర తెలుపుచున్నది. బసవేశ్వరు డొక మహాపురుషుడు. తానొక మతప్రవక్త కావలెనని భగవత్సంకల్పముతో నిలలో జనించెను. ఆయన బిజ్జలుని మంత్రి యయ్యెను. బిజ్జలునికి దీక్ష యిచ్చి వీరశైవము వ్యాప్తిచేయ మొదలిడెను. ఈయన ప్రచారము చేసిన వీరశైవమున వర్ణాశ్రమములు లేవు. అందువలన ప్రజలకు కొంత సౌలభ్యము కనపడెను. రాజ్య బలముండుటచేత తన్మతవ్యాప్తికి కావలసినంత సాధనసామగ్రి యంతయు చేకూరెను. బసవేశ్వరుని శైవము పూర్తిగా నాగమములపై నాధారపడియున్నది. అందలి దీక్షావిధానము, నాచార వ్యవహారములు తుచ తప్పకుండ ననుసరించుటయే నాటి వీరశైవముయొక్క విధానములు. తన్మతవ్యాప్తికిని, పోషణమునకును, బసవేశ్వరుడు కొంత హింసనుకూడ పాల్పడినట్లు తెలియును. ఈ వీరశైవ వ్యాప్తియెదుట బౌద్ధజైనములు నిలువలేక పోయెను. ఒక శతాబ్దముపాటు ప్రచార మవిచ్ఛిన్నముగా జరిగెను.

సంప్రదాయము——వాఙ్మయము

వీరశైవమున కాగమములే మాతృకలు. దాక్షిణాత్య సిద్ధాంత మతమునందువలె కాక చాలాకాలమువరకు నాంధ్రదేశములో దేశభాషా శైవగ్రంథములు లేవు. ఆగమములు పురాణములు మాత్రమే ప్రమాణములుగ నుండెను. తరువాత కొన్ని గ్రంథములు రచింపబడినను, నవికూడ సంస్కృతములో నుండిపోయినవి. ప్రజలలో మత వ్యాప్తి కావలెనన్న, యందరకు సులభముగా తెలియు భాషలో గ్రంథములున్న తప్ప వ్యాప్తి చురుకుగాను, విశాలముగాను జరుగదు. వర్ణాశ్రమ ధర్మనిరసనము ప్రచారమునకు కొంత సహాయము చేసినను గ్రంథములు లేని లోటు తీరలేదు.

* శివునకు పంచముఖములుండెను. వీనిలో మధ్యముఖము ముఖ్యమైనది. అది మిగిలిన నాల్గింటికిని మూలభూతము. ఈ పంచముఖములనుండి యైదుగురాచార్యు లుద్భవించినట్లు శైవుల సంప్ర

* (పై విషయములను శ్రీ బండారు తమ్మయ్యకృత పాల్కురికి సోమనాథ కవి చరిత్రమున చూడవచ్చును.) కలి యుగమున పైన పేర్కొనబడిన యైదుగురాచార్యులును నైదు మతములు స్థాపించినట్లు శైవమతము తెలుపుచున్నది.

దాయము. ఈ యైదుగురాచార్యులు యే యే యుగముల నెవ నెవరో యీ క్రింది పట్టికవల్ల తెలియగలగు.

మూల పురుషుడు	కృత	త్రేతా	ద్వాపర	కలి
వీర	ఏకాక్షర	ఏకవక్త్ర	రేణుక	రేవణసిద్ధి
నంది	ద్వ్యక్షర	ద్వివక్త్ర	దారుక	మరుళసిద్ధ
భృంగ	త్ర్యక్షర	త్రివక్త్ర	గజకర్ణ	ఏకోరామ
వృష	చతురక్షర	చతుర్వక్త్ర	ఘంటాకర్ణ	పండితారాధ్య
స్కంద	పంచాక్షర	పంచవక్త్ర	విశ్వకర్ణ	విశ్వారాధ్య

1. రేవణసిద్ధ—కొలనుపాక (హైదరాబాదురాష్ట్రం)
2. మరుళసిద్ధ—ఉజ్జని (మైసూరురాష్ట్రం)
3. ఏకోరామ—హిమవత్కేదారము (ఉత్తరదేశము)
4. పండితారాధ్య—శ్రీశైలము (ఆంధ్రదేశము)
5. విశ్వారాధ్య—వారాణశి (ఉత్తరప్రదేశము)

రేణుకాచార్యుల కాలమున నే కొలనుపాకలో స్థాపింపబడిన మఠము మైసూరురాష్ట్రములో బాళెహొన్నూరనుస్థలమునకు మార్చబడినట్లు గ్రంథములు తెలుపుచున్నవి. బహుశః జైనముచ్చటినుంచి వెడలిపోవుట యింగులకు కారణమయియుండును. శ్రీశైలముందలి మఠము సుంతకల్లులో భిక్షావృత్తిమఠమను పేరుతోనున్నది. మిగిలిన మూడును వానిపూర్వస్థానములలోనే యున్నవి.

ఇచ్చట రెండువిషయములను చర్చింపవలెను. (1) బసవేశ్వరునికి పూర్వము వీరశైవమున్నదా? (2) లింగధారణముకూడ బసవేశ్వరునికి పూర్వమున్నదా? పై ప్రశ్నలలో మొదటిదానికి సమాధానము వచ్చినయెడల రెండవది సమాధేయమే యగును. వెనుక వాతూలాగమమున వీరశైవముయొక్క యుల్లేఖయున్నట్లు తెలుసుకొని నాము. వీరశైవముయొక్క ముఖ్యలక్షణములలో లింగధారణ మొకటి, వీరాగమమున నిట్లున్నది.

విశబ్దం వాచికల్పార్థే
ర శబ్దోరహితార్థకః
వికల్ప రహితం శైవం
వీరశైవం ప్రచాక్షతే.

మరియు వాతూలాగమమున నిట్లున్నది.

"శివలింగం శరాద్యంగే వీరశైవస్తుధారయేత్"

వెనుక దీక్షయొక ముఖ్యాంగమని తెలిపియుంటిని. దీక్షయొక్క విశిష్టతను క్రిందిశ్లోకము తెల్పుచున్నది.

వీరమాహేశ్వరగ్రాహ్యం
శివాద్వైత ప్రకాశకం
పరీక్షితేభ్యోదాతవ్యం
శిష్యేభ్యోనాన్యథాక్వచిత్.

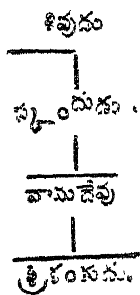
ఈ విధముగా నాగమములలో వీరశైవ ప్రశంసకలదు. ఆగమములు బసవేశ్వరునికి పూర్వమెన్నో శతాబ్దములనుండి యనువృత్తములగుచున్నవి. దీక్షయనునది యిక్కాలి ముఖ్యసంస్కారమై దానికి క్రిందివి ముఖ్యాంగములై యున్నవి. (1) విభూతి. (2) రుద్రాక్ష (3) పాదోదకము (4) లింగార్చనము (5) లింగధారణము (6) ప్రసాదస్వీకరణము. ఇవిగాక సమస్తేతర దైవవిసర్జనము, యితర సంప్రదాయాలసహాసముకూడ ముఖ్యసూత్రములు. కర్ణాటకదేశములో నెల్లెన్నను, నాంధ్రదేశమున నేతన్మతవ్యాప్తికి ప్రజల నెక్కువగా బాధించినట్లు కనపడను. కాని జైనమతమునకు కొంత బాధ కలిగినట్లు పుదూరు, జోగిపేట, కొలనుపాక, అలంపురము మొదలగు కొన్ని స్థలములలో దృష్టాంతములు కలవు. ఇతరదేశములలో మతాంతరమును సేరిన జరిగిన ప్రూరకార్యములతో బోల్చిన నిదియొక లెక్కకాదు. బహుశః వర్ణాశ్రమ ధర్మనిరసనమును వెల్లడించిన వీరశైవమతము కర్ణాటకదేశములో వ్యాపించినంతగా నాంధ్రదేశములో వ్యాపింపకపోవుట కిదియొక కారణమైయుండును. అప్పటికి యాంధ్రదేశములో వ్యాప్తమైయున్న సామాన్యశైవముకూడ నింగులకు మరియొక కారణమై యుండును.

ఇక లింగధారణము సంగతి—వెనుక మొహెంజోదారో సంస్కృతిలో చిన్నవియు, పెద్దవియు, లింగములుండెనని తెలుసుకొన్నాము. వీనిలో కొన్ని చిన్నవి ధరింపదగినవై యుండవచ్చునని మార్షల్ చెప్పుచున్నారు. ఇంతటితో బసవేశ్వరునికి పూర్వము వీరశైవముండెననియు, లింగధారణముకూడ నుండెననియు తలపవచ్చును. దీక్షలో లింగధారణము ముఖ్యమని యీ క్రింది వాతూలాగమ వాక్యమువలన తెలియును. "మూర్ధ్నికంఠే భుజే హస్తే హృత్స్థలేనాభిబంధనే." సిద్ధాంత శిఖామణియను గ్రంథమున లింగధారణముమీద నొక ప్రత్యేక పరిచ్ఛేదమేకలదు. బ్రాహ్మణులలోనుండెడి ఆరాధ్యులనబడు శివద్విజులు లింగమును యజ్ఞోపవీతముతోపాటు ధరించుచుండిరి.

ఇక వీరశైవ సాహిత్యమునకు వత్తును. ఆగమములలోపాటు క్రింది గ్రంథములు బసవేశ్వరుని పూర్వపువనకు ప్రమాణగ్రంథములలో కొన్నియని చెప్పవచ్చును.

(1) శ్రీకంఠ శివాచార్యకృత శ్రీకంఠభాష్యము. క్రీ॥ శ॥ 980
(2) శివయోగి శివాచార్యకృత సిద్ధాంతశిఖామణి
క్రీ॥ శ॥ 8 వ శతాబ్దము.
(3) శ్రీపతి పండితకృత శ్రీకరభాష్యము క్రీ॥ శ॥ 12 వ శతాబ్దము.
(4) ఈశాన శివగురుకృత రేణుకవిజయాంశము క్రీ॥ శ॥ 10 వ శతాబ్దము
(5) సిద్ధనాథకృత రేణుకవిజయము. క్రీ॥ శ॥ 980
(6) నీలకంఠాచార్యకృత క్రియాసారము. ....
(7) కేళదిబసవనకృత శివతత్త్వరత్నాకరము.
క్రీ॥ శ॥ 17 వ శతాబ్దాంతము.
(8) ఈశాన శివాచార్యకృత ఈశాన శివగురుపద్ధతి.

పై వానిలో (4), (8) ఏకకర్తృకములు. శ్రీ కంఠభాష్యము శంకర భాష్యముకంటె పురాతనమని కొందరి యభిప్రాయము. శివాద్వైత నిర్ణయమను గ్రంథముననున్న పీఠికలో శ్రీకంఠుని గురుపరంపర యీ క్రిందివిధమున నున్నది.

ఈ విషయములో నింకను పరిశోధన జరుగవలసి యున్నది. శైవసిద్ధులలో గోళకిమఠ పరంపరయని యొకటికలదు. ఈ పరంపరలో నొక గురువైన సోమశంభువను నాయన తన పేర నొక పద్ధతిని రచించెను. ఈ మఠాచార్యులు దేశమంతటను వ్యాపించిరి. వీరిలో నొకరు కాలచురి రాజగురువని మల్కాపుర శాసనముందుకలదు. ఈసంప్రదాయముయొక్క యొకశాఖ దక్షిణదేశమునకు వచ్చి కేరళముదాకను వ్యాపించి, యచ్చటచ్చట కొన్ని మఠములు స్థాపించినట్లు దృష్టాంతము లున్నవి. దక్షిణదేశమునకు వచ్చిన యీ మఠగురువులలో యీశాన శివాచార్యులను నొకయాయన, రాజరాజ చోళచక్రవర్తికి గురువుగానుండెనట! వెనుక నుల్లేఖించిన (4), (8) సంఖ్యగల గ్రంథములకర్త యీయనయే. ఈ మఠము యొక్క యొకశాఖ తెనుగుదేశమున ప్రవేశించి దానికి చెందిన విశ్వేశ్వర శివాచార్యులను నాయన కాకతీయ గణపతి రుద్రదేవచక్రవర్తికి గురువైనట్లు మల్కాపుర శాసనమందలి యీ క్రింది శ్లోకపాదములు తెలుపుచున్నవి.

"విద్యామంటపవర్తినం గణపతిక్ష్మాపాలదీక్షాగురుమ్
శ్రీ విశ్వేశ్వరశంభు మీక్షితవతాం తేచక్షుషీ చక్షుషీ"

ఈయన మందడము (గుంటూరుజిల్లా) మొదలైన యనేక స్థలములలో మఠములు స్థాపించినట్లుకూడ కలదు. ఈ సంప్రదాయము చాలకాలమువరకు నాంధ్రదేశములోనుండెనని యీశాన గురుదేవ పద్ధతియను గ్రంథపద్ధతిలో మహామహోపాధ్యాయ హరప్రసాద శాస్త్రిగారు వ్రాసియున్నారు. ఈ సంప్రదాయమునకే చెందిన యఘోరశివాచార్యులను నొక గురువర్యునకు తెలుగుదేశమున ననేక శిష్యబృందముండెను. దాదాపు మున్నూరు సంవత్సరములు వీరి వ్యాప్తి తెనుగుదేశములో నుండెనని చెప్పవచ్చును. ఈ సంప్రదాయ వ్యాపనమువల్ల నాంధ్రదేశమున నొక యుపకారము జరిగెను. వైదిక ధర్మవిరుద్ధము కాని వీరశైవము ప్రచారమయ్యెను. ఆ కారణమున నితర ప్రాంతములలో జరిగిన మతోన్మాద కార్యము లిచ్చట జరుగలేదు. వీరశైవము వేద విరుద్ధమతము కాదని యనేకధా ధృవపడినది. వైదికమత మంగీకరించిన యొక్కటే యొక యాచారమును వీరు తిరస్కరించిరి. అది శివదహనక్రియ. ఇతర వీరశైవ సంప్రదాయములవలె వీరుచచ్చినవారిని భూస్థాపితముచేయుచుండిరి.

ఈకాలమునకు దగ్గఱనే యాంధ్రదేశమున నొక గొప్ప సంఘటన జరిగెను. చాళుక్య చక్రవర్తియైన రాజరాజనరేంద్రుడు వైదికమత క్షైణ్యమును గ్రహించి తన యాస్థాన కవీశ్వరుడైన నన్నయ భట్టారకుని సకలజన గ్రాహ్యముగా పంచమ వేదమైన మహాభారత తెనుగు సర్వజనుల కందుబాటులోనున్న భాషగా నుండెను. వీరశైవ ప్రవిశమనము నైదికేతర మతము లాంధ్రదేశములో వ్యాపించుట కడ్డుపడెను. ఆంధ్రులలో నే జాతికి లేని యొక విశిష్టాచారము కలదు. దాదాపు ప్రతి యాంధ్రబాలుని యక్షరాభ్యాసము "ఓంనమశ్శివాయ" యని ప్రారంభించును. దీనివలన శైవమతము వారిలో నెంత వ్యాప్తమైనదో, యందున వైదికశైవ మెంత యాచరణములో నున్నదో తెలియగలదు. ఇచ్చట నొక విశేషము చెప్పవలెను. టాలమీ యను పాశ్చాత్యయాత్రికుడు భారతదేశమంతయు సంచరించి, తన యాత్రావిశేషములలో 'త్రిగ్లిప్టాన్' లేక 'త్రిలింగాన్' అనెడి యొక దేశమో, పట్టణమో యున్నట్లు తెలిపినాడు. దీనివలన నాతడు సంచరించిన కాలమునకు త్రిలింగ మను దేశమో పట్టణమో యున్నట్లు గట్టిపడుచున్నది. త్రిలిఙ్గశబ్దములో లింగశబ్ద మంతర్భూతమై యున్నది. కాకతీయ సామ్రాజ్యమునకు పూర్వమే త్రిలిఙ్గముండెగా, తత్సామ్రాజ్యమునకు మూడు లింగములు సరిహద్దులుగా నుండెను గావున దానికి త్రిలిఙ్గ సామ్రాజ్యమని పేరు వచ్చెననియు త్రిలిఙ్గ పదముప్పటిదనియు చెప్పవచ్చుట చారిత్రిక వైపరీత్యమగును. ఈ విషయమును శ్రీ కీ. శే. కొమర్రాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు "లక్ష్మణరాయ వ్యాసావళి" యను గ్రంథమున నోపపత్తికముగా నిరూపించియున్నారు. మరియు క్రీ. శ. యెనిమిదవ శతాబ్దమున రచింపబడిన సిద్ధాంత శిఖామణి యను గ్రంథమున ని త్రిలిఙ్గశబ్దము కలదు. ఎనిమిదవ శతాబ్దము నాటికి కాకతీయ సామ్రాజ్యమే లేదని నిశ్చయమేకదా. కొందఱు విమర్శకులు "తెలుగు", "తెనుగు" శబ్దములను "త్రిలింగ", త్రినగ" శబ్దములనుండి పుట్టినవని యొక వింతవాదమును లేవతీసినారు. తెనుగు శబ్దము నన్నయ భట్టారకుడే "తెనుంగునన్ మహాభారత సంహితారచనబంధురుడయ్యె" నని వాడినాడు. తెలుగుశబ్దముకూడ పైన చెప్పబడినట్లు 'త్రిలిఙ్గాన్' శబ్దములోనుండి వచ్చెననుట సమంజసము. ఇంతియేగాక యాంధ్రజాతి యుత్తర భారతదేశమునుండి వింధ్య దక్షిణప్రాంతమునకు వచ్చు త్రోవలో 'తేల్' అను నది దాటవలసివచ్చినది. 'గు' శబ్దము 'గం' ధాతువునుండి వచ్చినది. 'తేల్' నదిని దాటివచ్చుటచే వారికి 'తెలుగు'లని పేరు వచ్చినట్లు కొందరనుచున్నారు. ఏది యెట్లైనను 'తెలుగు' 'తెనుగు' శబ్దములు రెండును కాకతీయ సామ్రాజ్యమునకంటె ప్రాచీనములే యనుట నిశ్చయము.

శైవగ్రంథకర్తలు

వెనుక 6 గురు పండితుల పేర్లనిచ్చియున్నాను. వారిలో ముగ్గురు కర్ణాటకులును ముగ్గురు నాంధ్రులును, మొదటివాడు బసవేశ్వరుడు. మిగిలిన యైదుగురును బసవేశ్వరునికి దాదాపు సమకాలికులే యని తోచును. బసవేశ్వరుడు తన గ్రంథములను దేశభాషయైన కన్నడములో రచించుటయు నందును గేయరూపమున రచించుటయు గమనించదగిన విషయము. ప్రజలలో వ్యాప్తికై దేశభాషయు గేయకవిత్వమును మిక్కిలి యుపకారకములు. ఆయన గేయములకు "వచనముల"ని పేరు, అనగా సంభాషణరూపమున

కములో నున్నవి. కొన్ని తెనుగుభాషలోనికి కూడ పరివర్తనము లైనవి. బసవేశ్వరునకు సంస్కృతభాష వచ్చునో లేదో మన మెరుగము. ఆయన గేయము లాయనయే పాడుచు, ప్రచారము చేయుచు, ప్రజలను తన మతములో చేర్చుకొనుచున్నట్లు చరిత్రవల్ల తెలియును.

కర్ణాటకులలో చెందినవాడైన 'ఏకాంత రామయ్య' కుంతల దేశవాసి. చిన్నప్పటినుండి శివభక్తుడు. ఆయన స్వగ్రామములో సోమనాథ దేవాలయ మొకటి యుండెను. అందుచేత సోమనాథ నామముగల దేవాలయములన్నిటి నాయన దర్శించెను. ధార్వాడ జిల్లాలోని లక్ష్మేశ్వరగ్రామమున నున్న సోమనాథాలయములో పూజచేయుచుండగా 'అబ్లూరు' అను స్థలమున నివసింపుమని శివాజ్ఞయైనట్లు ప్రేరణకల్గెను. అచ్చట జైనపండితుల ననేకుల నాయన వాగ్వాదమున గెలిచెను. శివునిపైన నేకాంతమైన భక్తి కలవాడు కావున నాయన 'ఏకాంత రామయ్య' యని పేరు వచ్చెను.

'పద్మరస' అను నాయన శివయోగి మల్లిఖార్జునుని మనుమడు. ఆయన ధనికకుటుంబములో జన్మించెను. ఒక సామంతునివద్ద మంత్రిగా కూడనుండెను. ఆయన బేలూరను గ్రామమున నివసించి, యొకానొక కాలమున ద్వారసముద్రమున రాజ్యమేలుచున్న బల్లాళరాజాహ్వానింపగా నొక వైష్ణవపండితుని వాదమున నోడించి శైవమిచ్చెనట. తర్వాత శైవమత ప్రచారము చేసుకొనుచు కాశీయాత్ర వెడలి యచ్చటనే నిర్యాణమందెను. పానందచరితము, దీక్షాబోధిని యను గ్రంథము లీయన రచించెను. వానికి తెనుగు పరివర్తనములుకూడ కలవు.

ఇక నాంధ్రపండిత త్రయము శ్రీపతి పండితుడు విజయవాడ నివాసియైన యాంధ్రబ్రాహ్మణుడు. చాళుక్యుడైన యారవ విక్రమాదిత్యుని సేనానాయకుడగు ననంతపాలుని కీయన మతగురువని చెప్పుదురు. ఈయన వంశము కృష్ణాజిల్లాలోని గుడివాడ తాలూకా యెలమఱ్ఱు గ్రామమున నిప్పటికిని యున్నది. ఈయన బ్రహ్మసూత్ర భాష్యము వ్రాసినట్లు వెనుక తెలిపియున్నాను. కాలమును బట్టి చూడగా బసవేశ్వరుని కన్న నీయన కొన్ని సంవత్సరములు పూర్వుడని తోచును. శైవమునకు వేదము నాధారముచేసి దానికి వేదాంత మతగౌరవము నిచ్చినందున నీయన మిక్కిలి ప్రశంస నీయుడు.

మంచనయు నాంధ్రబ్రాహ్మణుడే! 'పద్మరస'వలె నీయనయు ననేక జైనపండితులను వాదములో నోడించెను. ఈయన కాశీయాత్రకుపోయి యచ్చటకూడ శైవమత ప్రచారమును చేసెను. బసవేశ్వరుని దర్శనము కల్యాణి పట్టణమునకుపోయి చేసి, యాయన మన్ననల బడసెను. ఈయన మతప్రచారమును గూర్చి కన్నడమున ననేక గ్రంథములు కలవు. ఈయన వంశముకూడ యిప్పటికిని యున్నది. మల్లిఖార్జున పండితుడు మూడవవాడు. గోదావరి తీరమందలి ద్రాక్షారామ మీయన స్థానము. ఈయనను గూర్చియే పాల్కురికి సోమనాథుడు పండితారాధ్య చరిత్రమును రచించెను. ఈయన యనేక గ్రంథములు రచించెనందురుగాని 'శివతత్వసారము', 'శ్రీ ముఖపద్మర గద్యము'లను రెండుమాత్రమే మనకు లభ్యములైనవి. బసవేశ్వరుని సందర్శించుటకు కల్యాణి నగరమునకు పోవుచుండగా నాయన నిర్యాణము పొందెనట్లు విని, వెనుకకు మరలి వచ్చెను. పై యార్గురి గ్రంథములును శైవమతవ్యాప్తికి మిక్కిలి తోడ్పడెననుట నిక్కువము.

ఆంధ్రదేశములోని శైవమఠములు

ఇదివరకే యైదుమఠము లున్నవనియు, కొంతకాలమునకు మొదటిదైన 'కొలనుపాక మఠము' మైసూరులోని 'బాళెహొన్నూరు'కు మార్చబడినట్లును, చెప్పియుంటిని. ఈ స్థలమునకు కదలిపురమనియు, రంభాపురమనియు కూడ నామాంతరములు కలవు. రేణుకాచార్యులవారు కొలనుపాకలో జన్మించెను. ఇది నల్లగొండ జిల్లాలో నున్నది. ఇప్పటికిని యిచ్చట వీరశైవులున్నారు. శైవ శిథిలములుకూడ కలవు. ఈ విషయము స్వాయంభువాగమములో నీ క్రింది శ్లోకము తెల్పుచున్నది.

తథారేవణ సిద్ధస్య కుల్యపాక పురోత్తమే
సోమలింగాత్తు జననం ఆవాసః కదలీపురే॥

ఒక సన్నివేశము కలదు. ఆంధ్రదేశమున సోమనాథ దేవాలయము లనేకములు కలవు. ఈ పేరుకల శైవులును నితరులును కూడ కలరు. రేణుకాచార్యులవారు, పాల్కురికి సోమనాథుడు మొదలైన యనేక సుప్రసిద్ధశైవులు సోమనాథ దేవప్రసాదమున పుట్టినట్లు తెలియుచున్నది. సౌరాష్ట్రదేశమునందలి సోమనాథ క్షేత్రమే యితర సోమనాథ క్షేత్రముల నామములకు ప్రేరకమై యుండును. శ్రీశైలము కర్నూలు జిల్లాలో నున్నట్లును నచ్చటికి శైవేతర యాత్రికు లనేకులు నేటేట కూడుచున్నట్లును వెనుక తెల్పియున్నాను. ఆంధ్రదేశములో శైవమతవ్యాప్తికి మహామాహేశ్వరుడైన రేణుకాచార్యు లిచ్చట పుట్టుట యొక కారణమై యుండును. కావున యాంధ్రదేశములో కొలనుపాక, శ్రీశైలములను రెండు సుప్రసిద్ధ మఠము లుండుట, యనేక సోమనాథ దేవాలయము లుండుట శైవమును ప్రచారముచేసిన మహాపండితు లుండుట చూడ నొకానొక కాలమందు శైవమత మాంధ్రదేశమున మిక్కిలి వ్యాప్తమైనట్లు నిదర్శించుచున్నది. రేణుక విజయమను గ్రంథమున వెనుక నుల్లేఖించిన విచిత్ర సన్నివేశము తెలుపబడియున్నది. సూత్రభాష్య రచనానంతరము శంకరాచార్యులవారు రేణుకుని సందర్శించి తనకు దీక్షయిమ్మని కోరెనట! అంత రేణుకుడు తగిన శిష్యుడు దొరకినందులకు సంతసించి దీక్షయిచ్చుటతోపాటు చంద్రమౌళీశ్వర లింగము నొకదాని పూజింపుమని యొసంగెనట. ఈ విషయము 'రేణుకవిజయము' 'గురువంశకావ్యము', 'వేదాంతసారవీరశైవ చింతామణి' 'శివతత్వరత్నాకరము' నను ప్రాచీనగ్రంథముల తెల్పబడినవి. ఒక్క గ్రంథములో నుండి యనువాదము నిత్తును.

తతస్సరేవణాసిద్ధః సంప్రదాయప్రవర్తినాం
శంకరాచార్యవర్యాణాం పారంపర్యక్రమాగతమ్.
రేవణా సిద్ధ సంప్రాప్తం చంద్రమౌళీశమప్యదాత్.

(శివతత్వసారము-కెళది బసవకృతము) పుట 10

ఈ గ్రంథమునకు రావుబహదూర్ హెచ్. కృష్ణశాస్త్రి గారు పీఠికను వ్రాయుచు పైన తెల్పిన "చంద్రమౌళీశ్వరలింగ మిప్పటికిని శృంగేరీ మఠములో పూజింపబడుచున్నట్లును, క్రమముగా నది విద్యారణ్యులవారి యధీనములోనికి వచ్చినట్లును" తెల్పినారు. "విచిత్రమేమనగా వీరశైవులైన కెళదిరాజులు శృంగేరీ మఠము నెడల మిక్కిలి భక్తియుక్తులై యున్నారు. అందులకు వారు రేవణసిద్ధ సంప్రదాయానుయాయులని యూహింపవచ్చును." అనికూడ వారు వ్రాసినారు.

కొలనుపాకమఠము మార్పబడిన 'బాళెహొన్నూరు' గ్రామమున, 'శృంగేరియును' పదిహేను మైళ్ళ దూరములో నున్నవి. రేణుకమఠమున నిప్పటికిని శంకరాచార్యులవారి ప్రతిమకలదు. ఈ విషయ మింకను పరిశీలింపవలసినదై యున్నది. ఆచార్యరచయిత స్తోత్రములన్నియు సూత్రభాష్యరచనానంతర కాలము వగుట, యీ యూహకు బలకరము. ఆంధ్రదేశములో శంకరుని యద్వైతము ననుయాయులు మిక్కిలి యధికసంఖ్యాకులు. వారందరికిని శివపక్షపాత ముండుట నిశ్చయము. కావున వీరశైవు లద్వైతులతో వివదింపలేదు. ఈ వివాదరాహిత్యము, మతోన్మాద రాహిత్య మాంధ్రవీరశైవమునకు గొప్పగుణములు.

కర్ణాటకమున వీరశైవులు లింగాయతులనియు తెలుగు దేశమున జంగములని పిలువబడుచున్నారు. బ్రాహ్మణులలో కూడ వీరశైవులున్నట్లు వెనుక తెలుపబడినది. జంగములు లింగమును సామాన్యముగ దండపు కట్టుకొందురు. కొందరు మణిబంధమునకును, మరి కొందరు కంఠమునను కూడ ధరించుట కలదు. సామాన్యముగ నీలింగముల నెఱవేరె క్రొత్తల సువర్ణాదిలోహములతో చేయబడిన పేటికలలో నుంచుటకద్దు. 'జంగం' శబ్దము జంగమశబ్దమునుండి వచ్చినది. ఇట్టివారిందరును సంచారలింగములని యాగమములు తెలుపుచున్నవి. ఆంధ్రదేశములో నిజాతివారు వర్తకము, చేనేత వ్యవసాయము, బట్టలుకుట్టుట మొదలైన వృత్తు లవలంబించుచున్నారు. కొందరు శివాలయములలో నర్చకులుగా కూడ కలరు. విశ్వబ్రాహ్మణులు కూడ వీరశైవులలో నొక తెగయే! వారు సామాన్యముగ కంసాలి, వడ్రంగి వృత్తుల నవలంబించుచున్నారు. జంగమ ద్విజులకు శిష్యవర్గము కలదు. వారు వారి పూజల నందుచున్నారు. ఈవిధముగా వీరశైవులు గ్రామార్థికములో భాగస్థులై, వివిధ వృత్తుల నవలంబించుచున్నారు. ఇది యాంధ్రగ్రామజీవనములో భాగమై పోయినది. అందువలననే గ్రామములు మతకలహములు లేకుండ నున్నవి.

పాల్కురికి సోమనాథుడు

బసవేశ్వరుని తరువాత వీరశైవ మాంధ్రదేశమునందుకంటె నాయన స్వదేశమగు కర్ణాటక దేశమున నెక్కువ వ్యాప్తమయ్యెను. ఈ మతము తెనుగుదేశములో వ్యాప్తమగుటకు బసవేశ్వరుని తరువాత కొన్ని సంవత్సరములకు పుట్టిన సోమనాథుడు ముఖ్య కారణుడు. కావున నీయనను గురించి కొలదిగా తెలుపుట యప్రస్తుతము కాదు. ఈయన ఫలానా సంవత్సరము పుట్టెననుటకంటె క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్ది పూర్వార్ధమున వరలెననవచ్చును. ఆయన జన్మస్థానము కూడ వివాదగ్రస్తమే! కాని యది హైద్రాబాదు రాష్ట్రమందలి పాలకురికి యని బహుళ సంఖ్యాకులు విశ్వసించుచున్నారు. ఇందులకు కొన్ని దృష్టాంతములు కలవు. ఆ గ్రామమున సోమనాథాలయము కలదు. సోమనాథునిదనియెడి యొక శిలాప్రతిమ నారాధింతురు. దానిపై "సో—న" యను నక్షరములు మధ్యాక్షరము లేకుండా కనపడుచున్నవి. వీరశైవ కుటుంబము లిప్పటికిని కలవు. రేణుకాచార్యులును సోమనాథుడును, నొక్కే రాష్ట్రమున పుట్టుట యపూర్వ సంఘటనము. ఈయననుగురించి యెక్కువగా ప్రశంసించినను గాని యొక బ్రాహ్మణకుటుంబంలో జన్మించెననియు, ఉపనయనము నొంది శైవదీక్ష గ్రహించెననియు తపఃప్రభావమువల్ల నాయనకు కవితాశక్తి కల్గినట్లును మాత్రము చెప్పిన చాలును. బసవపురాణము, పండితారాధ్యచరిత్ర యనునవి యీయన ముఖ్యగ్రంథములు. వీటిని గూర్చి వెనుక మనవిచేసియున్నాను. రెండు గ్రంథములును జాను తెనుగుభాషలో ద్విపద వృత్తములో వ్రాయబడినందుచే, వీటికి ప్రజలలో ప్రచారమెక్కువయై తన్మతమునకు దోహదమయ్యెను. బసవపురాణము తమిళ కర్ణాట భాషలలోనికి ననువదింపబడినది. ఈ గ్రంథములలో తమిళ సిద్ధాంతమునకు మూలపురుషులగు కొందరు నాయనారుల చరిత్రము లున్నవి. ఈయన దృష్టిని బహుళ వాఙ్మయము ప్రబలెను. ఈయన సంస్కృత కావ్యములను కూడ వ్రాసెను. వీనిలో నతని కవితానైపుణ్యమును, వాదపటిమయు చూపెను. బసవోదాహరణమను నొక స్తోత్రము మిక్కిలి రసవంతమై యలరారుచున్నది.

శా॥ యస్సంగీతనిధిః, మహామహరభవం యే నార్చితం సూనృతం
యస్యాశ్వస్తి, యతి స్తదీయ కుచిరావాత్, యద్వా శైవవ్రతం
యన్నామ్నాం నవకోటిరిద కరుణా, యస్మిన్ మహాత్వాధికం
సర్వం త్రిజగంతి వాతు బసవాహ్వశ్శివ ధామామణిః.

ఈ శ్లోకమువలన నతని శైలి తెలియును.

వీరశైవ మతచరిత్రలో బసవేశ్వరుని తరువాత సోమనాథుడే సుప్రసిద్ధు డనవచ్చును. ఆయన యొక వ్యక్తి కాదు, సంస్థ.

శైవరాజ్యములు

ఏ మతమైనను రాజుల ప్రాపుననే వృద్ధినొందెనట్లు తెలిసికొనియున్నాము. అట్లునే వీరశైవముకూడ రాజాదరణమును పొందెను. కాకతీయ సామ్రాజ్యస్థాపకుడగు కాకతిప్రోల చక్రవర్తి బిజ్జలునికంటె కొంచెమో గొప్పయో పెద్దవాడు. అనగా ప్రోలుని వార్ధక్యమును బిజ్జలుని యౌవనము సమకాలికములు. ఓరుగల్లు కాకతి చక్రవర్తుల వంశమువారు శైవులై తన్మతమునకు మిక్కిలి దోహద మొసంగిరి. అది రాజ్యమతమయ్యెను. చక్రవర్తులందరును శైవులే. కాకతీయ గణపతి రుద్రచక్రవర్తి ఈశాన శివగురువుల యొక్క శిష్యుడని వెనుక తెలుసుకునియున్నాము. పాల్కురికి సోమనాథుడు పన్నెండవ శతాబ్దాంతమున మొదటి ప్రతాపరుద్రుని సమకాలికుడై యుండును. సోమనాథుడు ఓరుగల్లుకు కూడ [illegible] దురు. సోమనాథుని కావ్యములలో విద్యానాథుని

ప్రశంసకలదు. ప్రతాపరుద్ర యశోభూషణ కర్తయగు విద్యానాథుడు మొదలైన యనేక మహాకవులు సాహిత్యము నెంతయో పెంచిరిగో వీరశైవము నంతగా ప్రాకింపజేసిరి. శ్రీనాథుడు రచించినట్లు చెప్పబడు క్రీడాభిరామమున నోరుగల్లు పట్టణమునందలి శైవమత ప్రదర్శనములు బహురమ్యముగా వర్ణింపబడినవి. ఆ వర్ణనలు చదివినవారు తత్ప్రదర్శనములలో బ్రాహ్మణేతరు లెక్కువగా పాల్గొనినట్లు తలంపకపోరు. ఈ గ్రంథము చదివినయెడల నందు వర్ణింపబడిన మతము వీరశైవమే యనియు నది ప్రజలలో విశేష వ్యాప్తి జెందినదనియు గట్టిగా చెప్పనగును. ఈ కాలమున మతములనుగూర్చి వాదోపవాదము లున్నను తదనుయాయుల యసాత్త్వము కనపడదు. ఓరుగల్లు కాక గోదావరీ తీరమున ద్రాక్షారామము పశ్చిమమున కాళేశ్వరము, దక్షిణమున శ్రీశైలము లను క్షేత్రములు ముఖ్యములు. కాకతీయ సామ్రాజ్యపతనమువరకు తత్సామ్రాజ్య చరిత్ర మిక్కిలి తేజోవంతమై యున్నది.

కాకతీయ సంప్రదాయమునే యొకవైపు విజయనగర చక్రవర్తులును మరియొకవైపు, అద్దంకి, కొండవీడు, రాజమహేంద్రవరము మొదలైన స్థలముల పరిపాలించిన రెడ్డిరాజులు ననుసంచిరి. ఈ కాలమునాటివి యనేక శాసనములు కలవు. వానిలో శైవపండితుల యొక్కయు గురువులయొక్కయు శివద్విజులయొక్కయు ప్రశంసలు కలవు. ఆ కాలమునాటికి బ్రాహ్మణా బ్రాహ్మణ వీరశైవు లున్నను వారు స్పర్థించలేదనియు తోడుతోడుగా శైవప్రచారము చేసిరనియు నమ్మవచ్చును. శ్రీనాథాది మహాకవులుకూడ నీ ప్రచారమునకు మిక్కిలి దోహదమొసగిరి.

విజయనగరము నేలిన సంగమ సాళువవంశములు రెండును, శైవమతము ననుసరించెను. శంకరాచార్యుల తర్వాత మతాకాశమున సూర్యుడై వెలింగిన విద్యారణ్య మునీంద్రుని భిక్ష యిది. శైవముతోపాటు శంకరుడు సంపాదించిన చంద్రమౌళీశ్వర లింగము కూడ విద్యారణ్య మునికి సంక్రమించెను. తాను శృంగేరి మఠమున కధ్యక్షుడై రాష్ట్రమునందలి బహుళజనోపయోగమునకై పుష్పగిరి విరూపాక్ష పీఠములను స్థాపించెను. ఇవియు సామాన్య శైవ వ్యాప్తికి తోడయ్యెను. ఈవిధముగా సామాన్య వీరశైవములు స్పర్థలేకుండ ప్రక్కప్రక్కన వర్ధిల్లెను. కర్ణాటకమందలి మత చరిత్ర యింతకంటె కొంచెము భిన్నము. ఈ విధముగా పదునాల్గ శతాబ్దాంతమువరకు శైవమత ప్రచారము జరిగెను. వెనుకటి యే రాజులును మతవ్యాప్తికి ఖడ్గము నుపయోగించినట్లుకాని యితర మతముల నసహ్యించుకొనినట్లుగాని యగపడదు. కృష్ణరాయలు కూడ యీ మతసహన సంప్రదాయమునే యనుసరించెను. తాను వైష్ణవుడయ్యు నితరమతములకు తన యాస్థానమందు తావొసంగెను.

ఆంధ్రదేశములోని శైవస్థలములు

పరికించి చూచిన నాంధ్రదేశమున విష్ణుస్థలములకంటె శైవస్థలము లెక్కువగానున్నవి. వెనుక నుల్లేఖించిన శ్రీశైల ద్రాక్షారామ లింగములు కాక పంచభూత లింగములలో నొకటైన వాయులింగము కాళహస్తియందున్నది—ధూర్జటి మహాకవి శ్రీ కాళహస్తీశ్వరాయను మకుటమున నొక శతకము నీ దేవుని కంకితము చేసినాడు. మరియు తత్స్థల మహాత్మ్యమునుకూడ రచించినాడు. ఇప్పటికిని శైవమతము పదునాల్గవ శతాబ్దాంతమున కెట్లుండెనో యట్లే యున్నదని గట్టిగా చెప్పవచ్చును. వేమనపద్యములలో నొక పద్యములో శివాలయములేని యూర నివసింపవలదని హెచ్చరించినాడు. ఆంధ్రదేశమందంతటను మహాశివరాత్రి మిక్కిలి పవిత్ర దినము. ఇంతియేగాక శివుని భార్యయైన శక్తియొక్క యంశలు ప్రతిగ్రామమునందును గ్రామదేవతలుగా వెలసినవి. అన్ని మతములవారును వీరిని కొలుతురు. శివశక్తి లోకమాతృయొక్క రూపములగుటచే వీరందరు శైవులే యనవచ్చును. ఇట్లీ రెండు మతములును పరస్పరము సంబంధము కలవై శైవమును పెంచిన వనుటలో నెట్టి సందేహమును లేదు.

ఉపసంహారము

జనాభా లెక్కలు తీసుకొన్న శైవులు ఆంధ్రదేశములో నధిక సంఖ్యాకులని నిశ్చయము. ఇతర ప్రదేశములలోగల మతాంతః కలహము లిచట లేవు. వీరశైవమతమునకు ప్రచారము చేయవలసిన కాలము కొన్ని శతాబ్దముల క్రిందటనే గతించెను. కావున శైవమత మట్లే యున్నది యున్నట్లుండిపోయెను. బ్రాహ్మణులలో వీరశైవుల నారాధ్యులనియు, బ్రాహ్మణేతరులను జంగములనియు పిల్చుచున్నారు. ఈ రెండవ తెగవారిని లింగబలిజెలని కూడ వాడుట కలదు. శైవమతమును గూర్చిన వాఙ్మయ మిపు డపారముగా నున్నది. ఇటి గ్రంథములలో ననేకములు సంస్కృత పురాణములు మొదలైన గ్రంథముల యనువాదములు. కాని వీరశైవమత చరిత్రము వ్రాయుట కెక్కువగా నాధారములు కానరావు. ఆ మతమును గూర్చిన గ్రంథములలో చరిత్రాంశముల నేరుకొనవలెను.

విచ్చుకత్తులు

శ్రీ మంథా వెంకటరమణారావు

** మంగలివాళ్ళ షాపు. సైదయ్య కత్తి పదును పెడుతున్నాడు. వయస్సు 70 సం॥ ఉంటాయి, కాని దృఢమైన నల్లటి దేహం. ముఖంలో ముసలితనం ఉట్టిపడుతున్నా, కన్నులు ఇంకా ఏదో శక్తిని, కాంతిని నాటిలో ఇముడ్చుకున్నాయి. తలమీది వెంట్రుకలు పండిపోయి ఉండటం సహజం, ఒంటిమీదఉన్నవి, ఒక చిరుగులు బనియను, గళ్ళలుంగీ.

తిరుగుడు కుర్చీలో కూర్చున్నాడొకానొక ఆసామీ- అతని జుత్తు కెరటంలా మీదకి లేచి వెనుకకు పడుతోంది. మెడక్రింది నెరసిఉన్నాయి పొడుగాటి వెంట్రుకలు. కళాయిపోయిన అద్దంలో ముఖపు ప్రతిబింబాన్ని వెతుక్కొనే ప్రయత్నంలో ఉన్నాడతను. అతని వయస్సు 45–50 సం॥ అనుకొని ఉండవచ్చు.

ఆసామీ: (అద్దంలో ముఖం చూసుకొనేందుకు బ్రహ్మప్రయత్నం చేస్తున్నవాడిల్లా ఒక్కసారి బాధగా) అమ్మా......!

సైదయ్య: (చటుక్కున ముందుకువెళ్ళి ఎంతో శ్రద్ధ కనపరుస్తూ) ఏమిటయింది బాబూ!

ఆసా: (క్రిందికిదిగి) తేలో ఏదో!

సైద: (ఆత్రంగా) తేలో ఏదో...ఏమిటయింది?

ఆసా: ఏమిటవుతుంది—కుట్టింది.

సైద: ఆసికాలాడుతున్నారా బాబూ—

ఆసా: నీతోనా!! సరి సరి......అబ్బ. ఇంకా నొస్తూఉంటేనే!

సైద: నా దుకాణంలో తేళ్ళా! సరిసరి బాబూ! నాకు జ్ఞానం వచ్చిన రోజ్నుంచి నడుపుతున్నా నా దుకాణం—ఒక్కరోజు! చిన్న తేలుపిల్ల...చిన్న పిల్ల ..ఎవరినైనా ...ఛీ! కొంచెం అన్నా కరవ లేదంటే నమ్మండి.

ఆసా: కరవడం లేమిటి నీ బుర్ర.

సైద: పులకరించినా అంటి బాధించదు బాబూ. తేలుకరవదనే బాబూ!

ఆసా: అందులో తేలుందో పాముందో చూడమరి వేగం... ఇక్కడ గంటలకొద్దీ పడి ఉండేందుకు నాకు టైము ఏమీ లేదు.

సైద: కోపం చెయ్యకండి బాబూ! తేలుకాదు కూర్చోండి.

ఆసా: చూడకుండా నీ హామీ ఏమిటి మధ్యని.

సైద: మహా అయితే ఒక నల్లిపిల్ల అయ్యుంటుంది బాబూ... చూడండి.

(కుర్చీదిండు ఎత్తుతాడు)

ఆసా: (పక్కకి గెంతులు వేస్తూ) అమ్మ బాబోయ్!!

సైద: (చిరునవ్వు నవ్వుతాడు ఏదో విజయం పొందినట్టుగా)

ఆసా: మనిషిని అమాంతంగా పిప్పిచేస్తాయి—ఎంతెంతో... నల్లో!!!

సైద: ఏనుగుని మింగేస్తాయిబాబూ...మా నల్లులా—ఏమిటింకా తెలీదు.

ఆసా: నీకు తెల్సే ఈ నాటకం ఆడుతున్నావా? సరి! మరో దుకాణం ఏదీ ఉండి ఏడవ లేదు కాబట్టి నీదాన్లో చావడం.

సైద: నిజం సెలవియ్యండి బాబూ ఏ నెత్తిన వాతో కాంపిటీషన్ పెట్టి ఈ ఊర్లో నిలబడగల్డు? ఇప్పుడయితే నేను ముసలాడ్నయిపోయేను కాని బాబూ—ఇప్పుడైనా సరే అంతా ఎవ్వర్రెడీ, అప్టుడేట్ బాబూ...

ఆసా: ఏడిసినట్టే ఉంది.

సైద: కూర్చోండి బాబూ ఫరవాలేదు.

ఆసా: (కూర్చుంటూ) ఆ నల్లుల్ని కొంచం చూతమార్చరాదూ సంవత్సరానికోసారన్నా? డబ్బిచ్చుకుని, పైగా వీటికి అనువయిపోయి వీటిచేత కొట్లుతినడం కూడాను... వేగం కానీ; గడ్డాంగీసి చాలు.

సైద: తమ తల మాసిపోయింది—ఒక్క పదినిముషాలు ఓర్చుకోండి చాలు.

ఆసా: పొమ్మంటావా? గడ్డాం గీస్తావా?

సైద: తమ చిత్తం...ఎలా కానిమ్మంటే అలానే కానిస్తాను. నా దూటి కదా అని తమకి మనవిచేసేను తలమాసి గడ్డి దుబ్బులా ఉందని...

తమకిష్టం లేదంటే సాకేంపోయిందం?

ఆసా : దన్లాఉందీ?

పైడి : జుత్తుమాస్తే ఎలా ఉంటాడో తమకు తెలీదా బాబూ?

ఆసా : (కోపంగా) కోయ్! నీ పేరేమిటోగాని, ఒచ్చినందుకు మహా ఎక్కువపాఠం నేర్పేవ్?

పైడి : కోపం మనకొద్దు బాబూ...తమలాంటివారికది ఉపయోగం లేదు...

ఆసా : ఏమిటేమిటి...హాఁ! (ఉగ్గబడిగి) వచ్చినందుకు...శాస్త్రి వెధవ మొకాణం...

[పైకిపోతూ ఉంటాడు]

పైడి : తమలాటివారు పాఠం నేర్చుకున్నారా? ఎంతపాపోనాడి చూసేరు కదా? అన్నింటికీ మాది ఒకటోరకం బాబూ!

ఆసా : (రోడ్డుమీదకిపోతూ) వెధవ దుకాణం.

పైడి : గడ్డాం అన్నా గీయించుకోకుండా అలా అనకండి బాబోయ్! న్యాయం దయచెయించండి! తమకి దేవ్ ఆనంద్ క్రాపు కావాలా? దిలీప్‌కుమార్ క్రాపు కావాలా? నాగేశ్వరరావ్ మీసం చెక్కమంటారా? ఏదన్నా రెడీ, ఈ ముసలాడు. ఎవడొస్తాడో రమ్మనండి ఆపాటివిద్దున్నవాడు. చాలెంజ్!'

[మారంగా ఆసామీమాటలు—పోరా! పోరా!]

[నీలిలుంగీ-మాసినగడ్డాం-వయస్సు చెప్పడం కష్టం-ముప్పై నలభై మధ్యని ఉండొచ్చు, మాసిఉన్నగడ్డాం, ఒంటి రంగులో కల్సిపోయింది. ఆ వ్యక్తి ప్రవేశం—భుజం మీద ఎర్రఅంచుల టర్కీతువ్వాలు - చేతికి రోల్డుగోల్డు గొలుసుతో వాచీ-చూడగానే అతడొక బట్టలవ్యాపారస్తుడేమో అన్న అనుమానం కలుగుతుంది.]

అతను : ఏమిటి పైడయ్యా... నాగేశ్వరరావు కేమిటయింది... అబ్బెబ్బే - నువ్వేం నాకు చెప్పటంలేదు...

పైడి : ఓహోహో - చిన్నబాబు! రండి రండి...గడ్డాం బాగా మాసిపోయింది. ఈసారికి రెండుసార్లన్నా గీయించవల్సింది...ఈనెల బొత్తిగా కనిపించడం మానేసేరు.

చి. బా : ఔనుకాని, నాగేశ్వరరావుకి ఏమిటయిందన్నావ్...

పైడి : తమకి తెలీకుండా నాకు తెలుస్తాయా బాబూ ఆ విశేషాలు...

చి. బా : నీదంతా 'అప్-టు-డేట్' కదు పైడయ్యా. సినిమా భోగట్టాలేమిటి, రాజకీయాలేమిటి—ప్రతీనెలా పట్నం వెళ్లివస్తూ ఉంటావ్ మరి...

పైడి : ఒప్పుకున్నారా? ఒప్పుకున్నారా బాబూ! చూసేరా ఆ కలంపాటి మనిషి... ఆకిల్లీకొట్టుపక్క...

చి. బా : ఇంతకీ ఏమిటయిందో నాగేశ్వరరావుకి చెప్పేవ్ కాదు - కొత్త సినిమా తీస్తున్నాడా...కొత్త ఫిల్ములో బుక్కయేడా?

పైడి : అదేంకాదు బాబూ...అంత గట్టిగా అన్నావుగదా తమరు ఆలకించే లేదా?

చి. బా : వింటే నిన్నడిగడమేం...

పైడి : ఇక్కడి 'పేపన్' బాబూ...మన దుకాణం 'అప్-టు-డేటు' అ బాబుకి చెప్పుతున్నాను - తమకి గీసేను నాగేశ్వరావు మీసం ఎలా ఉందంటారు...తమరు సరిగ్గా సినిమా యాక్టర్ లాగనే ఉన్నారు...

చి. బా : ఓస్. అదా! ఇంత గొడవానా - ఏం బ్రహ్మాండం బద్దలయిందో అనుకున్నాను...

పైడి : గడ్డాంనిండా వెంట్రుకలు మొలిస్తూఉంటే కత్తి ఉరకలేస్తోంది బాబూ....కూచోండి....

చి. బా : ఇలా ఈ బెంచీమీద కూర్చుంటాను కానీ...

పైడి : నా పాపుకి చిన్నతనంబాబూ! రండ్రండి... కుర్చీ ఎక్కండి.

చి. బా : కాదు పైడయ్యా...

పైడి : ఇవాళ కొత్తలా మాట్లాడుతారేం బాబూ...చిన్నప్పటి కాడ్నించి తమరా కుర్చీలోనే కూర్చొనే...

చి. బా : ఎప్పుడూ నీ బలవంతవల్లే.

పైడి : నా ముందన్నారుకాని, ఇంకెవరిముందూ అనకండి బాబూ ఆమాట - దయచెయ్యండి కుర్చీమీదికి - దీస్నించుతారా బాబూ!

[చిన్నబాబు, చేసేదిలేక కుర్చీఎక్కుతాడు]

అది...అలా కూర్చోండి...తాజా తాజాకబుర్లు చెప్తాను.

చి. బా : ఏమిటి కొత్తసంగతులు?

పైడి : (బల్లదగ్గరకి వెళ్తూ) ప్రేమ్‌నాథ్, బీనారాయ్‌ని పెళ్లాడేడు...

చి. బా : (ఆశాభంగం కాగా) ఓస్...అది ఏనాటికబుర్లే...పెళ్లవడం...పిల్లడుపుట్టటం అన్నీ ఏనాడో అయింది...ఇదేనేమిటి పైడయ్యా నీ 'అప్-టు-డేటు?'

పైడి : ముసలాడ్నయిపోతున్నాను కదా బాబూ....జ్ఞాపకశక్తి కూడా లేకుంటే మరి...పోనీ ఇది వినండి...అదెవర్తి చెప్మా...ఆ స్టారు...సుంద్రముఖం అదీను...

చి. బా : *ప్రేమపుష్ప సంగతేనా? నువ్వనేది?

పైడి : ఠీక్!! సరిగ్గా పెలవిచ్చేరు...అది...

చి. బా : అది మొగుడ్నొదిలి,*బదరీమోహన్‌తో లేచిపోయింది.

పైడి: (ఆశ్చర్యంగా) అర్రెర్రె! తమకెలా తెల్సిపోయింది, నేను చెప్పకుండానే...

చి. బా : వెళ్ళవోయి, నువ్వూ నీ గమ్మత్తులూనూ...

పైడి : తమరుకూడా అలానే అనేస్తున్నారూ.

---

* ఈ పేర్లు కల్పితములు ఎవరికీ వర్తించవు.

చి. బా : మరేమనమంటావ్? నువ్వేకదా కిందటిసారి నాతో చెప్పేవ్...

పైడి : తమకి సరిగా యాదిస్తులేకపోయి ఉంటుంది...పక్కోడితో చెబుతుంటారు...

చి. బా : నువ్వు మరీ వినిపించుకోవ్...నాకు ఆ మాటే మీకి కూడానా?

పైడి : పోనిండి, మరేంకొత్తగోష్టీపోసలాటి కబురు తమరు చెప్తారా?

చి. బా : నువ్వేంచెప్పావ్? నేను నీకు ఉత్సాహకారంగాటే కబురుచెప్తా విను.

పైడి : తమరింత కోపగించుకోకండి. కబురు విన్నాక అనండి...

చి. బా : కబురు విన్నాక నువ్వను, నాకు కోపం ఉండేమో... ఎంతలాంటి కబురో.

పైడి : (కత్తినూరుతూ దగ్గరికివెళ్ళి) చెప్పండి బాబూ...ఎంత కొరంగా ఉందో చూదాం...

చి. బా : నీ కొడుకు వచ్చేడోయ్.

పైడి : (షాకుతిన్నట్టయి) కొడుకా!!!

చి. బా : ఒక కొడుకుండేవాడి నే మరిచిపోయే వేవిటి?

పైడి : (బిత్తరపోతాడు)

చి. బా : ఉల్లిఖారంలా ఉందామరి?

పైడి : (ముఖం భయంకరంగా మారుతుంది—ముఖం దగ్గరగా పెట్టి...కత్తిపైకెత్తి) నిజమా...చిన్నబాబూ?

చి. బా : (వెనక్కితగ్గి, భయంతో) వోయి! వోయి! పైడయ్యా! ఇదేమిటి?

పైడి : (ఈ ప్రపంచంలోకి పడినవాడిలా ఉలికిపడి) ఏదో ఒక్లి మరిచిపోయి నట్టయిందిబాబూ! (వెనక్కితగ్గి) తమకెక్కా కోపంచేదు బాబూ...

చి. బా : నిజమేనని నమ్ముతున్నావేవిటి కొంపతీసి! ఉత్తదోయి.. ఉత్తుత్తికబురు...పదిహే నిరవైఏళ్లయిపోయిన వాడింకా రావడంకూడానా?

పైడి : తమకి కనిపించే ఉంటాడు బాబూ...

చి. బా : భగవత్సాక్షి! తల్లితోడమ్మా! నీమీదొట్టు! ఉత్తినే భలేకబురు చెబ్దామని గమ్మత్తుచేసేనంతే...

పైడి : (గొంతు తగ్గించి) నిజమా...అబద్ధమా చిన్నబాబూ!

చి. బా : సరదాకేదో అబద్ధం ఒకటాడేనని, అన్నీ అబద్ధాలేనా?

పైడి : అంతమాటనగల్నా తమని!

చి. బా : పైడయ్యా...ఒకమాటచెప్తాను కోపగించుకోవుకద...

పైడి : తెచ్చుకోక పోవడమేంబాబు! కోపంవస్తుంద...పీక మెయ్యాలవొస్తుంది...

చి. బా : వినకుండానే అనేస్తున్నావేంటి...

పైడి : వినాలా బాబు...ఆమాటె గ్రహించుకోలేనా...

చి. బా : ఇరవైఏళ్లయింది వాడు వెళ్లిపోయి...ఇంకా నీకు...

పైడి : లాభంలేదుబాబూ?

(పైడయ్య, గడ్డంగీస్తూ ఉంటాడు—పెద్ద, నల్లటి, మరికి గడ్డం—బాగా పెరిగినజుట్టు—ధూళిపట్టిన కాకిపంట్లాం, లాల్చీ—బాగాఅరిగి, ఏనాడూ పాలిష్ఎరుగని బూట్లు—ఓట్ నన్నింటినీ మోస్తున్న ఒకమనిషి షాపులోనికివస్తాడు—శరీరం బలమైనది. సులభంగా ఆవేశాన్ని పొందిగిలిగె లట్టేనుఖం. వయస్సు 40, 45 సంవత్సరాల మధ్య ఉంటుంది.

అతనువచ్చి—

షాపు అంతా కలియచూస్తాడు - పైడయ్య ముఖంచూసి, పని ఆపిచూస్తాడు—.

ఆ వ్యక్తి పైడయ్యముఖంలోకి తీక్షణంగా చూస్తాడు—పైడయ్య భయంతో ఉలికిపడ్డట్లవుతాడు)

వ్యక్తి : (కరకుగా) గడ్డంగీస్తావయ్యా?

పైడి : ఆ బెంచీమీద కూర్చోండి.

వ్యక్తి : ఈ గడ్డాం గియ్యగలవా...

పైడి : అందుకేకదు బాబూ నే నున్నాను...ఆ గడ్డాం పిపా

వ్యక్తి : నీ చేతులు వణకవు?

పైడి : (ఆశ్చర్యపోయి) చేతులు వణుకుతాయా? అదేమిటి బాబూ అలాఅడగేరు!

వ్యక్తి : ముసలిచేతులు...అపాత కత్తి?

పైడి : (నొక్కుతూ) వీకు పైడయ్యబాబు...ఈ కత్తా? ఇద తగులితే పర్రున పీక ఎగిరిపోదా బాబూ!

వ్యక్తి : ఏదచూదాం...వేగంకానీ...

పైడి : బెంచీమీద కూర్చోండి దయుచేసి ఈ గడ్డాం అయిపోగానే మీ దానిపని పడతాను...

చి. బా : వోయి పైడయ్యా! నీకు తిమాస్తి భయమేస్తోంద, నువ్వలా అన్నాక—చాలు చాలు...గడ్డాంఅవు...

పైడి : ఇన్నేళ్ళయింద...పైడయ్యని సంగతింకా కొత్తేనా? వీడి చేతిలో చెప్పినట్టు వినుకోదా బాబూ కత్తి!

[ఈలోపున వ్యక్తి బెంచీమీద కూర్చుంటాడు]

చి. బా : ఎంత పాతబడినా, నీ దుకాణం ఎక్కేసరికి కొత్తగానే ఉంటుంది మరి...

పైడి : (గడ్డాంగీస్తూ) 'అప్-టు-డేట్' కదా బాబూ...

చి. బా : ఊళ్ళో 'కరంట్' లేకపోయినా నీ కొట్టుకి 'బల్బు'—ఎలక్ట్రిక్ 'స్టవ్వు'...

పైడి : ఏ నిమిషం వచ్చిపడుతుందో, దాని సిగ్గోసిన ఎలక్ట్రీ... అదొచ్చేసరికి మనం తయారుగా ఉండకపోతే మనషాపుకే పరువునష్టంబాబూ?

చి. బా : అవేకాకుండా ఎంత పాతబడినా కొత్తదనం ప్రతి సెకండులో కనిపించేటట్టు చేసేవి ఈ కుర్చీకింది నల్లులు...

THE *Fascinating*

New

Behala De Luxe

మహోత్సాహముతో పర పింఛము విప్పియున్న మయూరము ...
...కొనసుటకు. ఐ. ఇ. డబ్ల్యు. వారు వర్యాప్త హైనవంపులతో నిర్మిం
చిన పంకాలు సరిపోలియున్నవి గదా! బెహాలా డీలక్స్ సన్నిది
మైన పనితనమున నాటిచేనిదియే గాక, కొన్నిపాటి కరెంటు ఖర్చుతో,
ఎక్కువ విస్తీర్ణమునకు ఎక్కువ గాలిని ధారిగా నిచ్చును.
ఐ. ఇ. డబ్ల్యు. పంకాలు-ఆధునికమైనవి, సుఖము, సౌఖ్యము నిచ్చుటకై
వినక సాధనలు చేసి కోరుకుడి.

దీ ఇండియా ఎలెక్ట్రిక్ వర్క్స్ లిమిటెడ్,
"పకనాఫ్ బిల్డింగ్స్"
29. మౌంట్ రోడ్ : : మదరాసు-2.

పైడి : బాబూ...నా కొట్టుని ఎక్కెక్కి ం ఆడ్డం దర్శ్రమా! ఇన్నే ళ్లయి ఎవిడు...

చి. బా : ఆగాగు...మళ్ళీ మొదలెట్టకు...నీ ధాటికి ఎవ్వడూ తట్టుకోలేడని తెలుస్తూనే ఉంది...తెలుసుకూడానూ... ఇంక నేను ఏమాత్రం హాస్యమాడ్డం లేదు...అది సరిపే జనుకో...

పైడి : లతు సర్దిపేట్లున్నాయిబాబూ! ఇక్కడి కలక్టర్ దొర గారిది...తెల్లదొరగారే ఉండేవారుబాబూ...ఆయన తర వాత ఇద్దరు కలక్టర్ బాబు లిచ్చేరు...ఆ తరవాతగదా పెద్ద పట్నంలోకి ఆఫీసు బదలాయింపయిపోయింది.

చి. బా : అయ్యో—కొమామురి...వాళ్ళకి నువ్వే కొని...

పైడి : ఇంకెవ్వడూ నల్లిన మే...

చి. బా : లేరుకూడా...

పైడి : ఈ నల్లులగురించే కదుబాబూ...గంద్రగోళం. సూడండి ...ఇవాళి వీటిపని పట్టేస్తాను...ఒక్కటి లేకుండా కతమ్ చేసి పారేస్తాను...

చి. బా : ఆ పని నిజంగా చేసేసెయ్ సుమా!

పైడి : ఏంబాబూ?

చి. బా : నీ దుకాణానికున్న మట్టా, కొత్తదనం అంతాపోతుంది..

పైడి : అలా సెలవిస్తారేంబాబూ!

చి. బా : ఒక్కొక్క కొటు ఎంత కొత్తదనం చూపిస్తుందను కున్నావ్—ఒక కొటు ఇంకొక కొటులా ఉండదు... ప్రతికొటులోనూ అవి కొత్తసంకేతం అందిస్తూనే ఉం టాయిలే... నువ్వే వాటిని చంపేస్తే ఈ కొట్టుకున్న గొప్పదనం కొస్తాపోతుంది...

పైడి : హాస్! ఎంతనిజం పలికేరు!

చి. బా : కొంపతీసి నిజమే అనుకుంటున్నావేం!

పైడి : నిజంకాకపోతే అబద్దమా బాబూ! తమరన్న మాటలు—

చి. బా : నాకే అప్పచెపుతున్నావ్ ఇందాక మాటల్ని...ఏవో హాస్యానికన్నాను కాని వాటిని ప్రయాణం కట్టించే ఏర్పాటు వేగంగా చెయ్యి...

పైడి : గడ్డాం చిన్న ముక్క ఉంది...ఆగండి....

చి. బా : ఏమిటి? ఏం ముక్క?

పైడి : ఉండండుండి— చెక్కుకుపోతుంది.

చి. బా : ముక్క ఎగిరిపోతుందనుకున్నావ్ కాపు.

పైడి : (పని ఆపి) ఆఁ—అయిపోయింది. ఈపాటిదానికి పెద్ద గడబిడ చేసేరు...

చి. బా : నువ్వా—నేనా?

పైడి : అడుగుతున్నారు కూడాను...
ఆఁ...సరే...'ఫ్లష్' కొట్టనా ముఖానికి...

చి. బా : ఆ నీరా? ఒద్దుబాబూ.. ఎంత పాతిబడ్డా అడగటం మానవేం?

పైడి : పోనీ తలకి 'షాంపూ' చేసేదా?

చి. బా : ఒద్దుబాబూ... వీడివిద్దు! నన్నింక విసుగుల చెయ్యి... (కుర్చీదిగి) హమ్మయ్య!!

పైడి : (వ్యక్తిని ఉద్దేశించి) ఇంక మీ రెక్కండి కుర్చీ!
[ఆ వ్యక్తి కదలడు]

చి. బా : అన్నట్టు పైడయ్యా—ఏదీ సమాచారం ఏలాటి కబురు మరి?

పైడి : మరోసారి బాబూ...

చి. బా : నే నిక్కడికొచ్చినప్పుడు...ఏం?

పైడి : లేటుగా సెలవిచ్చేరు...

చి. బా : పదిరోజులుపోయేక...ఈ కబురే...

పైడి : పొరపాటు బాబూ...ఎప్పటికప్పుడే పడిచేస్తానుబాబూ.

చి. బా : సరేలె...అప్పటిసంగతి...
[చిల్లరతీసి ఇస్తాడు]

పైడి : (పుచ్చుకొని. అనాకరదంగా, అంటే అతి వినయంగా ముఖం పెట్టి, వంగిగా నవ్వుతూ) చిన్నబాబూ...మీకు శైలిని సంగతొ కేవం అక్కెరలేదు...ఎప్పుండే మళ్లా రావాలి గడ్డానికి—

చి. బా : అందుకే ఇక్కడికి నాను రావటానికి జంకు...నువ్వె ప్పుడూ ఇంతే.

పైడి : ఎప్పుడన్నా అడిగినా...తప్పేం చెప్పండి...

చి. బా : (రూపాయి నోటన్తూ) ఊళ్ళో మరో దుకాణమే లేదు కదా, నీకు జంకం లేకపోతేమిటి...ఇదే విసుగు...

పైడి : దుకాణమైతే లేదుగాని బాబూ...ఆ చెత్తిసాధలంతా ఉన్నారుకదా...ఇంటటికెళ్లి ఏగాటికూడా గడ్డాం గీసే రకం...

చి. బా : పాపం ఆయన కూర్చున్నాడు...ఆయన్ని చూడు...

పైడి : అదికాక, బాబూ...ఈ ఊళ్ళో మనుషులుకూడా గోజు రోజుకీ పాతైపోతున్నారు బాబూ...ఒక పిసరూ 'ఫేషన్' లేదుకదా....బుర్రల్లేవు బాబూ చాలామందికి.. ఏమంటే అనండి కాని ఇంపీలు పెట్టినట్టే ఆ వెదవలు డొక్కసినా అదే బావుందనుకొని తిరుగుతారు...

చి. బా : (వ్యక్తిని, నిదానంగా చూసి) ఏమ్మట్లెక్కడో చూసి నట్టుంది...

పైడి : (తనధోరణిలో) ఇంక నేనా ఎలక్ట్రిక్ మెసేజి అంటే మర్దన చేస్తుంది లెండి, గడ్డాంగీసేది, అవన్నీ తెప్పించి ఉంచుదామని చూస్తున్నాను...అందరూ దాన్లోకొస్తా రెండి....ఎంతకాలం అలాగ...

వ్యక్తి : (చిన్నబాబుని ఉద్దేశించి) పొద్దున్న హోటల్లో చూసే రేమో....

చి. బా : హోటలుకి నేనువెళ్ళే దేలేద?

వ్యక్తి : ఏదో రైల్లో చూసేరేమో...

చి. బా : సంవత్సరమై ఈ ఊళకదల్లేదే నేను...

వ్యక్తి : కాలక్షేపం చేస్తున్నా చూసేరా...

చి. బా : అమ్మో బాబోయ్...ఆశ్చర్యమే!

వ్యక్తి : సినిమాల్లో చూసేవుంటారు.

చి. బా : (ఆశ్చర్యపోయి) మీరు సినిమాల్లో [illegible]!

వ్యక్తి : (మొదటి తక్కిన [illegible])

పైడి : (ఏమీ అర్థంకాక [illegible] ఏమిటో [illegible] ఏమిటో! ఇదని [illegible] [illegible]...రానీండి...

చి. బా : (దగ్గరగా వెళ్ళి, ఆశ్చర్యంగా) అయితే [illegible] కున్నా...

పైడి : తమరుకూడా [illegible]?

వ్యక్తి : వారిద్దర్నీ పిలవమంటారా?

పైడి : } వాళ్ళా !!
చి. బా : }

పైడి : ఎందుకు నాకర్థంకావడం లేదు బాబూ! ఎందుకు?

చి. బా. మీ ఇద్దర్నీ పరువు రైల్లో ముంచిపోయే...?

వ్యక్తి : మీ ఇద్దర్నీ పిచ్చిఆసుపత్రిలో పెట్టించడానికి...

[ఇద్దరూ వెనక్కి తిరుగుతారు]

ఏమిటా వాగుడు నువ్వు, అర్థం కావటం లేదు.

చి. బా : మీ మాటలకే అర్థం లేదు...

పైడి : ఎందుకుబాబూ, ఇట్టా గడ్డం గియ్యకుండా, కూర్చోండి.

వ్యక్తి : కాదు—మీ ఇద్దర్నీ చూస్తూంటే నవ్వొస్తోంది. ఏదో సినిమా హాల్లో చూసినట్టుంది అన్నాననేం లేదు, సినిమాల్లో వేషాలేస్తారా అని అడిగానంతే, అంటూనే నువ్వు దాన్ని ఖాయపరిచేసి వెనుకగా పెట్టేవ్....

చి. బా : అయితే మీరు సినిమావాళ్ళు కారన్నమాట...అంతేనా...

వ్యక్తి : ఓరి భగవంతుడా! ఇంకా అదేగోల!

చి. బా : (కోపంవచ్చి) బస్తీలనించొచ్చి అంతా మాకే తెల్సునన్నట్టు, మాకే పెద్ద తెలివైనవాళ్ళయినట్టు మాట్లాడతారు.

పైడి : అలా అంటే నే నొప్పను చినబాబు! మనదమ్మాత్రం బస్తీ కాదా బాబూ...మూన్నాళ్ళయిందంతే! ఇంకొన్నాళ్ళుపోతే ఈ ఊరుమజా, నా పాపు ఎంతదయిపోతుందో!

చి. బా : ఇలాటి ఊళ్ళకొచ్చి పెద్దలాబుచేస్తారు...

పైడి : మనం అంతకన్నా చేస్తాం...ఎల్లుటే రానీండి...

చి: బా: నేనూ ఉండేవాణ్ణి పట్నంలో - నాకూ తెల్సు ఇలాంటి వన్నీ.

వ్యక్తి : (కళ్ళలో హాస్యాన్ని అనుభవిస్తున్నట్టు ఆనందాన్ని చాటుతూ) మన ధోరణి ఎప్పుడూ ఒకలా నేఉంది!

చి. బా : ఏమిటేమి? ఎవడి ధోరణి? నా సంగతి మీకేం తెల్సు?

వ్యక్తి : (సర్దుకుంటూ) మీ సంగతే కాదు...అందరి సంగతీని...

చి. బా : అందరిగురించీ అనడానికి తమకేం అధికారం ఉంది...

వ్యక్తి : ఒక్కరిగురించి అనడానికి తమకేం అధికారం ఉందో అదే...

పైడి : బాబూ...ఎల్లుటే...

వ్యక్తి : (కలిపించుకొని) పోయి పైడయ్యా! నన్ను గుర్తుపట్టావా, అలాగే పంపిస్తావా?

పైడి : అయ్యయ్యో! తమ రెలా తెల్సుకోగల బాబూ! ఎంత మారణం వొచ్చేరో, నా పాపు నెతుక్కుంటూ... ఇంకో పైడయ్య మీ కెక్కడా దొరకడు బాబూ!

చి. బా : అయితే, ముందొరంపనుకుంటే, అతని మాట విని నన్ను పొమ్మంటావా?

పైడి : చా...చా!! ఇదేలా అనుకున్నా...తా నాపతో చిన్న బాబూ!

[చిన్న బాబు ముఖం వికసిస్తుంది]

నాన్న గారు ఇంటికెళ్ళి పోయింది. తొందర చేసుకోవాలి మీ [illegible]...

చి. బా : (ఉలిక్కిపడి వాచీ చూసుకొని) దప్పేం పైడయ్యా... అలస్యం అయిపోయింది. అగ్గయిపోతాడు ముసలాడు...

[గబగబ పోతాడు]

పైడి : (అతని వెనుక) నా పేరు చెప్పండి [illegible]......పరవా ఉండదు! (వ్యక్తిని చూసి) అం...ఇంక తమరు దయ చేయించండి వచ్చినిపని?....

వ్యక్తి : నువ్వు నిక్కడే కూర్చుంటావేం...

పైడి : తమ కొనాటి గౌరవం లేకపోతే ఎలాగ—పైడయ్యా నాన్నతో తమకి అమర్యాదా జరిగిందంటే...నా పాపుకి పుణ్యనష్టం ఉండకూడదు...

వ్యక్తి : నాకు సంతోషంగా ఉండేటట్టు చూడు కావాలి...ఈ ఊరిమీదనే నాకు పరమసంతోషం...

పైడి : నా ముకొరం, పేరు అదీ తమ రలా తోట్టివారైతే...

వ్యక్తి : నీ పనివాడితనం, అందరికీ, నాజుత్తే, ఊరూరా, దేశ దేశాలా చాటుతుంది...అంతకన్న నీకేం కీర్తి, నీకేం గొప్ప కావాలో చెప్పవాబూ!

పైడి : (చిన్నబోయి) ఎంత డబ్బు ఖర్చుచేసి చేయించెనా పర్పి! అలాటి కుర్చి.

వ్యక్తి : అంత డబ్బు ఖర్చయినందుకు, గాని శక్త్యనుసారం అది నీ సేవచేసింది...పలభైఏళ్లయి అది...(తడుముకొని) పలభైఏళ్లనా ఉండవా దాని వయస్సు?

పైడి : (ఆశ్చర్యంగా) ఎంత కరెక్టుగా చెప్పేరు బాబూ...సరిగ్గా ఈ ఏడాదితో పలభై పూర్తయింది...

వ్యక్తి : డబ్బు పుచ్చుకోనే నౌకరుకూడా అన్నేళ్లు, అంత విశ్వాసంగా మనిషికి సేవచేసి ఉండడం...

పైడి : ఇప్పుడు మాత్రం అదేం లోపంచేసింది బాబూ...

వ్యక్తి : ముసల్దేమయినా ముసల్దే మరి...

పైడి : పెళ్ళి...

వ్యక్తి : లేదు...

పైడి : (ఆశ్చర్యపోయి) అం...ఏమిటి బాబోయ్! తమ రలా అంటారు...

వ్యక్తి : ఈ కాలంలోనూ చూస్తు, ని కొడుకుకూడా చూస్తు...

పైడి : కొడుకా!?

వ్యక్తి : ఏం?

పైడి : (మాట్లాడడు)

వ్యక్తి : ఏం ఒక్కసారి ఆగిపోయేవ్...

పైడి : కొడుకులెవరూ లేరుబాబూ...తమ దయవల్ల...పిల్లలే లేరుబాబూ...

వ్యక్తి : (ఆశ్చర్యాన్ని మరుగుపరుస్తూ) నవ్వుపోతరు ముసలాడా. మనవలు కూడా ఉండవల్సిందే నీకు! ఆశ్చర్యంగానే ఉంది.

పైడి : ఎందుకు బాబూ?

వ్యక్తి : నువ్వసలు పెళ్ళిచేసుకోలేదా?

పైడి : తమ తల బాగా మాసింది....క్రాపు చేయించమంటారా?

వ్యక్తి : అలానే కానీ. ముందు నాకు చెప్పు..

పైడి : (క్రాపుచెయ్యడంలో మునిగి) అదే అయితే ఏ ఏడుపూ ఉండకపోను బాబూ... తమరిష్టం... లేవకండి... బెంచీ మీద కూర్చోండి...

వ్యక్తి : ఇంకో ఉద్యోగాన్ని తెచ్చుకోలేకపోయావా? ఏం చింతా ఉండకపోను...

పైడి : (వింతగా) ఎందుకు బాబూ?

వ్యక్తి : పిల్లలకోసం...

పైడి : (క్షణం మౌనం వహించి) తల్చుకుంటే గుండెకాయ పగిలిపోయి, భయం పుట్టుకొస్తున్నాది...మరో పెళ్ళే!!

వ్యక్తి : పిల్లలు కావాలంటే అదే చెయ్యాలి. ఏడ్చి ఏం లాభం?

పైడి : పిల్లలు పుట్టక కాదు బాబూ...

వ్యక్తి : పిల్లలుండే వారన్న మాట......అయితే మీ ఇద్దర్లో ఎవరి లోపం లేదూ....ఎవ్వరూ బతకలేదా...

పైడి : ...బతకలేదు బాబూ...

వ్యక్తి : (ఆశ్చర్యపోయి) నిజంగా? (సర్దుకొని) ఏ డాక్టరుకన్నా చూపించుకోవల్సింది...పిల్లలు పుట్టిపోతూవుంటే అది తప్పించడానికి వీలుంది తెల్సునా?

పైడి : (నిరసనగా నవ్వి) డాక్టర్లా బాబూ! ఈ భూమిమీది డాక్టర్లా...ఉహుం...

వ్యక్తి : చాలా కష్టంగా మాట్లాడుతున్నావ్...

పైడి : నా కొడుకు నాకుండేటట్టు దేముడే చెయ్యలేక పోయేడు బాబూ! ఈ డాక్టర్లా!

వ్యక్తి : పుట్టింది ఒక్కడే కొడుకా?

పైడి : ఇదిగో ఇక్కడే కుసుండేందుకూ బాబూ...మిగిలిన ప్రాణం పొస్తూ బాధపెట్టి అయ్యాడానికి...

వ్యక్తి : ఔను...చాలా కష్టంగానే ఉంటుంది...... ఎన్నాళ్ళు బతికి, పోయేడు...

పైడి : పాతికేళ్లు బాబూ...

వ్యక్తి : పాతికేళ్ళు!! హమ్మమ్మ! చెట్టంత మనిషి...

పైడి : ఔను బాబూ...

వ్యక్తి : ఎంతపని! చేతి కంది వచ్చిన కొడుకు...ఎలాపోయేడు! ఏమయింది...ఏ జబ్బు?

పైడి : (మౌనం)

వ్యక్తి : పెళ్ళికూడా అయిందేమిటి కొంపతీసి!

పైడి : ఒక ఎనుబోతులా ఉండేవాడు బాబూ...(ఊపిరి బిగపట్టి) కొవ్విపోయిన ఎనుబోతులా...

వ్యక్తి : ఏంమాటలోయ్!! అలానే పోలుస్తారా పోయినకొడుకుని!

పైడి : అబద్ధం కాదుబాబూ. కొవ్వుబలిసిన ఎనుబోతులా ఉండేవాడు...

వ్యక్తి : నీ ఉద్దేశం అంత బలంగా అనా?

పైడి : చిత్తం!

[మౌనం]

ఒడ్డూ, పొడుగూ తమలానే ఉండేవాడు...

వ్యక్తి : నన్నూ కొవ్వుబల్సిన ఎనుబోతే నంటా వేంటి కొంపతీసి!

పైడి : (వినిపించుకోకుండా) మహా గొప్ప తెలివిబాబూ....

వ్యక్తి : నిజంగా?

పైడి : బాగా తెలివిఉండేది బాబూ...ఎంత ముందాలోచన!

వ్యక్తి : (విచారంగా) అలాటివాళ్ళకే భగవంతుడు ఆయుష్షు ఇవ్వడు...

పైడి : అలా అనకండిబాబూ...అలాటి కొడుకే దక్కకుండా తండ్రి గుండె విరక్కొట్టిపోతాడు...

వ్యక్తి : ఏదన్నా ఒకటే...ఎంత కష్టం! ఈ ముసలికాలంలో నువ్వొక్కడివి...

పైడి : ఏంచేస్తాను బాబూ....

వ్యక్తి : ఎలా పోయేడో చెప్పేవ్ కాదు...

పైడి : ఎలాపోయేడా...(మౌనం) గుండె బాబూ...గుండె...

వ్యక్తి : అంత దుక్కలా, ఎనుబోతులా ఉండేవాడన్నావ్?

పైడి : మనిషి ఎంత దుక్కలా ఉన్నా గుండె పిడికి జేకదు బాబూ...అది సరిగా పనిచెయ్యలేదు బాబూ...బుర్రా అన్నీ బాగా పనిచేసేయి...మరి గుండెకూడా బాగా పని చెయ్యాలి కదు బాబూ, బతకడానికి...

వ్యక్తి : గుండె ఆగిపోయిందా?

పైడి : ఔను బాబూ...గుండె రక్తం చిమ్మడం మానీసింది బాబూ...ఎర్రటి రక్తం...జేగురులాటి రక్తం చిమ్మడం మానీసింది బాబూ...

వ్యక్తి : ఎలాంటి ప్రశ్న?

పైడి : ఏమంటాం బాబూ...మంచి రక్తం...రక్తానికి ఉప్పురాని గొప్ప డాక్టర్ బాబు చెప్పేవాడు. గుండెకాయ ఒకటి రక్తం చిమ్ముతుంటుంది...ఒళ్లంతా ఎక్కిస్తూ బాగా చేస్తుంటది ...కాని, ఎర్రరక్తం ఎక్కించిం మాసిపోయిన బాబూ... జల్లెడ నీరులాంటి రక్తం, నీరులాంటి రక్తం...కక్కేది ...దాంతో బండి పోయేది...

వ్యక్తి : గుండె ఆగిపోతే ఏ వ్యక్తిమా ఉన్నట్టు...సర్వరక్తం చిమ్మిన మేమిటే నీ మాట!

పైడి : (నవ్వి) బాబూ...గుండె...మనిషి గుండెలాగ గుండెకో వెల్లనిలోలగా బాబూ...నా కొడుకులాంటి కొడుకు ఉంటే తెలుస్తుంది...

వ్యక్తి : గమ్మత్తుగా చెప్తున్నావే!

పైడి : గుండె విషం కక్కుతుందని తమకి తెలీదా?

వ్యక్తి : అంటే?

పైడి : అది విషం కక్కుతున్నప్పుడు మనిషి, మనిషి కాడు బాబూ... రాక్షసుడు, మనిషిలా బతకడు బాబూ...అంటే ఆ మనిషి చచ్చిపోతాడు....

వ్యక్తి : (ఆశ్చర్యంగా వింటూఉంటాడు)

పైడి : ఆమనిషి మనసువ్వ మరి కనిపించదం...కనిపించినా వాడి తెలివితో మనిషి కాదు...వాళ్ళకొచ్చిందేమి...వాడు దెయ్యం లాగే బతుకుతాడు బాబూ...

వ్యక్తి : అంటే ఇష్టంటుందా?

పైడి : అదుంచుకెం బాబూ! వినుకు మనందరికన్నా పెద్ద ఒళ్లుంది...దాన్ని మనం మనిషిని చూసినట్టు ఎందుకు చూడం? అలాగే ఆ దెయ్యంగాడి గుండెపేరు...మీరు మనిషెందుకనుకోరు? నా గుండెనిబట్టేకదా బాబూ? మంచి రక్తం కక్కితే మంచి గుండె—విషం కక్కితే చెడ్డ గుండె......చచ్చిపోయినట్టే లెక్క...

వ్యక్తి : నీ కొడుకు బతికే ఉన్నాడన్న మాట...

పైడి : పొరపాటు బాబూ... చచ్చిపోయాడు...నా కొడుకూ లేడు.

వ్యక్తి : ఒళ్లు ఉందన్నావే...

పైడి : ...అది ఎక్కడో వుంటే ఉండొచ్చు......అదున్నంత మాత్రాన వాడు మనిషి కాదు, నా కొడుకు కాదు... అది దెయ్యం బాబూ...వాడి దెయ్యం...

వ్యక్తి : గమ్మత్తుగా ఉందే...

పైడి : ఈ ఊళ్లో ఎవణ్ణన్నా వాడిని మనిషిని అనమనండి. లేదు బాబూ...ఆ గుండె ఆగిపోయింది...ఆ మనిషి చచ్చి పోయేడు...ఆ దెయ్యం మరి ఈ మనుష్యులమధ్య ఎలా ఉంటుంది? పోయింది...ఆ వికారం మొఖం చూపించు కోలేక...

వ్యక్తి : (వింతగా చూసి) నీకొడుకు, నీదగ్గర ఉండకుండా పోయేడిందా...

పైడి : (పళ్లు బిగపట్టి) చచ్చిపోయి దెయ్యమైంది బాబూ...

వ్యక్తి : ఏదో రహస్యం ఉందందులో...

పైడి : ఎంవరికీ తెల్సినదే బాగా...ఊళ్ళో అందరికీ తెల్సినదే.

వ్యక్తి : కొడుకంటే అంత అయిష్టంగా మాట్లాడుతున్నావేం ...

పైడి : కొడుకంటే నా కయిష్టమా! కాదు బాబూ...వాడిని పువ్వుల్లో పెట్టి పెంచేను...ఏ లోపం వాడికి రానియ్య లేదు...వాడంటే ప్రాణంలా చూసేవాడ్ని...

వ్యక్తి : అయితే అంత కోపం ఎందుకు...

పైడి : తలుపెక్కి బంగారుబొమ్మ...రత్నం.... ...బంగారు రత్నం బాబూ...అలాంటి పిల్ల!...ఆ పిల్లను పెళ్లిచేసేను...

వ్యక్తి : అయితే మరి...

పైడి : నాకు నా కొడుకుమీద కోపం లేదు బాబూ...ఆ దెయ్యాన్ని చూస్తే నాకు భయం, అసహ్యం, రెండూనూ...

వ్యక్తి : అలా అనకు పైడియ్యా...నీకొడుకు ఇంతకీ ఏం చేసేడు, అతన్ని దెయ్యంకింద జమకట్టేసేవ్...నీ కొడుకు మంచి వాండుకాడా?

పైడి : కళ్లలో చూస్తే తెలీదా బాబూ...ఏం?

వ్యక్తి : నీ కొడుక్కి నువ్వంటే ప్రేమలేదా....

పైడి : వాడు బతికున్నన్నాళ్లూ నేనే వాడికి అన్నీ బాబూ... నాకొడుక్కి నేనే అన్నీని...కాని వాడు చచ్చిపోయేడు ...ఇరకైపిల్ల దగ్గరగ్గరయింది...

వ్యక్తి : పోని ఆ దెయ్యం ఎక్కడుందో తెల్సా...

పైడి : ప్రపంచంలోకి పోయింది...ఎక్కడో ఎక్కడో తిరుగుతూ ఉంటుంది...అలాంటి దెయ్యాలెన్నో ఉన్నాయిబాబూ ప్రపంచంలో...వా టన్నిటితోనూ తిరుగుతుంది వా పిశాచం...

వ్యక్తి : నీకు కనిపించలేదా?

పైడి : దెయ్యమా బాబూ?

వ్యక్తి : ఊఁ...

పైడి : (పళ్లుబిగించి) కనిపిస్తేనా బాబూ! దాన్ని ఆనాటి ఈ కత్తితో ముక్కలుచేసేసి ఉండును బాబూ...చిన్న చిన్న ముక్కలు చిరిగేసి ఉందునుబాబూ...

వ్యక్తి : పైడియ్యా!!

పైడి : బాబూ!!

వ్యక్తి : నువ్వుకూడా చచ్చిపోయేవోయ్...నువ్వూ దెయ్యానివే.

పైడి : నేనాబాబూ!!!

వ్యక్తి : కన్నకొడుకుమీద అంత కోపమా...అటువంటిమాటలా!!

పైడి : అది వింటే విూ రలా అంటారా బాబూ...అప్పుడు తమకి తెలుస్తుంది న్యాయం డే ఎలాంటిదో...ఎంత ప్రతి రక్తం అది చిమ్ముతుందో...

వ్యక్తి : అంటే ఏంచేసేవని ?

పైడి : కూనీకోరుకి ఏం శిక్షవిస్తారు బాబూ?

వ్యక్తి : కూని కోరుకా ?

పైడి : చెప్పండి- తమ నోటంట!

వ్యక్తి : చావు.

పైడి : ఒప్పుకున్నారా? మరి. కూనీకోరుకి దండనం విస్తా బాబూ?

వ్యక్తి : ఓరి భగవంతుడా! పైడియ్యా! నీకు నిజంగా మతిపోయిం దోయి

పైడి : తమరే తమ నోటంట ఒప్పుకున్నారు...

వ్యక్తి : నీ కొడుకు కూనీకోరా!

పైడి : నాకొడుకు కాదుబాబూ...వాడిచెయ్యం....ఆచెయ్యం కని పిస్తే...

వ్యక్తి : ఎవర్ని కూనీచేసేడు!!

పైడి : (ఒకక్షణం మౌనం)

(గద్గదస్వరంతో) నా రెండో ప్రాణాన్ని బాబు...

వ్యక్తి : అంటే...

పైడి : ఆ బంగారపు బొమ్మని...ఆ రత్నాన్ని! నా ముద్దు కోడల్ని! వాడి పెళ్లాన్ని!

వ్యక్తి : (ఆశ్చర్యంగాను) పెళ్లాన్ని! స్వంతపెళ్లాన్ని చంపి సేడా!

పైడి : గుణాలరాసి బాబూ! ఎంతపుణ్యంచేసుకుంటే వాడి కలాటి పెళ్లాం గొరికింది...నా కలాటికోడలు ఎంతి అదృష్టంవల్ల దొరికింది...(దుఃఖంతో) ఎంతబుద్ధి! ఎంత మప్పితం!

నన్నెంతి భక్తిగా చూసేది—వాణ్ణి నెంత ప్రాణంగా చూసేది...దాన్ని... (దుఃఖం అణుచుకుంటూ ఉంటాడు)

వ్యక్తి : అర్రెర్రె! ఎంతపనిచేసేడు...

పైడి : (దుఃఖంతో నోటమాటరాదు)

వ్యక్తి : పోలీసులెలా తప్పించుకున్నాడు. నువ్వేలా ఊరు కున్నావ్...

పైడి : (ఇంకా దుఃఖంలోనే మునిగిఉంటాడు)

వ్యక్తి : ఇంతకీ అతనికెందు కాబుద్ధిపుట్టింది...ఏదో ఉండి ఉండాలిమరి...

పైడి (దుఃఖం అణచుకొని) బాబూ...తమరూ పెద్దవారే. ప్రపంచంలో ఎన్నెన్నో పొరపాట్లు మొగాళ్లు చేస్తూ ఉంటారు. ఏవేవో లేనిపోనివి అనుకుంటూ ఉంటారు. చేసేది ఇలా చపలచిత్తులైనవాళ్లు ఎవరో ఏదో చెప్తే విన్న వార్ని నిజంగా నమ్మేసేరు. అదేదో నిజం అనుకొని, తప్పుచేస్తున్నామని తెలుసుకోరు.

వ్యక్తి : ఏమిటీ నమ్మేసేరు ?

పైడి : నిజంగా ఆ పిల్ల మహా ఇల్లాలు...దాని మీద ఈ వెధవ, ఈ రౌడీవెధవ ఏవేవో అనుమానాలు పడ్డారు...పిల్ల అందంగా ఉండేది...అందుకే ఆడదానికి అనుమానం పట్టుకుంది...దానికి ఎన్ని సంబంధాలు కట్టేరు...

వ్యక్తి : నిజంగా ?

పైడి : మొదట్లో అంతగా ఉండేదికాదు...రానురాను... దాన్నేనో ప్రశ్నలెయ్యడం వాడివేపు చూసేవ్...వీడి వేపు చూసేవ్ అనడం...ఎక్కడికో వెళ్లిపోతావని సగం రాత్రికొచ్చి తలుపుకొట్టి తనిఖీ చెయ్యడం తిననుకున్నట్టు కాకపోయినా అనుమానం మరింత పెంచుకోడం దాన్ని కొట్టడం...ఇలా నరకబాధలు పెట్టేవాడు బాబూ...

వ్యక్తి : ఆఖరికి చంపేసేడన్నమాట...పోలీసులంతా మరి ఏం అయేరు ?

పైడి : పోలీసులా? (నిరసనగా నవ్వి) ఎందుకీ పోలీసులు బాబూ...వాడి తెలివియుందా ?

వ్యక్తి : అంటే...

పైడి : వాడ్ని పోలీసులు పట్టుకోగలరా? పట్టుకున్నా ఏం చెయ్యగలరు...

వ్యక్తి : తప్పించుకున్నాడా ?

పైడి : వాడికెంత తెలివి...తనచేత్తో చంపుతాడా బాబూ...

వ్యక్తి : మరి ?

పైడి : దాన్ని అదేదంపుగా చేసేటట్టు చేసేడు...

వ్యక్తి : ఆత్మహత్య చేసుకుందా ఆవిడ ?

పైడి : ఎందుకు చేసుకుంటుంది బాబూ—వీడు చేయించే డంతా ?

వ్యక్తి : ఇతనిబాధలు పడలేకేమో...

పైడి : పిచిబాధలు అది లెక్కచేసేది కాదుబాబూ...ప్రాణం ఉన్నన్నాళ్లూకూడా ఓర్చగలదది...ఎలాటి బాధలు పెట్టినా...ఎంత ఓర్పుగుణం దాన్ది!

వ్యక్తి : అయితే ఎందుకుమరి చంపుకుంటుంది ?

పైడి : ఇవన్నీ నా కెలా తెలిసేయంటారు...మా ఇల్లు ఏపాటిది బాబూ...పక్కగదే నాది...చెవులు రిక్కించుకు వినే వాణ్ని...వాడే తాగివచ్చి గోలచేసేవాడు...."ఈ దరువు వెధవబతుకు బతక్కపోతే నూతిలోపబడి చావకూడదే... ఈ పక్క వెధవ బతుకు బతక్కపోతే ఉరిపోసుక చావ కూడదే" అని ఇలాగేబాబూ...అది చావడమే వాడికొక్క వాలన్నట్టు దాన్ని తిట్టేవాడు...నే నింకా మీకు మంచిమాటల్లో చెప్పేను...ఆ తిట్లు వినలేంబాబూ!

వ్యక్తి : [సుబిగ నెత్రగా చూరుతుంది]

పైడ : ప్రమాదంగా కొట్టేవాడు కాదు... ఈమాటలే. నేనారోజు ఊళ్లోలేను. పట్నం వెళ్లేను... ఇది జరిగిపోయింది... నే వచ్చేసరికి దాన్ని పాతిపెంకూడా అయిపోయింది...

వ్యక్తి : నువ్వు వింటూ, తెలిసి ఊరుకున్నావా?

పైడ : ఊరుకుంటానా? మర్నాడు వాడ్ని ముఖం వాచిపోయేట్టు తిట్టేవాన్ని... ఆ కోపం అంతా దానిమీద రాత్రి చూపెట్టేవాడు... దాంతో నేను తగ్గవల్సివచ్చేది... దాని కోసం ఆ పిల్లకోసం... ఇంతమట్టుకి వెళ్లిందని తెలుస్తే.

వ్యక్తి : చాలా అన్యాయం జరిగింది... సుద్యా పిల్లని బాధ పల్సింది...

పైడ : (కొంచెం తగ్గించి) ఏం చెప్పను బాబూ... ఆఖరికి ఆ పిల్ల భాగం తీసుకున్నాను... పెద్దజట్టే అయింది ఒకరోజు నాకూ వాడికీ... (పళ్లుకొరికి) వాడు... ఆ రౌడీ ఆ పిశాచి... నాకూ... ఆ పిల్లకీ నా కూతురులాటి పిల్లకీ...

వ్యక్తి : (తలదించుకొని) ఊఁ.

పైడ : నే నసలు పొరుపుపోడ్ని... పీకపోయినా, ఏమిటయినా వాడి ఊసె మానుకుందామని పంతంపట్టేను... కాని ఇలా అయిపోతుందని అనుకోలేదు...

వ్యక్తి : తలబయిందిగా... ఈ గడ్డాం ఇంక తీసేయి...

పైడ : (కత్తెనబల్లమీద పెట్టి, కత్తితెచ్చినూరుతూ) వాడు మరి నా కంటబడలేదేబాబూ. అందరిముందూ ప్రమాణికం చేసేను ...నాకేమిటయినా సరే... వాడు కనిపిస్తేమాత్రం... కత్తితో పరా పరా పీకకోసెస్తానని... నా బలం ఎలా ఉండేదనుకున్నారుబాబూ... అప్పుడు!

వ్యక్తి : అప్పుడు నీ కంతకోపం ఉండడం సహజమే... కాని, నిజంగా నీ కొడుకు కనిపిస్తే వాడిపీక సరికేగలవా?

పైడ : వాడుకొడుకా బాబూ నాకు! తమ రలా అంటున్నారు.

వ్యక్తి : నీ రక్తం అతనిలో లేదంటావా?

పైడ : ఏమయినాసరే... వాడు కనిపిస్తేమట్టుకు ఆపని చేసి ఉందును...

వ్యక్తి : ఏవో పొరపాట్లు జరుగుతూ ఉంటాయి పయిడయ్యా. అంతమాత్రానికి కొడుకుని, కన్నకొడుకుని, చంపేస్తానని తండ్రి పగపట్టడం చాలా విచిత్రంగాఉంది... ఆ నిమిషాని కలా ఉంటుంది. కాని కొన్నేళ్ళయాక నీ కొడుకుని నీకు చూడాలని తప్పకుండా ఉంటుంది... క్షమించాలని ఉంటుంది...

పైడ : ఏమిటిబాబూ! తమ రలా అంటున్నారు...
(దగ్గిరగావెళ్లి గడ్డాం గియ్యడం మొదలెడతాడు)

వ్యక్తి : మనం మనుష్యులం పైడయ్యా. పొరపాట్లుచేస్తూ ఉంటాం. నీ కొడుకుకుండే మారిపోయి ఉండొచ్చు... అతను తిరిగి మనిషిగా మారిపోయి ఉండొచ్చు—చేసిన దానికి ఎంతగానో పశ్చాత్తాపపడి విచారిస్తూ ఉండొచ్చు.

పైడ : బాబా! వాడి సంగతి నాకు తెలీదా బాబూ... ప్రతి రక్తకణం విషంగా మారిపోయింది... మరింక అది బాగు పడుతుందా?

వ్యక్తి : సంఘం సరిగా పనిచేసి, చెడురక్తం మంచిదయిపోయి ఉండొచ్చు...

పైడ : కాదు బాబూ...
(గడ్డాంగీసే పనిలో ముఖంమైకొత్తి ఎందుకో ముఖంలోకి వింతగా చూస్తాడు)

వ్యక్తి : ఏంటి అలా చూస్తున్నావ్?

పైడ : తమని ఎక్కడో చూసేనుబాబూ ఇదివరకు....

వ్యక్తి : (తత్తరపాటుతో) నన్నా!!

పైడ : ఔనుబాబూ!

వ్యక్తి : ఏదో పొరపాటు—

పైడ : కాదుబాబూ... ఎక్కడో చూసేను...

వ్యక్తి : నే నిక్కడికి రాలేదే ఎప్పుడూ...

పైడ : ఆఁ! తెల్సిందిబాబూ... వాడు...

వ్యక్తి : ఎవరు?

పైడ : వాడు... నా కొడుకు... మీలానే ఉండేవాడు... ఎంత దగ్గిరపోలిక...

వ్యక్తి : నన్నే నీ కొడుకంటావేంటి, కొంపతీసి...

పైడ : ఛాఛా! తమకీ ఆ పిశాచానికీ పోలికాబాబూ...

వ్యక్తి : నా కెందుకో బాగా నమ్మకంగా ఉంది. నీ కొడుకు మారిపోయిఉంటాడు మనస్సు ఎప్పుడూ ఒక్కలాఉండదు....

పైడ : వాడిసంగతి మరెత్తకండి బాబూ... మరిచిపోనివ్వండి బాబూ!

వ్యక్తి : దానికి నిప్పంటిస్తే ఎలాఎర్రగా మెరుస్తుంది...?

పైడ : ఎంతసేపు బాబూ అది... మళ్ళీఅది మసిబారిపోవ ఎంతసేపులో అవాలి...

వ్యక్తి : ఒకప్రశ్న అడుగుతాను పైడయ్యా... నిజమైన జవాబియ్యి.

పైడ : తప్పకుండా అడగండిబాబూ...

వ్యక్తి : నీ కొడుకే, చేసినదానికి పశ్చాత్తాపపడి, నీ కాళ్లదగ్గర పడి, క్షమించమని, ఒప్పొంచుకో...

పైడ : (మాట్లాడడు... మిగిలిన కొద్దిపాటి గడ్డాన్ని తీస్తూఉంటాడు)

వ్యక్తి : నువ్వు క్షమిస్తావా?
(గడ్డాంగియ్యడం పూర్తవుతుంది.... పైడయ్య 'షాకు' తగిలినట్టు ఉలిక్కిపడతాడు... గడ్డాం క్రిందభాగాన్ని

తీక్షణంగా చూస్తాడు. అక్కడవున్న చిన్నకుర్రాన్ని తేరి పార చూస్తాడు—)

ఏం పైడయ్యా...

పైడి : (ఆవేశంతో) బాబూ...

(కత్తి ముఖందగ్గరికి తెచ్చి) బాబూ! నా కొడుకే... ఈ ఈ నిముషం, నా దగ్గరికొచ్చి... చూడండి అనుకుంటే వెంటనే ఏంచేస్తానో తెల్సునా బాబూ!

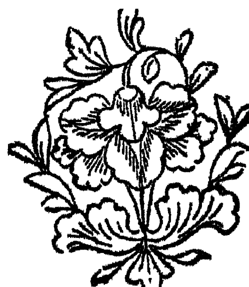
(మరింత దగ్గరిగా కత్తి తెచ్చి కత్తితో వ్యక్తి పీకని చూపిస్తూ)

ఆ పీకని, పరపరా కోసేస్తాను బాబూ! ముక్కలు ముక్కలుగా కోసేస్తాను బాబూ!

(పైడయ్య ముఖం భయంకరంగా ఉంటుంది. అతని పళ్లు వికారంగా పైకి ఉంటాయి)

వ్యక్తి : (మొదట కొంత గాభరాపడిపోతాడు. క్రమంగా తమాయించుకుని పైడయ్య ముఖంలోకి అదోరకంగానూ, అంతభయంకరంగానూ చూస్తూ) పైడయ్యా! ఇదవైపిల్లి (క్రిందచేసిన తప్పుకి పశ్చాత్తాపపడి క్షమించమనివస్తే. కొడుకుని క్షమించలేవూ? (ఊపిరి బిగపట్టి ముఖందగ్గరగా పెట్టి) నాకే నీలాటి తండ్రికాని ఉంటే (చేతులు రెండూ పైడయ్య పీకదగ్గిరికి తెస్తూ) పీకనులిపి విసిరేస్తాను.... పీకనులిపి విసిరేస్తాను!

* పైడయ్య దెబ్బతిన్నట్టు వెనక్కి తగ్గుతాడు. ఇద్దరూ ఒకరిముఖం ఒకరు చూసుకుంటారు ఒక అరనిముషం - ఏదో అర్థం అయినట్టు. వ్యక్తి, చరచరా దుకాణం దిగిపోతాడు... పైడయ్య వెర్రివాడ్లా అటువేపే చూస్తూ ఉంటాడు కత్తి పట్టుకొని— *

ARS

అష్టదిగ్గజములు

శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావు

సాహితీసమరాంగణ సార్వభౌముడు శ్రీ కృష్ణదేవరాయల కాలమున 'అష్టదిగ్గజములు' అను పేర నెనమండ్రు కవులు విలసిల్లి రన్నదిగా తెలుగువారి కందఱకు సుపరిచితమైన విషయము. ఆ కవు లందఱును తెలుగుకవులే యని నేటివఱకును వాఙ్మయ చరిత్రకారుల యభిప్రాయము. కాని యీ నడుమ వెలువడిన ఆంధ్రకవి తరంగిణిలో కృష్ణరాయ చరిత్రమున గ్రంథకర్తలు అష్టదిగ్గజములలో నైదుగురు మాత్రమే తెలుగు కవులనియు, తక్కిన ముగ్గురును సంస్కృత కర్ణాటకవులై యుందురను నభిప్రాయమును వెల్లడించి యున్నారు. వారట్లు వెల్లడించుటకు కారణము లేవియు నందు తెలిపి యుండలేదు—కాగా, పారంపర్యముగా వచ్చుచున్న సంప్రదాయమును బట్టియు, వాఙ్మయచరిత్రకారుల వ్రాతల ననుసరించియు పరిశీలించినచో, అష్టదిగ్గజములలో ముగ్గురు సంస్కృతకర్ణాటకవులై యుందురను నభిప్రాయ మెంతమాత్రమును సమంజసము కాదనియు, వారందఱు తెలుగువారే యనియు స్పష్టమగుచున్నది. ఈ విషయమునుగూర్చి యిం. వఱ కెవరేవిపులముగా వ్రాసినది తెలుపము, అష్టదిగ్గజము లెవరో నిరూపించుటయే యీ వ్యాసము యొక్క యుద్దేశము. ప్రకృతమున నీ వాదమును గ్రంథస్థముచేసిన ఆంధ్ర కవి తరంగిణీ కారులు వ్రాసిన దాని నిందుదాహరించుచున్నాను.

ఆంధ్రకవి తరంగిణి సప్తమ సంపుటము పుటలు. 144—145 లో శ్రీ కృష్ణదేవరాయల చరిత్రమున నిట్లు గలదు.

అష్ట దిగ్గజములు

"రాయల యాస్థానమున దిగ్గజములవలె నెనమండ్రు కవు లుండెడివారని ప్రతీతి కలదు. ఈ యష్ట దిగ్గజములకు గడప నుండు లములోని తిప్పలూరు అను గ్రామము సర్వాగ్రహారముగాఁ జేసి రాయలు దానమిచ్చినట్లు తెలుపు శాసనమువలనఁ దెలియుచున్నది. ఈ దాన మిచ్చుటచే ఆ దానప్రతిగ్రహీతలగు నెనమండ్రుకవు లెవరో తెలియదు. ఈ సందర్భమున రాయలు వ్రాయించిన శాసనము లభింపలేదు. ఈ గ్రామమున దొమ్మరిపన్ను మాఫు చేయుచు, నిలకులు వ్రాయించిన శాసనమునుబట్టి యీ విషయము తెలియవచ్చినది.

ఈ అష్ట దిగ్గజములని ప్రఖ్యాతి గాంచినవా రాంధ్ర కవులని చరిత్రకారుల యభిప్రాయము.

"ఈతని యాస్థానమునందు పేరిట నెనమండ్రు తెలుగు కవు లుండిరనినమాట పరంపరగా వచ్చుచున్నది. అల్లసాని పెద్దన, నంది తిమ్మన, ధూర్జటి, మాదయగారి మల్లన, అయ్యలరాజు రామభద్రుడు, పింగళి సూరన, రామరాజభూషణుడు, తెనాలి రామకృష్ణుడు అనెడి యెనమండ్రును అష్టదిగ్గజములని వాడుక కలదు."

ఇందు మొదటి నలుగురును, రామకృష్ణుడును శ్రీకృష్ణరాయల కాలములోనివారు. అతని యాస్థానమునఁ గవులుగా నున్నట్లు నిదర్శనము లున్నవి. కాని తక్కిన ముగ్గురును అష్టదిగ్గజములలోనివారు కారని నా యభిప్రాయము. వారినిగూర్చి ఆయా కవుల చరిత్రము నందు వ్రాయఁదలచితిని.

అష్టదిగ్గజములని ప్రఖ్యాతిగాంచిన వారిలోఁ బైన వ్రాసిన యైదుగురును గాక తక్కినవారు సంస్కృత కర్ణాటకవులై యుందురని నా యుద్దేశము. కృష్ణదేవరాయలు కాంక్షించిన నభిమాన మెక్కువ యనుమాట నిశ్చయమే. దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స యని నుడివినవాఁడే. దీనినిబట్టి అష్టదిగ్గజము లాంధ్రకవులే యని తలంపరాదనియు నాతని యాస్థానమున సంస్కృత కర్ణాట కవులు కూడ గలరనియు వారిని కూడ రాయలు సమానగౌరవముతో మాచె ననియుఁ దలంపవలసియున్నది."

పై దానిలో తిప్పలూరి శాసనమునుబట్టి కృష్ణరాయల కాలములోనే అష్టదిగ్గజ కవీశ్వరులకొక యగ్రహారము దానమీయబడినదని, వారి పేళ్లు మనకు తెలియకపోయినను వా రెనమండ్రు కవులని స్పష్టమగుచున్నది. కృష్ణరాయలు దానమిచ్చిన కాలము మనకు తెలియకున్నను, అది క్రీ. శ. 1528 (తిప్పలూరి శాసనకాలము) కి ముందు కాలమని నిశ్చయముగ చెప్పవచ్చును. మఱియు కొంతమంది చరిత్రకారులు నిరూపించినట్లు కృష్ణరాయ నిధనకాలము క్రీ. శ. 1526 ప్రాంతమగుచో, నీ దానకాలము క్రీ. శ. 1520—26 సంవత్సరముల మధ్యనని చెప్పవగును. అష్టదిగ్గజములను శ్రీ కృష్ణదేవ రాయలు, తన రాజ్యారంభకాలమున నెలకొల్పియుండునని శ్రీ నేలటూరివారి యభిప్రాయము.1

ఈ తిప్పలూరి శాసనమే కాక, మైసూరుప్రాంతమున నంది దుర్గలో సోమశంకరస్వామి ఆలయమున శ్రీకృష్ణదేవరాయని శాసనములో, నీ యష్టదిగ్గజముల ప్రస్తావనయున్న యీ క్రింది శ్లోకమును కీర్తిశేషులు ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ప్రకటించియున్నారు.

శ్లో॥ యత్కీర్తిర్భువనైక భూషణ మహోద్యస్య ప్రసాదాన్న రా
స్సర్వే రాజ సమాన తా ముపగతా సంప్రాప్య వి త్తం బహు

1. *"Very early in his reign, he constituted an Academy of Telugu Poets, the members of which were known as Astadiggajas." Studies in History of the third Dynasty of Vijayanagara P. 421.*

[illegible] యష్టాదిగ్గజ [illegible] కవు [illegible].

ఇప్పుడు [illegible] (క్రీ. శ. [illegible] [illegible] ప్రకటించిరి. [illegible] [illegible]

[illegible] శ్రీ [illegible] మూర్తిగారి [illegible]

[illegible] 473–477 పుటలలో [illegible] –

"[illegible] పురుషార్థ ప్రదాయిని [illegible]

కవిపేర్లు	గ్రంథముల పేర్లు
౧. అల్లసాని పెద్దన [illegible] వీరే మనుచరిత్ర [illegible]	౧ మనుచరిత్ర ౨ [illegible] ౩ [illegible]
౨. భట్టుమూర్తి [illegible]	౧ నరసభూపాలీయము ౨ వసుచరిత్రము.
౩. ముక్కు తిమ్మన్న. [illegible]	౧ పారిజాతాపహరణము.
౪. పింగళి సూరన.	రాఘవపాండవీయము.
౫. తెనాలి [illegible] రామలింగము. [illegible] పేరు కలిగిన [illegible]	పాండురంగ విజయము (పాండురంగ మాహాత్మ్యము.)
౬. [illegible] రామభద్రకవి.	రామాభ్యుదయము
౭. శంకరకవి.	
౮. ధూర్జటి.	

ఆ పుటలోనే *N. B.* [illegible] కృష్ణరాయల సంస్థానములోనివారు [illegible] చెప్పవలసియున్నది." అని యున్నది.

అష్టదిగ్గజములకు పేర్కొన్న తిప్పలూరి శాసనమునుగూర్చి ఆ గ్రంథమున 520 - 521 పుటలలో నిట్లు వ్రాయబడియున్నది.

తిప్పలూరి గ్రామ మష్టదిగ్గజ కవిశ్వరులకు సర్వాగ్రహారముగా నిచ్చినందులకు రెండు శాఖలాలున్నవి. వానిలో తిప్పలూరి గ్రామమునకు దూర్పునకొప్ప వాములో నున్న శాసనము.

శాలివాహన శకవర్షములు ౧౪౫౦ అగు నేటి సర్వజిత్తు సం. శ్రావణ బ ౩౦ సోమువారము శ్రీకృష్ణదేవరాయల మహారాయల వారు అష్టదిగ్గజ కవీశ్వరులకు ధారవోసి యిచ్చిన తిప్పలూరి అగ్రహారమునందు దొమ్మన్లు యిచ్చు పన్నులు ఈ గ్రామములోనున్న శివ విష్ణువుల దేవాలయములకు సమర్పించిరి."

పై దానిలో అష్టదిగ్గజముల పేర్లీయబడి యున్నవి గాన నిది యెంతకాలమునుండి వచ్చుచున్నదో పరిశీలింతము.

"పాండురంగ విజయము" నందలి ఆదిలోనున్న వృత్తాంతము పురుషార్థప్రదాయిని యందు క్రొంగ్రొత్తగా ప్రకటించినట్టు కనిపించు" అని వారు వ్రాయుటచే నీ విషయము పురుషార్థప్రదాయిని నుండి గ్రహింపబడినట్లు స్పష్టము. పురుషార్థప్రదాయిని బ్రాహ్మణా నాంధ్ర వార్తాపత్రికలలో నొకటి. గురజాడ శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారు దీని సంపాదకులు ప్రకటించినది. క్రీ. శ. 1872 లో పైనను, పురుషార్థప్రదాయిని పత్రికయంతె తిరుపతి వెంకయ్య యుండుగా వెలసినది. అది క్రీ. శ. 1872 లో బందరులో ప్రారంభమై క్రీ. శ. 1874 ఫిబ్రవరి వెంకటేశ్వర్లునాత్రమే సహించినది. దినిరక్రమాని వీరేశలింగము పంతులుగారు తమవివేకవర్ధనిని ప్రారంభించినారు. కాబట్టి పురుషార్థప్రదాయినిలోని వృత్తాంతము క్రీ. శ. 1874 నాటిది యనుటచేత నిస్సంశయ ముగా నూరుసంవత్సరములనాటిది యని చెప్పనొప్పును. అప్పుడు ప్రకటితమైనది గొంపవిలోని గంపెకవిలెనుండి సంగ్రహింపబడినది కదా! ఒంపెకవిలెను, మెకంజీ దొరవారికోరికను క్రీ. శ. 1810 ప్రాంతమున వ్రాయబడినవి. కాబట్టి రమారమి నూటయేబదియేండ్ల క్రిందటనుండియు అష్టదిగ్గజముల పేళ్ళు పరిచితములైనవి యని నిశ్చయింపవచ్చును.

ఇక్కడ ముఖ్యమైన విషయమేమనగా పై పట్టికలో నిచ్చిన అష్టదిగ్గజముల పేళ్ళకున్నంతచేట నిటికి మనకు తెలిసినవానికిని స్వల్పభేదము లున్నను నారంభమును తెలుసుకవలెయని మాత్రము నిశ్చిత మగుచున్నది.

మఱియును మొదట అష్టదిగ్గజ కవీశ్వరులనుగూర్చి తెలుపు తిప్పలూరి శాసనమును సుదాహరించినది శ్రీరామమూర్తిగారే. వారె పై పట్టికలో "శంకరకవి—కృష్ణదేవరాయని సంస్థానము లోనివాడు కాడని చెప్పవలసి యున్నది" అని వ్రాసియున్నారు. అయినను వా రిచ్చిన పేళ్ళ ననుసరించి, అష్టదిగ్గజములలోని వారందఱును నాంధ్రకవులనుటలో సందేహము లేదుగదా!

2. వీరేశలింగముపంతులు గారు, ఆంధ్రకవుల చరిత్ర ద్వితీయ భాగమున కృష్ణరాయ చరిత్రయం దివిషయము వ్రాసియున్నారు. పింగళి సూరన రామరాజభూషణ రామకృష్ణులు—కృష్ణదేవరాయని కాలములోనివారు కారని వ్రాసియున్నారు. మఱియు రామభద్ర కవి రామాభ్యుదయము రచించిన యయ్యలరాజు రామభద్రుడే యనియు, మొదట కృష్ణరాయల కాలమున సకల కథాసార సంగ్రహమును, అవెనుక కృష్ణరాయ నిర్యాణానంతరము రామాభ్యుదయము రచించెననియు సందు నిరూపించియున్నారు.

(పుట 27. 1949 ముద్రణము.)

3. క. శే. చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు జెర్నకర్ణాట రాజ్య చరిత్ర 15 వ ప్రకరణము (పుట 209) లో వీరేశలింగముగారి ననుసరించియున్నారు. ఇది 1903 లో మంజువాణిలో ముద్రితము.

4. కీ. శే. కొమఱ్ఱాజు వెంకట లక్ష్మణరావుగారు—పై యిరువుర ననుసరించిరి.

5. కీ. శే. ప్రభాకరశాస్త్రిగారు చాటుపద్య మణిమంజరి ద్వితీయభాగమున, కందుకూరి రుద్రకవి విషయములు తెల్పిరి.

"అష్టదిగ్గజము లనంబరగు కవీశ్వరు లెనమండ్రును రాయల యాస్థానమండలమున నెనిమిది దిక్కులను నెనిమిది సింహాసనము

2. *Bulletin of the Government Oriental Manuscripts Library. Vol. 2. No. 2. P. 41 - 57. Edited by T. L. Narasimha Rao.*

లపై గొలుసు దొరికెనని యున్నది. అందు రుద్రకవి యూరాన్య సింహాసన ద్వాత్రింశిక. పుట. 33.

"రుద్రకవి రాయల యాస్థానమున సంగ్రహాణీతుండు నని వ్రాసెను" పుట. 29.

రామాభ్యుదయము, పుత్తేటి రామభద్రకవియని తెలుపబడు వారుగాదు.

పైని వ్రాసిన విశేషములు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాలలో R. 784 సంఖ్యగల "రుద్రకవి విషయము" అను గ్రంథములో నున్నవి.

6. డాక్టరు నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారు పూర్వము రచించిన గ్రంథములోనే, అష్టదిగ్గజముల పేర్లు నిర్ణయించియున్నారు. (పుట 421)

Peddana - Timmana - Dhurjati (Senior) - Mallana Ramarajabhushana- Ramakrishna - Pingali Surana and Rudra are said to have been the members of the Academy over which the Raya himself presided.

"పెద్దన—తిమ్మన—ధూర్జటి (ప్రథముడు) మల్లన—రామరాజ భూషణుడు—రామకృష్ణుడు, పింగళిసూరన, రుద్రకవి—వీరు కృష్ణదేవరాయ లధ్యక్షుడుగానున్న అష్టదిగ్గజ కవిసంఘములో సభ్యులు—"

ఈ అష్టదిగ్గజములనుగూర్చి వ్రాసిన వారిచ్చిన పేర్లన్నియు పాఠకుల సౌకర్యముకొఱకు నిక్రిందివిధముగా చూపుచున్నాను.

యువకులుగా సన్మానింపబడి [illegible] యిరువురే అష్టదిగ్గజములలో తరువాతి కాలమునందు [illegible]. వారిని గూర్చి మనకు నేమి [illegible], [illegible] కవినిగూర్చి మొదట [illegible] యిచ్చి [illegible] తెలిపెను—కొ [illegible] I [illegible] తిమ్మన మాదయ్యగారి మల్లన. వీరినిగూర్చి [illegible]. రాయవాచకమున 116 పుటలో నిట్లు వ్రాయబడి యున్నది. "[illegible] చాలా సంతోషపడి [illegible] అల్లసాని పెద్దయ్య [illegible] మల్లన మొదలైన కవీశ్వరులను [illegible] సభలో [illegible] పొంకరించి [illegible]. [illegible] కర్పూరతాంబూలము [illegible] మొదలు [illegible] పాహారణమున్ను, మాన్యములు [illegible] యిచ్చినారు."

కృష్ణరాయ విజయమున (కుమార ధూర్జటి కృతియు) పై యూరు పేర్లతోపాటు మనుచరిత్ర మొక్కటియే పేర్కొనబడి యున్నది.

> [illegible] సాహిత్య [illegible]
> [illegible] మాదయగారి మల్ల
> నార్యుపల యల్లసాని పెద్దాయ్య [illegible]
> ముక్కు తిమ్మన [illegible] ముఖ్యకవుల 3-48

> విసుతించిరపు నవారికి
> కనకాంబర భూషణములు [illegible] 3-41

> బంగారు కవీంద్రకృతులలోఁ బ్రాథిఁగన్న
> మనుచరిత్రాది కృతులంద మహిమఁ జెలఁగి

	గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి 1893	వీరేశలింగము 1895	చిలుకూరి వీరభద్రరావు 1903	కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు 1915	ప్రభాకరశాస్త్రి 1922	డా॥ నేలటూరి వేంకటరమణయ్య 1935
1.	అల్లసాని పెద్దన	అల్లసాని పెద్దన	అల్లసాని పెద్దన	అల్లసాని పెద్దన	అల్లసాని పెద్దన	అల్లసాని పెద్దన
2.	ముక్కు తిమ్మన (నంది)	ముక్కు తిమ్మన (నంది)	ముక్కు తిమ్మన (నంది)	ముక్కు తిమ్మన (నంది)	ముక్కు తిమ్మన (నంది)	ముక్కు తిమ్మన (నంది)
3.	భట్టుమూర్తి	రామరాజ భూషణుఁడు	రామరాజ భూషణుఁడు	రామరాజ భూషణుఁడు	భట్టుమూర్తి	రామరాజ భూషణుఁడు
4.	పింగళి సూరన	పింగళి సూరన	పింగళి సూరన	పింగళి సూరన	పింగళి సూరన	పింగళి సూరన
5.	తెనాలి రామలింగము	తెనాలి రామకృష్ణుడు	తెనాలి రామకృష్ణుఁడు	తెనాలి రామకృష్ణుఁడు	తెనాలి రామకృష్ణుఁడు	తెనాలి రామకృష్ణుఁడు
6.	రామభద్రకవి (రామాభ్యుదయము)	అయ్యలరాజు రామభద్రకవి	అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు	అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు	పుత్తేటి రామభద్రయ్య	రుద్రకవి
7.	శంకరకవి	మాదయ్యగారి మల్లన	మాదయ్యగారి మల్లన	మాదయ్యగారి మల్లన	కవిరాట్టు	మాదయ్యగారి మల్లన
8.	ధూర్జటి	ధూర్జటి	ధూర్జటి	ధూర్జటి	రుద్రకవి	ధూర్జటి

పై పట్టికలలో భట్టుమూర్తిలేక, రామరాజ భూషణుఁడును, పింగళి సూరనయు, రాయల కాలమునకు వెనుకనున్న వారని చరిత్రల మూలమున వ్యక్తమగుచుండుటచేతను, వారు కవులుగా గ్రంథకర్తలుగా ప్రఖ్యాతి చెందుట క్రీ. శ. 1550-60 ప్రాంతమగుటచేతను అష్టదిగ్గజములలో వారిని చరిత్రకారులు పరిగణింపుటలేదని—ముందు తెలిపితిని. పై యిరువురును కృష్ణరాయలవారి కాలమున

> సకలసామ్రాజ్య నైభవసరణి మెఱయ
> ధరణియేలుచునుండె నద్ధరణి విభుఁడు 4-142

4. ధూర్జటి-ధూర్జటి వంశీయులగు కుమార ధూర్జటి లింగరాజ కవి చెప్పియుండుటచే నితడు కృష్ణరాయల కాలమున అష్టదిగ్గజములలో నొకడని నిశ్చయముగ చెప్పవచ్చును.

౫. సౌందరీకాంతలింగ కవి కాక రామకృష్ణకవి.

ఈ పట్టికలో నెంబటు గాయులింగకవి నామము తరువాత రామకృష్ణకవి నామము పేర్కొనబడినది. శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రులవారి ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర పీఠికమూలమునను, శ్రీ డాక్టరు నేలటూరి వెంకటరమణయ్యగారి 'తెనాలి రామకృష్ణుడు' అను వ్యాసము మూలమునను నిది ప్రస్తుతగ్రంథములోని దానిని నిశ్చితమైనది.

6. రామభద్రకవి—మొదటిపట్టికలో రామభద్రకవిని రెండు మారులు పేరు పత్రికలు అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడని, ఆ వ పట్టిక ప్రకారము రామభద్రయ్య యని పేర్కొనుచున్నవి. రామాభ్యుదయము అను ప్రబంధమును రచించిన, అయ్యలరాజు రామభద్రకవిని, కొన్ని ప్రాచీనగ్రంథములు ప్రకారము రామభద్రయ్య అని పేర్కొనుచున్నవి. కావున నిటువంటి కృష్ణరాయల కాలమున నున్నట్లును, అష్టదిగ్గజములలోనివాఁడనియు నిట్లును విమర్శకులు వ్రాసియున్నారు. కాని రామాభ్యుదయ రచయితయగు అయ్యలరాజు రామభద్రయ్య కృష్ణదేవరాయల కాలమువాఁడు కాఁడు. ఆతఁడు సదాశివరాయల కాలమునను, కృష్ణరాయల అల్లుఁడగు నళియరామ రాయని కాలమునను జీవించియున్నట్లు, అయ్యలరాజు వారి వంశ వృత్తాంతమును, రామాభ్యుదయమును తెల్పుచున్నవి. రామాభ్యుదయము అళియ రామరాజు మేనల్లుఁడగు గొబ్బూరి నరసరాజున కంకితము. క్రీ. శ. 1560 - 70 ప్రాంతము నాటిది. కాబట్టి రామాభ్యుదయ కర్త అష్టదిగ్గజములలోనివాఁడు కాఁడని చెప్పవచ్చును.

అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు గాక, కృష్ణరాయల కాలమున రామభద్రకవియని పేరుగల మఱియొక కవి యున్నాఁడు. అతఁడు సకలకథాసార సంగ్రహము అను కృతిని కృష్ణరాయల ప్రోత్సాహముచే రచియించియున్నాఁడు—అది తొమ్మిది యాశ్వాసములుగల పద్యకావ్యము—తొమ్మిదవ యాశ్వాసమున మధ్యను గ్రంథము ఆగిపోయినది—సంస్కృతమున రాయలవారు [1] సకల కథాసార సంగ్రహము రచించిరిగదా! దాని ననుసరించి రామభద్రకవి తెలుఁగున దీనిని రచించినాఁడు. తెలుఁగు సకల కథాసార సంగ్రహము ముద్రితము కాలేదు—ఇందలి యవతారిక భాగము మాత్రము (కొన్నిటిసంకే పద్యములతో [illegible] ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక సం. 27 సం. 1 లో ప్రకటితమైనది.

సకల కథాసార సంగ్రహమున, రామభద్రకవి తెలుఁగున ప్రాచీనులయు, తన సమకాలికులయు కవుల కృతులనున్న పద్యములను బోలిన పద్యములను చాల రచియించియున్నాఁడు. అందు, తిక్కన, అల్లసాని పెద్దనల ననుసరించి పెక్కు పద్యములు వ్రాసినాఁడు. వానిలో సమకాలికుఁడగు పెద్దన మనుచరిత్రము పద్యములకు చాల పద్యములు ప్రతిబింబములు వ్రాసియున్నాఁడు.

ఈ విషయము నిరూపించుటకు కొన్ని సంవాదములను రెండు గ్రంథములనుండి చూపుచున్నాను.

సీ॥ వదన సౌందర్య విస్తారంబు సంజాత
కంజంబులన కాని కన్నుగోయి
మదన సామ్రాజ్య సమగ్ర పీఠిక యనంగ
సరసమై నాని వక్షస్థలంబు -
కర్ణకుంభాల రత్న కాంతులఁగొని నిక్కు
వనిలమీఁ దెఱకు వానిగెలుచు భుజములు
అతని ప్రవాహ సంతతి సూచించుచు
వసిలించ [illegible]

గీ॥ [illegible]
[illegible]
వానిమధ్య బుష్పములను నవ్వునాసికయును
నప్పుకప్పున నొప్పున గొప్ప కుచము

సకల కథాసార సంగ్రహము. 8 వ ఆశ్వాసము 127 పుట.

సీ॥ వదన ప్రభూత లావణ్యాంబు సంభూత
కమలంబులన నీని కన్నుల కును
చిక్కని మొలతోడ నెక్కసెక్కెము లాడు
కవగనున్నవి వీని ఘనభుజములు
సంకల్ప సంభవాస్థాన పీఠికవోలె
వెడదయై కనుపట్టు నీని యురము
ప్రతిఘటించు చిగుళ్లపై నెఱ్ఱ నైన
రీతి నున్నవి వీని పాదయుగము

తే॥ సేగి కేటికి యసల్ దెచ్చి నిరజాస్త్రు
సానఁబట్టిన రాపాడి చల్లి మెఱుఁగు
పడను గుణనిధి వీనినో పద్మనయన
వినఁ గావున్నఁ గలదె యామేని కాంతి.

మనుచరిత్ర. 2-36

చ॥ అటఁ జని కాంచె భూమిసురుఁ డంబరమంటి శిరస్సరిత్ప్రరీ
పటల ముహుర్ముహుర్లుఠ దభంగ తరంగ మృదంగ నిస్వన
స్ఫుటన నానటత్క కలాప కలాపి జాలమున్
కటక చరత్కరేణు కరకంపిత సాలము శీతశైలమున్.

—మనుచరిత్ర.

చ॥ అటఁ జని కాంచె భూసురుఁ డంబరచుంబితి శింశపాదప
స్ఫుట ఘనమూర్ధ నిర్జిత సుశోభిత పుణ్య శిరస్సరిత్ప్రరీ
పటల సుహార్యు [illegible] సంగత
త్కటక [illegible] సుధాంశు మహోద నర్మదా నదిన్.

సకల కథాసార సంగ్రహము.

మ॥ అని మేషత్వము మాన్పె చిత్తరపు మాప స్వేదతావృత్తి మా
న్పె నవ సేత్యసి సస్మృద్ధి బోసకళ మాన్పెన్ మోహవిభ్రాంతితో
పసి గీర్వాణవధూటికిన్ భ్రమరకీట న్యాయము మొప్పన్ మను
ష్యని భావించుట మానుషత్వము మెయిన్ జూపఁ టెనాన త్తిరిన్

—మనుచరిత్రము.

---

1. ఆ ముక్తమాల్యదలో 'ప్రతిపురాణోప సంహిత శేష్ఠి కూర్చితి సకల కథాసార సంగ్రహంబు' —అను వాక్యమున్నది గదా: ఇందులో కొంతభాగము మాత్రము లభ్యమైనది. అందు వ్యాసతీర్థులవారి ప్రశంస యున్నది. చూ. సకల కథాసార సంగ్రహము. ప్రభాకరశాస్త్రిగారి వ్యాసము.

మ॥ అనిమేషత్వము మాని దంచలపు మాపస్వేదభావంబు గ్ర
ద్దన వారించె వినాకృశానుదర్భజల విస్తార ప్రవాహంబుతో
డను జేరాంగ కట్టైపెన ప్రమదశ్రేణి నాయాసమై దూఁకె నయ
జ్జ్ఞుని జేయం బ్రమయించె నంతరిని రహిన్ మర్త్యత్వమున్
సంధిలెన్.

—సకలకథాసార సంగ్రహము.

సీ॥ కౌశిక కన్న సంతానంబు గావునఁ
గానక కన్న సంతానమయ్యె
....
వరయాగోత్ర విధానమయ్యె నేఁడు
ద్విజకులాదరణ వర్తిష్ణుండుఁ గావున
ద్విజకులాదరణ వర్తిష్ణుఁడయ్యె
వివిధాగమాంత సంవేద్యుండు గావున
వివిధాగమాంత సంవేద్యుఁడయ్యె

గీ॥ కటకటా దాశరథి సముత్కట కరీంద్ర
కటకలిత దాన ధారాస్ఫురితకటకమార్గ
గామియెట్లు చరించు నుత్కట కరీంద్ర
కటకలితదాన ధారార్ద్ర కటకతటుల.

—రామాభ్యుదయము.

సీ॥ కౌశిక కన్న సత్పూనుండు నేఁటికి
కౌశిక కన్న సత్పూనుఁడయ్యెఁ
బుణ్య జనోత్కృష్ట భుగవసంతు నేఁటికి
బుణ్యజనోత్కృష్ట పురుషుఁడయ్యె
ద్విజసఖ్యులనుఁ గూడి యాడుబాలుఁడు నేఁడు
ద్విజముఖ్యులనుఁ గూడ దిరుగుచుండె
గోత్రపావనుఁడైన కొమరుండు నేఁటికి
గోత్రపావనుఁడైన కొమరుఁడయ్యె

గీ॥ మత్తగజదాన ధారార్ద్ర మార్గములను
దగుల నీడల నెప్పుడుఁ దిరుగువాఁడు
మత్తగజదాన ధారార్ద్ర మార్గములను
దగుల నీడల నెప్పుడు తిరుగుచుండె.

—సకల కథాసార సంగ్రహము.

రామభద్రకవి నామ సామ్యమును పురస్కరించుకొని వీరేశలింగము పంతులువారు తమ కవుల చరిత్ర రెండవభాగములో 86 పుటలో అయ్యలరాజు రామభద్రుడే, సకల కథాసార సంగ్రహము రచించెననియు, రెండింటికి కర్త యొక్కడే కాబట్టి ఒక పద్యమును ఒకదానినుండి మఱియొకదానిలోనికి యథేచ్ఛగా గ్రహించినాడనియు వ్రాసియున్నారు. కాని, రామాభ్యుదయము కర్త రామభద్రకవి వేఱు—సకల కథాసార సంగ్రహకర్త రామభద్రకవి వేఱు—అని యీ క్రింది కారణములచే స్పష్టముగా నిరూపింపవచ్చును.

రామాభ్యుదయకర్త—రామభద్రకవి

1. గ్రంథాంతగద్య.

ఇది శ్రీమహాంటే సప్తపురోపనిషచ్ఛతక నిర్మాణ కీర్తి జగదేక ఖ్యాతిగురు అయ్యలరాజు తిప్పయమనీషి సర్వతోభద్రాభిధాన పౌత్రక్కయామాత్య పుత్త్ర పరిశీలిత రామానుజ మత సిద్ధాంతనర్మ ముమ్మడి వరదాచార్య కటాక్ష వీక్షాపాత్ర హృదయ పద్మాధిష్ఠిత శ్రీ రామభద్రకవి ప్రణీతంబైన రామాభ్యుదయమను మహాప్రబంధంబు.

ఈ గద్యలో చెప్పకపోయినను రామభద్రకవి వంశీయుఁడయ్యలరాజు నారాయణకవి, వారిగోత్రము కౌండిన్యగోత్రమని చెప్పుటచే నీ రామభద్రకవి కౌండిన్యగోత్రుఁడు.

2. వైష్ణవ మతప్రవిష్టుఁడు.
3. ఈతడు తొలినుండియు రామభక్తుఁడు.
4. రామాభ్యుదయకర్తశైలి ప్రౌఢమై సంస్కృతాంధ్రపద చమత్కార ప్రయోగములతో నొప్పుచుండెడు ప్రత్యేకవిశిష్టత గలది. ఆదినుండి యంత్యమువఱకు నొకేరీతి నుండును.
5. ఈ రామభద్రకవి కవిస్తుతిచేసినను ప్రత్యేకముగా తనకు సంబంధించిన వారిని పేర్కొనలేదు.

సకల కథాసార సంగ్రహకర్త—రామభద్రకవి

ఇది శ్రీ రామభద్రప్రసాదలబ్ధకవిత్వ మహత్త్వ విశారద నాగయ సత్కవి మిత్ర కౌశికగోత్రపవిత్ర రామభద్ర మహేంద్ర రామభద్రప్రణీతంబైన సకల కథాసారసంగ్రహంబు.

పై గద్యనుబట్టి యీ రామభద్రకవి కౌశికగోత్రుఁడు.

సకల కథాసార సంగ్రహావతారికవలన నీ యితఁడు అద్వైతి. ఈతఁడు బాలకృష్ణభక్తుఁడు. ఈ గ్రంథమునందే, [1]కృష్ణరాయలీ కవినిఁగూర్చి

"నీవును బాలకృష్ణపద నీరజభక్తుఁడ వార్యచిత్తమో
దావహ సద్గుణుండవు అని పలికినట్లుగా చెప్పియున్నాడు.

సకల కథాసారసంగ్రహకర్తశైలి ఇతర కావ్యానుసరణములను దలపింపఁజేయుచు ప్రౌఢపదప్రయోగములతోనుండక ధారాశుద్ధి గలిగియుండును.

ఇతనికి శారద కవి యను మిత్రుఁడు గలడు. కవి స్తుతిచేయుటయే గాక పలుకూచి సాహిత్యలక్షణ చిత్ర కవిత్వప్రభావంబు లొక్కొక్కచోటం గనుపట్ట అని వ్రాసియున్నాడు.

సకలకథాసార సంగ్రహము వ్రాతప్రతి సంఖ్య 858. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారము. దీనికి మఱియొక ప్రతి గలదు. దాని సంఖ్య 856. ఈ రెండును కాగితప్రతులు. బ్రౌనుదొరవారు దీనిని 1840 అక్టోబరులో వ్రాయించినారు. వారి యభిప్రాయము ననుసరించి యిది ప్రశస్తగ్రంథము కాదు. ఇందు 8 ఆశ్వాసములున్నవి. ఎనిమిదవ యాశ్వాసములో 799 పద్యము లున్నవి.

1. ఈ బాలకృష్ణవిగ్రహమును కృష్ణదేవరాయ లుదయగిరిదుర్గమును జయించినప్పు డందున్న బాలకృష్ణవిగ్రహమును తెచ్చి విజయనగరరాజధానిలో ప్రతిష్ఠించెను. దర్శనీయమగు నీ బాలకృష్ణవిగ్రహము మద్రాసు మ్యూజియమునందున్నది. (మాడుడు ప్రభాకరశాస్త్రిగారి వ్యాసము.

పై వారి యభిప్రాయమే యిందువలన స్పష్టమగుచున్నది. అయినను సకల కథాసారసంగ్రహకర్త రామభద్రకవి కృష్ణరాయలకాలము వాడని పై పేర్కొన్న యుపపత్తులు నిరూపించుటచే నీతి పెద్ద దిగ్గజములలో నొకడని ... యొకడై రామాభ్యుదయకర్తయే సకల కథాసారసంగ్రహమునందు పై పద్యములు గ్రహించెనని స్పష్టమగుచున్నది.

ఆంధ్రకవి తరంగిణి 10వ సంపుటములో అయ్యలరాజు రామభద్రకవి చరిత్రములో సకల కథాసారసంగ్రహమునుగూర్చి యిట్లు వ్రాయబడియున్నది.

"పై వచనములో నుదహరించిన రామాభ్యుదయకర్త చిత్ర కవిత్వ ప్రభావము ... రచియింపలేదని యున్నది. ఈ ఎలకూచి యనునతడు బాలసరస్వతియై యుండును. బాలసరస్వతి యెవ్వడో, అతని తిరువాలివాడో రామభద్రుని పేరుగల యొకానొక కవి యీ గ్రంథమును రచియించి గ్రంథమునకు గౌరవము కలుగుటకై కృష్ణదేవరాయలు తన నీ గ్రంథమును రచింపుమని కోరినట్లు కృతిపద్యమున వ్రాసికొనియున్నాడు."
—(పుట 16)

మఱియు నంతే 15 పుటలో పైని చూపిన 'కొనక కన్నకంఠోనంబు' అన్న రామాభ్యుదయములోని సీసపద్యమును 'రెండవ రామభద్రుడే గ్రంథచౌర్యమొనర్చి తన గ్రంథమున వేసికొనెననుటకు ఇదే నిదర్శనము' అని వ్రాయబడియున్నది.

కవితరంగిణి గ్రంథకర్తలు సకల కథాసార సంగ్రహము, ఎలకూచి బాలసరస్వతియో, మఱియొకరో వ్రాసినారను నభిప్రాయము గలవారై పై విధముగ వ్రాసిరి. కాని వారు వ్రాసినట్లుగా నిది 'ఎలకూచి' అని యున్నదనుకొన్నను నాతడు ఎలకూచి బాలసరస్వతియే యని నిర్ధారణచేయుట యెట్లు? ఆ వంశీయులలో ఎలకూచి బాలసరస్వతి పెద్దకుమారుడై తిరుమలేంద్రుడు పెళియ రామరాయలచే నెవపల్లి గ్రామమునుపొందిన మేటి పండితుడు—అతడును నెలకూచియేకదా అతడు క్రీ. శ. 1540 ప్రాంతమువాడు. అతడే సకల కథాసార సంగ్రహకర్త యెంచుకొన్న యెలకూచి యన్నచో కాలముకూడ నడ్డురాదు. కాబట్టి యీ యెలకూచి క్రీ. శ. 1600 సంవత్సర ప్రాంతములనున్న బాలసరస్వతికాదు—ఇంతకు గ్రంథకర్త యభిప్రాయానుసారము బాలసరస్వతి యెవ్వడో, అతనికి తిరువాలివాడో రామభద్రుడని పేరుగలకవి రచించెననిగదా! అప్పుడా రామభద్రుడు. క్రీ. శ. 1650-60 ప్రాంతములవాడగును. ఆ కాలమున సకల కథాసార సంగ్రహము రచింపబడుటచే రామాభ్యుదయము నుండి గ్రంథచౌర్యము చేసెనని పై రీతిని వ్రాసిరి.

కాని సకల కథాసార సంగ్రహము సావధానముగ పరిశీలించిన పై యభిప్రాయము లెంతమాత్రము సరికావని చెప్పవలసి యున్నది. ఈ క్రింది సంవాదములను పరిశీలింపుడు. ఈ సంవాదము లలో రెండుపద్యములు సకల కథాసార సంగ్రహములోనివి. ఆ రెండింటికి పోలికపద్యము లొకటి తారాశశాంక విజయమునుండి, మఱియొకటి అనిరుద్ధ చరిత్రమునుండి యుదాహృతములైనవి.

మ॥ కలిమింగొందఱు శ్రోత్రియుల్ సతులకొంతుల్ దీర్ఘగా లేక యా
కలకంఠుల్ తముబాసి చక్కదనమున్ గాంభీర్యమున్ మన్మథో
త్కల నారంభము వాగ్విజృంభణము సత్తారుణ్యముంగల్గు వా
రలతోఁ బొంది తముం గణింపరనుచున్ గ్రంథంబులందట్లు వ్యా
సులులై వ్రాసినమార్గముల్ దలఁతురే గుంభిన్ భుజంగాగ్రణుల్.
—సకల కథాసార సంగ్రహము.

ఉ॥ లోకములోన కొందఱుబలుల్ సతులన్ ... లేక వ
న్తోక మనిష నన్య పురుషుల్ తనుభోగుల నంటుకొందు రా
లోకులలోన వ్రాసిరి పరాంగనఁగూడిన పాపమంతయున్
యోగ్యులపాటు ... యంగనకేటికిన॥
—తారాశశాంక విజయము.

సీ॥ జలజాక్షు మిత్త్రంబు సన్మార్గ మిదిరోయంచు
తరుణి దుర్మార్గంబు తలఁచు నంచు
అతివ ముఖాబ్జంబు నకలంకమని రోయంచు
యింతి కలంకంబు నెంచు నంచు
కుంపిడి చిఱునవ్వు గుబ్బియాని మదినెంచి
... యుంచి ...
కోఫాంగి వసుధవసత్వ శ్రీ మురియుంచు
భామ దుర్వృత్తంబు పలుకనంచు

గీ॥ కలికి శృంగార తిలకాంచి కొంతవరిని
కలిసి రమియింమనట్టి సంగతులు కుఱచి
సురుని వంటి మహాసత్త్వుండనగోని యింతి
అజ్ఞుఁడునఁ బ్రాజ్ఞుఁడన నెవ్వరని మాని॥
—సకల కథాసార సంగ్రహము.

సీ॥ సకియ కౌనుదలంచి సన్మార్గమునుఁ గాని
యింతి దుర్మార్గత నెంచఁడయ్యె
చెలువ చన్గవ దలంచి సువృత్తమునుఁ గాని
తరుణి కువృత్తంబు తలఁపఁడయ్యె
అతివమోముఁ దలంచి యకలంకమును గాని
తెఱవ కళంకంబు తెలియఁడయ్యె
సుదతి నవ్వుఁ దలచి సుచియును గాని యా
వ్వాలఁదుక యసుచి భావింపఁడయ్యె

గీ॥ సురుని వంటి మహాత్ముఁ డిక్కరణి తరుణి
చక్కదనమే గుణంబుగ సంస్మరించెఁ
గాని వ్యభిచారదోషంబుఁ గాంచడయ్యె
నజ్ఞుఁడనఁ బ్రాజ్ఞుఁడన నెవ్వఁ డిపుడు నింక.
—అనిరుద్ధ చరిత్ర - కనపర్తి
అబ్బయామాత్యుఁడు.[1]

తారాశశాంక విజయమును రచించిన శేషము వేంకటపతి విజయరంగ చొక్కనాథుని కాలమువాడు. అనగా క్రీ. శ. 1730 ప్రాంతమువాడు. అనిరుద్ధచరిత్ర లేక కవిరాజ మనోరంజన కృతి కర్త అబ్బయామాత్యుఁడు క్రీ. శ. 1750—70 ప్రాంతమువాడు. కవి తరంగిణి గ్రంథకర్తల యభిప్రాయము ననుసరించి, సకల కథా సార సంగ్రహమున రామభద్రకవి వీనిని పై గ్రంథములనుండి గ్రంథచౌర్య మొనరించినచో నీ గ్రంథము 17వ శతాబ్ది చివర భాగముననో, ఆవెనుకనో వ్రాయబడియుండవలెనుగదా! కృష్ణదేవ రాయల తిరువాత రెండు శతాబ్దుల వెనుకనున్న కవి, కృష్ణరాయని పేర నెట్లు కృతిని నలయింపగలడు? ఒకవేళ నలయించినను నప్పుడందలి బాలకృష్ణ భక్తిప్రసంగమెట్లు ప్రసక్తము కాగలదు? కాబట్టి పై విషయములు పర్యాలోచించిన సకల కథాసార సంగ్రహకర్త రామభద్రకవి కృష్ణరాయల అష్టదిగ్గజములలో నొకడని నిశ్చయింప వచ్చును.

---

1. గ్రంథచౌర్యము - మానవల్లి రామకృష్ణకవి. భారతి. జనవరి 1937 సం 14. సం 1. 1—20 పుటలు.

7. చింతలపూడి ఎల్లకవి లేక రాధామాధవకవి. ఈతడు రాధామాధవములో స్పష్టముగా

శా. రాధామాధవమున్ రసోత్తరముగా రంజిల్ల నిర్మించెనే
శాస్త్రజ్ఞోపరత్వంబున కృష్ణరాయ విభుకర్ణాటేశు మెప్పించి నా
ధాత్ర్యప్రతిమాన సత్కవులలోనన్ భూషణాశ్రేణితో
రాధామాధవ నామమందిన జగత్ప్రఖ్యాత చారిత్రుడన్

అని చెప్పుకొన్నాడు. ఇక్కడ కృష్ణరాయలు, ధాత్ర్యప్రతిమాన సత్కవులు అనగా అంధ్రకవితా పితామహ అల్లసాని పెద్దన పేర్కొనబడినారు. ఇంతేకాక, గ్రంథమందు పలుచోట్ల శ్రీ కృష్ణుని గూర్చి చెప్పుకొనుచుండిన, "అరియుచి శ్రీ కృష్ణరాయ దాత్రీకలంగన్" అని కృష్ణరాయనామముతో పేర్కొన్నాడు. ఈతడష్టదిగ్గజములలో వాడు కావుననే నాంతరంగికముగా నిట్లు వ్రాయగలిగినాడు. మఱియు నీతడు కృష్ణరాయని వెనుక అచ్యుతరాయని ఆస్థానమున నున్నవాడు. అతని స్కంధావార లేఖకుడు మంత్రియగు సంజయ తిమ్మరసునకు కృతినిచ్చినాడు. ఈ ఆస్థానసంబంధము పూర్వ మాతడు కృష్ణరాయని యష్టదిగ్గజములలోని వాడనుట స్పష్టము చేయుచున్నది.

8. కందుకూరి రుద్రకవి ఈతడు కృష్ణదేవరాయలవారి యష్ట దిగ్గజములలో నొకడని వారి వంశవృత్తాంతము దెలుపుచున్నది. 1 మఱియు నీతడు రాయలయాస్థానమున నీశాన్య సింహాసనము నధిష్ఠించెనని యందు చెప్పబడినది. ఇదియొక్కటియే రుద్రకవి యష్టదిగ్గజములలోవాడని చెప్పుటకు చాలును—దీనినిబట్టి మనకొక నూతన విషయము తెలియుచున్నది. రాయల కొల్వుకూటముననున్న భవనము భువనవిజయముగదా ! భువన భారమును భరించునవి అష్టదిగ్గజములు—కావున భువనవిజయ నామ మన్వర్థమగునట్లుగా రాయలవారు కొల్వుకూటములో—ఎనిమిది దిక్కుల నెనిమిది సింహాసనములుంచి, అందెనమండ్గురు అష్టదిగ్గజ కవీశ్వరులను వానిపై కూర్చుండ చేసెడివారని తెలియుచున్నది.

ఈ భువన విజయము, పూర్వరాజ భవనములలో నొక తరగతి భవనము—భువనవిజయమను పేరితో గాక భువనతిలకము భువనమండనము అను పేళ్లతో కొన్ని భవనములనుగూర్చి భోజుడు 'సమరాంగణ సూత్రధారము' అను గ్రంథములో నిచ్చియున్నాడు.1 అందు అష్టసింహాసన ప్రశంసలేదు. బహుశః కృష్ణరాయలే దీనిని మొదట యీ భవనములలో నిర్మాణము చేయుటకు హేతుభూతుడై యుండును. అష్టదిగ్గజములను వ్యవహారము కృష్ణరాయల కాలమునుండి యే వ్యవహారము కలుగుట కిదియే కారణమై యుండెడును.

పై చర్చయొక్క సారాంశమిది. కృష్ణరాయల కాలమున అష్టదిగ్గజములనబడు నీ క్రింది యెనమండుగురు కవులు విలసిల్లిరి.

(1) అల్లసాని పెద్దన (2) నంది తిమ్మన (3) మాదయ్యగారి మల్లన (4) ధూర్జటి (5) తెనాలిరామలింగ కవి (6) రామభద్రకవి (7) రాధామాధవ కవి (8) రుద్రకవి—

విరచించిరని అష్టదిగ్గజములని చెప్పబడిన కవి సార్వభౌముల కర్ణాట కవుల తెలుగుమాత్రమును కాదు.

ఈ అష్టదిగ్గజముల విషయము కృష్ణరాయని కొలువు నుండి ప్రారంభమైనది. గోల్కొండ నవాబులు మొదలగువారి సంస్థానములలో అష్టదిగ్గజ కవులుండిరి. నూజివీడు జమీందారి మండలమున వెన్నెలకంటి సంస్థానమున ... మధురకవి, ఒంటకవి, చిత్రకవి, నిరుపమకవి, ... ఘంటకవి అని అష్టదిగ్గజములుండెడివారు. ఇట్లే పెద్దాపుర సంస్థానమున కూడ అష్టదిగ్గజములు వెలసినట్లు తెలియుచున్నది. మధుర నాయకరాజుల చెంగట తిరుమలరాజు కొలువున నుండిరి. ... వెంకట నారాయణ కవి ... పెద్ద వెంకటరాయకవి, ... అప్పయ కవి, సారంగపాణి, ... అప్పయాచార్యులు, రాయ... కవి. ... వెంకటాచలకవి అనువారు దీని సంబంధ కవులు.

అష్టదిగ్గజములనుగూర్చి నాకు తెలిసిన విషయములను కొన్నింటినిందు ప్రకటించితిని. భావికాలమున ఇంకను విశేషములు బయలుపడవచ్చును. సర్వప్రాధాన్యము గల ... అని చెప్పదగిన కృష్ణరాయని కొలువున విలసిల్లిన అష్టదిగ్గజము లెవరో యింతవఱకు నిర్ణీతము కానందున ఇంతగా వ్రాయవలసివచ్చినది. రాయలవారి కాలమున వెలసిన కవు లెనమండ్రును పెద్దనాది కవులే యనియు వారు పై నుదహరించినవారనియు నా వ్యాసము యొక్క సారాంశము.

---

1 ప్రాసాద మేవం భువనతిలకమ్ పరిసప్తే
చతురశ్రీ కృతేక్షేత్రే భాగద్వాదశ భాజితే
చతుష్క భాగికో మధ్యే చతుః స్తంభో విధీయతే
తద్బహిర్భాహిరో ఒళిందో ద్వితీయో ఒపిచ భాగికః
నవకోష్ఠాంశ్చ కర్ణేషు ప్రాసాదాన్ వినివేశయేత్
ద్వారుకంచీ కర్తవ్యం తేషామంతర సంశ్రయమ్
తతో ఒర్ధ్వ భాగికే భిత్తిః కర్తివ్యా సర్వతో బహిః
భద్రే భాగాయతో భద్రావినిష్క్రాంత శ్చతుర్ధరః
చతుష్క భాగి కాళింప ద్వయేన పరివేష్టితః
త్రిభాగ విస్తృతం భద్రం తద్బహిర్భాగసంగతమ్
భాగికం ప్రతి భద్రంచ కార్యాదుభయతః సమమ్
భాగార్థ భాగతో భిత్తిర్భద్రస్య పరితోభవేత్.
విధిరేష విధాతవ్యో.

'భువనమండనము' భువనతిలకము. అను రాజభవనములు భోజుని చతురాంగణ సూత్రధారము — 30 అధ్యాయము రాజగృహాధ్యాయము భువనమండనము. *Vol 1 Gaekward Seris.*

అస్యైవ పీఠేనిర్ముక్తశాలాభిః పరితో ఒష్టభిః
అన్యోన్యశాలా సంబద్ధే యదానాశేషదీయతే
కర్ణప్రాసాద కోష్ఠైః కోష్ఠైః శాలోర్ధ్వ స్తైర్యుతః
ప్రాసాద సుందరోజ్ఞేయః తదాభువన మండనం.

పండిత డి. గోపాలాచార్యులవారి

జీవామృతం

ఆరోగ్యమునకు
బలమునకు

ఆయుర్వేదాశ్రమం లిమిటెడ్, మదరాసు-17

శ్రీవత్సవారి ఉగాది అభినందనలతో

శ్రీవత్సవారి

★ **వైటోడెంట్** ★

పండ్లపొడి

దంతక్రిములను సంహరించి
నోటి దుర్గంధములను పోగొట్టి
చిగుళ్ళను పుష్టిపరచి
పండ్లను శుభ్రపరిచి

తెల్లగా నుంచును

శ్రీవత్స కెమికల్స్ & డ్రగ్స్ లిమిటెడ్,

మందులు, రసాయనములు తయారుచేయు సంస్థ.

మద్రాసు - 30.

ఫోను: 55746. గ్రాము: "కాల్కో డ్రగ్స్"

సమస్యలు పరిష్కారమైనవి...!

* [illegible]
* [illegible]
* [illegible]
* [illegible]
* [illegible]
* [illegible]

ఒక్క చిటికెడు

రాజులు నస్యము ([illegible]) ను

విధిగా వాడి తమ సమస్యలను చక్కగా పరిష్కరించుకొనుచున్నారు. **మరి మీరో?...**

20 సంవత్సరాలుగా ఆంధ్రదేశమందేగాక యావద్భారత దేశమందును ప్రఖ్యాతిగాంచినది.

తయారు చేయువారు:

కే. జి. రాజులు అండ్ బ్రదర్సు

బకింగుహాం పేట పోస్టు, విజయవాడ - 2.

ಮನ್ಮಥ

కథానికః

శ్రీ రావూరి భరద్వాజ

ఆ కాలంలో గుణనిధి పేరు ఆబాల గోపాలనికి సుపరిచితమైనదే!

అతనికి విశాల సామ్రాజ్యముండటమూ, ఆ సామ్రాజ్యం సకల సుఖాలకూ నిధానమై ఉండటమూ అందుకు కారణంకాదు. అతడు విద్యావంతుడు. ఆ కారణాన పండితులను కవులను అమితంగా ఆదరించాడు. స్వతహాగా కొన్ని కావ్యాలను రచించాడు. ఎన్నిటినో అంకితంపొందాడు. నిజానికివిగూడా సరైన కారణాలు, కావు. డబ్బు కాశించిన కవులు, ఏ రాజునైనా ఇంద్రుడని చంద్రుడనీ పొగడవచ్చు. దానకర్ణుడనీ, అభినవదధీచి అని కీర్తించవచ్చు. కాని సామాన్య జనం అలా అంటుందా? పట్టుమని పాతికమంది కవులు కీర్తించినంతమాత్రాన, అశేష జనావళి ఆ మాటలను విశ్వసిస్తుందా? లేదుగానీ గుణనిధి ఏలుబడిలో ఉన్న ప్రజలందరూ అతన్ని కీర్తిస్తున్నారు. సరయిన పరిపాలన—అంటే—ప్రజల కష్టనిష్ఠురాలు తనవిగా భావించి చేసే పరిపాలన, గుణనిధికి వెన్నతో బెట్టిన విద్య.

జ్రున చీమకుండా, తల్లిపొత్తిళ్ళలోని పసిపాపలలాగా ప్రజలు సుఖజీవనం చేస్తున్నారు. అదృష్టవశాత్తూ ఆ దేశపు నైసర్గిక పరిస్థితులుగూడా అందుకు అనుకూలంగా ఉన్నాయి. రెండు వైపుల మహానది ప్రవహిస్తున్నది. ఒకవైపున పెట్టనికోటలాగ పర్వతపంక్తులున్నాయి. ఈ మూడుదిశలనుండీ శత్రుభయమన్న మాట లేదు. నాల్గవదెస మరొక రాజ్యమున్నది కొన్ని దశాబ్దాల నుండీ, ఈ రెండురాజ్యాలూ అన్నదమ్ములలాగా మెలగుతున్నాయి. సంపత్సమృద్ధం కావడంచేత విద్యాసముపార్జనాసక్తులు, లలిత కళాప్రియులు, దేశంనిండా పిలపిలలాడుతున్నారు. జీవితం, జీవితంలాగా కాక, రుచిరస్వప్నంలాగా వారు అనుభవిస్తున్నారు.

అయితే ఈ రుచిరస్వప్నం ఎక్కువకాలం ఉండలేదు. అది భగ్నమయ్యే సమయం సమీపించినట్లు అనేక చిహ్నాలు హెచ్చరించాయి.

ఒకనాడు గుణనిధి కొలువులో ఉండగా, భటుడొకడు తత్తరపాటుతో ప్రవేశించి, గౌరవ పురస్సరంగా వంగి అభివాదం చేసి, ఉత్తరమొకటి రాజుగారికిచ్చాడు. సాహిత్య మీమాంసతో, ఊగిసలాడిపోతున్న సభ ఒక్కసారి మ్రాన్పడిపోయింది. రాజుగారు లేఖను మంత్రికిచ్చాడు. మంత్రివదనం వాడిపోయింది. కొన్ని క్షణాలపాటు మంత్రిగారు మాట్లాడనుగూడా మాట్లాడలేక పోయారు. తప్పదు గనుక కొసకు లేచి నిలబడి, సభికుల నుద్దేశించి ఇలా అన్నాడు :—

"మహా జనులారా" మంత్రి కంఠం జీరపోయింది. "ఇంత కాలంనుండీ మనం ఏ కష్టమూ ఎరుగక సుఖంగా రోజులు వెళ్ళబుచ్చాం. నిజం మాట్లాడితే మనకు 'సుఖం'మీద మొఖం మొత్తింది గూడాను. భగవంతుడు గూడా బహుశః ఇదే అభిప్రాయంతో ఉన్నాడేమో మరి! ఏనాడూ వినని మహావిపత్తు ఇప్పుడొకటి మనల్ని చుట్టుముట్టనున్నది. అణకువగల బానిసలాగా, ఇన్ని రోజులనుండీ అణిగిమణిగి ఉంటున్న మహానదికి తీవ్రంగా వరదలు వస్తున్నట్లు తీర రక్షకభటులు ఇప్పుడే వార్తను పంపించారు. వరదల ఉధృతాన్ని బట్టి చూస్తే, మహానది ఏ క్షణంలోనైనా, పొంగి దేశాన్ని ముంచెత్తగలదని తీరరక్షణశాఖ ప్రధానోద్యోగి అభిప్రాయపడుతున్నాడు. ఐనా మనం భయపడవలసిన పనిలేదు. సైనికశక్తినంతా తరలించి, వరద ప్రమాదాన్నుంచి దేశాన్ని రక్షించే ప్రయత్నాన్ని ఇప్పటినుండే ప్రారంభించవలసిందిగా సర్వసైన్యాధ్యక్షునికి ఉత్తరువు లిస్తున్నాను..."

ముఖ్యమంత్రి ఏదో చెబుతూనే ఉన్నాడు. సభికులు వింటూనే ఉన్నారు. జనాన్ని తొలగద్రోసుకొంటూ మరొక భటుడు ప్రవేశించి మరొక జాబును మంత్రిగారికిచ్చాడు. మంత్రి నడుము విరిగినవాడిలాగా, ఆసనంలో కూలబడ్డాడు. రెండు చేతులమధ్యా తల నిరికించుకొని నేలచూపులు చూస్తూ ఉండిపోయాడు. ఆ ఉత్తరంలోని విషయమేమిటోనని సభ గుసగుసలు పోయింది. ఒకరిద్దరు 'రెండవ లేఖలోని విశేష మేమిటని గూడా అడిగారు.

మంత్రిగారు చాలా సేపటికిగాని తెప్పరిల్లలేదు. అయినా ఆయన నిలబడలేకపోయాడు. గుణనిధి అనుజ్ఞ తీసుకొని, కూచునే ఆ లేఖలోని విషయం వివరించాడు.

"నదీప్రవాహం గట్లు త్రెంచుకొని దేశంమీద పడ్డది. ఉత్తుంగ తరంగాలు గ్రామాలకు గ్రామాలను నాశనం చేస్తున్నాయి. మహానది మహావేగంతో, కోపించిన మత్తేభంలా దేశంమీదకు పరుగు లెత్తుతున్నది. మహాజనులారా! ఒక్క మనవి!!" ఈ మాట అని మంత్రి కొన్ని క్షణాలు మౌనంగా ఉండిపోయాడు. అతని కన్నుల నుండి అశ్రువులు టపటపమని నేల రాలాయి "ప్రభుత్వం మీకు చేయగలిగిన సహాయమంతా చేస్తుంది. స్వీయశ్రేయస్సుకన్న, ప్రజా శ్రేయస్సే రాచరికం వారికి ముఖ్యధర్మమని, మీ రెన్నిసార్లో రుజువు చేసుకొన్నారు. మహారాజులు, ఈ విపత్తులోగూడా ఆ ధర్మాన్ని విడనాడరని నేను హామీ యిస్తున్నాను. కానీ, ఇంతటి

ఘోర ప్రమాదావసరంలో ప్రభుత్వం మీకు చేసే ఉపకారం చాలా స్వల్పకాలంలో ఉంటుంది. మీ ఆత్మరక్షణను మీరే చేసుకోండి. ఎవరి ప్రాణాలను వారు దక్కించుకోండి ఆపదలోవున్న మునకు ఇళ్ళలకు తోడ్పడండి. ప్రభుత్వం మీకు సహాయపడటానికే సర్వవిధాలా ప్రయత్నిస్తుంది. [illegible] చేసాం"

* * * * *

ఆనాడు శంకరుడు చాలా చికాగ్గా ఉన్నాడు. అతి ముఖ్యమైన విషయాలు నివేదించటానికి వచ్చిన ప్రమథులను కసిరి కొట్టాడు. ఆప్యాయంగా లాలించే నందీశ్వరుణ్ణి పారద్రోలాడు. కాలుకాలిన పిల్లిలాగా అటూ ఇటూ తిరిగాడు. అర్పించిన వస్తువులను త్రోసేస్తున్నాడు. పార్వతీదేవి ఇదంతా గమనిస్తూనే ఉంది. కారణంకోసం ఆవిడ ఆలోచించలేదు. తరచు భర్తచేసే పిచ్చిపనులు భరించలేక ఆవిడ సతమతమయిపోతున్నది. మొన్నటికి మొన్న ఆ భస్మాసురుడికి, ఆ దిక్కుమాలిన వరమొకటి ఇచ్చాడు. వాడా వరాన్ని తిప్పికొట్టటానికి సిద్ధమయే సరికి—తప్పించుకోటానికి నానాపాట్లూ పడవలసి వచ్చింది. విష్ణుమూర్తి లేకపోతే ఏంగాను? ఆ జలంధరుడికీ అల్లాగే ఇచ్చాడు. వాడు—చివరికి తన వెంటనే పడ్డాడు. ఆ గండం గడవడానికి ఎన్ని చిక్కులు పడవలసి వచ్చిందో జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొంటే, పార్వతీదేవి హడలిపోతుంది.

"ఏదిచేసినా ఇంతేనూ! ఒక ఆలోచన లేదు పాడూలేదు. ఏది అడిగితే దాన్ని ఇచ్చేయడమే! అదృష్టవశాత్తూ ఏ భక్తుడూ నన్నడగలేదు. అడిగితే నన్నివ్వడానికిగూడా ఈయన సందేహించరు. తను భక్తసులభుణ్ణనీ, మహాయోగ్యుణ్ణనీ అంతరంగంలో ఉండివుండాలి. అది నిరూపించుకోవటంకోసం, నానాబాధలూ పడతారు. వ్యవహారం చూస్తుంటే—మళ్ళా ఏదో కొంపమునిగే పట్టే ఉంది" అనుకొన్నది పార్వతి.

"ఏమిటండీ?" అని పార్వతి అడగలేదు. కానీ శంకరుడే "ఏమిటంటే" అంటూ ప్రారంభించాడు. "నా కొద్దుబాబో అని మొత్తుకొంటున్నా వినకుండా దేవలోకం ఈ బాధ్యత నా నెత్తిన పెట్టింది. మొదట్లో సాధకబాధకాలు తెలియక నేనూ అంగీకరించాను. దీనివెనుక బ్రహ్మాండమైన కుట్ర ఉన్నట్లు ఇటీవలదాకా నాకు తెలియదు." అన్నాడు శివుడు.

"తలా తోకా నాకు తెలియటల్లేదు" అన్నట్టు ముఖం పెట్టింది గిరిజాదేవి; ఆమాట పైకి అనటానికి ధైర్యంలేక.

"నీకు ప్రతీదీ విడమర్చి చెప్పాలి" అని విసుక్కున్నాడు రుద్రుడు. "సృష్టించే బాధ్యత బ్రహ్మది. పోషించటం విష్ణుమూర్తి వంతు. లయం నా పాలబడ్డది."

"ఇందులో కుట్ర ఏమున్నదీ?" అని మెల్లగా అన్నది గిరిజ హడలిపోతూ.

"పాషాణానికి పుట్టిందానివి; నీకు తెలివితేట లుంటా యనుకోవటం నాదే పొరబాటు." అని రెండుసార్లు అటూ యిటూ తిరిగాడు శివుడు. "అదిగాదే! నీ కీమాత్రం తెలియదూ? నానా జంతుజాలాన్నీ, మనుష్యుల్నీ, రాక్షసుల్నీ, మిట్టలను, అన్నిటికీ శక్తిని సృష్టిచేసి కూర్చున్నాడు బ్రహ్మ. ఆయన్ని నేనాక్షేపించటమూ లేదు. ఆ ఉన్నదానితో, అలా ఇలా [illegible] నాటకమాడించేస్తాడు విష్ణుమూర్తి. సంహారం నా కొక్కడికే పెట్టుకొంది. నా విధి నేను తప్పకుండా చేయవలసిందే నాయె. జనకోటి యావత్తూ నన్ను ప్రళయకాలరుద్రుడిగా చూడటం, నేను సంహారకుణ్ణనే! అసలున్న [illegible] ఏమిటంటే, ఉండేవాళ్ళు లేవా సృష్టిలోనే ఉన్నాయి. అవి విష్ణుమూర్తిగారి హయాంలో పరాకోటి వందుకొంటాయి. అంతటితో అవి [illegible]. ఆ కోపాన్ని [illegible] చెతిమీదుగా జరిగిపోతుంది. ఉన్న స్థితి ఇదీ! అయితే ఎవ్వరూ ఇట్లా అనుకోరు. [illegible] అన్నారు మృత్యుంజయుడు; తనకు వారసత్వం [illegible] వ్యాఖ్యానికంగా మరిచి.

"నిజమే సుమా!" అన్నది పార్వతి ఆ విషయం ఇప్పుడే తనకు కలిగినట్లు. నిజానికి ఇందులో ఆవిడ కిమాత్రం ఉత్సాహమూ లేదు. అలా లేనట్లు పైకి కనుపించితే 'అయ్యగారు' మరీ మండి పడతారు. అదిగాక శంకరుడు అల్పసంతోషి. కొత్త ఉందర ఎవరూ కొట్టినా ఉబ్బి తబ్బిబ్బవుతారు ఈ బలహీనత పార్వతి ఏనాడో గమనించింది. తనకేపని కావలసివచ్చినా, భర్తను కొద్ది ఉబకేసి నెరవేర్చుకోవటం ఆవిడ కలవాటయింది. సమంత ప్రోత్సాహకరంగా మాట్లాడితే చాలు; చిత్తయిపోగలరు.

"పార్వతి! కొంతలో కొంతైనా 'జ్ఞానోదయం' కలిగినందుకు శంకరుడు చాలా సంతోషించాడు.

"నిజంగా ఇందులో నా తప్పేమిటి?" అన్నాడతను భార్యతో. "నీళ్లు సృష్టించింది బ్రహ్మ. దానికి ప్రవహించే శక్తి నిచ్చిందిగూడా అతనే కదా?"

"ఔను" అన్నది పార్వతి.

"దానిచేత రకరకాల చెష్టలా చేయిస్తున్నవాడు హరి, అవును కదా?"

"ఔను."

"గుణనిధి రాజ్యానికి సరిహద్దుగా ప్రవహిస్తున్న మహానది భయంకరమైన వరదలతో పొంగుకొని, అతని రాజ్యాన్నంతా ముంచి వేసింది. ఐదింట మూడువంతుల దేశం వరదలో మునిగిపోయింది. వేలాది గ్రామాలు మునిగిపోయాయి. లక్షలకొలది చచ్చిపోయారు. పంటభూములన్నీ నీటిమయములైనాయి. పసువులు...సరేసరి. బ్రతికిఉన్న కొద్దిమందీ, నరకయాతన పడుతున్నారు. ఈ ఘోర కలికి కారణం నేనేనని, వారి ఉద్దేశ్యం. స్థితి కారణకర్త విష్ణువనీ, ఈ మహాఘోరానికి బాధ్యుడు అతగాడనీ వా రనుకోవటం లేదు. హరికి నామీద, లోలోపల చెడ్డఅభిప్రాయాలున్నాయి. నా గౌరవాన్ని కించపరచాలనీ, నా యశస్సును కళంకితం చేదామనీ, తీవ్రంగా ప్రయత్నిస్తున్నట్లు నే ననుమానిస్తున్నా. లేకపోతే, ఇటువంటి దారుణమైన పనిచేయవలసిన అవసరమేమిటో నాకు బోధపడకుండా ఉన్నది. ఏహ్యాతి ఏహ్యామైన ఫలితాల నిచ్చే

బీజాలు ప్రవహిస్తూనాటపడమూ, విష్ణువు జాతిని పోషించపడడమూ; చివరకు ఆ విషఫలితా లనుభవించవలసిన వాణ్ణి నేనా?"

పార్వతికిగూడా ఇది చాలా అన్యాయమనే తోచింది. "అయితే—మీ రిప్పు డేమిటి చెయ్యాలను కొంటున్నారు?" అన్నది.

"అదే నాకూ తోచటంలేదు" అన్నాడు శివుడు తల గోక్కుంటూ. చంద్రరేఖ భయంతో వెనక్కి ముడుచుకొంది.

"పోనీ మీరు మరొకశాఖ తీసుకోగూడదూ?" అని సలహా ఇచ్చింది పార్వతి.

"ఊం. నీ ఆలోచన దివ్యంగా ఉన్నది." అన్నాడు శివుడు. అంతలోనే, తను ఇందాక పార్వతిని, తెలివిలేని దద్దమ్మగా అంచనా వేసుకొన్న సంగతి జ్ఞప్తికొచ్చి "అయినా ఇప్పుడేమీ చెప్పలేను. ఆలోచించి చూస్తాను." అన్నాడు.

2

సుఖాలమీద సుఖాలురావటం కష్టమే కావచ్చు. కష్టం వెంట కష్టం, బాధ వెంట బాధ ఇసకపాతరల్లే రావడం మహా సులభం.

ఇప్పటికే రాజ్యం నానా కచాటుగానూ ఉంది. కొన్ని లక్షలమంది జనం, కొన్ని గంటల్లో చనిపోయినప్పుడు, ఆ దృశ్యం ఊహించటంగూడా కష్టమే! చచ్చినవారు చావగా బ్రతికినవారు కూటికీ గుడ్డకూ అల్లాడిపోతున్నారు. సుక్షేత్రాలన్నీ వరదలపాలయ్యాయి. రాజ్యమంతటికీ అన్నవస్త్రాలిచ్చే భూములు ఇసక మేటలు వేశాయి. తిరిగి వాటిని సాగుచెయ్యాలంటే కొన్ని సంవత్సరాలు పడుతుంది. విశేషమైన జననష్టం సంభవించిన కారణంగా, మానవశ్రమగూడా వలసినంత లభించటం లేదు. ఉన్నవారైనా రోగపీడితులు, క్షుధాబాధితులూను. వారిచేత పనిచేయించటం గుణనిధికి ఎంతమాత్రం ఇష్టంలేదు. అయితే మరి పునర్నిర్మాణ మెలా? శ్మశానవాటికలాగా మారిపోయిన ఈ విశాల ప్రదేశమంతా ఇలా పడిఉండవలసిందేనా?

"కాదు ప్రభూ!" అన్నాడు ముఖ్యమంత్రి. "మనం ఇంత వరకు ఒకరిని యాచించలేదు. యాచకులను ఆదరించకపోనూలేదు. కాలం మారినప్పుడు, కాలానుగుణంగా మనమూ మారాలి. ప్రభువులు అన్యథా భావించరన్న విశ్వాసంతోనే నొక సూచన చేయదలచుకొన్నాను. మన పొరుగురాజు మిత్రావసుని సహాయం, మన మీ సమయంలో అర్థించుదాము. మనకు సంభవించిన ఈ ఘోరాపద, ఆ మహారాజుకు తెలియకపోదు. కష్టకాలంలో, సోదరప్రభువుకు ఆపాటి సాయం మిత్రావసు చేయగలడన్న నమ్మకం నా కున్నది. రేపే, ఒక సౌహార్ద ప్రతినిధిని, అతనివద్దకు పంపాలని అనుకొంటున్నాను....ఇందులో..."

గుణనిధి కళ్లవెంట జోటజోట నీరుకారింది. "ఇది ఆత్మాభిమానాన్ని హత్యచేస్తుందేమో?" నన్న సందేహం వెలిబుచ్చాడు గుణనిధి.

"మనం ప్రజలకోసం చేస్తున్నాముగానీ, స్వీయానికి కాదు. ఈ సాయం మనకు లేకపోతే, మిగిలిన ఈ ప్రజానీకానికి మనం కూడు గుడ్డ ఎలా ఇవ్వగలం? చేజేతులా ఇంతమందిని మృత్యుముఖంలోకి నెట్టగలమా? ఇంతకాలమూ మనం, వారి ఉప్పు పులుసులు తిన్నాము. సమయమొచ్చినప్పుడు, 'మన గౌరవం—మన ఆత్మాభిమానం' కించపడుతుందని, వారిని వంచటమా? మీ, నా గౌరవా గౌరవాలకోసం, ఇన్ని లక్షలమందిని బలిచేయటం నా అభిమతంకాదు. మీ అభిప్రాయమేమిటి? మిత్రావసు మన సాటిరాజు. సహృదయుడు. ఈ ఆపత్సమయంలో మనలను ఆదుకొంటాడు. మీ ఉద్దేశ్యమేమిటో చెప్పండి! కూడు గుడ్డలకు కరువైన దేశంలో, ఎంత మాతృదేశాభిమానమున్నా మనుషులు ఉండలేరు. ఉదరపోషణకై మరొకచోటుకు తప్పకుండా పోతారు. మనం సత్వరమే తగిన విధానం ఆలోచించకపోతే, ఈ ప్రజ మరొకచోటికి వలసపోతారు. పోక తప్పదు. అప్పుడు మీరు, నేను, మన మన ఆత్మగౌరవాలు మాత్రమే ఇక్కడ మిగిలిఉండటం జరుగుతుంది..."

"ప్రభూ!"

అంటూ భటుడొకడు వచ్చాడు.

"ఏమిటది?" అన్నట్టు కనుబొమలతో ప్రశ్నించాడు మంత్రి.

"మిత్రావసు ప్రభువు సైన్యసన్నద్ధుడై వస్తున్నట్టు ఇప్పుడే వేగులవాని వార్త."

గుణనిధి నిలువునా కుంగిపోయాడు. మంత్రి ముఖాన గోటిగాటుకు నెత్తురులేదు. మ్రాన్పడిపోయాడు. రవంతసేపటికి తెప్పరిల్లి "ప్రభూ! కష్టాలలో ఉన్న మనకు ప్రతిదీ అశుభాన్నే తలపింప చేస్తున్నది. మనకు సంభవించిన ఈ దుర్దశకు చింతించి, మన క్షేమసమాచారాల నడగడంకోసమయి మిత్రావసు వస్తున్నాడేమో..."

"సైన్యంతోనా?" అన్నాడు గుణనిధి.

కొన్ని గంటలలో అంతా ముగిసిపోయింది. సమయంకోసం కాచుకుకూచున్న మిత్రావసుకు, చక్కని అవకాశం లభించింది. దేశం నానా బీభత్సంగా ఉంది. సైన్యంలో ఎక్కువభాగం (ప్రజల్ని రక్షించే కార్యక్రమంలో) నాశనమైంది. ఉన్న సైన్యానికి, ప్రజలకు తిండిలేదు. మీదు మిక్కిలి ఎంతో అసంతృప్తి అందరిలోనూ గిలగిలలాడుతున్నది. ఒక దేశాన్నాక్రమించటానికి కావలసిన పరిస్థితు లివేనూ. మిత్రావసు ఈ అవకాశాన్ని చక్కగా వినియోగించుకొన్నాడు. కొంత సైన్యాన్ని వెంటబెట్టుకొని, గుణనిధిమీద యుద్ధం ప్రకటించాడు. విరివిగా ఆహారపదార్థాలిచ్చి, ప్రజలను, కొందరు సైనికులను, అధికారులను తనవైపుకు తిప్పుకొన్నాడు మిత్రావసు. ఇంత స్వల్పపు లంచానికి—కేవలం కూటికి—మానవుడు ఇంతగా లోబడిపోతాడని మిత్రావసుగూడా అనుకోలేదు. ప్రభుభక్తి పరాయణులైన కొందరు మాత్రం గుణనిధి తరఫున యుద్ధంచేశారు. మిత్రావసు సైనికశక్తి అధికమైనది కావటంవల్లా, అధికారులు కోట రహస్యాలను వెల్లడించడంవల్లా, గుణనిధి ఓడిపోయాడు. మంత్రి పోరాటంలోనే మరణించాడు.

అంతఃపురం అగ్నిప్రవేశం చేసింది. గుణనిధికూడా ఆత్మహత్య చేసుకోబోయాడు. కానీ ఏదో మహత్తరమైన శక్తి అతని ఆ పని నుండి విరమింపజేసింది. శత్రుసైనికులు, విజయోత్సాహంలో, కోటలోకి ప్రవేశిస్తున్న తరుణంలోనే, గుణనిధి రహస్యమార్గంగుండా తప్పించుకొన్నాడు. గుణనిధికోసం మిత్రావసు కోటనంతా గాలించాడు. అతని జాడ ఎక్కడా కనపడలేదు.

* * * *

ఆపూట శంకరుడు ఉత్సాహంగా ఉన్న సమయం కనిపెట్టి "దాని విషయం ఏ మాలోచించారండీ?" అన్నది పార్వతి.

"దేనివిషయం?" అన్నాడు శంకరుడు.

'మరీ ఇంత మరుపేమిటి' అని మనసులో అనుకొన్నది పార్వతి. "అదే! మీ శాఖను మార్చుకోవటం గురించి" అన్నది పైకి మామూలుగా.

"మార్చుకోవటం నా కంతగా నచ్చలేదు"

"అయితే అనుభవించండి" అన్నది పార్వతి కష్టపడుతూ. "పదవులేమో కావాలి. బాధ్యతలు మాత్రం ఉండకూడదు. ఒక చెంప 'లోకమంతా నన్ను ఆడిపోసుకొంటుందో' అని గోల చేస్తుంటిరి. మరో చెంప పదవిని బట్టుకొని వేళ్ళాడుతుంటిరి. అంత వ్యామోహం ఉన్నవారు, అలా అనుకోవటం దేనికి?" అని నాలుగు పెట్టింది పార్వతి.

నిజంగా శంకరుడికి కోపం రావలసింది. రాకపోగా, చిరునవ్వొకటి నవ్వేశాడు.

"నువ్విలాగే అంటావని నాకు తెలుసు, అదృష్టవశాత్తూ నేను నీలాంటివాడనే అయితే,...ఇక చెప్పవలసిం దేముంది!" అని కొనసాగి, "నేను తీవ్రంగా ఆలోచించాను. గట్టిగా పట్టుబడితే, శాఖ మారకపోదు. అలా మార్చుకోవటంవల్ల మరొక ఘోరమైన ప్రమాదం కలిగే సూచనలు కనుపించాయి. ఇక 'మార్చుకోవటమన్న ఉద్దేశాన్నే మార్చుకొన్నాను." అన్నాడు.

"ఘోరమైన ప్రమాదమే!" అని ఆశ్చర్యాన్ని నటించింది పార్వతి. శంకరుడున్న ఉత్సాహంలో, పార్వతి కంఠంలోని అపహాస్యాన్ని గుర్తించలేకపోయాడు.

"నిక్షేపంగా! ఇలా మార్చుకొన్నందువల్ల, ప్రత్యర్థులు నన్నుగురించి ఎంత మాట్లాడినా మాట్లాడవచ్చు. 'శంకరుడు ఉత్త అసమర్థుడనీ, ఆ శాఖను నిర్వహించలేక మావద్దకొచ్చి ప్రాధేయపడ్డాడనీ, మేమే దయదలిచి మార్చామనీ, ఇటువంటి చేతిగాని వాళ్ళకు ఏపని చెబుదామన్నా భయంగానే ఉన్నదనీ,—రేపటి నుండీ వాళ్ళు ప్రచారం ప్రారంభిస్తారు. వినేవాళ్ళకు గూడా ఇది సబబుగానే ఉంటుంది. ఇప్పుడు నే ననుభవిస్తున్న అపనిందకంటే, అవమానకరమైన నిందకు, అప్పుడు తలొగ్గక తీరదు. ఇంతదూరం ఆలోచించే, నే నా ఉద్దేశాన్ని మార్చుకొన్నాను"

"పెద్దచిక్కే వచ్చింది!" అని రుసరుసలాడింది ఉమ. "మార్చుకొంటే, చెడ్డప్రచారం. ఉంచుకొంటే అపనిందలు. —దీనికి తగ్గ ప్రతిక్రియ మీరు చెయ్యలేరటండీ? వాళ్ళ తలతిక్క వదలగొట్టే ఉపాయమొక్కటి ఆలోచించండి. ఆ సరస్వతి లక్ష్మీ వాళ్ళముందర తలెత్తుకొని తిరగలేకపోతున్నాను."

"కనీసం నీకోసమనైనా చూస్తాను" అన్నాడు శివుడు.

"ఈ హాస్యానికేమీ లెస్తురూ..." అంటూ లోపలికి వెళ్ళిపోయింది పార్వతి.

3

గుణనిధి అలా నడిచిపోతూనే ఉన్నాడు. రాజలాంఛనాలన్నీ కోటలోనే విడిచిపెట్టాడు గనుక అతన్నిప్పుడెవరు గుర్తుపట్టలేరు. రోజులు, వారాలు, నెలలు నడిచాయి. నదులను దాటాడు, పర్వతాలను అధిగమించాడు. పచ్చటి జనపదాలను దర్శించాడు. చివరి కొక మహారణ్యం చేరుకొన్నాడు. అతని ఆత్మకక్కడ శాంతి గోచరించింది. కొన్ని క్రోసులదూరంవరకూ గ్రామమంటూ లేదు. ఒకవేళ మనస్సు; మళ్ళీ మానవదర్శనం కోరినా, అది లభించనంత దూరం రావాలన్న నిర్ణయంతోందికే, అతని అరణ్యం ప్రవేశించాడు. అరణ్యాల్లో దొరికే ఆహారంతోనే తృప్తిపడాలి. మనస్సు చేసే వెర్రి వేషాలకు తందానతొట్టే సమాజం లేనందువల్ల, అదికూడా చెప్పినట్టు వింటుంది. అదీగాక ప్రశాంతిగాకూడా ఉంటుంది.

ఒకటి రెండు రోజులు శ్రమపడి గుణనిధి ఒక కుటీరాన్ని నిర్మించుకొన్నాడు. కాయగసరులు తింటూ కాలం గడపాలనుకొన్నాడు. జీవించినంత కాలమూ, భగవద్ధ్యానం చేసుకోవాలనుకొన్నాడు. ఏ క్రూరజంతువో భక్షిస్తే విచారించవలసిం దేమీ లేదనుకొన్నాడు.

ఎంత త్రోసివేసుకొన్నా గుణనిధికి తన వెనుకటి జీవితం జ్ఞప్తికి రావటం మానలేదు. ఒకప్పుడు మహోన్నతంగా, భోగభాగ్యాలతో తులతూగిన గుణనిధికి, బికారిగా, ఈ కుటీరంలో ఉన్న గుణనిధికీ మధ్య భేదంకన్న, సన్నిహితత్వమే అధికంగా ఉన్నట్లు అతను అనుభూతి చెందేవాడు. ఎంత ఆలోచించినా అతనికి ప్రత్యుత్తరం లభించని ప్రశ్న ఒకటి నాటినాటికీ వాడిగా బాధపెడుతుండేది. లోకం ఇలా ద్వంద్వమయం ఎందుకు కావాలి? వెలుగు వెంట నీడ, ఆరోగ్యం వెనుక వ్యాధి, సుఖం పొదిగిటలో దుఃఖం, విజ్ఞానం అడుగుల్లో మూఢత్వం, నవ్వు ప్రక్కనే విషాదం, ఉండవలసిన అవసరమేమిటి? కాకపోతే ఒకటి అనవచ్చు. చీకటి లేకపోతే వెలుగును గుర్తించడమెలా? దుఃఖం లేకపోతే సుఖంలోని 'సుఖం' అనుభవంలోకి వచ్చేదెలా? నిజమే. మాధుర్యాన్ని మాధుర్యంగా గుర్తించటానికి, చేదు రుచిచూడ నక్కర్లేదు. చేదు రుచి చూడకపోయినా, మాధుర్యం మాధుర్యమే అవుతుంది గాని పులుపు కాదు గదా! అయినప్పుడు, ఈ అజ్ఞానము, దుఃఖము, మూఢత్వము, వ్యాధి, లోకంలో ఉండటానికిగల కారణం కనుపించదు. ఇప్పుడు లోక మనుభవిస్తున్న యాతనామయ జీవితంలో, ముప్పాతిక మూడువంతులు, అనుకోనివేవో వచ్చిపడటంవల్లనే జరుగుతున్నవి. ఎంత ప్రయత్నించినా, యాతనామయ జీవితపుటునికి సమర్థనీయం కావటం లేదు. ఏదో ఒక కారణం—వీటన్నిటికీ మూలమైన

కారణం—ఒకటి ఉండివుండాలి ఆ కారణం కనుగొంటే, జీవిత సూత్రం దొరికినట్లే!

గుణనిధి, ఆ మహా తీవ్రమైన కారణాన్ని గురించి ఆలోచించసాగాడు. ముందు తననుండి ప్రారంభించాడు. సంవత్సరం క్రిందట—తను ఎలా ఉన్నాడు? ఎలా ఉన్నాడో గుణనిధి ఊహించుకొన్నాడు. ఈనాడు ఎలా ఉన్నాడు? ఎలా ఉన్నదీ తెలిసిపోయింది. నూరు సంవత్సరాల క్రిందట తన తాత ఉన్నాడు. ఏభై ఏండ్ల క్రిందట తండ్రి ఉన్నాడు. ఈనాడు తను ఉన్నాడు. కాని నూరు సంవత్సరాల క్రిందట ఉన్న తన పితామహుణ్ణి, ఈనాటున్న తను చూడలేడు. సంవత్సరం క్రిందట రాజభోగాలతో తులతూగుతున్న తను, ఈనాటి "తనను" చూడలేడు. కారణ మేమిటి?

ఏదో ఆలోచన మనస్సులో గిలగిల కొట్టుకొంటోంది. వెలికి రావాలని ప్రయత్నిస్తోంది. కాని ఏవో అడ్డంకులు. సంవత్సరం క్రిందటి 'తనను' చూసుకొన్నాడు గుణనిధి. ఈనాటి 'తనను' చూసుకొంటున్నాడు. అయితే రేపటి 'తను' ఎలా ఉంటాడు? ఏమౌతాడు? గుణనిధికి ఏదో సూత్రం దొరికినట్లయింది. మనస్సులో గిజగిజలాడుతున్న ఆలోచన, అవరోధాల నధిగమించింది. మానవుడు గతాన్ని చూడగలడు. వర్తమానాన్ని చూడగలడు. భవిష్యత్తునే దర్శించలేకపోతున్నాడు.

"లోకంలో ఉన్న చాలా అనర్థాలకు, బాధలకు, యాతనలకు ఉన్న కారణం ఇదే! మానవుడు భవిష్యత్తులోకి తొంగిచూడలేడు. ఆ శక్తే మానవహస్తగతమైతే, ప్రపంచం ఎంతో సుఖపడుతుంది." అనుకొన్నాడు గుణనిధి.

తనకు సంవత్సరం క్రిందటే, ఇప్పటి పరిస్థితి తెలిస్తే తన దేశం ఇంతగా అరాజకం గాదు. మహానది వరదలతో బీభత్సకేళి చేయకముందే, తన ప్రజలందరిని సురక్షితప్రాంతాలకు తరలించి ఉండేవాడు. మిత్రావసు సైన్యాలను సరిహద్దు దాటకముందే, తుత్తునియలు చేసిఉండేవాడు. దురదృష్టం. తనకా శక్తి లేదు.

* * * *

"ఇక నువ్వు తలెత్తుకొని తిరగవచ్చు" అన్నాడు శివుడు పని మాలి భార్యను ఆపి.

"ఏదైనా తిరుగుడు ఆలోచించారా?"

"తిరుగులేనిది మళ్ళీనూ..." అన్నాడు శివుడు. "బ్రహ్మవిష్ణులు ఏ ప్రచారమైతే నన్నుగురించి చేస్తారనుకొన్నానో, అదే ప్రచారాన్ని వారికంటె ముందే నేను ప్రారంభిస్తాను. వాళ్లు అసమర్థులు గనుకనే ఈ శాఖను నిర్వహించలేక నాకప్పగించారంటాను."

తన భర్త ఇంత దిబ్బని ఆలోచన చేస్తాడని పార్వతి అనుకొని ఉండదు. ఆవిడ ముఖం క్షణకాలం నల్లబడిపోయింది. శంకరుడది గమనించి,

"నీకీ ఆలోచన నచ్చినట్లు లేదే!" అన్నాడు.

పార్వతి మాట్లాడలేదు.

"పోనీ నువ్వు చెప్పరాదూ? నువ్వేమో నీకు పట్టనట్టుగా ఉంటావు. పిసరంతైనా ఆలోచించవు. ఆలోచించి చెప్పినవాటి కేమో మూతి విరుస్తావు. నన్నేలా చేయమంటావు? ఇంతకన్నా ఘనమైన ఆలోచన నాకు రాదు. ఆలోచించటం నావల్ల గాదు. ఓపిక ఉంటే కొత్త దానికోసం ఆలోచించు. లేదా—నువ్వు నోరెత్తకు. నా గొడవ నేను పడతాను" అన్నాడు శివుడు కోపంగా అలిసిపోయి.

తన కేదో సూత్రం తెలిసిపోయింది గాని, అది మాత్రం బైట పెట్టనన్న అర్థంలో పార్వతి మాట్లాడింది. తన వాకచక్యంవల్ల అంతకన్నా మంచిమార్గం ఇక ఉండబోదన్న విశ్వాసం భర్తకు కుదిరింది. శంకరుడు అదేమిటో చెప్పమని అడిగాడు. గంటసేపు బ్రతిమిలాడించుకొని గాని పార్వతి ఆ 'గుట్టు' విప్పనేలేదు.

"బ్రహ్మదేమిటి వెండి. ముసలాడు. ఉన్న తలతిక్కంతా ఆ విష్ణుదగ్గరే ఉంది. మీరు ఆ విష్ణుకే ఎసరుపెట్టాలి" అన్నది పార్వతి.

"అదే! ఎలా?" అన్నాడు శివుడు.

"వస్తున్నాను" అన్నది పార్వతి. "స్థితి కారకుడు అతనేగదూ? దాన్ని మీరు మార్చాలి. మానవులు—ముఖ్యంగా వీళ్లేగా మనల్ని ఆడిపోసుకొంటున్నది! ఈ బాధలన్నీ పడటానికి కారణం, ముందేమి జరుగుతుందో తెలీకపోవటం. ఫలానాప్పుడు, ఫలానా చోట, ఫలానా అపాయం జరుగుతుందని, ఫలానావాడికి ముందే తెలిసిపోయిందనుకోండి. వాడా అపాయాన్ని సులభంగా తప్పుకొంటాడు. సుఖంగా జీవిస్తాడు."

ఇలా పార్వతి చెప్పుకుపోతున్నది. సగంనుండీ చిరునవ్వు నవ్వుతున్న శంకరుడు రానురాను నవ్వు పెద్దదిచేసి, చివరికి పొట్ట చేత్తో బట్టుకొని నవ్వాడు. గంగాదేవి జటాజూటాన్ని పట్టుకోకపోతే ఆ నవ్వు అదురుకు కింద పడిపోయేది. నెలవంక ముఖంమీదికి జారి, తిరిగి సర్దుకొంది. చాలాసేపటికి గానీ, శంకరుడు మామూలు శంకరుడు కాలేదు.

"ఇదేటే నీ ఆలోచన! దీనికేనా ఇంతసేపు బ్రతిమిలాడించుకొన్నదీ! అహహా. అందుగ్గాదు. ఇటువంటి దిక్కుమాలిన ఆలోచన నీకొచ్చినందుకు చెబుతాను. జీవితాన్ని నడిపేది విష్ణువాయె. అందులో ఏమున్నా లోసుగులొస్తే భరించవలసింది అతనేనాయె. ఆ కాస్తని తీసేస్తే, ఆ వొచ్చే మంచితనం అతనికి చెందుతుందిగానీ, నాకెలా చెందుతుంది?" అన్నాడు శివుడు; తన భార్య తెలివితక్కువతనాన్ని కనిపెట్టేశానన్న సంతోషంతో.

కాని పార్వతివద్ద దీనికి తగ్గసమాధానం సిద్ధంగానే ఉంది.

"మీరిలాంటి తెలివితక్కువ ప్రశ్న వేస్తారని అనుకొంటూనే ఉన్నాను. అలాగే అడిగారు...అది గాదండీ—వచ్చే కష్టాలు తెలుసుకొని సుఖపడేవాడు; వచ్చే మృత్యువును కూడా తెలుసుకొంటాడుగదా! తెలుసుకొని తప్పుకొంటాడుగదా! అలా తప్పుకోవటమే జరిగినప్పుడు భూలోకంలో ఇక మృత్యువు ఉండటానికి తావెక్కడిది? లయమే లేనప్పుడు లయకారకులైన మిమ్మల్నెలా తప్పుపడతారూ?" అన్నది పార్వతి దబాయింపు గొంతుతో.

శంకరుడు పక్కన కూర్చున్నాడు. ఏదో సమాధానం చెప్పబోయాడు గానీ, పార్వతి ఆ అవకాశం ఇవ్వలేదు.

"అయితే భూలోకవాసు లందరికీ ఆ వరం పొందాలని అంటావా?" అన్నాడు శంకరుడు.

"ఏమో నాకు తెలీదు. మీ యిష్టం" అన్నది ఉమ.

"అందుకే నువ్వంటే నాకు చిరాకెత్తుకొస్తుంది. ఏది చెయ్యాలో నువ్వు చెబితివి. ఎట్లా చెయ్యాలో నన్ను చెయ్యమంటుంటివి. ఇందులో ఏమన్నా అర్థముందీ? ఎట్లా చెయ్యాలో తెలిసిన వాడికి, ఏమి చెయ్యాలిసిందీ యెందుకు తెలియదో నాకర్థం కావటంలేదు" అని కోపగించుకొన్నాడు శివుడు.

అది కోపానికేమల్లే లేదు గావును—పార్వతి నవ్వింది.

"మీరనేది, మీకు ఎట్లా చేయగలసిందీ తెలియదనేనా?" అన్న దావిడ నవ్వు నాపుకొంటూ.

ఎట్లాగైనా భర్తచేత 'అవును' అనిపించుకోవాలని పార్వతి సరదాపడ్డది మొదట. కానీ భర్తగారి దీనాననం చూసి, ఆ సరదాను చంపుకొన్నది.

"మీరేది చేసినా ఉప్పెనగానే ఉంటుంది. అందరికీ ఒక్కసారి పూచేస్తే ఏమౌతుందో ఏమిటో? ముందు—కాస్త యోగ్యుణ్ణి చూసి ఇవ్వండి. సత్ఫలితం కలిగితే తలిమ్మవాళ్ళ కివ్వొచ్చు."

శంకరుని క్కూడా ఈ సలహా నచ్చింది.

* * * *

తరువాత శంకరుడు యోగ్యునికోసం అన్వేషణ ప్రారంభించాడు. ప్రమథగణాన్ని భూలోకంలోకి పంపుతూ "ఉత్తముడైన వాణ్ణి వెదకండి. మనం చేయబోతున్న పని మహా క్లిష్టమైనది, అందుచేత చాలా రహస్యంగా ఉంచండి. నేనే వెదుకుదును గానీ, నాకేమో తీరిక లేకుండా ఉన్నది. వెళ్ళిరండి" అన్నాడు శంకరుడు.

ప్రమథులు 'చిత్తం'మని సెలవు తీసుకొన్నారు.

* * * *

గుణనిధి తపస్సు పరాకోటి నందుకొన్నది. అతని తపశ్శక్తికి దేవలోకం దద్దరిల్లిపోతున్నది. స్వతహాగా తపస్సంటే గుణనిధికి ఇష్టంలేదు. కాని అది తప్ప మరొక గత్యంతరం లేకపోయింది. అప్పటికే అతను మానవాతీతుడైనాడు. సరోవ్రదేకాలు, లోభ మోహాలు అంతరించాయి. 'రేపును'గురించి 'ఈనాడు' ఆలోచించేవాడు. 'రేపు'—'ఈనాడు'లాగా లేకపోయేది. తనకింకా భావి దృష్టి రాలేదనుకొనేవాడు. తిరిగి తపస్సు చేసేవాడు. ఈవిధంగా నెలలకు నెలలు దొర్లిపోతున్నాయి. ఫలితంగోమ్మటుకు వార్తప్పుఉండేదికాదు. రాను రాను గుణనిధి తీవ్రంగా తపస్సుచేయసాగాడు. అతని తపోధాటికి దేవలోకం హడిలిపోతోంది.

* * * *

"మరొక రహస్యం!" అన్నాడు శివుడు భార్యనుద్దేశించి.

"ఏమిటది?"

"ఖచ్చితంగా మనకు కావలసిన మనిషే దొరికాడు. భూలోకంలో గుణనిధి అనే రాజొకడు, భావిదృష్టికోసం తపస్సు చేస్తున్నాడు. దేవమండలికి ఈ విషయం తెలిసికూడా సహించుకోలేదు. ఇంతకంటే సమయాకాశం మనకు దొరకబోదని నేననుకోను. అతని కాదృష్టి నివ్వాలనుకొంటున్నాను. నీ ఉద్దేశమేమిటి?"

"ఇది మరి బాగుంది!" అన్నది పార్వతి. "మీకంటే నాకెక్కువ తెలుసునా? అలాగే ఇవ్వండి. మరొకరైతే ఒరగబెట్టే దేమిటి? గుణనిధి ఒరగబెట్టం దేమిటి?"

4

గుణనిధి ఉలిక్కిపడ్డాడు. ఎక్కడో తీవ్రమైన సంచలనం జరుగుతున్నట్టు పసికట్టాడు. ఎక్కడ జరుగుతోంది? గుణనిధి చుట్టూ కలయచూశాడు. అంతా ప్రశాంతంగా ఉన్నది. అయితే ఈ కలవరపాటుకు కారణ మేమిటి? అంతా గాఢసంగా, చిత్రంగా ఒకదానిలో ఒకటి మిళితమయిపోయినట్లు, రంగురంగుల ముక్కలలాగా ఉన్నది. కొంచ తీసి తనకు...

గుణనిధి ఒకసారి తీవ్రంగా కంపించిపోయాడు. మెదడులో వెలుతురు పోసుకెత్తినట్లు అనుభూతి పొందాడు. 'రేపు'ను స్మరించి ఆలోచించాడు. కళ్ళముందు తెర తొలగినట్లయింది. కొన్ని క్షణాలు అంతా గజిబిజిగా ఉంది. రేపులో, గుణనిధి అరణ్యంలో నుంచి పోతున్నాడు. అతని ముఖాన చిరునవ్వు చిందులాడుతున్నది. ఉత్సాహంతో అడుగులు వేసుకొంటూ పోతున్నాడు. 'గాండ్రు'మన్న ధ్వని వినిపించింది. పొదలు కదిలాయి. భయంతో గుణనిధి వణికిపోయాడు. 'తన విజ్ఞానమంతా నశించవలసిందేనా?' అని ఖేదపడ్డాడు. తేనిసత్తువ తెచ్చుకొని గబగబా చెట్టెక్కాడు. ఇంతలో మరొక దెసనుండి అటువంటి స్వనె వినిపించింది. రెండు పులులూ ఎదురుపడ్డాయి. ఘోరంగా పోరాడుకొన్నాయి. గుణనిధి చెట్టుమీదనుండి ఇదంతా చూస్తూనే ఉన్నాడు. ఇంతలో ఒక పులి తీవ్రంగా గాయపడి, ప్రాణరక్షణార్థం కాబోలు పరుగుపుచ్చుకొంది. రెండవ పులి దాన్ని తరుముతూ వెంబడించింది. మృగ ద్వయం దూరం వెళ్ళిపోయినట్టు రూఢికాగానే గుణనిధి చెట్టు దిగి, తిరిగి త్రోవపుచ్చుకొన్నాడు:—

"రేపు నాకు ఈవిధంగా జరుగుతుందన్నమాట. ఒకవేళ నేను ప్రయాణం చేయకపోతేను...?" అనుకొన్నాడు గుణనిధి.

* * * *

"కొరివితో తల గోక్కున్నట్లయింది" అన్నాడు పరమేశ్వరుడు చికాకుగా.

"ఏమి జరిగిందేమిటి?" అన్నది పరమేశ్వరి, ఏదో పీకమీద కొచ్చిందనుకొంటూ.

"ఆడదానిమాట వింటే ఏదైనా జరుగుతుంది—నువ్వేదో తెలివిగలదాన వనుకొన్నాను...నీ మాట విని గుణనిధికి శక్తి నిచ్చాను...ఇన్నిటికే నిన్ననవలసిందేమీ లేదులే! నీకు తోచిందేదో నువ్వన్నావు ఆ మాట నమ్మమని ఎవరు చెప్పారు?" అన్నాడు తనలో తాను అనుకొంటున్నట్లు.

"పార్వతి కిమ్మనలేదు."

అ త్యా ల స్యం కా క ముం దే

"పాండ్యన్"

లో నేడే

అగ్ని ★ నౌకా ★ ప్రమాదరక్షణకు

భీ మా చే యం డి.

ఆస్తులు రు. **1,00,00,000** పైగా గలవు.

(ఒక కోటి రుపాయలు)

హెడ్ ఆఫీసు: పాండ్యన్ బిల్డింగు, మధుర.

★

బ్రాం చీ లు:

బొంబాయి, కలకత్తా, ఢిల్లీ, మద్రాసు, నాగపూరు, షోలాపూరు,

బెంగుళూరు, తిరువేండ్రం, కోయంబత్తూరు & కొచ్చిన్

"ఈ మానవులంత సందేహజీవులు ఏ లోకంలోనూ లేరు. అనుమానాలతో ఉకలుకలాడిపోతున్నారు మనుషులు. అన్నీ ప్రశ్నలే, అన్నీ అనుమానాలే......ఛీ ఛీ" అని అసహ్యించుకొన్నాడు శివుడు. "గుణనిధి అరణ్యం దాటి ఒక పల్లె జేరుకొన్నాడు. ఒకాయన ఆతిథ్యమిచ్చాడు. గుణనిధి సంతోషంతో అంగీకరించాడు. భోజనానంతరం, అతగాడు తీరిగ్గా కూచుని, 'భావి'లోకి చూశాడు. ఆ గృహయజమాని మూడు రోజుల్లో, బందిపోటు దొంగలచేత హత్యచేయబడతాడని తెలిసింది. ఆ విషయమే అతనితో చెప్పాడు గుణనిధి. గృహమేధి నమ్మలేదు. నమ్మలేదు సరిగదా గుణనిధి దొంగలతాలూకు మనిషేమో నని అనుమానించాడు. కాకపోతే, అంత ఖచ్చితంగా ఎలా చెబుతాడని, గృహయజమాని సందేహించాడు. గుణనిధిని తన్నబోయాడు. అదృష్టవశాత్తూ ఇరుగుపొరుగులు అడ్డమొచ్చి, గుణనిధిని విడిపించారు. నా కెక్కడ విచారమేస్తున్నదంటే, నిజం చెబుతున్నా ఈ మనుషులు ఎందుకు గ్రహించలేరా అని!"

"అది నిజమని వారికి తెలీదు గనక" అనుకొన్నది పార్వతి. "అయితే ఏం చేదామంటారు?"

"అదే తోచడంలేదు...ఏం చేస్తే బావుంటుందని నువ్వనుకొంటున్నావో ముందు చెప్పు."

పార్వతికి దక్కని అవకాశం దొరికింది.

"ఆఁ నా ముఖం. నేనో తెలివితక్కువ దద్దమ్మను. నే నేమనుకొంటే మట్టుకేం లెండి" అని ఎత్తిపొడిచింది.

శంకరుడు కొన్ని నిముషాలపాటు మౌనంగా ఉండి, తరువాత యిలా అన్నాడు:—

"ఏదో ఒక విచిత్రం ఉంటేగానీ, మానవుడు విశ్వసించడు అందుకని అతనికి మరొక నేత్రం ప్రసాదిద్దామనుకొంటున్నాను. ఆ మూడవ నేత్రం భవిష్యత్తులోకి చూడగలిగేటట్లు ఏర్పాటు చేస్తాను. మామూలు మనుషులకు భిన్నంగా, అపురూపంగా ఉంటాడు గనుక, అప్పుడు గుణనిధి మాటలను ప్రజ విశ్వసించవచ్చు. అవునా?" అన్నాడు శంకరుడు.

"మీకు నేను చెప్పతగననుకోండి..." అంటూ ప్రారంభించింది పార్వతి.

"అయినా చెప్పు. వింటాను—" అన్నాడు శివుడు.

"గుణనిధికి తన గతాన్ని గురించే తెలుసు గాని, లోకంలో ఉన్న వారందరి గతాలనుగురించీ తెలీదుగదా?"

"నిజమే, తెలీదు. అయితే?"

"అతను చెప్పే భవిష్యత్తు సరైనదని ప్రజ లెలా నమ్మతారు? ఇత రెలా నమ్మించగలడు?"

"ఈ సమస్య ఇక తేలదు" అని నిస్పృహను ప్రకటించాడు శివుడు.

భర్త ఇంతగా నీరసించిపోవటం పార్వతికి ఇష్టంలేదు. లక్ష్మీ సరస్వతులవద్ద, రవంత తలెత్తుకొని తిరగడానికైనా, శివుని చేత ఓ ఘనకార్యం చేయించాలి. ఇతనేమో చేతులు వెల్లకిలవేస్తున్నాడు. భర్తకు ఇష్టమై అపవాదులు భరిస్తే భరించవచ్చు. తన కేమీ అభ్యంతరంలేదు. కానీ తను అలా కాదు. కేవలం తనకోసమన్నా శంకరుణ్ణి ఉత్సాహింప చేయవలసిన అవసరం ఉన్నది. అందుకని—

"ఫేలకేమిటి చేస్తుందిలెండి" అన్నది పార్వతి.

శంకరుడు ఆశగా చూశాడు.

"అతనికి—అదే—గుణనిధికి; ప్రతివారి గతాన్ని తెలుసుకొనే శక్తికూడా ఉండాలి. గత చరిత్రను ఖచ్చితంగా చెప్పగలిగినవాడు, భవిష్యత్తును గూడ చెప్పగలడన్న నమ్మకం ప్రజలకు సులభంగా కలుగుతుంది. అతని మాటలు అక్షరాలా పాటిస్తారు. తరువాత ఫలితం మనకు తెలిసిందేనూ..." అన్నది పార్వతి.

"సరే" అన్నాడు శంకరుడు.

"మీరుగూడా ఆలోచించండి. చివరికి నెపం నామీదవేస్తే నే నొప్పుకోను."

"వెయ్యటానికిమట్టు కేముందిలే" అన్నాడు శివుడు. "ఇతను గూడా, నాలాగ త్రినేత్రుడైనాడు. ఒకకన్ను గతాన్ని చూస్తుంది. మరొక కన్ను వర్తమానాన్ని చూస్తుంది. ఇంకొంటి భవిష్యత్తును దర్శిస్తుంది. భేష్ బావుంది."

"గుణనిధిగూడా త్రినేత్రుడయ్యాడు గానీ, మీలాగా మాత్రం కాదు."

ఎంత ఆలోచించినా ఈ మాటలకు అర్థం శివునికి స్ఫురించ లేదు.

* * * *

కొంతకాలం దైహికసంబంధమైన శ్రద్ధ లేకపోవటంచేత, గుణనిధిని ఇప్పుడెవ్వరూ గుర్తుపట్టలేరు. మీసాలు, గడ్డాలు పెరిగాయి. జుట్టు జడలు కట్టుకుపోయింది. అపూర్వమైన రెండు శక్తులు అతని స్వాధీనం కావడంచేత, శరీరం వింతకాంతితో మినమినలాడుతుండేది. ముఖాన దివ్యతేజస్సు ప్రస్ఫుటిస్తుండేది. అతనికి రాజరికంమీద, భోగాలమీద, ఆసక్తి పూర్తిగా నశించిపోయింది. ఈ దేహం అశాశ్వతమైనదని అతనికి తెలుసు. 'పరమహంస' పంజరంనుండి వెళ్ళినతరువాత ఈ కట్టె ఎందుకూ పనికి రాదని అత నేనాడో గ్రహించాడు. బతికిన నాలుగునాళ్ళూ, లోకాని కింత ఉపకారంచేసి దాటిపోవడం మేలనుకొన్నాడు. అందులోనూ తనకు మహత్తరశక్తులు లభించాయి. వీటి సాయంతో, ఈ "యాతనామయ జగత్తు"ను స్వర్గసీమ చేయవచ్చుననుకొన్నాడు. తన సేవ మానవజాతికై నిర్దేశింపబడ్డది గనుక, అరణ్యవాసం ఇక పనికిరాదనుకొన్నాడు. 'దేశం'లో కొచ్చాడు.

ప్రజలు గుణనిధి చుట్టూ తండోపతండాలుగా పోగుపడ జొచ్చారు. ఇంతవరకూ వారు చూచింది రెండు నేత్రాల మానవులనే! గ్రంథాలలో మాత్రం, శంకరునికి మూడు నేత్రాలనీ, దేవేంద్రునికి దేహమంతటా నేత్రాలనీ...చదివారు. కానీ చూడలేదు. ఈనాడు ఈ "వేనకన్నులదొర" ప్రత్యక్షమైనాడు. ఇతను దేవాంశ సంభూతుడని కొందరనుమానించారు. మరికొందరు సాక్షాత్తూ

ఆ పరమేశ్వరుడే ఇలా భూలోకంలో అవతరించాడని దూషిస్తేను కొన్నారు. కొందరు ఈ దైవకుమారుణ్ణి ఖండించారు. దేవతలు అనిమిషులు. ఇతను కాదు. ఎప్పుడూ నిద్రపోడు. భూలోకంలో అనేక రకాలయిన ప్రాణాలు ఉద్భవిస్తూ ఉంటాయి. అలాగే అప్పుడప్పుడు మానవుల ఎద్దులు ఎన్నో పుడుతున్నాయి. పడ్డాయి. అంతమాత్రాన ఇవన్నీ దేవాంశ సంభూతాలే అవుతాయా?" అన్నారు వారు. దీనికితోడు గుణనిధి కూడా తాను మానవుడనేనని, తపోబలంవల్ల వీటిని సాధించానని చెప్పుకొన్నాడు. నమ్మినవారు నమ్మారు. దేవుడుగా ఆరాధించినవారు ఆరాధించారు.

5

మానవుల్లో ఇంతటి శక్తి ఉంటుందని గుణనిధి ఏనాడూ కలగని ఉండడు. అతనికి అలాంటి శక్తులున్నాయని తెలిసినప్పటి నుండీ, మరిన్ని మహాత్మ్యాలు ప్రదర్శించి, తమ వారి ఇబ్బందులన్నీ తీర్చమని అతన్ని ప్రజలు పట్టుబట్టినారు. దూరదృష్టి సామర్థ్యం చేత — గుణనిధికి, భూతభవిష్యద్వర్తమానాలు తెలుసుగానీ, దేనిని పోల్చిచూసి తెలియదు. ఫలానా రోజున ఫలానా మనిషికి ఫలానా గండమున్నదని చెప్పగలడు. చెప్పి నమ్మించనూ గలడు. ఈమాత్రం చేస్తే తను — ఆ అపాయాలనుంచి వారే సులభంగా రక్షణ చేసుకోగలరని అతను భావించాడు. కానీ విరుద్ధంగా ఇప్పుడు జరుగుతున్నది. ఆ అపాయాలనుండి కూడా అతనే రక్షించాలని ప్రజలు పట్టుబడుతున్నారు. 'ఆ శక్తి నాకు లేదు మొర్రో' అంటున్నా వారు వినిపించుకోవటంలేదు. దీనికి ప్రతిక్రియ ఏమిటో గుణనిధి చెప్పలేకపోతున్నాడు.

ఒక రోజున ఒక వ్యక్తి గుణనిధి దగ్గరకొచ్చి, "స్వామీ! నాకు ఒక్కడే కొడుకు. విద్యాభ్యాసం చేసి ఇటీవలే ఇంటికొచ్చాడు. అతనికి వివాహం చెయ్యాలనుకొన్నాను,' అని చెప్పబోతున్నాడు.

"నాకు తెలుసు" అన్నాడు గుణనిధి. "నీకేమో విద్యావతి కోడలుగా కావాలంటున్నావు. నీ భార్య సంపన్న యువతి కావాలంటున్నది. నీ కొడుకు రూపవతి కావాలంటున్నాడు. గత మూడు మాసాలనుండీ, మీరు ముగ్గురూ ఈ విషయంమీద వాదోపవాదాలు జరుపుకొన్నారు. 'నామాట వినకపోతే, నా యింటిలో రానవసరం లేదని నువ్వన్నావు. 'నామాట వినకపోతే, నేను పుట్టింటికి పోతా,' నని నీ భార్య బెదరించింది. 'నీ మనసుకై బలవంతాన కట్టబ్రయత్నిస్తే, నేను ఆత్మహత్య చేసుకొంటా,' నని నీ కొడుకన్నాడు. అవునా?"

ఆ వ్యక్తి భక్తితో, భయంతో వణికిపోయాడు. గుణనిధి రెండు కాళ్ళూ పట్టుకొని, కళ్ళకద్దుకొన్నాడు.

"స్వామీ! తమరు త్రికాలవేదులు. మీకు తెలియనిదంటూ ఈ ప్రపంచంలో ఏమీలేదు. చదువుల సరస్వతి అనదగ్గ కన్య నొకదాన్ని నేను మాట్లాడాను. మా పుత్రవానికి ఆ కన్యతో ఎప్పుడు వివాహమౌతుందో దయచేసి చెప్పండి" అని ప్రార్థించాడు.

గుణనిధి మానవ నేత్రంతో భవిష్యత్తులోకి చూసి, దీర్ఘంగా నిట్టూర్చాడు. అతని వదనం మ్లానితమైంది. కన్నులు అశ్రుపూరితాలైనాయి.

ఆగంతకుడు గతుక్కుమన్నాడు.

"ఏమిటి స్వామీ! ఆకన్యతో మానాడి? పెండ్లికావటంలేదా"

"కాదు"

ఆగంతకుడు నిట్టూర్చాడు.

"లక్ష్మీసంపన్నురాలైనకన్యతోనైనా అవుతుందా?"

"కాదు"

ఆ వ్యక్తి ఆశ్చర్యపడ్డాడు.

"పోనీ — రూపవతితోనే వివాహమవుతుందని సెలవా —?"

"కాదు"

"మీ హృదయాన్ని నే నర్థంచేసుకోలేక పోతున్నాను" అన్నాడు వినయంగా ఆగంతకుడు.

"అతనికి వివాహమే కాదు"

"ఎప్పటికీనా?"

"వివాహప్రయత్నాలన్నీ జరుగుతాయి. విద్యారూప సంపన్నురాలైన కన్య దొరుకుతుంది. కానీ, నాయనా, వివాహం జరుగదు......"

"అభ్యంతరం లేకపోతే..." నసిగా డతను.

"వివాహానికి కొన్ని రోజులు ముందు, నీ కొడుకు పాముకాటు కారణంగా ప్రాణాలు పోగొట్టుకుంటాడు. మొదటి నాగపంచమినాడు."

ఆ వ్యక్తి ఘొల్లుమని ఏడ్చాడు. గుణనిధి రెండు కాళ్ళు పట్టుకొని "ఎలాగైనా నా కొడుకును రక్షించం"డని ప్రాధేయపడ్డాడు. విలవిలలాడాడు.

"మరణ కారణ మేమిటో మీకు చెప్పాను. ఆ కారణం రాకుండా చూసుకోండి. సత్ఫలితం కలుగవచ్చు."

*　　　*　　　*　　　*

ఇలా ఊరు పూరూ తిరుగుతూ, కుంతలదేశ మొచ్చాడు గుణనిధి. ఈ ప్రాంతానికతను రావటం ఇదే ప్రథమం. కుంతలీయులకు గుణనిధి విషయం సంపూర్ణంగా తెలియదు. కానీ, దైవశక్తులున్న విచిత్ర మానవు డొకడు ఇతర రాజ్యాల్లో పర్యటిస్తున్నాడనీ, భూత భవిష్య ద్వర్తమానాలను, కరతలామలకంగా చెబుతున్నాడనీ గాలివార్తలు విన్నారు. అతనిదేశ మొస్తే బాగుండునని కొందరనుకొన్నారు. కొందరు స్వయంగా వెళ్ళి ఆహ్వానించాలనుకొన్నారు.

గుణనిధి ఒక్కొక్క గ్రామాన్ని చూసుకొంటూ, వారికి గత విషయాలను చెప్పి నమ్మకం కలిగిస్తూ, భవిష్యత్తును సూచిస్తూ ప్రయాణాలు చేస్తున్నాడు. అతనికి 'కాలం' చాలడం లేదు. ఒకొక్క చోట వారాలకొద్దీ ఉండిపోవలసివస్తున్నది. వేలాది ప్రజలకు చెప్పవలసిరావడంతో, అతను అలిసిపోతున్నాడు.

విశ్రాంతి తీసుకొ వేటందుకుగూడా వీలుదొరకటం లేదు.

ఒకసారి ఒక గృహస్థు తారసిల్లాడు. కూతురు గర్భవతి. దానికి మనుమడో మనుమరాలో పుట్టబోతున్నారన్న ఉత్సాహంతో గుణనిధిని సంప్రదించాడు.

"నాకు తెలిసిన విషయం చెప్పకపోవటం దోషం. చెప్పి వినా మనశ్శాంతిని భగ్నం చెయ్యటానికి అన్ని అంగీకరించటంలేదు" అన్నాడు గుణనిధి.

"ఇబ్బందిలేదు చెప్పండి." అన్నాడు గృహస్థు.

"నా మాటలమీద మీకు సంపూర్ణ విశ్వాసమున్నదిగదా?" అన్నాడు గుణనిధి.

గృహస్థు "ఉన్న"దన్నాడు.

"నీ కూతురు సుఖప్రసవం కాదు. ప్రసవసమయంలో చని పోతుంది. ఈ వియోగం భరించలేక నీ అల్లుడు, విరాగి అయిపో తాడు. కూతురు దిగులులో నీ భార్య మంచమెక్కి నవసి నవసి చచ్చిపోతుంది. నేటికి సరిగ్గా, అయిదు నెలలకు నేను చెప్పినవన్నీ జరుగుతాయి."

ఆ గృహస్థు హృదయవిదారకంగా రోదించాడు. 'ఎలాగైనా నా కుటుంబాన్ని రక్షించు' మని వేడుకొన్నాడు. గుణనిధి హృదయం కరుణ రసప్లావితమైంది. కానీ అతను చేయగలిగిందేమీ లేదు. ఎంతో ప్రయత్నించగా, ఆ గృహస్థు ఇంటికెళ్ళలేదు.

ఆతరువాత గుణనిధి చాలాసేపు ఆలోచించాడు. తనదగ్గర కొచ్చేటప్పుడు అతను ఎంతో సంతోషంతో, బంగారు కలలు కంటూ వచ్చాడు. తను చేసిందేమిటి? హృదయభేద్యమైన విచారా న్నతనికి కలిగించి పంపాడు. ఇందువల్ల ఆ గృహస్థు లాభించిందేమీ లేదు. లేకపోగా, మరొక అయిదు నెలలకు విధిగా అనుభవించవల సిన దారుణానుభవాలను, ఇప్పటినుండే అనుభవిస్తున్నాడు. ఇది అతన్ని రక్షించటం కాదే!

ఇప్పుడా గృహస్థు ఏమి చేస్తున్నాడా అని గుణనిధి చూశాడు. అతను గోడనానుకొని విచారిస్తున్నాడు. కూతురు పొట్ట మీద బాదుకొంటూ నేలమీద పొర్లుతున్నది. భార్య గుండెలు పగిలేలా రోదిస్తున్నది. అల్లుడు తల గోడకేసి కొట్టుకొంటున్నాడు.

"ఘోరం" అనుకొన్నాడు గుణనిధి.

"అనుపచ్చని కలలాగా, అందంగా గడిచిపోతున్న వారి జీవి తాల్లోకి నిప్పు రవ్వను విడిచాను."

* * * *

కుంతలదేశాధీశుడైన సమరసేనుని కీనాడు పొత్తిగా తీరిక లేదు. మరొక రెండు రోజులలో అతని జన్మదినోత్సవాలు జరుగు తాయి. దేశమంతటా ఈ ఉత్సవాలు జయప్రదంగా నిర్వర్తింప బడటానికి కావలసిన జాగ్రత్తలు తీసుకొనటంలో సతమత మౌతున్నాడు. ఇప్పటికే రాజధానీనగరం అత్యద్భుతంగా అలంకరించబడ్డది. ప్రత్యేకాకర్షణలుగా, మూడురోజులపాటు కాశ్మీరాంగనల నృత్యహేలలు నేర్పాటుచేశాడు. సమరసేనుడు వస్తుతః రసహృదయుడు, శృంగారజీవి. ప్రతిసంవత్సరమూ లక్ష లాది దీనారాలు ఇందుకోసం వెచ్చింపబడుతుంటాయి. దేశదేశాంత రాల నటులు, నృత్యగాంగనలు, గాయకులు, కవులు, ఆహ్వానింప బడుతుంటారు. సన్మానితు లవుతుంటారు. ఈ వేడుకను పురస్కరించుకొని సమరసేనుడు ఇరుగు పొరుగు రాజులను ఆహ్వానించటమూ, వారు ఆసంతోషంతో పాల్గొనటమూ మామూలుగా జరుగుతుంటుంది.

ఈ సంవత్సరంగూడా అలాంటి ఏర్పాట్లన్నీ జరిగాయి. అయినా ఎక్కడైనా లోపమున్నదేమోనని సమరసేనుడు పరీక్షిస్తూనే ఉన్నాడు. అలాంటి సందర్భంలో సేవకు డొకడువచ్చి 'గుణనిధి తమ దర్శనం కోరుతున్నా' డని చెప్పాడు. సమరసేనుని హృదయం సంతోషంతో గంతువేసింది. 'ఈ సంవత్సరం ఇదొక నూతనాకర్షణ' అనుకొన్నాడు. ప్రవేశపెట్టుమని సేవకుని కాజ్ఞ యిచ్చాడు.

* * * *

"మిమ్మల్నిగురించి విన్నాను. ఈనాడు చూశాను. అయాచితంగా వచ్చినందుకు నా కృతజ్ఞతాభివాదాలు" అన్నాడు సమరసేనుడు.

ఈరకమైన సంభాషణ గుణనిధికి నచ్చలేదు.

"ప్రభూ!" అన్నాడు గుణనిధి. "మీతో ఒక రహస్యం చెప్పవలసిన అగత్యం ఏర్పడ్డది."

"ఏమి?" టన్నట్లు కనుబొమలు కదిలించాడు సమరసేనుడు.

"నావిషయం మీకు తెలుసు...." అవునన్నట్లు సమరసేనుడు తల ఊపడంచేత గుణనిధి చెప్పటంపోయాడు. "దయచేసి మీ జన్మదినోత్సవ ప్రయత్నాలను ఆపుచేయండి...ఒక ప్రమాదం సంభవించ నున్నది."

సమరసేనుడు ఉలిక్కిపడ్డాడు.

"ప్రమాదమే!" అన్నాడు తెప్పరిల్లి.

అందరి రాజులతోబాటు మీరు అగ్నిమిత్రుణ్ణిగూడా ఈ ఉత్సవాని కాహ్వానించారు."

"ఆహ్వానించాను" అన్నాడు సమరసేనుడు ఏదోజ్ఞాపకం తెచ్చుకొని. అతని నేత్రాలు కాంతిపిచ్ఛలముద్రైనాయి. మంద హాసం క్షణకాలం మెదిలి అదృశ్యమైంది.

"దయచేసి మీరా ఆహ్వానాన్ని రద్దుచేయండి. అగ్ని మిత్రుడు సర్వసైన్యాలను తరలించుకొని వస్తున్నాడు. సైనికులను, రాజధానికి సమీపంలో దాచి, నామమాత్రపు భటవర్గంతో, ఈ మహోత్సవంలో పాల్గొంటాడు. రాజభటులందరూ, ఉత్సవానంద ములో మునిగిఉండడంచేత, అతని సైన్యాన్ని గుర్తుపట్టలేరు. ఏమరుపాటుగా మీకోటమీదకు లంఘించి దాన్ని వశంచేసుకో వాలని అగ్నిమిత్రుడు ఆలోచిస్తున్నాడు. మిమ్మల నతడు ఖైదీగా పట్టుకొంటాడు. దేశం అరాజకమౌతుంది." అన్నాడు గుణనిధి.

"నేను నమ్మలేక పోతున్నాను" అన్నాడు సమరసేనుడు. "అగ్నిమిత్రుడు నా ప్రాణ మిత్రుడు. మిత్రద్రోహానికి అతడు పాల్పడతాడని, నే నూహించలేను"

"ప్రభూ! ఎవరికీ తెలియని మరొకరహస్యం చెబుతాను. అప్పుడైనా నన్ను విశ్వసిస్తారా."

అంగీకారంగా తల పంకించాడు సమరసేనుడు.

గుణనిధి కొన్ని క్షణాలు భూతకాలపు దృశ్యాలు తిలకించి ఇలా అన్నాడు:—

"గతసంవత్సరం జరిగిన మీ జన్మదినోత్సవానికి అగ్నిమిత్రునితోబాటు, అతని సోదరికూడా వచ్చింది. జగదేక సౌందర్యవతియైన సునంద మీ మనస్సును ఆకర్షించింది. ఆమెను వివాహం చేసుకోవాలని మీరు నిశ్చయించుకొన్నారు. ఆమె అభిప్రాయం కూడా తెలుసుకొనేందుకు మీరు ప్రయత్నించారు. జ్ఞాపకం తెచ్చుకోండి. ఒకనాటి సాయంత్రం సునంద ఒంటరిగా, మీ ఉద్యానంలో ఉన్నది. అదే సమయమని మీరువెళ్ళి మీ అభిప్రాయాన్ని చెప్పారు. సునందవదనం కోపంతో ఎర్రబడ్డది. అదిమీరు సిగ్గుగా భావించారు. ఆరాత్రే సునంద ఈ విషయాన్ని అన్నతో చెప్పింది. అగ్నిమిత్రుడు ఇది సమయం కాదని ఊరుకొన్నాడు. ఆ తరువాత మీరొక రాయబారినికూడా పంపారు. సరైన సమాధానం మీకు రాలేదు. ఆకక్ష అగ్నిమిత్రునిలో దిన దిన ప్రవర్ధమానమౌతూనే ఉంది. ఈనాటికిల్లా పరిణమించనున్నది... ఇప్పటికైనా నామాట నమ్ముతారా?" అన్నాడు గుణనిధి.

సమరసేనుడు ఆశ్చర్యపోయాడు. ఇదంతా నిజమే! అయినప్పుడు భవిష్యత్తుమాత్రం ఎందుకు నిజం కాకూడదు? అతనికొక సందేహం తీర్చుకోవాలనిపించింది. అడిగాడు—

"నాతో వివాహమంటే, సునంద కిష్టంలేదని నే నష్టం చేసుకొంటున్నాను. ఎందు కిష్టంలేదో చెప్పగలరా?"

గుణనిధి ఆలోచించి, 'పాపోద్యం' అన్నాడు.

"లేదు. తెలుసుకోవాలనుకుంటున్నాను."

గుణనిధి తప్పించుకోవాలని ప్రయత్నించాడు. సమరసేనుడు చెప్పితీరాలన్నాడు.

"ప్రభూ! మీరింత బలవంతం చేస్తున్నారు గనుక, అప్రియమైన సత్యాన్ని చెబుతున్నాను. మీరు అన్యథా భావించకండి." అని కొన్నిక్షణాలు ఆలోచించాడు. "మీ తండ్రిగారికి చాలాకాలంవరకూ సంతానం లేదు. సంతానభాగ్యంకోసం ఆయనగారు చాలాపరితపించారు. ఎన్నో వివాహాలు చేసుకొన్నారు. అయినా సంతు కలగలేదు. చివరి ప్రయత్నంగా మీతల్లి గారిని వివాహమాడారు. సంవత్సరాలు గడిచిపోతున్నాయిగానీ, సంతానభాగ్యం కలగలేదు. రాజ్యం దేవాలయాధీనం చేసి తపోభూములకు వెళ్లిదామనుకొంటున్నారు. ఈసంగతి అంతఃపురానికి తెలిసింది. మీతల్లిగారు రాజ్యం మరొకరిస్వాధీనం కాకుండా చేయ్యాలనుకొన్నారు. అలా చేయాలంటే, సంతానవతి కావటంతప్ప మరొకమార్గం లేదు. సంతానవతి కావటానికి అవకాశం లేదు. మీ తండ్రిగారియోగ్యగ్రస్తులవ్వడమే అందుకు కారణం. మొన్న మొన్నటివరకూ సైన్యాధిపతిగా వున్న వీరవర్మ, ఈసందర్భంలో అంతఃపురానికి సహాయం చేశారు. మీరు జన్మించారు. రాజ్యం దక్కింది. ఈ సంగతి అగ్నిమిత్రునికీ అతని సోదరికీ తెలుసు. అందుకే..."

"ఆఁప్" అని గర్జించాడు సమరసేనుడు. అతని కళ్ళు నిప్పులు చిందుతున్నాయి. పెదవులు బిగపట్టాడు. ఆపాదమస్తకం వణకిపోతున్నాడు.

6

యమకింకరులవంటి భటులు గుణనిధిని పట్టుకొన్నారు. శృంఖలాబద్ధునిజేసి, రహస్య కారాగారంలో బంధించారు. బైటినుండి ఉత్సవధ్వనులు వినిపిస్తున్నాయి. మంగళవాద్యధ్వనులు గాలిలో తేలిపోతున్నాయి. గాయకుల మధుర సంగీతం, రాజభటుల హాహాకారాలు, కరతాళధ్వనులు, మృదంగ నినదము, ఉండి ఉండి గుణనిధికి వినిపిస్తున్నాయి.

* * * *

గుణనిధి నీరసంగా కారాగృహభిత్తికకు జారగిలబడ్డాడు.

"నే నిటువంటి అపూర్వశక్తులకోసం ఎందుకు ప్రయత్నించాను?"

గుణనిధి తనుతాను ప్రశ్నించుకొన్నాడు.

లోకంలోని - ఎక్కువ బాధలకు కారణం అవి ఆకస్మికంగా రావటమే ననుకోవటం, ఆకస్మికంగా చనిపోవటంకన్న, ఫలానానాడు చనిపోతానని తెలిసి చనిపోవటం దారుణం; ఇక ముందెప్పుడో బాధలువస్తాయని, ఇప్పటినుండే, వాటికోసం బాధపడటం, రానున్న విపత్తులు ముందే తెలుసుకోవటంవల, వాటికి తగు చికిత్సలుచేసి, జీవితం సుఖమయం చేసుకోవచ్చునన్న దురూహ (!) తనను పట్టి పల్లార్చాయి. భవిష్యత్తును తెలుసుకొనటంవల్ల అన్ని వేదనలు దూరమైపోతాయని తను విశ్వసించాడు. అందుకోసం ప్రయత్నించి ఆశక్తి పొందాడు. ఫలితం తనను నమ్మకపోవటం. గతాన్ని తప్పుగా చెప్పినప్పటికీ, భావిని పూర్తిగా విశ్వసించరు. అప్పటికిగాని అందరూ తన మాట నమ్మరు. అలా నమ్మినప్పుడే ప్రతివారూ, రానున్న శుభాశుభాలను ఇప్పుడే తెలుసుకొని, తదనుగుణంగా ప్రవర్తించరు. అలా జరిగిననాడు లోకం ఆనందధామమౌతుంది. స్వర్గసీమ అవుతుంది....

ఇలా అనుకొన్నాడు గుణనిధి. కానీ జరిగింది వేరు. వర్తమానంలో, గౌరవనీయులుగా, పూజనీయులుగా చెలామణీ అవుతున్న వేలమంది గత చరిత్రలు, హాయాతి హాయంగా గుణనిధికి కనుపించాయి. భయంకరమైన హింసలు, దారుణమైన హత్యలు, దోపిడులు, అసత్యాలు, అశ్లీలజీవితాలు, భగ్నప్రణయాలు...లక్షలకు లక్షలు. తీవ్రంగా, నగ్నంగా, గుణనిధికి అర్థమైనాయి. అంతర్బహిర్జీవితాల వడుము, రహస్యంగా, ఇంత కుళ్ళువుంటుందని గుణనిధి ఊహించలేదు....

భవిష్యత్తు — ఇప్పుడు 'పొదిగిటిలో ఒదిగలబడి' చిరునవ్వు శీకరాలను వెదజల్లే పసిపాప, పాలు త్రాగుతూనే, గావుకేక బెట్టి, రక్తం కక్కుతూ [ముందెప్పుడో] చనిపోతుందని ఈక్షణానే

తెలిసిన ఆ మాతృమూర్తి హృదయవేదన; మధురాను భూతులతో, రుచిరస్వప్నాలతో, తీవ్ర వాంఛలతో జీవితాలను తీరాలమీద నడిపించే యువమిథునానికి—రెండు సంవత్సరాలలో వియోగం సంభవిస్తుందని ఇప్పుడే తెలిసినప్పటి ఉన్మాదావస్థ; విజయ కాంక్షతో, రణక్షోణిలో, వీర విహారం చేస్తున్న సైనికునకు—ప్రభుభక్తి, దేశభక్తి ఉద్దీపనలు కాగా, వైరివీరులను నుగ్గు నూచం చేస్తున్న సైనికునికి—తను ఛిత్రవధ చేయబడి, శవశవాన్ని కాకులు, గద్దలు పొడుచు తింటుంటుంటే, పురుగులు లుకలుక మంటుంటాయని అర్థమైపోయినప్పుడు; ఎంతఘోరం! తను ఇటు వంటి ఫలితాల సాధించి, ఈ విచిత్ర శక్తులను పొందలేదు.

* * *

ఇంతలో పిద్దగోల వినవచ్చెడి. వేలాది పదఘట్టనలతో చెవులు మార్మోగిపోతున్నాయి. ఆయుధాల ఖణంఖణ ధ్వనులు, ఆర్తనాదాలు, ఏడుపులు, విజయధ్వానాలు...

"బహుశః అగ్నిమిత్రుని సైనికులు కోటలోకి ప్రవేశించి ఉంటారు" అనుకొన్నాడు గుణనిధి.

7

శంకరుడు ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు. పార్వతి నిశ్శబ్దంగా ప్రవేశించింది.

"విన్నాను. ఇప్పుడే నందీశ్వరుడు చెప్పాడు" అన్నది పార్వతి మెల్లగా.

శంకరుడు ఆలోచిస్తూనే అటూఇటూ తిరిగాడు. పార్వతి భర్తముఖంవంకే చూస్తున్నది.

"ఈ ప్రయోగం ఫలిస్తుందనుకున్నాను. కొంతెంత ఆశతో ఎదురుచూశాను. చివరికి విష ఫలితాన్నిచ్చింది." అన్నాడు శంకరుడు దిగులుగా.

"ఎందుకని?"

"అదే ఆలోచిస్తున్నాను. లోపమెక్కడున్నదో కనపడి చావటంలేదు."

పార్వతి మాట్లాడలేదు.

"నువ్వెక్కడున్నా పసిగట్టావా?" శంకరుడన్నాడు.

పార్వతి ఏ సమాధానమూ ఇవ్వలేదు. చిన్న నవ్వు నవ్వింది. శంకరుడుగూడా నవ్వాడు. కానీ అది నవ్వులాగలేదు. ఏమి చేయటానికీ తోచనప్పుడు కాసేపు చేష్టలాగా, జారిపోయి ఉన్నది.

"నాది సమాధానంకాదు" అంటూ ప్రారంభించింది ఉమా దేవి. "మొదటినుండీ నేను గుణనిధిని పరిశీలిస్తూ వచ్చాను. అతను భవిష్యత్తును గురించి చెప్పటంలో గూడా అట్టే సమన్వయం లేదు. ఒకాయనకు, కొడుకువివాహం గురించి చెబుతూ 'మరణ కారణమేమిటో చెప్పాను. ఆకారణం రాకుండా చూసుకోండి. సత్ఫలితం కలగవచ్చు', అంటాడు. ఇన్ని కారణాలను, సంఘటనలను చెప్పిన గుణనిధి; వాళ్ళా కారణాలు రాకుండా చూడ గలిగారో లేదో. ఫలితం ఎలా ఉంటుందో స్పష్టంగా ఎందుకని చెప్ప లేక పోయాడు? సమరసేనునితో మాట్లాడుతూ, 'రెండుమూడు రోజుల్లో అగ్నిమిత్రుడు సైనికుల్ని తీసుకొస్తున్నాడని, ఏమరు పాటుగా కోటమీద దాడిచేసి దాన్ని వశంచేసుకొంటాడని, మిమ్మల్ని బందీగా పట్టుకుంటాడని' భవిష్యత్తును గురించి వెల్లడిస్తాడు. అలాగే అగ్నిమిత్రుడు వచ్చాడు. కోటను వశం చేసుకొన్నాడు. సమరసేనుణ్ణి ఖైదీగా పట్టుకొన్నాడు. బాగానే ఉంది. అయితే - సమరసేనుని గత వృత్తాంతం చెప్పిన తరువాత, తను ఏమౌతానన్న ఆలోచన గుణనిధికి రాలేదు. ఇంతమంది భావి జీవితాలనుగురించి, సోపపత్తికంగా చెప్పగలిగిన గుణనిధి, తనే ఎందుకు ఖైదీ అయినాడు? ఇలా అవుతానని ముందుగా అతని కెందుకు తెలియలేదు? తెలిసే చేశాడనటానికి వీల్లేదుగదా? ముందు వీటికి మీరు సమాధానమివ్వండి." అన్నది పార్వతి.

సమాధానమివ్వడానికి శంకరుడక్కడలేడు. అతను వెళ్ళి పోయిగూడా చాలా సేపయింది.

"పాపం! గుణనిధి ఘోరంగా చనిపోయాడు. ఇటువంటి మంత్రశక్తులున్నవాళ్ళు బ్రతికిఉంటే దేశానికి అనర్థకమని అగ్ని మిత్రుడు కొరడాలతో కొట్టించి చంపాడు. కుక్కలను ఉసి గొల్పాడు. పాపం! మాకోసం అతను చిత్రహింసలు పడ్డాడు" అనుకొన్నది ఉమ.

* * * *

పార్వతీదేవి సందేహాలను, ఆతరువాత గూడా శంకరుడు తీర్చలేదు. అప్పటికీ ఇప్పటికీ ఆసందేహాలు సందేహాలుగానే ఉండి పోయాయి.

చిలకమర్తి-నాటకకర్త

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటావధాని

ఆంధ్రమునఁ గావ్య వాఙ్మయమువలెనే నాటక వాఙ్మయము కూడఁ దొలుదొల్త ననువాదరూపముననే వెలువడియుండెను. తరువాతఁ బ్రతిభాశాలులైన విద్వాంసులు కొందఱాంగ్ల నాటకములను, గొందఱు సంస్కృత నాటకములను నొజ్జబంతులుగా గ్రహించి స్వతంత్ర నాటకములను వ్రాయఁదొడంగిరి. సంస్కృత మార్గానుయాయులైన ప్రసిద్ధాంధ్ర నాటకకర్తలలో కీ. శే. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారొకరు. గయోపాఖ్యానాది నాటకములు బహు నాటకసమాజములచే బహువారములు ప్రదర్శితములై వారికి నాటక కర్తగాఁ గూడఁ గీర్తితెచ్చినమాట నిజమేయైనను వారి నవలలకుఁ గలిగినంత వ్యాప్తి నాటకములకుఁ గలుగలేదనుటలో నతిశయోక్తి యుండఁజాలదు. వారు నవలా రచనలో సిద్ధహస్తులు. వారి నవలలు చదువనివారును, జదివి యానందింపనివారును ఆంధ్రదేశమునందలి యక్షరాస్యులలో నెందఱో యుండరు. కాని వారి గ్రంథకర్తృత్వము నవలా రచనములోఁ గాక నాటకరచనములతోనే యారంభించియుండెను. క్రీ. శ. 19వ శతాబ్ది చివరిరోజులలో రాజమహేంద్రవరమున శ్రీ ఇమ్మానేని హనుమంతరావు నాయఁడుగారి ప్రోత్సాహమున నెలకొల్పఁబడిన హిందూ నాటకసమాజమువారు ప్రదర్శించుటకై వారు కీచకవధ, ద్రౌపదీ పరిణయము, గయోపాఖ్యానము, పారిజాతాపహరణము, రామ జననము, సీతాకళ్యాణము, నలనాటకము, ప్రసన్న యాదవము మున్నగు పెక్కునాటకములను రచించియుండిరి. తరువాత వారు చతుర చంద్రహాసము ప్రహ్లాద నాటకము అను స్వతంత్ర నాటకములనే కాక పార్వతీ పరిణయమునకును, భాసకృత నాటకములకును అనువాదములనుగూడ వెలయించియుండిరి. శ్రీ టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులుగారును, శ్రీ హనుమంతరావు నాయఁడుగారును పై నాటకసమాజమున సభ్యులై ప్రముఖములైన స్త్రీపురుష పాత్రలను సమర్థతతో నిర్వహించుచుండిరి. వారేకాక యితర నటకులు కూడఁ బలువు రభినయమున నారితేరినవారే యయ్యుఁ బద్యములను బాడు నలవాటులేనివారగుటచేఁ బ్రధానముగా నా నాటక సంఘమువారి కొఱకే రచించుచుండిన కొన్ని మొదటి నాటకములను పంతులుగారు వచనమయములుగానే వ్రాయుట సంభవించెను. మొదట నవి యన్నియు నముద్రితములుగానే యుండిపోయెను. ప్రత్యేక నాటకసమాజములను దృష్టియందుంచుకొని వ్రాయఁబడుచుండు నాటకములలో నటకుల యభిరుచి సామర్థ్యముల ననుసరించియే పద్య గద్యములు రచింపఁబడుచుండుటయు, నవి తొలుత నముద్రితములుగానేయుండి ప్రదర్శన సమయములందలి యనుభవములఁ బురస్కరించుకొని చేయఁబడు మార్పు చేర్పులతోఁ దరువాత ముద్రితములగుచుండుటయు సహజమైన పద్ధతియే. కీ. శే. ధర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యులవారి నాటకములు కూడ నారంభములో నిట్లు రచింపబడినట్టివే. వారివలెనే చిలకమర్తివారు కూడ తరువాత ముద్రింపవలసినప్పుడా నాటకములలో నటకుల ననుసరించి కాక పాత్రల ననుసరించి తమ యిచ్చవచ్చినట్లు పద్యములను జొప్పించియుండిరి. ముద్రితములైన వారి స్వతంత్ర నాటకములలో గయోపాఖ్యానము, ప్రసన్న యాదవము, పారిజాతాపహరణము, చతుర చంద్రహాసము, ప్రహ్లాద నాటకము అనునవియును సుప్రసిద్ధములైనవి. మిగిలినవి ముద్రితములైనవో లేదో తెలియదు.

చిలకమర్తివారి నాటకములలోనే కాక యాంధ్రనాటకములలో నెల్ల మిక్కిలి ప్రసిద్ధిప్రచారములు గాంచినది గయోపాఖ్యానము. దీనికి ప్రచండయాదవ మను నామాంతరముకూడఁ గలదు. సూర్యదేవుని కర్ఘ్యమొసంగు సమయమున భార్యతో విమానగామియై యాకసమునఁ బోవుచుండిన గయుఁడు తన యంజలిలో నిష్ఠీవనము వైచుటచేఁ బ్రచండుఁడై యాదవవంశతిలకమైన శ్రీకృష్ణ దేవుఁ డడ్డువచ్చినను ఆ నిష్ఠీవనమువైచిన పాపాత్ముని సంహరింతునని ప్రతిన గావించుటయు, గయునకు శరణొసంగిన యర్జునునితో స్నేహబాంధవ్యముల సరకుచేయక దారుణముగాఁ బోరుటయు ననుసందర్భములను బురస్కరించుకొని కవిగారీనాటకమున కారెండవ నామము కల్పించియుందురు. కాని యీపేరు పుస్తకములోనున్నదే కాని ప్రచారములో నెక్కడను వినరాదు. ఇందలి కథ కృష్ణార్జునులతో సంబంధించినదేయైనను భారతములో నున్నట్టిది కాదు. ఏతత్కథావస్తుకములైన గ్రంథము లాంధ్రమున నాలుగైదున్నవి. అందు మొదటిది నాదిండ్లగోపమంత్రి కృష్ణార్జున సంవాద మను పేర రచించిన ద్విపదకావ్యము. తరువాత వెలిచేరు వేంకటరామప్రధాని, కస్తూరిరంగకవి, రామయామాత్యుఁడు అనువారు దానినే పద్యకావ్యములుగా వెలయించియుండిరి. చిత్రభారతమున నిటువంటి కథ యొకటి యున్నది కాని దానికిని నాటక కథకును జాలభేదమున్నది. గయుఁడు కృష్ణుని చేతిలోఁ గాక గాలవుఁడను నొక ఋషి చేతిలో నుమిసియుండినట్లును, అతఁడు కృష్ణునితోఁ జెప్పుకొనఁగాఁ గృష్ణుఁడు కుపితుఁడై గయుని సంహరింపఁ బ్రతిన చేసినట్లును, గయుఁ డర్జునుని శరణుచొచ్చుటచేఁ గృష్ణార్జునులకు యుద్ధము జరిగినట్లును నందు వర్ణింపఁబడియున్నది. చిలకమర్తివారు పై గ్రంథములన్నిటిలో రామయామాత్యుని గ్రంథమునే చాల సన్నిహితముగా ననుసరించియుండిరి. అలఁతిమార్పులతో నందలి పద్యములే కొన్ని నాటకమున రూపాంతరము నొందినట్లు కనుపించును. కృష్ణుని ప్రతిజ్ఞ విన్నపిమ్మట భీతుఁడై గయుఁ

దభయమునకై తొలుత బ్రహ్మలోకమునకును దరువాతఁ గైలాసమునకును బరిగియుండెను. శంకరుఁ డభయము నొసంగ నంగీకరింపనప్పు డాతఁడు

"నాగలోకమునకు నేఁగి డాఁగియున్న
బలియు హరిభక్తుఁ డాతఁడు పట్టియిచ్చు
నుదధిమధ్యముఁ జొచ్చి యొదిగియుండెదనన్న
హరిమాయ యదియును నరసి మాడ్చు"

నిత్యాదిగా విలపించియుండెను. ఈ వాక్యములకు నాటకమునందలి

పాతాళమునకేఁగి బ్రతుకవచ్చునటన్న
బలిచక్రవర్తి నన్బట్టియిచ్చు
జలధినాయకు వేఁడి శరణుచొచ్చెదనన్న
వటపత్రశాయియై యలవసించు

అను సీసపద్య పాదములతోఁ బోల్చి చూచినచో నా మూలము నాటక మెంత సన్నిహితముగా ననుసరించెనో తెలియవచ్చును.

గయోపాఖ్యానము వీర రసప్రధానమైన నాటకము. హాస్యకరుణము లిందచ్చటచ్చట నంగరసముగా నున్నవి. శంకరుఁడు చివర జోక్యము కలిగించుకొనకయుండినచో నాటకము విషాదాంతముగా ముగిసియుండును. శరణాగత త్రాణమునకై యర్జునునకే కాక పాండవులందఱికిని గల దీక్ష యిందుఁ జక్కఁగా వర్ణింపబడినది. ఇందలి కథలోనే సహజమైన యాకర్షణ శక్తియున్నది. బాల్యసఖులును బావమఱఁదులు నైన కృష్ణార్జునులకు గయుని మూలమున వైరము సంభవించుచున్న వృత్తాంతము నాటకమున నారదునికి వలెనే పాఠక సామాజికులకుఁగూడ నింతింత యనరాని యౌత్సుక్యము చేకూర్చును. ఇట్లు జరుగునని సాధారణముగా నెవ్వరును దలంపరు. అందుచేతనే కథ సాగుకొలఁది తత్పర్యవసానము నెఱుంగు కుతూహలమును గ్రమక్రమముగాఁ బెంపొందించుచుండును. గయుఁడర్ఘ్యప్రదాన మొనరించు నచ్యుతుని యంజలిలో నుమియుట ఘోరమైన దోషమేయయ్యు నాతఁడు దాని నుద్దేశపూర్వకముగా నొనరించినవాఁడు కాకపోవుటచేతను, సహజముగా నతఁడు భగవద్భక్తిపూరిత హృదయుఁడును, సుగుణగణ శోభితుఁడును నగుటచేతను సామాజికులాతని యెడ సానుభూతివహించి యెవ్వరైన నాతని కభయమిచ్చి రక్షించిన బాగుగానుండునని యూహించుచుందురు. సర్వవిషయముల సమర్థుఁడైన సవ్యసాచియందుకుఁ బూనుట వారి కెంతయో యానందము కలిగించును. సామాజిక సానుభూతి సంఘటకముగా గయుని శీలమును జిత్రించుటలోఁ జిలకమర్తి కవి యఖండమైన నైపుణ్యము ప్రదర్శించినాఁడు. చివర శంకరుఁడు ప్రత్యక్షమై గయకృష్ణార్జునులు మువ్వురియందునుగల తప్పు నిరూపించి రణమునకు విరమణము కలిగించుట కలహప్రియుఁడైన నారదునిమాట యేమో కాని యితరులందఱికిని అతి ప్రీతికలిగించును. కౌశికుని హాస్యము కొన్నిచోట్ల నస్థానపతితమై యతిమాత్రముగా నున్నను మొత్తముమీఁద హృదయరంజకముగానే యొప్పారుచున్నది. పంచమాంకమునఁ గృష్ణార్జునుల యుద్ధమందు సంస్కృత లక్షణమునకు విరుద్ధముగా రంగముమీఁదనే ప్రదర్శితమై యున్నది. ప్రథమాంకమున గృష్ణుఁడు యమునాతటమునందుఁ దానుగావించిన బాల్యక్రీడల వర్ణించుటయు. ద్వితీయాంకమునందలి గయుని సత్యలోక వర్ణనము గొంత దీర్ఘతరములై నాటక కథాగమనమును నిరోధించుచున్నట్లున్నవి. యమునాజలసేవకై కృష్ణుని చేతిలో నుమిసిన వాఁడు గయుఁడని యెఱింగించుటయు. నారదునివలన కృష్ణుఁడు గావించిన ప్రతిజ్ఞావిషయము గయునికిఁ దెలుపుటయుఁ, బంచమాంకమునఁ గృష్ణుఁడు మత్స్యావతారమును శంకరుఁడు క్షీరసాగరాదులను నర్జునునకుఁ జూపుటయు నతిలోక మహిమతోఁగూడి నాటక సహజత్వమున కించుకలోపము నాపాదించుచున్నవి. ద్వితీయాంకమున గయుఁడు మొదట సత్యలోకమునకును దరువాతఁ గైలాసమునకును బరిగి బ్రహ్మశంకరుల శరణు వేఁడుటయుఁ, జతుర్థాంకమున శ్రీకృష్ణుఁడు రాయబారము నైష్ఫల్యము నెఱింగించిన పిమ్మట సుభద్ర, రుక్మిణి, సత్యభామ, దేవకీ వసుదేవులు నొకరి తరువాత నొకరు వచ్చి కృష్ణుని నర్జునుతో సంధి గావించుకొమ్మని ప్రార్థించుటయుఁ గొంత పునరుక్తిదోషమునకును గుఱియగుచున్నవి. కుటిలమతులయిన ని సందర్భమునఁ బాండవులకు బాసటగా వచ్చిన దుర్యోధన కర్ణాదుల దురుద్దేశమును సూచించిరే కాని కవిగారు మరల వారి ప్రసక్తి యెచ్చటను దెచ్చియుండలేదు. కృష్ణుఁడు సుభద్రకును రుక్మిణీ సత్యభామలకును, దల్లిదండ్రులకును నొసంగిన ప్రత్యుత్తరములు మార్దవమునకు దూరములై నిసర్గ కరుణామయుఁడైన యా దేవునికి లేని కాఠిన్యమును గల్పించుచున్నవి. యుద్ధాంతమునఁ గృష్ణుఁడు "కుటిలాచారులు ధార్తరాష్ట్రులకు మీకున్న యవ్యయ, దానికై పటుశస్త్రంబులఁ దత్తదర్థమయి సంపాదించిరో లేదో యంచెటులైనం గనఁగోరి యాహవము నేసీలీలఁ గల్పించితి" నని యర్జునునితోఁ బల్కుట పాండవులయెడ నాతనికిఁ గల పక్షపాతమును దెల్పుచున్నను అతఁ డర్జునునితోఁ బోరిన తీవ్రతను బురస్కరించుకొని చూచినచో సత్యేతరమువోలెఁ గానిపించుచున్నది. ఇట్లచ్చటచ్చటఁ గొన్ని నెరసులు గోచరించినను ముద్దులొల్కు పద్యములును, మధురమైన సంభాషణములును, సహజ రమణీయమైన వస్తువును ఆంధ్రుల కీనాటకము నత్యంతాదర పాత్రము గావించినవి. గయోపాఖ్యాన నాటకప్రతులు లక్షకుఁ బైగా నాంధ్రదేశమున నమ్మకమైపోవుటయే దానియెడ నాంధ్రులకుఁ గల యభిమానమునకుఁ దార్కాణము.

పారిజాతాపహరణమును చిలకమర్తివారు గయోపాఖ్యానము రచించిన మరుసటి సంవత్సరము (1890) తమ యిరువదిమూఁడవ యేట రచించియుండిరి. సుప్రసిద్ధమైన ముక్కు తిమ్మనార్యుని ప్రబంధమే యీ నాటకకథకు మూలము. కాని యా ప్రబంధములో వలెఁగాక నాటకమునఁ గథ సరిగాఁ బారిజాతాపహరణముతోనే ముగియుచు నా నామమును సార్థకము చేయుచున్నది. పుణ్యకవ్రతమిషమున నారదుఁడు సత్యభామా గర్వభంగ మొనరించిన వృత్తాంత మిందు విడువఁబడినది. నిజమునకుఁ బారిజాతాపహరణ వృత్తాంతమునకును దానికిని నంత సంబంధము లేనేలేదు. చిత్రరథుని రాయబారము చిలకమర్తివారు సృష్టించినదే. ఆ రాయబారమునకును, బృహస్పతి హితోపదేశమునకును ఫలితముగా నింద్రుఁడు నాటకమున గృష్ణునితో సంధిచేసికొని యుద్ధమును బరిహరించెను. పారిజాతపుష్పములపాన్పున నేకాని పవ్వళింపని శచీదేవి కోరిక

యందలి యాదరముచేఁ బారిజాతవృక్షమునకై భగవంతుఁడైన కృష్ణునితోఁ బోలుతఁ బోర నూహించిన యింద్రుఁడే కృష్ణుఁ డొక ద్రోహియైనసిన్నాఁట బారిజాతమును మరల నాకమునకుఁ బంపెదనని పల్కినప్పుడు మాటాడ నోరకుండెక యీ యవలారమునఁ గృష్ణుఁ డుర్విపైనుండునంతకాలము దాని నుంచుకొనవచ్చునను తుదముక వింతగానున్నది. మత్స్యాదకై యౌఁతఁ బిల్లు పలుక యూపివ్వఁ బడి యథార్థముగనే గ్రహించి వృక్షమును శాశ్వతముఁగానే స్వాయత్తము గావించుకొనెను. నారదుఁడు హాస్యోక్తితోఁ బారిజాతప్రసూనము గుణగణములు వర్ణించుచు నది లతాంతాయుధ సంగరసందర్భమునఁ గానించునని తిమ్మన చెప్పిన తోడ్పాటును విడిచి చిలకమర్తి వారౌచిత్యమును బోషించియున్నారు. మూలమునవలెనే నాటకమునఁగూడ సత్యభామ గర్వాభిమానములును స్వాధీనపతికాత్వమును జక్కఁగా వివరింపఁబడినది. కృష్ణుఁడనునయించుచుఁ గోపగృహమునఁ దనకు నమస్కరించినప్పుడు ప్రణయావివశయై సత్యభామ యాతని వామపాదముతోఁ దన్నినను తరువాతఁ గొంచెము పశ్చాత్తాపపడినట్లు వర్ణించి నాటక కవి యామె శీలమున కింపక వన్నె చేకూర్చినాఁడు. సత్యారుక్మిణుల వాక్కలహమును, వారు తప్పెవరిదని కైరవునడిగి నప్పుడాతఁ డొసంగిన హాస్యరసపూరితమైన యుత్తరమును వినోదావహములుగా నున్నవి. మూలమునవలె నాటకమున రుక్మిణి కేవల సత్త్వగుణ సంపన్నురాలు కాదు. సత్యభామ యందంత కాకపోయినను సపత్నీజన సహజములైన యీర్ష్యాద్వేషాదు లామెయందును స్వల్పముగా వర్ణింప బడినవి. కృష్ణుఁడు సత్యభామతో నాకలోకమున కరిగినప్పుడు గావించిన దిక్పాలవర్ణనము కథనమార్గమునుబట్టి కొంత విసుగు కలిగించుటయే కాక యనావశ్యముగాఁ గూడఁ దోచుచున్నది. అసలా రంగమును దొలగించినను నాటకకథ కంతి యంతరాయముండదు. ఇంకఁ జతుర్థాంకమునందలి రంభా సంభోగవృత్తాంతమును, వీరుఁడైన క్షత్త్రియునకును సోమయాజియైన విప్రునకును జరిగిన కలహమును కేవల హాస్యపరమునకై కల్పింపఁబడినట్టివి. ఆ ప్రసంగము కొంచెము మించుమించుగా నంకమంతయు నాక్రమించి దీర్ఘతరమై కథాగమనమున కాటంకముగా నుండుటయే కాక కొంత యనుచితముగాఁ గూడ నున్నది. ఇట్లే యీ సందర్భమునందలి రంభా నాట్యప్రదర్శనమును సామాజిక సంతోషణమునకై కల్పింపఁబడినట్టిదే. అసలీ చతుర్థాంకమును బూర్తిగాఁ దొలఁగించి కృష్ణుని నాకప్రయాణమునే విష్కంభములోనో సూచించిన బాగుగా నుండియుండును.

పారిజాతాపహరణమునందును ప్రధాన రసము వీరమే. కాని యిందిది యాద్యంతము శృంగార హాస్యములతో మిళితమైయున్నది. పారిజాత వృక్షమును సత్యభామ సౌధము పెరటిలో నాటింతునని కృష్ణుఁడు పూనిన యుత్సాహము పంచమాంకము చివర దానిని గొని నాకమునుండి తిరిగి వచ్చుటతోఁ బరిపుష్టమై సిద్ధినొందుచున్నది. ఇందలి కైరవునిహాస్యము లలితమధురమై యాహ్లాదకరముగా నున్నది. అతఁడు సగము నిద్దురలో శాంసపదికను గనకలతయను కొని యామె ముందే యామెను నిందించుట చమత్కారభాసురమై యొప్పారుచున్నది. పలువురు భార్యల పెండ్లాడి యుండఁజెని వ్యక్తి కొండింప యత్నించు మగనియగచాట్లీ నాటకమున రమణీయముగా హాస్య గర్భముగా వర్ణింపబడినవి.

ప్రసన్న యాదవము క్రీ. శ. 1906 నాటికి బూర్తి చేయఁబడినది. కృష్ణుఁడు లోకకంటకుఁడైన నరకాసురుని వధించి యాతని కుమారుఁడైన భగదత్తు ననుగ్రహించుట యిందలి యితివృత్తము. ప్రసన్నుఁడైన యాదవు నధికరించి వ్రాయఁబడిన దగుటచే నీ నాటకమున కీ నామము సార్థకమగుచున్నది. అదిగాక శౌ మంతకమునందే గయోపాఖ్యానమును ప్రచండయాదవమను పేర రచించి యుండుటచేఁ గవిగారు చమత్కారమునకై దీనికిఁ బ్రసన్నయాదవమని పేరు పెట్టియుండిరి. ఉత్తర హరివంశ భాగవతములందున్న నరకాసుర సంహార వృత్తాంతమే యీ నాటకమునకు మూలము. మహేంద్రుఁడు బృహస్పతి హితబోధ ననుసరించి దేవతలు నరకుని చేతఁ బడు నిక్కట్లు విన్నవించుటకై మాణిభద్రుని ద్వారకానగరమునకు రాయబారిగాఁ బంపుట నాటకమునఁ గ్రొత్తగాఁ గల్పింపఁబడినది. ఈ నాటకము చాలవఱకు సంస్కృత లక్షణాను గుణముగ రచింప బడినది. గయోపాఖ్యానమందువలె యుద్ధము నిందు రంగమున నే వర్ణింపక కవిగారు తృతీయ చతుర్థాంకముల యారంభములందు విష్కంభములచే సూచించియున్నారు. ప్రథమాంకమునందు నరకుఁ డింద్రునితోఁ గావించిన సంభాషణ మాతని యౌద్ధత్యమున కెంతయుఁ దగియున్నది. ద్వితీయాంకమునందలి నరకుని విరహవేదనా వర్ణనము ప్రబంధమార్గమున నడచినది. ఊర్వశీ నరకాసురుల సంభాషణ ముత్తర హరివంశమునందువలెనే సరసములైన యుక్తి ప్రత్యుక్తులతోఁ గూడి కమనీయముగా నున్నది. మాణిభద్రుఁడు కృష్ణునితో దేవతలు పడుపాట్లు విన్నవించు సమయముననే యదరి క్రౌర్యము నాసులైన తాపసులు కూడ నరుదెంచి నరకునియుఁ దదను చరులయు దుండగముల వర్ణించుట కృష్ణుని కోపాగ్ని కాజ్యధారయై యాతని వెంటనే కార్యోన్ముఖునిఁ గావించినది. చివరి యంకమునఁ గృష్ణుఁడు భగదత్తు నాదరించి యనుగ్రహించుటయు, నరకునిచేఁ జెఱపెట్టఁబడిన రాజకన్యకల విడిపించుటయే కాక వారిని పెట్టవట్టు నంగీకరించుటయు నతని యార్తరక్షణ పరాయణతకుఁ దార్కాణముగా నున్నది. భర్త మూర్ఛాక్రాంతుఁడైనతఱి సత్యభామ చూపిన పరాక్రమము లోకోత్తరమై సరియైన శిక్షణ మొసంగఁబడుచో స్త్రీలుసైత మెట్టి విద్యలనైన నేర్వఁజాలుదురనుటకు దృష్టాంతమై యొప్పుచున్నది.

ప్రసన్న యాదవమునఁ గూడఁ బ్రధానరసము వీరమే. ఈ రసమునకు నాటకారంభమున నరకుఁడును దుదపరి సత్యాకృష్ణులును నాలంబనములై యొప్పుచున్నారు. ద్వితీయాంకము శృంగార రసాభాసమునకును ద్వితీయాంకము కరుణరసమునకును నెలవులై యున్నవి. భగదత్తుఁడు తండ్రికై విలపించిన ఘట్టమునఁ గరుణ రసము బాగుగాఁ బోషింపఁబడినది. మందపాల వ్రజకంతుల సంభాషణములలోఁ గానవచ్చు హాస్యము కృత్రిమమై పేలవతాదోషమున కాకరమగుచున్నది. నరకుని మరణానంతరము వారేడ్చిన యేడ్పులో దుఃఖముకంటె హాస్యపుఁబాలే యెక్కుడు. కరుణహాస్యముల కెన్నఁడును పొత్తు కుదురదు. కాని సమ్మేళనము విశృంఖలమై

యించుక వెగటు కలిగించును. చతుర్థాంకమునఁ గృష్ణ నరకాసురులకు జరిగిన సంభాషణము కేవల వాగాడంబరమై, యాత్మశ్లాఘల కాలవాలమై యనవసరముగాఁ బొడిగింపఁబడినది. ఆ యంకమున నచ్చిన కౌశ్యము మృగ్యము. స్వల్పములైన ఈలోపముల నటుంచి చూచినచో రసపాత్రపోషణమునను, సంభాషణ చమత్కారమునను, కథాసంవిధానమునను ఈ నాటకము సర్వవిధముల మిన్నగా నున్నది. పంతులుగారికిఁగూడ నీ నాటకమునందే యభిమాన మెక్కువ. "నా నాటకములలో గయోపాఖ్యానము శ్రేష్ఠమని జను లభిప్రాయపడుదురు. ప్రసన్నయాదవము శ్రేష్ఠమని నా యభిప్రాయ"మని స్వీయచరిత్రలో వారాయభిమానమున కక్షరరూప మొసంగియుండిరి.

చతుర చంద్రహాసము మరణాంతమైన నాటకము. తాను కావించిన ప్రయత్నములన్నియు వ్యర్థమై శత్రువుల కుపకారములుగాఁ బరిణమించుటయే కాక తన కపకారులగుటకూడ సంభవించుటచే దుష్టబుద్ధి వేదనాగ్ని దందహ్యమానుఁడై స్వయముగాఁ బొడుచుకొని చనిపోవుటతో నాటకము ముగియుచున్నది. ఈ నాటకమునకుఁ జతుర చంద్రహాసమని పేరుపెట్టఁబడినను ఇందు నాయకుఁడు దుష్టబుద్ధియగు బాదరాయణుఁడే. ఇందు జరిగిన కథాతంత్రమున కంతకును సూత్రధారుఁ డాతఁడే. అతనియందు రాజద్రోహము, స్వార్థపరాయణత, లోభము, క్రూరత మున్నగు గుణములన్నియు మూర్తీభవించియున్నవి. తాను జేయఁదలఁచిన కార్యమును సిద్ధింపఁజేయుటకై యాతఁ డెట్టిఘోరము నొనర్చుటకును వెనుదీయఁడు. చివరికి నిజాశాపరిపూర్తికై యాతఁడు సుగుణాలవాలయైన తనకూఁతు సౌఖ్యమునుగూడ మంటఁగలుప యత్నించెను; సాధువైన యింద్రదత్తునిఁ గపటమార్గమున బంధించెను; సౌశీల్యసంపన్నుఁడైన చంద్రహాసుని రెండుపర్యాయములు చంపింప నిశ్చయించెను. ఆతఁడు పురుషకారమునే నమ్మి దైవమును బూర్తిగా విడనాడియుండుటచే నాతని యత్నములన్నియు సుమంత్రాధిష్ఠితములయ్యు బూడిదలోఁ వ్రేల్చిన హవ్యములవలె నిష్ఫలములైపోయెను. కవి యాతనియందుఁ జిత్రించిన దౌష్ట్యము ప్రతిక్షణమందును గోచరించి సామాజికుల కాతనియెడ హేయభావమునే కలిగించునుగాని సానుభూతి కలిగింపఁజాలదు. పైఁగా దుష్టుఁడైన యాతఁ డట్టిచావు చచ్చుట వారి కెంతో యానందమును జేకూర్చును. అందుచే నీనాటకము మరణాంతమయ్యు విషాదాంతార్హతకు దూరమైపోయినది. నిజమున కీనాటకమునఁ జంద్రహాసుఁడు ప్రదర్శించిన చాతుర్యమేమియును లేదు. సహజ సుగుణశాలియైన యాతఁ డదృష్టవశమునఁ బెక్కుగండములు తప్పించుకొని మహైశ్వర్యమునకుఁ బాత్రుఁడయ్యెను. చతుర చంద్రహాసపదములందుఁ గానవచ్చు నాద్యక్షరసామ్యము శ్రవణసుభగమైయుండుట యను కారణముతప్ప నీ నాటకమున కాపేరుంచుట కింకొక కారణము కానరాదు. ఈ నాటకమున దుష్టబుద్ధిజీవితము పురుషకారము యొక్కయల్పతను, జంద్రహాసునిజీవితము దైవముయొక్క బలీయస్త్వమును జక్కఁగా వ్యక్తముచేయుచున్నవి.

ఈ నాటకమున దుష్టబుద్ధిపన్నిన పన్నాగము లెప్పటికప్పుడే తప్పక ఫలించునట్టివిగాఁ గనఁబడి తుద కన్యథాపరిణమించినవి. అవి నిష్ఫలములగుటకు దైవము చాలకపోవుటయే కారణము. కాని దుష్టబుద్ధి ప్రజ్ఞాలోపము కారణము కాదు. అతఁడు హేమవర్మకుఁ బులిందరాజుపైఁ గోప మెక్కించినప్పుడు చూపినబుద్ధిచాకచక్య మింతింతని చెప్పరాదు. తన యత్నము లన్యథాకరింపఁబడినప్పు డాతఁడు నిరుత్సాహమును గాని నైరాశ్యమునుగాని ప్రదర్శింపక ధీరుఁడై క్రొత్తక్రొత్త మార్గములకు విత్తనములు చల్లుచుండుట యెంతో ప్రశంసనీయముగా నుండును. మదనునికిని దుష్టబుద్ధికిని శీలమునను, వర్తనమందును హస్తిమశకాంతర మున్నది. ఆ తండ్రికొడుకుల ప్రవృత్తిలోఁగల తారతమ్యము నాటకమున స్పష్టముగా వివరింపఁబడినది. ఏ యన్యాయము నెఱుఁగని మదనుఁడు, చివరఁ గాళికాలయమున భీమభైరవులచే ఖండింపఁబడి తండ్రి దౌష్ట్యమునకు బలియగుట విషాదభావమున కెంతో వన్నె చేకూర్చుచున్నది. చంద్రహాసుఁడు కావించిన వనవర్ణన మించుక దీర్ఘమై ప్రబంధమార్గమునుబట్టినది. నాటక కార్యము రెండుమూఁడు ముఖ్యసన్నివేశము లందాకస్మిక సంఘటన (*Chance*) పై నాధారపడియున్నది. చంద్రహాసుఁడు నిద్రించుచున్న సమయమున విషయ కాంచనమాలతో నచ్చటికేగి యుత్తరమును జూచి యందక్షరపరివర్తనము చేయకుండినచో నాటకకథ యింకొకవిధముగా జరిగియుండును. అట్లే కాళికాలయమునకుఁ జంద్రహాసునికి బదులు మదనుఁ డేగకుండినచో భీమభైరవులు దుష్టబుద్ధి తలంచినట్లేమియు నాలోచింపక యాతనినే సంహరించియుందురు. కథాకార్య మీ విధముగా నాకస్మికాపతితములైన సంఘటనలపై నాధారపడియుండుట తత్సంఘటనమునందలి లోపమేయని విమర్శకుల యభిప్రాయము. మదనుఁ డుత్తరమును జూచినంతనే యిసుమంతయు నను మానింపక తండ్రిపరోక్షమునందే సోదరికిఁ బెండ్లి కావించుటయు, నంత పట్టుదలయుఁ బ్రతిభయుగల దుష్టబుద్ధియందు మార్పు కావించిన వారెవరో పరిశీలింపక చంద్రహాసుఁడే యట్లొనర్చి తన్ను వంచించియుండునని తలంచి యూరకుండుటయు వింతకలిగించుచున్నవి.

చతుర చంద్రహాసమునందలి ప్రధానరసముకూడ వీరమే. తన యభీప్సితముల సమగ్రసిద్ధికై యొనర్చు ప్రయత్నములందు దుష్టబుద్ధి ప్రదర్శించు నుత్సాహ మిందు స్థాయిభావము. చతుర్థాంకమున విషయాచంద్రహాసు లొండొరులఁ గాంచి వలపునకు లోనైన సందర్భమున శృంగారరసము పోషింపఁబడినది. కుమార మరణము నారసి దుష్టబుద్ధి కాళికాలయమున విలపించునెడఁ గరుణరసచ్ఛాయలు గోచరించుచున్నవి. మొత్తముమీఁదఁ గ్లిష్టతరమైన కథయు, సిద్ధప్రాయములైన దుష్టబుద్ధియత్నములు హఠాత్తుగా భగ్నము లగుటయుఁ, జంద్రహాసుఁడు దుస్తరములైన యాపదలు తరించి తన యోగ్యతకుఁ దగిన యైశ్వర్యము నొందుటయు నాటకానురక్తిఁ బుష్టి చేకూర్చుచు సామాజికుల మానసముల దృఢముగా నాకర్షించుచున్నవి.

ప్రహ్లాద చరిత్రము భాగవతమునందలి కథ యాధారముగా వ్రాయఁబడిన నాటకము. ఇం దాఱంకములున్నవి. మొదటి నాలుగంకములకును ప్రహ్లాద చరిత్రమునకును నంత సన్నిహిత సంబంధము లేదు. విష్ణువు శ్వేతవరాహ రూపమున హిరణ్యాక్షుని వధించుటయు, హిరణ్యకశిపుఁడు తపశ్చరణమునకై యేగినప్పు డింద్రుఁ

డాతని యంతిపురమునకు వచ్చి లీలావతిని చెఱపట్టుకొనిపోవుటయు, హిరణ్యకశిపుఁడు తపస్సునుండి తిరిగివచ్చి లీలావతికిఁ దన తపశ్చర్యా ఫలసంపాదిత వృత్తాంతము తెలియఁగించుటయు, హిరణ్యకశిపుఁడు తన పరోక్షమున నింద్రుఁ డొనరించిన దుండగమునకుఁ బ్రతిక్రియగా నింద్రలోకముపై దండెత్తి యింద్రుని స్వర్గపదభ్రష్టు నొనరించుటయు నిందలి ప్రధానాంశములు. వీనిలోఁ బ్రహ్లాద జనన వృత్తాంతముతోఁ గూడిన ద్వితీయాంకమునకే ప్రహ్లాద చరిత్రతో నించుక సంబంధమున్నది. మిగిలిన కథయంతయుఁ బ్రహ్లాద చరిత్రయను నాటక నామమును బురస్కరించుకొని చూచినచో ననవసర విస్తరణమువలెఁ గానఁబడుచున్నది. దానిని సంకుచిత మొనరించి సంగ్రహముగా సూచించియుండినచో నెక్కువ సమంజసముగా నుండెడియుండెను.

రస నాయకదృష్టితోఁ జూచినచో నీ నాటకమును రెండు భాగములుగా విభజింపవచ్చును. మొదటి నాలుగంకములలో వీరము ప్రధానరసము. దాని కింద్రుఁడును హిరణ్యకశిపుఁడును నాలంబనములు. చివరి రెండంకములలోని రసము భక్తి. దీని కాలంబనము ప్రహ్లాదుఁడు. ఈ తద్భాగద్వితయమునకు హిరణ్యకశిపుని యునికి యొకవిధమైన సంబంధము కల్పించుచున్నది. ఎట్లయినను హిరణ్యాక్షుని మరణముతో నారంభించిన కథ వంకరలు తిరిగి తిరిగి చివరికి హిరణ్యకశిపుని మృతితో ముగియుటలో సహజమైన పరిణామక్రమము గోచరించుటలేదు. తుది యంకము హిరణ్యకశిపుఁడు ప్రహ్లాదునిఁ జంపుటకై యొనర్చిన పలుప్రయత్నముల కూడిక. ప్రహ్లాదుఁ డా గండములన్నియుఁ గడచి యక్షతుఁడై బయటఁ బడుట నారాయణుని భక్తరక్షణ పరాయణతను, భక్తి ప్రభావమును జక్కఁగా వ్యక్తము చేయుచున్నది. ద్వితీయాంకమున నింద్రుఁడు లీలావతిని జెఱపట్టుటకై వచ్చినప్పుడు శుక్రుఁడు పల్కిన పలుకు లాతని ప్రభుభక్తికిని, లీలావతి వచనము లామె పాతివ్రత్యమునకును దార్కాణముగా నున్నవి. హిరణ్యాక్షుని మరణమునకు హిరణ్యకశిపుఁడును దితియు విలపించిన సందర్భమున గరుణరసము లెస్సఁగాఁ బోషింపఁబడినది.

తృతీయాంకమున హిరణ్యకశిపుఁడు తన తపశ్చర్యను వర్ణించినఘట్టము కథనాత్మకమై యనాటకోచితముగా నున్నది. చతుర్థాంకమున మొదటనున్న దేవాంతక నరాంతకుల సంభాషణ మనవసరదీర్ఘమై, యనుచితప్రలాపములతోఁ గూడి, నాటకకథాగమనమున కాటంకము గలిగించుచున్నది. ఇంద్ర హిరణ్యకశిపుల ప్రసంగము ప్రసన్నయాదవమునందలి నరకమహేంద్రుల సంభాషణమునకుఁ బ్రతిరూపమై యున్నది. చండామార్కుల పాఠశాల ప్రస్తుత కాలమందలి పల్లెటూళ్ళలోని ప్రాథమిక పాఠశాలలను దృష్టియందుంచుకొని వ్రాయఁబడినట్లున్నది. ఆ యుపాధ్యాయులకు శిష్యులపై వాత్సల్యముకాని, ఆ శిష్యులకు గురునిపై భక్తిగౌరవములుకాని లేశమైనఁ గానిపించుటలేదు. ప్రహ్లాదుఁడు తోడిబాలురకుఁ జెప్పిన హరిభక్తిప్రభావము సందర్భోచితమై చక్కఁగనే యున్నది కాని యాతఁడు హరినొక్కనిఁ బ్రశంసించుచు నీశ్వరాదులను నిరసించుటమాత్ర మాతనిశీలమున కనురూపముగాఁ గానవచ్చుటలేదు. నరసింహమూర్తి హిరణ్యకశిపుని సంహరించుటకై యాతనిఁ జెంతకు బోగినంతనే యవనిక వ్రాలినట్లు సూచింపఁబడినది. అప్పుడు విప్రచిత్తి నరాంతక ప్రహ్లాదులు నరసింహుని నఖక్రీడా విహారమును మాటలతో వర్ణించియుండిరి. దాని రంగమునఁ బ్రదర్శింపరాదను నుద్దేశములోఁ గవిగా రీవిధానము నవలంబించి యుందురు. కాని యంక మధ్యమున నిట్లుచేయుట నాటక సంప్రదాయమునకు విరుద్ధముగా నున్నది.

సామాన్య లక్షణములు:—

చిలకమర్తివారి నాటకములకు సంస్కృతమునందలి కాళిదాసాదులనాటకములే మార్గదర్శకములు. వారు సాధ్యమైనంతవఱకు సంస్కృత నాటకలక్షణములనే సమగ్రముగా ననుసరించుటకు యత్నించియుండిరి. వారి నాటకములన్నియుఁ బంచషాంక పరిమితములై యుండుటయు, నందలి విదూషక కంచుకుల పాత్రల చిత్రణమును, నాంది ప్రస్తావనా విష్కంభ ప్రవేశకాదుల విధానమును నీ విషయమును దృష్టాంతీకరించుచున్నవి. సంస్కృతలాక్షణికులు రంగప్రదర్శన యోగ్యములు కావని చెప్పిన యనుచిత నీరసోద్వేగకర విషయములను వారు పెక్కుచోట్ల విష్కంభాద్యర్థోపక్షేపకముల మూలముననే సూచించియుండిరి. ఒక్క గయోపాఖ్యానమున మాత్రము కృష్ణార్జునులయుద్ధమును రంగమునందే ప్రదర్శించిరి. చతుర చంద్రహాసమున నొక్కచో నిద్రించుచున్న చంద్రహాసునిఁ బ్రవేశపెట్టియుండిరి. సంస్కృతసంప్రదాయమునకు విరుద్ధముగా వారు కొన్ని యంకములను రంగములుగా విభజించిరి.

వారి నాటకములన్నియుఁ బౌరాణికములైనవే. ప్రఖ్యాతములైన వస్తువులనే గ్రహించి వా రెడనెడ స్వల్పములైన కల్పనలు గావించి యీ నాటకములను రచించియుండిరి. మూల కథలకుఁగాని పాత్రలకుగాని యతి భిన్నముగా వారు గావించిన కల్పనలేవియుఁ గానరావు. కొంచె మించుమించుగా వారి నాటకములన్నియు వీరరస ప్రధానములైనట్టివే. పారిజాతాపహరణ, చతుర చంద్రహాసములలో మాత్రము శృంగార రసచ్ఛాయ లించుక గోచరించుచున్నవి. హాస్యమున వారు సిద్ధహస్తులు. ప్రతి నాటకమునందును నేదో యవకాశమును బురస్కరించుకొని వారు హాస్యమును బ్రవేశపెట్టియేయుండిరి. కొన్నిచోట్ల నీ హాస్యప్రసంగములు దీర్ఘములై యౌచిత్యపు మర్యాద నతిక్రమించుటయుఁ గాననగును. పారిజాతాపహరణమునందలి రంభా సంయోగ ప్రసంగ మిందుకు దృష్టాంతము.

వారి నాటకము లన్నింటియందును లక్షణానుగుణములైన నాందీప్రస్తావనలున్నవి. కొన్ని నాందులలో శబ్దముచేతను గొన్నిటిలో నర్థముచేతను వారు వస్తునిర్దేశము గావించియుండిరి. గయోపాఖ్యానమున శరణాగతత్రాణమును బ్రహ్లాద చరిత్రమున భక్తియుఁ బ్రశంసింపబడినవి. చతుర చంద్రహాసమున శాబ్దికమైన వస్తు నిర్దేశమున్నది. కొన్ని నాటకములలో నాందీ పద్యములందో లేక ప్రస్తావనారంభములందో విద్వత్సభావందనమాచరింపబడియున్నది. ఒక్క గయోపాఖ్యాన నాటకమునఁ దక్క వారి ప్రస్తావనలన్నియు సూత్రధార పారిపార్శ్వక సంభాషణాత్మకములే. వీనిలో నన్నింటి

ఆంధ్ర ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీ లిమిటెడ్,

హెడ్డాఫీసు - మచిలీపట్నం

నూతన సంవత్సరము సర్వవిధముల క్షేమోదాయకమగు గాక

శత్వరాభివృద్ధి గాంచుచున్న యీ **భీమా** సంస్థలోనే మీ జీవితమును భీమా చేయుడు!.

1954 వ సం॥ లో నూతన వ్యాపారము	2	కోట్లకు మించినది
అమలులోనున్న భీమా మొత్తము	10	,,
ఆస్తులు ...	2	,,

1000 కి సం. నకు రు. 12 ల చొప్పున **బోనసు.**

ప్రిమియము రేట్లు తగ్గింపబడినవి.

ప్రాణ భీమాతోపాటు - అగ్ని, మోటారు, ప్రమాదము, నౌక

మొదలైన యితర భీమా వ్యాపారములు గూడ జయప్రదముగా నిర్వహింపబడుచున్నవి.

ఇండియా అంతటను మా ఆఫీసులు గలవు.

ధూర్జటి సుబ్రహ్మణ్యం,
యం. ఏ., యఫ్. ఐ. ఏ., యఫ్. ఎస్. ఎస్.,
జనరల్ మేనేజరు.

ఫోన్. 4880. టెలిగ్రామ్సు "ప్రభుమాయా"

అసలు వజ్రములులాగా ప్రకాశించే

మా యొక్క

మాయా మార్కు రంగూన్ వజ్రములను యెల్లప్పుడు

మీ యొక్క అభరణములకు, వుపయోగించి తృప్తిపడండి.

తయారు చేయువారు:

కపూర్‌చంద్ అండ్ కంపెని,

నెం. 98 టంకశాలవీధి, సౌకారుపేట

మదరాసు - 1.

నూతన సంవత్సరాభినందనలు!

విజయ ట్యుటోరియల్ కాలేజి,

విజయువాడ - 2

స్థాపితం: 1950.

ప్రతి సంవత్సరము జూన్ మొదటివారములో

పునఃప్రారంభమగును.

ఆంధ్ర బి. ఏ, ఇంటరు, మెట్రిక్, ఎస్. ఎస్. ఎల్. సి., ఆజ్మీర్ ఇంటరు, పరీక్షలకు, సమర్థులు, అనుభవజ్ఞులూ అయిన అధ్యాపకులచే తర్ఫీదు ఇవ్వబడును. ప్రతి సంవత్సరం మంచిఫలితములు.

సైన్సు సబ్జక్టులకు లాబరేటరీ సౌకర్యము కలదు.

హాస్టలు వసతి, హోస్టలు ట్యూషన్ ప్రత్యేకం

బాలికలకు ప్రత్యేక తరగతులు.

చిన్నతరగతులకు కూడ శిక్షణ ఇవ్వబడును.

నిబంధనావళికి 4 అణాల తపాలబిళ్లలు పంపవలెను.

లోకాల చిరంజీవిరావు,
ప్రిన్సిపాలు.

యందును సుప్రతిష్ఠీకరణమును నంగనుష, కవి ప్రశంసయుఁ గాన వచ్చుచున్నవి. ప్రస్తావనలలో వస్తునిర్దేశము గావించుటకై కవిగా రంతగా యత్నించియుండలేదు. ఋతువర్ణన మొక్క గయోపాఖ్యానమునందే గోచరించుచున్నది. అందైనను నాటకసంబంధి ప్రధాన రసము వీరరసమైయుండ శరదృతువు గాక వసంతర్తువు వర్ణింపబడినది. గయోపాఖ్యాన ప్రహ్లాద చరిత్రలలోఁ బాత్రప్రవేశ సూచన యున్నది. పారిజాతాపహరణమున పాత్రప్రవేశ సూచనకు బదులు సూత్రధారుఁడు నాటకశాలనే నాటకోచితములైన యాయా స్థలవిశేషములుగా భావింపవలెనని సదస్యులను గోరుచున్నాఁడు. ప్రసన్న యాదవములోఁ బ్రస్తావనాంతమున సూత్రధారుఁడు సభా సదులకు “మీరీ నాటకమున నీ యీ సంఘటనలు మాత్ర మూహిం చుఁడు”అని విన్నవించి నిష్క్రమించియుండెను. ప్రహ్లాద చరిత్ర మునఁ గవిగారి ననేకవిధముల సత్కరించి యాదరించిన శ్రీ పిఠాపుర సంస్థానాధిపుల ప్రశంసయున్నది. ఇది యభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధి నాకాంక్షించుచుఁ బ్రబంధావతారికలలో చివరనుండు వచనమును బోలియున్నది. రెండవ మూఁడవ నాటకములలోఁ గవిగారు నాటక ప్రదర్శనము రమణీయముగా నుండ వలెనన్న నేర్పరులును ప్రయోగకుశలులును నైన నటకుల యావశ్యక మెంతో కలదని, వివరించియుండిరి. చతుర చంద్రహాసమున నిట్లె దృశ్యకావ్యములలోఁ గన్న శ్రవ్యకావ్యము లందుండు ఘనత వర్ణింపఁబడినది. అందే కవిగారు పరివర్తనములపైఁ గంటె స్వకపోల కల్పితములైన స్వతంత్రనాటకములపైఁ దమకుఁగల యభిమానమును వెల్లడిచేసియుండిరి. ప్రసన్నయాదవము “మల్లయార్యుండు నా మేనమామయగుటఁ గవిత యెటులున్న నీకృతిగణుతిఁ గాంచు”నని కవిగారు సూత్రధారునితో నిభేదము చెప్పుకొని యుండిరి. చతుర చంద్రహాసములోఁ బ్రస్తావనాంతమున నాటకము నందలి నీతియొక పద్యమున వివరింపఁబడినది. ఈ విధముగా వీరి నాందీప్రస్తావనలలో నొండురెండు స్వతంత్రరీతులు గోచరించు చున్నను బూర్వలక్షణాను సరణముకూడ వ్యక్తమగుచునేయున్నది. దుష్టబుద్ధిమరణముతో ముగిసిన చతుర చంద్రహాసమునఁ దప్ప మిగిలిన యన్ని నాటకముల చివర లక్షణానురూపములైన భరత వాక్యములు వ్రాయఁబడియున్నవి.

పంతులుగారీ యైదు నాటకములందుఁ బలుచోట్ల విష్కంభప్రవేశకములను వాడియున్నారు. సంస్కృతములోవలెఁ దెలుఁగున భాషాప్రయోగమునుబట్టి పాత్రల యుత్తమ మధ్యమాధమత్వముల నెఱుంగుట కవకాశము లేకపోయినను వారా పాత్ర లొనర్చు కార్యములనుబట్టి వారి యంతరువులను నిర్ణయించినట్లు కనఁబడు చున్నది. దీనినిబట్టియే కొంబోలు వారు ప్రహ్లాద చరిత్రయందలి దేవాంతక నరాంతకుల సంభాషణమును బ్రవేశకమని పేర్కొని యున్నారు. మిగిలినవి పెక్కు విష్కంభములనియే సూచింపఁబడి యున్నవి. కాని వానిలోఁగూడఁ బ్రవేశకము లనఁదగినవి రెండు మూఁడున్నవి. వారు సాధారణముగా యుద్ధములను, బ్రయాణము లను సూచించుటకై యీ ప్రవేశక విష్కంభములను వాడి యున్నారు. పారిజాతాపహరణ ప్రథమాంకారంభమునందలి హంస పదికా కైరవుల సంభాషణము విష్కంభప్రాయమై యున్నది. ప్రసన్న యాదవ తృతీయాంకము మొదలున్న దేవలమాణవకుల సంభాషణము ప్రవేశకముగాఁ గాక నాటకరంగముగానే యుండఁ దగియున్నది. విష్కంభప్రవేశకములందలి పాత్రలే తరువాతఁగూడఁ బ్రవేశించి నాటకకథను గొనసాగించునప్పు డవి కేవలము శ్రావ్యములుగాఁ గాక దృశ్యములుగా నుండుటయే యుచితము.

పంతులుగారు నాటక సమాజములతోను నటులతోడను సన్నిహిత సంబంధము కలవారైయుండుటచేఁ దమ నాటకములందు శ్రావ్యపు ప్రయోజనమునకే కాక రంగప్రయోజనమునకుఁగూడఁ బరిపూర్ణ ప్రాధాన్య మొసంగియుండిరి. నిజమున కీ రెండు ప్రయోజనములను సరిగా నెఱవేర్పఁజాలనిచో నాటకము శ్రవ్యకావ్యముల కంటె నెట్టి వైశిష్ట్యమును గలిగియుండ నేరదు. పంతులుగారు తమ నాటకములలో సామాన్యజనులవినోదమునకై మాత్రమే పరికివచ్చు నట్టి రంగముల నెచ్చటనో వ్రాసియుండిరి. హాస్య రసభూయిష్ఠము లైన నాటి రంగములన్నియు నివృత్తితో వ్రాయఁబడినట్టివేయని చెప్పవచ్చును. నాటకకథ కెట్టిభంగము కలుగకుండ వానిలోఁ బెక్కింటిని దొలఁగించుటకో తగ్గించుటకో యవకాశ ముండుటయే యిందుకు దార్కాణము.

సంస్కృత నాటకములలోఁ దఱుచు కానవచ్చుచుండు పాత్ర ప్రవేశసూచనలును, భావిశుభాశుభనిర్దేశనములును, నాటకీయ చమత్కారములును బంతులుగారి నాటకములలో నెడనెడ గోచరించుచున్నవి. గయోపాఖ్యానమున గయుని పట్టపుదేవుఁడు చూచిన దుస్వప్నము, ప్రహ్లాదచరిత్రమున లీలావతి తన మెడలోని హారము నెవ్వరో తొలఁగించినట్లు గాంచిన స్వప్నమును నాకథలలో వారికిఁ గలుగఁ బోవు నపఖ్యములను సూచించుచున్నవి. పారిజాతాపహరణ ప్రథమాంక మున రుక్మిణి కైరవునిఁగూర్చి “అతఁడు మాపాలిటికి నేఁడపర నారదుఁ డయ్యె”నని పల్కుట” నారదపాత్రప్రవేశమును, చతుర్థాంకమున నింద్ర యమ బృహస్పత్యాగులు ధర్మసూక్ష్మనిర్ణయమునుగూర్చి చింతించు సమయమున నింద్రుఁ “డిందిరా మనోహరుఁడగు నయ్యరవింద నాభుఁడీ సమయంబున నిందుండిన బాగుండు”నని పల్కుట శ్రీకృష్ణ పాత్ర ప్రవేశమును జక్కఁగా సూచించుచున్నవి. చతుర చంద్రహాస తృతీయాంకమున దుష్టబుద్ధి చంద్రహాసునిఁ గుంతలపురమునకుఁ బంపుచు “మావీట నీవు స్వర్గమునందున్నట్లుందు”వని పల్కుటయు, చతుర్థాంకమునఁ జాగాయణుఁడు చంద్రహాసునితో “నీ పందిళ్ళ నడుమ నిల్చిన నీవు పెండ్లికొడుక”వని తలంచెదనని పల్కుటయు నచ్చటి కథా సందర్భములనుబట్టి చూచినచో ధ్వనిగర్భితములై గంభీరభావ చమత్కారమును బ్రదర్శించుచున్నవి. ఇట్లే గయోపాఖ్యానమున నర్జునుఁడు సహదేవునితోఁ బ్రసంగించుచుఁ గృష్ణుఁడు తమ కొనరించిన యుపకారములనుగూర్చి చెప్పి “ఆ వసుదేవనందనుఁడు పాండునందులకుఁ బరమమిత్రుఁడుగదా” యని పల్కుటయు, వెంటనే గయుఁడు శరణార్థియై యరుదెంచుటయు నచ్చటి యా సంభాషణమున కెంతో వన్నె చేకూర్చుచున్నవి. కవిగారీవిధముగా నాటకీయ చమత్కారములను బ్రదర్శించినచోట్లు పెక్కుగలవు.

పారిజాతాపహరణమునఁ గైరవుఁడు నిరుపమత్తుచే హంసపదిక వింత వగోయనుకొని యామె నామెయుండే దూషించుటయు నిట్టి చమత్కారమునకు నెలవై యున్నది.

పంతులుగారికిఁ జెక్కు రాజకీయ సాంఘిక విషయములపైఁగల యభిప్రాయము లీ నాటకములలోఁ బ్రసక్తానుప్రసక్తముగా వెల్లడిచేయఁబడియున్నవి. వారు శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారి శిష్యులగుటచే స్త్రీవిద్యా విషయమునను స్త్రీ జనాభివృద్ధి విషయమునను విశాలాశయములు వహించియుండిరి. ప్రసన్న యాదవమున వారు "ముదితల్నేరఁగరాని విద్య గలదే ముద్దార నేర్పించిన" అని కృష్ణుని ముఖమునఁ దమ యభిప్రాయమును వ్యక్తము చేసియుండిరి. అట్లే చతుర చంద్రహాసమునఁ గన్యలు తమ యిష్టమువచ్చిన వరులను స్వేచ్ఛగా వరింప దగువారైనను వారలఁ దల్లిదండ్రులు స్వార్థచోదితులై వారి నెవరికో యొకరికిచ్చి పెండ్లిచేయుట యయుక్తమనియు సూచించియుండిరి. ఇట్లని స్త్రీలు సర్వస్వతంత్రులై యెల్లవిషయములందును జోక్యము కలిగించుకొనుట వారి కిష్టము లేదు. గయోపాఖ్యానమున సుభద్రారుక్మిణీసత్యభామాదులు శ్రీకృష్ణార్జునులతో సంధికిఁ బురికొల్పిన సందర్భమున స్త్రీలు పురుషుల వ్యవహారములలో జోక్యము కలిగించుకొనరాదని ధ్వనింపఁజేసియుండిరి. చతుర చంద్రహాస నాటకమున వారు జ్యోతిషమునఁ దమకుఁగల యవిశ్వాసమును వెల్లడిచేయుటయే కాక జ్యోతిషికులు దానినెట్లు దుర్వినియోగము చేయుచుందురో కూడ వివరించియుండిరి. ఆ నాటకమునందే వారు పుళిందునిఁ బ్రజలు విడిచించిన సందర్భమునఁ బ్రజాశక్తి ప్రాభవమును వివరించి దానిముందు నిరంకుశత్వము నిలువఁజాలదని విశదీకరించిరి. రణనిహతులును, సోమయాజులును మరణానంతరము స్వర్గమునకరిగి రంభా సంభోగము ననుభవింతు రను విషయమును వారు పారిజాతాపహరణమునఁ బలువిధముల గేలిచేసి యట్టివారికిఁగూడ గా మొనరించిన పుణ్యపాపముల ననుసరించి నరకానుభవము తప్పదని నిరూపించిరి. చతుర చంద్రహాసమున వారొక్కచో మదనునిచే

అస్తమానోదయములఁ బ్రత్యహమునందు
నంశుమంతుని తెలఁగొల్ల నరసి చూడ
జంతు సంతతికి మరణానంతరమున
జన్మమగుచుండుననితోఁచు స్వాంతమందు

నని పల్కించి తమకుఁ బునర్జన్మసిద్ధాంతమునఁ గల ప్రత్యయమును బ్రకటీకరించిరి.

శ్రీ పంతులుగారు గయోపాఖ్యాన పారిజాతాపహరణాది నాటకములను నవలలను రచింప నారంభించుటకుముందే వ్రాసియుండిరి. తరువాత వారు రచించిన నాటకములకంటె నవలల సంఖ్యయే చాల హెచ్చు. వారి నాటకములలో సైతము వర్ణనములందును దీర్ఘ స్వగతములందును నవలారచన ప్రభావము హెచ్చుగా గోచరించుచుండును. వారి వచనరచనమున సంవాదశైలికంటె గధనవర్ణన శైలియే ప్రాచుర్యము వహించును. పురాణ కథలనే వారెక్కువ మార్పులేకుండ నాటకీకరించియుండుటచే వారి నాటకములలోఁ కథా విస్తరణమున నంత వింతదనమేదియు గోచరింపదు. గయోపాఖ్యానమున శరణాగతత్రాణ ప్రేమ హాశాంక్షవ్యామములకును, చతుర చంద్రహాసమున స్వార్థసిద్ధి ప్రవృత్తికిఁ బ్రేమలకును నడుమ సంఘట్టనము (*Conflict*) గోచరించుచున్నను మొత్తముమీఁద వారి నాటకములలో సామాజిక స్ఫూర్తికిఁ గాక్షరణమగు కెక్కువగా సుపరిణామను సంఘట్టన ప్రభావ మగోచరముగాఁ గాలిపింపదు.

పంతులుగారు నాటకసమాజమునందలి నటుల యానుకూల్యము ననుసరించి తొలుత వచననాటకములనే వ్రాసిన దరువాత వాని నన్నిటిని పద్యపాఠాంశములు కొలించియుండిరి. వారన్ని సందర్భములందును బలు నాత్రలకుఁ బద్యములు వ్రాసియుండిరి. ఈ పద్యములు పెక్కుచోట్ల సంస్కృతనాటకములందలి శ్లోకములనే పోలియుండును. సాధారణముగా వారు పద్యమునందలి పూర్వభాగమున విషయమును జెప్పి యుత్తరభాగమున దృష్టాంతమునో, నిదర్శనమునో, యర్థాంతరన్యాసమునో చెప్పుచుందురు. వర్ణన సందర్భములందును భావోద్వేగమును వ్యక్తము చేయు సందర్భములందును మాత్రమేకాక వారు సాధారణ సంభాషణములను గూడఁ గొన్నియెడలఁ బద్యములందే సాగించుచుందురు. ధారాశుద్ధి మార్దవములందును, సంఖ్యా బాహుళ్యమునందును వారి పద్యరచనకును తిరుపతి వేంకట కవుల పద్యరచనమునకుఁ జాల సామ్యము కానవచ్చును. ఈ యిరువురి పద్యములు సుగమము మృదుపదఘటితములును, సరళ సుందరములునై యెంతో నాటకోచితములుగా నుండును. అందుచేతనే యాంధ్రదేశమునందలి యక్షరాస్యులందఱికి వారి నాటకపద్యములందొకటియో రెండో ముఖస్థములై యుండకమానవు. పంతులుగారి ప్రహ్లాద చరిత్రమునందలి పెక్కు పద్యములు పోతనగారి పద్యములకుఁ బ్రతిబింబములుగా నున్నవి. ఒక్క యీ నాటకముననేకాదు మిగిలిన నాటకములందుఁగూడ వారి పద్యములలో మూల ప్రభావ మెంతో గోచరించును. వారి పద్యములలో కొన్ని యనుప్రాస విశేషములతోఁ గూడి వినులవిందుగా నుండును. ఒండు రెండుచోట్ల శ్లేషతోఁ గూడిన పద్యములును గలవు. గయోపాఖ్యానమున వసంతర్తు బాల్యమును బోల్చిన సందర్భమునను చతుర చంద్రహాసమున నింద్రజాలిక మంత్రులను బోల్చిన సందర్భమునను గల పద్యము లిందుకుఁ దార్కాణములు. ఇట్లే వారు రెండు మూఁడుచోట్ల బహు పాదములుగల సీసములను వ్రాసి యందే సంవాదము జరిగించియుండిరి. మొత్తముమీఁద వారి పద్యరచనమువలన నాటకముల కపూర్వమైన యందచందము లావహిల్లిన వనుటలో నతిశయోక్తి యుండదు.

పంతులుగారి శైలి మధురమంజులమైనది. అది శారదాభ్రమువలెఁ బ్రసన్నమై, వర్షాకాలవాహినివలె నిండారి, వసంత వనశోభవలె భావముల నాకర్షించి పరమానంద మావహించుచుండును. వచనమునఁగాని పద్యములలోఁగాని యెచ్చటను గ్లిష్టములైన వాక్యయోజనలును, మాఱుమూలపదములును గాని పింపవు. వారి రచన పదమాధుర్యమునకును, భావసౌష్ఠవమునకును బెట్టినది పేరు. కొన్నిచోట్ల వారనుప్రాసములను వాడిన వాక్య

ములుగ గలవు. "జృంభితకోస్తంభ గంభీరాంబుదను నీ కాంభోజరాజ సింహాసనాగ్రస్థితుపై శుభారంభమిందు నీ యింద్రపదంబిచ్చి మన కరుణించెను" యున్నగుణ బింగుకు నిదర్శనములు. కాని యిట్టివి ముత్తెముమీఁద రెండుమూఁడుకంటె నెక్కువ లేవు. ఇట్లే నాలోక సీసపద్యమునఁ ప్రస్తరించు, విస్తరించు, సుస్తరించు, కుస్తరించు, నిస్తరించు అను క్రియల నొక్కొక్క టొక్కొక్కపాదమున వాడి నాఁడు (చతురచంద్రి) "దేవా! చంపకమాలికిని మదనునిఁ జెచ్చి పొగడ్చుచున్నఁగారిని మనోరథసిద్ధిఁజేయుఁడు" (చ. చం 29క) నన్న వాక్యమున మదనశబ్దముపై శ్లేషయున్నది. దుష్ట బుద్ధి తన కుమారుఁడైన మదనున కెట్లైనఁ జంపకమాలినిని భార్యగాఁ జేయఁ దలంచుట యోచించినచో నిందలి చమత్కారము బోధపడును. పారిజాతాపహరణ ద్వితీయాంకమునఁ గృష్ణుఁడు,

> "రుక్మిణీ సత్యభామ లిర్వురకు నేను
> బంచితిని కూర్మి తులఁదూచుభంగి గాఁగ
> నిపుడు వైదర్భివంకఁ బువ్వొత్తుకూర్మి
> యతిశయంబుగఁ గన్పడు నామెయందు"

అని తలంచునప్పుడు వాడిన "పువ్వొత్తు కూర్మి"యను ప్రయోగము సుకుమారభావమును ధ్వనింపఁజేయుచుఁ గవిగారి పదప్రయోగౌచిత్యమును వేనోళ్ళ విశదీకరించుచున్నది. నారదుఁడు తెచ్చి యిచ్చిన పారిజాతకుసుమమును గృష్ణుఁడు సత్యభామకీయక రుక్మిణి కిచ్చుటను బురస్కరించుకొని చూచినప్పు డిందలి చమత్కారమున కానందింపని వారుండరు. పంతులుగారి గయోపాఖ్యానమునందలి "అల్లుఁడా రమ్మని" ఇత్యాది పద్యము లాంధ్రదేశమున నాబాలవిదితములైనట్టివి. వారి రచన బాలకులకు వ్యాకరణానుగుణమై, లాక్షణికమై యొప్పారుచుండును. కాని యప్పుడప్పుడు "చాలింక, వాంతికులు, మీరెల్లరు తపమాచరించిరి, వృద్ధయౌవనప్రాయము, సార్థపెనిమిది" యున్నగు వ్యావహారిక ప్రయోగములు కొన్ని కాన వచ్చుచున్నవి. కాని వీనింతటి పెద్ద దోషములుగా నెన్నవలసిన పనిలేదు. వారన్ని నాటకములలో నన్ని పాత్రలకు గ్రాంథికమే వాడియుండిరి. వారు ప్రతి నాటకమునందును ప్రస్తావనలో గుణదోషప్రసక్తి తెచ్చి పౌరుషేయ రచనలలో దోషములుండకమానవని చెప్పుచుందురు. అది నిజమే. అసలు గుణగ్రహణపారీణులు రసము వంకనే దృష్టి సారింతురు గాని దోషములు వెదకుటకై యత్నింపరు. అట్టివారికిఁ బంతులుగారి నాటకములు పంచభక్ష్యపరమాన్నముల సరిసాటి భోజనములు. ఆంధ్రమున నాటకము లప్పుడప్పుడే యవతరించుచున్న యా తొలి నాళ్లలో రూపసౌష్ఠవమునను, లక్షణ సామగ్ర్యమునను, సంభాషణ చాతుర్యమునను, ప్రయోగార్హతా పాటవమునను, భావ గాంభీర్యమునను, రసభావ పోషణమునను అసమానములైన యిట్టి నాటకములు రచించి పంతులుగా రాంధ్రవాఙ్మయమున కభ్యుదయము చేకూర్చిరనుటలో నత్యుక్తి యుండఁజాలదు. సంస్కృత మార్గగాములైన యాంధ్రనాటకములలో నిప్పటికిని బంతులుగారి నాటకములకే యగ్రస్థానము లభించుచునుట వారి నాటక నిర్మాణ ప్రతిభకు స్థిరమైన తార్కాణము.

అవిభాజ్యం-
మీ శరీరపు ఛాయ, గ్లోరీ సబ్బు

ఇదిగో ఎక్కువ నురుగు! ఒక్కసారి ఇలా మెల్లిగా రుద్దితే చాలు అంతే, వెంటనే మేలైన నురుగు విశేషంగా వస్తుంది. వెగటు వేయని కమ్మని వాసన! పరిశుభ్రమైన, స్వచ్ఛమైన గ్లోరీ నురుగు మీ వంటికి తగిలినందున మృదువైన కమ్మని వాసన రోజంతా వుంటుంది.

మీరు వెచ్చించే డబ్బుకు మించిన ప్రతిఫలం! వాడకంలో ఆటివస్తుంది. ఆహ్లాదకరమైన ఇతర స్నానపు సబ్బులకంటె ఎక్కువ నురుగు వస్తుంది.

"గ్లోరీ" సబ్బుతో
ఒక్కసారి స్నానంచేస్తే
మీకు కీర్తి వస్తుంది

మలబార్ గ్లోరీ టాయిలెట్ సోపు-
సౌందర్య పోషకమైన సబ్బులకు రాణి

ఉత్పత్తిదారులు:
ది వెజిటబుల్ సోప్ వర్క్సు, కోజికోడ.

ప్రొప్రయిటర్:
సేఠ్ నాగ్‌జీ పురుషోత్తం & కంపెనీ లిమిటెడ్, కాలికట్-1; బొంబాయి-2; మద్రాసు-1.
ఇండియన్ సోప్ & టాయిలెట్రీస్ మేకర్సు అసోసియేషన్ సభ్యులు.

నాటిక:

బెడద

శ్రీ బోడవరపు రామశేషయ్య

పాత్రలు

ధనంజయరావు	శివరావు	కాళిదాసు
అమరేంద్రుడు	నగేంద్రుడు	మాధవరావు
వెంకటేశు	సుశీల	అనసూయ

మొదటి రంగం

* * ధనంజయరావు గృహం; సమయం: ఉదయం—హాల్లో సోఫాలు, కుర్చీలు; ధనంజయరావు కాఫీ తాగుతూ ఆలోచిస్తుంటాడు. ఇంతలో కాళిదాసు:

ధనంజయరావు: ఇదిగో, వచ్చావు! కబురు పంపాలనుకుంటున్నా.

కాళిదాసు: అనుకోగానే వచ్చాను కాబట్టి అనుకున్న పని అయినట్లే.

ధ : కాకపోవడమేమిటి! కాళిదాసు తలచుకుంటే కాని పని ఒకటి ఉంటుందా?

కా : అమాయిపుణ్ణి చేసి ఆడించాలనుకున్నట్టుంది.

ధ : అదికాదోయ్; ఒక గొప్ప చిక్కు వచ్చి పడ్డది.

కా : ధనంజయరావు కేమిటి! చిక్కేమిటి!! రావడమేమిటి!!!

ధ : అవునోయ్, ఈ కాలం కుఱ్ఱవాళ్లు ముసలివాళ్లను త్రోసి రాజని స్వంతంగా సంబంధాలు కుదుర్చుకుంటున్నారు.

కా : చదువుకోవడం చేత కలిగిన చాదస్తమంటావా?

ధ : చాదస్తం కాకపోతే చదువుకైన ఖర్చులన్నా గిట్టకపోతే అసలు పెండ్లేమిటోయ్?

కా : (నవ్వుతూ) కలిగినవాడికిక్కూడా కట్నంమీద ఆశేనా, బావా?

ధ : ఉంటే పారేసుకుంటామా? ఒక్కగాని ఒక్క కొడుకు; అచ్చటా ముచ్చటా తీరవద్దు.

కా : అచ్చటా ముచ్చటా ఆడవాళ్లకుగాని మనకేమిటి? కొడుకు, కోడలు సుఖంగా కాపరం చేస్తుంటే చూచి సంతోషించ రాదూ?

ధ : మా అక్కయ్యకూడా అదేమాయలో పడిపోయింది.

కా : అయితే నీవు మాత్రం బయట ఎందుకపడాలి? తల్లి కొడుకుల ఇష్టంప్రకారం కారాదూ?

ధ : వాడికి పిచ్చిపుట్టి శివరావు కూతుర్ని వరించావంటే తండ్రినైనకూడా తలఒగ్గవలసిందేనా?

కా : (ఆశ్చర్యంతో) అనసూయనా?

ధ : అవును.

కా : అమరేంద్రుడు బుద్ధిమంతుడు కాబట్టి గుణవంతురాలిని వరించాడు.

ధ : డబ్బులేందే గుణమెందుకోయ్? పోనీ అరవైవేలు ఇవ్వలేకపోతే ఇవ్వలేకపోయాడు. కనీసం ఇరవైవేలన్నా ఇవ్వకపోతే ఎట్లాగోయ్?

కా : (ఆశ్చర్యం) ఇరవైవేలే! శివరావుకున్న నాలుగు ఎకరాలు హరించాలని కలిగిందా ఏమిటి?

ధ : ఆడపిల్లకు అంతమాత్రం ఇవ్వకపోతే అనువైన సంబంధ మెట్లావస్తుంది?

కా : అవునుగాని మరి కొడుకుగతి?

ధ : ఏం? ఇటు ఇస్తే అటు పుచ్చుకోదూ, శివరావు మాత్రం?

కా : (ఆలోచన) నీవు అరవైవేలు రాలేదని విచారపడుతున్నావు గదా; ఆ అరవైవేలు నేనిస్తా ఉమను చేసుకోరాదూ?

ధ : అరవైవేలిస్తావా?

కా : అవును, పెద్దల్లుడికి ఇచ్చినంత ఇస్తాను.

ధ : బాగానేవుంది; ఉమకూడా చక్కని పిల్ల.

కా : ఇహ ఆలోచన ఎందుకు? 'తథాస్తు' అను.

ధ : అమ్మో, తథాస్తే కొంపతీసి. తల్లీ, కొడుకులు నన్ను బ్రతకనిస్తారా? అయినా, మా ఆవిడతో అని చూస్తా. అడుగో, అమరేంద్రుడు వస్తున్నాడు. వాణ్ణి ఒప్పించు.

కా : కలలో బంధించినా బంధించావు; బావా.

ధ : మరి అల్లుళ్ళు లేచికే వస్తారేమోయ్?

(అమరేంద్రుడు ప్రవేశించి)

అమరేంద్రుడు: ఓహో! మామగారా! మామగారు మా ఇల్లే మరచిపోయినట్లున్నారు?

కా : ఇల్లు మరచినా మాత్రం అల్లుళ్ళను మరుస్తామా?

అ : అవును, అక్కర తీరేవరకు.

కా : అది పూర్వం మాట.

అ : ఇప్పుడో?

కా : అంచెలు ఎక్కించి ఊరేగిస్తాం.

ధ : సరే, కాళిదాసూ, నేను బాంకి వెళ్ళివస్తా. పొద్దెక్కి దొరలైనారు.

కా : దొరలు సోమరులైతే ఇందులో వాళ్ళ తప్పేముంది? సరే వెళ్ళిరా, బావా. (ధనంజయరావు వెళ్తారు.) ఇప్పుడే నిద్రలేచావనుకుంటా అల్లుడు!

అ : అవునండి, ఈవేళ చాలా తొందరగా లేచాను. లేకపోతే కాఫీ, భోజనం రెండూ ఒక్కసారి అయ్యేవి. (లోపలికి చూస్తూ) వెంకటేసు! కాఫీ తీసుకురా.

కా : ఈవేళ మామూలు తప్పిందంటే ఏదో విశేషముంది.

అ : మీరు వస్తే విశేషాల కేమితక్కువ!

కా : అయ్యో, నా రాక నీకు నిద్రాభంగానికి కారణమయిందా?

అ : మీరిప్పాటు రాకపోతే నేనే మీ దగ్గరకు వచ్చేవాణ్ణి.

కా : (ఏమీ ఎరగనట్లు) నాతో అంత పని పడిందా! అయినా ముసలివాళ్ళతో పడుచువాళ్ళ కేమి పని ఉంటుంది?

అ : ముసలివాళ్ళంగదా అని ఆరాటపడుతున్నారా?

కా : నాకేం అర్థం కాలేదే?

అ : మీరు కాదు; మా నాన్న.

కా : (నవ్వుతూ) అయితే సంగతేమిటో తేల్చుకోవలసిందే.

అ : ఆ తేల్చవలసింది మీరే.

కా : నేనా!...పడుచువాళ్ళ పోకడలు తెలియని నేనా?

అ : అదికాదు, మామగారూ! బి. ఎ. ప్యాసైనవాణ్ణికూడా పిచ్చివాడిక్రింద లెక్కగడితే ఎట్లా? వివాహ విషయంలో కూడా స్వతంత్రం లేకపోతే....

కా : (మనస్సులో) అవును, స్వతంత్రం లేకపోతే శుద్ధ దండగ అనరూ? (వెంకటేసు ఒక కప్పు కాఫీతో ప్రవేశం)

అ : ఇదేమిటి! మామగారికేదీ?

కా : నేను త్రాగే బయలుదేరాను.

అ : కాఫీ కేమండీ, ఎన్నిసార్లయినా త్రాగవచ్చు.

కా : ఈ కాఫీ త్రాగినకొద్దీ సమస్య లెక్కువౌతాయ్.

అ : సంసారంలోని సమస్యలన్నింటికీ కాఫీయే కారణమంటారా?

కా : అందుకు సందేహమేముంది? మా రోజుల్లో ఈ కాఫీ ఎరుగున్నామా? అంతవర కెందుకు? స్వతంత్రమంటే అసలు ఏమిటో తెలిసేదా? ఏ పిల్లను తెచ్చిచేస్తే ఆ పిల్లే లక్ష్మి అనుకొనేవాళ్ళం.

అ : అయితే ఈ రోజుల్లో ఇష్టం వచ్చిన పిల్లను చేసికోవటం తప్పంటారా?

కా : ఇష్టం వచ్చిన పిల్లను చేసికొనేటప్పుడు కట్నం కోరటం మెందుకూ?

అ : కట్నం చేసికొనేవాడికోసం కాదు; ఆ వచ్చే అమ్మాయికి.

కా : (ఆశ్చర్యం) అమ్మాయికోసమా! మరి అబ్బాయి చదువుకున్నది ఎందుకు?

అ : అబ్బాయిసంపాదిస్తే అమ్మాయికి పంచిపెట్టాలని ఎక్కడుంది?

కా : అయితే అమ్మాయిలు చదువుకుంటున్నారు కాబట్టి వాళ్ళే సంపాదిస్తారు.

అ : ఉద్యోగం దొరక్క మగవాళ్ళే సతమతమైపోతుంటే ఆడవాళ్ళకు ఎక్కడినుంచి వస్తాయ్?

కా : అయితే ఆడపిల్లలకు కాలేజీ లెందుకు?

అ : ఈ సమానత్వం వుండబట్టేగదా మెచ్చుకొన్న పిల్లను చేసికొనడానికి అవకాశం వచ్చింది?

కా : సమానత్వం స్వయంవరానికే; ఆ సౌభాగ్యంకోసం కాదన్నమాట?

అ : ఆ సౌభాగ్యం స్వయంవరంలోనే ఉందంటాను.

కా : అయితే కట్న మెందుకు?

అ : కట్నం లేకపోతే కొంపకు పనికివస్తారా, మగవాళ్ళు?

కా : రెండు నావలమీద కాళ్ళు పెట్టటం నవనాగరికతా లక్షణం కాబోలు!

అ : నవనాగరిక లక్షణం కాబట్టే నాలుగు డబ్బులు చేతిలో వుండాలనటం.

కా : అయితే నా అమ్మాయిని చేసుకో; కట్నం ఇవ్వలేని శివరావు కూతురెందుకు?

అ : మీ అమ్మాయినా?

కా : అవును, అరవై వేలు ఇస్తా.

అ : (ఆలోచిస్తూ) అరవై వేలా!...

కా : ఏం; మాట్లాడవేం? నువ్వు స్వయంగా లక్షాధికారివి. ఇంకా అరవై వేలు వస్తున్నాయి.

అ : అవును....కాని...

కా : 'కాని' ఏమిటోయ్? ఈ కాసుకోసమేగదా మీ ఆగుర్దా?

అ : కాదు, మామగారూ; అనసూయ అయితే అనుకూలంగా ఉంటుందని.

కా : ఏం? మా అమ్మాయి గుణం తక్కువా? రూపం తక్కువా?

అ : అది కాదు; ఉమను నేను చిన్నప్పటినుంచీ ఎరుగుదును...కాని..కాని అనసూయ నా హృదయంలో...

కా : ఆమె నీ హృదయంలో హత్తుకునిపోతే కట్నానికి కక్కుర్తిపడతా వెందుకు?

అ : అవును, కానీ; నాన్నను మరి సంతృప్తిపరచవద్దూ?

కా : చదువుకున్నందుకు ఆమాత్రం సమాధానం చెప్పలేవూ?

అ : (మౌనం)

కా : ఏం, మాట్లాడవేం?

అ : నాకంత సాహసం లేదు.

కా : అంత సాహసం లేనివాడివి ఎందుకు ప్రేమించావు? పరాయిపిల్లను అల్లరిపెట్టడానికా?

అ : ఈ అమరేంద్రుడు అంత నీచుడు కాడు. నేనామెను ప్రేమించానంటే కేవలం ఆమె అందానికి మురిసి కాదు; ఆమె సుగుణాలను చూసి ఆ అణకువ, ఆ అమాయకత్వం, ఆ సౌజన్యం నన్ను ఆకర్షించాయి. ఇది క్షణికమైన మోహం కాదు; అనురాగం.

కా : అయితే ఇంకా అనుమానిస్తావెందుకు?

అ : కాదు, మా నుగారూ! ఒక్కగాని ఒక్క కొడుకుని. నాన్న నన్నెంతో గారాబంగా పెంచాడు. విద్యాబుద్ధులు చెప్పించాడు. యోగ్యునిగా చేశాడు. నామీద ఎన్నో ఆశలు పెట్టుకుని ఉన్నాడు. అటువంటి తండ్రిని నా సుఖంకోసం ధిక్కరించడం న్యాయమంటారా?

కా : కాని, పెళ్ళంటే బొమ్మలపెళ్ళిటోయ్; మూడుముళ్లు వేయడానికి?

అ : కాదు, కాని విజ్ఞానానికి విలువలేదంటారా? కన్న తండ్రిని త్రోసి రాజనడం విజ్ఞానమంటారా?

కా : జీవితం కొన్సాగా పాడైపోతూవుంటే విజ్ఞానమేమిటోయ్? అయినా పిల్లల చదువులలో చిదికిపోయిన శివరావును ఇంకా చితగ్గొట్టడం విజ్ఞానమా?

అ : నిజమే; కాదు, కాని ఆయనమాత్రం తన కొడుక్కి కట్నం కోరకుండా ఉంటాడా?

కా : అది తరవాత సంగతి. ముందు కూతురిపెండ్లికి ఉన్న నాలుగు ఎకరాలు అమ్మివేయవలసిందేగదా? అటువంటి పరిస్థితిలో నరేంద్రుడు ఎం. బి. బి. ఎస్. ఎట్లా పూర్తి చేయగలుగుతాడు?

అ : (ఆలోచన) అవును, అదీ నిజమే. ఈ బాధలు బాధకాలన్నీ తీరుస్తారనే మీతో ఈ విషయం ముచ్చటించాను.

కా : మీనాన్న ఒకరు చెబితే వింటాడా?

అ : మీరు వినేటట్టు చేస్తారని నాకు నమ్మకముంది.

కా : నాకంటె మీఅమ్మ పూనుకుంటే ఈపని చక్కబడు తుంది.

అ : అమ్మ! అమ్మకు అనసూయ కోడలుకావటం ఇష్టమే కాని అచ్చటా ముచ్చటా లేకపోతే ఎట్లాగంటోంది.

కా : నిజమే; వియ్యపురాలికి ఆమాత్రం కోరిక ఉండదూ! కాని మీ నాన్న వింటే మీ అమ్మమాట వినాలిగాని ఎవరి మాట లెక్కచేయడు. ఆ లక్ష్మి అడుగుపెట్టినతరవాతే గదా మీ ఇంట్లో లక్ష్మి తాండవిస్తోంది. లక్ష్మి కంట తడిపెట్టితే కాదనేసాహసం మీనాన్న కుండదు.

అ : ఏమో, మీతో కాబట్టి ఇంత ధైర్యంగా మాట్లాడాముగాని అమ్మతో ఇదంతా చెప్పడమెట్లా?

కా : అవును, నిజమే; సరే, నేనుకూడా వస్తాను. ముందు ఆమెను ఒప్పిస్తే తరవాతిసంగతి చూద్దాం.

అ : అట్లాగే...కాని, నా కిస్తానన్న కట్నమిచ్చి ఉమను నరేంద్రునకిచ్చి పెండ్లిచేయకూడదూ? అతనూ చాలా బుద్ధిమంతుడు గదా? ఇది జరిగితే మనకేమీ చిక్కు లేకుండా పోతుంది గదా?

కా : (ఆలోచన) అవును, ఇది మంచి ఆలోచనే. సరే, పద; మీ అమ్మతో ఆలోచిద్దాం.

అ : రండి, లోపలకుపోదాం. నాన్న పొలంనుంచి రాక పూర్వమే మాట్లాడటం మంచిది.

కా : (చిరునవ్వు) ఈ రోజుల్లో కుఱ్ఱవాళ్లకు తండ్రి అంటే ఇంత గౌరవమూ, భయమూనా.

[ఇద్దరూ లోపలకు వెడతారు.]

రెండవ రంగం

* * శివరావు ఇంటిబయటి చావడి. సమయం: ఉదయం — శివరావు ఆలోచిస్తూ పచారు చేస్తూవుంటాడు.

శివరావు : ఎంతాలోచించినా దారి తెన్ను కన్పించడంలేదు... అను పెండ్లిచేస్తే నగేంద్రుడి చదువుకు స్వస్తి చెప్పాలి. పోనీ, వాడి చదువు సాగిద్దామా అంటే అనసూయ పెండ్లి ఆపివేయాలి...ఇంక ఈ ఆపడం ఎంతవరకు? ఇప్పటికే ఇంట్లో పోరు పడలేకుండా ఉన్నాను. పోనీ, ఊళ్లో అంటావా? ఊబుసుపోని అమ్మలక్కలకు ఈ శివరావే దొరికాడు. విద్యాధనాలు రెండు అవసరమయ్యేసరికి నాబోటి చాలీచాలని రైతుకు మీనమేషాలు లెక్క పెట్టాల్సివస్తోంది...ఏమిటి దారి?

నగేంద్రుడు : (ప్రవేశించి) నాన్నగారూ! పిలిచారా?

శివ : అవునయ్యా, ఇలా కూర్చో! అనసూయ పరీక్షా ఫలితాలు ఈ దినమే కాదు వెలువడేది?

న : అవును; కాని, ఇంకా మెయిలు రాలేదు.

శివ : అనసూయ తప్పక ప్యాసవుతుందని అనుకుంటాను.

న : అవును, నాన్నగారూ; అందుకనే పది రూపాయలు పెట్టి బహుమతి ఇవ్వడానికి త్యాగరాయకృతులు తెచ్చా.

శివ : (గద్గదిక స్వరం) నీకు చినిగిన చొక్కాలూ; నీ చెల్లెలికి త్యాగరాయకృతులూనా?

న : సెలవలే కదా నాన్నగారూ; ఇంట్లో ఏ చొక్కా వేసుకుంటే ఏం?

శివ : అంతకంటె చేయదగింది మాత్రమేముంది నాయనా?

న : నాన్నగారూ! ఐశ్వర్యం లేనివారికి అగౌరవమేనా?

శివ : ప్రస్తుతమంతే...

న : విద్యకు విలువ లేదంటారా?

శివ : ఓరీ పిచ్చివాడా! విద్యకు గౌరవమే ఉంటే ఈ దినం

మన పరిస్థితులు ఇట్లా ఎందుకు వుంటాయ్? అను పెండ్లికి ఎందుకు అలమటించి పోవలసివస్తుంది?

న : నాన్నగారూ; మేం పెండ్లి చేసుకోకపోతే మీకు బాధగా వుంటుంటా?

శివ : నాకు బాధ కాదు, నాయనా: సంతోషం, కంటిలో కారం పెట్టుకుంటుంది.

న : అయితే అను... పెండ్లి చేస్తే సరిపోదూ!

శివ : మరి నీ పెండ్లో?

న : ఇంకా రెండేళ్లకుగాని ఎం.బి.బి.ఎస్. పూర్తికాదుగదా!

శివ : అనసూయ పెండ్లి చేస్తే నీ చదువుకు డబ్బేది? ఉన్న అయిదు ఎకరాలు అమ్మితేనేగాని అమ్మాయిపెండ్లికాదు. [అనసూయ : (పత్రికతో ప్రవేశించి) నాన్నగారూ! ఇదిగో నా నెంబరు.]

న : నేను చెప్పలేదా, అనూ; నీవు ప్యాసవుతావని?

శివ : క్లాసు వచ్చిందా, తల్లీ?

అన : అవును, నాన్నగారూ!

న : క్లాసు కూడా వచ్చిందే! అయితే, నా బహుమతి నీకు యోగ్యమైంది కాదు. అయినా తెస్తానుండు.

శివ : (సంకోచం) అమ్మా; ఇక నీ చదువు ఆపివేస్తే...

అన : (ఉలిక్కిపడి) ఆఁ! అదేమిటి నాన్నగారూ?

శివ : ఆర్థిక పరిస్థితి.

అన : (కంపితస్వరంతో) నాన్నగారూ!..(నరేంద్రుడు ప్రవేశం)

న : ఇదిగో, అనసూయా; ఇదిగో నీకు బహుమతి. కనీసం రోజుకు ఒక కృతి అయినా పాడి నాన్నగారికి వినిపించాలి.

శివ : అట్లాగే చేస్తుందిలేవోయ్. వచ్చిన సంగీతం మరచిపోతుందా!

న : మీరు హామీ ఇస్తున్నారు కాబట్టి ఈ పూజ్య గ్రంథాన్ని మీరే బహూకరించండి. (ఇస్తాడు)

శివ : ఇదిగో, అమ్మా! తీసికో.

అన : (తీసికుని) నమస్కారం.

శివ : (బయటకు చూస్తూ) ఇదేమిటి, కాళిదాసు వగర్చుకుంటు వస్తున్నాడు! (కాళిదాసు ప్రవేశం)

కా : మీ అమ్మాయి ప్యాసయిందని విని పెడల్సులేని సైకిలెక్కి పదిమందిని పడగొట్టుకుంటూ పరుగెత్తుకుని వస్తూనే ఉన్నాను; అప్పుడే ఇక్కడ బహుమతులు, ధన్యవాదాలు అయిపోతూనే ఉన్నాయి.

అన : నమస్తే; మామగారూ!

కా : ఆఁ! పెద్దచిక్కే తెచ్చిపెట్టేవమ్మా!

శివ : (చిరునవ్వు) ఇంతలో ఇంత చిక్కేమి వచ్చిందోయ్?

కా : చిక్కంటే చిక్కా! పెద్ద చిక్కే వచ్చింది. 'నమస్తే' అందుకుని అభినందనాలు చెప్పడమా? లేక అభినందనాలు చెప్పేవరకు అనసూయ నమస్తే వాపసు చేసికోవడమా?

అన : ఈ సమస్య ఒక కప్పు కాఫీతోగాని విడిపోదు.

కా : అవును; సమస్త సమస్యా నివారిణి కాఫీదేవి.

అన : అయితే, ఇదిగో తెస్తా. (వెళ్లును)

శివ : నరేంద్రా; కాఫీదేవి తరవాత సిగరెట్టు కేళిక ఉంటా లేమో చూడు, మీ మామకు.

కా : నేను కాలేజీ కుఱ్ఱవాణ్ణి కాదోయ్, శివరావు.

న : కాలేజి కుఱ్ఱవాళ్లందఱు సిగరెట్టు త్రాగుతారంటారా?

కా : త్రాగకపోతే వాడు ఒట్టి అసభ్యుడు.

అన : ఇదిగో, మామగారూ! కాఫీ తెచ్చాను.

కా : ఇదేమిటి? ఇందులో కూడా మరల సమస్యయేనా?

న : మీరు రావడమే ఒక సమస్యేమో!

కా : అది కాదోయ్, నరేంద్రం; ఈ కప్పు కాఫీతో నాకు లుబ్ధాగ్రేసర చక్రవర్తి బిరుదివ్వటం న్యాయమేనా?

శివ : మేమందరం ఇప్పుడే తాగాం.

న : మామగారూ; మీకింత సందేహమెందుకు? నేను మీకు విందుచేస్తా.

కా : మీ కంటే?

న : ఇక్కడ ఉన్నవారందరికి; అప్పు ఉండటం ఒక పంక్తిని కూర్చుండవచ్చు.

కా : అప్పుడింకో సమస్య తల ఎత్తుతుంది.

అన : మామగారు సమస్యలకు సాక్షీభూతుల్లా ఉన్నారు.

కా : విందనటం, పచ్చడి మెతుకులు పెట్టడం సమస్య అవునా, కాదా?

శివ : అవునోయ్, అదిగో; ఇదంతా ఆ ముసలి ఆయన మహోత్కృష్టమోయ్. (గాంధిపటం చూపుతాడు)

న : శాకాహారం సాత్వికగుణప్రధానమైంది కాదా?

కా : ఏదో హారం వేయవోయ్; కాని కాస్త చెప్పుకోవడానికి వీలుగా ఉండేమాత్రం చూడు.

శివ : మీమామ భోజనప్రియుడోయ్.

అన : అయితే, ఈవేళ మామగారికి పరీక్ష.

కా : మీ పరీక్షలపిచ్చిలోకి నన్ను కూడా దింపబోకండి.

న : అనూ, ప్రొద్దెక్కితే మామయ్య మంచం వేస్తాడు.

అన : ఇదిగో, ఒకగంటలో తయారవుతుంది; వెళ్తున్నా.

కా : (అనసూయ వెళ్లినతరవాత) పెండ్లివిందు ఎప్పుడోయ్?

శివ : వియ్యంకుడికి విందుకూడానా?

కా : పూలదండలతోనే లేదనిపిస్తావా, ఏమిటి?

శివ : ఏదిండలైనా కట్నంమాత్రం తప్పదుగదా?

కా : కట్నానికేం? ఇంకా అయిదుఎకరాలుందిగదా!

శివ : ఉన్న కొంచెం కాస్తాఅమ్మి కొడుకుచేతికి చిప్ప ఇవ్వనా?

కా : చిప్ప ఇవ్వనమెందుకు. ఇటు ఇస్తావు, అటు పుచ్చుకుంటావు. నీవుమాత్రం తెలివితక్కువవాడవా?

న : ఇచ్చుకోవడం, పుచ్చుకోవడం లేకపోతే పెండ్లిండ్లే కావంటారా?

కా : మీ నాన్ననే కనుక్కో; నీ కెంతపాట పెట్టాడో?

శివ : ఇచ్చేవాడుంటేగదా?

కా : ఇవ్వడం తప్పితే పుచ్చుకోవటం ఎరగని పెద్దమనుషులు పడిగాపులు పడివుంటే లేరంటావేమిటి?

శ : మామగారు, నిజంగా సమస్యలో నే పడ్డాను.

కా : ఇంట్లో కన్నెఉన్నప్పుడు కావలసినన్ని సమస్యలోయ్. అరనైవేలిచ్చి మా ఉమను ఇస్తాను; ఏమంటావ్?

శివ : చేసేకు నేనాడుఇక్కడవుండగా నన్ను అడగడమెందుకూ?

శ : లేదు, మామగారూ; నేను ఇప్పుడు పెండ్లిచేసుకోను.

శివ : (ఉలిక్కిపడి) ఇదేమిటోయ్?

శ : క్షమించండి, నాన్నగారూ, చదువు పూర్తి కానీయండి.

శివ : అంతవరకు ఆడపిల్లను అట్టే పెట్టమంటావా?

శ : అట్టేపెట్టడం మెందుకు?

శివ : ఉన్న పొలం కాస్తా అమ్మివేయమంటావా?

శ : ఏంచేస్తాం!

శివ : అమ్మకు, నాన్నకు అక్షయపాత్ర ఇస్తావా?

శ : నాన్నగారూ, నిజంగా అపనే చేయాలిసివస్తే నేను చేస్తాను; గాని మిమ్మలను బయటికి రానిస్తానా?

కా : అరనైవేలు అడగకుండా ఇస్తుంటే అడుక్కోవటం ఏమి కర్మమోయ్, అల్లుడా?

శ : అరవైవేలని ఆత్మహత్య చేసుకోమంటారా?

శివ : నీవొక్కడవేనా ఈ ఆత్మహత్య చేసుకునేది?

కా : కట్నాల చదువులరోజుల్లో కూడా కాశీకి ప్రయాణమేమిటోయ్!

శ : అదృష్టముంటే కాశీలో కూడ ఐశ్వర్యం దొరుకుతుంది.

శివ : ఐశ్వర్యంకాదు, సన్యాసం.

శ : తల్లిదండ్రుల సేవకంటె నాకు మరో ఐశ్వర్యం అక్కరలేదు.

కా : దానికైనా డబ్బుకావాలి గదోయ్.

శ : ఆత్మవిశ్వాసముంటే అన్నీ అవే వస్తాయి.

కా : ఆత్మవిశ్వాసమని చేతికందింది వదిలిపెడ్తారా?

శివ : ఇటువంటి తెలివితక్కువవాళ్లు అంతకంటె ఏంచేస్తారు?

శ : ఇది తెలివితక్కువైతే మరి పురుషార్థమేమిటి?

శివ : ఓహో, అట్లాగా; ఇదంతా పురుషుని పౌరుషం కాబోలు. సరే, నీవు నీయీ పౌరుషంతోనే బ్రతుకు; వెళ్లు.

శ : నాన్నగారూ!...

శివ : కడుపు కట్టుకొని కష్టపడ్డ మమ్మల్నే కాదంటే ఇహ నీకు, మాకు సంబంధమేమిటి? (కోపంతో వెళ్తూ)

కా : ఇదిగో, శివరావూ! వెళ్లకు; ఏదో చిన్నతనం.

శివ : చిన్నతనమైతే తిన్నగానే మాట్లాడేవాడు. తను గొప్ప ఆదర్శపురుషుడ ననుకుంటున్నాడు. (వెళ్తాడు).

కా : కని పెంచినందుకు ఇదిటోయ్, మీరుచేసే ఉపకారం?

శ : మామగారూ! (గాద్గదికంగా) నాన్నగారి కింతకోపం వస్తుందనుకోలేదు.

కా : ఇప్పుడైనా మించిపోయిందిలేదు; ఉమను చేసుకో.

శ : మామగారూ; ఇంత చదువుకుని కట్నానికి కక్కుర్తి పడమంటారా? పెద్దలు నాకోటివారికి దారిచూపిస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

కా : చదువుకున్న వాళ్లంతా కట్నాలకు ఎగబ్రాకుతుంటే నీ యీ ఆదర్శమేమిటోయ్?

శ : అపవాదం ఉండకూడదంటారా?

కా : ఈ అపవాదం అనర్థానికే దారితీస్తుంది.

శ : ఆత్మవిశ్వాసిని అనర్థం ఏమీచేయలేదు. (అనసూయ ప్రవేశం)

అ : మీ మాటల కంతుండదు. రండి, విస్తళ్లు

శ : రండి, మామగారూ! అనసూయ వాకం ప్రసాద పరీక్ష నివమిది.

అ : మామగారు నాకు తప్పకుండ సర్టిఫికెట్లు ఇస్తారు.

కా : అత్తగారు ఇవ్వవలసిన సర్టిఫికెట్లు నేనిస్తే ఆవిడ ఊరుకుంటుందా?

శ : ముందు మీరివ్వండి. (అందరూ నవ్వుతారు)

కా : సరే, పదండి. (అందరూ వెడతారు)

మూడవ రంగం

* * శివరావు గృహం, లోపల చావడి; సమయం మధ్యాహ్నం అనసూయ వీణ చేతబూని కూర్చుండి ఆలోచిస్తూ ఉంటుంది.

అన : అందరూ భోజనంచేసి హాయిగా నిద్రపోతున్నారు. ఎంత ప్రయత్నించినా నాకుమాత్రం నిద్రపట్టలేదు...నాన్నగారు నా చదువు ఆపివేయమంటున్నారే!...అవును, వారుమాత్రం ఏంచేస్తారు డబ్బులేనప్పుడు?...ప్చ్! లేలు లేనప్పుడు విచారపడడమెందుకు? వీణన్నా వాయించుకుందాం.

[లోపలినుంచి వీణ తెచ్చి శ్రుతులు సరిచేస్తుంది]

ఏలనీదయరాదు పరాకుజేసే
వేళ సమయముగాదు
బాల కనకమయ చేల సుజనపరి
పాల శ్రీరమాలోల విధృత శర
జాల శుభద కరుణాలవాల ఘన
నీల నవ్యవనమాలికా భరణ
రారా దేవాదిదేవ రారా మహానుభావ
రారా రాజీవనేత్రా రఘువరపుత్రా॥ ఏల॥

(సుశీల ప్రవేశం) రా, సుశీలా; ఇంత ఎండలో వచ్చావు!

సుశీల : నీకు అభినందనాలు చెప్పడానికి.

అన : ప్యాసయినందుకు ఆనందముంటే గదా, అభినందనాలు అందుకోవడానికి!

ఒకరి అనుభవం మరొకరికి విశ్వాసం యిస్తుంది. సుఖజీవనానికి పూలబాట వేస్తుంది. భరింపరాని గర్భవేదనతో, దిగజారిన మనస్సుతో జీవితాన్ని యీడ్వవలసిన మహిళలకు "లోధ్ర", విశ్వసనీయమైన శరణ్యం.

"లోధ్ర" అన్నిచోట్లా లభ్యమవుతుంది.

సు : అదేమిటి, అట్లా అంటావు?

అన : ఏం ప్యాసయితే ఏం లాభం?

సు : నీ విచారానికి కారణమేమిటో తెలియటం లేదు.

అన : కారణమేముంది? కట్నానికున్న విలువ చదువుకు లేదు గదా? ఏం చదువుకుంటే ఏం?

సు : మగవానికి మనుగడమీద మక్కువ ఆరోజు కారోజుకు ఎక్కువైపోతోంది.

అన : ఈ మనుగడ స్త్రీ ధనంతోనే సాధ్యమౌతుందా?

సు : అభిమానమున్నవాడు అట్లా చేస్తాడా?

అన : అటువంటి అభిమానం లేనివాణ్ణి అంటగట్టుకోవడం ఎందుకు? కన్య బ్రహ్మచారిణిగా ఉండకూడదా?

సు : అప్పుడు మనను మన ఆడవాళ్లే మగవాళ్లకంటే ఎక్కువ అల్లరి పెడ్తారు.

అన : ఇంత అన్యాయమా?

సు : సంఘం స్త్రీని అవమానపరచటమే పనిగా పెట్టుకున్నప్పుడు మనం ఏంచేయగలం?

అన : ఆదర్శానికి ఆహుతి అయిపోవాలి గాని ఇటువంటి సంఘానికి భయపడటమా?

సు : ఇదీ మనకు సాధ్యంకాదు. కన్నవారు కన్నెచెరవిడిపించుకోవడానికి కటకట పడుతూవుంటారు.

అన : కాబట్టి కన్య కర్మ కన్యకే,

సు : ఆధునిక సభ్యతా మహాత్మ్యం. ఆయన అరవై వేలైతే పుచ్చుకున్నారు; కాని ఆదరించడం తెలిసిందా?

అన : ఎం.ఏ. ప్యాసయిన మాధవరావు కూడా అంతేనా?

సు : ఆడది అంటే అలుసైపోయినప్పుడు ఆయన తప్పేముంది?

అన : ఇంత చదువుకుని నీవుకూడా ఇట్లాగే మాట్లాడుతున్నావా?

సు : ఈ చదువులు మనలను ఉద్ధరించేవి కావు.

(కాళిదాసు ప్రవేశము)

కా : అభివందనాలు చెప్పడానికి ఎండలోనే పరుగెత్తుకుని వచ్చావా; అమ్మాయీ! (ఇద్దరు నిలబడతారు)

సు : ఎండ తగ్గిపోయిందె; నాన్నా.

కా : రేపు అనసూయను విందుకు పిలు.

సు : ఒక ప్రక్కను కుందుతూవుంటే విందు లేమిటి ఆమెకు!

కా : (ఆశ్చర్యం) కుందుతోందా! ఎందుకు!!

సు : మీరంటే ఉన్నది కాబట్టి అడిగినంత ఇచ్చి నా బెడద వదల్చుకున్నారు. మరి మామయ్య సంగతి నీకు తెలిసిందే గదా?

కా : (బాధగా) అటు ఇటు గొప్ప చిక్కే తీసుకుని వచ్చావే. పెండ్లి అయి నీవూ, పెండ్లిగాక ఆమె; ఇద్దరి పరిస్థితి ఒకటిగానే వున్నట్లుంది.

సు : నాన్నా, నీ మనస్సుకు బాధ కలిగించాననుకుంటాను.

కా : లేదమ్మా, ఆడపిల్లలు వుంటే ఆగచాట్లు తప్పవౌతాయా?

[నగేంద్ర, అమరేంద్రుల ప్రవేశం]

న : ఇదిగో, అనూ; అమరేంద్రుడు నీకు అభినందనాలు చెప్పడానికి వచ్చాడు.

అన : (తలవంచి) ధన్యవాదాలు. (నమస్కరిస్తుంది)

కా : ధన్యవాదాలకు కాదు; దారాపహరణానికి వచ్చినట్లుంది.

అమ : ఎప్పుడూ పరిహాసమేనా, మామగారూ?

అన : సుశీలా; అమ్మను చూడవు?

సు : పద, పోదాం; అనసూయా.

కా : అవకాశం వచ్చినప్పుడు అంగలార్చితే అమ్మాయిల పెండ్లిండ్లు ఎట్లా అవుతాయ్?

సు : పెండ్లింట్లకు పెద్దలున్నారుగదా; నాన్నా? (ఇద్దరు వెళ్లుదురు)

శివరావు : (ప్రవేశించి) ఓహో! అమరేంద్రుడా!

కా : అమ్మాయికి అభినందనాలు చెప్పడానికి వచ్చాడు.

శివ : బి. ఇ. ప్యాసయినావుట గదోయ్?

అమ : అవునండి; మామగారూ.

కా : మామగారిని మంచిమాట చేసుకుంటేనే మనుగడోయ్.

శివ : అందరికి అతని మామలయ్యే మహాద్భాగ్యముంటుందా?

కా : మహాభాగ్యాని కేముంది! మనుగడకు సరిపోయే మూట కటి ఇస్తే సరి.

అమ : వెడదామా, నగేంద్రం?

న : సరే; పద.

అమ : వెళ్లివస్తా; మామగారూ! నమస్తే.

కా : రత్నంలాంటి కన్య వుంటే మళ్ళా రాక ఏంచేస్తావు?

[అందులు నవ్వు; అమర, నగేంద్రులు వెడతారు]

శివ : ఏమిటోయ్, కాళిదాసూ; ఈ చలోక్తులు.

కా : సరసం తెలీనివాడు సన్యాసం పుచ్చుకోవడం మంచిది

శివ : 'రసం' రసాతలానికిపోతే ఇంకా 'స' కూడా ఎక్కడ నుంచి వస్తుంది?

కా : నిరాశకు నీరా మంచిస్నేహితుడోయ్.

శివ : కాళిదాసులోని కారం చాలకనా?

కా : ఈకారం కంటిలోపడితే మరి కలియుగమే లేదు.

శివ : త్రేతాయుగం చూడాలనేగదా?

కా : ఆశ నిరాశకాదు లేవోయ్.

శివ : అమరేంద్రుడు అల్లుడౌతాడంటావా?

కా : అందుకు సందేహమా! అమరేంద్రుడు అనసూయకోసం అలమటించి పోతున్నాడు. కాని...

శివ : 'కాని', ఏమిటి?

కా : ధనంజయరావుకు ధనంమీద మమకారం బాగావుంది.

శివ : న్యాయమేగదా.

కా : న్యాయాన్యాయాలు అమరేంద్రునిచేతిలో ఉన్నాయి.

శివ : తల్లిదండ్రులనుకాదని అతనేమిచేయగలడు!

కా : తల్లిని మేమిద్దరం ఒప్పించాం.

శివ : అట్లాగా! ఇంతవరకు తెచ్చినతరవాత తండ్రినిమాత్రం ఒప్పించలేకపోతావా?

కా : ధనంజయరావు సామాన్యుడు కాడుగదా. ధనం తస్తుం దంటే ధర్మాన్ని కూడా వదలిపెడ్తాడు. సరే, నేను మళ్ళీ కలుస్తా. (వెళ్ళును)

శివ : కాకపోతే కలియుగమే తేదా! (నిష్క్రమణ)

నాలుగవ రంగం

* * సుశీల గది; సమయం: సాయంకాలం; గది చక్కగా అలంకరించి ఉంటుంది. కుర్చీలు, సోఫాలు, పందిరి మంచం ఉంటాయి. సుశీల 'హాండ్ బాగ్' తీసుకుని బయలుదేరబోతూ వుంటుంది. ఇంతలో మాధవరావు ప్రవేశించి:

మాధవరావు: ఎక్కడికీ ప్రయాణం; సుశీలా?

సు : (అయిష్టంగా) అంటే?

మా : అంటే, ఏమీ లేదు; మేం సినిమాకు వెడుతున్నాం.

సు : మేమంటే?

మా : నగేంద్రం, అమరేంద్రుడు, మరి నేను.

సు : మంచిది, వెళ్లండి

మా : నీ అనుమతికోసం కాదు చెప్పేది; కారు కావాలని చెప్పడం.

సు : మరి, నేనో?

మా : నీవా? నీ వెక్కడకు వెడుతున్నావు?

సు : ఈ వేళ మహిళా సంఘం వర్కింగు కమిటీ మీటింగు.

మా : అయితే, నీవు కూడా మాతో రా.

సు : (ఆశ్చర్యం) మీతోనా? కారులో చోటేది?

మా : నీవు డ్రైవరు ప్రక్కన కూర్చో.

సు : (కోపంగా) డ్రైవరు ప్రక్కనా? చదువుకున్న సభ్య మానవులు అనవలసిన మాటలేనా ఇవి?

మా : ఏం చేద్దాం? పెద్దమనుష్యులను కారులో పోదామని ఇంటికి తీసికుని వచ్చినప్పుడు.

సు : అయితే, బస్సులో వెళ్లండి.

మా : (చికాకుగా) బస్సులోనా! ఇట్లా అనటం సభ్యత్వమా?

సు : (తీవ్రంగా) సభ్యత్వం గాకపోతే స్వంత కారు పెట్టుకో పోయారూ?

మా : (వికటంగా) ఓహో! స్వంత కారా!! ఒక కారు కొని ఇవ్వమని మీ నాన్నతో చెప్పకపోయేవూ?

సు : ఏం? ఇచ్చిన డబ్బు అరవై వేలు చాలకా?

మా : లక్షాధికారి కూతుర్నని మిడిసిపడిపోతున్నావా?

సు : మర్యాదగా మాట్లాడండి.

మా : మర్యాద నీకే తెలుసుననుకుంటాను. ఇంటికి వచ్చిన అల్లుణ్ని అవమానం చేయటం మర్యాదే కాబోలు?

సు : ఇందులో అవమానమేముంది. కారు నాకు కావాలన్నా.

మా : ఇది అవమానంగాక ఆప్యాయతా?

సు : ఆప్యాయతకూడా తెలుసు; భార్యను బానిసగా చూసే వారికి.

మా : అయితే నేను నీ బానిసనా?

సు : అంతమాట నేను అనను; కాని అన్నా తప్పులేదనుకుంటాను.

మా : ఆఁ, ఇంత అపరిపాటా? (మీదకు వెళ్లబోవును)

సు : (తీవ్రంగా) ఆగండి, అక్కడే. ఎం. ఏ. పాసయితే మాత్ర మేమి? అమర్యాదిగా ప్రవర్తించడం అల్లుళ్ళకు అలవాటయిపోయింది.

మా : నీమాదిరి అసభ్యులకు ఇంతకంటె చేయవలసిన మర్యాదేముంది?

సు : (పరిహాసం) ఓహో! అట్లాగా!!...సరే, కానియ్యండి. నేను వెడుతున్నా. (పోబోవును)

మా : (తీవ్రంగా) ఆగు.

సు : (నిర్లక్ష్యంగా) ఏం? ఎందుకు?

మా : నీవు వెళ్ళడానికి వీల్లేదు.

సు : ఏం? నేనేమీ మీ బానిసను కాదే; ఎక్కడ నిలబడమంటే అక్కడ నిలబడడానికి?

మా : అయితే 'డైవర్సు' చేసికో.

సు : (ఆశ్చర్యం) డైవర్సా!

[తెరలో మాధవరావు, మాధవా...]

సు : లోపలికిరండి, అమరేంద్రా! వీరుని వీరత్వం చూద్దురుగాని.

[అమరేంద్ర, నగేంద్రుల ప్రవేశం]

అ : (పరికించి) ఏమిటోయ్; ఏదో యుద్ధసన్నద్ధుడవైనట్లుం దే!

సు : ఏం లేదు; అల్లుళ్ళ ఆర్భాటం.

మా : (తీవ్రంగా) ఏయ్, సుశీలా!

న : అసలు విషయమేమిటి?

సు : ఏముంది? తనభార్య డ్రైవరుప్రక్కన కూర్చోపోతే డైవర్సు చేస్తారట. (కాళిదాసు ప్రవేశం)

కా : ఏమిటీ గలభా? రాచకీయాల్లో ప్రవేశించారేమిటి?

సు : అదికాదు, నాన్నా; అల్లుడు డైవర్సు చేస్తారట.

కా : డైవర్సంటే ఏమిటమ్మా?

అ : డైవర్సంటే విడాకులు.

కా : (ఆశ్చర్యం) విడాకులా! విడాకులంటే...

న : చేసుకున్న భార్యను విడిచి పెట్టడం.

కా : (నిర్ఘాంతపోయి) ఓహో! అదా?...నూతనసంస్కారం మా ఇంట్లోనే ప్రారంభమా?

మా : అసభ్యులకు అదే తగినశాస్తి.

కా : అదేమిటి, మాధవరావూ? అమ్మాయి ఏదైనా తొందర పడితే మందలించాలిగాని ఇంత తొందరపాటు బాగుంటుందా! (తెరలో) కాళిదాసూ! కాళి...ఓహో, ధనంజయరావువచ్చారల్లే వుంది. ఆయనకొడుకు కట్నంకోసం కటకట పడిపోతున్నాడు. రా, బావా; లోపలికిరా.

[ధనంజయరావు ప్రవేశం]

ధనంజయరావు : (అందరినీ చూసి ఆశ్చర్యపోతూ) ఓ, అందరు ఇక్కడే ఉన్నారే!

కా : అల్లుడికి అలకవచ్చినప్పుడు ఉండక ఏంచేస్తాం!

ధ : అలకేమిటి! ఎందుకు వచ్చిందోయ్ కోపం, మాధవరావ్?

న : విడాకులిస్తేనేగాని ఆయనకోపం తగ్గేటట్టులేదు.

సు : విడాకులు ఇచ్చేముందు తీసుకున్న అరవై వేలు అక్కడ పెట్టమనండి.

అ : ఎందుకు తొందరపడతావు, సుశీలా!

సు : తొందరపడి చేయిపెత్తింది ఆయన.

న : అసలువిషయ మేమిటో అగమ్యగోచరంగా ఉంది.

సు : కట్నంగాక కారుకూడా కొనిఇవ్వలేదని కోపం.

కా : కోప మెందుకు? మనకారు ఉపయోగించుకోవచ్చుగదా.

న : అది స్వంతకారు అవుతుందా?

అ : స్వంతకారు కావాలంటే కట్నంపెట్టి కొనుక్కోమంటున్నదిగదా; సుశీల?

శ : అందులో తప్పేముంది?

శ : అదేమిటోయ్! అల్లుళ్ళకు కావలసిన అవసరాలన్నీ తీర్చకపోతే అత్తవారెందుకోయ్?

సు : అవునవును; విజ్ఞానవతులు కావాలని విఱ్ఱవీగే వీరులకు కట్నాలు కాకుండా మధ్యమధ్య కానుకలుకూడా ఇచ్చుకుంటుండాలి. (అందరు పరిహాసం)

శ : అవును, ఆడదాని విజ్ఞానం అర్థం లేదుగదా మరి?

న : అటువంటి అవకాశం ఇవ్వనప్పుడు ఆమె తన విజ్ఞానాన్ని ఎట్లా ఉపయోగించుకోగలదు?

వ : అయితే, ఉద్యోగాలు చేయనియమంటావా, నగేంద్రం?

అ : మగవాళ్ళే నౌకరీలకోసం సతమతమై పోతుంటే ఆడవాళ్ళకు కూడా ఉద్యోగాలా?

శ : అసలు ఆడదానికి ఉద్యోగ మెందుకోయ్!

సు : ఇటువంటి పెద్దమనుష్యులు విడాకులు ఇచ్చినప్పుడు బ్రతకడానికి.

కా : అడిగింది ఇవ్వనప్పుడల్లా ఈ విడాకుల అస్త్రాన్ని ప్రయోగిస్తారన్నమాట, అల్లుళ్లు.

సు : మేమూ మగవాళ్లతో పాటు విజ్ఞానుల మౌతున్నప్పుడు ఇంకా కట్నాలెందుకు నాన్నా?

మా : అవును, ఆడదాని విజ్ఞానం మొగుడ్ని బానిస అనడానికే గదా!

సు : ఆడదాన్ని పురుషుకంటే హీనంగా చూచే పెద్దలు అంతకంటె గొప్పవారెట్లా అవుతారు?

శ : ఆఁ, ఆఁ; ఆడవాళ్లకు అసలు చదువు చెప్పించడం అసంగతమేమో అనుకుంటానోయ్; శివరావూ?

న : క్షమించండి, మామగారు; ఆడవాళ్లు చదువుకొనకపోతే ఆర్యజాతే నశించిపోతుంది.

సు : (పరిహాసం) అబ్బే, ఆడదానికి చదువు ఎందుకు; కాని మగవాడికి మాత్రం కట్నంకోసం తప్పక కావాలి!

అ : చూచేవా, నాన్నా; కట్నం ఇచ్చుకోబట్టేగదా ఈవేళ మాధవరావు ఇంతజీవిక అయినాడు!

శి : అందులో తప్పేముంది? మేమేదో ఉద్ధరిస్తామని కొంపలు గుల్లలుచేసుకుని తల్లిదండ్రులు చదువు చెప్పిస్తున్నారు. అల్లాగేమా కట్నాలకని ఆ గుల్లలైన కొంపలను కూల్చి వేస్తున్నారు. ఇవన్నీ చాలక మధ్యమధ్య చేయిచేసికుంటున్నారు. అటువంటప్పుడు మేం విజ్ఞానవతులమైతే మాత్ర మేమిలాభం?

కా : చక్కగా చెప్పావమ్మా. సంస్కారం లేని చదువు లెందుకమ్మా?

మా : సంస్కారమంటే మామగారి ఉద్దేశ్య మేమిటి?

కా : విడాకులు ఇవ్వటం మాత్రం కాదు.

న : స్త్రీలను గౌరవించక మనం వాళ్ల గౌరవం పొందాలని కోరడం హాస్యాస్పదం కాదా; మాధవరావు?

మా : ఆమె, నన్ను గౌరవించ నక్కఱలేదన్న మాట?

అ : ఆ బిడ సొమ్ము తినటంచేత అలుసైపోయినావు. ఇంకా గౌరవ మేమిటి?

ధ : అదేమిటి అట్లా అంటావు? అనుకూలమైన సంబంధం కావలెనంటే అంతమాత్రమైనా కట్నమీయకపోతే ఎట్లా?

శ : అనుకూలమైన సంబంధమంటే ఆస్తి ఉన్నవాడనేగదా; మీ ఉద్దేశం?

ధ : అవును, అంతే.

సు : ఆస్తిఉంటే చాలు; అనుకూల దాంపత్య మెందుకు?

ద : సొమ్ముంటే సరి; అనుకూలత అదే వస్తుంది.

కా : ఇదిగో, వచ్చిందిగదా! విడాకులు ఇచ్చుకోవడం.

మా : ఆదరం, అనురాగాలు లేనప్పుడు అంతకంటె చేసేది ఏముంది?

న : అరవై వేలకు అట్టులు చాచినప్పుడు ఆదరం కోరడం అన్యాయమే. అనురాగ మంటావా! ఇది కొనుక్కుంటే దొరికేది కాదు.

మా : అవును, ఆవిడ కాళ్ళకు మ్రొక్కితే లభిస్తుంది.

న : మాధవరావు! మన విజ్ఞానం మన హృదయాలని కల్మషం చేసి వేసింది. ఇటువంటి మనం సంఘాన్ని ఏం బాగుచేయగలం?

కా : నగేంద్రుని మాదిరిగా కాలేజి కుఱ్ఱవాళ్లందరు సంఘసంస్కర్తలయితే కట్నాల బెడదే ఉండదుగదా?

న : పెద్దలు అవకాశమిచ్చినప్పుడుగదా!

సు : ముందు వీళ్ళ మనస్సులు మారితే తరవాత పెద్దలసంగతి చూద్దాం. ఏదీ, అమరేంద్రుణ్ణి కట్నం లేకుండా అనసూయను చేసికోమను.

కా : అమరేంద్రుడు ఒప్పుకుంటే మాత్రం బావ ఒప్పుకోవద్దు?

ధ : కట్నం ఎంత నిశ్చయించావో, కనుక్కోడానికి వస్తే కట్నానికి ఎగనామం పెట్టాలని చూస్తున్నావా?

కా : చూచావా, అమ్మా! బావ ఏమంటున్నాడో? అతడ

పిల్లల్ని కన్నవాళ్ల అవస్థలు అర్భకురాలికి నీకేం తెలుస్తాయ్?

సు : మహిళా సంఘాలన్నీ కలిసి కట్ననిరోధక శాసనం చేయించ నిశ్చయించుకున్నాయి; నాన్నా.

కా : ఎంత పిచ్చిదానవమ్మా! శాసనాలు సంకుచిత భావాన్ని సంస్కరిస్తాయా?

శ : అవును, సుశీలా; మనస్సు మారనంతవరకు శాసనం ఏం చేయగలదు?

ధ : ఇవన్నీ ఉబుసుపోని మాటలు. ఆచారాన్ని ఎవరు కాదంటారు?

కా : ఈ ఆచారంవల్ల కలిగే అనర్థాలు కళ్లార చూస్తూ కూడ మనం పెద్దవాళ్లం కళ్లు మూసుకోవడం మంచిదేనా, బావా? చూడు, మాధవరావు ఎం. ఏ. ప్యాసయినాడు, వివేకవంతుడు, బుద్ధిమంతుడు; ఇదిగాక లక్షాధికారి. బి. ఏ. ప్యాసయిన సుశీలను చేసుకుని కూడా అతనేం పొందగలిగాడు?

ధ : ఏం? అరవై వేలు పుచ్చుకోలేదూ?

కా : ఆ అరవై వేలు ఈ దినం అక్కఱకు వచ్చాయా? ఈ అరవై వేలు ఇస్తాను, ఉమను చేసికొనమంటే అనురాగం లేని అర్థం అనవసరమని నగేంద్రుడు తిరస్కరించివేశాడు. ఏమీ లేని నగేంద్రుడు ఇంత త్యాగంచేస్తే అన్నీ ఉన్న అమరేంద్రుడు కట్నానికి ఆశిస్తాడా?

అ : నాన్నా, నన్ను నలుగురిలో అవమానపరుస్తావా?

ద : కట్నం పుచ్చుకుంటే అవమానం కలుగుతుందా?

అ : అనుకూలమైన భార్య కాకపోతే అనుదినం అవమానమే గదా, నాన్నా? (మోకరించి) నన్ను గారాబంగా పెంచావు; విద్యాబుద్ధులు చెప్పించావు; విజ్ఞానవంతుణ్ణి చేశావు. ఈనాడు కట్నానికి బలి ఇస్తావా? నాన్నా, నీవు ఇప్పించిన విజ్ఞానాన్ని నీవే వమ్ముచేస్తావా?

ధ : (కంగారు) అఁ, అఁ, లేవోయ్; ముందు కాళ్లమీద నుంచిలే, అనుచిత ఆచారానికి ఆదర్శవంతుడైన కొడుకుని బలి ఇచ్చేటంత దుర్మార్గుణ్ణి కాదులే లే, ఇంతవరకు లోభం నా కండ్లను కప్పి నీ మనస్సును నొప్పించింది. కాళిదాసూ, నీవు వెళ్లి శివరావుతో చెప్పవోయ్, లగ్నపత్రిక పంపమని.

కా : సంతోషం! బావా! సంతోషం! రెక్కలు కట్టుకొని ఇప్పుడే వాలుతాను.

శ : సంస్కారమంటే ఇట్లా జరగాలి, సుశీలా. సంఘాలు ఏం చేయగలవు?

సు : నిజం.

మా : (విచారం) నేను రెంటికీ చెడ్డ రేవడినైనాను. (తల వంచుకుంటాడు)

[తెర.]

సింహావలోకనం

ఇగ్నేషియా సైలోన్

19 వ శతాబ్దం రాజకీయంగాను, సాంఘికంగాను దారి తెన్నులులేని మిధ్యా సిద్ధాంతా లెన్నెన్నో సృష్టించింది. గత నలభైసంవత్సరాలల్లోను ఇవన్నీ మన కళ్లఎదటే వట్టి పేక మేడల్లా కూలిపోయాయి.

అరమోడ్పు కన్నుగవతో ఈ పేక మేడలపై పే అవలోకిస్తున్న కొంతమంది మరి చేసేదేమీ లేక ఆధ్యాత్మికంగా ఒక విధమైన అయోమయావస్థలో పడిపోయారు. వీరి కెటుపోవడానికీ దారి తెన్ను కనిపించడం లేదు. ఈ పరిస్థితిలో ధనస్వామ్యవాదము, ధనస్వామ్య వ్యతిరేకవాదము రెండు సంధిగ్ధస్థితిలో ఊగులాడుతున్నాయి. ఇప్పుడీ పరిస్థితి అంతా జాగ్రత్తిగా సింహావలోకనం చేసుకుని తిరిగీ మన కర్తవ్యం నిర్ణయించుకోవాలి. ఈ సమయంలో మన జీవితాంతరార్థం అతి నిశితంగా అవగాహన చేసుకోవలిసిన ఆవశ్యకతకూడా ఏర్పడింది. ఇది అత్యంత ప్రధానమైన విషయం.

ఇది ఒక సామాన్యమైన సాహిత్యవివాదంగా పరిగణించి తటస్థంగా ఊరకోవడానికి వీలులేదు. పెద్దమనుషులుగా చెలామణీ అవుతున్నవారనేకు లిప్పుడు యుగధర్మం యావత్తూ తమకే అనుకూలంగాఉన్నదని ఉద్ఘాటిస్తూ దగలాగిగలా తగిలించి డాబుగా ఊరేగుతూంటారు. ఇలాంటి వ్యక్తులనుగురించి నే నిప్పుడు ప్రస్తావించదలచలేదు. ఇంతకంటె సునిశితమైనదృష్టి కలిగిన దురదృష్టవంతు లనేకు లీ యుగసమస్యలో చిక్కుకొని అనేకవిధాలుగా సతమతమౌతూంటారు. ఈ వ్యాసంలో ఇటువంటివారిని గురించే ప్రస్తావిస్తున్నాను.

గడిచిన 30 ఏళ్లలోను రచయితల్లో ఆత్మహత్యకు పాల్పడిన వారిసంఖ్య నానాటికీ మితిమీరిపోతున్నది. స్థూలంగా పరిశీలిస్తే ఆత్మహత్యల్లో చిన్నచిన్నవిభేదా లెన్నో గోచరించవచ్చును. అయితే అంతరాంతరాల్లో వీటిసమస్య అంతా ఒకేవిధంగా కనిపిస్తున్నది. వీటికన్నిటికీ నీచే చెప్పినట్లు నేటికాలంలో మితిమీరిపోతున్న శూన్యవాదం (*Nihilism*) ఒక్కటే ప్రధానకారణం. ఈకాలంలో సర్వే సర్వత్ర ఒకవిధమైన ఆందోళన, అనిశ్చితస్థితి, నైరాశ్యము, విసుగుదల వ్యాపించడంవల్ల మానవజీవితం కలుషితమైపోతున్నది. ఈ పరిస్థితి యావత్తు హైడెగ్గర్, జాస్పర్స్, సార్త్రె మొదలైన అస్తితావాదుల (*Existentialists*) గ్రంథాల్లో సుస్పష్టంగానే ప్రతిబింబిస్తున్నది. ఇంతకంటె భయంకరమైనవి ఎస్సెనిన్, మైకోవిస్కీ, ఎర్నెస్టుటోలర్, కర్తుషోల్స్కీ, స్టెఫాన్‌జ్వీగ్, క్లోస్‌మాన్, డ్రియో లా రోషెల్, మాథిసెన్ మొదలైన విశ్వవిఖ్యాతరచయితల ఆత్మహత్యలు! అంతగా ప్రముఖులుకానివారింకా ఎంతోమంది ఉన్నారు. ఎంతోమంది రచయిత లీలాగ తాము మాత్రావశిష్టులై తేజోరూపాల్లో మనఎదట భాసిస్తున్నారు! ఇంతమంది విశ్వవిఖ్యాతరచయిత లీలాగ ఆత్మహత్యలకు పాల్పడడాని కనేకకారణా లుద్ఘాటిస్తున్నారు. ఆయాప్రభుత్వాలు పెట్టిన యాతనలు, ఒంటరిజీవితము, దారిద్ర్యము, అనారోగ్యము, ఉద్విగ్నమైన మానసికపరిస్థితి మొదలైనకారణా లెన్నో వీరిని ఆత్మహత్యాప్రయత్నానికి ప్రేరేపించాయని అంటున్నారు.

కాని వీరు ఆత్మమృతికి పూర్వం రచించిన రచనలు, మిత్రులతో అన్న వాక్యాలు పరిశీలిస్తే వీరందరికీ జీవితం అంటే గాఢమైననైరాశ్యము విరక్తి ఏర్పడ్డాయనీ, జీవించడం కేవలం నిరుపయోగమని తేలిపోయిందనీ స్పష్టపడుతున్నది.

ఈ ఆత్మహత్యల కేవో కొన్ని కారణా లేకరువు పెట్టినంత మాత్రాన ప్రయోజన యేమీ లేదు. ఈ ఆత్మహననాల కాయాదేశాలలో అమలులో ఉన్న ప్రభుత్వాలే కారణమనడం కూడా ఒక విధంగా అతిశయోక్తే. ఈ ఆత్మవధలన్నీ రష్యా, అమెరికా, పశ్చిమ యూరోపా మొదలైన భిన్న భిన్న ప్రభుత్వాల అధికారచ్ఛాయల్లోనే సంభవించాయి. నైరాశ్య సిద్ధాంతాలే వీటికి కారణమనడంకూడా అంతగా సమంజసంగా కనిపించదు. ఈ రచయితల్లో మైకోవిస్కీ ముక్తకంఠంతో విప్లవ విజయగీతిక లాలాపించిన కవి. మిగిలినవారిలో చాలామంది మానవవాదంలోను, మతవిశ్వాసాల్లోను గాఢమైన అభినివేశా లున్నవ్యక్తులు. మనస్సుల్లో నైరాశ్యం అంతర్గర్భితంగాఉండడంవల్లనే వీ రిటువంటి చర్యలకు పాల్పడ్డారని ఎవరైనాఅంటే అనవచ్చును. నిజాయితీకన్న భావనిరోధమే (*Inthibitiou*) ప్రాణాంతకంగా పరిణమించడం సహజమే!

ఈ విషాదసంఘటనలకు పూర్వమే మన వర్తమానయుగం పతనావస్థ ప్రారంభించింది. ఈ పతనాగ్నిజ్వాలల్లో సునిశితహృదయులు, విజ్ఞులు అయిన రచయితలేకాక కొన్నికొన్ని తరగతుల జనము, కొన్నికొన్ని సంస్థలుకూడా ఆహుతి అయిపోతున్నాయి. ఈ పతనావస్థకు శూన్యవాదమని మొట్టమొదటగా నామకరణంచేసిన తాత్త్వికుడు నీచే. టర్జినీవ్ వ్రాసిన ఫాధర్స్ అండ్ సన్స్ అనే నవలలో శూన్యవాదపదం కనిపిస్తున్నది. కాని నీచే ఈపదం మరిఒకవిధంగా నిర్వచించాడు. నీచే తరవాతరేగిన యుద్ధాగ్నిజ్వాలలు, విప్లవప్రళయాలు మొదలైనవన్నీ ఆ విజ్ఞాని చెప్పినది అక్షరాలా నిజమని ఋజువు పరుస్తున్నాయి. అతని కాలంలో ఇది అంత సుస్పష్టంగా భాసించలేదుగాని ఆ తరవాత ఆ మేధావిచెప్పినదంతా కళ్లకుగట్టినట్టు స్పష్టపడింది.

నీచే శూన్యవాదానికిచ్చిన సంగ్రహానిర్వచనం ఇది — న్యాయము, సౌజన్యము, సత్యస్వరూపము స్వార్థానికి మారు

పేకలు! గాఢవిశ్వాసాలు, ఆదర్శాలు - అన్నీ పట్టిమిథ్య. జీవితానికంతటికీ స్వార్థాన్వేషణ ఒక్కటే పరమలక్ష్యం. సాహసశౌర్యాలు అత్యంతప్రధానమైన సుగుణాలు. వీటికి లక్ష్యవివేచన అనవసరం. లక్ష్యమెలాంటిదైనా కావలసిన గుణాలివే. ఈ దృక్పథం ప్రకారం స్వార్థత్యాగబుద్ధితో ఆత్మార్పణంచేసిన వీరవరేణ్యులు, డబ్బు కక్కుర్తితో నరహత్యలుచేసినగూండాలు - సమానులే! - శూన్యవాదనిర్వచనంఅంతా ఈ ధోరణిలో సాగిపోతుంది!

మానవమేధ కీవిధమైన పతనావస్థ కలగడానికి కారణమేమిటి? ఇలాంటి పాశవిక భావా లుదయించడానికి ప్రథమ ప్రపంచసంగ్రామమే కారణమని విజ్ఞులంటున్నారు. అయితే, మానవ సభ్యత మొదలంటా కుళ్లకపోతే—ప్రథమ ప్రపంచ సంగ్రామం ప్రారంభ మయ్యేదా? ధనస్వామ్య నాగరికత యావత్తు అభ్యుదయ సిద్ధాంతంమీద ఆధారపడి ఉన్నది. యుద్ధంతో ఈ బండారం అంతా ఒక్కసారిగా బయటపడిపోయింది. మొదటి ప్రపంచ యుద్ధంలో విజయం సాధించిన దేశాల్లోకూడా చిరకాలంనించి గౌరవమర్యాదల కాస్పదమైన సామాజిక సంస్థలన్నీ పేకమేడల్లాగ కూలిపోవడం ప్రారంభించాయి. ఈ ప్రళయంలో బయలుదేరిన అవినీతి, అవిశ్వాసము సమాజం పునాదుల్లోకంటా జొరబడి పుట్టకేట్లు కదిల్చివేశాయి. స్వార్థపరత దెబ్బతినడం ప్రారంభమయ్యేసరికి దీని సంరక్షణకోసం అనుశ్రుతంగా వచ్చే నైతికదృక్పథము, ఆధ్యాత్మిక విశ్వాసాలు ఆసరాగా నిలబెట్టడం మొదలుపెట్టారు. దీనితో ఈ విశ్వాసాల బండారంకూడా బయటపడింది.

ఈవిధమైన యుద్ధానంతరపరిస్థితుల్లో ఇటలీలోను, జర్మనీలోను నియంతృత్వాలు కాలూదుకొని గట్టిగా నిలబడ్డాయి. కాని వీటివల్ల ఉన్న రుగ్ణత తగ్గడానికి బదులు మరింత హెచ్చు పెరిగిపోయింది. పాపం! కన్సర్వేటివు లీవిధమైన నియంతృత్వాలవల్ల ఆయా దేశాల్లోఉన్న శూన్యవాదం తుడిచి పెట్టుకుపోగలదని ఆశించారు. వీరి కీఆశాభావం ఎందుకు కలిగిందో మన కేమీ బోధపడదు. నియంతృత్వం ధోరణిఅంతా అవగతమయ్యేసరికి అది కేవలం శూన్యవాదానికి రూపాంతరమే అని స్పష్టపడిపోయింది. ఈ నియంతృత్వాలు పూర్వంనించీఉన్న శృంఖలాలు కొన్ని ఇంకా దృఢంగా బిగించివేశాయి. అంతేగాని ఇవి వినూతనమైన నైతిక దృక్పథ మేదీ సృజించలేకపోయాయి. ఇంతేకాక నియంతృత్వ దేశాల్లో అమలులోఉన్న భీతి దాస్యభావాలవల్ల కేవలం పతనావస్థే ప్రారంభమైనదని చెప్పవచ్చును. ఇటలీ జర్మనీదేశాల్లో నియంతృత్వాలు పడిపోయినా జనం అంతరాంతరాల్లో వేళ్లు దన్నిన శూన్యవాదం అలాగే ఉండిపోయింది.

ఇంతకీ నియంతృత్వాలలో పరిస్థితి యథాప్రకారంగానే ఉండిపోయింది. ఇందువల్ల శూన్యవాదాన్నిగురించీ మానవసమస్యనుగురించీ తిరిగి పునర్విమర్శ చెయ్యడానికి కొంచెం అవకాశం కలిగింది.

ఇక శూన్యవాదంలో కాస్త నిశితంగా పరిశీలించడానికి అనుకూలమైనసిద్ధాంత మేదీ కనిపించదు. నిజానికిది మానవజాతి ఆత్మాంతరాళాల్లో ఉద్భవించిన ఒక విషజ్వరంలాంటిది. ఈ జ్వరం సోకనివారికీ, దీనివల్ల విముక్తిపొందినవారికీ మాత్రమే దీనినిగురించిన పరిశీలన బాగా ఉపయోగించగలదు. అయితే చాలామంది జనానికి ఈ జ్వరం అస్తిత్వమే అవగాహన కావడంలేదు. వీరందరు ప్రస్తుతపరిస్థితుల్లో ఇది ఒక సహజపరిణామమే అని భావిస్తుంటారు.

అస్తితావాదం (*Existentialism*) శూన్యవాదంవల్ల ఉద్భవించే మానసికపరిస్థితిని చాలా విస్పష్టంగానే చిత్రించింది. దీని ధోరణి ఇది:

“మానవాత్మకు మానవుని అస్తిత్వానికీ గల సంబంధాలన్నీ పూర్తిగా పటాపంచలైపోయాయి. మానవునికి స్వీయాస్తిత్వం కంటె వేరేలక్ష్య మేమీలేదు. మానవుల్లో కేవలం జీవచైతన్యం కంటె వేరే పరమార్థం ఏమీలేదు.” దీన్నిగురించి పరిశీలించేముందొకవిషయం అందరు అంగీకరించాలి. ఈవిధమైన చిత్రణంలో నిజాయితీలేదని ఎవ్వరూ అనలేరు. ఈ నిజాయితీవల్లనే దీని ప్రాశస్త్యం స్పష్టపడుతున్నది. రచయిత లీవిధంగా చిత్తశుద్ధితో మానవాత్మపరిస్థితి అభివర్ణించడంవల్లనే మానవాత్మాభ్యుదయానికి దారిచూపిస్తున్నారు. అయితే సాహిత్యం తాడూ బొంగరములేని ఈవిధమైన శూన్యవాదంమీద కాలూని నిలవదొక్కుకోవడం కష్టం. రచయిత లెవరైనా గట్టిగా నిజాయితీతో పరిశీలిస్తే ఈ శూన్యవాదం అంతు కనుక్కోవడం చాలా తేలిక. ఈవిధమైన నిజాయితీతో ఈ శూన్యవాదమే శరణ్యమని నమ్మకొన్న రచయితల్లో చాలామంది కింక ఆత్మహత్యతప్ప వేరే గత్యంతర మేమీలేదని స్పష్టపడిపోయింది. మరికొంతమంది కీశూన్యవాదం నిస్సారమనీ, మానవాత్మలో అమూల్యమైన విలువలున్నాయనీ కళ్లకుగట్టినట్టు స్పష్టపడింది. దీనికి సుప్రసిద్ధరచయితల రచనలనించి కొన్ని ఉదాహరణ లివ్వవచ్చును.

వీరిలో మొదటివాడు ఎర్నెస్టుయూంగర్. ఇతడు జర్మనీ రచయిత. తన రచనల్లో ఇతడు శూన్యవాదం అవధులుచూసి చిట్టచివరికది నిస్సారమని గ్రహించి ముమ్ముందుకు పురోగమించాడు.

తన రచనలలో అతడు కార్మికులను (ప్రొలెటేరియన్లు) గురించి చాలా భయంకరంగా చిత్రించాడు. ఇతని రచనలలో వీరొక కొత్తతరహా యంత్ర మానవులు. వీరికి హృదయము, ఆత్మ, మెదడు వంటివేవీ ఉండవు. మన ఆధునిక సమాజం ఇలాంటి యాంత్రికమానవుల నెక్కువగా ఉత్పత్తిచేస్తున్నదని ఇత డభివర్ణిస్తాడు. ఈ యంత్రమానవులందరు ఆయా దేశాల్లో బయలుదేరే అంతర్యుద్ధాలలోను, సామ్రాజ్య యుద్ధాలలోను చక్కగా ఉపయోగిస్తుంటారు. యుద్ధంలో ఆహుతులయిపోవడ మొక్కటే వీరి లక్ష్యం. తదితర నైతికవిషయాలేవీ వీరు పట్టించుకోరు. వీరిలో యాంత్రిక మనస్తత్వం అవధులకు వెళ్ళిపోయి పరిపూర్ణమై ప్రకాశిస్తుంది! మానవాత్మ కింతకంటె వేరే అధఃపతన మేమీ లేదు. హిట్లరు అధికారంలో ఉన్న రోజుల్లోనే యూంగరు ఈ భయంకర శూన్యవాదానికి వీడ్కోలు చెప్పి ఆతరవాత తన రచనల్లో దీన్ని గట్టిగా తూర్పారబట్టాడు.

ఆల్బర్టు కామ్యు అనే ఫ్రెంచి రచయిత రచనల్లోకూడా ఇంచుమించుగా ఇలాంటి పరిస్థితే ప్రత్యక్షమౌతుంది. ఇతడు మొట్టమొదట రచించిన ‘లా మిథ్ సిసీఫ్’ అనే గ్రంథంలో మానవుని కాత్మహత్య తప్ప వేరే గత్యంతరం లేదనే నిరాశావాదం ప్రళయతాండవంతో విహరిస్తుంటుంది.

ది భారతలక్ష్మీ బ్యాంకు లిమిటెడ్.

ఫిక్స్డు డిపాజిట్లు

సం॥కు నూటికి రు. 3-8-0 మొదలు రు. 4-0-0 వరకు వడ్డీతో అంగీకరింపబడుచున్నవి.

సేవింగ్సు బ్యాంకు అక్కౌంట్లు

వీని మీద సం॥ కు నూటికి 2-8-0 చొ॥ న నెలసరి కనీసపు మొత్తములపై వడ్డీ యివ్వబడును.

ధాన్యము, అపరాలు మొదలగు సరకులపై అప్పులు యివ్వబడును.

అన్నివిధములయిన బ్యాంకింగు వ్యాపారములు జరుపబడును. వివరములకు
మా కార్యాలయములందు విచారింప ప్రార్థన.

బ్రాంచీలు:

మచిలీపట్టణం, గుడివాడ; నూజివీడు, విజయవాడ, గవర్నరుపేట (విజయవాడ), నర్సాపురం, రాజోలు, కాకినాడ, రామారావుపేట (కాకినాడ), విశాఖపట్టణం, బొబ్బిలి, కావలి, గూడూరు మరియు 6. గోవిందప్పనాయక్ వీధి, మద్రాసు.

కుష్ఠు ★ బొల్లి

వగైరా మేహ మచ్చలు, సెగ, సవాయి వ్యాధులకు గ్యారంటీ చికిత్స!

ప్రతి సం॥రము వేలాది ప్రజలకు పూర్ణారోగ్యమును, నవజీవనమును ప్రసాదించుచున్నవి.

హిందూదేశమంతట, ఆఫ్రికా, బర్మా, మలయా విదేశములలోను ప్రఖ్యాతిగాంచి విరివిగా వాడబడుచున్నవి

మా ఔషధరాజములే!

నేడే మా ఉచిత సలహాకు,
క్యాటలాగుకు వ్రాయండి.

జి. వి. రెడ్డి & కో

(రిజిష్టర్డు)

"భాస్కరాశ్రమము"

గోపాలపురం : తూ. గో. జిల్లా.

రవి టాయ్‌లెట్స్ వారి

నూతన సంవత్సర అభినందనలతో
రవి టాయ్‌లెట్స్-అందమునకు, వర్చస్సుకు

* **రవి గ్లిజరిన్ సోప్:** ఇందులో స్త్రీల, బిడ్డల శరీరములను, ఆకర్షణీయంగా, సున్నితముగా నుంచుట కుపకరించు గ్లిజరిన్ కలదు. మరియు శరీరము నంటిపెట్టుకొని యుండు మనోహరమైన సువాసన కూడ గలదు. ఇది అన్ని కాలములలో - ముఖ్యముగా వేసవిలో వాడవగినది.

* **రవి వెజిటబుల్ హేరాయిల్:** శిరోజములను విరివిగా, ఆకర్షణీయముగా పెంపొందించును. ఆహ్లాదకరమైన సువాసన కలది.

* **రవి స్నో:** ముఖవర్చస్సు పెంపొందించి, చర్మముయొక్క మృదుత్వమును కాపాడును.

సోల్ ఏజంట్లు: **ది న్యూ స్టార్ & కో**

10. వైద్యనాథ మొదలివీధి, తండియార్పేట, మద్రాసు-21.

అయితే ఆతరవాత వ్రాసిన 'ఫాసిస్టు' అనే రచనలో మానవాత్మను కరుణార్ద్రిత ఒక్కటే ఉద్ధరించగలదనే అభిప్రాయం ఆశాజ్యోతిలా మెరుస్తూంటుంది. దీనివల్లనే జీవితపరమార్థం అవగతం కాగలదన్న అభిప్రాయం కూడా ఈ రచనలో స్ఫురిస్తున్నది.

సుప్రసిద్ధ ఫ్రెంచి రచయిత ఆంద్రే మాల్‌రో రచనల్లో కూడా ఇలాంటి అభిప్రాయాలే వ్యక్తమౌతున్నాయి. ఇతను కొంతకాలం పాటు కమ్యూనిజం అంటే వల్లమాలిన వ్యామోహంతో రచనలు సాగించాడు. కమ్యూనిజంద్వారా నిజమైన మానవ సౌభ్రాత్రం వర్ధిల్లగలదని ఇతడెన్నెన్నో పగటికలలు కన్నాడు. అయితే క్రమంగా ఇతనికి కూడా శూన్యవాదం అంటే బాగా వెగటు బయలుదేరింది. దీనివల్ల క్రమక్రమంగా విశ్వమానవసౌభ్రాత్రం ఒక్కటే శరణ్యమన్న అభిప్రాయం బలపడింది. దీనికి మానవ వ్యక్తిస్వాతంత్ర్య మొక్కటే ముఖ్యసాధనమని కూడా ఇతను గుర్తించాడు. మొట్టమొదట కమ్యూనిస్టు వ్యామోహంలో చిక్కుకొని విముక్తిపొందిన ఇతనికి జాతీయవాద మొక్కటే శరణ్యమని స్ఫురించింది. ఇతని ఇటీవలి రచనల్లో ఈ అభిప్రాయాలే స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నాయి.

పై ఉదాహరణలవల్ల శూన్యవాద ప్రళయంలోంచి విముక్తిమార్గ మొకటి స్పష్టంగా భాసిస్తున్నది. ఈ మార్గమే మానవాంతరాళాల్లో భాసించె ఆశాజ్యోతి.

నేను మున్ముందీ విషయాన్నిగురించే బాగా వివరింపబోతున్నాను.

ఇది ఇలాగ ఉండగా - ఉన్న పరిస్థితులవల్ల విసిగిపోయి విప్లవమార్గా లవలంబించే వారందరిలోను సామాన్యంగా ఒకే విధమైన మానసిక పరిస్థితి కనిపిస్తున్నది. దీనికి తాత్త్విక శాస్త్రీయ వివేచన లేవి కారణాలుకావు. సామాన్యంగా యువకులందరిలోను ఇటువంటి మానసిక పరిస్థితి బయలుదేరుతూంటుంది. నేను విప్లవవాదుల ఆత్మకథలు కొన్ని చాలా జాగ్రత్తగా పరిశీలించాను. వీరిలో కమ్యూనిస్టులు, సోషలిస్టులు, అనార్కిస్టులు, ఫాసిస్టులు కూడా ఉన్నారు. స్వయంగా నాకు పరిచితులైనవారి రాజకీయ జీవితాలుకూడా జాగ్రత్తగా పరిశీలించాను. వీరందరి జీవితాల్లోను ఒకేవిధమైన పరిస్థితులు ప్రత్యక్షమౌతున్నాయి. ఎక్కడైనా కొన్ని విభేదాలున్నా అవి అంతగా పరిగణింపదగినవి కావు.

నిజానికి అంతరాంతరాంతరాల్లో అనూహ్యంగా ఉండిపోయిన కారణాలవల్లనే కన్సర్వేటివులుగానో కమ్యూనిష్టులుగానో మారుతూంటాము. కొత్త విప్లవ దృక్పథం ఒకటి కంటబడగానే ఒక్కసారిగా మతావేశంతో అదే పట్టుకొమ్మగా పట్టుకుంటూ ఉంటాము.

ఈ పరిస్థితుల్లో మన అంతరాంతరాల్లో జరిగే పరివర్తనలన్నీ అతి జాగ్రత్తగా గమనించడం ఒక్కటే శరణ్యంగా కనిపిస్తున్నది.

గడిచిన రెండు మూడు దశాబ్దాల్లోను విప్లవ భావావిష్టులైన యువకుల చరిత్రలు చాలా విచిత్రంగా కనిపిస్తున్నాయి. వీరందరు మానవసంఘం యావత్తూ సమూలంగా కుళ్లిపోయిందనీ దీనికి కార్మికవర్గ నియంతృత్వ మొక్కటే వరప్రసాదమనీ విశ్వసించి ఒక్కసారిగా విప్లవజ్వాలల్లోకి దూకారు. ఈ విప్లవసందేశం పార్టీ అవధులు దాటి క్రమంగా ప్రపంచం అంతటా వ్యాపించింది. అంతకు పూర్వంనించీ వ్యాపించిఉన్న శూన్యవాదానికిది ఒక పెద్ద విముక్తిసాధనంగా మెరిసింది. ఆ రోజుల్లో—ఎలాంటి పరిస్థితుల్లో ఉన్నా—కార్మికవర్గం స్వాతంత్ర్యంవైపు పురోగమించిపోతున్నదనీ దీనివల్ల ఆయాదేశాల్లో నూతనోజ్జీవం కలగలదనీ అందరు విశ్వసించారు. దీనికి కొన్ని తార్కాణాలున్నాయి. మాస్కోలో జారుప్రభుత్వకాలంలో కార్మిక నాయకులను నిర్బంధించడానికి ఒక పన్నాగం పన్నారు. ప్రభుత్వమే పోలీసు శాఖ ద్వారా ఒక కార్మిక సంఘం ఏర్పాటు చేయించింది.

రహస్యంగా దాగిఉన్న కార్మికనాయకు లిందువల్ల బైటబడగలరనీ వారి నందరినీ వెంటనే నిర్బంధించవచ్చుననీ జారు ప్రభుత్వం భావించింది. కార్మికనాయకు లెవరు ఈ వలలో చిక్కుకోలేదుగాని మొత్తంమీద ప్రభుత్వం ఏర్పాటుచేసిన ఈ సంఘమే విప్లవాదర్శాల కాటపట్టై కూర్చుంది. దీనితో ప్రభుత్వం గత్యంతరం లేక వెంటనే దీన్ని రద్దుచేయించింది.

ఇలాంటిసంఘటనలవల్ల కార్మికులంతా విధిగా విప్లవకారకులౌతారని ఆరోజుల్లో అందరు గట్టిగా నమ్మేవారు. క్రమక్రమంగా ఈ నమ్మకాలన్నీ బాగా సడలిపోయాయి. కార్మికనియంతృత్వంవల్ల స్వాతంత్ర్యభానూదయం కలగడంలేదని స్పష్టపడిపోయింది. దీనితోబాటు మానవచరిత్ర విధిగా అభ్యుదయంవైపే పురోగమిస్తున్నదని విశ్వాసంకూడా అంతర్ధానమైపోయింది. నాజీల అధ్వర్యంలో పనిచేసిన బ్రహ్మాండమైన కార్మికసంఘాలన్నీ దీనికి చక్కనితార్కాణాలుగా కనిపించాయి. ఇంకా శలజార్ ప్రభుత్వము పెరన్‌ప్రభుత్వము స్థాపించిన కార్మిక సహకారసంఘాలు, కార్మికసంఘాలు ఈవిషయం మరింతస్పష్టంగా ఋజువు పరిచాయి. ఇవి ఇల్లాగఉండగా కమ్యూనిజం కేవలం బండరాతి నియంతృత్వంగా మారిపోయేసరికి ఇన్నాళ్ళనించీ ఈవిషయంలో నమ్మకం లేనివారికి గూడా పైవిషయంలో గట్టినమ్మకం కుదిరింది. క్రమంగా ప్రపంచంలోని కార్మికవర్గమంతా ఒకేవిధంగా పురోగమిస్తున్నదన్న విషయం కూడా కేవలం మిథ్యయని స్పష్టపడిపోయింది. ఇంతేగాక వర్గచైతన్యంకూడా ఆయావర్గాల సహజపరిస్థితులవల్ల ఉద్భవించేది కాదనీ, ఈ విషయంలో పరస్పరసంబంధ మేమీ లేదనీ స్థిరపడింది.

దీనితో మానవజీవితంలో ఆధ్యాత్మికంగాను రాజకీయంగాను వినూతనమైనదృక్పథం ఒకటి ఏర్పడింది. కార్మికప్రపంచం మానసికంగా భిన్నాభిన్నమైపోయింది. కార్మికులు పరస్పరవిరుద్ధమైన సిద్ధాంతా లేవైనా యథేచ్ఛగా అవలంబించిన ఉదాహరణ లెన్నో ఇటీవలిసంఘటనలలో కనిపిస్తున్నాయి. వీరొకొక్కప్పుడు ఫాసిజం కోసమే తమప్రాణా లర్పించవచ్చును. కొన్నికొన్ని ధనిక దేశాల్లో సమస్తసౌఖ్యాలు అనుభవిస్తూ సుఖంగా కాలక్షేపం చెయ్యవచ్చును.

అయితే బాగా వెనకబడినదేశాల్లోమాత్రం వీరింకా విప్లవవాదుల రాజకీయాధికారదాహాలకు ఆహుతిఐపోయే అవకాశం లేకపోలేదు. కార్మికులసంఖ్యాధిక్యంవల్లనే రాజకీయాల్లో వీరి కింతటి ప్రాముఖ్యం ఏర్పడింది. ఇంతటిప్రాముఖ్యమున్న వర్గం మరొకటి ఏదీలేదు. వీరిమీద మానవజాతిస్వాతంత్ర్యము, భవిష్యత్తు మొదలైన

ఎన్నో ఆదారపడిఉన్నాయి. అయితే ఆయావర్గాలకు ప్రత్యేకచైతన్యా మేనీలేవన్నీ కాగా కేవల మానవచైతన్యమే ప్రధానమైనదని నిర్ణయించుకున్నాము. ఏతావతా తెలిందేమంటే—మనం ఎక్కడి నించి బయలుదేరినా—తిరిగి తిరిగి చివరి కక్కడికే చేరుకున్నాము.

ఈ దశాబ్దాల్లో మానవాత్మ పూర్తిగా కలుషితమైపోయింది. శూన్యవాదం క్రమక్రమంగా పై తరగతులవారి దిగ్గిరించి కింది తరగతుల వారిదాకా వ్యాపిస్తున్నది. క్రమంగా కార్మికులలో కూడా ఈ విషబీజాలు వ్యాపిస్తున్నాయి. అప్రతిహతమైన అధికారం సంపాదించడము, దానివల్ల ఎలాగో అలాగ పైకి నెట్టుకుపోవడము ఇవే శూన్యవాద సిద్ధాంతానికి పరమలక్ష్యాలని అనుకున్నాము. నేడివి ప్రపంచం అంతటా విలయతాండవం చేస్తున్నాయి. మనలో దాగిఉన్న భీరుత్వంవల్లనైతేనేమి, వాదపాండిత్యంవల్లనైతేనేమి చరిత్రగతి యావత్తు విజేతల పరంగానే ఉన్నదని ఉద్ఘాటిస్తున్నాము. అసలైన శూన్యవాద సారాంశం అంతా ఈ సిద్ధాంతంలో మూర్తీభవించింది. దుర్బలులు, పరాజితులు, అందరు కేవలం గోష్ఠిలోనాకే పరాజితుడై పోయినంత మాత్రాన ట్రాట్స్కీని కేవలం దోషిగా జమకట్టడం న్యాయ్యమేనా? హైడ్రోజను బాంబు లెక్కువగా ఉన్నాయని ప్రపంచాన్ని భయపెట్టే వారిలోనే న్యాయం అంతా కరడుగట్టుకు కూర్చున్నదా?

చిన్నతనంలో మనం అందరము మన చుట్టూరా ఉన్న దుర్భరపరిస్థితులు చూసి భరించలేక అనేక విప్లవపంథా లవలంబించాము. ఈ పంథాలలో మనలో చాలామంది కార్మికులతో తాదాత్మ్యం వహించారు. అయితే ప్రపంచంలోని కార్మికు లందరిలోను ఈ రోజుల్లో అనేకమైన విభేదా లేర్పడ్డాయి. వీరందరు ఏదో మహత్తరమైన చారిత్రకాభ్యుదయ మార్గంలో పురోగమిస్తున్నారన్న సిద్ధాంతంకూడా నేల కూలిపోయింది. కళ్లు మూసుకుని వీరి వెంటబడేవారంతా తమ లక్ష్యం చేరుకుంటారనే నిశ్చయమేదీ కనిపించడంలేదు. మనుష్యుల సంగతి కెళ్ళాలంటే కాయలు కాచిన చేతులకంటె కళ్లలోని దాపులే ముఖ్యమౌతున్నాయి. ఇంతకీ మనం తేల్చుకోవలసిన ముఖ్యవిషయం ఇది—కార్మిక నిర్బంధ కారాగారాల్లో పడి మూలుగుతున్న నిర్భాగ్యులు కొంచ లున్నారు. వారిని ఖైదుల్లో నిర్బంధించిన విజేతలు కొందరున్నారు!

ఈ పరిస్థితిలో మన మిప్పుడెవరివైపున్నామో స్పష్టంగా నిర్ణయించుకోవాలి. ఈ సమస్యతో మనకేమీ సంబంధం లేదని మాట్లాడకూరుకోవడంవల్ల ప్రయోజనమేమీ లేదు. ఈ కార్మికు లందరిని ఉరికంబాల కెక్కించడానికి సిద్ధంగాఉన్న నియంతలందరు మీరేవైపు నున్నారో నిక్కచ్చిగా తేల్చి చెప్పవలసిందని మనల్ని మాటిమాటికీ నిర్బంధిస్తున్నారు. ఇందువల్ల నేనున్నది ఉన్నట్టు తేల్చి చెప్పకతప్పదు. మనం ఈనాడు స్వాతంత్ర్యం పేరిట బీదప్రజలను గాని, బీదప్రజల పేరిట మన స్వాతంత్ర్యం గాని బలివెయ్యడం లేదని స్పష్టంగా ఉద్ఘాటించాలి. బీదల భుజాలమీదనించి పైకెక్కి అధికారం చేజిక్కించుకున్న నియంతలకోసం మన స్వాతంత్ర్యం బలివెయ్యడం కేవలం అన్యాయమని మనం అందరము గ్రహించాము, కనక స్వాతంత్ర్యంకోసం తమ సర్వస్వము అర్పించి కారాగారాల్లో మగ్గుతున్న వారి పక్షాన నిలబడడమే నేటి మన ధర్మము!

మానవత్వం పేరిట దారుణాలెన్నో జరుగుతూండడంవల్ల మన నినాదం మానవతావాదమే నిరర్థకమేమో అని స్ఫురిస్తున్నది. ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లో ఇలా గనిపించడం సహజమే గాని ఇంతకంటె శుభోదర్కమైన కాలంలో కనుచూపు మేరలోనే ఉన్నదని ఆశిద్దాము. ప్రస్తుతం మానవజాతి పూర్తిగా వికలమైపోయింది. ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లో మనకు కొన్ని దృఢవిశ్వాసాలున్నాయని గాని లేవని గాని అనలేము. అల్లాగని కేవలం నైరాశ్యవాదం మన మవలంబించడం లేదు.

ప్రస్తుతం మనపరిస్థితి ఈ క్రిందివిధంగా సంగ్రహించవచ్చును. క్రైస్తవ సిద్ధాంతంలోని ప్రధాన సిద్ధాంతాలకు మన విశ్వాసాలకు చాలా దగ్గరసంబంధం కనిపిస్తున్నది. ఈ విశ్వాసాలు మానవాంతరాళాల్లో అంతర్గర్భితంగా ఉన్న అమూల్యనిధులు. అయితే ఈ విశ్వాసాలనుసరించి ఖచ్చితంగా ఉద్ఘాటించడానికి తగిన అర్హత నాకు లేదని విన్నవించుకొంటున్నాను. కాగా ఇది ఒక విధమైన నమ్మిక మాత్రమే. ఆల్బర్టు కామ్యు చెప్పిన కరుణార్ద్రితకంటె ఇది ఉదాత్తమైనది. దీనివల్ల మనం సర్వ స్వతంత్రులమనీ మనపై ఎంతో గురుతర బాధ్యత ఉన్నదనీ ఇతరుల అంతరాంతరాల్లో నిహితమైన అమూల్య సత్యాలవగాహన చేసుకోవలసిన ఆవశ్యకత ఎంతైనా ఉన్నదనీ స్పష్టపడుతున్నది. ఈవిధమైన మానవాంతరాత్మల సమ్మేళనంవల్లనే విశ్వమానవ సౌభ్రాత్రం ఏర్పడగలదు. బీదప్రజలంటె మనలో కలిగే ప్రేమ దీనివల్లనే వికసిస్తున్నది. ఇది స్వార్థపరత్వంవల్ల జనించిన ప్రేమ కాదు. లక్షలాది నిర్భాగ్యులు దారిద్ర్యంతో బాధపడుతూంటే సహించి ఊరుకోడంలో మానవత్వమేమున్నది? ఇతరుల యాతనలు మనకేమీ పట్టనట్టూరుకోవడమంత అవినీతి అనేది కాని మరేది లేదు. అయితే ఇదంతా అధికార రాజకీయాల కోసమే అనిమాత్రం అపార్థం చేసుకోకూడదు. నిస్సహాయులైన బీద జనాన్ని తమ అధికార సౌధారోహణాలకు మెట్లుగా ఉపయోగించడంకంటె ఘోరపాతకమేదీ లేదు!

అయితే మనకున్న సమస్యలన్నీ పరిష్కరించే ఘోషాయీ చిటికలేవీ మనదగ్గర లేవు. కాగా ఈ యథార్థ జ్యోతిలో జీవించడమొకటే ప్రస్తుతం మన కర్తవ్యం.

ఆకాశం అంతా నేడు గాఢాంధకార బంధురంగా ఉన్నది. ఉన్న వెలుగులో ఎటు పోవడానికీ దారి కనిపించడం లేదు!

ప్రస్తుతం మన ఆధ్యాత్మిక పరిస్థితినిబట్టి కేవలం ఆత్మరక్షణతోనే సంతృప్తిపడడం గాని అహంభావంతో మైమరచిపోవడం గాని తగదు. ఇదే మన ప్రస్తుత పరిస్థితి!

అయితే మానవు లొకరొకర్ని అంతరాంతరాల్లో కంటా అవగాహన చేసుకునే ఆప్యాయత, ప్రేమ ఉన్నంతకాలము—నైరాశ్యానికిక తావే లేదు!

'ఎన్‌కౌంటర్' పత్రిక నుండి.

కథానిక:

మర్యాదస్థుడు

"శా ర ద"

1

సుబ్బన్నగారు వాకిట్లో కుర్చీలో కూర్చుని పెద్ద ఉత్తరాది పొగాకుచుట్ట వెలిగించి కాల్చుతున్నారు. ఏదో తీవ్రమైన ఆలోచనలో మునిగివున్నారాయన. చిరుచీకట్లు కమ్ముకుంటున్నవి. ఆయన ఆలోచనలు చప్పున తెగిపోయినాయి. వసారా దిగువున ఆసందులోకి అతికష్టంమీద మెల్లిగావొచ్చి ఆగింది గుర్రపుబండి; కొంత మసకబడితే దూరపుదృష్టి బాగా ఆననికారణంవల్ల సుబ్బన్నగారు, ఆవేళటప్పుడు తనకోసం వొచ్చేవాళ్లెవరా అని ఊహించటానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. ఇంతలోనే ఆయన పెద్దకూతురు ఊర్మిళ లాంతర్ వెలిగించి పట్టుకొచ్చి వసారాకున్న తీగెకి వెళ్లాడేసి పోయింది.

గుర్రబ్బండీనించి టౌన్ సబ్ఇన్స్పెక్టర్ సదాశివరావుగారు దిగి గంభీరంగా అంగలేస్తూ రెండుమెట్లెక్కి "ఏం సుబ్బన్నగారు, వంట్లో కులాసా!" అంటూ అటూఇటూ చూశాడు ఎక్కడైనాకూర్చోటానికి ఏదైనావుందా అని.

సుబ్బన్నగారు "ఓహో...హో! ఇన్స్పెక్టర్ గారా, అలా కూర్చోండి" అన్నారు చాలా గౌరవపురస్సరంగా. సుబ్బన్నగారి తెల్లగా నెరిసినగిరజాలు—ఇంకా అంతబాగా నెరవని మెలితిరిగిన మీసాలూ నిశాలమైన నుదురూ మెరిసేకళ్ళూ, ఆయన వయోధికత్వాన్ని—దృఢత్వాన్ని వ్యక్తంచేస్తాయి. ఆయన "అమ్మాయి! ఇంకో కుర్చీ తెచ్చి ఇలావెయ్యమని చెప్పు నాగన్నతోటి!" అని కేకవేశారు.

వెంటనే ఇంకోకుర్చీని తెచ్చి నాగన్న అన్న పనివాడు వసారాలో వేసివెళ్ళాడు. ఇన్స్పెక్టర్ గారు, "మీతో కొంత అంతరంగికంగా మాట్లాడాలని వచ్చాను. ఇక్కడ మాట్లాడవచ్చా, లోపలికి పోదామా!" అని ప్రశ్నిస్తూ కూర్చున్నాడు.

సుబ్బన్నగారికి ఇన్స్పెక్టర్ రాకకైన కారణం మెరుపల్లే స్ఫురించింది; అయితే అలా తనకావిషయం తెలిసినట్టుగా ఏభావాన్ని ప్రదర్శించకుండా, "మీకు అభ్యంతరమైతే లోపలికే వెళ్దాం." అన్నారు.

ఇద్దరూలోపలికెళ్లారు. మేడ లోపలిభాగంలో ఓగదిలోకెళ్ళి కూర్చున్నారిద్దరూ.

"సుబ్బన్నగారూ మొహమాటం లేకుండా అడుగుతున్నా ననుకోండి. ఇది నావిధి. ఆటెన్ సోమన్న ఎక్కడ దొరుకుతాడో మీరే చెప్పాలి!" అన్నాడు ఇన్స్పెక్టర్ గారు చాలా మైత్రిగా.

సుబ్బన్నగారి మసకబారినకళ్లల్లో కాంతి మెరిసింది, గదిలోని లాంతర్ వెలుగులో. "సోమన్న ఎక్కడ వుంటాడో నాకెలా తెలుస్తుంది! అయినా ఇప్పుడేం అంతఅవసరంవొచ్చింది వాడితోటి?" అని అడిగారాయన.

గదిబైట ఎవరూ తమ సంభాషణని రహస్యంగా వినడంలేదని స్థిరపరుచుకోడంకోసం ఇన్స్పెక్టర్ గారు ఒకసారి వాకిట్లోకి తొంగిచూసి "మీకు తెలియకపోవడం అంటే నమ్మశక్యంకాదు. మీరూ సోమన్న పరిచితులని అందరికీ తెలుసును, ఆపైసంగతులన్నీ నేను చెప్పేదేముంది? సోమన్నమీద పోలీసుశాఖ హత్యానేరంమోపి అతనికోసం తిరుగుతున్నారు. మీకేమైనా తెలుసుననీ, న్యాయం జరగటానికి తోడ్పడతారని అనుకుంటూ నేను ఇక్కడికివచ్చాను!" అన్నాడు ఇన్స్పెక్టర్ గారు.

సుబ్బన్నగారు రెండునిముషాలు ఇన్స్పెక్టర్ వంక చూస్తూ కూర్చున్నారు. ఆతర్వాత మాటలు పెగిలి బైటికివచ్చాయి. "హత్యానేరమా! ఏంహత్య—ఏంకథ!" అని ప్రశ్నించాడు కొంచెం వొణుకుతున్న గొంతుకతోటి. అయితే ఈ సందిగ్ధత ఒకక్షణం మాత్రమే. తిరిగీ ఆయన యథాప్రకారపు గాంభీర్యంతోటి ఇన్స్పెక్టర్ గారిజవాబుకై నిరీక్షించసాగారు.

ఇన్స్పెక్టర్ "మెరకవీధిలో అతని ఉంపుడుగత్తెని చంపేసి వెళ్లాడు నిన్నరాత్రి! చాలా ఘోరమైనసంఘటన; బరిసెపెట్టి ఇటునుంచి అటుదిగేట్టు పొడిచి చంపేశాడు...వాడే పొడిచాడనేది స్పష్టం. వాడి ఉంపుడుగత్తె తల్లి చూస్తూవుండగానే జరిగింది...మీరు కొంత వాడిజాడ మాకు చెప్పాలి. సుబ్బన్నగారు, "సోమన్నతోటి పరిచయం వుంది నిజమేగాని అతని నివాసం ఎక్కడో ఏమిటో నాకెలాగ తెలుస్తుందండి?" అన్నాడు నిర్లిప్తంగా.

ఇన్స్పెక్టర్ గారు, "మీకేమీ తెలియదనే అంటారా! అయితే నేనిక్కడికి రావడం వ్యర్థమే!" అంటూ లేచాడు.

"క్షమించండి ఇన్స్పెక్టర్ గారూ! నాకేమీ తెలియదండి" అన్నారు సుబ్బన్నగారు ఇన్స్పెక్టర్ గార్ని వాకిలిదాకా వొచ్చి వొదిలిపెట్టి. జట్కా సాగిపోయింది గతుకుల రోడ్డుమీద.

లోపలికి వచ్చిన సుబ్బన్నగారు ముందు గదిలో మంచంమీద కూలబడ్డారు. ఆయన భార్య లోపల్నించి ఆదుర్దాగా వొచ్చి "ఇన్స్పెక్టగారేమన్నా రేమిటండి?" అని ప్రశ్నించింది.

సుబ్బన్నగారు, చాలా చిరాకుగా, "పోనీవే వెధవ గోల! ఆటీన్ సోమన్న ఉంపుడుగత్తెను ఖూనీ చేశాట్ట. పోలీసువారు నన్నడగడానికి వచ్చారు, వాడెక్కడ దొరుకుతాడూ అని! బాగోలే! నాకేం తెలియదని పంపించేశాను!" అన్నారు.

ఆయన పెద్దకూతురూ, చిన్నకూతురూ, భార్యా ఇక నేమీ మాట్లాడకుండా ఉండిపోయినారు. లాంతిర్ వెలుగు ప్రసరించని మూలలవైపు చూస్తూ ఆలోచనలో పడిపోయినారు సుబ్బన్నగారు.

2

ఆటీన్ సోమన్న అంటే ఆరోజుల్లో రాజమండ్రి పట్నంలోనూ చుట్టుపక్కల గూడా అందరికీ హడలే. ఈ భయం నివారించడానికి పోలీసులు సోమన్నని జైల్లో పెట్టాలని అనేక తడవలు ప్రయత్నించారు గాని—అతనిమీద ఏ నేరమూ రుజూ కాకపోవడంతోటి ఏమిన్నీ చెయ్యలేక పోయినారు. సోమన్న ఎక్కణ్ణించి వొచ్చాడో ఎవరికీ తెలియదు. ఎప్పుడూ గ్లాస్కో మల్లుపంచె కట్టి, అరిచేతులదాకా పెద్దాపురం సిల్కు తొడిగి, టర్కీ టవల్ తలకు చుట్టాడు. భారీమనిషి; ఎర్రవారైన కళ్ళు. చామనచాయ. కోర మీసాలు నిగనిగలాడుతూ మొహాని కెంతో గాంభీర్యాన్నిస్తాయి.

సోమన్న చీట్లపేకలో ఘటికుడు. ఒకప్పుడు, అతను ఆటీన్ తురుపుముక్కతోటి ప్రత్యర్థుల్ని చిత్తుగా ఓడించి వున్నాడు. అప్పణ్ణించే అతనికి ఆటీన్ సోమన్న అనే పేరు స్థిరపడిందని ఆ చుట్టుపక్కల చెప్పుకుంటారు. సోమన్న రాజమండ్రి పరిసరాల్లో రహస్యంగా చీట్లపేకలాడే ప్రదేశాల్లోకి వెళ్లి చీట్లాడే జీవనం చేస్తూ వుండేవాడు అతను ఆ ప్రాంతాలకొచ్చిన కొత్తల్లో. కొద్దిరోజుల్లోనే అతడు దొంగతనాలు చేస్తున్నాడనీ, భయస్తుల్ని—ఏం? ధైర్యస్థుల్ని సైతం బెదిరించి డబ్బులు గుంజుతున్నాడనీ వదంతులు వ్యాపించాయి. వీట్ని వదంతులుగానే భావించారందరూ. వేటినీ రుజూ చేసుకోలేకపోయినారు పోలీసులు.

మొత్తంమీద సోమన్న అంటే అందరికీ లోలోపల ఒక బెదురు స్థిరపడిపోయింది. కొన్ని సంఘటనలవల్ల సోమన్న ధైర్యసాహసాలు ప్రజలకి తెలియడంతోటి ఈ బెదురు పెరిగింది. గోదావరి ఉధృతమైన వరదలో ప్రమాదవశాత్తు పడిపోయిన ఐదేళ్ళ పిల్లని అతడు ప్రాణాలకి తెగించి గోదావరిలోకి దూకి రక్షించి వొడ్డున వేశాడు; ఆ నిమిషాన గోదావరిలోకి దూకడానికి గజ ఈతగాళ్లు సైతం వెనకంజవేస్తారు.

ఒకసారి చీట్లపేక తగాదాలో తనమీదికి వొచ్చిన ముగ్గురు ప్రత్యర్థుల్ని గుండపిండిగా కొట్టాడతను; అప్పణ్ణించీ అతనంటే ఊళ్లోనే కాకుండా, 'రౌడీ'లనతగ్గవారు గూడా జంకి మర్యాదగా ప్రవర్తించసాగారు.

అటువంటప్పుడే ఒక చిత్రమైన సంఘటన జరిగింది.

రాజమండ్రిలోనే ఆర్యాపురం ప్రాంతంలో ఒక ఇరుకు సందులో పోలీసుల కభేద్యంగా వుంటూవచ్చిన ఒక చీట్లపేకలాటే కేంద్రంవుండి; అది పెంకుటిల్లు. ఇంట్లోనే చెక్కలతోటి అటకలాగా ఒక అంతస్తు కట్టి, దానికి నిచ్చెన వేశారు; నిచ్చెన మెట్లెక్కి పైకివస్తే విశాలమైన గది వుంటుంది. ఈ గదిలో—నెలకు పది రోజులు జోరుగా చీట్లపేక సాగుతూవుంటుంది. చుట్టుపక్కల పెద్ద పెద్దవారే ఇక్కడ పోగై వేలకొలదీ డబ్బు పణం పెట్టి చీట్లాడుతారు.

ఆ పెంకుటిల్లు పైనించి చూడడానికి చాలా నిరపాయకరమైనదీ, పాతబడ్డ కొంపానూ. దానిలో చిన్న హోటలున్నది. ఒకనాడు సాయంత్రంవేళ; కిందహోటల్లో సామాన్యులు కూర్చుని కాఫీలు తాగుతున్నారు. పైన అప్పుడే ఆట మొదలెట్టారు. ఈతాకుల చాపపరిచి దానిమీద ఏడెనిమిదిమంది కూచున్నారు; అందరూ బాగా డబ్బులు వుండీ వేరే పనిపాటలు లేని రకం; చేతులకి ఉంగరాలు మెరుస్తున్నాయి. జరీఅంచు కండువాలూ సిల్కుపంచెలూ వొంటిమీంచి జారిపోతున్నాయి. కత్తెరమార్కు సిగరెట్లు పొగతోటి వాతావరణం వూపిరాడకుండా వుంది. వాళ్ళ తలలమీద పెద్ద లస్టర్ లైటు వెలుగుతోంది. ఈ సమాజంలో సుబ్బన్నగారూ వున్నారు. ఆయనగారుకూడా అప్పుడప్పుడు వొచ్చి చీట్లాడ్డం కద్దు.

చీట్లాటకు ఇంకో చెయ్యి తక్కువ. అతనింకా రాలేదేమని మిగతా ఆటగాళ్లు ఎదురుచూస్తున్నారు. అంతక్రితం, ఆటీన్ సోమన్న అంటే ఎవరో చూడనివాళ్లూ, అతనంటే గొప్పగా చిత్రించుకుని అతన్ని చూడాలని అభిలాష మిక్కుటంగా గల వాళ్లూ అక్కడ ఎదురుచూస్తున్నారు. అందులో సుబ్బన్నగారొకరు. ఆయన, తనపక్కన కూచున్న ఒకాయనతోటి, "ఏమండి సింహాచలంగారు, సోమన్న ఎప్పటికొస్తాడు!" అని ప్రశ్నించారు;

సింహాచలం, "ఈపాటికి వస్తూనేవుండాలి. అతనులేంది ఆట వుషారుగా వుండదు!" అన్నాడు.

ఏడుగంటలు దాటాక ఆటీన్ సోమన్న వొచ్చాడు పైకి. అతను అందర్నీ ఒకసారి కలయజూశాడు; సుబ్బన్నగార్ని చూసినప్పుడెందుకో అతని నొసట ప్రశ్నార్థకం, ఆశ్చర్యార్థకం కన్పించాయి. అయితే వీటిని బలవంతంగా అణిచేసుకుని ఆటలోకొచ్చి కూర్చున్నాడతను.

అతన్నిదివరకే చూడాలని అభిలాషగలవారు, గొప్ప హీరోను చూసినట్టు చూశారు. సుబ్బన్నగారు ఒకటి రెండు నిమిషాలు అతన్ని రెప్పవాల్చకుండా చూశారు; తర్వాత సాఫీగా ఆటలో నిమగ్నమైపోయినారు. అరగంటసేపు ఇలాగే సాగింది ఆట మౌనంగా.

ఆ తర్వాత డబ్బులు ఎవరెవరివ్వాలో, ఎవరెవరు పుచ్చుకోవాలో అదే పంపిణీ వ్యవహారం జరిగింది. ఈ ఆటలో సోమన్నకొచ్చే లాభం కన్పించలేదు, సుబ్బన్నగారు కొద్దిగా గెలుచుకున్నారుగూడా. సోమన్న రెండో ఆటకు ఉషారుగా వున్నాడు. డబ్బులు ప్రతి ఆటగాని ఎదట చిన్న చిన్న కుప్పలుగా పోసుకుని

కూర్చున్నారు. నిజానికి అక్కడ ఆడేవాళ్లు కేవలం కోసం ఆడు తున్నారో దాన్నే అతి నిర్లక్ష్యంగా కాళ్ళకింద కి తోసి—ఆడు తున్నారు. ప్రతివారి పక్కన సిగరెట్ పీకలగుట్ట ఒకటే నిప్పుల పొగ ఒకటే తయారౌతోంది.

రెండో ఆట ముగిసేవరకూ 8 గంటలయింది. ఆటచివర సోమన్న అకస్మాత్తుగా మహోగ్రుడై లేచి తన ప్రత్యర్థి ఒకాయన మీద విరుచుకుపడ్డాడు. ఆట అకస్మాత్తుగా ఆగిపోయి మరునిమిషం ఆ చెక్కల గది రణరంగం అయింది. "ఏమిటి? ఏమిటి?" అని అందరూ కలసి వాళ్ళిద్దర్నీ విడదియ్యడానికి ప్రయత్నించారు. సుబ్బన్నగారు ఏమీ మాట్లాడకుండా ఒకపక్క గోడకానుకుని ఈ ద్వంద్వ యుద్ధాన్ని పరికిస్తూ నిలబడివున్నారు.

సోమన్న తనతోటి సమబలుడైన తన ప్రత్యర్థిని కిందపడేసి తల చెక్క కుర్చీకేసి బలంగా బాదుతున్నాడు. ఇలాగే ఇంకో పదినిమిషాలు సాగితే ఎలావుండేదో...మిగతా సభ్యులందరూ నిశ్చేష్టులై నిలబడివున్నారు ఏమీతోచక, ఏమిటో అర్థంకాక.

ఈ సమయాన, సుబ్బన్నగారు అకస్మాత్తుగా తాను నుల్చున్న చోటినించి గబగబ రెండడుగులు ముందుకు వేసి, సోమన్న చొక్కాని మెడదగ్గిర పట్టుకుని బలవంతంగా పైకి లేపి నుల్చోపెట్టారు; ఆయన మొహం మాత్రం ఏమీ మార్పు చెంద లేదు. "సోమన్నగారు! దయచేసి ఈ ద్వంద్వయుద్ధం మానేసి ఏం జరిగిందో మాకూ చెప్పండి!" అన్నారు.

సోమన్న ఒక్కసారి బెబ్బులి లాగా హుంకరించాడు; కాని సుబ్బన్నగారి వేపొకసారి తేరపారిచూసి చప్పున ఉద్రేకం తగ్గించేసుకున్నాడు; తిరిగి తన కాళ్ళకింద లేవటానికి ప్రయ త్నించుచున్న ప్రత్యర్థివేపు అసహ్యంగా చూస్తూ, "దొంగవెధవ. దొంగముక్క జేబులో పెట్టుకొస్తాడా పెద్ద ఆటకి! మీరు అడ్డం రాకపోతే ప్రాణం తీసేవాణ్ణి!" అన్నాడు. అతని మాటల్లో అసహ్యమే ధ్వనించిందిగాని మొదట్లోవున్న కోపావేశం ఉద్రేకం లేవు.

అక్కడి సమావేశమైనవాళ్లకి సోమన్న యుద్ధం విరమించి నందుకూ ఆశ్చర్యం కలగలేదు; ప్రత్యర్థి దొంగముక్కతోటిఆట ఆడినందుకూ కోపంరాలేదు. ఊరంతా గజగజలాడే సోమన్నని— సుబ్బన్నగారు పిల్లినిపట్టుకున్నట్టు పట్టుకుని లేవదీసి అతన్ని ఒక క్షణంలో లొంగదీశాడేమిటి! అందులోనూ వెనకా ముందు పరి చయమైనాలేని వ్యక్తిని! అని ఆశ్చర్యం వేసింది వాళ్ళకు.

ఆ వేళటకి ఆట విరమించారు వాళ్లు. దెబ్బతిన్నవాడిదగ్గిర ఒక ఇస్పేటుఆసుముక్క దొరికింది. అతన్ని అంతటితో వదిలేశారు. వెళ్లేప్పుడు, సుబ్బన్నగారు అందరిదగ్గరా మామూలుగానే శెలవు తీసుకున్నారు. అట్లాగే, సోమన్నతోగూడా, "సోమన్నగారు, వెళ్ళొస్తా." అన్నారు గంభీరంగా.

సోమన్న నిచ్చెనమెట్లు దిగుతూన్న ఆయనవంక వింతగా చూస్తూ తలవూపాడు. తర్వాత ఐదారునిమిషాలు నిశ్శబ్దంగా నిలబడి పోయినాడు. సుబ్బన్నగారిమాపులు అతనిహృదయాన్ని తీవ్రంగా కలిచివేసినట్టయింది అతనికి.

3

ఆతర్వాతగూడా ఇలేటువంటి ఆశ్చర్యకరమైనట్టుగా కొన్ని సంఘ టనలు జరిగాయి. ఆటేవసోమన్న ఇంకెవ్వరిని లెక్కచెయ్యడు; ఇంకెవన్నాయినాసరే వాళ్లి పెద్దా చిన్నా అనే తారతమ్యం చూడ కుండానే వ్యవహరిస్తాడు. మరి సుబ్బన్నగారొచ్చి "ఏమిటి సోమన్నా!" అని కొంచెం కళ్లెర్రచేస్తేచాలు స్తబ్దుగా నిలబడి పోతాడు!

సుబ్బన్నగారి పంత అతనికి! ఊరివారికీ, సోమన్న స్నేహ బృందానికీ ఇది ఆశ్చర్యం కలిగించింది. సోమన్న సుబ్బన్నగారి విషయమై ఎక్కడా ఏమీ నోరుమెదపడు; సుబ్బన్నగారూ అంతే; ఎవరైనా సోమన్నగురించి ఏమైనా అంటే, "పోనీండి రౌడీవెధవ! వాడికిదడుస్తారేమిటి!" అని హేళనగా నవ్వి ఊరు కునేవారు.

కాని మిగతావాటిపరిస్థితు లంత తేలికగా లేవు. సోమన్న పలుకుబడి అలాగేవుంది. అతనువెళ్లి అడగటం తరవాయి ఎవ్వడూ ఎవరికి కానీ ఇవ్వని లబ్ధులుగూడా పదీ పరకా మారుమాట్లాడ కుండా ఇచ్చేస్తారు; చీట్లపేకసమాజాల్లోనూ అతని పలుకుబడి యథాప్రకారం సాగిపోతోంది.

ఒకనాడు సోమన్న నడి బజారులో ఒకాయనమీద కలియ బడ్డాడు. పోలీసులొచ్చి విడదీశారు ఇద్దర్నీ. సోమన్నని స్టేషన్కి పట్టుకుపోయారు. రెండోవతను బాగా డబ్బున్నవాడుకావటంతోటి సోమన్నకి ఎలాగా ఆరునెలలయినా ఖైదు తప్పదు అని అనుకున్నా రంతా.

కాని, సుబ్బన్నగారిచెవిని ఈమాట పోకగానే ఆయన స్వయంగా స్టేషన్కివెళ్లి సోమన్న 'భావిసద్వర్తన'కి తాను పూచీ బడి అతనికి జైలు తప్పించి విడిపించుకువచ్చారు. ఇంతకీ పోలీసు స్టేషన్లోగాని, బైటకు వచ్చాకగానీ ఆ ఉభయులూ ఒక్కమా టయినా మాట్లాడుకోలేదు.

అదివరదాకా పోలీసుల్నిగూడా ధిక్కరిస్తూ — హుంక రిస్తున్న సోమన్న చప్పున చల్లబడి సుబ్బన్నగారితోటి బైటికి వచ్చే శాడు. పోలీసుస్టేషన్లో ఇన్స్పెక్టర్‌గూడా ఆశ్చర్యపోయినాడు; ఏమిటిది? సుబ్బన్నగారంటే సోమన్నకి భయమా? గౌరవమా?

మరి సుబ్బన్నగారికి సోమన్న అంటే ప్రేమ ఎందుకో?

ఇన్ని ప్రశ్నలూ సోమన్న తన ఉంపుడుగత్తెను ఖూనీచేసి పారిపోయినవాడు పోలీసులకి కలిగాయి. అందుచేతనే ఇన్స్పెక్టర్ గారు సుబ్బన్నగార్ని కలుసుకొని సోమన్నగా రెక్కడవుంటాడో అని అడిగి వెళ్ళాడు...'సద్వర్తన'కు పూచీ అంతే మరి!

ఇన్స్పెక్టర్ సదాశివరావుగారు మర్నాడు సుబ్బన్నగా రింటికివచ్చి "సోమన్న దొరికేవరకు మిమ్మల్ని..." అన్నాడు. సుబ్బన్నగారు 'సరే' అని బయల్దేరారు మారుమాట్లాడకుండా. దీని అర్థమేమిటో తెలిసిన ఆయనభార్యా ఇద్దరుకూతుళ్లూ లోలోపల కుమిలిపోతున్నారు. సోమన్న దొరక్కపోతే! వాడు పరమదుర్మా

ర్గుడు; ఏమైనా చెయ్యడానికి సాహసుడు. అతనికి 'సద్వర్తన'కి ఈయన పూచీపడటమేమిటి!...వాళ్లి దైవాన్ని ప్రార్థిస్తూవుండటం తప్ప వేరే గత్యంతరం లేకపోయింది.

ఈ సంఘటనగురించి ఊళ్లోగూడా రకరకాల ఊహలు వ్యాపించాయి. తలా ఒక మాట అనుకుంటున్నారు. "ఇంక సోమన్న కనపడతాడులా? వొట్టిమాట" అన్నా రందరూ ఏకగ్రీవంగా.

"సుబ్బన్న గారి కెందుకొచ్చింది ఆ రౌడీ వెధవతోటి? వా డెవడూ, ఈయన ఎవరూ? పరువుగా బతికేవాడిల్లా ఇదొక గండం తెచ్చిపెట్టుకున్నాడు నెత్తికి" అన్నారు సుబ్బన్న గార్ని ఎరుగున్న వాళ్లు.

అయితే సుబ్బన్న గారు మాత్రం నోరు మెదపలేదు; జైల్లో అధికార్లు ఏమేమో ప్రశ్నలు వేశారు; వేటికన్నీ ఆయన జవాబివ్వనే లేదు.

రెండు రోజులు జరిగిపోయినాయి. సోమన్న జాడ పోలీసుల కేమీ అంతు పట్టలేదు.

4

మూడో రోజు మధ్యాహ్నం రెండు గంటలప్రాంతాల సోమన్న స్టేషనుదగ్గిర ప్రత్యక్షమైనాడు. సరాసరి హుందాగా లోపలికి నడిచివచ్చిన అతణ్ణి చూసి ఇన్స్పెక్టర్ గారు చకితుడైనాడు. పక్కనే నిలబడివున్న పోలీసు తుపాకీ గురి చేసుకున్నాడు గూడా. కాని సోమన్న "ఏం ఇన్స్పెక్టర్ గారు! సుబ్బన్న గార్ని జైలులో పెట్టారటే, నాకు బదులు! నాకిందాక తెలిసింది. ఆయన్నొదిలండి. ఇదిగో నే నొచ్చాగా!" అన్నాడు, ధైర్యంగా రెండు చేతులూ చాచి.

ఇన్స్పెక్టర్ అతని చేతులకి 'పోలీసు కంకణాలు' తగిలించి, "మరి నీకు ఆయన జామీన్ ఉన్నాడుగదూ?" అన్నాడు.

"ముందు ఆయన్ని వొదలండి" అని అరిచాడు సోమన్న ఉద్రేకంతోటి.

"మరెందుకు పారిపోయావు రెండు రోజులనించీన్నీ?" అంటూ ఇన్స్పెక్టర్ సుబ్బన్న గార్ని వొదిలటానికి కావల్సిన ఉత్తర్వులు జారీచేశాడు.

ఇంతకీ ఇన్స్పెక్టర్ గారికి ఈ విచిత్రం అర్థం కానేలేదు. సుబ్బన్న గారిని విడిపించటంలో సోమన్న కింత ఆసక్తేమిటి?

పది నిమిషాలలో సుబ్బన్న గారు బైటకొచ్చారు. ఆయన మొహం తేటగా లేదు. తీవ్రమైన బాధతోటి ఎర్రబారి వుంది. సోమన్న ఆయన వొస్తూవుంటే తలొంచుకున్నాడు. సుబ్బన్న గారు, చెరోకవేపునా పోలీసులతోటి మధ్యని నిలబడ్డ సోమన్నని చూడగానే ఉద్రేకం పట్టలేక "ఏం బతుకురా నీది! సోమన్నా! చివరికి ఖూనీకోరువి గూడా ఐనావు!" అన్నారు అతనిదగ్గిరగా వొచ్చి నిలబడి.

సోమన్నని ఇంకెవరన్నా ఈ మాటలే అంటే చేతికున్న బేడీలతోటే అవతలవారిమీదబడి చంపేసివుండేవాడు. ఇప్పుడతను తల వొంచుకుని ఏమీన్నీ మాట్లాడలేదు. ఒకటి రెండు నిమిషాలైనాక చాలా మెల్లిగా, గొణుగుడుగా, "నా బతుకే అంత! మీరిప్పుడు విచారించి లాభం లేదు" అన్నాడు విరక్తిగా.

సుబ్బన్న గారు, "సిగ్గులేకపోతే సరి, ఇంకా మాట్లాడుతున్నావు గాని! నోరు మూసుకో" అని అతన్ని కసిరి, ఇన్స్పెక్టర్ వేపు తిరిగి, "నేను వెళ్లొస్తానండి" అని వెళ్ళిపోయినారు. ఆయన వర్చస్సునుబట్టి ఆయన హృదయవేదన ఎంతగా ఆయన్ని వేధిస్తోందీ ఇన్స్పెక్టర్ కి బోధపడింది.

సుబ్బన్న గారు వెళ్లాక సోమన్నని ఇన్స్పెక్టర్ గారు ప్రశ్నించాడు. "సుబ్బన్న గారికీ నీకూ ఏమిటి పరిచయం!" అని.

సోమన్న యథాప్రకారం గంభీరంగానే "ఏమీ లేదు. సుబ్బన్న గారు సుబ్బన్న గారే; నేను నేనే. అంతకుమించి నేను చెప్పేదేమీ లేదు" అన్నాడు.

మర్నాటినించీ ఖూనీకేసు విచారణ ప్రారంభమైంది.

విచారణ జరిగినంతకాలమూ సుబ్బన్న గారు కోర్టుకి వస్తూనే వున్నారు. అయితే నేరం స్పష్టంగా వుండడంవల్లనూ, సోమన్న తాను 'నేరస్థుణ్ణి' అని ఒప్పుకోడంవల్లనూ ప్రాసిక్యూషన్ వారిపని తేలికయింది; సుబ్బన్న గారు సోమన్న తరఫున ఏదైనా వాదించి ప్రయోజనం లేదని మౌనంగా వూరుకున్నారు.

తీర్పుచెసేరోజు; ఆవేళ కోర్టుకి సోమన్న స్నేహితులు చాలామంది వచ్చారు. సుబ్బన్న గారూ ఆయన భార్యా కూతుళ్ళిద్దరూ వచ్చారు. సోమన్న యథాప్రకారమే పోలీసుల మధ్య చాలా నిర్లక్ష్యంగా నిలబడివున్నాడు. సుబ్బన్న గారి మొహాన దిగులు వెళ్లాడుతోంది స్పష్టంగా.

అందరికీ తెలుసు సోమన్నకి విధించబొయ్యే శిక్ష ఏమిటో.

జడ్జీ, "సోమన్న ఖూని చేసినట్టుగా చూపిన సాక్ష్యం ఒక చత్వారపు ముసల్ది...మేమీ కేసులో నిజాన్నిగురించి చాలా తర్కించాము. సోమన్నే ఒప్పుకుంటున్నాడు గదా అని ప్రాసిక్యూషన్ వారి వాదన. అంతకంటే సోమన్నను అపరాధిగా నిరూపించటానికి వేరే సాక్ష్యాధారా లేమీ లేవు; అయితే సోమన్న తాను దోషిని కానని నిరూపించుకోలేడు. కనుక నేరస్థునిగానే భావించి, సరిగ్గా నిరూపణ కాలేదు గనక, పదేళ్లు శిక్ష విధిస్తున్నాను." అని ముగించారు తన తీర్పు.

సోమన్నని తిరిగి తీసుకెళ్లుతూ వుంటే సుబ్బన్న గారు ఒకటి రెండు నిమిషాలు నిలబడి మాట్లాడాలని ప్రయత్నించారు; సోమన్న గూడా ఆయనవంక చూశాడు ఏమైనా మాట్లాడుదామని. చివరికి ఆయన ఏమీ మాట్లాడకపోయేవరకూ, "నేను ఖూనీకోరుని. మీరు మర్యాదస్థులు, నాతో మాట్లాడకండి!..." అన్నాడు. అతని కండ్లల్లో నీళ్లు నిండివున్నాయి. గొంతు తడారిపోయింది. ఎప్పుడూ తల ఎత్తుకుని గర్వంగా తిరిగే అతని తల వాలిపోయింది.

సుబ్బన్నగారికి ఆ మాటలు గుండెలకి తగిలి వేధించాయి. ఆయన అక్కడ గుమిగూడివున్న జనాన్ని సైతం మర్చిపోయి సోమన్నని అమాంతం కౌగిలించుకున్నారు. "సోమన్నా, నిన్నీ గతికి తెచ్చింది నేనే...తప్పు నాది...ఫలితం నువ్వు అనుభవిస్తున్నావు?" అని గాఢమైన శోకంతోటి విలపించారు.

అక్కడి నుంచున్న వాడందరినీ ఈ దృశ్యం కదిలించింది. అయితే ఎవరికీ ఏమీ అర్థమైందికాదు. సోమన్న సుబ్బన్నగారి ప్రేమపూర్వకమైన ఆలింగనంలో మైమరిచిపోయినాడు; తరవాత అతన్ని పోలీసులు తీసుకెళ్లిపోయారు. పోతూ పోతూ సోమన్న తిరిగి చూసిన రెండు మూడు చూపులు సుబ్బన్నగార్ని మరింతగా వేధించాయి.

కొందరు మిత్రులు సుబ్బన్నగార్ని ఇంటిదాకా తీసుకొచ్చి వదిలిపెట్టారు. అందులో సుబ్బన్నగారికి బాగా స్నేహంగావున్న ఒకరు, "సోమన్న ఎవరూ? మీకేమిటింత సానుభూతి" అని మామూలుగా ప్రశ్నించారు.

సుబన్నగారు, చెప్పేస్తేగాని నా మనస్సులో భారం తీరేట్టు కన్పించలేదు..." అని ప్రారంభించారు.

5

మా నాన్నకి మొదటి సంబంధం కొడుకును నేను; మా అమ్మకి నే నొక్కణ్ణే. మా అమ్మ పోయాక నాన్న రెండోపెళ్లి చేసుకున్నారు. అప్పటికి నాకు పది పన్నెండేళ్లుంటాయి. మా పిన్ని మంచిది. అందరూ అనుకున్నట్టుగా ఆమె నన్ను ఏమీ బాధ పెట్టేది కాదు; పైగా సొంతకొడుకును చూసినట్టు చూసుకునేది; అయితే ఆమె గర్భవతి ఐందగ్గరనించీ పరిస్థితి మారింది; ఆమెలో మార్పుకి కారణం నాకు మొదట అగమ్యంగా వున్నా, రానురాను బోధపడింది రహస్యం.

అప్పట్నించి పిన్నమ్మ ప్రవర్తనలోనూ మార్పువొచ్చింది. నాలోనూ చెప్పలేని ద్వేషం పెరిగింది. ఆద్వేషం, పిన్నిమీద కొంతగానూ, పిన్నికి కలిగిన శిశువుమీద మరింతగానూ రగుల్కొంది.

దీనికి దోహదమిస్తున్నట్టు నాన్నగూడా నా తమ్మునిమీద ఎక్కువగా ప్రేమాతిశయాలు ప్రదర్శించసాగారు. అది సహజం అనే ఆలోచన పన్నెండేళ్ల కుర్రవాణ్ణయిన నాకు బొత్తిగా కలగ లేదు; 'పాపాయి, పాపాయి' అని నాన్నా పిన్నీ 'వాడికే' అన్ని అవకాశాలూ కల్పిస్తుండేవారు. ఇదివరలో నేనడిగిందే తరవాయి అన్నీ వొచ్చేపరిస్థితి మారిపోయి, నన్నాయింట్లో పలకరించే దిక్కులేనట్టుగా ఐపోయింది. పైగా అయిందానికీ కానిదానికీ పిన్ని నన్ను దండిస్తూవుండేది. నాలో రగులుతున్న ప్రతీకారాగ్నిని కుర్రవాడినైన చూపించేవాడిని. అనేక తడవలు వాణ్ణి ఎవరూ లేకండా చూసి కొట్టేవాణ్ణి; గిచ్చేవాణ్ణి... మొత్తంమీద నాలో నా తమ్మునిమీద ఒక ద్వేషభావం కుర్రతనంతో పాతుకుపోయింది...

కాలం ఆగదుగదా! కొంత కాలానికి నాన్న పోయారు; ఇంటిపెత్తనం నా కొచ్చింది. నాకు పెళ్ళయి భార్య కాపరాని కొచ్చింది. పిన్నిగూడా ఒకనాడు—ఎన్నాళ్ళనించో ఆమెని వేధిస్తూవుండిన ఉబ్బసపు వ్యాధికి బలి ఐపోయింది. ఆమె చని పోతూ పదిహేనేళ్ళ—తన కొడుకుని నాకు అప్పగించివెళ్లింది. "నేను ఉన్నానుగా" అన్నాను పిన్నితో. కాని ఆ చిన్నప్పటి కసి నన్నొదిలిపోలేదనే చెప్పాలి...

బాగా తల్లీ దండ్రి గారాబంతో పెరిగిన నా తమ్ముడు; 'తల్లీ దండ్రీ' లేనివాడు పాపం, అని ఊళ్లోవాళ్ళూ, ఇరుగూ పొరుగూ జోకొట్టటంతోటి మరింత బిగిసి నామాట ఖాతరు చేసే వాడు గాడు. ఎప్పుడూ ఊళ్లో పిల్లలతోటి పోట్లాడి వచ్చేవాడు. న్యాయం ఎవరివేపునవున్నా నేనుమాత్రం ఎప్పుడూ నా తమ్ముణ్ణే బాదేవాణ్ణి. ఇంకో విశేషం ఏమంటే, వాడు ఎంత నామాట ఖాతరు చెయ్యకపోయినా, నేను గనక కన్నెర్రచేస్తే సరి, నోరెత్తేవాడు గాదు. నేనంటే లోపల ఏమనుకునేవాడో ఏమోగాని పైకి చాలా గౌరవం చూపేవాడు.

"నాభార్య అతన్ని ప్రేమగా చూసేది. చాలా తడవలు వాణ్ణి సహించలేక' వీడికి కూడుపెట్టక" అని నేను ఆజ్ఞపెట్టినా వినక దొంగతనంగా అన్నం పెట్టేది.

వాడికి పెళ్ళీడు వొచ్చింది. వాడి భాగం వాడికి పంచి ఇచ్చి పెళ్ళిచేసి పంపిస్తే సరిపోతుందని మా కుటుంబానికి చెందిన పెద్దలు నాకు సూచిస్తూవచ్చారు. కాని నా పరిస్థితి తలకిందులుగావుంది. నాన్నగారు మా ఉభయులకీ ఉంచిన ఆస్తిలో కొంత భాగం నేను దుర్వ్యసనాలకింద వ్యయపరిచివున్నాను; ఇప్పుడు నా తమ్ముడికి నేను గనక ఆస్తి పంచాల్సివొస్తే—నాకు మిగిలేది స్వల్పం... నాలో ఆదినుండీ తమ్ముడంటే వున్న ద్వేషం తిరిగి వొకసారి ప్రబలింది. ఇప్పుడెలాగైనా వాడికి ఈ ఆస్తి పంచివ్వకుండా చేయ గలిగితే...అని నేను ఆలోచించసాగాను.

దీనికి తగ్గట్టే వొకనాడు, నా తమ్ముడు, ఊళ్లోవున్న మంచి నీటి బావిదగ్గర ఒక అమ్మాయిని ఏదో అన్నాడని వాళ్ళ వాళ్ళు వొచ్చి గోలచేశారు నా ఇంటిముందు. ఆరాత్రి వాడు, భయపడు తూనే నేను నిద్రపోయివుంటానని భావించి ఆలస్యంగానే వొచ్చాడు ఇంటికి. నేను నా తేళకట్టికైనా రానీ, ఇవ్వాళ అటో ఇటో తేల్చుకోవాలని కూర్చునివున్నాను.

వాడు లోపలికి రావటంతోటే "ఏరా, ఏం రానురాను ముదిరి పోతోంది వ్యవహారం! నేనేమైనా మర్యాదగా తలెత్తుకుని నలుగుర్లో తిరగాల్నా అక్కర్లేదా!" అన్నాను కోపంతోటి మండి పోతూ. వాడేమీ నోరెత్తలేదు; వాడికి ఇరవైఏళ్లున్నాయని అయినా ఆలోచించక నోటికొచ్చినట్టు దుర్భాషలాడాను; ఆ పక్కనేవున్న పసికర్ర తీసుకుని గొడ్డును బాదినట్టు బాదాను. నా భార్య అడ్డంవస్తే దాన్నీ బాదాను.

'ఆవేళ వాడు, వొచ్చే ఏడుపును బలవంతంగా అణచుకున్నాడు. ఆగ్రహాన్ని తమాయించుకున్నాడు. నేను తప్పు, వాడు

ఊళ్ళో ఇంకెవరికీ తలవొగ్గే రకంకాదు. చివరికి వాడు కర్ర్రశాలి, ముఖం సిగ్గుతోటి చిన్నబుచ్చుకుని, "నేనీ యింట్లో వుండడానికి అనర్హుణ్ణి అన్నయ్యా...వెళ్తాను" అంటూ, నా భార్య ఎంత బతిమాలినా వినిపించుకోకుండానే వెళ్ళిపోయాడా చీకటి రాత్రిలోనే...

"పోతే పోయాడు వెధవ! నన్ను పరువుగా బతకనీయకుండా వున్నాడు!" అనేది పూరుకున్నాను నేను. నా ఉద్దేశం వాడు త్వరలోనే తిరిగి వస్తాడని...ఈ పిచ్చి ఊహాలకి అల్పుడుగున 'రాకపోతే' బాగుండునే అనిపించింది...

ఆ నెల చూశాను...నెల సంవత్సరమైంది...అనేక ఇతర కారణాలవల్ల నేను శ్రీకాకుళం వొదిలిపెట్టి, రాజమండ్రి వొచ్చేశాను...పదేళ్ళయింది. నా ఆస్తి కరిగిపోవడం ఒక కారణం... నా తమ్ముడు భాగం అలానేవుంది...దానిమీద వొచ్చే రాబడి లోటి కాలం గడుపుతున్నాను...చీట్లపేక గూడా కొంత ఆదాయాన్నిస్తూ వుండేది...

"ఆవేళ, ఆర్యాపురంలో పదేళ్ళ తరవాత సోమన్నని చూశాను...చీట్లపేక ఆడుతూంటే....

"వాడు బాగా పెరిగి నా అంతవాడై వున్నాడు! ఆటీన్ సోమన్న అంటే నాకూ యథార్థంగా ఎవరో తెలియదు అంతక్రితం. నా తమ్ముడు సోమన్నే. ఆటీన్ సోమన్న అని తెలుసుకున్నాక ఏమీ తోచలేదు. అయితే ఆవేళ వాడు, ఇంకోడితో ఘర్షణపడితే నేను విడదీశాను...వాడూ నన్ను పోల్చుకున్నాడు. ఉభయులం అన్నదమ్ములము బైటపడడానికి కొంచెం జంకాము. ఏమిటో! ఆటీన్ సోమన్న అంటే ఊళ్లో రౌడీ—దొంగ అనిగదా ప్రసిద్ధి! వాణ్ణి నా తమ్ముడని చెప్పకోడం. నాకంతగా ఇష్టం లేకపోయింది. పరాయివాణ్ణి పలకరించినట్టే - పలకరించి వచ్చేశాను. నేను 'తమ్ముడూ!' అనలేదనే ఆవేదన వాడి ముఖంలో కనిపించింది అప్పుడే.

ఆవేళ రాత్రి సోమన్న నా యింటికి వచ్చాడు. నాకు ఆస్తి దిగులు పట్టుకుంది. ఈ సుఖజీవనానికి భంగం వస్తుంది...అంతే గాదు, నా కూతుళ్లిద్దరికి పెళ్లిళ్లు చేయాల్యాలి.

సోమన్న, నా భార్యతోటి మాట్లాడాడు. నా కూతుళ్లిద్దరూ 'బాబాయి బాబాయి' అని వాడిచుట్టూ తిరిగారు. నాకేమో ఎవరైనా చూస్తారేమో! "ఆటీన్ సోమన్న సుబ్బన్నగారి తమ్ముడా!" అని నిరసనగా మాట్లాడుతారేమో అని భయం.

చివరికి సోమన్నా, నువ్విక్కడికి రావటం తగదు......నేనెంతో పరువుగా పెద్దమనిషిగా బతుకుతున్నాను" అన్నాను. అప్పుడుగూడా 'తమ్ముడూ' అనలేకపోయాను. నాకు చిన్నప్పట్నించీ వాడు తమ్ముడన్న భావన లేదు....ఏదో శత్రుత్వం!

సోమన్న "రానులే అన్నయ్యా! నాకూ తెలుసు మర్యాద-పరువూ అంటే ఏమిటో!" అనేసి వెళ్లిపోయినాడు. వాడు వెళ్లాక నా భార్య నాతోటి పోట్లాడింది వాణ్ణి అలా అన్నందుకు. ఆమె నోరు మూయించాను...

ఒకనాడు వాణ్ణి పోలీసులు పట్టుకుపోతే 'పూచీకత్తు' రాసిచ్చి విడిపించాను. నా భార్య పత్తిడిమీదనే. బైటికి వచ్చాక "మీ కెందుకు ఇంత శ్రమ "సుబ్బన్నగారు!" అని అడిగాడు అలవోకగా. వాడు నన్ను 'సుబ్బన్నగారూ!' అని సంబోధించేటప్పటికి నా హృదయాన్నెవరో రంపం పెట్టి కోస్తున్నట్టుంది...అయినా మెదలకుండా వూరుకున్నాను.

తరవాత సంగతి మీకు తెలిసేవుంది...సోమన్న ఇందాక కళ్లనీళ్లు పెట్టి, "మీరు మర్యాదస్థులు—నాతో మాట్లాడకండి" అన్నాడు.

నాకు ఆత్మహత్య చేసుకుందామన్నంత విరక్తి పుట్టింది. లోకంలో మర్యాదకోసమూ, పరువూకోసమూ, ధనంకోసమూ నేను, నా నిజమైన శ్రేయస్సు కోరే 'తమ్ముణ్ణి' చేతులారా పోగొట్టుకున్నాను. వాడు హత్య జరగటానికి ముందు రాత్రి నా యింటికి వొచ్చాడు.

వాడి వొదినతో మాట్లాడుతూ కాసేపున్నాడు. "వొదినా, అమ్మాయిలకి పెళ్ళెప్పుడు చేస్తారు?" అని అడిగాడు గావును. నా భార్య, "ఎలాగ తెములుతుందో నాయనా, మీ అన్నయ్య ఏమీ పట్టించుకోరు. ఆయన భాగం ఆస్తి అంతా అమ్మేసుకున్నారు. ప్రస్తుతం నీ భాగం ఆస్తిమీద వొచ్చే ఆదాయంతోటి, జీవిస్తున్నాం..." అన్నది... ఆమెకి మనఃపూర్వంగా నా తమ్ముడి ఆస్తి వాడి కిచ్చేయ్యాలనే...వుంది!

నేను నా గదిలో పడకకుర్చీలో పడుకుని ఈ సంభాషణంతా మౌనంగా వింటున్నాను. వాడేమంటాడో! 'నా ఆస్తి నాకు పంచి ఇవ్వండి...' అంటే తప్పేదేమీ లేదు. కనీసం పరువుప్రతిష్ఠలకి దడిసి ఐనా ఇచ్చేస్తానుగదా! ప్రేమ లేకపోయినా గాని!

"అదేమిటి వొదినా, అన్నయ్య భాగం ఏమిటి, నా భాగం ఏమిటి! ఉన్న ఆస్తి అంతా మనది. అందులో కొంత అమ్మేసి, అమ్మాయిల పెళ్ళి చెయ్యమను అన్నయ్యని. దీనికి నన్ను అడగాలా!" అన్నాడు నిజమైన ఔదార్యం స్ఫురించే స్వరంతో టి.

అటువంటి తమ్ముణ్ణి పోగొట్టుకున్నాను...ఇప్పుడు తెలుస్తోంది, వాడి విలువ. నేనే గనక వాణ్ణి చిన్నప్పుడే ప్రేమించి, సంస్కరించి వున్నట్టయితే వాడు ఇలా రౌడీగా తయారుగాకపోను...చివరికి హంతకుడైనాడుగదా! ఆ తప్పంతా నాది!...

సుబ్బన్నగారు ఆపైన ఏమీ మాట్లాడకుండా కూర్చుండిపోయారు. పశ్చాత్తాపంతోటి ఆయన కళ్ళల్లో నీళ్లు నిండాయి. మిత్రులు ఆయన్ని వోదార్చి ఎవరిళ్ళకి వాళ్లు వెళ్ళారు, ఈ కథకి ఆశ్చర్యపడుతూ.

రచనాలక్ష్యం

శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి

రచనాలక్ష్యం అత్యంతసరళమైన సమస్య. అయినా ఇటీవల ఆంధ్రదేశంలోని మేధావులనేకులు దీనినిగురించి వారాలతరబడి వాదోపవాదాలు సాగించారు. రచనాలక్ష్యం విశ్వవిశాలమైనది. కాని తాత్కాలిక రాజకీయాలగాలిగుమారంలో పడిపోవడంవల్ల వాదోపవాదాలు సాగించిన ఉభయపక్షాలవారిలోను చాలామంది ఈ లక్ష్యం కొంతసంకుచితమైనదృక్పథంతో నిర్వచించారు. ఈవిధమైన నిర్వచనాలు పరిశీలిస్తే ప్రజాస్వామ్యనియంతృత్వాల పరిరక్షణాలు తప్ప సాహిత్యరచనకిక వేరేఆదర్శాలే లేవేమో! అని ఆశ్చర్యం కలుగుతున్నది!

విభిన్నదృక్పథాలు

రచనాలక్ష్యం అనేకదృక్పథాలలోనించి పరిశీలించవచ్చును. అయితే ఈలక్ష్యం మొట్టమొదట రచయితల రచనాదృక్పథంతో పరిశీలించడమే న్యాయ్యం. రచనాస్వరూపస్వభావాలు, లక్ష్యము దీనివల్లనే సులభంగా తేలిపోతున్నాయి.

రచయితలలో భిన్నభిన్నమైన అభిప్రాయాలుకలవారెందరో ఉండవచ్చును. వారివారి జీవితకాలాలలో ఆయాఅభిప్రాయాలెంతో అభినివేశంతో అవలంబించి ఉండవచ్చును. కాని వారి రచనలలో విశాలమైన విశ్వమానవశ్రేయోదృష్టి వ్యక్తీకరింపబడడంవల్లనే నాటికి నేటికి వారు ప్రపంచసాహిత్యచరిత్రలో అగ్రశ్రేణిలో నిలబడిఉన్నారు.

మన భారతదేశంలో ప్రాచీనకాలంలో ప్రసిద్ధులైన వాల్మీకి వ్యాస కాళిదాసాదులనుగాని, ఆంధ్రవాఙ్మయంలో ప్రసిద్ధులైన నన్నయ తిక్కనాదులనుగాని, పాశ్చాత్యవాఙ్మయాలలో ప్రసిద్ధులైన షేక్స్పియరు, మిల్టను, డాంతే, టాల్స్టాయి, డాస్టావిస్కీ, గోర్కీల వంటివారిరచనలుగాని పరిశీలించినపుడు మనకీవిషయమే స్పష్టపడుతున్నది. ఈ రచయితల జీవిత ప్రాథమిక విశ్వాసాలలో ఎన్నెన్నో విభేదాలు కనిపిస్తున్నాయి. కొందరిలో కేవలం పరస్పరము విరుద్ధమైన విశ్వాసాలే ఉండవచ్చును. అయినాగాని సాహిత్యదృష్టితో పరిశీలించినప్పుడు వీరందరిలోను మనకు ఒకేవిధమైన ఔన్నత్యము, ఆర్ద్రత స్ఫురిస్తున్నాయి.

శాస్త్రీయదృష్టి - కళాదృష్టి

శాస్త్రీయదృక్పథానికీ కళాదృక్పథానికీ చాలా దగ్గరపోలికలున్నాయి. రెండూ మానవజాతికి రెండు నేత్రాలవంటివి. ఇవి రెండు మానవానుభూతిని రెండు విభిన్నదృక్పథాలలో ప్రదర్శిస్తున్నాయి. కాని సత్యాన్వేషణలో వీటికి గల సాధ్యసాధనసంపత్తి విభిన్నమైనది. సాహిత్యాదికళలలో విశిష్టమైన వ్యక్త్యనుభూతికి సార్వజనీనత ఏర్పడుతున్నది. ఈవిధమైన సార్వజనీనతవల్లనే కళాదృక్పథానికి శాస్త్రీయదృక్పథంతో సామ్యం ఏర్పడుతున్నది. ఈ విశిష్టమైన విశ్వజనీనతా సత్యప్రదర్శనం అత్యుత్తమంగాఉన్న రచనలే మానవజాతికి వెలుగుదారులు చూపిస్తున్నాయి.

విశ్వాస వైరుధ్యాలు

ప్రాచీనకాలం రచయితలలోనే గాక నేటికాలపు రచయితలలో కూడా ఈ వైరుధ్యాలు గమనించవచ్చును. నిజానికి నేటి కాలం రచయితలలో ఉన్నంత విశ్వాస వైరుధ్యం ప్రాచీనకాలంలో లేదని చెప్పవచ్చును. గడిచిన నాలుగైదు దశాబ్దాలలోను ఈ విశ్వాస వైరుధ్యం బాగా తీవ్రరూపం ధరించింది. నేటి ఆంధ్రదేశంలోనే గాక మిగిలిన ప్రముఖ భారతీయ వాఙ్మయాల్లో కూడా ఈ విశ్వాస వైరుధ్యాలు బాగా కరుడుగట్టుకుపోతున్నాయి.

ఇంతేగాక విదేశీయ వాఙ్మయాల్లో కూడా ఇలాంటి పరిస్థితులే ప్రత్యక్షమౌతున్నాయి.

కాని మన సాహిత్యాస్వాదన కివేవీ అంతరాయాలు కలిగించడంలేదు. పాఠకులందరికీ ఇది నిత్యము అనుభూతిలోకి వస్తున్న విషయమే. దీనివల్ల సాహిత్యాస్వాదన సమయంలో సాహిత్యాంతర్భూతమైన విశ్వాసాలంతగా ప్రాధాన్యం వహించడంలేదనీ కేవలం రసదృష్టికే ప్రాధాన్యం ఏర్పడుతున్నదనీ స్పష్టపడుతున్నది.

ఇదే సాహిత్యంలోని ప్రత్యేకత. ప్రాచీనులు సృజించిన సాహిత్య పదంలో ఈ అర్థమే ధ్వనిస్తున్నది. ఆలంకారికులు సహితములైన వాని ధర్మమే సాహిత్యమని నిర్వచించారు. వారీ పదానికిచ్చిన నిర్వచనం నేటి వాఙ్మయానికి కూడా సమన్వయించవచ్చును. సాహిత్యపదంలోనే ఒక విధమైన సర్వజనీనత, సౌహార్దము, విశ్వశ్రేయోదృష్టి ధ్వనిస్తున్నాయి.

ఆలంకారిక దృక్పథము

చాలా ప్రాచీనకాలంనించీ అంటే భరతునికాలంనించీ మన దేశంలో కావ్యచర్చ జరుగుతున్నది. నాటినించీ ప్రారంభమైన అలంకారశాస్త్రంలో కావ్యస్వరూప లక్ష్యాలనుగురించి సమగ్రమైన నిర్వచనం జరిగింది. ఇందువల్ల నేటి సమస్య ప్రాచీనుల దృక్పథంలోనించి పరిశీలించడం కూడా న్యాయ్యమే.

ఆలంకారికులు తమ కావ్యచర్చలో ముఖ్యంగా ప్రతిపాదించినది రససిద్ధాంతం. ఇది నాటికీ నేటికీ సహృదయలోకానికి శిరోధార్యంగా నిలబడిఉన్నది. వీరు తమ కావ్యచర్చలో ఆ కాలంలో వ్యాప్తిలో ఉన్న తాత్త్వికసిద్ధాంతాలను గాని,

ధార్మిక సిద్ధాంతాలకుగాని ప్రాముఖ్యం ఇవ్వలేదు. అలంకారికులు మానవహృదయంలో కొన్ని స్థాయిభావాలున్నాయనీ ఇవి కావ్యాస్వాద సమయంలో ఆయా విభావానుభావాదులవల్ల రసస్వరూపంలో అభివ్యక్తి పొందుతున్నాయనీ దీనివల్ల కావ్యానందం కలుగుతున్నదనీ ప్రతిపాదించారు. భరతుని కాలం మొదలుకొని జగన్నాథ పండితరాయల కాలంవరకు అభివృద్ధిపొందిన అలంకార శాస్త్ర దర్ప అంతా ఈ సూత్రంలో ఇమిడి ఉన్నది.

భరతుని నాట్యశాస్త్రంలో కేవలం రసదృష్టితప్ప మిగిలిన తాత్త్వికసిద్ధాంతాల ప్రసక్తి ఏమీకనిపించదు. ఆతరవాత వచ్చిన అలంకారికులుకూడా ఈ రససిద్ధాంతానికే ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం ఇచ్చారు.

అయితే అభినవగుప్తుడు, జగన్నాథ పండితరాయలు మొదలైన ఆలంకారికులు కొందరు అలంకార శాస్త్రసిద్ధాంతాలలో మన వేదాంతసిద్ధాంతా లంతర్గర్భితంగా ఉన్నాయని ప్రతిపాదించారు. కాని వీరుకూడా తమ రసచర్చల్లో తమ తాత్త్వికసిద్ధాంతాల కేమీ ప్రాధాన్యం ఇవ్వలేదు. నిజానికి ఆలంకారికులందరు రసోల్లసితమైన కావ్యానంద మొక్కటే కావ్యలక్ష్యమని ముక్తకంఠంతో ప్రతిపాదించారు. కావ్యంలో రమ్యములు, అరమ్యములు, జుగుప్సితములు మొదలైన కావ్యవస్తువులన్నీ కవిభావుక భావనలో రససిద్ధి పొందుతున్నాయని ప్రతిపాదించారు. ఈ క్రింది శ్లోకం దీనికి తార్కాణం.

"రమ్యం జుగుప్సిత
ముదార మథాపి నీచమ్
ఉగ్రం ప్రసాది గహనం
వికృతం చ వస్తు
యద్వాప్యవస్తు
కవిభావుక భావ్యమానం
తన్నాస్తి యన్న
రసభావముపైతి లోకే"

ఆలంకారికు లించుమించుగా రెండు వేలేళ్ళనించీ సాగించిన కావ్యచర్చలో కేవలం రసం (*Aesthetic ioy*) ఒక్కటే కావ్యలక్ష్యమని సిద్ధాంతీకరించారు. ఆ కాలంలో ఆయా తాత్త్విక సిద్ధాంతాల విషయంలో తీవ్రమైన వాదోపవాదాలు గాని, అభినివేశాలు గాని చెలరేగలేదని చెప్పలేము. నిరీశ్వరవాదము, అనాత్మవాదము, భౌతికవాదము మొదలైన వాదాలారోజుల్లో కూడా ఉన్నాయి. కాని ఆరోజుల్లో కావ్యతత్త్వజ్ఞులీవాదాల అభినివేశాల్లో పడి సాహిత్యలక్ష్యం విస్మరించలేదు. వారందరు లౌకిక ప్రయోజనాలకంటె అలౌకికమైన కావ్యరసాస్వాదమే కావ్యలక్ష్యమని ముక్తకంఠంతో ఉద్ఘోషించారు.

పైగా ధార్మికప్రచారాదులే కావ్యలక్ష్య మన్నవారిని తీవ్రంగా నిరసించారు. ఈ క్రింది శ్లోకంలో ఈ నిరసన స్పష్టంగా వినిపిస్తున్నది.

"ఆనంద నిష్యందిషు రూపకేషు
వ్యుత్పత్తి మాత్రం ఫలమల్పబుద్ధిః
యోపీతిహాసాది వదాహ సాధుః
తస్మైనమః స్వాదు పరాఙ్ముఖాయ"

—దశరూపకము.

ఇది రూపక లక్ష్య వివరణంలో రచించిన శ్లోకము. రూపలాగ వీటిల్లో వ్యుత్పత్తిమాత్రమే (ధర్మాది జ్ఞానమే) ఫలితమని నిర్వచించేవారు మందబుద్ధులనీ, వీరందరు రసాస్వాద పరాఙ్ముఖులనీ ఇటువంటి వారికొక నమస్కారమనీ దీని తాత్పర్యము. దశరూపకంలో రూపక నిర్వచన సందర్భంలో రచించిన ఈ శ్లోకం మొత్తం కావ్యాలన్నింటికీ సమన్వయించేదే. ఇలాంటి శ్లోకా లలంకార గ్రంథాలలో చాలాచోట్ల కనిపిస్తున్నాయి.

ఆలంకారికు లీ కావ్యానందం ఆధ్యాత్మికమైన బ్రహ్మానందంతో సదృశమైనదనీ ఇతరములైన లౌకికానందా లన్నింటికన్నా ఇది ఉత్కృష్టమైనదనీ ప్రతిపాదించారు. దీనివల్లనే మన సంప్రదాయంలో రసాస్వాదనకు కావ్యరచనకు అనితర సాధారణమైన ఆర్షగౌరవం లభించింది. "నానృషిః కురుతే కావ్యం" అన్న ప్రాచీన సూక్తిలోకూడా ఈ అర్థమే స్ఫురిస్తున్నది.

రసానందం ఆధ్యాత్మికపరిణతి కొకసాధనమనీ మానవపరిణతికి ఇది ఒక మహోత్తమసాధనమనీ అరవిందుని సాహిత్యవిమర్శ ప్రతిపాదిస్తున్నది. ఆలంకారికు లింత స్పష్టంగా ఈ విషయం నిర్వచించి ఉండకపోవచ్చును. కాని వస్తుతః అరవిందుని నిర్వచనానికీ ఆలంకారికులనిర్వచనానికీ అంతగా భేదమేమీ లేదు.

ఐ. ఎ. రిచర్డ్స్ (*I. A. Rechards*) మొదలైన నేటికాలపు పాశ్చాత్యవిమర్శకులు కొందరు కావ్యానుభూతివల్ల మానవుని దైనందినజీవితంలో ప్రతిహతములైన మానసికప్రవృత్తులకన్నింటికీ సమన్వయపూర్వకమైనసమ్మేళనం ఏర్పడుతున్నదనీ ఈవిధమైన మానసికవృత్తులసమ్మేళనం మానవవికాసానికి దోహదం కల్పిస్తున్నదనీ కళల కిదే పరమప్రయోజనమనీ ప్రతిపాదిస్తున్నారు. వీరందరు సాహిత్యంలో లౌకికమైన ఔపయోగికతావాదాలకు కేవలం వ్యతిరిక్తులు. చిన్న చిన్న విషయాలలో భేదాలున్నా వీరివాదం ఆలంకారికుల రససిద్ధాంతానికి చాలా సన్నిహితంగా ఉన్నది. సంగ్రహంగా భారతీయసాహిత్యదృక్పథం ఇది. ఇంచుమించుగా ఇరవయ్యోశతాబ్ది ప్రారంభంవరకు భారతీయవాఙ్మయంలోను ఆంధ్రవాఙ్మయంలోను ఈ దృక్పథమే ప్రాధాన్యం వహించింది. సాంప్రదాయికమైన సాహిత్యవిమర్శకూడా ఈ మార్గంలోనే నడిచింది.

నేటివరకు గడిచిన భారతీయసాహిత్యంలోను ఆంధ్రసాహిత్యంలోను ఎంతో సిద్ధాంత వైవిధ్యం కనిపిస్తున్నది.

మన ప్రాచీనసాహిత్యంలో ఈ వైవిధ్యంతోబాటు సర్వాంగ సుందరమైన జీవితసమన్వయంకూడా కనిపిస్తున్నది. ఈ సమన్వయం ఇంతవరకు అవిచ్ఛిన్నంగా ప్రవహించిన మన సంస్కృతిస్రవంతి కొక ప్రత్యేకలక్షణం. దీని కనేక కారణాలు పేర్కొనవచ్చును.

అద్వైత వేదాంత దృక్పథము

అన్నింటికన్నా ముఖ్యమైనది అద్వైత వేదాంత దృక్పథము. ఇంతటి సహనశీలమైన కారుణిక దృక్పథం ప్రపంచంలో మరి ఏ తాత్త్వికదృక్పథంలోను కనిపించడంలేదు. సర్వతాత్త్విక సిద్ధాంత సమన్వయమే దీనిలక్ష్యం. ఇందువల్లనే మన దేశంలోని నిరీశ్వరవాదము, అనాత్మవాదము మొదలైన అసాంప్రదాయిక వాదాలెన్నెన్నో సాంప్రదాయిక వాదాలతోబాటు సమాన గౌరవప్రపత్తులతో వర్ధిల్లాయి. అద్వైత వేదాంతం పునాదులమీద ఆవిర్భవించిన మన మతవిశ్వాసాలలో ఉన్న సహనశీలత తదితర మత విశ్వాసాలలో కనిపించడంలేదని తత్త్వజ్ఞు లనేకులు ప్రత్యేకంగా ప్రశంసించారు. నిజంగా నేటికాలపు ప్రజాస్వామ్య సిద్ధాంతాలుకూడా అందుకోలేని ఉదాత్తప్రజాస్వామ్యలక్ష్యాలీ అద్వైతవేదాంతంలో

కాని, ఇటీవల సాహిత్యవేదికలో విమర్శకులు కొందరు అద్వైతసిద్ధాంతాలు నియంతృత్వానికి దారితీస్తాయని వ్రాశారు. ఇది కేవలం నిరాధారమైన నిందారోపణ! ఈ వేదాంతాన్ని గురించి సమగ్రపరిశీలన లేకపోవడంవల్లనే ఇటువంటి అపోహలు బయలుదేరుతున్నాయి. అయినా ఈ వ్యాసానికిది అప్రస్తుతం. కనక ఇది ఇంతటితో విడిచివేస్తున్నాను.

విశ్వజనీనమైన అద్వైత వేదాంత దృక్పథం అంతర్లీనమై ప్రవహించడంవల్లనే భిన్నభిన్న దృక్పథాలున్నా మన సాహిత్య స్రవంతి నేటివరకు అపూర్వమైన సమన్వయ సౌందర్యంతో ప్రవహించింది.

నేటికాలపు వాఙ్మయ పరిస్థితి

అయితే 20 వ శతాబ్ది పురోగమించినకొద్దీ రచయితలలోను, రచనలలోను సాంప్రదాయికంగా వస్తూన్న ఈదృక్పథం బాగా సన్నగిల్లిపోయింది. రచయితల ప్రాథమిక విశ్వాసాలలో పరస్పర విభేదాలు హెచ్చు పెరిగిపోయాయి. దీనికి విదేశ తాత్త్విక సిద్ధాంతాలు, సాహిత్యధోరణులు చాలావరకు కారణమని చెప్పవచ్చును. చాలామంది రచయితలలో లుప్తప్రాయమైపోతున్న సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్య విజ్ఞానంకూడా దీనికొక ముఖ్యకారణంగా పేర్కొనవచ్చును.

ఇవిగాక నానాటికీ పెరిగిపోతున్న సాంఘికార్థికసమస్యలు, వీటివల్ల బయలుదేరుతున్న విప్లవధోరణులు, కొంతవరకీభిన్న భిన్న విశ్వాసాలేర్పడడానికి ప్రధాన కారణాలని చెప్పవచ్చును.

ఆ యీ కారణాలవల్లనే నేటి రచయితలలో కేవలం పరస్పర విరుద్ధమైన విశ్వాసాలావిర్భవిస్తున్నాయి. ఏ యిద్దరు రచయితలను తీసుకున్నా ప్రధాన సిద్ధాంతాలలో ఐకమత్యమున్నవారు చాలా అరుదుగా కనిపిస్తున్నారు.

ఈ పరిస్థితిలో రచయితల గురుతర బాధ్యతనుగురించి తీవ్రమైన వాదోపవాదాలు చెలరేగడంలో ఆశ్చర్యమేమీ లేదు. నిజానికీవాదం కేవలం సాహిత్యదృక్పథంతో జరగవలసిన అవసరమేమీ కనిపించదు. వస్తుతః ఈ వాదంలో కమ్యూనిజమే ప్రధానసమస్య. ఈ సమస్య సాహిత్యంతో సమన్వయించడంవల్ల వాదోపవాదాలలో కొంత సందిగ్ధస్థితి కూడా ఏర్పడింది. నేటి మన సమాజానికి కమ్యూనిజం ఆవశ్యకతను గురించీ, కమ్యూనిజం స్వభావ దృక్పథాలనుగురించీ ఈ వాదోపవాదాలు జరిగిఉండవలసింది. ఏది ఏమైనా ఈ వాదోపవాదాలవల్ల పాఠకులలో ఒక అపూర్వ చైతన్యం బయలుదేరిన మాట వాస్తవం.

సాహిత్యము - సాంఘిక సమస్యలు

ఒకసంఘంలో ఉద్భవించిన సారస్వతమేదీ ఆ సంఘ సమస్యలాకళించుకోకుండా అభివృద్ధి పొందలేదని అందరు అంగీకరిస్తారు. అయితే సాహిత్యం ఈ సమస్యలాకళించుకునే ధోరణి వేరు. సాహిత్యంచూపించే సమస్యాపరిష్కారాలు, సమన్వయాలు ప్రత్యేకమైనవి. కేవల రాజకీయదృష్టితో చేసే సమస్యాపరిష్కారాలకు వీటికి చాలా భేదాలున్నాయి. సాహిత్యంలో ఈసమస్యల సమన్వయంలో ఒక విధమైన నిర్లిప్తత ఏర్పడుతుంది. ఈ నిర్లిప్తత లేని రచనలన్నీ మనం కేవలం ప్రచారప్రవాహంలో జమకడుతున్నాము. వీటి కేమాత్రము సాహిత్యగౌరవం ఇచ్చి ఆదరించడం లేదు. ఇది సర్వత్ర అనుభవంలో ఉన్న విషయమే. కేవలం సాంఘిక సమస్యలే సాహిత్యానికి పట్టుగొమ్మలు కావలసిన అవశ్యకత కూడా ఏమీ లేదు. ఉదాహరణకు ప్రకృతి సౌందర్యవర్ణన పరమైన రచనలలో ఈ సాంఘికసమస్యల ప్రసక్తి లవమైనా కనబడదు లేదు. స్వర్గసంగీత చిత్రలేఖనాల్లో ఇది ఇంకా స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నది.

ప్రజాస్వామ్య దృక్పథం

సానుభూతి, ఆర్ద్రత, కరుణ మొదలయిన ఉదాత్తదృక్పథాలవల్లనే ఉదాత్తసాహిత్యం ఆవిర్భవిస్తున్నది. ఆదికావ్యావిర్భావానికి క్రౌంచమిథున వియోగంవల్ల పెల్లుబికిన కారుణ్యమే కారణమని మన సంప్రదాయం చెబుతున్నది. ఇందువల్ల సహజంగానే సాహిత్యంలో ప్రజాస్వామ్యం దృక్పథం అంతర్లీనంగా ఉన్నదని చెప్పవచ్చును. కనక రచయితలందరు సహజంగా ప్రజాస్వామ్యవాదులే.

ప్రజాస్వామ్యంలోని వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యం కళావిర్భావానికి తగినదోహదం కలిగిస్తున్నది. సిద్ధాంతదృష్ట్యా పరిశీలిస్తే ఈవిధమైన వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యం కమ్యూనిజంవల్ల లభించడంలేదు. నియంతృత్వంలో సమష్టికున్నంతప్రాధాన్యం వ్యష్టికి లేదు. సమష్టికోసం వ్యష్టిని బలివెయ్యడం గాని, వ్యష్టి స్వార్థంకోసం సమష్టి శ్రేయోనాశనం గాని మానవాభ్యున్నతికి దోహదాలు కాజాలవు. వ్యష్టి సమష్టి శ్రేయోలక్ష్యాలకు సరియైనసమ్మేళనం ఉన్న సమాజాలలోనే కళలకు సహజమైనస్వాతంత్ర్యం వాతావరణం ఏర్పడగలదు. వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యంద్వారానే ఇటువంటి సమాజస్థాపన సుకరం కాగలదని గత చరిత్ర ఋజువుపరుస్తున్నది. నియంతృత్వము, ప్రజాస్వామికము పరస్పరవిరుద్ధమైనసిద్ధాంతాలు. నియంతృత్వంవల్ల ప్రజాస్వామ్యం వర్ధిల్లగలదని ప్రతిపాదించే సిద్ధాంతంలో సాధ్యసాధనవైరుధ్యం స్పష్టమే.

ప్రపంచంలో క్రమక్రమంగా వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యాలకు అవకాశం తక్కువైపోతున్నాయి. సంఘశ్రేయోదృష్ట్యా ఈ పరిమితినిర్ణయం కొంతవరకు సహజమే. కాని సంఘక్షేమవ్యాజంతో వ్యక్తివికాసానికి అవరోధంకలిగించేధోరణు లెన్నో నేటిసమాజంలో కనిపిస్తున్నాయి. ఈ ధోరణి మన దేశంలోకూడా వృద్ధి పొందుతున్నది.

ఈవిధంగా క్రమక్రమంగా యాంత్రికమైపోతున్న నేటి సమాజంలో ప్రజాస్వామ్యానికే గొడ్డలిపెట్టుగా పరిణమించే శక్తులు వృద్ధిపొందడం సహజం. ఈ పరిస్థితిలో కళలకేగాక ప్రజాస్వామ్యానికికూడా వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం సంరక్షణం అత్యవసరం.

సహజంగా మన సంప్రదాయంలోనే ప్రజాస్వామ్య దృక్పథం అంతర్లీనమై ఉన్నదనీ, సాహిత్యదృష్టిలో కూడా ఈ దృక్పథం అంతర్వాహినిగా ప్రవహిస్తున్నదనీ అనుకున్నాము. ఆంధ్రదేశంలో ఇటీవల జరిగిన వాదోపవాదాలవల్లకూడా ఈ విషయమే స్పష్టపడింది. ఎవరో పది పన్నెండుగురు రచయితలు తప్ప మిగిలిన ప్రఖ్యాత రచయితలందరు ప్రజాస్వామ్యాదర్శాలవైపే నిలబడ్డారు. ఆంధ్రదేశంలో ప్రజాసామాన్యంలో కూడా ఈ విధమైన అభినివేశమే కనిపించింది. దీనివల్ల ప్రజాస్వామ్య శక్తులకీనాడాంధ్రదేశంలో అఖండ విజయం లభించింది. ఈ విజ

యాని కనేకమైన మహత్తర కారణాలుండవచ్చును. రచయితల ప్రజాస్వామ్యాభిమానము, చర్చలు కొంతవరకీ విషయంలో నిశితమైన జిజ్ఞాసాభిమానాలు రేకెత్తించాయి. ప్రజాస్వామ్య విజయానికివికూడా కొంతవరకు హేతువులే అని విజ్ఞులెవరైనా అంగీకరిస్తారు.

అయితే ప్రజాస్వామ్య లక్ష్యాలకు తమ అంగీకారం తెలియజేసి నంతమాత్రాన రచయితల బాధ్యత తీరిపోలేదు. ప్రజాస్వామ్య విజయం దైనందినాచరణంలో ప్రతిబింబించేటట్టు చూడవలిసిన బాధ్యతకూడా రచయితలమీద ఉన్నది. నేటి మన ప్రజాస్వామ్యం చాలావర కాదర్శరూపంలోనే నిలబడిఉన్నది. రచయితలతోబాటు రాజకీయ నాయకులుకూడా నిజాయితీతో ప్రవర్తిస్తేతప్ప దేశంలో ప్రజాస్వామ్య శక్తులు కాలూనుకుని నిలబడడం కష్టం.

ప్రజాస్వామ్య విజయానికి విద్యావ్యాప్తి, తద్వారా సజీవమైన సారస్వతాభివృద్ధి అత్యంత ముఖ్యమైనవి.

అయితే నేటి మన సారస్వతపరిస్థితి అంతగా ప్రోత్సాహకరంగా కనిపించడం లేదు. ఒక అర్థశతాబ్ది పూర్వందాకా ఆంధ్రదేశంలో సంపన్నులీ సారస్వతాభివృద్ధికి చేయూత ఇచ్చి ప్రోత్సహించేవారు. క్రమక్రమంగా నేటి సంపన్నులలో సారస్వతాభిమానం సన్నగిల్లి, కేవలం అధికారాభినివేశము, ధనకాంక్ష ప్రబలిపోతున్నాయి. ఈపరిస్థితుల్లో సారస్వతానికిక ప్రభుత్వము, ప్రజమాత్రమే పట్టుగొమ్మలుగా మిగిలారు. ప్రజలలో గ్రంథాల కొనుగోలు శక్తి ఇంకా బాగా వృద్ధిపొందడం లేదు.

ఇక ప్రభుత్వవర్గాల మాట. ఇంతకు పూర్వం ప్రభుత్వాధికారంలో ఉన్న నాయకులీ విషయా లంతగా పట్టించుకోలేదు. నిజానికి వీరిలో చాలామంది కేవలం ఉపన్యాసాలలో మాత్రమే తమ సారస్వతాభిమానం ప్రకటిస్తూంటారు. వీరిలో సరియైన సాంప్రదాయిక విజ్ఞానము, సంస్కృతి తగినంతగా లేకపోవడమే దీనికి కారణం కావచ్చును.

నేటి పరిస్థితిలో ఆంధ్రదేశంలో సుస్థిరమైన ప్రజాస్వామ్య ప్రభుత్వం ఏర్పడే అవకాశం కనిపిస్తున్నది. ఇకముందునించైనా ఆంధ్రప్రభుత్వం ఈ విషయంలో తగినంత శ్రద్ధ వహించగలదని ఆశిద్దాము.

ఇటీవల జరిగిన సాహిత్యవేదిక చర్చలలో కొందరు మన సారస్వతాభివృద్ధికి కొన్ని ముఖ్యమైన సూచనలు చేశారు. మన ప్రాచీన సారస్వతం ప్రభుత్వమే ప్రచురించి ప్రజల కందుబాటు తీసుకురావాలని ఒక రచయిత సూచించారు. ఇది ప్రభుత్వానికి సులభంగా ఆచరణ సాధ్యమైన సూచన. సహకార గ్రంథ ప్రచురణ సంస్థ ఏర్పాటు చెయ్యాలనికూడా ఇంకొక సూచన వచ్చింది. ఇదికూడా బాగా సులభసాధ్యమైనదే.

గడిచిన పది ఏళ్ళలోను ఆంధ్రదేశంలో ప్రముఖమైన సాహిత్య సంఘాలన్నీ. నేటికి నామమాత్రంగా మిగిలి ఉన్నాయి ఈ పరిస్థితిలో రాష్ట్రాని కంతటికీ ప్రాతినిధ్యం వహించగల సాహిత్య సంస్థ ఏర్పాటుచేసి అది సక్రమమైన పద్ధతుల్లో నడిపించవలసిన అవశ్యకత ఎంతైనా ఉన్నది. రచయితలతోబాటు ప్రభుత్వము, ప్రజలుకూడా సహకరిస్తేతప్ప పై సూచనలేవీ ఆచరణలోకి వచ్చే అవకాశం కనిపించడం లేదు.

ఇటీవల కాలంలో ప్రభుత్వము, ప్రజలు అంతగా సహకరించినా సహరించకపోయినా రచయితలే కొంతవరకు తమ రచనలకు దోహదాలు కల్పించుకున్నారు. మన పత్రికలు చాలావరకు వీరి కృషికి సహాయంచేశాయి.

కాని ఇంతమాత్రం చాలదు. సంపన్నులలో తిరిగీ సాంప్రదాయికమైన సాహిత్యాభిమానము, భాషాభిమానము రేకెత్తాలి. ప్రజలలో రాజకీయాభినివేశాలతోబాటు స్వరాష్ట్రాభిమానము, భాషాసారస్వతాభిమానాలు అభివృద్ధిపొందాలి. ముఖ్యంగా ప్రజాస్వామ్యపరిరక్షణభారంవహించనున్న మన ప్రజాప్రభుత్వంమీద నిలిచిన బాధ్యత వీటి అన్నింటికన్నా గురుతరమైనది.

పై వారందరు విజయగర్వంతో విర్రవీగకుండా తమ బాధ్యతలు నిర్వర్తించగలరనీ, తద్వారా మనసారస్వతం దినదినాభివృద్ధి పొందగలదనీ రచయితల రచనాలక్ష్యం క్రమక్రమంగా ఆచరణరూపం ధరించగలదనీ ఆశిస్తున్నాను.

శుక్రనీతి

శ్రీ కొత్త సత్యనారాయణ చౌదరి

౧

ఇతఁడొక భూసురుండనుచు నెంతువొ యేమొ? ప్రమాదముండు; శ్రీ
హితమునుగోరి పల్కెద మహీశ్వర! విష్ణువె వీఁడు దేవతా
తతికిని మేలుసేయుటె విధాయక కృత్యమటంచు నెంచు ని
ష్కృత మదిఁ జక్కఁగా నెఱుఁగఁగావలె దానముసేయ మానవలెన్.

౨

సురవిహితంబు పొంచె దితి సూనులఁ జంపనగోరు—దేవతా
వరుస యవస్థఁజూచి వినిపాతితులైన సురాళిఁగాంచి యు
ద్ధర నతఁడే జనించెను ముదంబునఁ గశ్యపనందనుండుగా;
నరయుము లెస్సగా మఱియు నాతని కిచ్చుట సర్వనాశమే.

౩

ఎఱుఁగక యిత్తునంటివి మహీశ్వర! వాఁడొక బ్రాహ్మణుండుగాఁ
జెఱచెరవచ్చి కృత్రిమపుఁ జేష్టలచే భవదీయ రాజ్య సుం
దరిఁ జెఱఁబట్టఁగాఁ దొడఁగె దానవనాథ! త్వదీయ జాతి కా
దరమును జూపుదేని నిఁక దానము గీనము మానుటొప్పగున్.

౪

మాటకు మూఁడు పాదములు మాత్రము చాలునటంచుఁ గోరె; నీ
యాటలు సాగనేరవు—దయానిధి వంచును నిన్నెఱింగి పో
రాటము మాటలేకయె పరాక్రమవంతుని నిన్నుఁబట్టి యి
ప్పాట జయింపవచ్చె; రశుభంబని దీని గణింపవో ప్రభూ!

౫

తొలుత భవద్ధితంబు గనుధోరణి నల్పముకోరె నాతఁ డా
వల జగమెల్ల నిండి యొక పాదము పెట్టెడిచోటు సర్వ భూ
వలయమునందు లేదనెడి వైఖరి తెచ్చి పరాభవింపఁగాఁ
దలఁచియు వచ్చె నింతకు వృథా శ్రమమందెదవయ్య పిమ్మటన్.

---

* [వదాన్యుఁడు బలీంద్రునితో శుక్రుఁడన్న మాటలు]

౬

అలఁతి యలంతి కోర్కి యని యట్టె యుపేక్షవహించి దాని సు
ఫలితము పొందఁబోకుము - శుభంబని దానము సేయఁబూని చూ
వల మొదలంట రూపఱుట భావ్యమె? తన్నుఁ దిరస్కరించువాఁ
డిలఁ గలఁడే మహాత్మ! యిది యిట్లని నేను వచింప న్యాయమా?

౭

గొనకొని యిత్తునంచనియుఁ గోరికి తీర్పనినాఁడు నారకం
బెనయును దానిఁ ద్రోవఁ దరమే భువి నీకును? గాన మానుమో
యనఘ! ప్రయత్నమిట్టి—దనయంబును జూపిన వ్యక్తి మానసం
బును దనియింపఁ జేయఁగల బుద్ధియు నీ కది యేల? చెప్పుమా!

౮

దానము యోగముం దపము ధర్మము కర్మము విత్తవంతుఁడై
మానవుఁ డాచరించును జుమా! యది మాని నిరర్థకంబుగాఁ
బ్రాణము సైత మీయఁగఁ బ్రయత్నము సేయుట నీకె చెల్లె; నే
డేనియు వీనికిచ్చి యిపు డెట్టులొ యోడను సాగనెట్టుమా!

౯

తనకు సమూల నాశనము తప్పని దుర్దశ పట్టునేని నె
వ్వనికినిగాని మాట యొకపాటున నుండనురాదు—వాఁడు చె
ప్పిన దొకమాట చేసినది వేఱని వంకలు పెట్టరాదు శా
సనముగఁ జెప్పి చూపినవి శాస్త్రములే యిటువంటి ధర్మముల్.

౧౦

మఱియొకమాట—దానము సుమా! యనృతంబును బల్కరానటుం
డురు గద! యందువేమొ—యిట దోసము కల్గదు నీదు ప్రాణమున్
దఱిగెడి ఘట్ట మియ్యది వృథా శ్రమమేలొకొ! దానమీయఁ ద
త్తఱ పడెదేల? నామనవి దానవనాథ! వినంగ వేఁడెదన్.

౧౧

కులమును రాజ్యమున్ నిలిపి కూళలు వన్నిన వ్యూహమెల్ల ని
శ్చలమతి భంగపుచ్చి నిజశౌర్యము ధైర్యము దానధర్మముల్
వలసినచోటఁ జూపి బలవంతులలోఁ బ్రథితుండవై ధరా
తలమునఁ బేరుమోయుము ముదంబును బొందెదరయ్య యిందఱున్.

౧౨

అని హిత ముగ్గడించు సచివాగ్రణి శుక్రునిఁ జూచి దానవుం
డనియెను లెస్స పల్కెదు మహాత్మ! భవద్ధితమైన ధర్మమున్
గొనుటయె నాకు సంతసముఁ గూర్చునుగాని పరీక్ష సేయఁగా
మనసున కిందు మాత్ర మనుమానము తోఁచె క్షమింపుమా ననున్!

కథానిక:

సంప్రదాయం

శ్రీ కొనకళ్ల వెంకటరత్నం

అనుకోలేదు నారాయణబాబు. అప్పుడే భోంచేసి కొంచెం నస్యం సేవిస్తూ నడవలో అటూ ఇటూ వో గడియ తచ్చాడి పొద్దున ఒక పెట్టెతాళంచెవులు సవరించుకునేసరికి ఆవలింత లొచ్చాయి. వాకిట్లో జట్కా ఆగిన అలికిడి గమనించ లేదాయన. బెడ్డింగు లోపలకొస్తోంది. కమలకి కాలేజీ సెలవలని తెలుసునుగాని, ముందస్తుగా వుత్తరం వ్రాయకుండా వొచ్చే అలవాటు లేదే అన్న దిలాసాలో వుండిపోయాడు. అమ్మాయి జట్కా దిగి "గుడ్-బై" చెబుతోం దప్పుడే ఎవరితోనో.

"రేపు లైబ్రరీనించి 'షా' తెచ్చిపెడతారుగదూ?" అంటోంది. — పరకాయించి చూచాడు. సన్నటి క్రాపూ, పొందూరు ఖద్దరులాల్చీ, చిన్న రిస్టువాచీ అతిసింపిల్ గా ఉన్నాడు. ఎరిగిన మొహమల్లేఉంది—ఎవరా, అని గుమ్మంలో విలబడిచూస్తూ నిల్చుండిపోయాడు, నారాయణబాబు. — కమల లోపలకొస్తోంది. ముత్తవతల్లి ఎదురొచ్చి "ఎంత చిక్కిపోయావే బుచ్చితల్లీ" అంటూ తల నిమిరింది. సూట్ కేసూ, హోల్డాలూ హ్యాండ్ బాగ్గూ బెంచీ మీద సర్దించి మొకమల్ స్లిప్పర్లు విడుస్తూ "ఎప్పుడొచ్చినా బామ్మ చిక్కిపోయావంటుం దెవిటినాన్నా" అని కిలకిలా నవ్వింది కమల.

నారాయణబాబు అడుగుదామా వొద్దా అని పస్తాయిస్తున్నాడు. కాని టెన్నిస్ రాకెట్ చేతికందిస్తూ కమల తనకుతానే చెప్పింది.

"ఆయనెవ్వరుగుదువానాన్నా—భాస్కరరావు—చంద్రంగారబ్బాయిట—మనవూరేట నాన్నా..."

"సరిసరి చంద్రశేఖరంగారిఅబ్బాయా? అవునవును—అతనూ మీ కాలేజీలోనేగా చదువుతుంటా"

గుర్తుకొచ్చింది నారాయణబాబుకి. కాని ఇది పరిచయమా? స్నేహమా? ఎన్నాళ్ళనించీ అన్న మీమాంస తెక్కుండా వొచ్చిం దతనికి. "నాకూ తెలియదునాన్నా—ఇవ్వాళ ట్రెయిన్లో ఫస్ట్, సెకండ్, క్లాసులలో సరేసరి బెర్తులు ఖాళీ లేనేలేవు. ఇన్టర్ లో కూడా చెప్తే 'రష్'గా ఉంటేనూ చాలా సాయపడ్డారు పాపం. 'ఇంటిదగ్గర దిగవిడిచి వెడతాను' అంటే కాదవలేకపోయాను. వాళ్లయింటికి మన మేడమీదుగానే వెళ్ళాలిగదా ఒకేజట్కాలో వచ్చేంనాన్నా" అని ఒక్కబిగిని, ముందస్తుగానే వల్లించి కంఠస్తం చేసినపాఠమేదో వొప్పగిస్తున్నట్టు, అడగనిపంజాయిషీ అప్రయత్నంగా ఇచ్చేసింది కమల.

"చిన్నప్పుడుచూశానితన్ని—జులపాలూ, ముచ్చటముడీ—గలీజుగా వుండేవాడు. ఇప్పుడు నేవళం తేరాడు—నాజూ కమిరింది—చక్కా పుష్టిగా—బొద్దుగా—"తక్కింది తల పంకింపుతో పూర్తిచేసి ముసిముసిగా నవ్వుకున్నాడు నారాయణబాబు.

బావుంది వరస! కమల సిగ్గుపడింది.

మర్నాడు వుదయం కాఫీ గట్రా సేవించి డబ్బులు చెల్లించేందుకు భాస్కరం పర్సు తడుముకొంటోవుంటే 'కౌంటరు' దగ్గర నారాయణబాబు అవుపించాడు.

భాస్కరరావు నిర్ఘాంతపోయాడు. అతని కర్థమయింది. కమల భవాని కేఫ్ ప్రొప్రయిటరు కూతురన్నమాట—నిన్నంతా ట్రెయినులో అంతసేపు ఇష్టాగోష్ఠిలోవున్నా కమల ఎవరో తెల్సుకుందామనే ఆత్రమే లేకపోయింది. అసలా అమ్మాయి ఏమి చెబుతోందో వినాలనే తోచలేదు తనకి. ఎంత ముద్దుగా, ఎంత అందంగా, ఎంత శృంగారంగా మాట్లాడుతోందో, పలికే పలుకులో ఆ అమ్మాయి చిరునవ్వు తళుకెంత కలిసిపోతోందో ఆరాలు చూచుకోవడంతోనే సరిపోయె. మొత్తంమీద కమల మంచి రూపసి! ఆమెని చూచిన దగ్గరనించీ ఆమె లావణ్యం అతని రక్తాన్ని గిలకొడుతూనే వుంది.

రాత్రి డాబామీద వెన్నెట్లో వొంటరిగా పడుకుని నెమరుకి తెచ్చుకుంటున్నాడు. కృష్ణకాలవలో తెప్ప గలగల వినిపిస్తోంది. కమల మాట్లాడుతోంటే సరిగ్గా అల్లాంటి గలగలలే మోగినట్టు గుర్తు—ఆకాశంమీద మబ్బులు పింజెలు పింజెలుగా గంభీరంగా నడుస్తున్నాయి. స్త్రీ 'గజగమన', 'హంసయాన' అన్నారు గాని కవులు, కమల నడిస్తే మబ్బులు గంభీరంగా ప్రయాణం చేసినట్టుంటుంది—పరిమళమేదో ముందుకి ప్రవాహంగా సాగినట్టుంటుంది—ఒకటే ధ్యాస—ఆమెలో ఏదో ఒక వింత ఆకర్షణ అతన్ని గజిబిజి చేస్తోంది....ఖండితంగా మాట్లాడుతుంది. మాటలలో వెకిలితనం లేదు. నిర్భయంగా నిర్మలంగా చూస్తుంది. చూపులలో దొంగతనపు జీరయినా వుండదు. ఎంతో సహజంగా సిగ్గుపడుతుంది. ఆ సిగ్గులో నేరం కనిపించదు—సరిపోయింది—తెల్లవారేటట్టుంది. వెన్నెట్లో చలి వేస్తుందేమోనని శాలువా తెచ్చుకున్నాడు పైకి—ఉక్కపోస్తోంది ఎదురు. అనుకొన్న టయిముకి "షా" నాటకాల సీరీస్ లో మొదటి వాల్యూము లైబ్రరీనించీ తీసికొని చక్కా వెళ్ళాడు. కమల కిద్దామని, మొదటి వాల్యూమయింతరువాత రెండో వాల్యూ మెట్లాగూ అడుగుతుంది. తరవాత సరే మూడూ, నాలుగూ...ఒకసారి అనుకున్నదల్లా మూడుసార్లు, నాలుగుసార్లు కమలను కలుసుకొనే అవకాశాలు ఒకదాని తరవాత ఒకటి గొలుసుకట్టుగా లభించే వీలూ పాలూ అంతా స్టడీ చేసుకొనే బయలుదేరాడు. తీరా మెట్లెక్కుతుంటే నారాయణబాబు చిరునవ్వుతో ఆహ్వానించాడు—సరిపోయింది—ఈయ నింకా కేఫ్ కి వెళ్ళ లే

లేదన్నమాట—పక్కని రిసెప్షన్ రూములో కూచున్నారిద్దరూను. అటూ, యిటూ, సోఫాలు, మధ్య మేజామీద 'చైనావేస్'లో గులాబీ రెమ్మ, 'బుక్ షెల్ఫు'లో లైనుగా అమర్చిన పుస్తకాలూ, గట్రా...బావుంది—చక్కని సీటుగా...స్ప్రింగ్ కుషన్‌లో కూచుని సీలింగ్ వంక చూస్తున్నాడు భాస్కరం. నారాయణబాబు కాలేజీ వ్యవహారాలేవో భోగట్టాలు అడుగుతున్నాడు. బోసిగా, క్లుప్తంగా, సమాధానాలు చెప్పుకొంటూ పోతున్నాడు భాస్కరం.

మళ్ళీ అందులో తను శాఖా చంక్రమణాలూ గట్రా చేస్తే సంభాషణకి చిలవలూ, పలవలూ, మొలిచి ఇహ తెమలదేమోనని భయం. అసలు తను అంత పెందరాళే రావడమేమిటి? గడియారంతో పందెం వేసికొని పరిగెత్తుకొచ్చినట్టుంది. ఇంకా ఏడు కాలేదు. ఎంతో ఎండెక్కిపోయినట్టనిపించింది.

"ఈ పుస్తకమేనా మా అమ్మాయి కావాలంట?"

అని చేతిలోవున్న పుస్తకం చటుక్కున తీసికొన్నాడు నారాయణబాబు—కొంప మునిగింది! అంత ప్రమాద మొస్తుం దనుకోలేదు భాస్కరం.

తీరా పుస్తకం ఆయన చేతికిచ్చింతరవాత ఆయ నెట్లాగూ కమల కిస్తాడుగా—తా నింకా వుంటం దేనికని? ఏ వంక పెట్టుకొని చక్కావచ్చాడో ఆ వంక కాస్తా వూడి చక్కాపోయింది. లేచాడు. "పుస్తకం కమల కిచ్చెయ్యండి" అని చెప్పి ఏదో అర్జంటు పనివున్నట్టు వెళ్ళి పోబోతున్నాడు కొంచెం మొరటుతనంగా. ఆపినా ఆగలేదు—నారాయణబాబు యథాలాభంగా పుస్తకంలో పేజీ లటూ యిటూ తిరగేశాడు. మొదటి పేజీలోనే నీలైన బ్లూ లెనిన్ పేపర్ మీద ఒక చిన్న వుత్తరం భద్రంగా మడిచి పెట్టివుంది. ఉత్తరం కమల పేరనే వ్రాసివుంది. అతని మొహం జేవురించింది—కొసాకూ చదివాడు—కొంచెం శాంతించాడు. మరి జాలాయిరకంగా లేదు. ఉత్తరంలో బాధ్యతతో కూడుకున్న ప్రణయతత్వం అంతో యింతో గోచరించిం దతనికి. ఏమనుకొన్నాడో, వుత్తరం ఏ పేజీలో వున్నదా పేజీలో ఎట్లావున్న దట్లా జాగ్రత్తగా వుంచేసి కమలకిచ్చి వెళ్ళిపోయాడు.

చెల్లాయి కూరాముచేస్తే తీసుకుని సినిమాకి వెళ్ళాడు భాస్కరం. తలవని తలంపుగా కమలా వచ్చింది సినిమాకి. ఇద్దరూ ఒకళ్ళనొకళ్ళు చూచుకొన్నారు. ఫలితం అవ్వాళ ఇద్దరూ సరిగ్గా సినిమా చూడలేదు. చెల్లాయి కటు కమలా ఇటు తనూ కూచున్నారు. రిజర్వులో—సినిమా ఆఖరు రీలు మొదలయింది—లైట్లన్నీ ఆరిపోయినై—సోడావాళ్ళ కేకలు సద్దుకొన్నాయి. కమల చల్లని కంఠస్వరం చెల్లాయి తలమీదనించీ చెవిలోపడింది భాస్కరానికి. "పుస్తకాలలో వుత్తరాలు పెట్టకండి తప్పు" అన్నది కమల. భాస్కరం వులిక్కిపడ్డాడు. చీకట్లో ఆమె కళ్ళు కొంటెగా మిలమిలలాడాయి. "అల్లరి పెట్టాలని వుద్దేశ్యం నాకు లేదు స్మీ" అని వూదేడు. "అయితే మా నాన్నగారితో మాట్లాడండి—సరేనా?

"నీ విష్టపడితేనే"

"మాట్లాడండి—తప్పదుగా"

గప్పున లైట్లు వెలిగాయి. చెల్లాయి చెయ్యిపట్టుకొని భాస్కరం లేచాడు. చీకట్లో ఎవళ్ళ తోవని వాళ్లు పోతున్నారు. చుక్కలు చక్కలిగింత పెట్టా యిద్దరినీ.

సెలవలలో బద్ధకమెక్కువ. మధ్యాహ్నం వో నిదరతీసి లేచి మొహం కడుక్కొని టీకని ఫర్మాయిష్ ఇచ్చిపంపి తలగడామీద మోచెయ్యి ఆనించి చిన్నకథల పెద్దపుస్తకం చివర పేజీ ఆవలిస్తూ తిరగేస్తున్నాడు భాస్కరం. "కులాసాగా వున్నారా?" అని పలకరించాడు నారాయణబాబు. భాస్కరరావు కలవరపడ్డాడు. వుత్తర మాయన కంటబడిందా కొంపదీసి? కంప్లెయింటు చేదామని వచ్చేడా? ఇంతా చేసి చంద్రంగారికోసం వచ్చాడేమో తన ఖంగారే కాని, "చంద్రంగారు కోర్టు పనిమీద వెళ్ళారు కూచోండ"ని పడకకుర్చీ చూపించి ఇష్టాగోష్ఠిలో ఆయన్ని మరిపించట మెట్లాగా అని మథనపడుతున్నాడు భాస్కరం.

"నువ్వు మా అమ్మాయికి వ్రాసిన ఉత్తరం చదివానోయ్ భాస్కరం" అన్నాడాయన హఠాత్తుగా. భాస్కరానికి గుండె ఆగింది. సంజాయిషీ అడుగుతాడా? ఏమి చెప్పాలి? కళ్ళ యెదట స్టూలుమీద స్పష్టంగా అవుపిస్తూవుంటే ఎక్కడో పడిపోయిం దనుకొన్న పెన్సిలుకోసం రగ్గు మడతలలోనూ తలగడా కుచ్చిళ్లలోనూ చకచకా వెతికేస్తూ వినిపించుకోనట్టు నటిస్తున్నాడు భాస్కరం.

"కాని నువ్వు సీరియస్‌గానే వ్రాశా వనుకుంటున్నాను నేను" తీక్ష్ణంగా చూశాడు నారాయణబాబు.

"నాకు మరో ఉద్దేశ్యం లేదండి" ఏదో అనేస్తే సద్దుకుపోక పోతుందా అని తాపత్రయపడుతున్నాడు భాస్కరం.

"నువ్వూ చదువుకున్నవాడవు. బాధ్యత ఎరిగున్నవాడవు. అంచాత ఏదో అల్లరిచిల్లరగా కాకుండా సక్రమమైన వాంఛనే వెల్లడించావనీ, నీకు మరొక దురుద్దేశ్యం లేదనే నాకూ అనిపించింది. చెప్పొద్దూ—అదే నీముఖతా తేల్చుకుందామని వచ్చాను. నే నెంతవరకు సరిగ్గా వూహించగల్గిందీ నువ్వే చెప్పాలి" అని వాలేశాడు నారాయణబాబు.

అమ్మయ్య! కొండంత బరువు దించేసినట్టయింది భాస్కరరావుకి. అతని కర్థమయింది.

"ఆ ప్రస్తావన ఎట్లాగూ వచ్చింది గనుక స్పష్టంగా చెప్పేస్తున్నాను. నాకు నిజంగా కమలని వివాహం చేసికోవాలనే వున్నదండి" అని తల వంచుకొన్నాడు భాస్కరం.

"నీ కిష్టమే కావచ్చు—కాని మా........"

"నా కిష్టమయింతరవాత ఒకళ్ళ ఇష్టానిష్టాలతో నాకు పని లేదు."

అతని నిర్లక్ష్యాన్ని గుర్తుపెట్టుకొంటున్నాడు నారాయణబాబు.

"నీకు లెక్క లేకపోవచ్చు, కాని......

"కట్నాలతోటీ కానుకలతోటీ నాకు ప్రసక్తి లేదు."

"అవన్నీ నాకు వొదిలేసెయ్—మీ నాన్నగారితో నేను సంప్రదిస్తాగా!—చూశావ్రా భాస్కరం—కమల నాకు ఏకైక సంతానం నీకు తెలుసునో లేదో—అది తల్లిలేని పిల్ల—దానిని కంటికి రెప్పలా ఎంత అల్లారుముద్దుగా పోషించుకుంటూవచ్చానో భగవంతుడికే తెలుసు. దానిని ఒక అయ్య చేతిలో పెట్టేముందు అభిమానంగా చూచుకునే అత్తమామలూ ఆడబిడ్డలూ ఆదరణ చూపే బంధుకోటీ కావలసిన అగత్యం నాకు సహజంగా వుంటుంది. నీనించీ అభ్యంతరాలు లేవని అనిపించుకోవాలని మాత్రమే నీదగ్గర కొచ్చాను."

"నా కిష్టమే?"

నారాయణబాబు వెళ్ళిపోయాడు.

పర్యవసానం ఇంత సులువుగా ఇంత తృప్తికరంగా పైన లయిపోతుందని భాస్కరరా వనుకోలేదు. అతనికి నిజంగా ఆనందం పుక్కిలింతలయింది. కాని ఇలా వొస్తుం దనుకోలేదు—ఉత్తరాలూ, పత్తరాలూ, ప్రత్యుత్తరాలూ, సంకేతాలూ, సమావేశాలూ, నిరీక్షణలూ, నిర్వేదనలూ, ఒక టేమిటి ఎడతెగని ప్రేమ లేఖల పరంపర! అతను వూహించుకొన్న శృంగార చిత్రమంతా మధ్య మజిలీలన్నీ దాటేసి ఖచ్చితమైన 'బిజినెస్' లోకి దిగి చక్కా వూరుకుంది. సరిపెట్టుకోక చేసేదేముంది? కాని అతనికి జంకు లేకపోలేదు. ఆలోచనకి అవకాశ మివ్వకుండా వొచ్చాడు నారాయణబాబు ఏదో గండం తప్పుతుంది గదా అని పెళ్ళాడతానని ఫెడీమని అనేశాడా?...ఎట్లాగూ కమల కొంచెం పెరుసు—చదువుకొన్న పిల్లని పెళ్ళిచేసుకోవాలనే వుంటుంది కాని పెనిమిటంటే దైవసమానంగా చూచుకోవడమూ భర్తమాట వేదాక్షరంగా పాలించటమూ ఇత్యాది సుగుణాలమీద మమత్వం అతని ఎముకలలో జీర్ణించిపోయివుంది. అతని నిర్ణయం సందేహ తరంగాలమీద కొంచెంసేపు అటూ యిటూ వూగిసలాడి ఆఖరికి వొడ్డున చతికిలబడింది—చట్—చదువూ సంధ్యాలేని ఒక మొద్దు చేత చాకిరీ చేయించుకోటంకంటె కమలలాంటి సౌందర్యవతితో విజ్ఞానవతితో కలహించినా ఆహ్లాదకరంగా వుంటుంది అనిపించింది భాస్కరరావుకి. ఇక మనస్సుని ఆ తర్కం పొంతకి పోనివ్వ దల్చుకోలేదు. పైగా కొనులలో మంచి చేతుల్లో పెడతారు పిల్లని.

పెళ్ళిచూపులయినాయి—కట్నాలూ లాంఛనాలూ వారడిగినంతా, వీరిచ్చినంతా—ప్రధానమయింది కోడలు వజ్రపు తునకలా వుంటుందని మురిసిపోయింది భాస్కరం తల్లి. "మీ యింటికి వెలుగొస్తుందోయ్" అని చంద్రంగారి భావమరిది పరిహాసం చేశాడు. కమల పరీక్షా ఫలితాలకి ఎదురుచూట్టం మానుకుంది.

కమల నాయనమ్మకి పట్టశక్యం కాకుండావుంది. అమ్మలక్కలతో అవేప్రసంగ మామెకు.

రాత్రి వంటయిల్లుకడిగి పాలలో తోడుచుక్క వేసి వెళ్ళిపోతోంది చంద్రశేఖరంగారివంటలక్క సుభద్రమ్మ. వకాలంలో పెళ్ళిపనులు ప్రారంభించాలనీ, పప్పులువెయ్యటానికీ, కారాలు కొట్టడానికీ పనిమనుషుల్ని చూడాలనీ చెబుతున్నారు చంద్రంగారు. వెడుతూవున్నదిఆగి "అమ్మాయికి మా అన్నయ్యగారి సమంధం రైటయిం దనుకున్నారు. నిజమేనాండి బాబూ!" అని నిలబడిపోయింది సుభద్రమ్మ. ఆ ప్రశ్న తప్పించి—"నమ్మకమైన వాళ్లనిచూడాలి—పనులు చురుగ్గాసాగాలి—ముహూర్తం బహుశా ఫాల్గునంలోనే వస్తుంది" అని పైకిచూచి డాబా మెట్లెక్కిపోతున్నారు చంద్రంగారు. భాస్కరానికి కింకా నిదరపట్టలేదు. తుని కవటాకులు నములుతో, సగమయిన విల్స్ సిగరెట్టు పారెయ్యలేక వీధి అరుగుమీద కొంచెంసేపు విశ్రాంతిగా కూచున్నాడు. సుభద్రమ్మ లాంతరు స్తంభందాకా వెళ్ళిపోయింది. వెనక్కి పిలిచాడు. వొచ్చింది.

"మీ అన్నయ్యగారిసమంధమంటా వేమిటే?" బానీ పెట్టు మీదవున్నవాడల్లా గొంతుకూర్చుని రహస్యంగా అడుగుతున్నాడు భాస్కరం—ఏదో అనుమానం సాలీడు బూజులా పట్టుకుందతన్ని.

"నారాయణబాబూ మేమూ పెత్తండ్రి పింతండ్రి బిడ్డలం కదండీ" అన్నది.

"అంటే మీ తండ్రులిద్దరూ సయానా అన్నదమ్ములన్నమాటేనా?"

"సయానా"

"విన లేదే" అంటూ కూచుండిపోయాడు భాస్కరం.

"ఎందుకు వింటారు బాబూ—చెప్పుకుంటే మాకు ప్రతిష్టా అతనికి ప్రతిష్టా—మాకూ అయిశ్వర్యముంటే మేమూ చెప్పుకోందుము—అతనూ చెప్పుకునేవాడు."

సుభద్రమ్మ వెళ్ళిపోయింది. భాస్కరరావు ఆలోచనలో పడ్డాడు. ఇదెక్కడి సంప్రదాయం? ఆవ్వేళ సరిగ్గా నిద్దరపట్టలే దతనికి.

మర్నాడు పార్కులో స్నేహితుల మధ్య ఆ ప్రస్తావన వచ్చింది. అంతా సరిగ్గానే మాట్లాడారు నిజానికి. కాని ఒకళ్లిద్దరు మాత్రం ఏదో సూటీపోటీగా అంటున్నా రనుకుని, లేని అర్థాలు కల్పించుకుని బాధపడుతున్నాడు భాస్కరం—అందులోనూ శంకరానికి ఎంత తోస్తే అంత. "జమీందారు బాలంగారి మేనల్లుడికి, దొరక్క దొరక్క చివరికి వంటపూటి సమంధం దొరికిందన్నమాట." అన్నాడు ఫెడీమనివాడు. అని వూరుకోక "డబ్బురా నాయనా, డబ్బు, డబ్బు" అంటూ న్యూస్ టయిమయిందని మునిసిపల్ లౌడ్‌స్పీకర్లవంక తొరతొరగా వెళ్ళిపోయాడు. భాస్కరరావు తల వంచుకుని కుండీలో నూరు వరహాల చెట్టు తుంచుతున్నాడు. స్నేహితులు సంభాషణ మార్చారు.

రెండు రోజులదాకా భాస్కరరావు ఎక్కడికీ వెళ్ళలేదు. సాయంత్రం జనం మసలనిచోట, లాకుల కెగువని, తమ్మిలేటిగట్టున చల్లగాలి సేవించి చీకటిపడిం తరవాత ఇంటికొచ్చాడు. ఇంటిదగ్గర గలభాగా వుంది. దక్షిణపు గదిలో ఇనప్పెట్టిదగ్గర కవిలెకట్ట చూస్తున్నారు చంద్రంగారు. చంద్రంగారికి వడ్డీవ్యాపారం. వసారాలో గడిసమ్మందగ్గర నుంచుంది నూకమ్మ. నూకాలు నారాయణబాబుగారింటో పనిమనిషి. నూకమ్మ తన చినతమ్ముడికి జబ్బుగా వుందీ,

రూపాయికి రోజుకి కొంత చొప్పున వడ్డీ నిర్ణయించుకొని, రెండు తులాల రాగిడీ రెండు నెలలకి లోపాయికారిగా తాకట్టుపెట్టి 15 రూపాయలు పట్టుకెళ్లింది చంద్రంగారిదగ్గరనించి. వ్రాత కోతలు లేవు. పత్తిరం వ్రాయాలనంటే రెండు తులాల తాకట్టు చాల దన్నారు చంద్రంగారు. వాయిదా నాటికి సొమ్ము చెల్లించకపోతే మటుకు తాకట్టు వాకట్టని షరతు. యింగ్లీషు లెఖ్ఖప్రకారం రెండు నెలలూ చూచి సూకమ్మ ఎంతకూ రాకపోతే రాగిడీ అమ్మేశానంటాడు చంద్రంగారు. అమావాస్య వెళ్లిన చవితినించీ తెలుగులెఖ్ఖ ప్రకారం రెండునెలలూ అంచనా వేసుకుని రాగిడీ అమ్మిన మన్నాడే వచ్చింది సూకమ్మ, అప్పుతీర్చి వస్తువు తీసికెడదామని. అది ఘర్షణ.

"సూకమ్మా నిన్ను నేనేమీ అన్యాయం చేయలేదు. నీకు తెలియకపోతే ఎవర్నైనా పెద్దమనుషుల్ని అడుగు. వడ్డీ లెఖ్ఖలకి ఇంగ్లీషు మాసాలు చూస్తారుగాని తెలుగు నెలలు బద్ధంపు వేస్తారా ఎక్కడైనా? అందరికీ ఒక లెఖ్ఖా నీకొక లెఖ్ఖా కడతానా! నాకయినా నిజంగా ఫాయిదాతో కలిపి అంచనా వేసుకుంటే వకటీ రెండు రూపాయలు తక్కువే కిట్టాయి. నమ్మి నమ్మకపో. ఆనాడు గంగిగోవులా తలవూపిన కంసాలి వీరభద్రయ్య ఇవాళ బంగారం జబ్బుదనీ మచ్చిబంగారంకన్న నాసిగా వున్నదనీ చప్పరించాడు." అని ప్రశాంతంగా జవాబిస్తున్నాడు చంద్రశేఖరంగారు. సూకమ్మ బుడిబుడి దుఃఖాలు సాగించింది. వస్తువు యింట్లోనే వున్నదని ఆమెకు గట్టి నమ్మకం. కొంచెం సేపటికి పాకం ముదిరింది. ఎవరి కమ్మాడో ఆ ఆసామీనే వెళ్లి ప్రాధేయ పడతాను. ఎవరో చెప్పమని నిగ్గతీసింది. దానికి చంద్రంగారు అతుకి అందకుండా పోకకి పొందకుండా సమాధానాలు చెప్పుకుంటూ పోతున్నాడు. తాకట్టు వాకట్టయింతరవాత ఎవరి కమ్మిందీ ఎంత కమ్మిందీ చెప్పాలిసిన అగత్యం తనకి లేదనీ, తన యిష్టం మెచ్చినవాళ్లకి, ఇష్టమెచ్చినంత కమ్ముకునే హక్కు తనకి వున్నదనీ కచ్చితంగా మాట్లాడుతూ చేతిలోవున్న దస్త్రం నేలకేసి కొట్టాడు చంద్రంగారు. దానితో సూకమ్మ రెచ్చిపోయింది. ఆమైన నిప్పులు గక్కుతో కొప్పుముడి విడిపోతుంటే బారలు చాపుకుంటో శోకాలు పెడుతో వాళ్లెరగని కోపంతో నిర్ధారణ చెయ్యడానికి వీలులేని కంఠస్వరంలో "తినవయ్యా తిను—నా సొమ్మే తినవయ్యా నువ్వు—పదిరూపాయలు చేతిలోపెట్టి రెండు తులాల బంగారం మింగేస్తావటయ్యా నువ్వు—నా వుసురు నీకు తగలకుండా పోతుందాంట? కొంపలో మళ్లీ పెళ్లి పెటాకులూ చేసుకోబోతున్నావాడయ్యెను—పైనించీ లక్షలు కొంపమీదికి వేసుకుంటున్నా ఎంగిలికూటికి ఎగబడతావెందుకయ్యా నువ్వు? నీ యేదాన్ని నేనెన్నిసార్లు ఎంతవడ్డీ పొయ్యలేదు?-నన్నే ఏడిపించాలటయ్యా? నా పొట్టమీదనే కొట్టాలిటయ్యా" అని పొలికేక లేస్తూ వీధినపడింది. వసారాలో ఇందాకా నిశ్శబ్దంగా కూర్చున్న భాస్కరం చర్రున లేచి అటకాయించి "ఆగు భడవా—నీకు అన్యాయం జరిగితే కోర్టులో దావా వేసుకో. అంతేగాని మాటలు మిగిలావంటే లాకప్‌లో పెట్టిస్తాను జాగర్త" అని ధిమాకీ చేశాడు.

కలిగినవాళ్లకి అన్యాయం జరిగితే ఏ కచేరీలోనో ఏ వ్యవహారంలోనో ఎక్కడో వోకచోట నొక్క ప్రతీకారం చేస్తారు. అన్యాయంగాని దానికి ప్రతీకారంగాని జరిగినట్టు రెండో కంటి వాడికైనా తెలియదు. కాని అలగా జనానికి కించిత్తు అక్రమం జరిగిందంటే వాళ్లు ఎట్లాగూ ప్రతీకారం చెయ్యలేరు. కాని వాళ్ళకు చాతనయిందల్లా యాగీ. అది ఎంతమంది నోళ్లల్లో పడితే అంత తృప్తి వాళ్ళకి. అంచాత పనిమనిషికిగాని, చాకీదానికిగాని, బిచ్చగాడికిగాని కష్టం కలిగిందంటే వాడవాడంతా మోగిపోతుందంతే! కాని మోగటం మటుకే!!

రాత్రి భోజనాలప్పుడు మళ్లీ ఆ ప్రస్తావన రాలేదు. భోంచేసి తిరిగా దొడ్లో చామంతి మడిదగ్గర పైరగాలికి మడతమంచా లేసుకుని ఇష్టాగోష్టిలో పడ్డారు తండ్రీ కొడుకు లిద్దరూ—భాస్కరరావు అందుకున్నాడు.

"అయితే నాన్నా కొన్నేళ్ళక్రితం బహదూర్ మామయ్య గారింట్లో వంటపని చేశాడా నారాయణబాబు?" జమిందారు బాలంగారికి రావుబహదూరు బిరుదున్నది. ఆయన్ని బహదూర్ మామయ్య అంటాడు భాస్కరం.

"అక్కడ చేశాడో లేదో నాకు గుర్తులేదుగాని, ఇతర్రత్రా వంటపనులు చేసినవాడే నారాయణబాబు—నీకూ తెలుసుగా—"

"మరి ఈ అయిశ్వర్య మెట్లా పట్టం దతనికి?"

"నారాణబాబు పాపం చిన్నతనంలో చాలా పేదరికం అనుభవించాడు. ఇప్పటి ఆస్తిఅంతా అతని స్వహస్తాలమీద ఆర్జించిందే. వంటపని చేసి చేసి విసిగి ఆమధ్య మద్రాసులోనూ, బెంగుళూరులోనూ తనకింద మనుషుల్ని పెట్టుకుని పెద్ద హోటలు వోపెన్ చేసీ పికిల్ షాపింగు సేర్చగా సాగించీ చాలా ఆర్జించాడని వినికిడి"

"పికిల్ షాపంటే?"

"అప్పట్లో అక్కడవున్న మన ఆంధ్రాస్టూడెంట్సూగట్రా వూరగాయలకి మొహంవాచిపొయ్యేవాళ్లట. వాళ్లకని గోంగూర పచ్చడీ, చింతకాయపచ్చడీ, వూరగాయలూ గట్రా అన్ని బాటిల్స్‌లో ప్యాక్ చేసి పెద్దవ్యాపారం సాగించాడీయన, ఇక్కడ కొచ్చిన పదిహేనేళ్లనించీ హోటలూ, బోర్డింగూ, లాడ్జింగూ తెరిచి డబ్బు చెరలకొద్దీ సంపాయించాడు. షుమారు పదిలక్షలదాకా వుంటుంది. చాలా మంచివాడు పాపం. అతని సత్ప్రవర్తనా, అతంహోదా, అతని దర్జా ఇపుడుచూస్తే ఒకప్పుడితనేనా గరిట పట్టుకుని హీనంగా బ్రతికినవాడనిపిస్తుంది."

"అయితే ఇట్లాంటి నీచమైన సమంధం చూస్తావా నాకు"

"నేనా ఈ సమంధం చూస్తా నీకు?"

భాస్కరానికి వొళ్లు తెలియటంలేదు. అసలీబురదలోకి మొట్టమొదట అడుగుపెడతానే అన్న సంగతి మరిచిపోయాడు.

"నేను తెలిసుండే దిగా వనుకుంటున్నావా?"

"తెలియదని ఎట్లా అనుకోను—ఈవూళ్లోపుట్టి, ఈవూళ్లో పెరిగి మన పొరుగువీధినవున్న ఆసామీ పుట్టుపూర్వోత్తరాలు నీకు

తెలియకుండా కూపస్థమండూకంలావున్నావని కలగన్నావా? పోయి అడుగు మెడకాయమీద తలకాయివున్న వాడికల్లా తెలుసు"

"ఏమిటేమిటి? పోని తెలిసే నే నంగీకరించాననుకో. నువ్వు చెప్పక్కర్లే నాకు? సమంధ మెట్లావున్నా సంప్రదాయం కావాలి కావాలని చొంగలు కారుస్తూ చెప్పేనువ్వు—మంచిసంప్రదాయం గలకుటుంబమైతే చాలు పిల్లని సయితం మాడనక్కర్లేదు—కట్నం చిల్లిగవ్వయినా కాంక్షించను అని రొమ్ము విరుస్తూ ప్రగల్భాలు పలికే నువ్వు—అబ్బాయీ ఇది ఇట్లాంటిసమంధం అని నాతో చెప్పనక్కర్లే?"

"చెప్పలేదు. నా కభ్యంతరంలేదు కాబట్టి"

"నీ కభ్యంతరంలేదూ?" నువ్వు వియ్యమందబోయేవాళ్లు వంటమనుషులయినా అడుక్కుతినేవాళ్లయినా నీకు నిమిత్తం లేదన్నమాట."

"ఆ పని ఇప్పుడు చెయ్యకుండావుంటే చాలు."

భాస్కరానికి రగులుకుంటోంది లోపల. కాని అతనికి తెలుసు చంద్రంగారు హెచ్చితే తగ్గుతాడు—తగ్గితే హెచ్చుతాడు.

"అయితే మొన్న నామధ్య లక్కవరంనించీ వో సమంధం వస్తే వాడి పింతల్లి మేనల్లుడు కొలంనాడు నిడదవోలు పడవల రేవులో జంతికలమ్మాడనీ, వాడి పినతండ్రి కొడుకు గొందులూరు సంతలో కొలగారం చేసేవాడనీ, నెరుసులేరి ఆ సమంధం తిరగ్గొట్టా వెందుకని?"

"వాళ్లకు డబ్బు లేదు కాబట్టి"

"అయితే డబ్బు చూచుకునే నారాయణబాబుగారి సమంధం రైటుచేశావన్నమాట?"

"ఇందులో నేను చూచుకొన్న దేమీ లేదురా అబ్బాయీ—కట్నంకూడా అంతనీ యింతనీ నేను మొరాయించలేదు"

"మాటల కేమిలే—నారాయణబాబుకి కమల వొకర్తే కూతురని తెలియదాయేం నీకు?"

"అది నాకంటే నీకే ఎక్కువ తెలిసివుండాలి మరి."

భాస్కరరావుకి కొరడాతో కొట్టినట్టయింది.

"అయితే అబ్బాయీ—ఈ ప్రశ్నలన్నీ నీకు ఎవరు నూరిపోశారురా?"—అన్నాడు చంద్రంగారు, ఇక సంభాషణ తను నడపాలన్న సంకల్పంతో.

"నువ్వనుకోవడం, మనం నారాయణబాబు డబ్బుకోసం ఎర వేసుకుని కూచున్నామనీ జరిగిన తతంగమంతా దానికోసం పన్నిన పన్నాగమేగా!"

"అందుకు సందేహమా?"

"ఇందులో నారాయణబాబు స్వార్థం ఏకోశానా లేదనే వుద్దేశం—అవునా?"

"ఆయన తప్పేముంది. కమల నేనంటే ఇష్టపడింది అంచేతన్న కదిపాడు—నువ్వు సరే గంగిగోవులా తలవూపేశావు."

"తప్పుకాదురా నాయనా—ఈమాత్రం చదువుకున్న కుర్రాడూ ఈమాత్రం ఆస్తిపాస్తులున్న సమంధమూ నారాయణబాబుగారికి రాకపోలేదు తెలుసునా? అతనూ సంప్రదాయమైన కుటుంబంలో పిల్లని పడెయ్యాలని ఎంత తాపత్రయపడ్డాడో సులభంగా అర్థమవుతుందా? నీ వూహ కందలేదింకా! జమీందారు బాలంగారి మేనల్లుడుగాని అతనికి నచ్చలేదు తెలుసా?"

"అందులో అతని తప్పేముంది? వంటపూట బ్రతుకు బ్రతికినా అతనికి సంప్రదాయంగల కుటుంబంలో, పిల్లని పడెయ్యాలన్న జ్ఞానం వుంది—మనమంటే గడ్డి కరవడానికి సిద్ధమయ్యాం కాని..."

"అక్కడే పొరపడుతున్నావు నాయనా—సాంప్రదాయమైన సమంధాలకోసం పాకులాడవలసిన ప్రారబ్ధం మన కేమిట్రా? ఆ సంప్రదాయం మనకుందిగా?"

"అయితే ఆ ప్రారబ్ధం నారాయణబాబుకి పట్టిందంటావు? మనకేమో డబ్బున్న...."

"మనం వెతుక్కోలేదు. కావాలని డబ్బున్న సమంధాల కోసం వెతుక్కోవడం నీచం. వెతుక్కోకుండా వొళ్ళో వాలినపుడు పెడమొహం పెట్టుక్కూచోవడం తెలివితక్కువ. పైగా ఇందులో తప్పేమిటో నాకు గోచరించడంలేదు. అతనిక్కావలసిన సంప్రదాయం మన దగ్గరుంది. మనక్కావలసిన డబ్బూ దస్కం అతని దగ్గరుంది. ఈ సమంధంతో అది మనకీ, ఇది అతనికీ సంక్రమిస్తుంది. అతని డబ్బుకోసరం మనం పాకులాడుతున్నామనుకునే బదులు మన సంప్రదాయంకోసం అతను పాకులాడుతున్నా డనుకోరాదూ?"

భాస్కరరావు బి. ఏ.లో 'లాజిక్కు' తీసికున్నాడు, కాని తర్కంలో ఈ వింతపోకడ లింకా అతని బుర్రదాకా రాలేదు. అతనికి విసుగ్గావుంది.

"ఏది ఎట్లావుండనీ—సంప్రదాయంలేని కుటుంబమని తెలిసీ కూడా డబ్బుంది కదా అని జొరబట్టం నీచం" అన్నాడు భాస్కరం.

"అట్లాగే డబ్బు అంత లేదుగదా లొంగిరాకపోతాడా అని సంప్రదాయమైన కుటుంబాలలోకి జొరబడాలని చూట్టం పనికుడికీ నీచమే. నువ్వనే నీచం ఉభయత్రావుంది. ఒరే అబ్బాయీ నీకింకా ఈ ప్రపంచంలో విలువలు తెలియవు. డబ్బున్నవాడికి ఇవాళ కాకపోతే రేపొస్తుంది సంప్రదాయం. అయితే ఎవడో వొకడు ఆ ముద్ర వేయడానికి పూనుకోవాలి. ఆ ముద్రాధికారం ప్రథమంలో ఎవడు తీసుకుంటాడో ఎవడు తీసుకుందుకు సాహసిస్తాడో వాడికి ఐశ్వర్యమబ్బుతుంది. అంతే. సంప్రదాయమైన కుటుంబీకుడికి సుళువుగా ఆస్తులు సంక్రమించాలంటే మనం తొక్కే మార్గం—లేకపోతే దేనికి సంప్రదాయం మట్టికొట్టుకోనా?"

"అయితే సత్సంప్రదాయ మల్లా డబ్బుని ఆకర్షించటానికే నంటావు!"

"డబ్బున్నవాడు సంప్రదాయం కొనుక్కుందామని చూట్టంలేదే? అట్లాగే సత్సంప్రదాయమున్న సమంధం దొరకడం సామాన్యమా అని నేను అందరిచెవుల్లోనూ ఇల్లుగట్టుకుని పోరడం లేదనుకున్నావుటే—"

"నీకు సాంప్రదాయ మక్కర్లేదన్నావుగా!"

"నా కక్కర్లేకపోవచ్చు—కాని పలుగుర్లోనూ సాంప్రదాయమంటే వుండాల్సిన విలువ పోషించుకుంటూ రావద్దూ? మన కుంటూ సంప్రదాయమే అయెను."

"పోవుంది—సంప్రదాయానికి వుండాల్సిన విలువ వుండనే వుంది. నువ్వు పనిగట్టుకుని పోషించేదేమిటి? డబ్బులేని వాడేం జుకూ కొరగాడనీ, డబ్బున్నవాడే గొప్పనీ డబ్బు విలువని శ్లాఘిస్తూ మెడలో డప్పువేసుకుని తిరిగాడా నారాయణబాబు?"

"డబ్బు విలువ బ్రతికున్న వాడికల్లా తెలుసు. చెప్పనక్కర్లేదు. తెలిసిందా? కాని సత్సంప్రదాయమంటే, వుండాల్సిన మోజూ, ఇయ్యాలిసిన విలవా ఎప్పటికప్పుడు నలుగురి చెవుల లోనూ గింగురుమని మోగిస్తుంటే తప్ప నిలబడి చావదు."

"ఛ—నాకీ సమంధం అక్కర్లేదు"

అని చివ్వున లేచాడు భాస్కరరావు.

"అక్కర్లేకపోతే మానవోయి నాయినా—అక్కర్లేదనగానే ఊ నాయనగా అని బ్రతిమాలాడతానని గాని అనుకుంటున్నావేమో—నాకవసరం లేదు తెలిసిందా? పిల్ల రత్నంలా వుంటుంది. చదువుకున్నది — నిన్ను ప్రేమించినకన్య — నువ్వు కోరుకున్న అప్సరస. కాళ్ళదగ్గరకొచ్చిన సమంధం—కనకవర్షం కురుస్తుంటే గొడుగేసుకుపోతావా? ఛా—ఇందులో కవిశోచ్చేదమైనా వుంటే అది నాకుమాత్రం కాదన్న సంగతి మరోకసారి జ్ఞాపకం చేస్తున్నా. నాకు తెలుసులే—ఈ చదువుకున్నవాళ్ళకి ఆశయాలనీ, ఆదర్శాలనీ మారని సరుకంతో బుర్రలో మసుల్తోవుంటుంది. చూపులు ఆకాశంమీదపెట్టుకున్నా నడవాలిసింది నేలమీదరా నాయనా! నేలమీద! ఇప్పుడు నిన్ను ఎలాగయినా బలవంతపెట్టి ఈ వివాహానికి దింపుతానేమోనన్న అపాయానికి ఉపాయమేమిటా అనే ఆలోచనలో పడనక్కర్లేదు. నువ్వు ఎదురుకోవాలిసినప్రమాద మేమిటంటే—నాకక్కర్లేదని గాని నువ్వు అనాలోచితంగా నోరు జారితివా నిన్ను కారణాలైనా అడక్కుండా వొదిలేసుకుని కూచోడానికి సర్వసిద్ధంగా ఉన్నాను. తెలిసిందా?" అని ఉపదేశ పూర్వకంగా హెచ్చరించి పక్క సద్దుకున్నాడు చంద్రంగారు.

నారాయణబాబు నాలుగైదురోజులనించీ చంద్రంగారింటికి ఎడతెరిపిలేకుండా వెళ్ళివస్తూవుండడం గమనించింది కమల. ఆవేళ ఆ చెవిగాడుపు ఈచెవికి కొడుతో వుంది. తిరిగితిరిగి యింటికొచ్చాడు నారాయణబాబు. రాగానే హాల్లో మడతకుర్చీలో కూలబడి వృత్తిశయంతో విసురుకుంటున్నాడు. ఏదో అయోమయంగా కూచున్నట్టనిపించింది కమలకి. అతని మనస్సులోపడ్డ అగాధమేదో మొహంమీద కనిపిస్తోంది. గబగబ నాలుగు సీమబాదంపలుకులు మిశాయించి కొంచెం నిమ్మకాయషరబత్తుచేసి అందించింది. పట్టెవేళ్ళ విసనకర్రమీద కూజాలోని చల్లనినీళ్ళు కసింత చిలికి పక్కన నిల బడింది. "పంకావేయి అమ్మా" అన్నాడు నారాయణబాబు. "పంకాగాలి వేడిగా వొస్తోంది నాన్నగారూ" అని వారించింది కమల. కొంచెంసేపు బడలికతీరింతరవాత "ముహూర్త మింకా కుదరలేదా నాన్నా" అని అడిగింది కమల. తన వివాహవిషయంలో తనే కలిపించుకుని అడగటమదే మొదటిసారి ఆమెకు.

"దానికే తడిమున్నూ పొడిమున్నూ అయేలా తిరుగుతున్నా నమ్మా—చంద్రంగారు భాస్కర్రావుని అడగమంటా డేమిటే?"

"ఆయననా? ముహూర్త విషయంలోనా?"

"కాదు—అసలు పెళ్ళివిషయమేట."

"అదేమిటి?" ఆమె కర్థంకాలేదు.

భాస్కరరావు కింకా అభ్యంతరాలున్నయ్యా?

వెండిప్లేటులో పూరీలూ బజ్జీలూ పట్టుకొచ్చి దగ్గర పెట్టింది నాయనమ్మ. పూరి బాగా వేగినవైపు ఒక్క పిసరుతుంచి మునిపంటికొరికి "సయించడం లేదమ్మా—తీసెయ్యి—" అన్నాడు నారాయణబాబు. "అదేమిటి నాయనా—పిదపాడు నుంచీ కర్పూరంలాంటి నెయ్యివచ్చింది—కన్నతల్లి కావాలని సొంతంగా చేసింది. ఇవాళే పోరాటాలు—ఒక్కటి నోట్లోవేసుకో నాయన గాదూ" అని బామ్మ పరసనే వున్న ముక్కాలిపీటమీద కూచుని లాలనచేస్తోంది. ఎంత వయస్సొచ్చినా నారాయణబాబు పసిపాపడే ఆమెకు. "మందంగా వున్నదమ్మా" అని మొహం చిట్లించాడు నారాయణబాబు.

కమల మంచినీళ్ళకని మరచెంబు పుచ్చుకుని

రీడింగు రూమనుకుని, పడకగదిలోకి పరధ్యానంగా వెళ్ళి, టేబిలుమీద వున్న రంగూను పాలరాతి బుద్ధవిగ్రహం చేతికి తగిలి, ఇక్కడెకెందుకొచ్చానా అని నిలబడిపోయింది—ఆమెకు మనస్సు మనస్సులో లేదు.

అనుకున్నట్టే నారాయణబాబు భాస్కర్రావుతో మాట్లాడ డానికని వొచ్చాడు. తండ్రి యింతా తనమీద రుద్దియ్యాలని మాస్తున్నట్టు గ్రహించాడతను. భాస్కరం వొకయెత్తు వెయ్యాలని చూశాడు. తను ఏదో కొంత మొరటుతనంగా మాట్లాడేస్తే అతనికి మండి చర్రుమంటాడు దానితో తనూ తారస్థాయిలో అందుకునేది. ఒక పెద్ద గలాటాకింద దింపేశేది. అంతేగాని అతనితో తాపీగా వాదానికి దిగితే తనకి వొక్కపాయింటూ మిగిలిచావదు. అదీ అతని భయం.

"అయితే భాస్కరరావూ—మీ నాన్నగారు నీ కింకా ఏదో అభ్యంతరాలూ గట్టా..."

"క్షమించండి. నాకు వుండుకున్న అభ్యంతరాలన్నీ మీ తోటి చర్చించదలచుకోలేదు నేను. సమంధం నా కక్కర్లేదని మాత్రమే మీతోటి చెప్పమన్నాను."

"అది సబబైనమాటే—కాదనను—ఎంచేతనంటే నా కక్కర్లేదని నువ్వంత నిష్కర్షగా చెబుతోన్నప్పుడు నీ కారణాలకోసం ఎదురుచూడాల్సిన అవసరం, నాకూ లేనేలేదు. అది మొదట్లో

అయితేనేం—కాని, అప్పుడు, ఇంతదూరం వచ్చిన తరవాత, ఇన్ని తంతులు జరిగిన తరవాత..."

"మించిపోయింది దేమున్నది లెండి."

"నీకు తెలియదు భాస్కరరావు—తాంబూలాలు పుచ్చుకున్న తరవాత, ప్రధానమయిన తరవాత—సంభ్రమం లప్పటిలా వుంటే సమంధం శోధించంటే నీకు మించిపోయిందనిగా శంక్షా వచ్చును—కాని ఆడపిల్లని కన్న తండ్రిని, నాకు కలిగే నష్టాన్ని నువ్వు భర్తీ చెయ్యలేవు. తెలిసిందా? ఈ నేజలో ఎంతో ప్రబ్రదమైన కారణాలు వుంటేనే తప్ప సమంధాలు చెడవు. చెడితే మరి సకుందా లెక్కవు. ప్రధానమయిన తరవాత మగో పెళ్లిమాటలకి దిగడం నూరుమనువుకింద పరిగణిస్తారు మనవాళ్లు. నలుగురూ నాలుగు విధాల చెప్పుకుంటారు—పిల్లకు ముక్కు వంకరో మూతి వంకరో—నడవడి మంచిదవునో కాదో అని శంకించేదాకా వెడతారు. ఇంతదూరం ఎందుకు చెబుతున్నానంటే మీ రిద్దరూ ప్రేమించి పెళ్ళిచేసుకుంటున్నారని కూడా పుకారు పుట్టింది—నీకు తెలుసునో లేదో."

"అయితే సంజాయిషీ ఇమ్మనమంటారా?"

"నే నంతమాట అనను. కాని నీ సందేహం ఒక అపోహ మాత్రమే కావచ్చు. అది ఎంతవరకూ సహేతుకమో పరిశీలించుకోవడానికీ, సాధ్యమైతే నీకు నచ్చచెప్పడానికీ నాకు అవకాశం యివ్వడం సబబు. నిమెడలు విరిచి ఎట్లాగైనా నాపిల్లని నీకు కట్టబెట్టాలని చూసుకునేటంత కక్కుర్తి నాకులేదు. నమ్ముతావా?"

ఎంతకీ వదలడు! సరిగదా చల్లగా వ్యవహారంలోకి దింపుతున్నాడు. తా నింత గరిగమ్మ వాటంగా మాట్లాతూన్నా కోపం రాకండా వొచ్చిందేమిటేయనికి? తనవత్తు సాగేలాలేగ — ఇప్పుడెట్లా? సావకాశంగా ఆలోచించ నేలేదతను. తొణుకూ బెణుకూ లేకుండా ప్రశాంతంగా చెప్పుకొంటుపోతున్నా డంతే. ప్రపంచపు వొడుదుడుకుల్లో నలుగుడుపడి వొళ్లంతా కాయలుగాచి చేవదేరినవాడిలా అవుపిస్తాడు. పథకం మార్చాడు.

"పోనీ క్షమించండి—మీ సంప్రదాయానికి సంబంధించిన కొన్ని అంశాలు నాకు అప్పట్లో తెలియక మాట యిచ్చాను."

"సులువుగా క్షమాపణకోరేసి గతాన్ని తుడిచి పెట్టేశారెయ్యాలని చూడకు. కాని అట్లాంటి ముఖ్యమైనఅంశాలు ముందే తెలుసుకుని వుండాలిసింది నువ్వు—అవునా?"

"అదే—చెబుతున్నా కదండీ—తెలుసుకోవలసింకే! కాని తెలుసుకోలేదు—నాకెవరూ తెలపలేదు. క్షమించండి—సరేనా?"

"సరేసరే—అయితేఏమిటి? నాసాంప్రదాయాన్ని గురించా?"

"అవును"

"అంటే నేను చిన్నప్పుడు వంటమనిషిగా బ్రతికాననేగా? స్పష్టంగా చెప్పు — అందులో తప్పులేదు—ముసుగులో గుద్దులాటెందుకూ? వంటపనంటే అంత నీచమా?

"ఏదో అంతా అట్లా అనుకుంటారుకదండీ"

"అంతా అట్లా అనుకుంటే నువ్వూ అనుకోవాలా? అంతా కలిసి ఏ విషయం తప్పనుకుంటారు? నువ్వు తప్పులేదని చాటిస్తావంటేనా?—అంతా అడుక్కుతినే ఒకపని చూడమంటారు — నువ్వుచదివించాలని పట్టుబడతావా కానీ? చదువుకున్న ఫలిత మిదా? అంతా అనుకొంటూవుంటే నువ్వూ కొట్టుకుంటున్నావా? స్వతంత్రంగా ఆలోచించి మాట్లాడాలికదా. ఆలోచించుకోగల శక్తి నీకు వున్నదా లేదా?"

"అంతా అనుకోవడమే కాదండి—నాకూ అట్లాగే అనిపించింది చెప్పాను—ఏమీ అనుకోకుండా వుంటే ఇంకా స్పష్టంగా చెబుతా మరి, ఏమిటి చేసేది. వంటమనిషి. అంటే ఎట్లాగా ఒకడికింద నౌఖరి కదండీ"

"అయితే మీ నాన్నగారు చిన్నప్పుడు పావుకారు గుమాస్తా చేశాడు. గుమాస్తా గిరి నౌఖరీకాక యాజమాన్య మవుతుందా?"

"గుమాస్తా గిరి అంటే అది వేరు. వంటపని అంటే కూలిపని గాదండీ! మీ కోపమొస్తే చెప్పలేనుగాని..."

"కూలిపని అంటే రెక్కలాడ్చుకునే పని-అనేగాని అర్థం —గుమాస్తా గిరిలో మాత్రం రెక్కల కష్టంలేకండా వున్నదా? కావలసిన వస్తువు తూచడం—అందివ్వడం—లెఖ్ఖవ్రాయడం—సరిపుచ్చడం—సరుకు నిల్వలు చూచుకోవడం అంతా వొళ్లు శ్రమలేనిపనా—చెమట పోడకండా వొళ్ళు మకిలి కాకుండా పంచె నలక్కుండా జరుగుతుందా గుమాస్తాకి! వంటపనిలో మాత్రం తెలివితేట లఖ్ఖర్లేదా! ఎట్లా తంపచేసినా సువాసనగల పోపులూ, కమ్మని వంటకాలూ తయారైపోతియ్యా? గుండిగ పొయ్యెక్కిస్తే చాలు ఫప్పళం దానంతటదే చవులూరి చల్లారుతుందా?

"శ్రమపడాలి—తెలివితేటలూ వుండాలనుకోండి"

"అంగుళంలోనూ ఇందులోనూ కూడా"

పైగా వంటమనిషంటే చాలా చులకనకదండీ—యజమానులు అడ్డమైన మాటలూ అంటారు—హీనంగా చూస్తారు.

"అడ్డమైన మాటలూనా? నన్నవటానికి దమ్ములెవడికీ లేవా నాకు మరి—కనుక్కో—రాచవానివారింట్లో మీ నాన్నగారు గుమాస్తాగా వున్నప్పుడే నేనూ వంటకి కుదిరాను. మీ నాన్నగారి నడుగుపోనీ వా రబద్ధమాడరు. రాత్రి తొమ్మిదిన్నరకి గ్లాస్కోపంచె కట్టుకుని, అమ్మా హాయిరాయిలు రాసుకుని క్రాపున్నగా దువ్వి వేళ్లసందున విల్స్ పొగవొదుల్తూ సినిమా రెండో ఆటకి దలాయిస్తుంటే అపరాత్రివేళ అప్పుడే వొచ్చిన చుట్టపాయనకి బియ్యంపోసి వెళ్లమని ఇంటావిడ ప్రాధేయపడ్డమూ నేను వినిపించుకోకుండా దులుపేస్తుండడమూ, బాగమూరే వారికేనులాంతిరు దగ్గర జడతొగెఖ్ఖ కుదుక పంచపాళీలో ముక్కుతో మూలుగుతో కూచున్న మీ నాన్న వోరకంట కని పెడుతూ నవ్వుకునేవాడు. అసలు నేనంటే ఇంటాయన లగాయతూ, పిల్లా జల్లా సమేతా అందరికీ వొకటే హడలు—దీనికి కారణం నేను పని కరెక్టుగా చేసేవాడి ననుకుంటున్నా వేమో. నెలకు కనీసం పది నాగాలైనా పెట్టేవాడిని. నాగాలైన మర్నాడు హాజరైతే ఏమని అడిగేందు

కెవళ్ళకి ఖలేజా వుండేదికాదు. అందాకా ఎందుకూ, మీ నాన్న గుమాస్తా అన్నమాటేగాని రోజూ కొట్టు తెరిచేముందు కూరా నారా కొని ఇంట్లో పడేసి వెళ్లడం పిల్లలకేమన్నా కొంచెం నలతగా వుంటే ఆసుపత్రికి వెళ్లి అరఖులాగట్టా పట్టుకురావటం వగయిరా ద్యూటీలు వుండేవిలే. తెచ్చిన కూరలో పుచ్చు వంకాయనీ, పండు కాకరనీ, చేదు దోసకాయనీ, కుళ్లు మిరపకాయనీ తీసిపారే స్తుంటే ఇంటాయన మీ నాన్నమీద గుర్రుగా వుండేది. నేను ఏరి పారేస్తున్నానని గాదు. మీ నాన్న చేసిన నిర్వాహకానికి. ఆ విల వకి కారణం లేకపోలేదు—గుమాస్తాని తొలిగిస్తే ఆస్థానే బజా రులో తొక్కితే లేస్తారు పడివుంది. వంటమనిషిని తొలిగిస్తే ఇల్లా లికి తక్షణం గరిటె చేతికొస్తుంది. మళ్ళీ వొక మనిషికోసం గాలించి పట్టుకునేసరికి ఏ దాని గిర్రున తిరిగి వస్తుంది."

పోని నీఇల్లు మానిపోను!—వూపిరి సలపనిచ్చేటట్టు లేడీయన!—మొత్తానికి రణరంగంలోకి ఈడ్చుకొచ్చాడు తనని—తను మొదట్లో అనుకున్న దేమిటి? ఇంతదూర మెట్లా వచ్చాడూ తను? జ్ఞాపకంలేదు. చూడగా చూడగా ఈయనా తన తండ్రీ ఒక స్కూల్లో చదువు కున్నారేమిటి అనిపిస్తుందే? ప్లేటు మార్చాడు.

"కేవలం మీరు వంటపని చేశారని కాదనుకోండి—ఆ తర వాత మీ రవలంబించిన వృత్తీ అదీ......"

"అంటే హోటలు పెట్టాననా?"

"అదేలెండి అన్నం అమ్ముకునే వృత్తి."

"అన్నీ అమ్ముకోవచ్చు గాని అన్న మమ్ముకోగూడదా?"

"అన్నం పరబ్రహ్మస్వరూపం..."

"అన్నం పరబ్రహ్మమంటే ఫక్కున నవ్వే నువ్వు అన్నం పరబ్రహ్మమంటే నమ్ముతావా? విద్య అమ్ముకోవచ్చా?"

"అదీ అమ్ముకోగూడదు నిజానికి—మన ప్రాచీన మహర్షులు గురుకులాల్లో......"

"అయితే స్కూలు మేష్టర్లంతా సంప్రదాయం చెడ్డ వాళ్లేనా?"

"ఆ—చెడినవాళ్ళనే నా వూహ."

అయితే కాలేజీలో చేరిం తరువాత కూడా హైస్కూలు మేష్టర్లెవరయినా అవుపిస్తుంటే అతివినయంగా ఇంకా దణ్ణాలు పెడతావు దేనికని?—ఆ విద్యావిక్రేతలకి—అంతటి గౌరవానికి అర్హతలేనివాళ్లకి — ఇంతయెందుకూ? మానప్రాణాలలో ఏది వున్నతం?

"మానం"

"ప్రాణం నిలుపుకునేందుకు తినేది అన్నం — మానం కాపాడుకునేందుకు కట్టేది బట్ట—అవునా?

"అవునా"

"అయితే మరి నీ లెఖ్ఖప్రకారం అన్నమమ్ముకోవడం నీచమయితే గుడ్డ అమ్ముకోవడం నీచాతినీచమవుతుందా కాదా? మీ బహదూర్ మామయ్యకివొచ్చే సాలుసరి రాబడిలో మూడువంతులు బట్టలషాపుమీదవని తెలుసునా నీకు? తెలిస్తే ఎవరివల్ల నీకేదో సాంప్రదాయం సంక్రమించిందని అనుకుంటున్నావో ఆ ఆసామీ తాలూకూ సాంప్రదాయం నాలుగింటి మూడుపాళ్లు చెడినట్టే ఎందుకనుకోవూ?"

"మీవాదన విపరీతంగా వుంది. గుడ్డ అమ్ముకోవడానికీ పచ్చళ్లు అమ్ముకోవడానికీ సాపత్య మేమిటండీ?"

"నేను పచ్చళ్లని పేరుపెట్టి అమ్మకం పెట్టలేదే! అవకాయికి కొన్నికొన్ని మార్పులతో "అరుణోదయలేహ్యమని" పేరుపెట్టాను. గోంగూరచట్నీకి కుదేనాగట్టా తగిలించి రుచిలో ఒక విలక్షణత కలిపించి "బ్రెడ్ స్ప్రెడర్" అని పేరుపెట్టి జాడీల్నలో..."

"'బ్రెడ్ స్ప్రెడర్' ఏమిటది?"

దొరలు రొట్టెలమీద "ఛీజ్"లాగ, "జామ్" వాడినట్టు వుప యోగించేవాళ్లు దీన్ని—ఆ చట్నీ అంటే దొరలంతా వూటలూరుతో తినేవాళ్లు తెలుసునా? మాంబళంనించీ, 'యూరపియన్ కోలనీ నించీ', వాల్తేరు 'అప్లాండ్సునించీ', 'బెంగుళూరు కన్టోన్ మెంటు'నించీ, కుప్పతిప్పలుగా వొచ్చిపడే ఆర్డర్లకి తట్టుకోలేక పొయ్యేవాళ్లం"

"ఎన్ని పేర్లుపెట్టినా ఆవకాయ ఆవకాయేకదండీ? మా పెత్తండ్రిగా రనేవారులెండి..."

"మీ పెత్తండ్రిగా రెక్కడున్నారిప్పుడు?"

అమ్మయ్య సంభాషణ మార్చినట్టున్నాడు. — —

"బెజవాడలో మెడికల్ స్టోర్సు పెట్టాడులెండి"

"మెడికల్ స్టోర్సా" అయితే ఆ స్టోర్సులో టానిక్కులూ ఇంజక్షన్లూ గట్రా అమ్ముతారా?"

"అట్లా అడుగుతాడేమిటి? పల్లెటూరి జేవయ్యలా!...మళ్ళీ ఏ చెంపనించో దెబ్బ తీస్తున్నాడా?

"ఎందు కమ్మరూ?"

"ఓవల్టిన్ దేనితో చేస్తారో?"

"కోడిగుడ్ల సొనతోటి."

"కాడ్ లివరాయిలూ?"

"చేపనూనెతో—అది పేరులోనే వుంది."

రక్తహీనంగా వున్నప్పుడు, కొన్ని ఇంజక్షన్లిస్తారు చూశావూ విరూహెపటిక్సనీ, హెపటిక్సనీ...అవి దేనితో తయారి అంటావు?"

"ఏమో నాకు తెలియదు."

లేకపోతే ఏమిటి క్రాసింగు?

"తెలియకపోతే చెప్తా విను—అవ లేమిటంటే మేకల కారిజంతీసి, దాని 'ఎసెన్సు' 'యాంప్యూల్సు'గా పిలుచేసి అమ్ము తారు."

"అయితే కావచ్చును."

"ఓవల్టిను టిన్నులూ, హార్లిక్సు యాంప్యూల్సూ ఆ మెడికల్ షాపుల్లో సేలవుతాయిగదా—మీ దాబాయి కోడిగుడ్లూ మేక మాంసమూ అమ్ముతున్నాడంటే వొప్పుకుంటావా?"

"సరిపోయింది. ఓవల్టిన్ కోడిగుడ్డు సొనటండీ? ఆ సొనతో ఇంకా ఏమేమి మిశాయిస్తారో, నిలవవుంటానికి, ఏయే సాధనాలు అవలంబిస్తారో మీకూ తెలియదు—నాకూ తెలియదు—కోడిగుడ్లలోంచీ ఓవల్టిన్ డబ్బా వూడిపడుతుందిటండీ." దానికి దీనికి మధ్య ఎన్ని బుర్రలు, ఎన్ని చేతులు ఎన్ని యంత్రాలు పనిచేయాల్లో గమనించారా మీరు?"

అల్లాగే ఆవకాయలోనించీ 'అరుణోదయ లేహ్యమూ' వూడిపళ్ళే. ఇంకా అపురూపమైన యితర సామాగ్రీ, పాళ్లు కలపటం లగాయతు బ్రహ్మరుద్రుడికయినా తెలియని రహస్యాలూ ఎన్ని వున్నాయి. ఆ ఇన్‌డస్ట్రీలో...ఎలక్ట్రిక్ స్టౌలమీద పని జరిగేది. రుబ్బురోళ్లలో కలిపి రాచ్చిప్పల్లోపెట్టి అమ్మాలనుకున్నా వ్రుగామాలు—నేను ఎగుమతి చేస్తుంటూ వూరగాయనీ, గోంగూర పచ్చడినీ ఎవడైనా వీసం గ్రహిస్తే నాలుగురోజులు వ్యాపారం సాగించగలిగేవాడినా నేను? ఆ వ్యాపారంలో ఒక్క ఏడాదిలో లక్ష ఏభైవేలు సంపాయించాను. రెండువందలమందికి పని కల్పించాను. తెలివితేటలందులో పని చెయ్యలేదని అనటానికి ఎవడికైనా ఎన్ని వేల గుండెలుండాల్నో ఆలోచించి అంచనావేసి చెప్పచూదాం."

భాస్కరం వుక్కిరిబిక్కిరయిపోయాడు.

"అయితే మీ వాదన సహేతుకంగానే కనిపిస్తోంది నాకు. ఎందుచేతనంటే ఇప్పుడు నాకర్థమవుతోంది క్రమక్రమంగా. మీరు దానిలో కొంత కృషిచేసి వొక 'మాన్యుఫేక్చరింగ్ కన్సరన్' కింద ఇండస్ట్రీ స్టార్టుచేసి లార్జిస్కేలుమీద ఎగుమతిచేస్తూ వ్యాపారం సాగించారన్నమాట."

"అట్లా దారికి రా. అయితే యింతకీ ఆవకాయి ఆవకాయి అని నూటిగా చెప్పేదగా లేకుండా అమ్ముకుని డబ్బు చేసుకుంటే సంప్రదాయహీన మన్నమాట! ఆవకాయని మార్చి అరుణోదయ లేహ్యమని చెలామణీలో పెట్టి, బాటిల్స్‌లో బిగించి కార్కులతో సీల్ చేసి లేబిల్సు అంటించి మసిపూసిన మారేడుకాయిగా తయారుచేసి నల్లవాడి లగాయతూ తెల్లవాడివరకూ దొరక్కుండా అందరి కళ్ళల్లోనూ సరిసమానంగా నిష్పక్షపాతంగానూ కారం గొట్టి ధనం రెండు చేతులా తోడిపారేస్తే సంప్రదాయం దెబ్బ తినకుండా అట్లా నిలబడి వుంటుందన్నమాట."

"ఆపరేషను చేస్తున్నానండీ." తల గోక్కున్నాడు భాస్కరం.

"అది కాదు. సంప్రదాయమని నువ్వు కల్పించుకున్న అదృశ్య నీడల్లో ఎన్ని వైపరీత్యాలు దాగుడుమూతలున్నయో నీకంటికి కనుపించాలనీ, నువ్వు యిన్నాళ్ళూ పోషించుకొంటూవస్తూవున్న విలువల్నీ నీకే చీల్చి చూపాలని నా ఆశయం, అంతేగాని, నిన్ను నొప్పించాలనీ, కుతర్కాలతో నిన్ను నావేపుకు తిప్పుకోవాలనీ నేను కాంక్షించటం లేదు. నాకూ వివరాలన్నీ తెలుస్తూనే వున్నాయి. లోకంలో ఎన్ని రకాలయినా సాధ్యాలున్న వెన్నో అన్నింటిలోంచీ కూరుకుని వచ్చాను నేను—ఇప్పుడు ఎవళ్లు నిన్ను పత్రికాలోకి కూడలాలో గానలన్నీ చెప్పి నిన్ను నావద్దకి పంపించారో వాళ్ళంతా ఎప్పుడో వొకప్పుడు ఎవడిచేతనో వొకడిచేత తమ తమ సమయాలను కూర్చి నాకు రహస్యంగా చెప్పించుకుని చాటునా మాటునా కన్ను వెరగించి మాయనున్న వాళ్ళే—వాళ్లేవళ్లకీ పట్టుని అప్పజెపుతారా? మనోహరు పట్టభద్రుడవుతుంటే హార్మోన్ పూరకం టానిక్ వాళ్లే అక్కడికా అనూయా అన్నీ పేరుకుని పూరుజేపాలలో కెటుకోరం యూసేజా వెళ్ళగక్కకుండా వుంటారా? అది నీమీద గాబట్టి బాహాటం పనిచేసివుంటుంది."

"నారాయణ బాబుగారూ క్షమించండి. పోనీ మీ ఇష్టమొచ్చినట్టు అట్లాగే కానీండి." బరువు దించేసుకున్నాడు భాస్కరం.

"నా కట్లా పనికిరాదు. నీకు నిజంగా నా సంప్రదాయమంటే వేరేక అభిప్రాయంలేవని నాకు రూఢిఅయితేనే నీతో వియ్యమందుతాను నేను. అంతేగాని నేనేదో చాలాదూరం చెప్పాను గదా అని సద్దుకోకపోతే ఎట్లాగూ అన్నట్టు కొంచెం దిగ్గివొచ్చి నాకేదో వొరగబెడుతున్నట్టు నటిస్తే మాత్రం నా అభిమానం గాయపడుతుంది. నువ్వు తీరుగానే ఆలోచించి మరీ చెప్పు. ఎటాగూ కొంత మగనపడితేనేగాని, మనిషి ఏ నిశ్చలమైన నిశ్చయానికీ తేరుకోడు. అదీ వొకందుకు మంచిదే—నేను వెడతా."

నారాయణబాబు వెళ్ళిపోయాడు.

ఇదంతా ఇంద్రంగారికి తెలిసింది. తెలుసుకోకుండా వుంటాడూ? ఆయన భాస్కరంతో ఘర్షణపడ్డాడేగాని తెలివితక్కువగా వొదిలేసు కూర్చోరే—ఆయనకి బాహాటెలుసు నారాయణబాబు సత్తా—కాని వొక అనుమానం ఆయన్ని పీకుతోంది. నారాయణబాబు మళ్లీ పెళ్లిచేసుకుంటాడా? ఏమో—.

భాస్కరాన్ని కదిపిచూచాడు. సుభద్రమ్మని పురమాయిస్తే ఆ కీలకం తెలుస్తుందని సలహాయిచ్చాడు భాస్కరం. సుభద్రమ్మ ఇక్కడికీ అక్కడికీ కనపడని టెలిగ్రాఫ్ తీగలా పనిచేస్తో వున్నదని ఇద్దరికీ తెలియదు.

రెండు రోజులయింది మూడు రోజులయింది. నారాయణ బాబు రాలేదు. భాస్కరానికొక వుపాయం తట్టింది. కాలేజీలో తన మిత్రబృందానికీ కమల స్నేహితురాండ్రకీ ఎవరెవరికి ఆహ్వానాలు పంపాలో ఆమెతో తను కూడబలుక్కోవాలిసిన అవసరమేదో వున్నట్టు హటాత్తుగా స్ఫురించిందతనికి. సరేనని బయలుదేరి చక్కా వెళ్లాడు. కమల స్టడీరూములో రాకింగు ఛెయిర్లో కూచుని మేటీగుడ్డమీద డి. యం. సి. దారంలో పూలగుత్తి డిజైను వేస్తోంది. భాస్కర్రావు చూచాడు. అట్టే అలంకారాలు లేనే లేవు. అంచేతనే మరీ అందంగా వున్నదా? ఆమె ముందుకి రాగానే తానేదో మారిపోయినట్టే ఉన్నాడు భాస్కరం. ఆమె సౌందర్యం అట్లాంటిది. అంతర్గతంగా పరిమళమై పాకుతుంది గాని ఆకృతిగా కనురెప్పలు పట్టుకుని వేళ్లాడదు. నిజంగా ఇట్లాంటి అందాలరాణి ముందు సంప్రదాయమనీ ఛట్టుబండలనీ

ఏమిటి తనకీ కళ్ళు వరీక్ష? నారాయణబాబు తనతో అంత వాగ్వివాదం పెట్టుకున్నాడుగాని కమలతో వొక్కసారి మాట్లాడ మంటే వొదిలిపోయేది.

భాస్కరాన్ని చూడగానే కమల ప్రొద్దుతిరుగుడు పువ్వులా గిరుక్కున తిరిగి "రండి కూచోండి." అని సవినయంగా స్వాగత మిచ్చి పావురాయిలా తుర్రుమంది ఇంట్లోకి.

అదేమిటి? అంతా సిగ్గే?

క్షణంలో కాఫీ పట్టుకొచ్చింది కమల—అంతకన్నా!

"వుంటారుగా పూరీ ఇంకా వేగలేదు—వస్తా" అని వెళ్ళిపోబోతోంది. కాఫీ కొంచెం సేవించి "చాలా బావుంది—నీలగిరి కాఫీగింజలా? నువ్వేనా చేస్తా? అని వోరకంట ప్రశ్నార్థకంగా చూశాడు భాస్కరం.

"ఏదోలెండి—వంటపనిలో ఆమాత్రం నైపుణ్య మబ్బకపోతే—ఎంతలేదన్నా వంటమనిషి కుమార్తెనాయెను."

సరిపోయింది. మురుకుమాటలలో చురకత్తులేవో నూరుతున్నట్టుం దీవిడగారు. అక్కడికే మాటతప్పించి "నీకెందుకులేమిగాని కాలేజీలో మనం ఆహ్వానాలు పంపాల్సిన ఫ్రెండ్సు లిస్టొకటి వ్రాసియ్యి" అని పెన్ తీశాడు భాస్కరం."

"చెబుతా వ్రాసుకోండి — గుమాస్తావంశీకులకి వ్రాతపొంకంగా అమురుతుంది." కిసుక్కుననవ్వి నాలిక కొరుక్కుంది కమల.

అతనికి ఘర్రుమంది. అంతా తనని లొంగదియ్యాలని చూస్తారేమిటి? ఎక్కడైనా వోటమి భరించవచ్చునుగాని—ఇక్కడ!—తను ప్రేమించిన తరళాక్షిముందు!!—తనకి కాబోయే ధర్మపత్ని యెదట!!!—అతనికి కోపమాగలేదు.

"నా సంప్రదాయం నువ్వేమీ ఎంచనక్కర్లేదులే—మాది వంటపనిగాదు. వంటపూటింటి పనిగాదు."

తిప్పికొట్టాననుకొన్నాడు. ఇహ లిస్టువ్రాయడాని కుపక్రమించాడు.

"తమవృత్తి ఏమిటో సెలవిస్తారా?"

"మాది వడ్డీవ్యాపారం."

ఆమెకు తెలియదుగావాల్ను!

"తాకట్టువ్యాపారమంటే నిజాని కింకా దగ్గరగా వుంటుందేమో."

"తణఖాలూ తాకట్లూ ప్రోనోట్లూ అన్నీ వడ్డీవ్యాపారం కిందకే వస్తాయి."

"అందులోనూ తాకట్లు మీ నాన్నగారు 'స్పెషలైజ్' చేశారులెండి."

"ఏమో నాకు తెలియదు."

తెలియదుగాబట్టే నే చెబుతున్నా — వడ్డీవ్యాపారమంటే బ్యాంకింగుకాదు మీ నాన్నగారుచేసేది. తూరుపుపేటలో మెగిడీలకీ, కొత్తపేటలో మిల్లుకూలిలకీ పిరంగిదిబ్బమీద వుప్పర్లకీ పాచిపని చేసుకునే పాటకజనానికి రోజువారీ వడ్డీ కట్టాకొ, పదులూ, యిరవైలూ, పుత్తరువూ, పత్రమూ లేకండా బదుళ్ళిచ్చి, (మళ్ళీ పత్రాలు వ్రాస్తే వాయిదానాటికి నోటీసు లివ్వా, వస్తువు వేలానికి పెట్టా, ఎన్ని బాధలు) వాయిదానాటికి ఎలాగో అందకండా తప్పించుకుని మున్నాడు వస్తువు తెగనమ్ముకుని డబ్బు పోగుజేసుకునే వృత్తి—ఇది మీ నాయనగారి వడ్డీవ్యాపారం తెలిసిందా?"

"ఇట్లాంటి వ్యాపారం మాకు లేదు. తణఖా దస్తావేజుల మీదా బ్యాంకుల్లోనూ..."

"మీకు తెలియదని ఇప్పుడేగా అన్నారు? ఆ తరవాత మళ్ళీ నే నన్నదల్లా కాదంటా రేమిటని?"

తనకి తెలియదన్నాడా? ఏమో జ్ఞాపకం లేదు—దిక్కుమాలిన గోల—

"నువ్వొచ్చి నన్ను దెప్పనక్కర్లేదు—ఎంతమంది రెక్కలు కష్ట మోడ్చుకోకపోతే, హోటళ్లలో కౌంటర్లదగ్గర కూచుని, సర్వర్లకి తక్కువ జీతాలిచ్చి ఎక్కువపని చేయించుకుని ఎంతమంది పొటకొడితే, నీకు లక్షలు పోగుపడ్డాయో ఒకసారి సింహావలోకనం చేసి చూసుకో—మా నాన్న వృత్తిలో నెరుసు లేరవచ్చావుకాని.."

"దాఖలా కావాలా? మీ నాన్న 'షైలాక్' అని ఋజువు చెయ్యనా?"

షైలాక్! నూకమ్మ వీళ్ళ పనిమనిషి గావును—చటుక్కున జ్ఞప్తికి వచ్చింది భాస్కరానికి. తను మాత్రం ఏవో పొట్టి చేతులతో కుప్పిగంతులు వేస్తున్నాడు. గాని, ఆమె ఏదో వొక ఆయుధం గుప్తంగా దాచుకునే వచ్చింది!..అంతలో ప్రసన్నమైన కంఠస్వరంలోకి దిగిందామె.

"అసలు మీ దగ్గరకి స్వయంగానే వద్దామనుకుంటున్నాను స్మండీ—మా పనిమనిషి నూకమ్మ సంగతి చెప్పబోతున్నాను దానికి అథమూ శుభమూ తెలియదు. తమ్ముడికి జబ్బుగావుండి తాకట్టుమీద మూజువాణీగా 15 రూపాయిలు తెచ్చిందట. వాళ్లది చూశావా అదొక కాకుల లెక్క—ఒకరోజులో పొరపాటు వచ్చింది గావును—దాని రాగిడీ దాని కిప్పించెయ్యి భాస్కరం—మీ నాన్నగారితో చెప్తావుగదూ?" సోఫామీద ఫొటో ఆల్బం తిరగేస్తూ లాలన చేస్తోంది కమల.

ఇప్పుడుగాని సరే అన్నట్టయినా, తనదీ తన తండ్రిదీ అంతా తప్పని నిర్ధారణయిపోతుందేమో—గోల—

"మరి పేదజనులంటే, పాటకజనమంటే అంత మమకారమాయెను నీకు—నీదగ్గర పనిచేసే వొక పేదరాలు, నీమీద ఆధారపడి జీవించే ఒక అనాథ ప్రాణి—ఒకనాటి ఆపత్తుకి ఒక షైలాక్ దగ్గరికి వెళ్ళాలిసిన దుర్గతి పట్టిందన్నమాట పదిహేను రూపాయిల భాగ్యానికి. ఆమాత్రం అవసరానికి నువ్వాదుకోలేక పోయినావా?"

"నాకు తెలిస్తే ఛస్తే వెళ్ళనిచ్చేదాన్నా మీ నాన్నగారిదగ్గరికి? అది ఇదివరకే మాదగ్గర వంద రూపాయిలదాకా వాడుకొని వుంది. అంచేత మళ్లీ అడిగితే ఏమనుకుంటారో అని అడగలేదు. ఈ దళస వినగానే నేను వేసిన మొదటి ప్రశ్నే అది."

కూడు గుడ్డ దొరికినంత మాత్రాన తృప్తిపడుదుమా?

కూడు గుడ్డ సంపాదించుట కొఱకు పాపముచేస్తే ఎట్లా?

పాపము చేయకుండ కూడు గుడ్డ సంపాదించుకొను మనసు ఎట్లా కలుగును?

సిలువ మ్రాను మీద వ్రేలాడుచున్న యేసుక్రీస్తు వైపు చూచుటద్వారానే కదా!

ఆయన సిలువతో మనమేమిచూచెదము?

1. మన దోషములను బట్టి ఆయన నలగగొట్టబడెను.
2. మన సమాధానార్థమైన శిక్ష అనుభవించెను.
3. అతని రక్తము ప్రతిపాపము నుండి మనలను పవిత్రులనుగా చేయును.
4. తొట్రిల్లకుండ మనలను కాపాడుటకును, నిర్దోషులుగా నిలువబెట్టుటకును, శక్తిగల రక్షకుడాయెను.
5. పాపముల నిమిత్తమై సదాకాలము నిలుచు ఒక బలిని అర్పించి పరిశుద్ధపరచబడు వారిని సదాకాలమునకు సంపూర్ణులనుగా చేసియున్నాడు.

యేసుక్రీస్తు జీవిత చరిత్ర ఉత్తర ప్రత్యుత్తరరీతి చదువుకొనుటకు నీ కిప్పుడు గొప్పతరుణము దొరికి ఉన్నది. చదువుకొన గోరుచున్నావా?

అలాగైన రెండు అణాలు పంపుచు ఈ క్రింది అడ్రసుకు వ్రాయుము:

జీవిత్ ప్రకాశ్ బడి రామాయ పట్టణము, నెల్లూరు జిల్లా

"అవునులే దానికింత పిండాకూడు పడేసేదీ, నెల కోసా సాలుసు రాళ్ళు తగలేసి పేపరికంలో వుంచేసేదీ, ఆతరవాత అడపా తడపా వంద రూపాయిలుదాకా పెట్టుబడి పెట్టేదీ—వూరికే నే యిచ్చేస్తున్నట్టు హుందాగా చెప్పుకునేది—"

"వూరికే కాకపోయినా వడ్డీ లేకుండానే లెండి—సరేగాని ఇప్పుడు దాని పేదరికానికీ, నా భాగ్యానికీ, మీ ఆర్జనకీ పునాదులు త్రవ్వుకుంటూపోతే సృష్ట్యాదికి పోవాలిసుంటుంది. నేను చెబుతుంటా దానికి జరిగిన వొక అన్యాయాన్ని గురించి—మీ నాన్నగారితో చెబతారా చెప్పరా?" సీరియస్‌గా అంటోందామె.

"నేను చెప్పను. కావాలంటే దానినే మా నాన్నగారితో చెప్పుకోమను."

"అంతేగాని మీరు కలిపించుకోరన్న మాట."

"నాకా బాధ్యత లేదు."

"కాని లాకప్‌లో పెట్టిస్తానని ధిక్కారంచేసినపుడుమాత్రం మీ బాధ్యతలూ, హక్కులూ గుర్తుకొచ్చినట్టున్నాయి."

"అప్పుడు అది కొన్ని మాటలు మిగిలింది. అంచేత దాన్ని నోరు మూయించాల్సివొచ్చింది."

"అంత తిరుగుబాటు చేసేముందు దానికి ఎంత కష్టం కలిగి వుంటుందో మీరు వూహించుకోకపోతే ఎట్లా?"

మౌనం.

"చెబుతారా?"

"చెప్పను."

"నీ కళ్ళెదుట జరిగే వొక అన్యాయాన్ని అరికట్టలేని నువ్వు పేదవాళ్ళనించీ పిండే వొక్కొక్క నెత్తురు బొట్టుతోబాటు ఒక్కొక్క రూపాయి రాల్చుకు తినే నువ్వు నా సంప్రదాయమూ నా నాగరికతా ఎత్తి వచ్చావా? సాంప్రదాయ మున్నా లేకున్నా లక్షలు నొల్లుకునేందుకు తయారుగా వచ్చినట్టున్నావు."

పంజా విప్పిన ఆడపులిలా లేచింది కమల.

"నీ లక్ష లెవడికీ అక్కర్లేదు. హద్దుమీరి మాత్రం మాట్లాడకు."

సోఫాలోనించి తారాజువ్వలా లేచాడు భాస్కరం.

"లక్షలు అక్కర్లేకపోయినా వొస్తుంటే తప్పుతుందా పాపం-ఎన్ని లక్షలున్నయ్యో లెక్క పెట్టుకునే వొచ్చినట్టున్నావులే. మానాన్న రెండో పెళ్ళి చేసుకోడని రూఢీచేసుకున్నారుగా అవునా? మా సుభద్రమ్మత్తయ్య చెప్పేవుంటుందిలే. కనుక్కొమ్మని సిఐడీగా పంపించారుగా సిగ్గులేకుండా—ఇహను ఆస్తి యావత్తూ సంక్రమించేందుకు ఆటంకాలు లేవని నిర్ధారణ అయిపోయిందిగా—తెగుదునమ్మా అని అంగీకారం చెబుదామని వచ్చినట్టున్నావు. నదునదు, నా చదువూ, నీ సంప్రదాయమూ, నీ నాగరికతా ఇవన్నీ పది వేలిచ్చి మార్కెట్లో రేపీ పాటికల్లా కొనగలను నేను."

నారాయణబాబు అకస్మికంగా లోపలికొచ్చాడు.

"అమ్మాయీ ఏమిటిది? భాస్కరం—కూర్చో—తొందర పడకు" అని సముదాయిస్తున్నాడు.

కమలకి రౌద్ర మాగలేదు.

"నన్ను అబకాయించవద్దునాన్నా—నాకీపెళ్ళి అక్కర్లేదు"

భాస్కరరావు వెళ్ళిపోయాడు. అతని మెదడు బొత్తిగా చెడిపోయింది. ఇంటికి వెళ్ళీవెళ్ళగానే తండ్రిమీద విరుచుకుని పడ్డాడు, వ్యవహార మెట్లా భోరగిలపడిందో కొంత సూచనగా చెప్పి—

"అసలూ ఈ అలగా జనానికి పదులూ పది హేసులూ ఇచ్చి విపరీతంగా వడ్డీవేసికట్టి తాకట్టుసొమ్ము లమ్ముకుంటేనేగాని గడవదా యేమిటినాన్నా మనకి?"

"విపరీతమైనవడ్డీలు ఇచ్చేవాళ్ళకి లేనిదుగ్ధ పుచ్చుకునేవాళ్ళకి పడితే యెట్లా? ఇంతకీ వడ్డీలు తగ్గించమనేగా నువ్వనేది?"

"అవును—ఏదో న్యాయమైన వడ్డీలు కట్టుకుని..."

"న్యాయమైన వడ్డీలనకు—తగ్గింపు వడ్డీలను—అసలు తగ్గింపు వడ్డీలమీద యిచ్చుకుంటే మనకి అలగాజనంతో పనేమిటి?" ఏ తగాఖాలమీదనో, ఏ ఫరమ్నులోనో గట్టిపద్దులు మాచుకుని లక్షణంగా కాలక్షేపంచేయడం మంచిది."

"అవును అట్లా ఎందుకు చెయ్యగూడదూ? ఇది నీచం కాదూ?"

"అట్లాచెస్తే మనకొస్తున్న రాబడిలో పదోవంతయినా రాదు."

"రాకపోతే మానె వచ్చినంతఆయెను."

"రాకపోతే పోనిమ్మని లక్షలున్నవాడు అనాలిసినమాట. ఇంతకీ నేనేదో ఈ అలగాజనాన్ని పీల్చేస్తున్నాననీ వేధించుకు తింటున్నాననేగా."

"అందుకు సందేహంకూడానా?"

"నేను మొదట్లో ఈ వ్యాపారం ప్రారంభించినప్పుడు ఈ పేటలో వాళ్ళంతా పండుగ చేసుకున్నారు."

"అదేమిటీ?"

"అవును—అప్పుడు వాళ్ళబ్రతుకులు కాబూలీవాళ్ళ చేతులలోనూ మార్వాడీల చేతులలోనూ మూలుగుతూ వుండేవి. వాళ్లు సరేసరి అర్ధణాలూ అణాలూ వడ్డీలు బనాయించి కట్టి, మూతులు బిగబట్టి, రూపాయిలు పిండుకునేవాళ్లు—నేను కానీవడ్డీకి మించి ఎన్నడూ కట్టిన పాపాన పోలేదు."

"వాళ్ళమీద దయారసం కొద్దీ వడ్డీలు తగ్గించానంటావా? వ్యాపారమంతా నీవేపుకి రాబట్టుకునేందుకు ఫాయిదాలు తగ్గించావు. వాయిదాలు మాత్రం ఖచ్చితంగా..."

"లేకపోతే ఎట్లా? వ్యాపారమన్న తరవాత ఒక పద్ధతీ ఒక క్రమమూ వుండాలి. వాయిదాలు నిక్కచ్చిగా చూడకపోతే మన వ్యాపార మసలే సాగదు. అందులో నేనొక సుళువు మార్గం చూపించాకూడా. ఏమిటంటే వాయిదావాటికి అసలీ ఫాయిదాలతో ఇవ్వలేనివాడు నా దగ్గరకే వొచ్చేది ఆ మొత్తమంతా

అప్పుతీసుకుని మనో పెద్దవస్తు వేదైనా తాకట్టుంచి చిన్నవస్తువు పట్టుకుపొయ్యేదీ..."

"అన్నను—ఆ వాళే మళ్ళీ వాయిదానాటికి ఇవ్వలేకపోతే అంతకంటే పెద్దవస్తువు తాకట్టుంచేదీ—ఆఖరి పెద్దవస్తు వేదో అది మనకి దఖలు పడుతుంది. అంతే కదూ?"

వస్తువు పెద్దదిగానీ చిన్నదిగానీ వాయిదాలోపు అయితే వాళ్ళదీ—వాయిదా దాటితే మనదీ చెప్పేదేముంది? డబ్బు పుష్కలంగా వున్నవాళ్లు పెద్దపెద్ద మొత్తాలు మోతుబరుల కిచ్చుకుని వాళ్ల అవసరాలు గడుపుతున్నారు. నేనేమో చిన్నచిన్న మొత్తాలు సామాన్యులకిచ్చి వాళ్ల అవసరాలు గడుపుతున్నాను. ఇందులో నేను ప్రత్యేకంగా చేస్తున్న అన్యాయమేమిటో అని, అదీ నాకు పట్టుకుంటు. ఇహ నంతా పెద్దపెద్ద మొత్తాలు మోతుబరులకిచ్చే ఘరానా వ్యాపారస్థులే అయితే డబ్బులేని సాటకజనం ఏమై పోవాలి?"

"మనకెందుకూ? ఆ వ్యాపారం మరెవళ్లైనా చూచుకుంటాడు లేన్నూ."

"ఎవరో ఏమిటి? ఇవ్వాళ ఈ వ్యాపారం మానుకున్నట్టయినా రేపు మా బహదూర్ మామయ్యే తన చేతుల్లోకి తీసుకుంటాడు దంతా. అదిగో ఆ రాజన్న ఆయనచుట్టూ తిరుగుతున్నాడు. ఆయన్ని ఏ వ్యాపారంలో దూర్చనా అని చూస్తున్నాడు, లాభసాటి బేరమయితే మా నేదేవకు ఇట్లాంటి చాదస్తాలు పెట్టుకుని?"

"అసలు పెద్దపెద్ద మొత్తాలు అప్పిచ్చేవాళ్లకంటే ఎక్కువ వడ్డీలు మన మెందుకు వ్రాయించుకోవాలి?"

"వాళ్లకేమిపోయిందీ? ఏ తణఖాదస్తా వేజో రాయించుకుని ఇనప్పెట్టెలో పారేసి కాలిమీద కాలేసుకుని, కడుపుమీద చెయ్యి వేసుకుని హాయిగా నిద్రపోతారు. మన కట్లా సాగుతుందా? తెచ్చినవస్తువు మాయబంగారమో ముచ్చిబంగారమో చూచుకో వాలి—దానికొక నమ్మకమైన కంసాలిమీద ఆధారపడాలి. ఒక్కొక్కసారి ఆ కంసాలి అప్పుకొచ్చినవాడితో లాలూచీ అవుతాడు. ఆ తరవాత ఆ వస్తువుని ఇనప్పెట్టిలో భద్రంగావుంచి దానికి వాయిదారోజు వరకూ బత్తెంలేని జవానులా కాపలా కాయాలి. వాళ్ళకి దరుజా నిల్పబెంచడానికి అంత [illegible] ఒకటి చెప్పి ఒకటి రాయించావు—అప్పిచ్చిన [illegible] అని చెప్పినట్లుగా రెండూ కలిపి వడ్డీ లెక్కవేస్తారేమిట్రా?" అంటూ ఖర్చుపోతు మంతా కలిపి [illegible]. [illegible] ఎంత పాపిష్ఠిబంధ వుంది? అంటారు వడ్డీ కొంచెం తగ్గించి [illegible]. ఇవాళికొన్నింతా లక్షలు పోగుచేసుకుందుకు ఇల్లాంటి వ్యాపారాలు చేసినవాళ్ళే. లక్షలు పోగుచేస్తున్న తరువాత ధర్మం అంటూ [illegible] చేసినవాళ్ళే. అయితే అబ్బాయీ—నువ్వు వెళ్ళిన పని ఏమయిందేం?"

"అయిపోయింది—అప్పు తెగతెంపులయినాయి."

"కాదు మరి? నువ్వు వెళ్ళి మళ్ళీ ఆయన సాంప్రదాయం పాడెత్తి వుంటావు. వాళ్లె మన సాంప్రదాయాన్నూ, మన వ్యాపార రహస్యమూ గట్టా నువ్వెత్తి పారేసివుంటావు..."

"ఇదంతా నువ్వే చేస్తా..."

"నేనా."

"అవును వాళ్ల పనిమనిషి నాకమ్మ నీదగ్గర వస్తువేమిట్లో తాకట్టుంచితే దాన్ని వాయిదా వెళ్లిన మన్నాడే తెగనమ్మకోనా? అది వెళ్లి అక్కడ కంప్లెయింటు చెయ్యనా? కనుల దానిని పనకా తేసుకుని నన్ను నిగ్గదియ్యనా?"

"అమ్మ లేదులే—ఇంట్లో నేవుంది — కనులే అడిగిందీ? పోనీ అడిగితేమానె, అదేదో వెంకిరెంగా మాట్లాడితే మా నాన్నగారికి కోపం వచ్చివుంటుంది—నేను చెప్పి దాని వస్తువు దాని కిప్పించేస్తాలెమ్మని ఏదో వుదారంగా మాట్లాడి సర్దెయ్యలేకపోయి నావా? నువ్వు అక్కడికూడా నన్ను సమర్థించివుంటావు. అవునా? పట్టూ విడుపూ వుండొద్దటరేం? ఎల్లాగూ నీకు రాజసం ఎక్కువరా అబ్బాయీ—దానిమీద వ్యవహారం జెడిసికొట్టేవుంటుంది."

భాస్కరానికి వుక్రోషంగా వుంది. ఎవరిని ఎందుకు ఏమనాలో అతనికి బోధపడటం లేదు. తల గిర్రున తిరుగుతుంటే కుర్చీమీద అలాగే కూచుని దీర్ఘాలోచనలో మునిగిపోయాడు.

ఎదట దక్షిణపు గాలికి టపటప కొట్టుకుంటున్న క్యాలెండర్లో లక్సు టాయిలెట్ సోపుమీద రతన్‌బాయి పకపకా నవ్వుతోంది!

మాధవహేల

శ్రీ సి. నారాయణరెడ్డి

కష్టాలవలె ముసురు
కారుమబ్బుల దాటి
దుఃఖాలవలె జారు
తుహిన ధారలదాటి
పశువాంఛవలె రేగు
శిశిరానిలము దాటి
మరల నేతెంచితివ ?
మధుర మధుమాసమా!
మన్మథ ధనుర్ముక్త
మల్లికా హాసమా!

చూపుతోనే గుండె
లో పొగలు రేగించు
గ్రీష్మరాగిణి కొరకు
కేలు సాచగలేక
నవ్వుతోనే బ్రతుకు
నందు మంచులు దించు
హేమంత భామతో
జాము గడపగలేక
మోడువడిపోవు నా
లో; మోదుగుంబూల
కాగడా లెత్తిన జ
గన్మోహినివి నీవు!
రాగమాధ్వీక ధా
రా వాహినివి నీవు!

నీ పరిమళస్ఫీత
నిశ్వాస లహరితో
పొగమారు గుండెలో
పొందామరలు పూచు.
నీ మరంద స్నాత
నీల దృఙ్మాలతో
జిగము వట్టిన యెడద
నిగురు మంటలు లేచు.
నీ వగ్నిశీధు పుం
జీ భూత రూపమవు!
ఈవు చల్లనిజ్వాల
లెగబోయు దీపమవు!

మావి చివురుల మేసి
మత్తిల్లు కోకిలల
చేదు గొంతుకలందు
స్వాదుగీతులు లేపి,
శిశిర విషమారుత వి
శీర్ణ వృక్షాంగనల
దిసమొలలలో హరిత
వసనాల నందించి,
వెన్నుపోటులగాని
వినని మానవకోటి
పువ్వుల చిరునవ్వులతో
డ వశీకృత మొనర్చి
భువిని నందన వన
మ్ముగ మార్చు ఆమనీ!
కవి యెడద పలికించు
గంధర్వ భామినీ!

మన కుటీర పరిశ్రమలు

శ్రీ కామఋషి సత్యనారాయణవర్మ

నిర్వచనము

సుమారు రెండుశతాబ్దులపూర్వమువరకూ గ్రామజీవితమునందు కుటీరపరిశ్రమలు అత్యధికప్రాముఖ్యము గలిగియుండినట్లు మనకు చరిత్రలవలన తెలియగలదు. ఒక్కొక్కతెగ ఒక్కొకకళ నాశ్రయించి వంశపారంపర్యముగా నా కళ నభ్యసించుటవలన వారికొకవిశిష్టత యేర్పడెడిది. అట్టిపరిశ్రమలే వారికి జీవనోపాధులై కులవిద్యలుగా వన్నెగాంచినవి. మనుష్యునకు గల కళాకౌశలమును వ్యక్తపరచుటకు చేతిపని యొక ముఖ్యసాధనము. చేతితో రూపకల్పన గావించి ప్రదర్శించు కళాకౌశలమునే చేతిపనియని వ్యవహరింపబడుచున్నది. ప్రారంభదశలో ఒకేవ్యక్తిచే నిర్వహింపబడు కృషి క్రమక్రమముగా కుటుంబముయొక్క సహకారమునుపొంది నడుపబడుటవలన నది గృహపరిశ్రమగా పరిణామము చెందినది. కుటుంబమునందలి శ్రామికులతోపాటు ఇతరులనుగూడ దినవేతనములపై ఒకానొకపరిశ్రమలో నియోగించుటవలన ఈ గృహపరిశ్రమకే 'కుటీరపరిశ్రమ' యను పేరు సార్థకమైనది. కాలక్రమమున యంత్రముల యుత్పత్తితో పెద్దపెద్ద కర్మాగారములు స్థిరపడినవి. వాటితో పోల్చినప్పుడీ కుటీరపరిశ్రమలు చిన్నతరగతి పరిశ్రమలుగా పేర్కొనబడినవి. చేతిపనులయందలి పరిణామదశలను పురస్కరించుకొని ఈవిధముగా చేతిపని, గృహపరిశ్రమ, కుటీరపరిశ్రమ మొదలగు పదముల నిర్వహింపబడినట్లుగా నూహింపదగును. గృహపరిశ్రమ యనుమాట కళాకారుడు ముఖ్యముగా తన కుటుంబసహకారముపైననే యాధారపడి, గృహమునకు పరిమితమై సమష్టిప్రతిభను వ్యక్తపరచుననిగూడ బోధ యగుచున్నది. ప్రజల నిత్యజీవితావసరముల కుపయోగపడు వస్తుసామగ్రి పూర్వము చేతితోనే తయారుకాబడుచుండెడిది. వ్యవసాయ కృషికి కావలసిన పనిముట్లు, గృహపరికరములు, కంచు, ఇత్తడి సామానులు బొమ్మలు మున్నగు నవన్నియు గృహపరిశ్రమలుగానే వర్ధిల్లినవి.

ఆచార సంప్రదాయములు

నేటికీ వేదవిజ్ఞానమును భద్రపరచిన బ్రాహ్మణుడు, ప్రజల అనుదిన జీవితమునకు అవసరమైన పరికరములను సమకూర్చిన పారిశ్రామికుడు గ్రామవ్యవస్థకు మూలకందములవంటివారు. కమ్మరి, కంసాలి, వడ్రంగి కుమ్మరి, సాలె, చిత్రకారుడు మొదలగువారందరు గ్రామముయొక్క సమష్టి జీవనమునకై పరస్పర సహకారముతో కృషిసల్పెడివారు. ఏ ఇంటనైనను శుభకార్యమును తలపెట్టగనే కుమ్మరి ఇంటినుండి సాకబలి పాత్రలు, సాలెవద్ద నూతన వస్త్రములను, కంసాలివద్దనుండి మంగళసూత్రములనూ, గౌరవముగా బహూకరించి మంగళవాద్యములతో గొనితెచ్చుట ఈనాటికి మిగిలిన విశిష్టాచారములలో నొకటి. సంక్రాంతికి ఏటేటా బొమ్మలకొలువు తీర్చి కళారాధనకు, కళాపోషణకు తావు కలిగించిరి. దేవాలయములలో అపురూప శిల్పశోభితమైన గోపురములు, అందమైన రథములు నిర్మించుటద్వారా తరతరముల శిల్పపారిశ్రామికుల పోషణ వ్యవస్థ ఏర్పరుపబడినది. దేవాలయములందలి ఉత్సవమూర్తులనే గాక ఆరాధన కుపకరించు దీపస్తంభములు, జేగంటలు, నివాళిపళ్ళెములు మొదలగు పూజాపరికరములలో గూడ తన కళాకౌశలమును వ్యక్తపరచి పారిశ్రామికుడు తన భుక్తికి, ముక్తికిగూడ సాధనమును కరతలామలక మొనరించుకొనెను. అందువలననే ఆనాటి పారిశ్రామికుని చేతిపని కేవలము వ్యాపారసరళిలో నుపకరించు వస్తువుగా గాక భగవత్సేవ కుపయోగపడుటకై మానవుడు తన హస్తకౌశలమున సాధింపగల ఉత్తమము, సుందరము నగు ఉపాయనముగా రూపొందినదని చెప్పిన ఓ. సి. గంగూలీగారి అభిప్రాయములో ఎంతేని సత్యము గలదు. పాశ్చాత్య కళావేత్తలలో సుప్రసిద్ధుడైన 'హేవెల్' ప్రాచీన పారిశ్రామికునిగూర్చి చెప్పిన మాటలు గమనార్హమైనవి. ఆధ్యాత్మిక ధర్మప్రచారము గావించు మతబోధకుని దీక్షతో ప్రాచీన కళాకారుడు నాగరికతను సంస్కృతిని నడిపెనని యు, వారి కళలు కేవలము ఆస్వాదయోగ్యమైనవే గాక, సృజనాత్మకమైనవగుటవలన వారి మేధస్సు, పండితునియొక్క, తత్త్వవేత్తయొక్క స్థాయిలో నడచెననియు, అతడు వక్కాణించెను.

చారిత్రిక విఖ్యాతి

వారసత్వ సంపదలుగా నేటికి నిలచియున్న మన దేశీయ పరిశ్రమలకు ప్రపంచ విఖ్యాతి గలదు. శాతవాహనరాజుల కాలము నాటినుండి మన ఆంధ్రదేశము ఇతర దేశములతో సాగించిన ప్రధాన వ్యాపారము నూలుబట్టలు, అద్దకపు బట్టలు, అందమైన పలుచని రవసెల్లాలును. ఇవి యూరపు ఖండమందలి రోము దేశమువరకూ పోవుచుండెడివి. 1280 ప్రాంతమున యాత్రికుడుగా వచ్చిన వెనీసు వర్తకుడు 'మార్కొపోలో' మోటుపల్లి రేవునందలి మల్లు సెల్లాలను చూచి ఆశ్చర్యపోయెను. కాలక్రమమున దేశము పరాధీనమగుట, పాశ్చాత్య దేశములలో వచ్చిన పారిశ్రామిక విప్లవ ఫలితముగా యంత్రయుగము ప్రబలుట తటస్థించినవి. ఆంగ్లేయులు ఇంగ్లండులో యంత్రములపై గావింపబడిన అధికోత్పత్తుల నియోగమునకై భారతదేశమున పరిశ్రమల రూపుమాపుట, సాలీని దారమువంటి సన్నని నూలు తీయగల కళాకౌశలమును నాశనము గావించుటకై పారిశ్రామి

కులవేళ్లే తెగగొట్టుట మొదలగు గాథలు చరిత్రలో జరిగిపోవు గదా! ఈ విధముగా క్షీణించిపోయిన కుటీర కళలకు తిరిగి స్వరాజ్యోద్యమముతో కొంత చైతన్యము కలిగినది. మహాత్ముడు సంకల్పించిన గ్రామపునరుద్ధరణ కార్యక్రమముతో పారిశ్రామికులకు కొంత చైతన్యము కలిగి తమ కళాకౌశలము చూపి కాపాడు కొనుచు వచ్చిరి. నేటికి మన ప్రాంతములలో మిగిలియున్న పరిశ్రమలగూర్చి కొంత తెలిసికొనవలసి యున్నది.

వివిధ పరిశ్రమలు

ఈనాటికిని మన దేశమున చేనేత ప్రధాన జాతీయ పరిశ్రమగను, నూలువడకుట లక్షలాది స్త్రీల ఉపాధిగను వర్ధిల్లినవి. ఆంధ్ర చేనేత పారిశ్రామికులకు గల హస్తకౌశలము సార్వత్రికఖ్యాతి నొందినది. వీరు భారతదేశమున పలుప్రాంతములలో వలసబోయి స్థిరపడి ఆయాప్రాంతీయ కళాకారుల పరిశ్రమలకు దోహదము చేసినట్లుగా చరిత్రలు తెలియజెప్పుచున్నవి. వ్రేళ్లు తెగగొట్టబడిన ఢక్కా చేనేతపారిశ్రామికులలో ఆంధ్రదేశస్థులైన దేవాంగులున్నట్లుగా వారిపేర్లనుబట్టి తెలియుచున్నది. ఈ చేనేతకు ఉపవృత్తులుగా అనేక ఇతరపరిశ్రమలుగూడ వర్ధిల్లినవి. ఈపనికి ముఖ్యసాధనమగు మగ్గమును అందరు వడ్రంగులు తయారుచేయజాలరు. ఇదొక ప్రత్యేకకళ. దానికి సంబంధించిన కొలతలు—తూకము మొదలగు వివరములననుసరించి తయారుగావించినగాని ఆ సాధనము దాని కుపయోగపడదు. ఇదిగాక రాట్నములు, కదుర్లు, పన్నెలు, అచ్చులు, కండెలు మొదలగునవి కఱ్ఱసామగ్రులైనప్పటికిని ఆయా పరికరముల చేతకు ప్రత్యేకప్రావీణ్యము గావలసి యున్నది. ఆంధ్రదేశమున అద్దక మొక ప్రత్యేకకళగా నభివృద్ధిగాంచినది. ప్రాచీన కవులనేకులు తమతమప్రబంధనాయకలను అలంకరింపజేసిన వస్త్రములరంగులు అందచందములు విజ్ఞు లెఱుంగనివిగావు. 12వ శతాబ్దివాడైన పాల్కురికి సోమన అనేకరకముల నూలుబట్టలగురించి వర్ణించియుండెను. శ్రీనాథుని క్రీడాభిరామమునందు "గన్నేరుపూచాయ కరమొప్పనీర్కావి మడుగు ధోవతిపింజె విడిచికట్టి" అని వర్ణించి ఆనాటి వస్త్రాలంకరణ విధానమును వివరించెను. ఈ అద్దకమునందు చిలుకచేయుట, రకరకముల అద్దకముల నద్దుటలో ఆంధ్రదేశీయ పారిశ్రామికులకు ప్రత్యేకతగలదు. బందరు కలంకారీ అద్దకములకు ప్రపంచ విఖ్యాతిగలదు. కొల్లపాలెము, కందుకూరు, పాలకొల్లు మొదలగు చోట్లగూడ నేటికి విఖ్యాతిపొందిన కళాకారులు గలరు. కోటీశ్వరుని మొదలు కూటిపేదవరకు బొమ్మలతో నానందించనివా రుండరు. అట్టి బొమ్మలు తయారుచేయుటలో కృష్ణాజిల్లాలోని కొండపల్లి, తిరుపతి, నక్కపల్లి, శృంగవరపు కోట ప్రాంతములోని పారిశ్రామికులు నేర్పరులు. కొండపల్లి కళా సంప్రదాయములలో జానపద కళాకౌశల మొక పరాకాష్ఠ నందినదనిన నతిశయోక్తిగాదు. పొనికి కఱ్ఱమానుతో తయారుచేసిన చిన్న చిన్న బొమ్మలలో సామాజిక దృశ్యములు, గ్రామీణ వృత్తులు గుడులు, గోపురములు, దశావతారములు మొదలగు పౌరాణిక విగ్రహములుగూడ వాటి సహజ కళ ఉట్టిపడ రంగులువేసి తయారుచేయుదురు. తిరుపతి, కాళహస్తి ప్రాంతములందు వెంకటేశ్వరుడు, పద్మావతి మొదలగు దేవతా ప్రతిమలను ఆ ప్రాంతమున దొరకు ఎఱ్ఱని, తెల్లని కఱ్ఱతో తయారుచేయుదురు. అవయవములను ప్రత్యేకముగా నతుకక ఏకదారు ఖండమునందే చెక్కుట ఈ కళలోని ప్రత్యేకత! విశాఖ మండలమునందలి నక్కపల్లి, శృంగవరపుకోట మున్నగుచోట్ల లక్క సామానులలో చతురంగబలములు, లక్కపిడతలు, పన్నీరు బుడ్లు, భరిణెలు తయారుచేయుచున్నారు. దీనికి తెల్లని కఱ్ఱనే తెరుమణిబట్టి తయారుచేయుదురు. ప్రశంసాపాత్రమైన దంతపుపనులు విశాఖపట్నమున తయారగుచున్నవి. కంచు చెంబుల పోతకు ప్రఖ్యాతిపొందిన తావులు ఆంధ్రదేశమున పలుప్రాంతములందు గలవు.

ఏలూరునందు నేయబడు తివాసీలు రత్నకంబళములు అమెరికాకు ఎగుమతి చేయబడుచున్నవి. బళ్లారిప్రాంతమున కంబళ్లు నేయుచున్నారు. గుంటూరు జిల్లా నరసరావుపేటలో క్యాంపు కాట్లు తయారుచేయుచున్నారు. తాళ్ళరేవు, యానాం, కోటిపల్లి ప్రాంతములలో పడవలు తయారుచేయుదురు. నెల్లూరుప్రాంతమున పేము అల్లికల విస్తారముగా నేయుదురు. చిత్తూరు జిల్లా బాపినేడు పేటలో సన్నని గాజుపూసలు, నల్లపూసలు తయారుచేయుచున్నారు. కొబ్బరినారతో తయారగు చాపలు, తాళ్ళు, పడవ పగ్గములు విరివిగా తయారుచేయబడుచున్నవి. మృణ్మయపాత్రలలో కూజాలు మొదలగునవి హస్తకౌశల ముట్టిపడునటు తయారుచేయుచున్నారు. వెదురు, తాటాకుతో తయారగు బుట్టలు, తడికెలు, చాపలు మొదలగు పరిశ్రమవలన నేకులు జీవనోపాధులు గడుపుకొనుచున్నారు. పాలకొల్లు నరసాపుర ప్రాంతములలో మిషనరీలచే ప్రోత్సహింపబడిన లేసు అల్లికలు విదేశములకుగూడ ఎగుమతి యగుచున్నవి. అల్యూమినియము పరిశ్రమకు రాజమండ్రీ, ఏలూరు ప్రాంతము ముఖ్య కేంద్రములుగా నున్నవి. చక్కని వ్యాపారము సాగుచున్నది. ఏలూరు, బెజవాడ, బళ్లారి ప్రాంతములలో తోలు బాగు చేయుచు, రకరకముల చర్మములతో జోళ్లు, సంచులు, మనీపర్సులు తయారుచేయుచున్నారు. కడపజిల్లాలో పలకలు చేయుచున్నారు. ఇట్లు అనేక పరిశ్రమలు వివిధ ప్రాంతములలో కుటీర పరిశ్రమలుగానే వృద్ధిపొంది అనేకులకు జీవనోపాధి కలిగించుచున్నవి. కాని తగిన పెట్టుబడులు, ప్రోత్సాహము లేక ఈ కళలన్నియు నామమాత్రావశిష్టమై తగిన విక్రయ సౌకర్యములు లేక పారిశ్రామికులు అనేక ఇబ్బందులు పడుచున్నారు.

వర్తమానము - కర్తవ్యము

సర్వసాధారణముగా ఈ పరిశ్రమలకు నాలుగు ముఖ్యాంగములు గలవు. అందు 1 ముడిపదార్థములు లభ్యమగుట 2 పరిశ్రమ కనుకూలించు వాతావరణము 3 పరిశ్రమ పోషణ కవసరమగు పెట్టుబడి 4 పారిశ్రామికుడు—ఈనాటి వాతావరణము ననుసరించి పారిశ్రామికుడు పేదవాడగుటవలన తన పరిశ్రమకు తగిన పెట్టుబడులు లేక మధ్యవర్తిపై నాధారపడవలసిన పరిస్థితి ఏర్పడినది. పెట్టుబడిదారుడైన మధ్య వ్యాపారియొక్క ఆగ్రహానుగ్రహములకు పాత్రుడై తన పరిశ్రమను నడుపుకొనవలసినందున వానికి తగిన జీవనభృతి గూడ గిట్టుట లేదు—పారిశ్రామికుని సంతృప్తిపరచి కళను లేదా, పరిశ్ర

మను పోషించవలయునన్న తలంపు వ్యాపారలాభములకై ఎదురు చూచు మధ్యవర్తికి అవసరము లేని బాధ. ఇటీవల భారతదేశమునందు లఘు పరిశ్రమల పరిశీలించిన ఫోర్డు ధార్మికసంస్థవారు గూడ ప్రైవేటు పారిశ్రామికులలో తగిన శ్రద్ధ ఉత్సాహము లేకపోవుటయే పరిశ్రమాభివృద్ధికి నిరోధకముగా నున్నదని చెప్పిరి.

రెండవది పారిశ్రామికునిలో గల అలసత్వము. అనగా పూర్వకాలపు పనిముట్లతో, దేశమందలి నూతనాభిరుచులకు సరిపడని సరకులను తయారుచేయుచు పాతకాలపు విధానముల ననుసరించుచు నూత్న వాతావరణమునకు ఇముడని స్వభావము, పరిశ్రమల కవసరమగు ముడిపదార్థములు లభ్యము గాక మరియొక చిక్కు ఏర్పడినది—వీటన్నింటికీతోడు విక్రయ సౌకర్యముల లేమి. ఈ కారణముల ననుసరించి పరిశ్రమకు తగిన ప్రోత్సాహము లేకున్నది. పారిశ్రామికునికి గల కళాకౌశలమును దేశావసరములకు—ప్రజాభిరుచులకు తగినట్లుగా మలచుకొనకపోయినచో ఈ పరిశ్రమల భవిష్యత్తు ఆశాజనకముగా నుండదు. ఒకప్పుడు రాజులపైనుండిన కళా, పారిశ్రామిక పోషణము ప్రభుత్వముపై బడినది. అందుల కనుగుణ్యముగా కేంద్రప్రభుత్వమువారు కళాపరిషత్తులను, సాహిత్యపరిషత్తులనూ స్థాపించి కళాసాహిత్యపోషణకు పూనుకొనుట ఎంతయు సంతోషింపదగినవిషయము. అట్లే కుటీరకళలు చిన్నపరిశ్రమల పోషణకై ఖాదీ, గ్రామపరిశ్రమలబోర్డు, అఖిలభారత చేనేత పరిశ్రమలబోర్డు, చిన్నరకము పరిశ్రమలబోర్డు మొదలగుసంస్థలను నెలకొల్పి పరిశ్రమలపోషణకు పూనుకొనుచున్నారు. ఇదిగాక నిరుద్యోగనివారణపథకములలో రెండవ పంచవర్షప్రణాళికలో కుటీరపరిశ్రమల పునరుద్ధరణకు మంచి అవకాశముల కలుగజేయుచున్నారు. గనుక పారిశ్రామికులు ముందుకువచ్చి రానున్న నూత్న పరిణామములకు తగినట్లుగా సంసిద్ధపడవలసిన అవసరము గలదు. చైనా జపాను మున్నగు దేశములలో నీశతాబ్దమున నవలంబింపబడిన పారిశ్రామికవిధానముల ననుసరించి భారీపరిశ్రమలకు, కుటీర పరిశ్రమలకు వైరుధ్యము లేకపోవుటయేగాక రెండును సమరసభావముతో వర్ధిల్లగలవనిగూడ రుజావుచేసియున్నారు. ఇట్టి పరిశ్రమ ఆధునికతకు, క్రమబద్ధమొనరించుటకు అవసరమైన సాంకేతికసహాయమునుగూడ పొందినచో నట్టివి ఫలప్రదములు కాగలవు. నేటికి జపానులో గల పరిశ్రమలలో నూటికి 62 పరిశ్రమాగారములు 10 మందికి మించని వ్యక్తులతో నిర్వహింపబడుచున్నవి. అమెరికా యూరోపుదేశములలోవలె మానవుని కళాకౌశలమును, శ్రమను యంత్రములకు బలిపెట్టక, జపానులో ఎలక్ట్రిసిటీ సహాయమును మనుష్యనిశ్రమను తగ్గించుటకుమాత్రమే వినియోగించుకొని క్రియాసౌలభ్యము నందగలుగుచున్నారు. యంత్రమునకు మానవుడు బానిసగాక దానికి యజమానివలె వానిశక్తిని వినియోగించుకొనుచున్నారు.

ప్రపంచమునందు పలువిధముల అనుసరింపబడుచున్న నూత్న విధానములను సమన్వయపరచుకొని ప్రభుత్వము, పారిశ్రామికులు మనదేశవారసత్వసంపదలుగా నేటికీ మిగిలియున్న కుటీరపరిశ్రమలను పునరుద్ధరించుకొనవలసి యున్నది. పారిశ్రామికులలో తగిన విద్యాగంధములేని కారణమున, ప్రభుత్వసహాయమును పొంది సహకార సంఘములుగా నేర్పడుటకు తగిన పరిజ్ఞానము వారిలో కలుగుటలేదు. గనుక దాని కనువుగా ప్రభుత్వమువారే వారభ్యసించిన కళల కనుకూలమైన సహకార సంఘముల నేర్పరచి చేయూత నొసంగి ఆదరించుట వారి విధి. ప్రతిజిల్లాకు స్థానిక పరిశ్రమలకు సంబంధించిన జ్ఞానము నభివృద్ధి గావించుటకు, పారిశ్రామికులలో ప్రోత్సాహము కలుగజేయుటకు వస్తుప్రదర్శనశాలలు స్థాపించవలసిన ఆవశ్యకత ఎంతేనిగలదు—అవలంబన లేక, నామమాత్రావశిష్టమైపోయిన పరిశ్రమలగురించి మిగిలియున్న కర్మాగారాలవలన గ్రహించి అందలి ప్రక్రియావివరములను గ్రంథస్థము గావింపవలసియున్నది. అద్యతనభావిలో ప్రభుత్వసహకారముతో ఆంధ్ర పారిశ్రామికలోకమున నొక నూత్నశకోదయమై ప్రాచీన కళాకౌశలము మరల నున్నతి పొంది దేశభాగ్యమును కన్నులార జూచు తరుణమును అఖిలలోక కర్తయగు భగవానుడనుగ్రహించుగాక! లోకా స్సమస్తా స్సుఖినో భవంతు.

గోలకొండకోట

శ్రీ ఉత్పల సత్యనారాయణాచార్య

కంచెల నుక్కు కంబములు గట్టిన యీ చెఱసాలలోన గ
న్పించెద వృద్ధతా! దమన సీతికిఁ గన్నుల సీరు నించి నా
మంచునొ — యాంధ్రజాతి హృదయంబున శ్రీ రఘురాముని బ్రతి
ష్ఠించిన నీ కటే కఠినశిక్ష మహాకవి! సైచినాఁడవే.

ఇంతకుముందుఁ జూచినది యిప్పు డిదేమి! కళావిహీనమై
కాంతి దొఱంగియున్నది యొకానొక భక్తుని దుఃఖితాత్మ! యీ
ప్రాంతములందు నీ బురుజులన్ జెఱసాలల నిల్చి నాటి వృ
త్తాంతముఁ గోటి కంఠములఁ దాలిచి చాటుచు నుండెనా యిటన్.

ఒండొకరుండు బంధముల నూడ్చుట కా మహాశయుఁ డిచ్చగిం
పం డనుకొందు నట్లతని వద్దకు రావలె రామమూర్తి — గో
ల్కొండ యశమ్ము నందవలె — గోప కవీంద్రుని భక్తికిన్ ఫలం
బుండవలెన్ — నవాబుల కహో! ధన దాహము దీఱగా వలెన్.

అమ్మనుజేశ్వరాధముల యాజ్ఞకు లోఁబడనట్టివారలాం
ధ్రమ్మున సుస్వతంత్ర కవిరాజులు మువ్వురె మువ్వురే! — ప్రశ
స్తమ్మగు రామభక్తిఁ దమ జాతి కొసంగిరి పోతరా జొకం
డిమ్మగ త్యాగరా జొకఁడు నీ మహితాత్ముఁడు గోపరాజునున్!

రామదాసుని ఋణము దీర్పంగ నపుడు
స్వయముగా వచ్చె శ్రీరామచంద్రుఁ డిటకు
గోపన తపాననో — నవాబు క్రోధముననో —
అయ్యె నియ్యది మాకు దివ్య స్థలంబు!

పరిశిష్టం

శ్రీ ఘట్టి కృష్ణమూర్తి

1

"ఎన్నిసార్లు చెప్పినా బుద్ధి లేదు, తలుపు తియ్యడానికి గంటసేపు పట్టవలసిందేనా? గుమ్మంవద్దగ్గర యింతసేపు నుంచోవాలని నీ ఉద్దేశ్యం??" గడియ సడలించగానే తుఫానులా తోసుకువచ్చి తీవ్రమైన ఆవేశంలో అన్నాడతను. ఆమె కదల్లేదు: స్థైర్యంతో నిలబడి "ఎవరో తెల్సుకోకుండా తలుపుతీసే బుద్ధి నాకు లేదు" అంటూ పదునైన చూపుల్తో అతని కళ్ళల్లోకి తీక్షణంగా ప్రసరించింది. అతని మనసు చివుక్కుమన్నది. అంతవరకు వున్న కోపమూ, విసుగూ చచ్చిపోయి మామూలు స్థితి కొచ్చాడు.

అతడి మనస్తత్వంలోగల వైచిత్ర్యం అదే. ఎంతటి కోపమూ, మరెంతటి బాధా కలిగినా మరుక్షణంలోనే మర్చిపోయి మామూలు మనిషిగా ముఖకవళికల్లో, కళ్ళల్లో, సంభాషణల్లో గాంభీర్యం తెచ్చుకుంటాడు. అయినా మాటకుమాట అప్పగించే ధోరణిలో ఇలా అన్నాడు—అవును, ఎవరో తెలీకుండా తలుపెల్లా తీస్తావు? కాని, అంత ధీమాగా తలుపు తట్టగలవాడు ఇంకెవడైనా కావచ్చుననే ఆలోచన కల్గలా, అని.

అతను మంచి నాటకకారి. విశేషించి ఢక్కా ముక్కీలు తిన్నవాడు కావడంవల్ల ఇతరుల మనఃప్రవృత్తుల్ని శీఘ్రంగా గ్రహించగలడు; తదనుగుణంగా నడుచుకోగలడు కూడాను—ఆమె దెబ్బ తిన్న దానిలా క్షణం గజిబిజి అయి ధైర్యం కూడగట్టుకుని బింకంగా యిలా అన్నది. 'అయితే అది నీ పొరపాటు. అదృష్టవశాత్తు నా యిష్టం నా చేతుల్లోనే వుంది', అంటూ అటు వైపుకు తిరిగి పోబోతున్నది. అతడు జాలిగా నవ్వుకున్నాడు. అతడామెను లోతుగా అర్థం చేసుకున్నవాడు. పైగా తనకే పైచెయ్యి అనిపించుకోవాలనుకుంటున్నవాడు. అనునయం, ఆగ్రహం తన అధీనంలో అట్టే పెట్టుకుని యెదటి వ్యక్తిపై పారవశ్యతా సంభ్రమాలు ఒలికించి ఫలితం సమీక్షించుకోగల నిబ్బరం కలవాడు—ఒక్క అదిలింపుతో ఆమెను అభిముఖంగా తిప్పుకుని, కొంటెచూపుల కలకలలతో "నువ్వన్నమాట నిజమే, కాని నువ్వు నీది అనుకుంటున్న అదృష్టం, నీ యిష్టానిష్టాలు మరొకరు నిర్ణయించిన దారినే పోతూ వుంటయ్యని తెలియదూ!" అని సమాధానం ఆశించకుండానే తీరుబడిగా మంచంపై నడుంవాల్చి అప్పుడే తెచ్చిన పత్రిక విప్పాడు. మళ్ళీ ఆమె వేపైనా చూడలా. ఆమెకు చాలా బాధ కలిగించింది. ఎదట మనిషిని అతడంత చులకనగా చూడడం సహించలేకపోయింది. గోడనున్న నిలువుటద్దంలో నిటారుగా కనిపించే తన ప్రతిబింబాన్ని పర్యవేక్షించుకున్నది. ఏదో తెలియని నిరుత్సాహం అర్థంకాని ఆవేదనగా మారి నున్నని ఆమె బుగ్గలపై పులకరించి, నుదుటి పైకి ప్రాకి, రోజుటి ప్రతిబింబం తనదేనా, అన్నంత అనుమానం రేకెత్తిస్తోంది.

అతని కంటికి నచ్చేటట్లుగా వుండాలని ప్రత్యేకంగా అలంకరించుకుంటే అతనికి అలవాటని కమ్మని కాఫీ కలిపి గ్లాసులో పోసివుంచింది. ఇంతచేసినా అతడు దీన్ని అర్థం చేసుకోక తూష్ణీంభావం వహించి, పై పెచ్చు మాటలతో వేధించడం మొదలు పెట్టాడు. దీనికి తను చేజేతులా చేసుకొన్నదేమిటి? అతను అడుగుపెట్టే సమయానికి ఔదాసీన్యంతో ఉండిపోవడమే కారణమా? రోజూ లేనిది ఇవ్వాళ తలుపు బిడాయించుకు కూర్చోవడం దేనికి?—అవును, అతను రాగానే యెందుకిలా వున్నావని అనునయంగా, లాలనగా, అడుగుతాడని, ఆ తరువాత తను అంతకంటే దీనంగా అతని గుండెల్లో తల ఆన్చి కంఠానికి చేతులు పెనవేసి కళ్ళల్లోకి చూస్తూ పూసగుచ్చినట్టు అంతా వివరించి చెప్పాలనుకుంది. కాని, ఇంత విసురుగా వచ్చి కాట్లాడని కల్లోనైనా అనుకునివుంటే తలుపు బార వాకిలిగానే అట్టే పెట్టేది—

కొన్ని తావులలో ఆలోచనకూడా ఆవేశంగా మారగల ప్రమాదంవుంటుంది కాబోలు! అందుకనే తను అతనితో మాటకు మాట బుకాయించింది.

అయినా అతడికి తనపై యీ అధికారం యెవరిచ్చారు? అతడికి తను ఏమిటి? ఏమీ కాకపోతేనే తనపై యింతటి అధికారం నెరపగల్గుతున్నాడా? ఏమైనా అతను పురుషుడు, తను స్త్రీ - వీరి యిద్దరినీ సన్నిహితుల్ని చెయగలపాటి శాస్త్రీయమైన బంధం తమ యిద్దరిమధ్యా లేకపోవడం వల్లనే అతడిలా బాధ్యతా రహితంగా రెచ్చిపోతున్నాడా? తన జీవితంలో భాగం పంచుకొన్న మరో కర్తయెదుట యెవ్వడిలా గదమాయించగలడు? ఇంత ధీమాగా తలుపు తట్టే ఆ పని తనుమాత్రమే చేయగలనని తనపై నేరంమోపి అధికార కంఠంతో గర్జించగలడు? తన జీవితంపై, స్వేచ్ఛపైన, తన సర్వస్వంపైన—అతడికింత అధికారం యిచ్చింది తనేనా? అయితే యిప్పుడీ పశ్చాత్తాపం ప్రకటించుకుని లాభం?

ఇలా గతాన్ని గూర్చి పరాకుగా పరామర్శించుకుంటున్న ఆమె 'ఆ కాఫీ ఇలా అందుకో' అన్న అతడి అదిలింపుతో ఉలిక్కిపడి ఇటు తిరిగిచూసింది. అతడు పత్రికలోంచి దృష్టి మరల్చకుండానే

కాఫీకోసం చెయ్యిచాచాడు. తనవంక చూడడానికైనా అతడెంత ఔదాసీన్య మెందుకూ! నిర్లక్ష్యభావం యెందుకో?

అప్పటికి కాఫీగ్లాసు అందుకపోయేసరికి శూన్యంలో నే చెయ్యి చూసి లేస్తున్నాడతను. చూపుడువేలు అల్లల్లాడిస్తున్నాడు. అతడి భావం యేమైవుంటుందట? ఎంత గౌరవమిచ్చినా, మరెంతగా తన సర్వస్వాన్నీ అతడి కర్పించినా, దాసిగానే పేరంగా ఘాటుగా ఆదరణపూర్వకంగా సహించుకోవాలన్నంత ఉక్రోషం పొంగుకొచ్చింది ఆమెలో. పెదవిబిగించి పెదవుల కంపనం తోడయింది. ముఖ్యులకవ్వనప్పటి ఉక్కిరిబిక్కిరి లోంచి ఊపిరులు బయల్దేరినట్లు ఊహాలు వెలువడినయ్. 'అప్పటిదాకా అందించడానికి దాచికొను' అని. వెంటనే తమాయించుకోకుండా అతడిలా అన్నాడు. "అవును, కనీసం భార్యవుకూడాకాదు" - అప్పుడు తల పైకెత్తి ఆమెవంక తీక్షణంగా చూశాడు. 'అంతేనా?' అన్నట్టు. ఏదైనా మాట్లాడాలి - వద్దూ వుండాలి. ఆమె గంభీర ముద్ర వహించింది.

"అందుకే నిదానించి చెపుతున్నాను విను. ఒకొక్కడికి కొన్ని ప్రత్యేక అలవాట్లు ఉంటయ్. వాట్లను గమనిస్తూ యెదటి వాళ్లు పోతూవుంటే మన బ్రతుకులు సాఫీగా సాగిపోతయ్, లేకుంటే..."

"ఏమిటి నువ్వు సాధించేది? తలకొట్టి మొలవేస్తావా?"— ఒక్కక్షణకాలం ఉభయులూ ఒకరినొకరు చూసుకున్నారు. అతిపిచూపులు కొంచెం కరుకెక్కినయ్. వెంటనే పత్రికలోకి తలదించేసుకుని, మామూలు గాంభీర్యం తెచ్చుకుని - "ఈవాక్యాన్ని సరిగా నువ్వు ఉద్దేశించినరీతిగా పూర్తిచెయ్యగలను, కానీ నా మాటను సాగదియ్యాలనే ప్రయత్నం మానుకో! ఎందుకంటే, వ్యతిరేకార్థం వస్తుంది. నా అంతర్యాన్ని సరిగా తెలుసుకోలేక కుర్రతనాన్ని వొలకబోసుకుంటున్నావ్. నీకు పెళ్లి కావాలనుకుంటే నాకంటే భార్యల్ని సుఖపెట్టేవాళ్లు చాలామంది దొరికే వారు. వాళ్లెవ్వరూ నీమనస్సుకి నచ్చకపోబట్టే నాలాంటివాణ్ణి యెన్నుకున్నావ్. ఒకరినొకరు అర్థంచేసుకున్న భార్యాభర్తలు కొద్దిమందే వుంటారు. చాలామంది గత్యంతరంలేక కొంతకాలానికి అలవాటుపడిపోతారు. అంతకంటే మన సంసర్గం యేమీ తీసిపోలేదు. లేనిపోని తెలివితక్కువభావాల్తో తల పాడుగొట్టుగోకు!" —ఆమె ముఖకవళికల్ని గమనించడానికికాబోలు, తల పైకెత్తి అలవోకగా చూశాడు. ఆమె పలకలేదు, ఉలకలేదు.

"ఏం గడచినగాథలన్నీ నాచేత వాగించాలనా? ... తిరిగి సూటిగా అడిగాడు. "అక్కర్లేదు, అని కచ్చగా తలత్రిప్పడంతో, తలలో చన్నినిపాయతీసి వొయ్యారంగా అమర్చుకున్న సంపంగి పువ్వు భుజంపైబడి, పైట మీదుగా క్రిందకుజారి కాళ్లముందు పడింది. చటుక్కున అతడు దానిని చేత్తో తీసుకుని రేకలు సవరించుతూ ముక్కుకు సూటిగా చేర్చుకుంటున్నాడు. అతడి ముఖంలో యేదో అవ్యాఖ్యయత తృప్తి రేఖామాత్రంగా మొదగల్గిందామె.

జరిగిన్నదానిని అతను చెప్పేకన్నా యథార్థాలని మనసు నాదాత్మ్యం పలుకులూ హృదయాన్ని వొప్పించుకోమని నిర్బంధిస్తోంది.—

అవును.—అసలు సులకసగా అతి డెన్నడూ చూపలేదనేది నిజమే. అన్ని చేసంతే తను చెప్పాలనుకుంటున్న మాటలు అతను చెప్పడం. తను నోరెత్తిలేకపోవడం బలహీనత! అతను ముమ్మాటికీ స్వార్థపరుడే అయితే, తన పవిత్రాయిని లెక్కచెయ్యని వాడే అయితే, అమ్మన్న తాను సృష్టించిన నారింగోజులు కదలలేక పోయినప్పుడు, అతనూ ఆఫీసు మానుకుని చాకిరి చెయ్యాలా? తను దైనందిన విషయాల్లో యెంతగానో సరిమితిమాతూవుంటే అవన్నీ మాన్పి జీవితంలో నోక తీరైన స్థైర్యం యేర్పరచలా? తన వ్యక్తిగత విషయాన్ని గురించి లలి డెప్పుడైనా పట్టించుకున్నాడు? ఒక నాటి రాత్రి అతడి మనసు పరీక్షిద్దామని, తను బాగా అలంకరించుకుని తనకోసం వొక ప్రత్యేక పేటవ్రంటూడిని పిల్చిపోతూవుంటే అతడేమీ మారుపల్కలేదు? ఈనాటికీ అలాగే వున్నాడు. అది అతని స్వభావమా? పెచ్చుపెరిగిన స్వార్థమా? ఏమీ తేల్చుకోలేక, సమాధానపడ్డానికి యిష్టంరాక అహం అడ్డొచ్చి ఆమె అలాగే వూరుకున్నది.

అతడు తిరిగి తలెత్తి ఆమె ముఖంలోకి పరకాయించి చూశాడు. తనమీద పట్టలేనంత ఉక్రోషంతో బుంగమూతి పెట్టి ఏమీ అనలేక లోలోన మథనపడుతున్నట్టు ఆమె రూక్షేక్షణం వివరించినట్లయింది. తనూ అలాటి పట్టుదలకేపోయి మాటా మంతీ లేక వూరుకుంటే యెప్పటికి తెల్లవారను? ఆ గభీర నిస్తబ్ధత మరింత దుస్సహమనిపించిం దతనికి? అయినా తన కెందుకీ అర్థంలేని అహంభావం? ఎందుకీ మూగనోము?

పేపరు టుంబంమీద వేసి చటుక్కున అక్కణ్ణించి లేచాడు. అతడి ముఖంలో యెన్నడూలేని తేటదనం వెల్లివిరిసింది. క్రింది పెదవి మునిపంటితో నొక్కుతూ వోరగంటితో ఆమెవంక చూశాడు. అతని పాదాలు ఆమె ప్రక్కగా నడిచినై; అతని బాహువులు ఆమెను అలుముకున్నయ్; అతడి రెండు కళ్ళూ ఆమె కళ్ళల్లోకి తొంగిజూసి లోతులు వెతుక్కుంటున్నయ్, కదిలే పెదవులు, స్పర్శసుఖంతోపాటు మాటల సొంపునుకూడా వెలువరించి పైకొన్ని మమతగామార్చే ప్రయత్నంలో ముప్పొవను అలవర్చుకుంటున్నయ్; ఒక చెయ్యి పట్టువిడి పంపలమీంచి చుబుకం మీదుగా హృదయంపైకి జారి భావోద్రేకం చెప్పే ధణితుల్ని లెక్కపెడుతోంది. "ఏం నే నేమన్నానని? నీకంత కసి? ఉన్న మాట అంటే...."—దరాల్ని అతణ్ణి విదిలించుకోవాలని ప్రయత్నించింది. అతని చేతిపట్టు వీడనందుకు, తను పరాజిత అయినట్టు తన అబలత్వాన్ని తల్చుకుని మరింత గిజగిజలాడింది. చెయి కొరికి 'అయినాసరే విడిపించుకోవాలనుకుంది. కాని గాయమౌతుందనే ఆలోచన కలగడంతో గుండె గతుక్కుమని, ఒక్కసారి యెక్కడిలేని అలసటావచ్చి వేళ్లాడిపోయింది. హృదయం మరింత వేగంగా కొట్టుకొనసాగింది. గుడ్లల్లో నీళ్లు తిరిగాయి, తనమీద తనకే అసహ్యం వేసింది. ఛీ. ఎంతచులకనయ్యాను, అని కొండంత బరువుతో ప్రశ్నించుకుంది.

ఒక్కక్షణం అలా గడిచాక అతడామెనువదలి సరాసరి ఫ్లాస్కు తీసి కాఫీ కప్పునిండా పోసుకుని చప్పరించుతూ ఇటుకేసి దీక్షగా చూశాడు. ఆమె అక్కణ్ణించి కదిలి అతడిమొహంలోకి చూడడానికి సిగ్గయి అటు పెడగా తిరిగి నిల్చున్నది. మరోగ్లాసు నింపి ఆమెనోట కందిస్తూ," అనిశ్చితత్వం ఆట్టేసేపు భరించలేనని తెలుసుగా! పడిపడికాఫీ చప్పరించి, మనసు చల్లబర్చుకుని, మామూలులోకంలోకెదిగి. మన సంగతి ఆలోచిద్దాం!" అన్నాడు. ఆమె సిగ్గుతోనూ, పశ్చాత్తాపంతోనూ క్రుంగిపోయి నోట మాట పెగలిరాక ఊరుకుంది; ఆప్యాయంగా నోటి కందించిన కాఫీ తాగలేకపోయింది. - కాళీ గ్లాసు బల్లమీద పెడుతూ 'ఏం కోపం వచ్చిందా?' అని సాగదీస్తూ అడిగింది. అది 'తెలివితక్కువ ప్రశ్న' అని ఆమెకు తెలుసు. అతనికి నిజంగా కోపంవస్తే యింతదాకా రానివ్వడనే సంగతీ తెలుసు; కానీ, హృదయావేగం కొంత చల్లారినందువల్ల, ఆక్షణంలో అతణ్ణి ఆప్రశ్న అడిగి సమాధానం రాబట్టడం, అతనియెడల తన హృదయాంతరాళంలోవున్న మక్కువకు తార్కాణంగా భావించవచ్చు ననుకుంది. - అతడు ఏమీ చెప్పక సూటిగా మంచంమీదకువెళ్ళి పత్రిక చదవడంలో నిమగ్నుడయాడు.

తిరిగి యే నెపంపైన అతణ్ణి పలకరించి సన్నిహితుణ్ణిచేసుకోవాలో ఆమెకు తోచలేదు. అతడెంతసేపైనా అలాగే కూర్చోగలడనుకుంది. పంతం నెగ్గించుకోవాలనే పట్టుదల సడలాక అతడికి దూరంగావుండి పలకరించడం, ఉత్తుత్తిసమాధానాలతో కాలం వెళ్ళబుచ్చడం, మరింత దుర్భరంగా తోచింది. రెండడుగులు ముందుకు నడిచి, కొంచెంత అనుమానంతోనూ, భయంతోనూ వెనక్కుతగ్గి ఒక చేత్తో బల్లపై బడివున్న వస్తువులు సర్దుతూ అలాగే నిలబడిపోయింది.

అతడంటే తన కీక్షణంలో అంత జంకు యెందుకు కలగాలి? రోజూకంటే అతడిలో యీనాడు కనిపించేవైలక్షణ్యం యేమిటి? అతడిమొహం రోజూలా చిరునవ్వు చిందించుతూ తనను అటుకేసి ఆకర్షించుకోవడం లేదా? ఎందుకనో మరింత గంభీరమై కొట్టొచ్చినట్టు కానవస్తోంది. ఇదంతా అతడిస్వార్థమేనా? అని మరో సారి ప్రశ్నించుకుని కాదు, అన్నట్లు తలూగించుకున్నది. 'ఇలా రా!' అని అతడు పిలుస్తాడేమో అని. ఇవ్వాళ ఇలా యెందుకు ఉన్నావని అడుగుతాడని, తనమాటలు విని ఓదార్పుగా తల నిమురుతూ యింతమాత్రానికే బేలనైపోవాలా? అని బుజ్జగించి బుగ్గలు నిమురుతూ కళ్ళల్లోకి లోతుగాచూసి ప్రగ్గత్తికతో దైన్యం ఒలకబోస్తూ మాట్లాడగలడని, ఇంకా యేమో ఆశించింది, కాని, ఇందాకటి మాటలకంటే యీ మౌనం మరింత భయావహంగా తోచింది.

వణికే చేతులతో ప్రక్కనున్న వాలుకుర్చీ లాక్కుని భారంగా కూలబడింది. ఎంతోసేపు అతని మొహంలోకి చూస్తూ అంతులేని ఆందోళనతోనూ ఉక్కిరిబిక్కిరిచేస్తున్న ఆవేశాలతోనూ అల్లాగే వుండిపోయి తమ పరిచయం ఆదిగాగల విషయాల్నిగూర్చి సింహావలోకనం చేసుకుంటున్నది—

—అతని మంచితనం, మాటనేర్పు, కళ్ళల్లో లోతైన భావాలతో కూడిన ఒక ప్రత్యేకాకర్షణగల అతని మొహం బలిష్ఠమై పొంకంగావున్న శరీరం, అతనికున్న విజ్ఞానం, ఇతరులపట్ల అతని కున్న సానుభూతి, ఒక నియతమైన మార్గము ఆదర్శము లేకుండా అతడు గడుపుతున్న జీవితం ఎప్పుడూ వ్యక్తపరచే అతడి సంతృప్తి తనంటే అతనికున్న అభిమానం, తనపై మెండుగా అతని ఆకర్షణ, దాపరికాలు లేకుండా తననిగూర్చి అతను చెప్పుకొనే నిజాలు— వీట్లలో తన నేది ఆకర్షించింది? ఏ వొక్కటీకాదు; అన్నీ ఆకర్షించి వుంటయి. వీట్లను ఆధారంగా గొని అతడికి మరింత సన్నిహితురాలుగా వుండాలనే క్షణం క్షణం అనుకుంటూవచ్చింది.

హఠాత్తుగా తనను ఇక్కణ్ణించి బదిలీచేయ బోతున్నారని మధ్యాహ్నం తన స్నేహితురాలు వసుంధరవచ్చి చెప్పివెళ్ళడం జ్ఞాపకమొచ్చి ఉలిక్కిపడింది. అమ్మయ్యో, నా కిక్కణ్ణించి ట్రాన్స్ఫరే? అన్నంత భయవిహ్వలమైన ఆవేశంతో గుబగుబలాడింది. వెన్నువ ఝల్లుమని చరచినట్లయింది. రెండుకాళ్ళూ పైకి ముడిచి చేతులతో బంధించి పెనుగాలికి అల్లల్లాడే గువ్వలా వణికిపోతూంది. పెదవులు నల్లబడి, వెచ్చదనంకోసం వెంపర్లాడే పసిపాపలాగ గజ గజ లాడిపోతోంది.

మరోక్షణంలో పట్టుతప్పి పక్కపు వొరిగిపోయేదే, కాని అతడప్పుడే తలెత్తిచూడడం, ఆమె దైన్యావస్థను గుర్తించి 'సుందరీ!' అనే పిలుపుతోపాటు చివాల్న ముందుకువాలి రెండుచేతులా ఆమెను కమ్ముకోవడం జరిగింది—

"రాధా, నన్ను క్షమించవూ?" అంటూ తన రెండుచేతులా అతని వెచ్చటి నుదుటిని తన నుదుటిపై నొక్కుకుంటూ కరుణావిలంగా కళ్ళల్లోకి చూస్తూ అడిగింది సుందరి.

"ఎందుకని? నువుచేసిన పొరపాటు నాకు చెప్పడానికి భయ మెందుకు? "అని గంభీరంగా వోదార్చుతూ వెన్నువ చేత్తో రాస్తున్నాడు రాధ; అతడి పూర్తి పేరు రాధాకృష్ణమూర్తి.

తన చెంపను అతడిచేతి కందిస్తూ చెయి గట్టిగా పట్టుకుని; 'నన్ను మద్రాసుకు బదిలీచేస్తారని ఆఫీసులో అనుకుంటున్నారట' అన్నది సుందరి. అతడు కళ్ళువిప్పి ఆమె మొహంలోకి పరకాయించి చూసి "అందుకనా యిందాకణ్ణించీ అంత దిగులుగా కూర్చున్నావు! ఏం ఎవరన్నారామాట? మద్రాసు వెళ్ళడం నీకు ఇష్టం లేదా?" అంటూ ఆమెను మరింత దగ్గరకు గుంజుకున్నాడు. 'నాకింకా రూఢిగా తెలియలేదు, కానీ, ఇక్కణ్ణించి ట్రాన్స్ఫర్ చెయ్యబడేవార్ల జాబితాలో నేనూ వున్నానని మాత్రం తెలుసు. అందుకనే భయంగావుంది. నిజంగా...' అని వాక్యం పూర్తి చేయడం అమంగళంగా తోచి అంతటితో వూరుకున్నది సుందరి.

'సరే కానీ, ఎంత ప్రాప్తమో అంతే' అని పొడిగా బదులు చెప్పి వూరుకున్నాడు రాధ. సుందరికి పట్టలేనంత దుఃఖం పొర్లుకొచ్చింది. తను బదిలీగురించి యింత ఆందోళనపడుతుంటే ఒక్క వేదాంతం ముక్క అని వూరుకున్నాడని.—అవును అతని కెందుకుంటుంది ఆదుర్దా? తను లేకపోతేమాత్రం అతనికేం కొదవ! తనలాంటివాళ్ళు అతనికి అరుదు కాదు. అతని తత్వం యెప్పుడూ యింతే. దేనిని లోతుగా ఆలోచించడు—

అసలతని జీవిత విధానమే అంత. తనలాగే యితర్లని తేలికగా గాలి వడగల క్రింది కష్టాలుకి వదలాలని చూస్తూవుంటాడు. అయినా తన లాగే యితరులూ బాధపడాలనుకోవడం తెలివితక్కువ కాదూ? తనకు ట్రాన్స్‌ఫర్ చేసింది యెవరు? చేయించింది యెవరు? ఆ విషయం వసుంధర తనకు పనిలేక్కా చెప్పివెళ్ళాలి మెందుకు? దాని మొగుణ్ణే మద్రాసునించి యిక్కడకు వేయించడానికి వాళ్ళ నాన్న పలుకుబడి అంతా ప్రయోగించి నందిని పందిని చెయ్యలేదూ? అతగాడు ఇక్కడకు వస్తే యిద్దరూ కలుసుకుంటూ అన్నగారి మేడపైన కాపురం వెలిగించాలని కాదూ దాని దుర్బుద్ధి?—

వసుంధరను గురించి తను పొరపాటు ఊహించుతున్న నేమో... విశ్వేశ్వరంపు గాని కాదు. తనూ అతనికి చేరువలో వుండాలనుకోవడం దాని తప్పా? విధార్య భర్తతోపాటు సుఖంగా ఉండాలని వాంఛించదు? తను ఇక్కడే శాశ్వతంగా వుండాలని యెందుకనుకుంటున్నది? తనకు రాధ యెవరు? ఈ ప్రశ్న పొటమరించడంతో గిజగిజలాయి అతణ్ణి మరింత గాఢంగా హత్తుకుని తన ఆత్మీయతను నిరూపించుకోవాలని చూసింది. కాని అతని నోటి వెంట సాంత్వనంగా మరోమాట వెలువడలేదు—

ప్రతిప్రాణికీ అప్పుడప్పుడూ యితరుల సానుభూతి అవసరమౌతూవుంటుందికాబోలు. తను ఈ స్థితిలో అతని సానుభూతిని ఆశించింది. వాచా అది పొందకపోవడంతో మనసు మరింత ఉద్విగ్నమైంది. ఆమె కన్నీళ్లు అతనిగుండెలకు చల్లగా తగిలినయ్, జాలిగా నవ్వుతూ ఆమెవంక ప్రశ్నార్థకంగా చూశాడు.

'నేనింతగా కుమిలిపోతూవుంటే నీకు చీమకుట్టినట్లయినా లేదు, అంటూ అమాయికంగా అతనికేసి చూసింది. ఇంకా యేదో చెప్పుకోవాలనుకొంటున్నట్టు పెదవుల కదలికవల్ల గ్రహించాడు రాధ. వెంటనే ఆమెను అటు ఒత్తిగిలించి, "ఇందులో బాధ పడవలసింది నాకేమీ కనుపించలా. మద్రాసు ఈవూరికంటే బాగుంటుంది. అక్కడవుంటే సత్కాలక్షేపానికి, విజ్ఞానోపార్జనకు, మంచి అవకాశం. ఇంక ప్రశాంతిట అంటావా?, అది కొని తెచ్చుకొనేదికాదు. పోతే...నాసంగతంటావా..., కాస్త ఆగాడు. ఆమె ఆతురతతో అతనివంక జూసింది, తనసంగతి యేమిచెప్తాడో అని. రాధ ఒక్కక్షణం దీర్ఘాలోచనలోపడ్డాడు. ఏమి చెప్పాలా అనికాదు; ఎలా చెప్పాలా అని. మళ్ళీ తలెత్తి చూశాడు. అనునయంగా చెప్పవలసిన అవసరం గ్రహించినట్లున్నాడు. ఇలా ఉపక్రమించాడు,

'ఇంకా కొంతకాలంవరకూ మనం విడిపోయేటప్పటి యీబాధ తాత్కాలికమైనదే అవుతుందని నా నమ్మకం. నా అనుభవాన్ని బట్టి చెబుతున్నాననుకో! నాకంటే నువు యెక్కువబాధ పడుతున్నావు. కానీ, క్రమంగా కొత్తవాతావరణానికి అలవాటు పడిపోతావు. ఇంక యీరాత్రికి జాగారం చాలుగానీ, యిక్కడ వుండే నాలుగురోజులూ వృథాచేయవద్దు, నీ బదిలీసంగతి నాకూ మధ్యాహ్నమే తెలిసింది." అని వూరుకున్నాడు రాధ.

"అయితే నువ్వెప్పుడూ నాకు మల్లేబాధపడలేదా యిలాంటి అశాంతరాత్రుల్లో?" పసిపాపలా అడిగింది సుందరి—"పిచ్చిదానా, నేనూ మనిషినే అందరికీవుండేభావావేశాలే నాకూ వున్నయ్. ఎన్నింటికని ఏడవనూ? బాధపడే తీరుబాటుకూడా లేకుండా కొత్త బాధలు వచ్చిపడుతున్నయ్. వాటిని తట్టుకోవడానికి కావలసిన గుండె నిబ్బరం పరిస్థితులే చేకూరుస్తున్నయ్ ఇంతవరకూ. కాని, భవిష్యత్తులో యెప్పుడో యిలాటి అలవాట్లకు శాశ్వతంగా పరిష్కారం చూసుకుంటాను. నిజంగా నేనుపడ్డ పడుతూన్న మానసికబాధలు నీకేం తెలుసు? ఏదో చెయ్యాలనుకుంటాం మరేదో చేస్తాం, కాలప్రవాహంలో కొట్టుకుపోతూవుంటాం: అందుకనే దక్కినంతే చాలుననే తృప్తి యెప్పుడూ వుంటుంది నాకు. నువ్వూ దానికి అలవాటుపడితే మనస్సు కొంత కుదుటపడుతుంది"—అతను మాగన్నుగా అటు వొరుగుతున్నాడు. అతను తననించి దూరమైపోతాడన్న భయం అంకురించగానే ఆమె మరింతదగ్గరగా జరిగి అతడిమీద చెయివేసింది, జంకుగా. కాని ఇవాళ అతనెందుకనో చిరాకుపడినట్టు లేదు. కొంతసేపటివరకూ తన భవిష్యత్తును గూర్చిన ఊహాగానాల్లో కాలం గడిపింది. బల్లమీద గడియారంలో ఒంటిగంట అయింది. సుందరి మెల్లిగా లేచికూర్చుంది. అతడు గాఢనిద్రలో వున్నాడనుకొందిలావుంది, మితిమీరిన ఆవేశంతో ఆప్యాయంతో అలసిగుండెల్లో చెయివేసి నిమురుతూ మొహం దగ్గరగాజేర్చి అతనిమొహంలోకి చూసింది. ఆతొందరలో తన పెదవులు అతడి బుగ్గలకు తాకడంకూడా గమనించలేకపోయింది. మూసినరెప్పల్లో కనుగ్రుడ్లు కదులుతున్నట్లయి కొంచెం సిగ్గుపడింది. తను ఇంతగా యెన్నడూ చొరవతీసుకుని యెరగదు. 'మేలుకొనే వున్నావా?' అని గాభరాగా అడిగింది సుందరి. ఆఁ...ఏదో కలొచ్చింది, ఆలోచించుకుంటూ యీలోకంలోకి వస్తున్నాను, అన్నాడు రాధ కన్నులు తెరవకుండానే. 'నన్నుగూర్చేనా?' అడిగింది సుందరి; తన ఆదుర్దానుగురించి అతడు నవ్వుకుంటాడేమో అని అనుమానించుకూనే. 'ఊఁ...' అని పెదవులు కదల్చకుండానే చిరునవ్వు నవ్వాడు రాధ.

'ఏమిటి?' అన్నది సుందరి — 'పడుకుండూ, ఇంకా యెంతసేపు మేల్కొంటావ్? నిన్నుగురించె కలొచ్చింది. దానినిగురించే ఆలోచించుకున్నాను మెలకువగా, అన్నాడతను. అమాయకంగా ఆనంద నివశురాలయిందామె. 'ఈరోజు నేను మర్చిపోలేను యెప్పటికీకూడా, అన్నది. 'బాగా ఆలోచించుకుంటే జీవితమూ ప్రతిరోజూ అంతే' అన్నాడతను. నిజమే ననుకున్నది సుందరి; గుండెల్లో బరువు సగం తగ్గినట్లయింది.

2

ఉదయం నిద్రలేచే సరికి మంచంమీద కూర్చుని అతడేదో పుస్తకం చదువుకుంటున్నాడు. 'అప్పుడే లేచావా", అన్నది సుందరి, కుప్పెళ్లు బిగించి, నడుము సాగేటట్లుగా వొళ్లు విరుచుకుంటూ - "బాగుంది నీకు మల్లే నాకూ కాలం విలువ తెలియక పోలా, అవసరాలు తీర్చుకురా, టిఫెను కాఫీలు తెచ్చాను, అన్నాడు రాధ, ఆమెవంక అదోలా విలక్షణమైన భంగిమలో చూస్తూ "ఎందుకు కాఫీ. నేను కాచియిచ్చేదాన్నిగా" అన్నది సుందరి అతనివంక తృప్తిగా చూస్తూ.

"ఈ నాలుగు రోజులూ యిస్తూ అక్కడే కష్టపెట్టి వుంచుకోవాలా," అన్నాడతను.

"పాపం రోజూ వేళ్ళకి కాఫీ అందియ్యకపోతే సతాయించే మనిషికి యివ్వాళ అమాంతంగా యింత జాలికల్పించేసా?" అని, అందామె లేచిపోతూ సోఫాచేతిమీద ఆనుకుని.

"వస్తువు అంగడిలోంచి తెచ్చుకున్నప్పుడు చాలా విలువ పెరుగుతూ వుంటుంది." అన్నాడతను గంభీరంగా నవ్వుతూ.

"నువ్వెంత మంచివాడవు," అందామె, అతని కొసరుగా వచ్చి మోకాళ్ళపై రెండుచేతులూ ఆన్చి.

పుస్తకం ముఖం ముందునించి పక్కకు జరిపి, "నాలో మంచిగుణాలు ఇంచుమించు సమపాళంలోనే మేళవిస్తున్నాను" అన్నాడు రాధ సిద్ధాంతం నెలవరించే ధోరణిలో.

"ఒకళ్ళ మంచిగుణాలు నిర్ణయించాల్సినవాళ్ళు ఇతరులు అనుకుంటాను" అంటూ కనుబొమలు పైకిలాగి ఇప్పటికి మొదటిసారిగా విజయగర్వం ఉట్టిపడేలా ముఖం పెట్టింది సుందరి.

"అది పొరపాటు, దొంగతనం చేసేవాడు అది తప్పని తెలిసే చేస్తాడు, అయితే తెలిసికూడా అలా చేయడానికి గల కారణాలు అంతర్యాలు చెప్పడం ఇప్పుడు పనగు. మంచిపనికూడా అలాగే గ్రహించుకుని చేస్తాడు, కనీసం అది తన ధర్మం అనుకుంటాడు. సరే మంచిగుణాల్ని గురించిన మీమాంసచాలు గాని, బజారుకెళ్దాం తొందరగా తెములు!...అంటూ మళ్లీ పుస్తకంలోకి దృష్టిపోనిచ్చాడు—

—బజార్లో అతనితో షాపుకి వెళ్ళడానికి మొదట కొంచెం జంకింది. కాని తరవాత గర్వపడింది. "ఏమైనా యింత గౌరవంగా వెంట పోగలగడానికి అతను తనకేమిటి?" అన్న బాధ అడుగడుగునా వేధించుతూనే వున్నది.—షాపువాళ్లు అతనిపట్ల చూపిస్తున్న అభిమానం, వాళ్లు అతనికిచ్చే గౌరవం చూసి ఆశ్చర్యపడింది. బైట కొచ్చి "నువ్వంటె వాళ్ళకంత గౌరవం యేలా వుంది?—అయిన కాడికి గుడ్డలు కొనడానికి మీరంత భాగ్యవంతులు కాదన్నావుగా!" అన్నది సుందరి అతని ప్రక్కగా నడుస్తూ.

"అదా నీ సందేహం! డబ్బునిబట్టి వచ్చే గౌరవం వేరు; వ్యక్తిగతమైన గుణాల్నిబట్టి వచ్చే దింతకంటె ఘనది. పైగా నీలాంటి అందమైన అమ్మాయి చెలికత్తెతో గడప త్రొక్కగానే గవర్నరు హోదాతో సమానం అనుకుంటారు కొందరు మూర్ఖులు" అన్నాడు రాధ, తల అటు త్రిప్పకుండానే. వాక్యం చివరి భాగం ఆమెను కొంచెం బాధించింది. అతను చెప్పినట్లుగా అన్ని కావాలంటే సన్నకారుకి యేలా లభ్యమౌతయ్? అతనిప్రక్కగా నడుస్తున్నది సుందరి పరధ్యానంగా. చీరకుచ్చెళ్లు కొంచెం చెప్పుకాలిలో యిరుక్కున్నట్లై ముందుకు తూగి చేత్తో అతణ్ణి కామకుంది. "దారి చూసుకు నడు!" అంటూ తల త్రిప్పకుండానే హెచ్చరించాడు రాధ.

—ఇంటికి వెళ్ళాక మళ్ళీ వోసారి బట్టలన్నీ చూసుకున్నది. డబ్బు సంగతి జ్ఞాపకం వచ్చి, "నా పర్సు విప్పినట్లుంది—అంత డబ్బా......"

"అప్పుడు నేనే యిస్తానుగా" అన్నాడతను. చేతులు వెనక్కి కట్టుకుని ఏదో ఆలోచించుకుంటూ యిటూ అటూ పచార్లు చేస్తున్నాడు.

"నువ్వు ఇబ్బంది పడతావేమో..." సుందరి.

"పరవాలేదు, ఈ దఫాకి నేనే కొనిపెడ్తాను" రాధ.

"మరెవరూ అనుకోకపోతే వొక్కమాట..." ప్రశ్నార్థకంగా అతనివంక చూసింది సుందరి.

"ఏమో అనుకుంటారని చెప్పవల్సినది చెప్పకపోవడం యెప్పుడూ మంచిదికాదు" అన్నాడతను పచార్లు చేస్తూనే.

"ఈ పూట మన యిద్దరికీ యిక్కడే వంట చేస్తాను" అన్నది సుందరి అతనికి యెదురుగా వచ్చి సంకోచిస్తూ.

"ఛీ...తప్పకుండాను. నువ్వు వండనూ వచ్చు, నేను తిననూ వచ్చు, అయినా వొకరింట్లో లేని అంతులు, అభ్యంతరాలు మరొకరింట్లో వుండవు నాకు. నువు వెళ్ళేదాకా యిక్కడే భోంచేస్తాను నీకంత ముచ్చటగా వుంటె. కాని, నేను శాకాహారిని మాత్రమేనని తెలుసుగా!" అన్నాడు కొంటెగా చూస్తూ. తన పైనించి మరో బరువు దించేసినట్లయింది సుందరికి.

అన్నం వడ్డించనా? అన్నది సుందరి వంటయింటి గుమ్మంలోనించి. అంతలోనే తన గొంతు మాటలతీరూ అలాగా మారిపోవడం చూసుకుని, ఆశ్చర్యపడింది. కాని, యీ వ్యవహారం చాలా పరిమితమనే సంగతి తెల్సుకున్నప్పుడు గుండెల్లో గతుక్కుమన్నట్లయింది. వెంటనే రాధ తనకు యెవరు? అన్న అనుమానంతో పాటు తెలియని ఆవేశం కమ్ముకున్నది. వెంటనే నిభాయించుకుని వడ్డన పూర్తిచేసి మరొకమారతణ్ణి పిల్చింది.

ఆమెకు అన్నం సయించడంలేదు. అతనుమట్టుకు దీక్షగా తల ప్రక్కకు తిప్పకుండా పట్టించుతున్నాడు. "వంట బాగుందలా?" ఎందుకు అడిగానా అని నాలుక కరుచుకున్నది.

"ఆఁ ..కాలేకడుపుకి మండేగంజి. అయినా చేతనైనంత వరకూ యేలోటూ జరగనేలేదు" అన్నాడు రాధ, తలెత్తకుండానే. ఆమె భోజనం యెక్కడిదక్కడే వుండిపోయింది. ఎంతో సేపటివరకూ అతని వంకకు చూస్తూవుండడంతోనే సరిపోయింది. ఏదో తెలియని అలసట, ఆవేశం ఆమెను నిలువెల్లా కమ్ముకుని అన్నం గొంతు దిగనిలేదు. మధ్యాహ్నం యేదైనా తెప్పించుకు తినవచ్చునని తృప్తిపడి వూరుకున్నది.

తీరుబడిగా మంచంపై నడుంవాల్చి సిగరెట్టు ముట్టించాడతను. వంటయింట్లో పని పూర్తిచేసుకుని బట్టలు మార్చుకుని అతని యెదటికి వచ్చింది సుందరి.

"అయితే యింతకాలం నువ్వెందుకు పెళ్లిచేసుకోలేదూ?" అంటూ సూటిగా అడిగింది వక్కపొడి డబ్బా చేతికిస్తూ.

"ఒళ్లు పొగరెక్కి—, అన్నాడతను.

"అయితే కానూవచ్చు" సుందరి చటుక్కున నాలుక కరుచుకున్నది.

"నేను నిజమే చెప్పాను, అన్నా తనను, మంచంనించి లేస్తూ—ఆఫీసుకు పోతున్నాను వీలుంటే సాయంత్రం వస్తా, లేక పోతే రేపు కనిపిస్తా" అంటూ చెప్పులకు చెయ్యి పెట్టుకుంటున్నా డతను.

"ఏం పాలుపోనట్లుగా నీ బస యిక్కడే అన్నావుగా మరి, రాత్రి భోజనం..." మాట సగంలోనే అందుకుని, "అవును అన్నాను, ఇప్పుడు జ్ఞాపకానికి వొచ్చింది, మా మేనేజరుగారు ఇవాళే సినిమాకు రమ్మన్నారు. బహుశా భోజనం యేర్పాటు కూడా అక్కడే జరుగుతుంది." అన్నాడు రాధ—అడుగు ముందుకు వెయబోతూ.

"మరైతే..."

"రేపు ఉదయాన వస్తాను ఏం?...అన్న అతడి ప్రశ్న సుందరి చెవులకు కొంచెం కటువుగానే తోచింది. అతడు గడసరి వాడు. ఎంత సన్నిహితంగా వుండాలని ప్రయత్నించుతున్నా యేదో వొక మాటలో తనను దూరానికి నెట్టివేస్తూనే వున్నాడు. అతడు చెప్పింది నిజమేనా? నిజానికి తనపై అంత మమకారమేవుంటే సినిమాకు వెళ్లడం మానేసి యిక్కడికే రారాదూ? ఆమాట మొహంయెదటనే అడిగితే యేమనుకుంటాడో...కానీ, అతను రోడ్డుమలుపు తిరిగి పోయాడు—

తలుపుకి తాళంవేసి ఆఫీసుకు వెళ్లుతూ తీరుబడిగా ఆలోచించుకున్నది సుందరి. 'అతడు చెప్పింది నిజమే నేమో...సాధారణంగా అబద్ధం ఆడడు. కాకపోతేమాత్రం తనేం జెయ్యగలదు? అతడే చెప్పినట్టు ఎంతదక్కితే అంతే ప్రాప్తమనే నిబ్బరంతో కాలక్షేపం చెయ్యాలేమో...

—ఆరోజు నిజంగానే సుందరి ఆఫీసులో కాలుపెట్టేసరికి నమ్మలేనంత యింద్రజాలం ప్రత్యక్షమయ్యింది. తను రోజూ కూర్చుండేకుర్చీదగ్గిర వసుంధర మొగుడు విశ్వేశ్వరరావు కూర్చుని బల్లపైవున్న ఫైల్లు తిరగవేస్తున్నాడు. అతడికీ అధికారం యెవ్వరిచ్చారు? నిర్ఘాంతపోయి గుమ్మంలో చేరబడినిల్చుంటే అయ్యగారు పిలుస్తున్నారని జవాను వార్త అందించాడు. ఆఫీసరువద్దకు నేరుగావెళ్లి, అతడికి ఛార్జీ వప్పగించి, బదిలీ కాయితం చేతబట్టుకుని ఒక్కదణ్ణం పెట్టి తిరిగి వస్తూవుంటే టీపార్టీ, అన్నాడెవడో...

విశ్వేశ్వరరావు ఇన్నాళ్లకు ఇక్కడకు రాగల్గినందుకు ఆఫీసు స్టాపుకంతకీ యీనాటి అపరాహ్ణంలోనే తేనీరు ఇప్పించబోతున్నాడట! ఇంకానయం! తను వెళ్లిపోతున్నందుకు కాదుగదా!! పిల్లికి చెలగాటము, ఎలుకకు ప్రాణసంకటమూను—

—కాళ్ళీడ్చుకుంటూ యింటికివచ్చి మంచంపై నడుం వాల్చింది సుందరి. వచ్చేదాకా రావాలన్న తహతహేగాని, వచ్చి యేంజెయ్యాలో తోచడంలేదు. ఈ యేకాంతం మరింత ఖంగారుగాను, భయావహంగాను ఉంది. అయిదుసార్లు గడియారంవంక చూసినా రెంటికి పదినిమిషాలుంది. అతడెప్పుడువస్తాడో...తనూ అతడి ఆఫీసుకి వెళ్లివుంటే...ఇంకేమైనా వుందా? తన తొందరపాటుజూసి అతడు కంటగించుకుంటే...అసలే తెలివితక్కువ జరిగిపోయింది. తన ఆఫీసునుంచే నేరుగా అక్కడికి వెళ్లివుంటే... ఎందుకీ ఆత్రత?—తనకు బదిలీఅయిందికదా అని అతడికి చెందరాల్లే యింటికివెళ్లే 'పర్మిషన్' వస్తుందా? అక్కడవుంటే మరీ పిచ్చి ఎక్కేటట్టుంది. ఎక్కడో ఏదో ఎడారిలో ఒక్కర్తే వుండిపోయినట్లనిపించింది. ఇంక అతణ్ణి గురించి ఆలోచించడం మాని తన ముందు కార్యక్రమం నిర్ణయించుకుంటే...—మనసు మెదడుపైన టప్పున రెచ్చకొట్టినట్లయింది. అతనితో తనకు గల అనుబంధం అంత క్షణాలమీద మర్చిపోవగినంతటిదా? తన హైజం అందుకు వప్పుకుంటుందా? లేక అతడు తనను వొరగబెట్టేదేమిటి? ఏమైనా అయివుండొచ్చు, అతడు అబద్ధం ఆడడని కాదూ తన విశ్వాసం? కావచ్చు, తన భవిష్యత్తునుగూర్చి యేమైనా వాగ్దానం చెయ్యగలిగాడా? లేకపోతే యింతటితో మనసు రాయి చేసుకోవలసిందేనా?— తను అలా యెన్నటికీ చెయ్యలేదు. ఈ అల్లకల్లోలంలో అయోమయమైపోకుండా నిలువగల్గింది అతణ్ణి గురించిన తలంపు ఒక్కటే. అందులో పాల్గొన్నప్పుడే యిక్కడ వుండే రెన్నాళ్ళయినా ఒక మనిషిగా మెసులుకోగలదు—

—గబగబా తలుపువేసి బజారుకి బయల్దేరింది; అతడికేం కొనాలా అని ఆలోచించుచుతూ—ఆ పాత షాపులోకి వెళ్లకూడదు. వాళ్ళేదో తనవంక విచిత్రంగా వింతగామాస్తారు. కాకపోయి నా లాగులకు చొక్కాలకు గుడ్డలు కావాలని కోరితే యెవరలా చూడరు? ఈ వెధవప్రపంచం తీరే అంత. తనుకునచ్చిన చీరలుకొనే స్వాతంత్ర్యం వారికి వున్నప్పుడు, తనుమాత్రం నచ్చిన లాగుగుడ్డ కొనుక్కొ రాకూడదూ?—అయినా వారి సంకుచితాభిప్రాయాలతో తనకేమిటి లెక్క? అతడికి తెలుపు ఇష్టమని తెలుసు, అతడి స్వభావం ప్రతిబింబించేదికూడా అదేనని తన విశ్వాసం. ఇరవైయైదు రూపాయిలు ఓట్లు చెల్లించి, బైటపడి గబగబా నడిచి యింటికొచ్చింది—

—ఇవాళ యెందుకనో అతన్ని విడిచివున్న ప్రతిక్షణమూ తనలో వొకవిధమైన వేదన కలిగించుతోంది. అతడు క్షణాలమీద యిక్కడకువచ్చి వాలితే బాగుండుననిపించుతుంది. అయినా తన కున్న ఆదుర్దా అతని కెందుకుంటుంది? సాధ్యమైనంతవరకూ అతడు తననించి దూరమై పోవడానికే ప్రయత్నించుచున్నాడు. లేనిపోని మమకారం బయటపెట్టి తనను మభ్యపెట్టి మరిపించాలని చూస్తున్నాడా? రాత్రినించీ అతడి ప్రవర్తన అలాగే వున్నట్టు పసికట్టగల్గినా మొహం యెదట ఏమీ అనలేక, అనే ధైర్యంకూడా చాలక, పెదవులపైకి వచ్చినమాటనే దిగమింగుకుని లోలోపల యేదో సమాధానం పలుక్కొని వూరుకున్నది. కాని అతడలా చేయగలడా? ఏమో...ఎవరికి యెరుక? తను స్త్రీ, అతను పురుషుడు.

ఇంతలో హఠాత్తుగా జ్ఞాపకం వచ్చిందామెకు అతడు పొద్దున్న చెప్పినసంగతి - ఏడుపొచ్చినంత పనైంది. గుండె దడదడా కొట్టుకుంది. మంచంపైన చాపచుట్టలా పడింది. తనకు ఆవేదన హెచ్చినకొలదీ క్షణాలు భల్లగా దొర్లుతున్నయ్, గడియారం అటుకేసి తిప్పి గుండె దిగులుతో కుర్చీలో కూలపడి నడుంవాల్చింది.

ఎంతో సేపు మైమరచి నిద్రపోదామని చేసిన ప్రయత్నం విఫలమయ్యింది. అయినా కళ్లుమూసుకునే పడుకున్నది. అర్థం కాక గడియారం ఇటుతిప్పి చూసుకున్నది. తొమ్మిదిన్నర కూడా అయిన నిమిషాలు తక్కువ - వీధిసద్దుమణిగింది. అయినా అతను వచ్చేజాడ తెలియడంలేదు. కాలం గడిచిందని గ్రహించుకునే సరికి ఆకలి పేగులు గుర్రు మన్నాయ్. ఇప్పుడు తనేమీ చేసుకు తినగల స్థితిలోలేదు. కాకే అయినా పెట్టుకుంటే బాగుండును, అనుకున్నది, వెంటనే లేచింది మాటోకసంచు నెచ్చినా పై బాగుంటుందేమో అని. బట్టలు మార్చుకుని అద్దంలో మొహం చూసుకుంటే కళే లేదు; డోక్కుపోయినట్టుంది. బుగ్గమీద చేత్తో రాసుకుంటూ 'తను అందవికారి నా' అనుకుంది. కాదని హృదయం వత్తాసు పలికింది. తన కెప్పుడూ అందాన్ని గురించిన ఆలోచనే రాలేదు. ఒకరికి అందమైనదిగా కనబడాలని ప్రయత్నించలేదు కూడా. రాధ అన్నాడు, నీలాంటి చెలువంగల చెలికత్తె ప్రక్కన వుంటే తలెత్తుకు తిరగగల'నని. అది అతని హృదయాంతరాళంనుంచి వచ్చిన మాటేనా? తనను సన్నిహితురాల్ని చేసుకోవడానికి వేసిన యెత్తా? అతని మెప్పుకోలు తనని ఉన్నతస్థాయికి తీసుకుపోయిందా మానసికంగా? అదే తన జీవిత చరమ లక్ష్యమా?—అతి చింత హృదయం లేకుండా అనిపించగా డా? అయినా అతను తన కేమిటి? ఈ ప్రశ్న తిరిగి రావడంతో గిజాటుగా కణతలు వేళ్ళతో నొక్కుకుంటూ వాలిపోయింది.—

వో క్రమాలకి తలుపుతడుతున్న చప్పుడయింది. మారు పలకక పలికే వోపిక లేక కొన్ని క్షణాలపాటు కళ్ళప్పగించి చూస్తూ వుండిపోయింది. అతను తన పరిస్థితి ఊహించిన వాడిలా తలుపు తట్టడం మాని పేరుపెట్టి గంభీరంగా పిలుస్తున్నాడు. ఆ స్వరం చెవుల బడడంతో అంతకుముందటి ఆలోచనలు వెనకబడి ఒక నూతనోత్సాహం పొంగివచ్చినట్లయింది—అది ఆమెలోని మానసిక బలహీనతా, అమాయికత్వమా? నిర్ణయించుకోలేక చివాల్న లేచివచ్చి గడియ సడలించింది. అతను నేరుగా వచ్చి చేతులోవున్న పొట్లాలు బల్లపై పెట్టి కుర్చీలో కూర్చుంటూ "వంటచేశావా?" అని అడిగాడు. 'చేశానని చెబితే!'—అతనియెదుట తను అబద్ధమాడలేదు. ఒకవేళ అలాంటి పొరపాటు జరిగినా మొహంమీంచి కళ్ళల్లోకి చూసి అంతర్యాలు చదువుకు నేపాటి తీక్ష్ణదృష్టి అతనిది. 'లేదు' అని చెప్పేసింది సుందరి.

'ఆ పొట్లాలిలా యిచ్చి స్టూలు దగ్గిరకు లాక్కో' అని చేయి చాచాడు రాధ.

'నాకు 'ట్రాన్స్ఫర్ మెమో' ఇచ్చారు, ఇవ్వాళనించే ట్రాన్సిట్' ఈ అశుభాన్ని తన నోటితో ఉచ్చరించే శక్తి లేదన్నట్టు వణుకుతున్న కంఠంతో అన్నది సుందరి అతడి చేతికి పొట్లాలు అందిస్తూ.

"తెలిసే ఇప్పుడు వచ్చాను, ఇక్కడ యేం గొడవ పడుతున్నావో అని. ఆవేశం జాస్తి నీకు, కోపపోయినా, మళ్ళీ చంటి పాపవీ కావు." రాధ పొట్లాలు విప్పి పదార్థాలు సగం పంచి వేశాడు, తిరిగి యిలా అందుకున్నాడు—

"కాని, ఎప్పుడో—పెళ్ళైనాటే—లంఖణం చెయ్యకూడదని. కడుపు కాల్చుకుని సాధించగలిగింది యేమీ తక్కువ అంటూ వొక్క మాటా బిడ్డా వొదలకుండా కోప్పడింది గాదు.—

అతడన్న ఆ మాటతో ఓర్పు సాహసంతో లేనిపట్లయిందామెకు. అతను యింతో రత్నంలో యిలా యెందుకు మాటతెచ్చేట్లు ఇచే కష్టాలకి వస్తుంటాం? ఈ వొక్క మాట ఉన్న తనను పేరిండిదానికే యిప్పుడు ఆదరాబదరా పరుగెత్తుకు వచ్చాడా? ఈ అవస్థలా అడిగే ఆ మాట తనపై యెంతటి నిప్పుల గాడ్పులు విసురుతుందో ఊహించుకోలేకనే అన్నాడా? తెలిసీ తెలిసీ యెందు కింత దారుణం తలపెట్టినట్టు? ఈ మాటతో తనయెడల అతని కర్తవ్యం, బాధ్యత ముగిసిపోయినట్టే భావించి అంటున్నాడా?—ఆకలి సెగలకు తోడి ఆలోచనల పొగలు మరింత కమ్ముకుని గజిబిజి చేస్తుంటే ఆమె యేమీ తోచక ఏమీ అనలేక అతని వంక తదేకంగా చూస్తూ వుండిపోయింది. "మంచినీళ్లు" అన్న అతని పిలుపుతో ఉలిక్కిపడి అక్కణ్ణించి లేచి నడిచింది.

"పోనీ అతడే తనని పెళ్లి...చేసుకోకూడదూ? అందుకు తను సిద్ధమేనా? అతని అంతస్తుకు తను తగదా? అంతస్తు! ఎవరి తాహతు ఎవరు నిర్ణయించగలరు? హృదయంలేని స్వార్థపరత్వాన్నే అసలు సట్టుకు పాకులాడుతున్నాడా యిన్నాళ్లూ! తన యెడల ఆత్మీయతను ప్రకటించి యెన్నిసార్లు కొండెక్కించలేదు?— మంచినీళ్ల గ్లాసు బల్లపై పెడుతూవుండగా అనిశ్చితత్వం ఆట్టేసేపు భరించలేనన్న, అతడి మాటలు స్ఫురణకువచ్చి, కళవళంగా వోణికిపోవడంతో వేళ్లు పట్టుతప్పి గ్లాసు చెయిజారి కిందపడిపోయింది. అతను తలెత్తి సూటిగా ఆమె మొహంలోకి చూశాను; అన్నాడు.

"అనుకుంటూనే వున్నా" అంత పని చేస్తావని, ఏదో అనుకుని మరేదో చెయ్యబోవడం తెలివితక్కువ. తాత్కాలిక ఉద్రేకాలకు లొంగిపోతే ఆశించిన ఫలితం అందక పోగా పర్యవసానం భయావహంగా వుంటుందని తెలియదూ? అది గ్రహింపజేయడానికే యిన్నాళ్లూ పాటుపడ్డాను. కొత్త బాధలు వచ్చిపడుతున్నప్పుడు వాటిని తట్టుకోవడానికి కావలసిన గుండె నిబ్బరం పరిస్థితులే చేకూరుస్తూ వుంటయ్. ఆ ధైర్యంతోనే, నేనూ లాక్కొస్తున్నాను. అపాటి గుండె దిటవులేనివాళ్లకి, భవిష్యత్తు అయోమయంగా వుంటుంది. ఎంతవరకూ దక్కినదే చాలునన్న తృప్తిలో వున్నవాళ్లకు ఏ బాధా వుండదు. నాలుగు లడ్డూలు తిని నీళ్లుతాగి ఆకలి దల్లార్చుకో! అన్నీ తీరుబడిగా ఆలోచించుకోవచ్చు, అర్థంలేని ఆరాటాలకు పోయి మనసు పాడుచేసుకోవడం మంచిది కాదు." అంటూ అక్కణ్ణించి లేచివెళ్లి గడియారం బల్లమీద పెట్టివున్న పొట్లాం యేమిటో అని విప్పి చూడబోతున్నాడు.— "నీ వేదాంతాలు నాకేవీ అక్కర్లేదు" అన్నది సుందరి; నిరుత్సాహం వెలువరించిన ఆవేశం గుండెల్లో గుబులుగా రగిలిస్తూ వుంటే—

అతడన్ని విషయాలలాగే ఆ మాటలనూ గాఢంగా తీసుకోక చులాగ్గా సమాధానం చెప్పాడు. "అర్థం కాని మాటలన్నీ వేదాంతాలే అనుకుంటారు చాలామంది. నిజానికి వేదాంతం చెప్పే

తాహతు నాకు లేదు. దిగే యోగ్యత నీకూ లేదు. జీవితంలో ఒక విచిత్రమైన అనుభవాన్ని మాత్రమే కూడబెట్టుకుని వచ్చిన మాటలు కావి. కావలసినవి, రోజూ కొత్తవి. ఆలోచించితే చివరికి మిగిలేది యేమీ వుండదు." పొట్లం విప్పి కట్టి బల్లమీద పెట్టాడు—

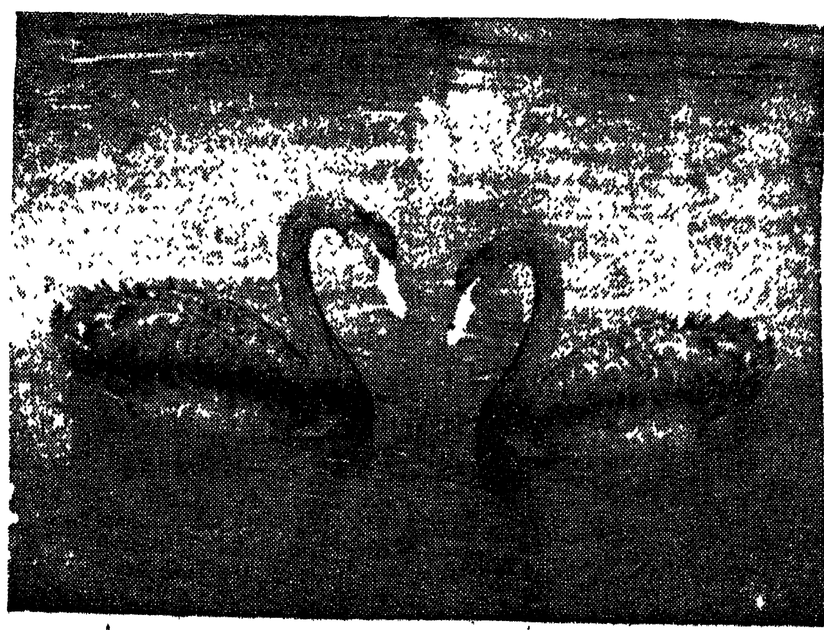
ఆమె నాలుగడుగులు ముందుకు వచ్చి ఆవేశంతో ఏదో అనబోయింది, గొంతు పెగలక పోగా ఒక్కసారి చూస్తూ వుండి పోయింది. అవకాశం చిక్కినా అనవలసినది అనలేకపోవటం, ఈ బలహీనతను అనరాదా జారుకుని అతను తనను అన్ని విధాలా అంగీకరిస్తూ ఖండించటం గమనించిన ఆమెకు కన్నీరు తప్ప మరేమీ సమాధానం ఉండలేదు. తన మాటల నాడు జాలిపడి మరేదో కొత్త పరిష్కారాలు వెదికి తనకు ముందుగానే నిర్దేశించాలని, విశ్వాసంలోని బలహీనత, ఇన్నాళ్ళ ఇన్ని విధాలుగా తను అనుభవిస్తున్నదని ఆమె హృదయంలో సుళ్లు తిరుగుతున్నా, ఆ భావాలు అంతరంగంలోనే అంతరించి మౌనం వహిస్తున్నది క్షణంలోనే—

అతిక్రమించలేని ఏదో ఒక ప్రాపంచిక సత్యం తనని తీవ్రంగా కట్టివేస్తున్నదని స్ఫురించిన వచ్చినప్పుడు దానికి తనూ బాధ్యురాలిగా ... మనసులోని మధన, ఇంతటితో దీనిని అంతం చేసుకోవాలనే ఆరాటంలోని అవ్యక్తమైన ఆరాటం, తన జీవితంపై యెనలేని ప్రభావం చూపిన కొన్ని భౌతిక వాంఛల ప్రాబల్యం కళ్ళతో చూసిన ఒక తిరుగైన భావశబలత, ఆమె కళ్ళల్లో ప్రస్ఫుటంగా కనబడుతున్నా, గ్రహించగలిగే అందుకు ప్రయత్నించని రాఘవ ముఖంలో యేవిధమైన వికారమూ కనబడలేదు. పైపెచ్చు అన్ని భౌతిక వాంఛలూ వదలి అవ్యక్త ఆనందంకోసం ఆరాటపడి పోయే అనుభవశాలిలా ముఖకవళికల్ని మార్చుకుని పెదవి విరిచి యిలా అందుకున్నాడు— "అవును, ఏం చేస్తాం మరి? పరిస్థితుల ప్రాబల్యానికి అందరూ తలొగ్గవలసినదే. మరి ఈ సంయోగవియోగాలు లేని జీవితాలుగావు అత్తయ్యలకు తెలుసుగా! ప్రవాహంలో కలిసి కొట్టుకుపోయే కొయ్యదుంగల్లా కొంతకాలం కలిసివుంటాం, మరి యేదో తరంగం నాటంగా తగలగానే యెవరిదారి వారు చూసుకోవలసివుంది. ఏమైనా, కొట్టుకువస్తున్న ప్రవాహాన్ని కొంచెం నిలవగలవారెవ్వరు? అందుకు సిద్ధమైనప్పుడే జీవితశేషం సాఫీగా సాగిపోతుంది."—ఏదో లోకంలోంచి వినబడుతున్నట్టున్న అతని మాటలు చెవులబడుతున్నా ఆమె చలించలేదు.

తను ఆశించిన యీ సర్వనాశనం కోసమేనా? చివరికి తనేం మిగుల్చుకున్నట్టు? దానికి ప్రత్యుత్తరమూ తనే చెప్పుకోవాలి! రాఘ చెప్పే మాటలన్నీ యిలాగే వుంటాయని ఇదివరకే సహజమేనని గుర్తించి వర్తించకపోవటం తన తప్పేనా? అనంతరం తీరాక వేదవులకు రాదుకున్న సంపదాని నాశనం పూర్తిగా నిప్పులో చేరి పూర్తి చేసుకుంటారు కొందరు. రాఘ అలాంటివాడి కోవలోనే చేరతాడా? తనిప్పుడు ఏమయ్యింది? ఏమీ కాలేదు. సుఖలోకపు ప్రాంగణంలోకి అడుగు పెట్టబోతున్నది. ఎక్కణ్ణించి వచ్చావని ఎవ్వరైనా ప్రశ్నిస్తే 'రాఘ దగ్గిర్నుంచి' అని చెప్తుందా? అలా యెన్నటికీ జరగదు. తనను పంపేసవాడు రాఘ కాదు. తనే అతణ్ణి విడిచి వెళ్లిపోతున్నది. పాతబంధాలు వదిలించుకుని బయటపడుతున్నది. అతనూ అలాగే అనుకుంటాడా?

చివాల్న అక్కణ్ణించి కదిలి గుమ్మంలో అడుగు పెట్టబోతు రాఘవ. 'సరె వెళ్లివస్తా, వీలుంటే రేపు స్టేషన్ దగ్గిర కలుసుకుంటా,' అంటూ అడుగు బైట పెట్టాడు. రావద్దని చెబుదామని నాలుక చివరకు వచ్చిందిమాట. అంతలోనే అతను వడిగా ముందుకు సాగిపోయాడు.

ఆ మెన్నాళ్ళకు అతను వచ్చేసరికే రైలు వెళ్ళిపోయింది.

నన్నయ రచనలోని యతిప్రాసములు

శ్రీ రాప్తూరి దొరస్వామిశర్మ

వళిప్రాసములు తెలుఁగు కవితకనాదిగా నేర్పడిన విశిష్టాలంకార విన్యాసములు; మిగుల మిక్కిలి తెలుఁగు శబ్దరూప నిర్ణయమునకును వ్యాకరణమునకును మూలాధారములగుట గోవిగుల కెల్లఁ దెల్లంబు. నన్నయ యాదికవి, వాగనుశాసనుఁడు. అతని ప్రయోగములే తరువాతి కవులకు శిరణ్యములు. వ్యాకర్తలకు ఛందస్కర్తలకు భారతరచనయే ప్రమాణము. అతని భారత భాగములోని ఛందోవ్యాకరణ విశేషములు సమగ్రముగాఁ బ్రదర్శింపఁబూనుట విద్వాంసుల ముఖ్యకర్తవ్యము. ప్రస్తుతము నన్నయ రచనలో నా దృష్టికి గోచరించిన కతిపయ యతిప్రాస విశేషముల నీ వ్యాసములోఁ దెలుపఁదలఁచితి.

ఇందుఁ బ్రధానముగాఁ దెలియఁదగు విషయ మొకటి గలదు.

కవిత్రయ భారత పద్యములకుఁ బాఠాంతరములు పెక్కులు పరస్పర విరుద్ధములై పొడకట్టుచున్నవి. ఆ పాఠభేదముల నెల్ల సప్రమాణముగా సమన్వయించి ప్రకటించిననేకాని భారతము నాధారము చేసికొని ఛందోవ్యాకరణముల రచించుట సాధ్యముగాదని నా తలంపు. లక్షణగ్రంథములలో భారత పద్యములు భిన్నభిన్న పాఠములతో నాయాలాక్షణిక మతానుసార ముదాహృతములై యున్నవి. ఇట్లుండుటచే నే పాఠము గ్రాహ్యమో యేది యగ్రాహ్యమో తెలియుట కష్టము. ఉపలబ్ధ ముద్రిత లిఖితప్రతులను లక్షణ గ్రంథోదాహృతులను సంప్రతించి కవిత్రయ భారతమును బ్రకటించుట యాంధ్ర భాషోద్ధారకుల ప్రధాన కర్తవ్యమని నా మనవి.

ఇఁకఁ బ్రకృతమునకు వచ్చెదను. వావిళ్ళవారి భారత ప్రతి ననుసరించియు నుపలబ్ధ లక్షణ గ్రంథములఁ బరికించియు నన్నయ భట్టారకుఁడు వాడిన యతిప్రాస విశేషములఁ బ్రదర్శించెద.

యతి భేదములు :

(1) స్వర యతి:— ఇది ప్రసిద్ధముగాన లక్ష్యములు చూప లేదు.

(2) ఋవళి— ఋ - రి - రీ - రె - రే లు మిత్రములు.

ఋత్విజుం డని విచా+రించి పూజించితే (సభా-2-11)

(ఈ లక్ష్యమును జూపిన లక్షణగ్రంథములు—అప్పకవీయము, కవిజన సంజీవని, సర్వలక్షణసార సంగ్రహము, లక్షణ శిరోమణి.)

(3) ఋత్వసంబంధవళి —ఋత్వ ముదుపు డికి ఇ-ఈ-ఎ-ఏ లతో మైత్రి. మహ్యాక్కర—ఇందుండు మీవని కృష్ణమృగచర్మ+కృత కుశాసనము. (ఆరణ్య 8-97. నన్నయ యనుకొను నిది 4-వ గణ ముపైయతి)

(4) ఌ కారవళి:— ఈవళిభేదము ననంతామాత్యుఁ డొక్కఁడే చెప్పెను. ఇక్కడ ఛందస్కర్తలు తెలుపలేదు. 'ఇది గది వినపెమ్మఁట ముఖే, యెదమేరియుఁ జగువుబుద్ధి యేలాలో చనుక్, పవనది గ్రంథములన్నియు, నెటి వివి సారమెల్ల వివరింపంగా' అని కృత్యాదిలోఁ బ్రతిజ్ఞగావించిన యప్పకవియే యీ యతి విశేషము స్పృశింపకుండుట వింతయాయి కానంబడియెడి.

అనంతుఁడు 'కౢప్తితేగు నారిగరావ+ళికి నాంగ (1-89)' అను పాద ముదహరించి 'ఌ-ళి' యతిమైత్రిని జూపెను. కాని యందులకుఁ బ్రయోగాంతరములు మృగ్యములు.

నన్నయ 'కృతపీఠ్యా ఘనమెల్లఁ+గౢప్తి సేసి ఆది-7-133)' అను పద్యపాదమున 'కృ-కౢ' లకు యతిమైత్రి ఘటించియున్నాఁడు. ఈ భట్టారకప్రయోగమును లక్షణకారు లుపలక్షించినట్లు లేదు. నన్నయప్రయోగము నిలకించియే కాబోలు శ్రీనాథుఁడు కాశీఖండములో 'ఘృతపయోరాశి సం+కౢప్తావధిక మైన' అనుచోట (5-281) ఌవళిం గూర్చెను. ఈ ఌవళింగూర్చిన విశేషము లన్నింటిని నా 'ఌకారయతి' యను వ్యాసమునఁ బ్రదర్శించియున్నాను. (చూ. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక—జయ—౮ సంచిక)

(5) వర్గయతి—స్పష్టము.

(6) మువిభక్తియతి (పోలికవడి)

విభక్తి ముకారముతో — పు-ఫు-బు-భు-లకు మైత్రి—

పొడిచియు వివిధాస్త్ర శస్త్ర+ముల నుద్ధతులై (ఆది-2-95)

బోరనఁ దానగ్ని సూక్త+ములలో నెసఁగెన్ (ఆది-2-89)

భువనంబులయందు సర్ప+ములు ద్రిమ్మరుటన్ (ఆది-2-118)

ఎట్టి విశిష్టకులంబునఁ, బుట్టియు సదసద్వివేక+ములు గల్గియు (ఆది-5-58)

భూనుతధాన్యంబు బీజ+ములు వణిజులకున్ (సభా-1-44)

గమనిక:— కేవల ముకారయతి కిందుఁ బ్రయోగము గానరాదు.

(7) భిన్నయతి—ధరించు, పోషించు, ఉపమించు— ఇత్యాదులగు ఇంచు గాగమ యుక్త క్రియలందు వ్యంజనమునకే కాక స్వరమాత్రమునకును యతిమైత్రి గూర్పనగును. అప్పకవి యీ స్థలములందు వ్యంజనమైత్రి యొక్కటే యాశించెను. స్వరమైత్రి యుండరాదని కిద్దముగాదు. నన్నయ స్వర మైత్రి పాటించినందులకీ క్రింది పద్యపాదముఁ దిలకింపుఁడు—

'సందియం, దీనికాలేయు కాంతి సుప + మింపఁగ (ఆది-5-151) (సందియంబు + ఈ దినుసేయు—ఉప + మించు)

(8) ఎక్కటియతి—(ఏకతరయతి)

నన్నయరచనలో 'ఋ, ర, ఱ' అనునవి తమతమకే ప్రత్యేకముగా యతిమైత్రినందు నట్లు గానవచ్చెను. అప్పకవి మతమున శేషద్వయము మాత్రమే యీ యతి పొందవలెను. అనంతామాత్యాదులు మరలవలె నెక్కటి గ్రహించిరి.

(9) అభేదయతి—వ-బ-భ-మ-లు మిత్రములు.

వబయో రభేదః అను సూత్రము ననుసరించి 'వబ'లకు యతి చెల్లును పవర్గమునకుఁ జెందినవి బవర్తముగాను, వఫబభలు నాల్గు వకారముతో నభేదవర్గయతి పేరఁజెల్లునని యప్పకవి అభేద, అభేద వర్గయతులు రెండు చెప్పెను. అనంతామాత్యుడు లభేదయతి యొక్కటే చెప్పి రెంటిని సంగ్రహించిరి. కొందఱు విద్వాంసులు భారతములో నంగు ముఖ్యముగా నన్నయ భాగములో అభేదయతి ప్రయుక్తముగా లేని చెప్పుదురు. అట్టి ప్రయోగములఁ బూర్వలాక్షణికు లుదహరించి యున్నను వానికిఁ బాఠాంతరములు వక్కాణించి సమర్థింతురు. పాఠాంతరములు చెప్పఁబూనినచో నెట్టిదాని నైని మార్చవచ్చు. ఇప్పట్టునఁబూర్వ లాక్షణికోదాహృతుల నెల్లఁద్రోసి రాజనుట సంభావ్యము గాదు.

ఒక్క యుదాహృతి చూచుటకు—

'సుతజల పూరితంబులగు నూతులు నూటికన్న సూనృతవ్రత యొక బావిమేలు మఱి + బావులు నూటికన్న (ఆది-4 94) ఇందు రెండవపాదమున 'వబ'లకు యతి. ఈ యభేదయతి నివారింప నెంచి 'వ్రతయొక వాపిమేలు మఱి + వాపులు' అను పాఠాంతరము చూపుదురు. బావులను సరళపాఠమును మాని యీ వాపుల యస్వరస పాఠభేదమంటఁగట్టనేల? రంగకవియు నప్పకవియు నభేదయతికి యీ పద్యపాదమే యుదహరించిరి.

నన్నయ రచనలోని యభేదయతి ప్రయోగములఁ గొన్ని చూపెద. వేల్పులలోనఁ బెద్దధర్మ + వున్న సత్యమునన్ (ఆది 5-92) వీరుఁడగునరుని యేయు న—పారశరావలుల నడుమ + వారింపంగా (ఆది-7-199-రంగకవి) విదురారసుకట్టి బుద్ధివి + భేద మెన్నఁడు లేదు (ఆది-8-29;-చింతామణి, అప్ప, లక్షణ, సర్వ)

పరమధ్యానో, పరతేంద్రియవృత్తి సున్న + వాని శమీకున్ (ఆది-2-172; అప్ప, సర్వ, చింతా)

పీనోన్నత కుచముఁబోలె + వెలిఁగెనుదానిన్ (అరణ్య-3-292) వ్రతముల దేవపూజలన + పారజపంబుల (అరణ్య-3-78) - లక్షణ. వన లుబ్ధుల ముచ్చులఁగూ, ర్పని వారలఁబగఱవలని + వారలస్మృతి (సభా-1-41) వేణి సరస్వతి + పెన్న యైరావతి(సభా-1-72)

వ, ర్వతము గ్రహించునట్లు తన + బాహులవాని గ్రహించి (అరణ్య-1-311) అప్ప. అ, పారతపోయుక్తులైన + వారికిఁ బడయన్ (అరణ్య-1-371) అప్ప. సర్వ. వెండియుఁ బ్రథమమీఁది పకారము నకు నాదేశము గావచ్చిన వకారమునకుఁ జెక్కడల నభేదయతి మతిన మ్మదితి ప్రతియంగుఁగానవచ్చు, మచ్చునకు—

పరఁగనని మనయందు వీ + డ్వడియెనిన్ను (వీడు + పడుః ఆది-4-228) పుణ్యాపరుల లోకంబులు, వసియుజయస్వర్గ + ఫలము నూనె (ఆది-7-61) భార్యనాశ్రయోఱుం + వటినభర్త (సభా-2-2)80

భవన మెప్పాట నె + ల్వసెంగఁబోలు (ఆది -1-115)

(10) వరసయతి—ప్రసిద్ధము: లక్ష్యములు చూపఁబడవేగు.

(11) సంయుక్తయతి — సంయుక్తాక్షరమున నేదేనొక వ్యంజనమునకు యతిమైత్రి కూర్చుట; ఇదియుఁబ్రసిద్ధము. నన్నయ రచనలో నిందొక విశేషము గానవచ్చెను.

(అ) క్ష—కపలసంయుక్తము. కషలలో నొకదానికి మైత్రి గూర్పనగు. నన్నయ క్షకారములోని కకారమునకే సర్వత్రయతి పెట్టినట్లు గానవచ్చెడు.

చూ:- క్షేత్రమునంబ్రఖ్యాకాశగతి + ఖేలన (ఆది-1-108)

క్షోణీ...ది + కక్కల్, క్షీణోత్సాహ — గీర్వాణ (ఆది - 2-12).

వ, క్షతివాతహతి—శకలా + కారంబు (ఆది-2-92).

ర, క్షారతి—భుజ + గంబుల (ఆది-2-103).

ఈ క్రింది స్థలద్వయమున మాత్రము షకారముతో టి మైత్రి గలదు—చూ—

క్షత్త్రి చరిత్రుఁడై పరఁగు + సత్త్వమునన్ మఱి నీ సవిత్రికిన్ (అరణ్య 3-186)

అనిస్పాచికలో 'గర్వమునన్, గర్భమునన్' అను పాఠాంతరములు గలవు. మఱొక్కటి; క్షమయ శాల్మియుండెఁ + జనదెల్ల ప్రొద్దు (అరణ్య-1-217)

దీనికి పాఠాంతరము గానరాదు.

(ఆ) జ్ఞ—ఇందు చ ఛ జ ఝ శ ష స లతో మైత్రి గూర్పబడి యున్నది.

తప్పుచవ్యాజ విశేషవలి లక్ష్యములు లేవు—అనఁగా న-ణ లతోను క-ఖ-గ-ఘ లతోను మైత్రి గూర్పబడదు.

ఈ త్రిమ, జ్ఞానము...సంహిత (ఆది-1-158)

య, జ్ఞమ్ము...ప్ర + జాపతి (ఆది-2-226)

(12) శంకధ్వాది యతి (పరరూప యతి)

వేదాంత శబ్దమున స్వరమైత్రి పాటింపఁబడినది.

వైరివే, దండె గండ విదారి ఘోరత + రాసి భాసి భుజార్గళా (ఆది-3-228) ఈ పద్యపాద ముదహరించినారు లాక్షణికు లెల్లరు—(చింతా, అప్ప, కవిజన, లక్షణ, సర్వ, రంగ)

(13) ప్రాది యతి—ఇప్పట్టున వ్యంజన మైత్రియే యధికముగాఁ బాటింపఁబడినది; స్వరమైత్రియు లేకపోలేదు.

వ్యంజన మైత్రి:

ఆదిపర్వము—

శ్రా, ప్ర్రముల—ఉ + దాత్త (1-10)

ఖా, రత్యమరాప గాఘను ని + రంతర (1-73)
మడుఁగ నికిని స + మూఖ్య (1-81)
అ, మ్నాయము—స + మంచిత (1-90)
అ, పేక్షించు—అ + భేద్యుఁడు (1-99)
వ్యపగత—వచ్చు (1-150)
బ్రహ్మర్షి—ఉ + పాసిత (1-28)
మసిపక—స + మర్పణ (2-48)
ఉ, పాయము—పనుపు (2-53)
ని, రాస—రక్షోభయముల్ (2-124)
ప్రారంభ—పాలన (2-240)
ప్రియపత్నులు—అ + భీష్ట (3-88)
అ, భ్యుదితుండై—బుధనుతుఁడు (3-125)
భిములుగా—ప్రాప్త (3-142)
అ, పేత—పెరుఁగుచు (4-9)
స, ముల్లసన—మునివర (4-40)
మీపను—స + మీహిత (4-129)
మహీతల—స + మక్షము; మహీపతి—స-మరిత (6-50)
భారద్వాజ—అ, పాయము (7-15)
పపెయుల—ప్రారంభించె (7-16)
దానికి శివుఁడు ప్ర-త్యక్షమయ్యె (7-36)
అ, త్యంత—ధర్మువు (7-59)
పంచిన—ప్రాణ (7-120)
మాకు—స + మస్త (7-156)
ప్ర, తీక్షించు—న-దీతీరమునఁ (7-266)
తల్లి—ఉ + దాత్త (8-53)
సభాపర్వము:—యు, ద్ధమ్మ—ఉ + దగ్ర (1-162)
తరణి—ఉ + దార (1-241)
ని, రాకృతులు—రాజులు (2-93)
రక్త—ప + రాక్రమ (2-269)
అరణ్య:—అ. పార్థికృత—పరమార్థ (1-28)
మనమున—స + మగ్ర (1-359)
ప్రీతి—అ + భీష్ట (2-320)
దు, ర్మతి—స + మాప్తి (3-258)
అ, భ్యంతర—ప్రతిపక్ష (3-353)
అ, త్యంత—విది + తప్రతాప (3-353)
స్వరమైత్రిగల పట్టులు:—

మధురాక్కర (ఆది-4-49) దినికి 4-వ గణము ప్రథమాక్షరముయతి అనఘ,యుప నేత,మఱియు ని + రంతరా, ధ్యాపకుండు

(1 సూర్య - 3 ఇంద్ర - 1 చంద్రగణములు)
ని, రర్థకంబమావె - యవనిమీఁద (ఆది-8-31)
ఆ విపినాంతరంబున ని + రంతరనిష్ఠ (సభ-1-188)
అతుల—ని + రంతర (అరణ్య-4-65)
ని, రాగసుండ—సద్గు—ణాన్వితుండ (సభ-1-186)
అప్రమాణమును దు + రాత్మకులకు (అరణ్య-1-282)

అను వివేకమని యు + పార్థకంబున (అరణ్య-4-128)
కంగు—ఉ + పెంద్రి (ఆది—8-215)
(14) నిత్యసమాసయతి—ఉపేయయతి

ఆదిపర్వము:—నా, రాయణునట్లు వాసిగ న + రామర వంశ విభూషణుండు నారాయణునట్లు రాజ్యము ను + కంధరుండున్ (1-25)

ఇందు మొదట స్వరమైత్రి రెంటవ్యంజనమైత్రి (అప్ప, సర్వ)
రఘునాల్—నా + రాయణు (హరిశ్చ్రి-2-22)
నా, సోదర...హరివ + మహోగ్ర (స్వరము-1-125)
సత్యవిశ్వసుఁడు వి + శ్వామిత్రుఁ డతి (వ్యంజనము-4-36) సర్వ.
శమహీసుఁడైన వి + శ్వామిత్రు (వ్యంజనము-7-95)
ఉన్న వీరుందు వృ + కోదరుందు (స్వర-7-195)
ద్వారములన్ మహారుధిర + ధారలు (వ్యంజన-6-305)
సాంగంబులగుచుండ + సకలవేదంబులు (వ్యంజన-4-169) సర్వ.
తనియఁగ—జామ + దగ్న్యుఁడు (వ్యంజన-5-197)
(జమత్ + అగ్ని—జమదగ్ని—అవిశేషము)
క్రాలుచునుండెనే + కాంతయోగ (వ్యంజన-3-319) సర్వ
కామభోగములకు సదే + కాంతగృహము (వ్యంజన-8-74)
(అప్ప—రంగ—కవిజన—లక్షణ—సర్వ)
సభాపర్వము:—అవివేక—దా + శార్హుండు (స్వర-2-8)
దా, మోదర...యుక్తము (స్వర; 2-18)

అరణ్యపర్వము:— సాంబుఁడాయుమను చుఁ + జారుదేష్ణుం డల్లి (అరణ్య-1-159) సర్వ.

పా, రావారరవంబుఁబోలె + ననివార్యములై (అరణ్య-2-56)
దారుణ పరసువున జామ + దగ్న్యులకు (2-262)
జననియుఁ బేర్మి + శార్ఙరాజ (2-151)

దశ + ఋణ - దశార్ణ (ప్రవత్సరకంబల వసనార్ణ దశానామృణే - వార్తికము) ఋకారమునకింగువృద్ధి 'అర్' వర్ణమాదేశము. పైదరణమున వ్యంజన మైత్రి.

శరాసన బాణాసన ప్రభృతి శబ్దములకు స్వరమైత్రియే పాటింపఁబడియె.

బాణాసన—మహాభుజ (ఆది-5-47)
శరాసన—అసలు (ఆది-5-212)

(15) నఞ్ సమాసయతి.

అనంత, అనేక - ఇత్యాది నఞ్సమాసస్థలములందు స్వరమైత్రియే పాటించినాఁడు నన్నయ. అప్పకవి యీ యతిభేదమును నిత్యసమాసయతి యందే చేర్చెను; ప్రత్యేకముగాఁ జెప్పలేదు. కూచిమంచి తిమ్మకవి దీనిని యతిభేదములలోఁ బృథక్కుగా గ్రహించి యుభయయతి ప్రయోగములఁ జూపెను. (చూ. సర్వలక్షణసారసంగ్రహము. 2-అ)-132-134 పుటలు. స్వరమైత్రి కుదాహృతులుగొన్ని.

ఆది:— ఆశ్రిత—అనంత (1-6); అనల్ప—అర్పి(2-94),

పక్వ దేహోక—అశేక(8-181); అచ్యుత—అనన్య(8-170)

అనాకల—విశాలుం (4-246)

వ్యంజనమైత్రి యా ప్రకటి రెండు పోలికజూపబడెను.

ఆది 2-24 .ఉన్నత—నా

ఆది.8.71 - ప్రతి, సమ్ముల...అ+నాదరము.

(16, సత్యమి - (వి వికల్పయతి)

వ్యంజనమైత్రి - ఎన్న రసు, న్నె వివాదము నాకు దవ్వర-సేయింపు పెంపంగాన (ఆది-7-142) సర్వ.

నిత్రజాతాపి ఋష్టి ఎద్ద - నేని వివరించెద (సభా-2-95)

వ్యంజనమైత్రి - పను, నెరికెంపెప్పి యాసను యా—యింతిం బ్రీతి (ఆది-8-144)

ఎవ్వానిమపు పలికెంపు...నేని నాచ్య (అరణ్య.2-160)

(17) కాకుయతి—

నిరయంప నిలిచినవిగా, వే యిగ్గాలు త్రయ ప్రవృత్తుల చేసె (ఆది-4-2-44, వ్యంజనమైత్రి)

కవానుమా, నా యిన్ని దినంబులేల-మసలితి చెపుమా (ఆది-1-117 వ్యంజన)

దీయుతి యాని పలికె మునివి - తే మునినాథా (ఆది-8-317)

ని విద్యలెల్లం జూపుడు, మేకిరులు నూని సేనల - మెలవి నారాని (ఆది-6-28)

సకుం జ, న్నె వలినాభోలంద మది - నిల్పంగ (ఆది-8-179)

పై గలుగులం దెల్ల వ్యంజన మైత్రియే నూన్పంబడినది.

(18) అఖండయతి—

పై నిలిచ్చి సమాసాదులలోం బెక్క కేవల స్వరసంధి గత శబ్ద విషయము నచ్చయ యతి ఘటించుట యఖండయతి యనంబడును. వ్రాసిన యితర కవి కృతులందు సాధారణముగాం గలదు. అఖండ యతి నన్నయ రచనలోను గ్వాచిత్కముగాం జూపట్టెను. నేండు కొన్నింటికిం బాఠాంతరములు చెప్పంబడు. అఖండకారులం దీ అఖండయతి విషయమునం బహుద్వయము గలదు.

ఇంక నన్నయ రచనలో నఖండ యతిగల పద్యములు.—

ఆది-2-219—ప్రస్తుత ఘనస్తుతి భయ, త్రిస్తారుచ్చలపైన యుక్త+వాదుల కెల్లన్ (పైనా యస్తారుచ్చల—అని పాఠాంతరము) అప్ప, లకారం.

ఆది-6-161. చూచి మనంబునం దలంచు+చుండుము నెప్పునన్ - (తలంతు సంపద, తలంపుం బొలతుక - పాఠాంతరములు)-నంగ, లకారం.

ఆది-8-114. స్మృతి, మంతులుం బొందుదురు శైవ+మది గావున (శైవమతి - పా)—ఇందు శైవము+అది అని సంధి విభాగము.

ఆది-8-128. పీ॥ కొని నాగ పురమున+కొనరంగం జని— (పురమునకు+ఒనరంగ - ఇచ్చటం బ్రాసయతి యని సరిపెట్టుకొన వీలులేదు. నన్నయ యీ సీసమున యతి నియమము పాటించి యున్నాండు.)

ఆది-8-116 ఎడలో, నిడికొని యేకాగ్రబుద్ధి+నిష్ఠాత్ముండై (నేకొంతయునన్ - పా)

ఆది-1-58 సంగ్రహించెద పర్వం, బ కడుంగ్ మెలనంగ శాంతి-పర్వము వెలయున్—(పర్వంబు+అ - ఇం దఖండ యతి సిద్ధము).

ఆది-6-214. నిల జీమూతాంబులీల నాక్షేపించి, నల్లనై తోంతెంచు - నల్లగృహము (నల్లనైతోం తెంచుం - నట్టి గృహమును పాఠమిచ్చి గిడుగువా రప్ప కవియ నిసుర్యలో నది యఖండయతి యన్నారు. కాని యీ సీసమునం బ్రాసయతి నియమము గాన ఛప్పుటచే 'అట్టి గృహ'మను పాఠము గ్రాహ్యము గా నేరగు.)

అరణ్య-4-187 ఉ, త్కరరవముల్ మహోరుహా శి-ఖాంతము లందు (శిఖంతములంగు - పా).

మఱికొన్ని యతివిశేషములు:—

(1) కృజే ప్రత్యయాంతములు - (హలైక్యత్రి)

కుమా, రాయితి శక్తిశాలి ధృతి—రాష్ట్రాంగు (ఆది-8--6)

ఇం, ద్రాయితు—ఉచి తస్థితి (అరణ్య-1-92)

ఇం, ద్రాయితు—నిష-ధ్రభు (అర్య-2-220)

(2) కంపె . (వ్యంజనమైత్రి)

క్రతువున యాజకోత్తముల-కంపె (ఆది.2-2227)

(3) బుజాయతి-

దా, నిది కలమా పెటుంగనవ - సీపతి (దాని+అగి; ఆది-4-30)

అహిత మాచరించి-నదియు లేదు (సభ 1-186; ఆచరించిన+అది - దీనిని స్వరప్రధానవశిగా నెన్నవలయు)

నంనుతి నీ యనుజ్ఞగొని-నాండు (అరణ్య.1-242)

(4) బోరన. గక్కదల - వ్యంజనమైత్రి.

బో, రనంగి రించిరి—రావంబు (ఆది-2-235)

(5) చిం, తొలసుంపొయ్యెంగామికి న-యంబుం నొంకుం దలంపంబోలు నే (ఆది-4-215) - చింతొలస...ము-నంబుంనొంపు-అని పాఠాంతరము గలదు. అచ్చోనఖండయతి యేము బింగువనియునరు.

(6) ఇం, ద్రావరజాది మిత్రులన+హార్ది గుంగొందిరిధార్త రాష్ట్రులున్ (సభ-2-73)

ఇంద్ర+అవరజ-అని విభాగము; 'ఇంద్రావరజాది మిత్రులున+మర్షముంబొందిరి' యను పాఠాంతర మొసంగంబడియున్నది. అప్పటున నఖండయతియు సువర్ణ విరామమునగును.

ఇంక, ప్రాసవిశేషములు.

(1) వట్రువసుడి - ఇదిస్వరముగుటచేం బ్రాసలో వ్యంజన సామ్యమున్నం జాలుననుట కుదాహృతి—

సకలజీవరాశి+సుకృత దుష్కృత (ఆది-4-261)

(2) ఖండా ఖండ ప్రాస—

వీకంబుల తెంచు...యూకలు (ఆది-8-200) అప్పకవి, సర్వ.

ఆపన్నగముఖ్యులఁడక, పీఁపన (ఆది-2-45) అప్ప, రంగ, శర్వ,

ఇదిగాక, తీఁగియురెయ్యిల...ప్ర, నాన్నగపూగ—అనుపద్య మప్పకవి యాదిపర్వములోనిదిగా నిచ్చెను (అప్ప-3-307) కాని భారతములో నీపద్యము గానరాదు.

పీఁకదటేఁగి కొంది + కీసులైరి (ఆది-2-100)

(3) సంయుతాసంయుతప్రాస—

క్షత్రియవంశ్యులై...రామమాం

ధాతృ రఘుక్షితీసలు (ఆది-2-177)

అప్పకవి దీని నుదహరించె. భారతప్రతిలోను కొందఱు విద్వాంసుల మతమునను 'రామమాంధాతరఘుక్షితీస' లను పాఠము గలదు. 'ఆనఙ్పుతో ద్వంద్వే' అను పాణినీయముంబట్టియు, దాని ననువర్తించు 'ఉర్ద్వంద్వేరః' అను నన్నయభట్టీయమునుబట్టియు, 'రామమాంధాతృ రఘుక్షితీశ' అను పాఠమే యుక్తమని తోఁచెను. దీనివిమర్శకు వ్యాకరణగ్రంథములం దిలకించునది.

(4) వికల్పప్రాస — మానవభుక్ + నివహ — భుఙ్నివహ, వికల్పసంధి.

అగ్నిహోతిఁజేసి మానవ

భుగ్నివహము మరణబాధఁ బొందించుచు (ఆది-7-153) సర్వ.

(5) ఉభయప్రాస—నణలమైత్రి (ఆదేశణకారమునకు నకారమునకు మైత్రి) ఈక్రిందిపట్టులయందుఁ గేవల నకార ణకారములకుఁ బ్రాసగాననగు. దుర్నయమున శకుని + కర్ణదుశ్శాసనుల్ (ఆది 3)

ఇందుఁ గొందఱు 'దుర్ణయమున' అని పఠింతురు. భారత ప్రతిలో నట్లే ముద్రితము. 'దురష్టత్వణత్వయోః ప్రతిషేధో వక్తవ్యః' అను శాసనమునను సరించి దుర్నయరూపమే సాధువనఁ జెల్లు.

ఈక్రింది యుదాహృతి మాడుఁడు:—

దుర్నిమిత్తముల్ పుట్టిన + నిర్ణయించి (అరణ్య-1-49)

ఇందు నిర్ణయించుటలో (నిర్ + నయ)ణత్వము సాధ్యము గాన నీప్రాసలాక్షణిక సమ్మతి మెయగు.

(6) అనునాసికప్రాస—

ద్రుతమునకు నుకారంబు పరంబగుచో మకారంబగు. ఇట్టి యాదేశము ప్రాసస్థలములందుఁ గనఁబడుచున్నది. (చూ. ప్రౌఢవ్యా సంధి 22)

కమ్మని లతాంతముల + కుమ్మొనసి (ఆది-5-188; లతాంతములకున్ + మొనసి - అని విభాగము) రంగ.

ఇమ్మగ సర్వలోక జను...వం, దుమ్మున్నని (ఆది-1-77).

అమ్మనిసె...వృష్టిఁజే, సెమ్మహానదులున్ (అరణ్య-3-113) రంగ. అప్పకవి యీ ప్రాసభేదమునకు స్వీయలక్ష్యములిచ్చెఁగాని నన్నయ ప్రయోగ మొక్కటి చూపఁడయ్యె.

(7) ఇమ్మగ...రం, స్వ్యంజనగుచ్ - అను పాఠము పై పద్యమున కుండుటచే (సవ్య - లోఁ జూపఁబడినది) 'మ్మ - ంవ'లకుఁ బ్రాసమైత్రి యేర్పడె యప్పకవి చెప్పిన ప్రాసమైత్రి ప్రాసమునకు.

(8) స్వవర్గజ ప్రాస—(వర్గలు).

కాపిన కిట్టిపాటి యపకారము తెమలఁ జేక వి...సంబోధ చేసి చేసె (ఆది-1-125) రంగ, అప్ప.

ఈ ఫ లకుఁ బ్రాసమైత్రి ముద్రిత ప్రతిలోఁ గన్పట్టదు.

వినె క్షోహిణులెన్న..., రూఢికిన్.

వేదుక—రూఢిగ (ఆది-8-156).

పై రెండుచోట్ల రూఢిశబ్దము వ్యస్తముగా నున్నది. రూఢికిఁ దప్పనగు రూఢియందు గ్రాహ్యమగునేని ఈ ఫ ప్రా...య...కరింపఁ బనిలేదు.

(9) ఋ ప్రాస—(ఋ - ర)

గాంవమున నిచ్చి—యా ఋషితోడఁ బుత్తెంచె (ఆది-7-87)

ఆ ఋషికుమారు కట్టిన, చీరలు (అరణ్య-3-104) అప్ప, సర్వ, రంగ.

(10) అభేదప్రాస—(ల-ళ లు)

ప్రల్లదుఁడైన—త్రెళ్లఁగ (ఆది-1-126)

ప్రల్లద మేది—త్రెళ్లుడు (సభ-2-69)

(11) సంధిగత ప్రాస—

సుందరీఁ బాంచాలేంద్ర సు

తం దోడ్కొనిరమ్మ (సభ-2-211)

లయగ్రాహి - కంపశీత పుష్పమక - రంప రసముం దబలు - చుంబనము సౌరభము - నొంది (ఆది-5-139).

కిందము శాపము డెందము, నందలఁసల్ (ఆది-5-142)

ఇంక నిట్టివి పరిశీలించిన మఱికొన్ని విశేషములును గోచరింపవచ్చును.

నన్నయ కృత్యంతరములు:—

లక్షణసారమను ఛందమును, ఇంద్రవిజయమును, రాఘవాభ్యుదయమను కావ్యముల నయితము నన్నయ రచించినట్లు లక్షణ గ్రంథోదాహృతులవలనఁ దెలియనగుచున్నది. కస్తూరి రంగకవి లక్షణ సారేంద్రనిజయములనుండి పద్యముల నుదహరించె.

లక్షణసారమున 27 యతిభేదములు చెప్పఁబడెనని 'స్వరవర్గ ప్లుతముల్...ఇర్వదేడేయతుల్' (ఆనందరంగ-3-13) అను పద్యము వలన దెలియుచున్నది. ఇప్పద్యమే తిక్కనకవి వాఙ్మ్నంగన ఛందములోనిదిగా నొసఁగఁబడి యున్నది. (చూ. తంజావూరి పుస్తకభాండాగారము తెనుఁగు గ్రంథముల కేటలాగు నెం. 703) పై కృతిద్వయమువల్లఁ దెలియవచ్చు యతిప్రాసవిశేషములు—

(1) అర్ధబిందుప్రాస (ఖండాఖండప్రాస) లక్షణసార పద్యము రంగ-3-46)

(2) వర్గప్రాస (థ-ద, ద-ధ)—లక్షణసార పద్యము(3-61)

(3) ఋకారప్రాస (స-ఋలు)

ఆ సరసిజాక్షి...అ, కౌశను, ఇంద్రవిజయము (3-103)

(4) ఊర్ధ్వస్వరయతి లక్షణసారము (3-121)

లక్షణసారములో నిదిగానిచ్చిన 'స్వరము మదపంశ' అను లక్షణము ఛందోదర్పణములో ననంతామాత్యుఁడు వ్రాసిన పద్యముగాఁ గానవచ్చెను (మా. ఛందో-1-85)

(5) వృద్ధియతి—లక్షణసారము (3-148)

(6) ఘుట్ యతి—ఆలాప శ్లోకయయాతి (3-232)

(7) చక్కటియతి—దీనినే మకారయతి యందురు. విభక్తి మకారమున కిది భిన్నము. ఋషుల వినుతులందగ వ్యాసతనుని యనంగ—లక్షణసారము (3-261)

(8) అభేదయతి—(ల-ళ-లు) ఇంద్రవిజయము (3-278) లవయోరభేదయనియెడు,

నెపమున ప ఫ బ భ లు గాకు నిలిచిన — లక్షణసారము (3-285)

(9) ప్రాకృతాదేశయతి—జ్ఞ-న (అప్పకవి తద్భవవ్యాజయతి) లక్షణసారము (3-298)

ఈ పైకృతులు నన్నయకృతములగుటంగూర్చి కవి చరిత్రకారులు శంకించియున్నారు. రంగకవికిఁబూర్వ మెవ్వరీకృతులఁ జెప్పినట్లు లేదు. సకలలక్షణగ్రంథ పరిశీలన గావించిన యప్పకవి యేని లక్షణసారాదుల యస్తిత్వమును సూచింపనైనను లేదు, అముద్రితములుగా గ్రంథాలయములందున్న లక్షణగ్రంథముల నన్నింటిని బరిశీలించినఁగాని లక్షణసారాదుల యస్తిత్వ కర్తృత్వములు నిర్వివాదముగా నిర్ణయింప వలనుపడదు.

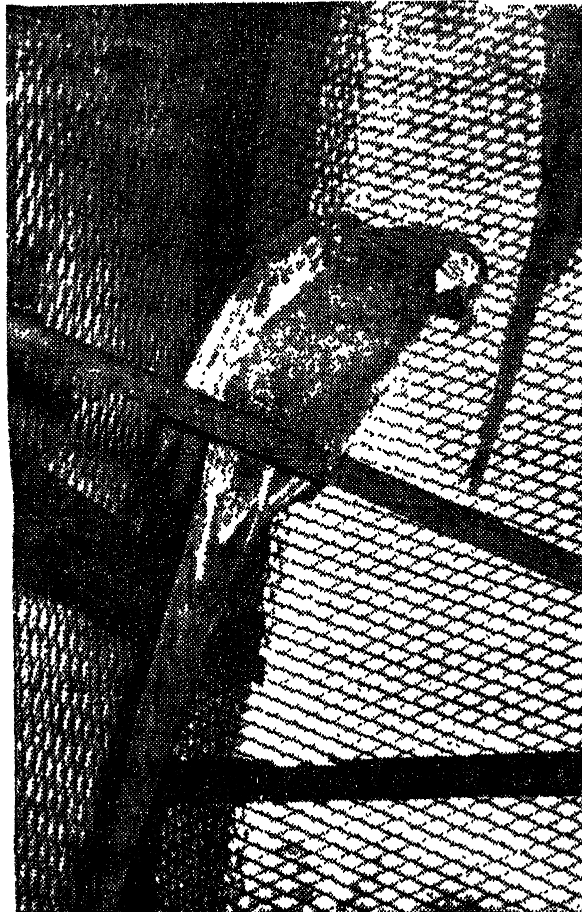
కవిత్రయ రచనలలోని ఛందోవిశేషములఁ బర్యాప్తముగాఁ బరిశీలించి యొక ఛందోలక్షణ గ్రంథము రచించుట యాంధ్ర భాషోద్ధారక సంస్థల కర్తవ్యమని మఱొకసారి విన్నవించుచు నీ ప్రసంగము ముగించెద. *

లక్షణ-లక్షణశిరోమణి - పొత్తపి వేంకటరమణకవి (అముద్రితము)

సర్వ - సర్వలక్షణసార సంగ్రహము - కూచిమంచి తిమ్మన

కవిజన - కవిజన సంజీవని - ముద్దరాజు రామన్న.

* సంకేతములు:—అప్ప— అప్పకవీయము, రంగ-రంగరాట్ఛందము, చింతా—కవిచింతామణి-తాతంభట్టు (అముద్రితము)

Printed & Published by S. Sambhu Prasad at the Andhra Patrika Press
No. 7, Thambu Chetty Street, Madras. Editor: S. Sambhu Prasad.

తెలుగుదేశపు వర్తక సోదరులకూ-
సోదర వాణిజ్య సంస్థలకూ - ఆంధ్ర ప్రజలకూ-
'మన్మథ' సం॥ రం॥ తెలుగు ఉగాదికి
నా ప్రమోద భరిత శుభాకాంక్షలు.

శ్రీ నాగవరపు శేషగిరిరావు
అధ్యక్షులు: శ్రీ గౌతమీ వాణిజ్యమండలి,
రాజమండ్రి.

శ్రీ త్రిపురసుందరీ పరదేవతాభ్యాం నమః

శ్రీ మన్మథనామ సంవత్సర దృగ్గణితీయ (ఆంధ్రపత్రికా) పంచాంగమ్

బ్రహ్మశ్రీ శ్రీపతి పినపూర్ణార్య సిద్ధాన్తిసత్పుత్రేణ కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిణా ప్రణీతం

విష్ణుశ్శివ విధిరూపం ప్రణవం గ్రంథ శ్లోకం ప్రవదంతి । నమో భగవతే సూర్యం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పతే ॥

వేదానాం నాదరూపాణాం బిందురూపాణాం పరస్పరాశ్లిష్టమయీమయాం ।

మంత్రరూపాణాం యంత్రరూపాణాం ప్రకృతిరూపాణాం నానా విశ్వవికృతిమయీం ॥

గమనిక

ఈ సంవత్సరమున రాజు శుక్రుడు. మంత్రి గురుడు. ౪ కుంచములు వర్షము. సర్వసస్య సముదాయమును ౧౬ వీసములలో ౯ వీసములు పంట ఫలించును. శ్రీకృష్ణుడు పశుపాలకు డగుటచే పశువులు తృణ క్షీరాది సమృద్ధిగలవియగును.

జ్యేష్ఠ బ ౩౦ సో. న పాదత్రయ గ్రాసముగల సూర్యగ్రహణము గల్గును. కార్తిక శు ౧౫ మం. న అంశలాధిక గ్రాసముగల చంద్రగ్రహణముగలుగును. తిరుగ కార్తిక బ ౩౦ బు. న అర్ధాధిక గ్రాస సూర్యగ్రహణమున్ను గలుగును. వైశాఖ శు ౧౨ మం. న యమునా నదీ పుష్కర ప్రవేశము అగును.

గోదావరినది పుష్కర ప్రవేశము దుర్ముఖ నామ సంవత్సరమున గలుగును.

సాయన మానముచే నభోమాస (జ్యేష్ఠ) మధికమైనది. నిరయన మానముచే భాద్రపదమాస మధికము.

మౌఢ్యములు

శ్రావణ శు ౨ గు. ప్ర॥ శ్రావణ బ ౧౩ మం. వ॥ గురు మౌఢ్యము.

శ్రావణ బ ౩ శ. ప్ర॥ నిజ భాద్ర బ ౫ బు. వ॥ శుక్ర మౌఢ్యము.

కల్యాద్యబ్దాః	౫౦౫౬
శాలివాహన శకః	౧౮౭౭
ఫసలీసన్	౧౩౬౪-౫
హిజరీసన్	౧౩౭౪-౫
క్రీస్తు సం.	1955-56

శ్రీః శ్రీః శ్రీః

ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము, మద్రాసు 1.

పంచాంగపద్ధతి ప్రశంస

పంచాంగమంతయు గవర్నమెంటు కాలెండరు రిఫార్మ్స్ కమిటీవారి సూచన ననుసరించి కాలమానము, గంటలలో నీయబడినది. తిథి, నక్షత్రము, దినమానము ఘటికలలో గూడ చూపబడినవి. గంటలు అర్ధరాత్రినుండి చూపబడినవి. అనగా అర్ధరాత్రి 24-0 గంటలు. అటనుండి 1, 2 గంటలుగ కాలమానము. మధ్యాహ్నము 12 గంటలు దాటినపిమ్మట కాలమానము 1-2-3 మొదలగు గంటలు 13, 14, 15 ఈ రీతిగ చూపబడినవి. దీనింబట్టి 8, 9 ఇట్లు 12 గంటలకు లోపుకాలము మధ్యాహ్నమునకు పూర్వమని గ్రహింపవలెను. 1, 2, 3 ఇత్యాదిగంటలు అర్ధరాత్రి దాటిన పిమ్మట యని గ్రహింపవలెను. అనగా ఉదయగంటలకు లోపుగా నున్నచో అర్ధరాత్రానంతరమని తెలియవలయును. ఇది స్పష్టముగ తెలియుటకై 'రా' అను గుర్తుచే రాత్రియని సూచింపబడెను. ఉదయ గంటలకు దాటియున్నచో ఉదయానంతర ముగ తెలిసికొన వలయును. ఆ రోజు సూర్యోదయమునుండి మరునాటి సూర్యోదయము వరకు నున్నచో (పూర్తి) అని వ్రాయబడుచున్నది.

పంచాంగమున వ్రాసిన ప్రకారము ఆకాశమున గనుపించునట్లు చేయుగణితము దృగ్గణితము. ఆ దృగ్గణిత పద్ధతి చేతనే పంచాంగమంతయు చేయబడినది. సూర్యసిద్ధాంతమునుచే నగు పూర్వపద్ధతి తిథ్యాదికమున్ను వేరుగ చూపబడినది. ఇది తెలియుటకై (పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) అని పైన వ్రాయబడినది. జాతక ముహూర్తాదులు దృగ్గణితము చేతనే రుజువు నిచ్చుచున్నవి. రామానుజ మధ్వ సంప్రదాయములలోని వైష్ణవులకు 'తిరు నక్షత్రములు పుణ్యదినములు మొదలగునవి పూర్వపద్ధతి పంచాంగమునందే వ్రాయబడినవి. దృగ్గణిత పంచాంగమునందు నిరయన మేషాది (అశ్విన్యాది) వేదాంగ జ్యోతిషాది ప్రామాణ్యముచే చిత్రాసమ్ముఖ స్థితముగ నిశ్చయించి గ్రహింపబడెను. ఈ విషయము భారతదేశమునందు అనేకులగు పంచాంగ కర్తలచే సిద్ధాంతీకరింప బడినది. దృగ్గణిత పద్ధతిలో సాయన మానముచే నగు ఋతుపరిణామమున్ను సూచింపబడినది. వాస్తవముచే ఋతువులు మారినవి. పూర్వకాలమున ఋతువు లెట్లుండెడివో ప్రస్తుతమెట్లు మార్పు చెందినవో ఆ విషయము ఇదివరలో విపులముగ వ్రాయబడెను. ఆ విమర్శనము ననుసరించియే ఋతుపరిణామము సూచింపబడెను.

ప్రస్తుత కాలమున నూతనముగ ఉత్పన్నములగు గ్రహములు నవీనయంత్ర సాహాయ్యముచే గనుగొనబడినవి. అవి 1. యురేనస్, 2. నెప్ట్యూన్, 3. ప్లూటో. యురేనస్సును, వరుణగ్రహమనియు, నెప్ట్యూనును ఇంద్రగ్రహమనియు, ప్లూటోను యమ గ్రహమనియును మనవారు వ్యవహరించుచున్నారు. యు. నె. ప్లూ ఈ అక్షరములచే రాశి చక్రమునందు ఆ గ్రహముల రాశి సంచారము సూచింపబడినది. శ్రీః శ్రీః శ్రీః

దేశాంతర చక్రము

పట్టణములు	మేష తులా	వృషభ కన్యా	మిథున సింహ	కర్కాటక	వృశ్చిక మీన	ధనుః కుంభ	మకర
శృంగేరి	౬౫	౮౩	౮౯	౭౧	౫౮	౫౧	౪౯
మైసూరు	౫౦	౬౦	౬౭	౮౨	౪౦	౩౨	౨౭
బెంగుళూరు	౪౨	౫౧	౫౭	౬౧	౩౩	౨౬	౨౩
అనంతపురం	౪౨	౪౮	౫౧	౫౩	౩౮	౩౩	౩౧
కర్నూలు	౩౮	౪౦	౪౨	౪౩	౩౪	౩౨	౩౧
నెల్లూరు	౧౮	౨౩	౨౮	౨౯	౧౦	౮	౫
హైదరాబాదు	౩౨	౩౧	౩౧	౩౦	౩౩	౩౩	౩౪
తంజావూరు	౨౮	౪౦	౫౧	౫౪	౧౪	౪	౦
కంచి (కామకోటి)	౨౦	౨౯	౩౮	౩౯	౧౧	౩	౧
వరంగల్లు	౨౪	౨౩	౨౩	౨౨	౨౫	౨౫	౨౬
బెజవాడ	౧౨	౧౩	౧౪	౧౪	౧౧	౧౦	౧౦
చెన్నపురి	౧౫	౨౪	౩౦	౩౩	౬	౦	౩
కుంభకోణం	౨౩	౩౮	౪౮	౫౧	౯	౨	౫
విజయనగరం	౧౬	౧౭	౨౦	౨౨	౧౪	౧౨	౧౦
బరంపురం	౩౦	౩౪	౩౭	౪౦	౨౬	౨౨	౨౦
రంగూన్	౧౪౫	౧౪౫	౧౪౪	౧౪౪	౧౪౫	౧౪౬	౧౪౬

రాజమండ్రినుండి స్వగ్రామమునకు మార్పుట

రాజమండ్రినుండి ఆయాపట్టణములకు మేషాదిసాయనమాసములందుగలుగు దేశాంతరవిఘటికలు పైచక్రమునందు గలవు. ఆయా రాశ్యయనప్రవేశము మొదలు ఆయారాశి సాయనమాసము లగుచుండును. పై దేశాంతరవిఘటికలు సాయనమాసారంభమునందగును. స్వగ్రామమునకు సమీపమందున్న పట్టణమునకు అభీష్టసాయనమాసమందగు దేశాంతర విఘటికలను పంచాంగతిథ్యాదులందు నల్లని రేఖకు పైనున్నవాటిని తీసివేయవలెను. క్రిందనున్నవాటిని కలుపవలయును. అట్లుచేయగా స్వగ్రామములకు తిథ్యాదు లగుచున్నవి.

మేషాది నిరయనరాశి ప్రమాణములు

మేషము	౪-౨౨	గం. 1-45	తుల	౫-౨౪	గం. 2 10
వృషభము	౫- ౧	గం. 2. 0	వృశ్చికము	౫ ౩౫	గం. 2 14
మిథునము	౫ ౩౧	గం. 2 12	ధనుస్సు	౫-౩౭	గం. 2. 7
కర్కాటకము	౫-౩౧	గం. 2 13	మకరము	౪ ౩౯	గం. 1 52
సింహము	౫-౧౮	గం. 2-7	కుంభము	౪- ౭	గం. 1 3-
కన్య	౫-౧౩	గం. 2-5	మీనము	౪- ౧	గం. 1 36

మేషాది సాయన రాశి ప్రమాణములు
(నిరక్ష దేశమునకు)

మీన మేషములు	౪ ౩౯	కర్కాట ధనుస్సులు	౫ ౨౨
వృషభ కుంభములు	౪-౫౯	సింహ వృశ్చికములు	౪ ౫౯
మిథున మకరములు	౫-౨౨	కన్యా తులలు	౪-౩౯

ఇవి దశమలగ్నానయనమున కావశ్యకములు.

అయనాంశములు భా ౨౩ లి ౧౩ విలి ౦

అయనాంశ గతి విలి ౫౦. ౨

సంవత్సర ఫలము

మి	వృ	మే	మీ
సు. కే	ల	కు	ర చం
యు	జగల్లగ్నము		బు
ప్లూ			శు
	శ. నె		రా

మి	వృ	మే	మీ
సు. కే	కు	ర	బు
యు	వర్షలగ్నము		ల. శు
ప్లూ			
	శ నె		చం-రా

జగల్లగ్నాధిపతికిని వర్షలగ్నాధిపతికిని భాగ్యస్థితి. కేః సౌభాగ్యమును కూర్చును. కాని జగల్లగ్నాష్టమమున రాహువు లగ్నాధిపతికి యురేనస్ యొక్క దృష్టి. వర్షలగ్నాధిపతికి నెప్ట్యూన్ సంబంధము. వీటిచే ప్రపంచమునకు విశ్రాంతి లేదు. వర్షలగ్న నవస్థానమున నీచ బుధుడు. లాభమున రాహుస్థితి కుజ శని దృష్టి హృదయమున రవి. జగల్లగ్నాధిపతికి రాజ్యస్థితి మాత్రము శుభము. ధనమందున్న గురునకు కేతు సంబంధము. ఈ కారణములచే ప్రపంచమున వ్యాపారము హెచ్చగును. ధనార్జనము క్రౌర్య నైచ్యములతో కూడియుండును. గాని జగల్లగ్నమున భాగ్య రాజ్యాధిపతి శనికి షష్ఠ స్థితి ఉచ్చ. వర్షలగ్న రాజ్యాధ పతికి రాజ్యవీక్షణము. వీటిచే రాజకీయ వ్యాపారములు విరోధముతో కూడియున్నను తీవ్రముగ నుండి అనుకూలములగును. జగల్లగ్న ధర్మ కర్మ స్థానములు శుభ సంబంధము గలవి యైనను వర్షలగ్నమును బట్టి పాపదృష్టి సంబంధములు గలవి యగుటచే వైదిక ధర్మము సత్కర్మలును ఒక్కొకచో వృద్ధిపొందుచున్నను వాటికి విశేషముగ హాని గలుగుచుండును. జగల్లగ్నమును బట్టి భాగ్యరాజ్యాధి పతి యగు శనిః షష్ఠస్థితి యగుటచే రాజ్య సంబంధమై శత్రుబాధ లధికమైననూ వాహనాధిపతికి లాభమందుండుట వర్షలగ్నమును బట్టి రాజ్యాధిపతి రాజ్యమును చూచుట భాగ్యాధిపతికి లాభస్థితి వీటిచే యోగ క్షేమములు (ఇతర రాజ్యములు స్వరాష్ట్రములో చేరుట యోగము. వాటిని చక్కగ పాలించుట క్షేమము) అనుకూలముగ నుండును. సంవత్సర సముదాయమునందు ధాన్యములు గోధుమలు బంగారము లోహములు రత్నములు అనుకూలమైన ధర గలిగియుండునట్లు తోచెడిని. ఆయా మాసములందైన గ్రహస్థితిని బట్టి సర్వ పదార్థములకును ధరలు వేరు వేరుగ ముందు వ్రాయబడి యున్నవి జ్యేష్ఠమాసము మొదలొక్కని ఈ సంవత్సరము ఒక్కొకచో ఎండలు కాయుచున్నను, ఒక్కొకచో మంచి వర్షములు గలుగుచుండును. గాని శ్రావణమాస ప్రారంభమునుండి ఆశ్వయుజ మాసాంతమువరకు కాలసర్పయోగము పిమ్మట శని రాహు యోగము గలుగుటచే సస్యములకు వ్యాధులు గలుగుచుండును. ప్రతి మాసమందును వర్షవిచారమున్ను వేరుగ ముందు చేయబడినది. కార్తికమున పూర్ణిమకు చంద్ర గ్రహణము, అమావాస్యకు సూర్య గ్రహణమున్ను, గలుగుటచే యుద్ధవాయువులు విశేషముగ వీచును. దుర్నీతి హెచ్చగును.

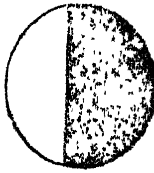
సర్వేషాం సమస్త శుభాని భవన్తు శ్రీః శ్రీః శ్రీః

సూర్యగ్రహణము

ది 20 జూన్ 1955 సం.

మన్మథనామ సం॥ జ్యేష్ఠ బ. అమా సో. రే సూర్యగ్రహణం. కేతు గ్రస్తః. కృష్ణ వర్ణః పాదత్రయగ్రాసః $\frac{3}{4}$ సూర్యోదయాదితః

స్పర్శ కాలః ౪-౨౦ ఘం 7 16
మధ్య కాలః ౬-౫౯ ఘం 8-19
శుద్ధ మోక్ష కాలః ౧౦-౭ ఘం 9-35

ఆద్యంత పుణ్యకాలః ౫ ౪౭ ఘం 2-19 దక్షిణగోలః. అపసవ్యగ్రహణం. నైర్ఋతి దిక్స్పర్శః ప్రాగ్దిశి మోక్షః. (ఈగ్రహణము బర్మాకును సిలోనుకును సంపూర్ణ (ఖచ్ఛన్న)ముగ నుండును.

మద్రాసుకు:—స్పర్శ కాలః 8-20 మధ్య కాలః 9-25 మోక్ష కాలః 10 40 ఆద్యంత పుణ్యకాలః 2 20 గ్రాసః6/7

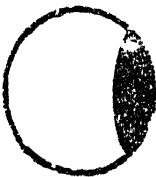
నిత్య భోజన ప్రత్యాబ్ది కాదికము:—మోక్షానంతరము స్నానము చేసి నిత్యభోజన ప్రత్యాబ్ది కాదికము జరిగించవలెను.

చంద్రగ్రహణము

ది 29 నవంబరు 1955 సం

మన్మథ సం॥ కార్తిక శుక్ల పూర్ణిమా మం. రే చంద్రగ్రహణం. కేతుగ్రస్తః ధూమ్రవర్ణః అంగుళాధిక 1/9 గ్రాసః సూర్యాస్తాది.

స్పర్శ కాలః ౧౧ ౭ ఘం 21-53
మధ్య కాలః ౧౨-౪౦ ఘం 22 30
శుద్ధ మోక్ష కాలః ౧౪-౧౩ ఘం 23-7

ఆద్యంత పుణ్యకాలః ౩-౫ ఘం 1 14 ఉత్తరగోలః. అపసవ్య గ్రహణం దక్షిణాగ్నేయ మధ్యే స్పర్శః. దక్షిణ నిర్ఋతి మధ్యే మోక్షః.

నిత్య భోజన ప్రత్యాబ్దికాదికము:—ఈ గ్రహణ దినమున గలుగు ప్రత్యాబ్ది కాదికమున్ను నిత్య భోజనమున్ను పగలు 12 గంటలకు లోపు కాలమున నాచరింపవలెను.

సూర్యగ్రహణము

ది 14 డిశంబరు 1955 సం.

మన్మథ సంవత్సర కార్తి బ. అమా బు. రే సూర్యగ్రహణం. రాహుగ్రస్తః అర్ధాధిక $\frac{5}{8}$ గ్రాసః. కృష్ణ వర్ణః సూర్యోదయాదితః

స్పర్శ కాలః ౧౧ ౩౯ ఘం 11-5
మధ్య కాలః ౧౬ ౫౫ ఘం 13-11
శుద్ధ మోక్ష కాలః ౨౧-౪౦ ఘం 15-5

ఆద్యంత పుణ్యకాలః ౧౦ ౧ ఘం 4 0 దక్షిణగోలః అపసవ్య గ్రహణం పశ్చిమనైర్ఋతి మధ్యే స్పర్శః. ప్రాగాగ్నేయ మధ్యే మోక్షః.

మద్రాసుకు:—స్పర్శ కాలః 12-4 మధ్య కాలః 14-1[illegible] శుద్ధ మోక్ష కాలః 16-14 గ్రాసః $\frac{3}{4}$.

నిత్య భోజన ప్రత్యాబ్ది కాదికము:—ఇందును శుద్ధ మోక్షానంతరమే నిత్య భోజనము, ప్రత్యాబ్ది కాదికము జరిగించవలెను.

ధర్మశాస్త్ర సందేహ విషయములు.

సింహ గురుదోషము.

ఈ సంవత్సరమున నిజ భాద్రపద శు ౧౫ శ. ప్ర॥ ఫాల్గున శు ౨ బు. ప॥ సింహరాశిలో మఘ యందు గురుడు సంచరించున. కావున ఈ కాలమున శుభకర్మలు చేయరాదు.

ఉపాకర్మ.

శ్రావణ భాద్రపదములలో గురు శుక్ర మౌఢ్యములు గలుగుటచే నాషాఢ మాసముననే ఉపాకర్మలు నూతనోపనయనమైన వారలకు చేయదగును. ఆషాఢ శు ౧౫ సో. న సామవేదులకు, [illegible] ౧౪ సో. న వాజసనేయులకు. శు ౧౫ మం నత్తైత్తిరీయులకు, బ ౨ బు న ఋగ్వేదులకును నవోపనీతుల కుపాకర్మలు అగును.

సిద్ధి వినాయక చతుర్థి

పూర్వపద్ధతి పంచాంగమున భాద్ర శు 3 సో ౧౪ ౭ దిన 30-౧౬
౪ మం ౧౬ ౪౪ దిన 30-౧౩

దృగ్గణిత పం. భాద్ర శు 3 సో ౧౪.౪౨ దిన 30-౨౨
౪ మం ౧౪ ౫౫ దిన 30-౧౯

రెండు పద్ధతుల పంచాంగములందును చతుర్థి మధ్యాహ్న కాలమున రెండు రోజులందును గలదు. అందు పరదినమున అధికముగ గలదు. ఐనను సిద్ధి వినాయక చతుర్థికి తృతీయతో గలియుట శ్రేష్ఠము గావున సోమవారమే సిద్ధి వినాయక చతుర్థీ వ్రత మాచరింప దగినది.

విజయదశమి.

దృగ్గణిత పంచాంగమున సందేహము లేదు.

పూర్వపద్ధతిలో ఆశ్వ శు ౯ మం. ౨౧-౧౫ శ్రవ ౧౦-౩౬ దిన ౨౭-౪౭ శు ౧౦ బు ౨౩-౨౦ ధని ౧౪-౧౭ దిన ౨౭ ౪౬.

విజయదశమి అపరాహ్ణ వ్యాప్తినిబట్టి, అందును ఏకాదశి ముహూర్తవ్యాప్తిని బట్టియు నిర్ణయింప దగినది. ఆ ఏకాదశి ముహూర్తములో మంగళవారమున స్వల్పముగ నున్నను బుధవారమున పూర్తిగ నుండుటచే ఈనాడే విజయదశమి అగును.

దీపావళి

ఈ ఉత్సవము ఆశ్వ బ. చతుర్దశి మొదలు 3 రోజులు చేయదగినది. కొందరు త్రయోదశి మొదలు 5 రోజులు చేయవలయునని చెప్పిరి. అమావాస్య ముఖ్యదినము ప్రధానమైనది. కొందరు దీనిని నరకాసుర సంబంధమైనదిగ తలచుచున్నారు. అట్లు ప్రమాణము లేదు. నరక చతుర్దశి యను పేరునుబట్టి అట్లు తలంతురు. నరక నివృత్తికై ఇందు అభ్యంగాదికము చేయబడుచుండుటచే నరక చతుర్దశియని గలదు. ఈ అమావాస్యనాడు బలి చక్రవర్తిని వామనుడై యాచించి శ్రీహరి స్వర్గరాజ్యము నింద్రునకిచ్చెను. వారి రాజ్యమునందు వలె ప్రజలుత్సాహముతో చేయు యథేష్ట చేష్టయను ఉత్సవమునకు కౌముద్యుత్సవమని పేరు. ఇదియే దీపావళి యని చెప్పబడినది. ఈ విషయము భవిష్య పురాణమందున్నదని హేమాద్రి (చతుర్వర్గ చింతామణి) యను గ్రంథములో గలదు. ఈ కౌముద్యుత్సవమునకు అపరాహ్ణ సంబంధముచే నిర్ణయించుట శాస్త్రమందు గలదు. గావున అమా సో. న దీపావళి.

శ్రీ మన్మథనామసంవత్సర పఞ్చాఙ్గ పీఠికా.

అచింత్యావ్యక్త రూపాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే। సమస్త జగదాధార మూర్తయే బ్రహ్మణేనమః ॥౧॥ లంబోదరాంఘ్రిద్వయమంబుజశ్రీ సర్వస్వహార్యస్వహముచ్ఛ్రయామః॥ యదర్చయా బ్రహ్మముఖామరేశా నిరంతరాయం సఫలీ కృతార్థాః ॥౨॥ ప్రావృట్ఛర న్మేఘనిభా భుజంగశయ్యావిభూషా విహగోక్షవాహా । గోపాల మల్లేశ్వర దేవదేవా భజేప్రియా దత్త హృదర్థదేహా ॥3॥ వేదమయీం నాదమయీం బిందుమయీం పరపదోద్యద్బిందుమయీం । మంత్రమయీం తంత్రమయీం ప్రకృతిమయీం నౌమి విశ్వవికృతిమయీం ॥౪॥

గురుస్తుతిః॥ శ్రీ నోరి వంశాబ్ధి సోమం సూర్యనారాయణాభిధం। జ్యోతి శ్శాస్త్రి కులగురుం ధ్యాయామి మనసాఽనిశం।

॥౫॥ యోవిను గ్రహాణాం ప్రోక్తం విజ్ఞానం సర్వశాస్త్రజం । తంగా[illegible] హిత్య సుమివంశే వివ్వె బైరాగి శాస్త్రిణం ॥౬॥ [illegible] వంశేయం కొండయ్య శాస్త్రిణం। శబ్ద శాస్త్రేతి నిష్ణాతం వందె మచ్ఛాబ్ది దైకం॥ ॥౭॥ మాతులం న్యాయ సాహిత్యాచార్య మన్నాష్ణ్యయుహేకం। భజామ్యహం వాచనాశి వేంకటేశ్వర శాస్త్రిణం ॥౮॥ యస్య బోధవంద్రస్య మీమాంసా శాస్త్రసాగరా। శ్రీరామయోగి గురుం వందే [illegible]నందయతీశ్వరం ॥౯॥ మహామహోపాధ్యాయం శ్రీ [illegible] సుబ్రహ్మణ్యం। తంనామ్న స్వయుగంజ్యోతిషాబ్ధి పారంగ[illegible] ॥౧౦॥

స్వీయ వంశక్రమః॥ శ్రీ కౌండిన్యస గోత్రే పిఠపుర్యా శాఖాన్వయే ప్రసిద్ధిత్యా। [illegible] శాస్త్ర కృతినోభవ న్నిశిత్వా [illegible]కాలాత్ ॥౧౧॥ [illegible] వేంకటబలాన్వాఖ్య స్త్రధీః ద్వ్యబుధః। యో లు ప్రమాణమయకర్తాదే నాగణయిపిచ విశ్వపతిం ॥౧౨॥ తస్యసుత [illegible] దైవవిత్ప్రవరః । జజ్ఞాతే తస్యసుతౌ లూక్షౌ విద్యానుపరిపూర్ణౌ ॥౧౩॥ వియోర్ద్వితీయోఽ ద్వితీయ ప్రతిభా వాన్బుధోత్తమః। శ్రీ పూర్ణార్యః పుష్కరాః సంపత్ప్రాప్తోజ్వలద్యశాః ॥౧౪॥ తదను గ్రహాత్త విద్యాః పంచసుతాస్తస్య శంభుకణ్ణ్రసమాః శ్రీ కృష్ణమూర్తి శాస్త్రాఖ్యాయ స్మృతీ నామహామేషురుయా ॥౧౫॥ గురువర కరుణావశత స్సిద్ధాన్తీ కృత్వా నిఖిల సంసత్సు। స్వరుతం, తథాద్య క్రియతే పంచాంగం ధర్మకర్మార్థం ॥౧౬॥

సంవత్సరాది కృత్యం

అబ్దాదౌమిత్ర సంయుక్తో మంగళస్నాన పూర్వకం । అలం కృత్యో గణాన్వ్యక్షం వాణీం దైవవిదం గ్రహాన్ ॥౧౭॥ గురూన్విప్రాంశ్చ సంపూజ్యముదితో బ్రహ్మ జన్మతిః। సంవత్సర ఫలం శృత్వా సుకృతానాంఫలంలభేత్ ॥౧౮॥ యద్వర్షాదౌనింబసుమం శర్కరామ్ల ఘృతైర్యుతం । భక్షితం పూర్వ యామేస్యాత్ తద్వర్షం సౌఖ్యదాయకం ॥౧౯॥

బ్రహ్మణః ప్రమాణాదికం.

బ్రహ్మణ స్సౌరమానేన తృటికాల ప్రమాణం మా ౫ ది ౨౭ ఘ ౪౬ వి ఘ ౪౦. లవకాల ప్ర. సం ౪౯ మా ౪ ది ౧౭ ఘ ౪౬ విఘ ౪౦. నిమేష కాల ప్ర. సం. ౧౪౯౧ మా ౫ ది ౨౩ ఘ ౨౦ గుర్వక్షరోచ్ఛారణకాల ప్ర. సం. ౪౦ సహస్రాణి ప్రాణకాల ప్ర॥ సం ౪ లక్షాః. విఘటీ ప్ర. సం. ౨౪ ల. ఘటీ ప్ర. సం. ౧౪ కో ౪౦ ల. దిన ప్ర. సం. ౪౩౨ కోటయః. అనేన బ్రహ్మణః ప్రమాణసౌరాబ్దాః ౩,౧౧,౦౪,౦౦౦ కోటయః. వర్తమాన స్యాస్య బ్రహ్మణః పరాఖ్యస్యాయుషోర్ధం గతం. ద్వితీయ పరార్థే ప్రథమ వర్షే ప్రథమవాసరే గతి ఘట్యాద్యయః. ఘ ౧౩ విఘ ౪౨ ప్రా(౦) గుర్వ ౩ నిమే ౧౯ లవాః ౧౯ తృటి ౩౦సంప్రత్యేకోనత్రింశత్ కత్తిమేత్తృటి కాలే గతి సౌరమానాదయః. మా౭ది ౧౧ ఘ ౬ విఘ ౪౦ బ్రహ్మణస్సౌరమానేన వయోగత వత్సరాః ౧౫౫౨౧౯౭౭ కో ౨౯ ల ౪౯ సహా ౫౬ సం. ఇదానీంతన శ్వేత వరాహకల్పే స్వాయంభువాద్యాష్షణ్మనవోగతాః। సప్తమే వైవస్వత మన్వంతరేస ప్తవింశతి మహాయుగాగతాః। సప్తర్షీంద్ర మనూ నామపి స్వమానేనాయుర్వర్ష శతమేవ. తచ్చైక సప్తతి మహాయుగమితం। తత్ప్రమాణ సౌరాబ్దాః ౩౦ కో ౬౭ ల ౨౦ సం॥ తత్సంవత్సర ప్ర॥ ౨ ల ౫౫ సహ ౬౦౦ సం॥ అహోరాత్ర ప్ర॥ ౭౫౨౦ సం॥ అహః ప్ర॥ ౪౭౬౦ ఘటీ ప్ర. సం. ౧౪౨ వర్తమాన స్యాస్య వైవస్వతమ నోర్వయో గతివత్సరాః ౧౨ కో ౫ ల ౩౩ సహా. ౫౬ సం॥ విష్యాబ్దాః ౧౯ కో ౬౧ ల ౯౭ సహా

సర్వ సం శ్రీ సుబ్రహ్మణ్య శ్రీ సచ్ఛంకర భగవత్పాద పూజ్యవ[illegible] బ్దాః ౭౦౧౭ శ్రీ శాలివాహన శకాబ్దాః ౧౯౭౭ ప్రభవాద్యబ్దాః ౫౮ విష్ణ్వబ్దాః ౬౩

సౌరచాంద్రబార్హస్పత్యమాన నిరూపణం

అగాని స్మైకే లోకవ్యవహారార్థం చాంద్రమానాబ్దో గ్రాహ్యః। వింధ్యస్యోత్తరభాగే బార్హస్పత్యమానాబ్దో గ్రాహ్యః। అయమేవ ఫలప్రదర్శనార్థం మాసనామ్నా గ్రాహ్యః। చాంద్రమానవశాదయం మన్మథనామసంవత్సరః బార్హస్పత్యమాన వశాదయం కీలక నామ సంవత్సరః। అయమేవ మాఘాబ్ద ఇత్యుచ్యతే। ప్రభవాది షష్టి సంవత్సరేషు ద్వాదశాయుగాని. తత్ర అహిర్బుధ్న్య దేవతాకం షష్టయుగం। తత్రైవ ప్రజాపతి దేవతాకాను వత్సరః। అస్మిన్నబ్దాస్య దానం మహాఫలం అనువత్సర ఫలం॥ పశ్చాజ్జలం సుంచతి యచ్చ పుత్రం॥ ఇతి। మన్మథస్య ఫలం ఇతి॥ బార్హస్పత్యమానేన పరివత్సరాఖ్య సంవత్సర ఫలం॥ ప్రమాథే ద్వ్యతీయే॥ ఇతి॥ పంథ ప్రకౌ కీలక సౌమ్యసంజ్ఞౌ॥ ఇతి॥

తా॥ ఈ దేశమున చాంద్రమానముచే మన్మథనామ సంవత్సరము. దీనికి అనువత్సరమనియు పేరు ఇందు ధాన్యదానము మహాఫలము అనువత్సరమున వర్షకాలము తుదను మంచివర్షము గలుగుననిశాస్త్రము. బార్హస్పత్యమానముచే కీలక సంవత్సరము. సుభప్రదమైనది. మాఘాబ్దమనియును పేరు. పరివత్సరమనియు నామాంతరము. దీనిచే నిందు ముదట మంచి వర్షములు గల్గును.

మన్మథ సంవత్సర ఫలము

మన్మథాబ్దేఖిలాలోకా స్సుఖాను భవశాలినాః॥
శాలీక్షు యవ గోధూమామై ర్మ యనాభి వాధరా॥

తా॥ మన్మథసంవత్సరమున ప్రజలు సుఖాసక్తులయ్యెదరు సస్యములచేతను చెఱకు తోటలచేతను భూమి వృష్టి ప్రియముగనుండును.

బార్హస్పత్య మానాబ్దఫలం. కీలకాబ్దే త్వతిభీతిః ప్రజాక్షోభో నృపాహవైః। ప్రమరాః పిత్తరోగాస్స్యుర్మధ్యా వృష్టి రహర్ఘయం॥ మాఘాబ్దఫలం॥ క్షేమారోగ్యం సుభిక్షం చ వర్షణం శివమేవచ। పిత్ర్యపూజాః ప్రవర్తంతే మాఘే రాజ్ఞాంచ సంధయః॥

తా॥ బార్హస్పత్య మానముచే కీలక గావున నిందు అతివృష్టి అనావృష్టి మొదలగు ఈతి బాధలు, యుద్ధములచే ప్రజలకు సంక్షోభము గల్గును పిత్తరోగము లధికములగును. మధ్యవృష్టి సర్పభయము (సామంత భయముకూడ) గలుగును. మాఘాబ్దముగుటచే క్షేమము (పరిపాలన సౌకర్యము) ఆరోగ్యము సుభిక్షము సువృష్టి శుభములు పితృభక్తి గలుగును. ప్రభువులకు సంధి ప్రయత్నములు సిద్ధించును.

రాజాది నిర్ణయము

రాజాసుక్రః	గణకశ్చంద్రః	నరాణామధిపతిర్బుధః
మంత్రీ గురుః	గ్రామపాలకోబుధః	గ్రామనాయక శ్శనిః
సేనాధిపతిశ్బుధః	దైవజ్ఞో బుధః	వస్త్రాధిపతి శ్చంద్రః
సస్యాధిపశ్శనిః	రాష్ట్రాధిపతి శ్శుక్రః	రత్నాధిపతిర్బుధః
ధాన్యాధీశశ్శుక్రః	సర్వ దేశోద్యోగ పతిర్గురుః	వృక్షాణామధిపతి శ్శుక్రః
అర్ఘాధిపతి ర్బుధః	అశ్వాధిపతిర్గురుః	జంగమాధిపతిశ్శనిః
మేఘాధిపతి ర్బుధః	గజాధిపతి స్సూర్యః	సర్పాధిపతి శ్చంద్రః
రసాధిపతిశ్చంద్రః	పశూనామధిపతిర్బుధః	మృగాణామధిపతి ర్బుధః
నీరసాధిపతి శ్శనిః	దేవాధిపతిశ్శనిః	పుష్పాధిపతి శ్శుక్రః
పురోహిత స్సూర్యః		స్త్రీణామధిపతిర్బుధః
పరీక్షక శ్శనిః		

శుక్రుడు:— రాజును ధాన్యాధిపతియు నయ్యెను. మరియు రాష్ట్రాధిపతియు వృక్షాధిపతియు స్త్రీనాధిపతియు నయ్యెను.

గురుడు:— మంత్రి యయ్యెను. మరియు సర్వ దేవాద్యోగాధిపతియు, అశ్వాధిపతియు, నయ్యెను.

బుధుడు:— సేనాధిపతియు, అర్ఘాధిపతియు, మేఘాధిపతియు నయ్యెను. మరియు గ్రామపాలకుడును, వైశ్యులకును, పశువులకధిపతియు, నరాధిపతియు, రత్నాధిపతియు, మృగాధిపతియు, స్త్రీలకధిపతియు నయ్యెను.

శని:— సస్యాధిపతియు నీరసాధిపతియు నయ్యెను. మరియు పరీక్షకుడు, దేవాధిపతియు, గ్రామనాయకుడును, జంగమాధిపతియు, నయ్యెను.

చంద్రుడు:— రసాధిపతి యయ్యెను. మరియు గణకుడును, వస్త్రాధిపతియు, సర్పాధిపతియు నయ్యెను.

సూర్యుడు:— పురోహితుడును, గజాధిపతియు, నయ్యెను. కుజున కే యాధిపత్యమున్ను లేదు. (పఠితము)

రాజు శుక్రుడు, ఫలము

సమృద్ధసస్యా వసుధాతివృష్టి ర్గావోహి సంపూర్ణ పయః ప్రదాస్స్యుః। స్త్రీయః ప్రియాణాంజనయ న్తితోషం ప్రియోపచారైర్భృగు జేబ్దనాథే॥ తా॥ సస్య సమృద్ధి, సువృష్టి, పశువులకు క్షీర సమృద్ధి, దంపతులకు పరస్పర ప్రేమాభివృద్ధియు గలుగును.

మంత్రి గురుడు, ఫలము

జీవేత్వ మాత్యే బహుధాన్య సంపదః ప్రభూత వర్షాశ్చ భవన్తి మేఘాః। ఫలంతి వృక్షా బహు సస్యవృద్ధి ర్ధరా ప్రజా గోకుల సంకులాస్యాత్॥

తా॥ వర్షములు బాగుగనుండును. ధాన్యములు ఇతరసస్యములు సమృద్ధి యగును. వృక్షజాతులన్నియు ఫలించును. ప్రజావృద్ధి పశువృద్ధియు నగును.

సేనాధిపతి బుధుడు, ఫలము

వాతా హతా వారిధరాః కదాచిద్వర్షన్తి సస్యాని ఫలాన్వితాని। లోకాస్స్య దాపీడిత కామచారా సైన్యాధిప త్యేఖలు చంద్రజస్య॥

తా॥ బుధ సైన్యాధిపత్యముచే మేఘములు గాలిచే కొట్టబడి ఒక్కొక్కప్పుడు వర్షించును. సస్యములు ఫలించును. ప్రజల స్వేచ్ఛా సంచారమునకు ప్రతిబంధము గలుగును.

సస్యాధిపతి శని, ఫలము.

మధ్యమ సమస్యంక్షిత తిల మిన తినయే సస్య పేసు రాజ భయం। కోద్రవకుళత్థ చణకై ర్మాషైర్ముద్గైశ్చ పరిపూర్ణం॥

తా॥ శని సస్యాధిపతి యగుటచే ప్రజలకు ప్రభుత్వము వలన భయము గలుగును, సస్యములు మధ్యమముగ నుండును. కొర్రలు ఉలవలు సెనగలు మినుములు పెసలు సమృద్ధిగ నుండును.

ధాన్యాధిపతి శుక్రుడు, ఫలము.

అతి వృష్టిస్సుభిక్షంచ ఫలితాస్సస్య జాతయః।
మానవా నీరుజస్సర్వే శుక్రే ధాన్యాధి పే సతి॥

తా॥ శుక్రుడు ధాన్యాధిపతి యగుటచే అతివృష్టి, సుభిక్షము, సస్యజాతులు ఫలించును. మానవు లారోగ్యముతో నుందురు.

అర్ఘాధిపతి బుధుడు, ఫలము.

అర్ఘాధినాథే రజనీ కరాత్మజే వృష్ట్యర్ఘ సస్యాని బహూని చస్యుః। కౌమార పాషండ జనేంద్రజాలికాః ప్రభూత వాస్యాన తథాపరే జనాః॥

తా॥ బుధుడు అర్ఘాధిపతి యగుటచే వర్షములు సస్యములు సమృద్ధము లగును. ధర లనుకూలములగును. బాలబాలికలును మానవులు యువకులును సంతోషముతో నుందురు. ఇతరులు సంతోషహీనులయ్యెదరు.

మేఘాధిపతి బుధుడు, ఫలము.

గర్జితా శని పాషాణ వాతియుక్తాః పయోధరాః।
మధ్య దేశే మహావర్షం బుధే మేఘాధిపే సతి॥

తా॥ మేఘములకు ఉరుములు పిడుగులు వడగండ్లు గాలి ఇవి హెచ్చుగనుండును. వానలు అల్పము. మధ్యదేశమున మంచి వర్షము గల్గును.

రసాధిపతి చంద్రుడు, ఫలము.

రససామిని సోమేపు రసాశ్చ ఫలితా స్తదా।
ఆనందమో రాజవర్గో వృష్టిరత్యధికా భవేత్॥

తా॥ ప్రభువులు చక్కగ పాలించెదరు. మంచి వర్షములు గలుగును. రసవస్తువులు సమృద్ధము లగును.

నీరసాధిపతి శని. ఫలము.

స్వర్ణమణి రత్న మౌక్తిక చందన కర్పూర రజత నాశ స్స్యాత్। రవి తనయే నీరసపే లోహ త్రపు తైల వృద్ధిశ్చ॥

తా॥ వెండి, బంగారము, రత్నములు, ముత్యములు చందనము, హిమతికర్పూరము మొదలగు నీరస వస్తువులు దుర్లభములగును. ఇనుము ఇత్తడి తైలములు వృద్ధి యగును.

పురోహితాద్యధిపతి ఫలము.

క్రూర గ్రహఫలం క్రూరం శుభ గ్రహఫలం శుభం।
పురోహితాది సర్వేషాం భవేదీశ సముద్భవమ్॥

తా॥ నవనాయకులకంటె భిన్నులగు పురోహితాదులు క్రూర గ్రహములగుచో చెడ్డ ఫలము. శుభగ్రహములగుచో మంచి ఫలము. (ర. కు. శ. పాపయుత బుధుడు క్షీణచంద్రుడును క్రూరులు)

మేఘాది నిర్ణయము ఫలము.

ద్రోణమను మేఘము—ఎల్లపుడును వర్షములు. తూర్పున మేఘోత్పత్తి। చతుర్మేఘ పక్షమున ఆవర్తమను మేఘము—పడమటి వానలు। ఉద్వహమను వాయువు—సువృష్టి। విద్యుత్తు అను మెఱపు—మధ్యవృష్టి। సౌమ్యమను ఉరుము—అతి వృష్టి। ఉదధి యను సముద్రము—సస్యవృద్ధి। కుళిపమను నాగేంద్రుడు భూమిని వహించును— సర్వ సస్యములకును హాని।

జ్యేష్ఠ బ. చతుర్దశి ఆ. వ (19-5-1955 సం) పావన సంవత్సరారంభము.

వర్షాధిపతౌ భానావాతంకనృపాగ్ని శస్త్రభీతి స్స్యాత్।
వృష్టి స్స్వల్పతరాస్తె మధ్యానిభవన్తి సస్య జాతాని॥

తా॥ రవి పావన వర్షాధిపతి యగుటచే రోగభయము అగ్నిభయము యుద్ధభయము ప్రభుత్వము వలన భయము గలుగును. వర్షములు తక్కువ సస్యములు మధ్యమముగ నుండును.

పశుపాలకాది నిర్ణయము, ఫలము.

పశుపాలకుడును గోష్ఠ ప్రాపకుడును శ్రీ కృష్ణుడు. గోష్ఠ బహిష్కర్త బలరాముడు. ఫలము. శ్రీ కృష్ణాధిపత్యముచే సుభిక్షము, పశువృద్ధి, సస్యవృద్ధి, పశువులకు క్షీర సమృద్ధియు గలుగును. బలరామాధిపత్యముచే వర్షములు సస్యములు బాగుగ నుండును. గాని మధ్య దేశమున మంచి వానలు గలుగును.

వర్ష పరిమాణము.

నాలుగు ఆఢక (కుంచ) ములు వర్షము—మధ్యవృష్టి "అష్టౌ భాగాస్సముద్రేషు పర్వతేషు తథానవ। త్రిభాగా భువి పర్జన్య శ్చైవం వర్షతి చ త్రిధా॥" సముద్రములం దెనిమిది భాగములు, పర్వతములందు తొమ్మిది భాగములు, భూమియందు మూడు భాగములు ఇట్లు వర్షించును.

ఆఢక ప్రమాణము:—షష్టియోజన విస్తీర్ణం శత యోజన మున్నతం ఆఢకస్య ప్రమాణంతు దేవమానేన గణ్యతే॥

ఆఢక స్థితి:—సంవత్సరాది మొ॥ ఆశ్వ బ ౧౩ శ. ప॥ గోప వృద్ధుని హస్తమందును, అటనుండి సంవత్సరము తుదివరకు గోపబాలుని హస్తమందును ఆఢక ముండును. గోపుని హస్తమగుచో సుభిక్షము ఆరోగ్యము సంపత్తు గలుగును. బాల్యవయస్సగుచో వర్షములు తక్కువయగును. వృద్ధవయస్సగుచో సుభిక్షముగలుగున.

వర్షధాన్యాది ప్రమాణములు (వింశోపకములు)

వర్షం ౧౧ ధాన్యం ౧౩ శీతం ౧౧ తృణం ౧౯ ఉష్ణం ౧౩ మారుతః ౭ ప్రజావృ ౧౫ నా ౧౫ రాజవిద్వరం ౧౧. వ్యాధయః ౧౧ ఉపశమనం ౧౫ ఆచారః ౯ అనాచారః ౧౫ మరణాని ౨౧ జన్మాని ౧౩ దేశోపప్లవః ౧౧ దేశస్వాస్థ్యం ౧౯ చోరభయం ౫ నా ౫ అగ్నిభయం ౫ నా ౭ మృగోపద్రవః ౧౩ నా ౭ కీటక భయం ౭ నా ౧౫ శలభవృ ౩ నా ౧౧ మశకవృ ౭ నా ౭ మత్కుణవృ ౧౧ నా ౩ వృశ్చికవృ ౧౧ నా ౧౧ వ్యాఘ్రవృ ౩ నా ౭ సస్యవృ ౮ నా ౯ శుకవృ ౭ నా ౭ పికవృ ౮ నా ౫ కుక్కుటవృ ౮ నా ౮ ఖగవృ ౫ నా ౨ గోవృ ౬ నా ౪ మహిషవృ ౨ నా ౬ మృగవృ ౩ నా ౩ ఛాగవృ ౫ నా ౫ అశ్వవృ ౬ నా ౫ స్వేదజవృ ౧౧ నా ౧౯ క్రిమివృ ౧౮ శాలివృ ౮ కులుత్థవృ ౧౪ తిలవృ ౧౨ మాషవృ ౬ ముద్గవృ ౧౨ సర్షపవృ ౧౦ చణకవృ ౧౬ అధికవృ ౧౦ గోధూమవృ ౧౮ కోద్రవవృ ౧౦ ప్రియంగువృ ౧౬ యావనాళవృ ౧౮ శ్యామాకవృ ౧౨ రాజమాషవృ ౪ నీవారవృ ౧౬ శింబిధాన్యవృ ౧౨

రవిచార ఫలము.

చైత్ర బ. షష్ఠీ గు. మేషేర్కః ౫౫-౨౪॥ సప్తమి ఈతి బాధల భయము. గురువారము అనుకూలమైన ధరలు మూల నక్షత్రము-శుభము పరిఘయోగ-ద్రవ్యనాశము। విష్టి వృష్టినాశము కుంభ లగ్నము-ధరలు హెచ్చును రాత్రి-సస్యవృద్ధి క్షేమము ఆరోగ్యము సుభిక్షము। మఘాది దశకము విపత్తు।

ఆర్ద్రా ప్రవేశము:—ఆషాఢ శు తృతీయా బు. ఆర్ద్రా ౧ ర్కః॥

తృతీయ-సుభిక్షము। బుధవారము-సుఖము పునర్వసు-అనుకూల ధరలు। వ్యాఘాతము యుద్ధభయము। తైతుల సువృష్టి కర్కాట లగ్నము సుభిక్షము। పూర్వాహ్ణము-జగత్తుకు హాని। దివాభాగము-సస్యహాని ఆర్ద్రాది చతుష్కము ద్వితీయమండలము-అతి వృష్టి। లగ్నకేంద్రమున చంద్ర స్థితి అతివృష్టి ప్రదము:—

చంద్రచార ఫలము.

జ్యేష్ఠ శుక్ల ప్రతిపత్తు భానువారము:—దుర్భిక్షము, యుద్ధభీతి। రోగభీతి। సస్యములు మధ్యమములగును। ఆషాఢ శు. పంచమి శుక్రవారము:-శుభము। ఆషాఢ శుక్లమున స్వాతి దశమినాడయ్యెను-అతి వృష్టి॥ ఆషాఢ బహుళమున రోహిణితో—ఏకాదశి యగుటచే మధ్యమము। ద్వాదశితో గూడ నుండుట సర్వసస్యహాని.

మరియు వైశాఖమున ౫ శనివారములు ౫ ఆదివారములును, జ్యేష్ఠమున ౫ ఆదివారములు, ఆషాఢమున ౫ మంగళవారములు, నిజ భాద్రపదమున ౫ శనివారములు, ఆశ్వయుజమున ౫ ఆదివారములు, కార్తికమున ౫ మంగళవారములు, పౌషమున ౫ శనివారములు, మాఘమున ౫ ఆదివారములు, ఫాల్గునమున ౫ మంగళవారములును నైనవి.

శనివారము లైదగుచో జననాశము, దుర్భిక్షము, భూకంపము మొదలగు నుపద్రవములు గలుగును ఆదివారము లైదగుచో దుర్భిక్షము మంగళవారము లైదగుచో యుద్ధభయము, గలుగును.

సౌరార్ఘములు

మేష, వృషభ, మిథున, ధను, ర్మకర మాసములందు—యావనాళయాలకీ కుంకుమ హింగు కాంస్యతైల రండ గోధూమ కస్తూర్యాదులు శూన్యార్ఘములగును। ధాన్యాజ్య చణక వస్త్ర కర్పూర లవణ తామ్రకులుత్థ లవంగపుష్ప సీసాదు లత్యర్ఘములగును సువర్ణ రజత కార్పాస మాష ముద్గమరీచ నాగవల్లీ దళ తిల జీర జాజి పిప్పలి పట్టా వికాయస త్రీగంధ క్రముక శర్కరాదులు సమార్ఘములగును। కర్కాటక కన్యామీన మాసములందు యావనాళాదులు సమార్ఘములు। ధాన్యాదులు శూన్యార్ఘములు। సువర్ణాదులు శూన్యార్ఘములు నగును.

చాంద్రార్ఘులు

చైత్ర, జ్యేష్ఠ, శ్రావణ, అధిక భాద్రపద, నిజ భాద్రపద, కార్తిక, మార్గశిర, పౌషమాసములందు—యావనాళాదులు శూన్యార్ఘములు। ధాన్యాదు లత్యర్ఘములు। సువర్ణాదులు సమార్ఘములు। వైశాఖ, ఆషాఢ, ఆశ్వయుజ, మాఘమాసములందు—యావనాళాదులు। అత్యర్ఘములు। ధాన్యాదులు సమార్ఘములు। సువర్ణాదులు శూన్యార్ఘములు। ఫాల్గున మాసమున-యావనాళాదులు సమార్ఘములు। ధాన్యాదులు శూన్యార్ఘములు సువర్ణాదు లత్యర్ఘములు నగును.

మౌఢ్య నిర్ణయము

శ్రావణ శు ద్వితీయా గు. (21-7-55) ప్ర॥ శ్రావణ బ చతుర్దశీ మం. (19-8-55) పర్యంతం గురు మౌఢ్యము. శ్రావణ బ తృతీయా శ (9 8-55) ప్ర॥ నిజ భాద్రపద బ. పంచమీ బు (7-9 55) పర్యంతం శుక్ర మౌఢ్యము.

మకరసంక్రాంతి పురుషలక్షణము

అష్టకర్ణో విశాలాక్షో లంబభ్రూర్దీర్ఘ నాసికః। అష్టబాహు శ్చతుర్వక్త్రి స్సంక్రాన్తి పురుషస్స్మృతః॥ శతయోజన మున్నత్వం విస్తీర్ణం ద్వాదశస్మృతం। ఏవం రూపంహి విజ్ఞేయం సంక్రాంతి పురుషాకృతేః॥

ఈ మకర సంక్రాన్తి పురుషునకు రాక్షసు డని పేరు చండాలురకరిష్టము। నిర్మలోదకము చేస్నానము-శుభము। పెసలక్షతలు-పెసలకు నాశము। రక్తవర్ణవస్త్రము - యుద్ధభయము। చందనము గంధము - ఆరోగ్యము। జాజిపూవును ధరించును కీర్తి వృద్ధి। నీలమాణిక్యమాభరణము- క్షేమము। రజతపాత్రలో పాయసమాహారము- రజతహాని, దుర్భిక్షము। అరటి పండు - ఆరోగ్యము।

వ్యాఘ్రము వాహనము-మృగనాశము! భిండినాలము (వరిసె) ఆయుధము-రాజుల కిరీటము ఎఱ్ఱని గొడుగు యుద్ధభయము మృత్తికను ధరించును-గాంధర్వము దక్షిణదిక్కునకు ప్రయాణము-దక్షిణ దేశమునకు హాని! క్రోధయుక్తముగల చేష్ట-ప్రజలకు హాని నివిష్టమాసను-సస్యవృద్ధి.

పక్ష ఫలము:— శుక్ల పక్షే యదా ప్రాప్తే మకరస్థో దినాకరః। ప్రజానాం వ్యాధి పీడాచ న్నృపాణాం సమరం గతే॥ తా॥ మకర సంక్రాంతి శుక్ల పక్షమున నగుటచే ప్రజలకు వ్యాధులు ప్రభువులకు యుద్ధభయములు గలుగును. తిథ్యాది ఫలములు:— పౌష బ ౧ శ. మకరే రవిః ౨౨-౫౮॥ ద్వితీయా-సుభిక్షము శివాంగాను యుద్ధ భయము! గురువాసరము ప్రజలకు చోరనాశము! వజ్రయోగము-అతి వృష్టి బాలవ-సుభిక్షము మిథున లగ్నము-ప్రజలకానందము పదియవ ముహూర్తము జగదానందము సాయాహ్నము జగత్తునకు హానియు నగును.

సస్య విచారము

నాయక విచారమును బట్టి పూర్వ సస్యవృద్ధి యగును. సర్వ సస్య సముదాయమున ౧౬ వీసములలో ౯ వీసములు పంట ఫలించును.

ఆదాయ వ్యయములు

మేషవృశ్చికయోః	ఆ ౨ వ్య ౧౪	సింహస్య	ఆ ౧౧ వ్య ౫
వృషభతులయోః	ఆ ౧౧ వ్య ౧౪	ధనుర్మీనయోః	ఆ ౫ వ్య ౧౪
మిథునకన్యయోః	ఆ ౧౪ వ్య ౧౧	మకరకుంభయోః	ఆ ౮ వ్య ౮
కర్కాటకస్య	ఆ ౮ వ్య ౧౧	సర్వస్య	ఆ ౫౯ వ్య ౭౧

రాజపూజ్యావమానములు

మేషస్య	రా ౧ అ ౭	సింహస్య	రా ౬ అ ౩	ధనుషః	రా ౪ అ ౨
వృషభస్య	రా ౪ అ ౭	కన్యాయాః	రా ౨ అ ౬	మకరస్య	రా ౭ అ ౨
మిథునస్య	రా ౭ అ ౭	తులాయాః	రా ౫ అ ౬	కుంభస్య	రా ౩ అ ౫
కర్కాటకస్య	రా ౩ అ ౩	వృశ్చికస్య	రా ౧ అ ౨	మీనస్య	రా ౬ అ ౫

కందాయ ఫలములు

అశ్వి	భర	కృ	రోహి	మృగ	ఆర్ద్ర	పున	పుష్య	ఆశ్రే
౭	౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౨	౪	౧	౩	౦	౨	౪	౧	౩
మఘ	**పూఫ**	**ఉఫ**	**హస్త**	**చిత్ర**	**స్వా**	**విశా**	**అనూ**	**జ్యే**
౨	౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౦	౨	౪	౧	౩	౦	౨	౪	౧
మూ	**పూషా**	**ఉషా**	**శ్ర**	**ధని**	**శత**	**పూభా**	**ఉభా**	**రేవ**
౫	౦	౩	౬	౧	౪	౭	౨	౫
౧	౨	౦	౧	౨	౦	౧	౨	౦
౩	౦	౨	౪	౧	౩	౦	౨	౪

ఫలం॥ విష మేష్వర్థ లాభస్స్యాత్సమేషు సమతా భవేత్।
శూన్యేషు శూన్యం భవతి కందాయ త్రయ యోగతః॥
ఆదిశూన్యే భవే ద్వ్యాధి ర్మధ్యశూన్యే మహద్భయం
అంత్యశూన్యే భవేద్ధానిః కందాయ ఫల మీదృశమ్॥

సంవత్సర ఫలము

అశ్విని	పుష్యమి	స్వాతి	అభిజిత్తు	వారలకు	రోగభయము
భరణి	ఆశ్రేష	విశాఖ	శ్రవణం	,,	ఆయుర్వృద్ధి
కృత్తిక	మఘ	అనూరాధ	ధనిష్ఠ	,,	అర్థనాశము
రోహిణి	పూఫ	జ్యేష్ఠ	శ. తా	,,	మనస్తాపము
మృగశిర	ఉఫ	మూల	పూ. భా	,,	రాజపూజ్యత
ఆర్ద్ర	హస్త	పూ. షా ఉ. షా		,,	యుద్ధభయము
పునర్వసు	చిత్ర	ఉ. షా	రేవతి	,,	అలంకారప్రాప్తి

కుజచార ఫలము

రోహిణి, ఆర్ద్ర, ఆశ్రేష, మఘ, పూఫ, ఉఫ, స్వాతి, జ్యేష్ఠ, మూల నక్షత్రములందు కుజుడు సంచరించిన అనావృష్టి, మృగశిర, చిత్ర, విశాఖలందు సంచరించిన వర్షము గలుగును.

బుధచార ఫలము

ఈ సంవత్సరమున సేనాధిపతి బుధుడు. దానిచే నల్పవృష్టి, అధికమైన గాలి, ప్రభువులకు కలహములు గలుగును. మరియు ని సంవత్సరమున నాలుగు మాసములు గుప్తోదయాస్తములనందిన బుధుడు, వైశాఖ బ ౧౪ కు ఆషాఢ బ ౫ కు. ఆశ్వయుజ బ ౪ కు పౌష బ ౬ కు. ఈ దినములందును ఉదయము నందెను. ఈ మాసములందు నుదయించుటచే చోరభయము, శస్త్రభయము, అగ్నిభయము, రోగభయము, జలభయము, ఆకటి భయము గలుగును. మరియు చెప్పబడిన బుధోదయానంతర మే దాని విపరీత ఫలము గలుగును. వర్షమున్న అనావృష్టి, అనావృష్టియున్న వర్షము. సుభిక్షమున్న దుర్భిక్షము, దుర్భిక్షమున్న సుభిక్షము, భయమున్న క్షేమము, క్షేమమున్న భయము ఇట్లు వైపరీత్యము గలుగును.

గురుచార ఫలము

వత్సరాది ప్ర॥ వైశాఖ శు ౧౨ మం. ప. మిథునమున గురుడు. అటనుండి భాద్రపద శు ౧౫ శ ప. కర్కాటకమున గురుడు. అటనుండి ఫాల్గున సు ౨ బు. ప. సింహమున గురుడు. అటనుండి సంవత్సరాంత ప॥ కర్కాటకమున గురుడు ఫలము. మిథునమున గురుడుండ ఒక్కొకచో మంచి వర్షములు. ప్రభువులకు యుద్ధాసక్తి. ప్రజలకు ఈతిబాధలు, శస్త్రభయము, గలుగును. కర్కాటకమున గురుడుండ సువృష్టి, పశువులకు క్షీరవృద్ధి, సస్యవృద్ధి, వైదిక కర్మాభివృద్ధియు గలుగును. సింహ గురుకాలమున, ప్రభువులు యుద్ధములచే హాని నందెదరు. వర్షములు బాగుగ గురియును. బ్రాహ్మణులును సజ్జనులును ధనహీను లయ్యెదరు.

శుక్రచార ఫలము - ఉదయాస్త ఫలము

శ్రావణ బ ౩ శ. పుష్య నక్షత్రమున ఉత్తరమార్గమున ఐరావత వీథియందు తూర్పున నస్తమించి, నిజ భాద్రపద బ ౪ బు. న చిత్రలో దక్షిణ మార్గమున అజవీథియందు పడమట నుదయించును. ఫలము. ఉత్తరమార్గమున నస్తమించుటచే సుభిక్షము సువృష్టి పర రాష్ట్రములు స్వరాష్ట్రమున చేరుట వాటిని చక్కగ పాలించుట గలుగును. దక్షిణమార్గమున నుదయించుటచే వర్షములు తక్కువగుటచే ధాన్యము తక్కువగ ఫలించును. నావులు పండును. ఐరావత వీథియగుటచే ప్రభువులకు సైన్యమునకును విరోధము. అజవీథియగుటచే సస్యములు వర్షములు బాగుండును. బ్రహ్మచారుల కాధిక్యము. కృష్ణపక్షమున నుదయాస్తమయము లగుటచే సైనికులకు వృద్ధియగును. ఆర్ద్రాది మండలమున అస్తమగుటచే వర్షములు సస్యములు వృద్ధిగ నుండును. బ్రాహ్మణులును క్రూరులును పీడ నందెదరు. మఘాదిమండలమున నుదయించుటచే సస్యములకు హాని. తస్కర భయము, ఆకటి భయము. జాతి సాంకర్యము గలుగును.

శనిచార ఫలము

వత్సరాది ప్ర. ఆశ్వయుజ బ ౧౩ శ. ప॥ తులలో విశాఖలో

[illegible] కార్తిక ... శ. ప॥ ... వృశ్చికమునం ... శని. ... సంవత్సరాంత ప॥ వృశ్చికమునందు ... శని ... సుస్వృష్టి, సస్యాభివృద్ధి, ప్రజ ... కుజాది దేశవాసులు, ... స్త్రీలు హాని పొందుదురు ... ప్రజలకు రోగభయము, పశువులకు, సైనికులకు, ... హాని కలుగును. ... క్షేమభావము కలుగును. ... త్రిగర్త దేశవాసులకును ... హాని. ... సస్య ... ఆనూరాధాయందు సంచరించు ... దేశములు ... ఘంట ... ముత్రదేశములకు విరోధము కలుగును. ... సంచరించుట మధ్యమఫలము.

కూర్మవిభాగముచే — కాంభోజ, సింధు, సౌవీర, అంబష్ఠ, అకబ, బర్బర, యవన, బాహ్లీక, ఆనర్త, శూద్ర, ఆభీర, కిరాత, ద్రవిడ, సురాష్ట్ర, మహారాష్ట్రాది నైరృతి దేశములకు హాని.

రాహు చార ఫలము

జ్యేష్ఠమాస గ్రహణముచే మహారాజుల భార్యలు, బ్రాహ్మణ శ్రేష్ఠుల ధనధాన్యములు, సస్యములు, వర్షములు, గొప్ప సంఘములు, నాట్యకులు, సాల్వదేశవాసులు, నిషాద సంఘములును హాని పొందును. కార్తికమాస గ్రహణములచే అగ్నిచే జీవించు వారును (యంత్రశాలలు గలవారును లోహపు పనులు చేయువారును) పూర్వ దేశము మగధదేశము, కోసలదేశము, కల్మాష దేశము శూరసేన దేశము (సూరత్) కళింగదేశము కాశీదేశము, ఈ దేశవాసులకు హాని గలుగును. అందు కళింగదేశాధిపతికి భృత్యామాత్యులతో హాని గలుగును. క్షత్రియులకు హాని. గాని దేశము క్షేమము సుభిక్షము గలిగియుండును. ఒకేమాసమున ముందు చంద్రగ్రహణము గలిగి ఆ అమావాస్యకే సూర్యగ్రహణము గలిగినచో దుర్నీతి హెచ్చగును. దంపతులకును భేదభావము గలుగును.

దేశారిష్ట యోగములు

1. వత్సరాది ప్ర॥ ఆశ్వ బ ౧౩ శ. ప॥ తులలో శని. అంగ, వంగ, కళింగ, గౌడ, సౌరాష్ట్ర కాశ్మీరదేశవాసులకు హాని.

2. వైశాఖ బ ౮ ఆ. ప్ర॥ ఆషాఢ శు ౧౧ సు. ప॥ ఒక రాశిలో కుజ కేతువులు॥ ఫలము॥ అంగ వంగ కళింగ దేశములందు సస్యహాని యుద్ధభయము.

3. ఆషాఢ శు ౧౧ సు. ప్ర॥ శ్రావణ బ ౧౩ మం ప॥ శనికి గురు సహిత కుజ దృష్టి॥ ఫలం॥ దుర్భిక్షము, యుద్ధ భయము.

4. ఆషాఢ బ ౮ శ. ప్ర॥ కార్తిక శు ౫ ఆ. ప॥ కాలసర్ప యోగము. సస్యహాని, ప్రభుత్వమునకు హాని.

5. నిజ భాద్ర శు ౧౫ శ. ప్ర॥ ఆశ్వ బ ౧౩ శ. ప॥ గురునకు తృతీయమున శని. ఫలం॥ కన్యకు దక్షిణమున జనహాని.

6. ఆశ్వ బ ౧౩ శ. ప్ర॥ ఆ సంవత్సరం వృశ్చికమున శని ఫలము॥ దుర్భిక్షము. ఒక్కొకచో వర్షభయము ఒక్కొకచో రోగములు ఆపత్తులు వచ్చును. గాని జనులు ఎట్లనో జీవించెదరు.

7. ఆశ్వ బ౧౩ శ ప్ర॥ వత్సరాంత ప॥శని రాహు యోగము. ఫలము॥ చోరభయము. అగ్నిభయము దేశక్షోభము సస్యహానియు గలుగును.

8. మార్గశిర బ ౬ మం. ప్ర॥ మాఘ శు ౭ శ. ప॥ కుజ రాహువు లొకరాశియందు గలరు॥ ఫలము॥ అంగవంగ కళింగ దేశములందు సస్యహాని యుద్ధభయము భూకంపాద్యుపద్రవములును గలుగును.

9 మార్గశిర బ ౬ మం॥ ప॥ మాఘ శు ౭ శ. ప॥ కుజ శని యోగము ఫలము॥ అగ్నిభయము వాయుభయము గలుగును.

10. మార్గశిర బ ౩౦ గు ప్ర॥ పౌష శు ౮ ఆ॥ ప॥ గురు శుక్రులకు సమసప్తకము॥ ఫలము॥ జలభయమో అగ్నిభయమో యుద్ధభయమో రోగభయమో చోరభయమో ఏదో యుపద్రవము ప్రజలకు గల్గును.

11. మాఘ బ ౩౦ సో. ప్ర॥ వత్సరాంత ప॥ వృశ్చికమున శని వక్రము. ఫలము. జనహాని సస్యహాని యుద్ధభయము గలుగును.

12 శ్రావణ శు ౮ బు. ప్ర॥ జ ౭ బు ప॥ కర్కాటకమున రవి, కుజ, బుధ, గురు శుక్రులు పంచగ్రహకూటము

13. కార్తిక శు ౭ బుం ప్ర॥ శు ౯ సు. ప॥ వృశ్చికమున రవి, బుధ, శుక్ర, శని, రాహువులు పంచగ్రహ కూటము.

వర్షయోగములును, అనావృష్టి యోగములును సరలము కలిపి ఫలములలో వేరుగ వ్రాయబడెను.

శుభ ముహూర్తములు

చైత్రమాసము: మార్చి 25 సు. ప్రతి. శు. రేవ. వత్సరాది గాన నవ వస్త్రాభరణ ధారణాదులకు సింహము రాజ పం॥ ౨౬-౪౭ గం 16-49 — అశ్వి. వివాహ హాలకర్మాదులకు కుంభము రాజ పం॥ ౨౭-౨౬ రా గం 5-11 — 26 శు తృతీ. శ. అశ్వి. అన్నప్రాశన వివాహ హాలకర్మాదులకు వృషభము రాజ పం॥ ౯-౧౬ గం 9-47 — 29 శు షష్ఠి మం మృగ. వివాహహాలకర్మాదులకు మకరం మతాం॥ ౨౦-౫౯ రా గం 2-38 పష్ఠ చంద్రుడు — కటకు కుంభము రహితము ౨౬-౪౫ రా గం 4-56 — ఏప్రి 1 శు నవ శు. పుష్య. హాలకర్మకు కుంభము ౨౬-౧౩ రా గం 4-43 షష్ఠ చంద్రుడు — 2 శు దశ శ ఆశ్లే వాపీ కూపారం భాదులకు కుంభము ౨౬-౧ రా గం 4-39 షష్ఠ చంద్రుడు — (2) 5 శు త్ర యోదశి శుభ వివాహ హాలకర్మాదులకు మకరము మతాం ౧౯-౪౬ రాగం 2-9 దశవేధ — 6 శు చతుర్దశి బు. హస్త వివాహ హాలకర్మాదులకు మకరం ౧౯-౩౬ రా 2-5 — 7 శు పూర్ణి. గు. చిత్ర వివాహ హాలకర్మాదులకు మకరం మతాం॥ ౧౯-౨౭, రా 2-3 — కుంభము రహితము ౨౫-౧౩ రా 4-21 గ్రహచంద్రుడు — 8 బ ప్రతి శు. స్వా. వివాహ హాలకర్మాదులకు మకరము ౧౯-౧౬ రా 1-58 — కుంభము మతాం ౨౫-౨ రా గం 4-17 సంగ్రహ చం॥ — 10 బ తృతీయ ఆ, అనూ, వివాహ హాలకర్మాదులకు కుంభము ౨౪-౪౧ రా 4-8 — 15 బ అష్ట. శు. ఉషా. వివాహ హాలకర్మాదులకు మీనము ౨౫-౩౫ రా 4-31 — 16 బ నవ శ శ్రవ వివాహ హాలకర్మాదులకు మకరం మతాం ౧౭-౫౨ రా గం 1-26 లగ్న చం॥ కుంభం రహితం ౨౩-౩౮ రా 3-44 రిక్త చం॥ మీనం రోగ పం॥ ౨౫-౨౪ రా 4-27 — 17 బ నవ ఆ ధని వివాహముకు మకరం ౧౭-౪౨ రా గం 1-22

వైశాఖమాసము: — ఏప్రి 28 శు సప్త గు పున అన్నప్రాశనకు కర్కాటము ౧౮-౪౫ గం 11-23 లగ్న చం॥ రా. పుష్య. నవ వధూ ప్రవేశ హాలకర్మలకు మకరం ౧౫-౪౫ గం 24-38 — రా. పుష్య హాలకర్మ గృహారంభ ప్రవేశాదులకు కుంభం మతాం. ౨౧-౩౧ రా 2.56 షష్ఠ చంద్రుడు — హాలకర్మకు మీనము ౨౩-౧౭ రా 3-39 — 29 శు అష్ట సు ఆశ్లే కూపారంభాదులకు మకరం మతాం॥ ౧౫-౩౫ గం 24.34 — 30 శు నవ శ రా మఘ వివాహముకు మీనం మతాం॥ ౨౨-౫౬ రా 3-30 — మే 1 శు దశ ఆ మఘ వివాహముకు కర్కాటకము ౧౩-౪౯ గం 11-12 — మే 3 శు ద్వాదశ మం హస్త రా వివాహ హాలకర్మలకు మీనం, చోర పం॥ ౨౨-౨౫ రా 3-19 జామిత్ర చం॥ — 6 శు పూర్ణిమి శు స్వాతి.

అన్నప్రాశన వివాహాదులకు కర్కాటకం మతాం॥ ౧౩-౨ గం 10-52 గురుశుక్రహూళా త్రిస్పర్శ—7 బ ప్రతి. శ. అనూ. శుభారంభాదులకు మీనం, మతాం॥ ౨౧-౪౩ రా. గం 3-4—(2) 8 బ. ప్రతి॥ ఆ. అనూ అన్నప్రాశనోపనయనాదులకు కర్కాటకము మతాం॥ ౧౨-౫౦ గం 10-44—నవవధూ ప్రవేశాదులకు కుంభము ౧౯-౪౮ రా గం 2-18—యాత్రకు మీనం చోరపం॥ ౨౧-౩౩ రా గం 3-0 వరె—13 బ షష్ఠి స రాత్రి శ్రవ వివాహాదులకు మీనం ౨౦-౪౧ రా గం 2-40—15 బ అష్ట ఆ శతా గర్భాధానాదులకు మకరం మతాం॥ ౧౨-౪౭ గం 23-32—నవవధూ ప్రవేశములకు కుంభము ౧౮-౨౪ రా గం 1-52 లగ్నచంద్రుడు.

జ్యేష్ఠమాసము:— మే 25 సో చతుర్థీ బు పుష్య గర్భాధానమునకు మకరం ౧౦-౫౮ గం 22-51—నవవధూ ప్రవేశాదీనాం మీనం ౧౭-౨౯ రా 1-52—(2) 27 శు షష్ఠీ శు మఘ వివాహమునకు కుంభము రోగపం॥ ౧౬-౨౨ రా 1 2 జామిత్రచంద్రుడు—మీనం రహితము ౪౭-౮ రా 1 44 షష్ఠ చం॥—29 స అష్టమి ఆ. పూఫ కర్కాటకము రహితము ౯-౩౬ గం 9 21—ఉ ఫ. వివాహాదులకు మీనము రోగపం॥ ౧౮-౪౬ రా 1-35 షష్ఠచం॥—30 స నవమీ సో హస్త వివాహ గర్భాధానాదులకు మకరము బలి రోగపం॥ ౧౦-౩ గం 22-31—(2) 31 శు దశ మం చిత్ర వివాహాదులకు మీనము ౧౮-౨౫ రా గం 1-28 జామిత్రచం॥—జూన్ 1 శు ఏకా బు. చిత్ర వివాహాదులకు మకరము మతాం॥ ౯-౪౨ గం 22-24—చిత్ర గృహప్రవేశాదులకు కుంభము చోరపం॥ ౧౫-౨౭ గం 24-42—2 శు ద్వాద గు స్వాతి వివాహ గర్భాధానాదులకు మకరము ౯-౩౧ గం 22-19—వివాహాదులకు కుంభము ౧౫-౧౮ గం 24-38—4 శు చతుర్దశి శ అనూ. అన్నప్రాశన వివాహాదులకు కర్కాటకము చోరపం॥ ౭-౩౯ గం 8-58—మకరము రాజపం॥ ౯-౧౦ గం 22-12—మీనము రహితము ౧౬-౪౨ రా గం 1-13—5 శు పూర్ణి ఆ జ్యేష్ఠ నవవధూ ప్రవేశాదులకు మకరం ౭-౫౯ గం 22 8—మీనము మతాం॥ ౧౩-౩౦ రా 1-8—6 బ ప్రతి. సో మూల రా వివాహాదులకు మకరము ౭-౫౦ గం 22-40 రిఃఫచం॥—8 బ తృతీ బు. పూషా ఆశ్వలాయనోపనయనమునకు కర్కాటకము రాజపం॥ ౭-౦ గం 8-42 (సరాహు షష్ఠచంద్రుడు)—రాత్రి ఉషా వివాహాదులకు మీనము ౧౬-౧ గం 24-57—9 బ చతుర్థీ స. ఉషా వివాహ గర్భాధానాదులకు మకరము రాజపం॥ ౭-౨౦ గం 21-53 లగ్నచం॥ శ్రవ మీనము రోగపం॥ ౧౫-౫౨ గం 24-54—10 బ పంచ శు ధని. వివాహ గర్భాధానాదులకు మకరము ౭-౧౦ గం 21-50 లగ్నచం॥—(2) 11 బ పంచ శ ధని అన్నప్రాశనోపనయన వివాహాదులకు కర్కాటకము మతాం॥ ౬-౩౧ గం 8-30 జామిత్రచం॥—వివాహాదులకు మీనము చోరపం॥ ౧౫-౩౧ గం 24-46 రిఃఫచం॥—12 బ షష్ఠి ఆ శత. గర్భాధానాదులకు మకరము మతాం॥ ౬-౪౬ గం 21-41—నవవధూ ప్రవేశమునకు మీనము ౧౫-౧౯ గం 24-42 రిఃఫ చంద్రుడు.

ఆషాఢమాసము:—జూన్ 26 శు సప్త ఆ ఉఫ. అన్నప్రాశనకు కర్కాటకము చోరపం॥ ౪-౨౬ గం 7-20—27 శు అష్ట. సో హస్త అన్నప్రాశనకు కర్కాటకము ౪-౧౬ గం 7-16—29 శు. దశ బు చిత్ర అన్నప్రాశనకు కర్కాటకము ౩-౫౬ గం 7-8—స్వాతి సింహమున్ను ౧౨-౨౦ గం 10-30—30 శు ఏకా గు. స్వాతి సీమంతాదులకు కర్కాటకము మతాం॥ ౩-౪౫ గం 7-4—జూలై 9 బ చతుర్థీ శ. శత అన్నప్రాశనకు సింహము రాజపం॥ ౧౦-౩౫ గం 9 51—కన్యరహితము ౧౪-౩౫ గం 11-27 షష్ఠచం॥—11 బ షష్ఠీ సో ఉభా అన్నప్రాశనకు కన్య రాజపం॥ ౧౪-౧౫ గం 11-19—12 బ అష్ట బు అశ్వి సీమంతాదులకు సింహము ౯-౫౩ గం 9-35.

శ్రావణమాసము:—జూలై 24 సో పంచ. ఆ ఉఫ అన్నప్రాశనకు కన్యా ౧౧-౫౭ గం 10-29 లగ్నచంద్రుడు—25 స షష్ఠి సో హస్త అన్నప్రాశనకు సింహము ౭-౪౭ గం 8-49—27 శు అష్ట బు స్వాతి అన్నప్రాశనకు సింహము ౭-౨౬ గం 8-41—29 స దశ స అనూ అన్నప్రాశనకు కన్య ౧౧-౫ గం 10.9—ఆగ 3 శు ద్వాద్వి బు ఉషా అన్నప్రాశనకు సింహము ౬-౧౨ గం 8-14 షష్ఠ చంద్రుడు—ఆగ 6 బ తృతీ శ. శత అన్నప్రాశనకు కన్య రాజపం॥ ౯-౪౧ గం 9 47 షష్ఠ చంద్రుడు—8 బ పంచ సో. ఉభా అన్నప్రాశనకు కన్య ౯-౧౯ గం 9-50

అధిక భాద్రపదమాసము:—ఆగ 31 సో త్రయో బు శ్రవ అన్నప్రాశనకు కన్య ౫-౨౩ గం 7 59—సెప్టెం 1 సో చతుర్ద సు ధని అన్నప్రాశనకు కన్య ౫-౧౨ గం 75-56

అశ్వయుజ మాసము:—అక్టో 26 శు దశ బు ధని విజయదశమి గావున నవవస్త్రాభరణధారణాదులకు వృశ్చికము ౫-౧౨ గం 8.5—30 శు చతుర్దశీ ఆ రేవతి అన్నప్రాశనకు ధనుస్సు చోరపం॥ ౧౨-౨౭ గం 11 1.

కార్తికమాసము:—నవం 21 శు షష్ఠి సో శ్రవ అన్నప్రాశనకు ధనుస్సు రాజపం॥ ౭-౨౯ గం 9 36—మకరము రహితము ౧౨-౧౩ గం 11-5 లగ్నచంద్రుడు కుజదృష్టి—25 శు దశ శు. ఉభా. అన్నప్రాశనకు ధనుస్సు మతాం॥ ౭-౪౪ గం 9-19 గురుశుక్రహూళా త్రిస్పర్శ—26 శు ఏకా శ రేవ సీమంతాదులకు ధనుస్సు ౭-౩౨ గం 9-15—27 శు ద్వాద ఆ అశ్వి అన్నప్రాశనాదులకు ధనుస్సు ౭-౨౦ గం 9-11—మకరం రహితము ౧౧ ౫ గం 10-41—డిసెం 2 బ తృతీయా శు పున. అన్నప్రాశనకు మకరం మతాం॥ 10 22 షష్ఠ చంద్ర కుజదృష్టులు—3 బ ౪ శ పుష్య అన్నప్రాశనకు మకరము ౯-౫౭ గం 10-18.

మార్గశిరమాసము:—డిసెంబ 23 శు నవ శు రేవ అన్నప్రాశనకు కుంభము రోగపం॥ ౧౨-౨ గం 11-19—24 శు దశ శ రేవ అన్నప్రాశనకు మకరము ౬-౦ గం 8-54 నక్షత్రసంధి—28 శు. చతుర్దశి బు మృగ అన్నప్రాశనకు కుంభము ౧౧-౭ గం 10-59—30 బ ద్వితీ శు పున అన్నప్రాశనాదులకు కుంభము మతాం॥ ౧౦-౪౭ గం 10-52—1956 సం॥ జన 7 బ దశ శ స్వాతి అన్నప్రాశనాదులకు కుంభము ౯-౨౦ గం 10-20 కుజదృష్టి.

పౌషమాసము:—1956 సం॥ జన 15 శు ద్వితీ ఆ శ్రవ అన్నప్రాశనకు కుంభము ౭-౫౫ గం 9-48 రిఃఫచంద్రుడు—16 శు తృతీ సో ధని అన్నప్రాశనకు కుంభము ౭-౪౫ గం 9-44 లగ్నచంద్రుడు—మీనం మతాం॥ ౯-౩౧ గం 10-26 రిఃఫచంద్రుడు.—19 శు షష్ఠి గు ఉభా అన్నప్రాశనాదులకు కుంభము ౭-౧౭ గం 9-33—20 శు సప్త బు రేవ అన్నప్రాశనాదులకు మీనము ౭-౫౪ గం 10-12 లగ్నచం॥—25 శు ద్వాద బు మృగ అన్నప్రాశనకు కుంభం మతాం॥ ౬-౨౧ గం 9 10—ఫిబ్ర 1 బ పంచ. బు హస్త అన్నప్రాశనకు మీనము రోగపం॥ ౭-౦ గం 9-25.

మాఘమాసము:—ఫిబ్ర 16 శు పంచ గు రేవ అన్నప్రాశనకు మీనం మతాం॥ ౪-౪౩ గం 8-24 లగ్నచం॥—23 శు ద్వాద గు పున అన్నప్రాశనకు మీనము ౩-౪౫ గం 7-57 కుజదృష్టి—27 బ ద్వితీ సో ఉఫ అన్నప్రాశనకు మేషము రోగపం॥ ౯-౧౭ గం 10-8—29 బ చతుర్థి బు చిత్ర అన్నప్రాశనకు మీనము ౨-౫౫ గం 7 34—మేషమున్ను ౯-౨ గం 10-1.

ఫాల్గునమాసము:—మార్చి 14 శు ద్వితీ బు రేవ అన్నప్రాశనకు మేషము ౭-౬ గం 9-3 రిఃఫ చంద్రుడు—రాత్రి వివాహాదు

లకు తుల ౯-౨౧ గం 21 55 సగ్రహ షష్ఠచంద్రుడు—15 శు తృతీ గు జ్యే రాత్రి వివాహాదులకు తుల ౯-౯ గం 21 51 రోగపం జామిత్రచంద్రుడు—18 శు షష్ఠి ఆ మృగ వివాహాదులకు మకరము ముహూ॥ ౨౨ ౪౪ రా గం 3-17—కుంభము రహితము ౨౭-౩౦ రా గం 5-36 సకేతు చంద్రుడు—19 శు సప్త సో మృగ వివాహ గర్భాధానాదులకు తుల ముహూ॥ ౭-౨౮ గం 21 36—21 శు నవ బు పున నిష్క్రమణాన్నప్రాశనాదులకు మేషము రాజపం॥ ౬-౧౧ గం 8-36—రాత్రి పుష్య నవవధూ ప్రవేశముకు మకరం చోరపం॥ ౨౨-౧౩ రా గం 3-9—(2) 22 శు ఏకా గు పుష్య సీమంతాదులకు మేషము ౬-౩ గం 8-32 రాహువేధ—23 శు ద్వాద ఆ మఘ రాత్రి వివాహముకు తుల ముహూ॥ ౮-౪౬ గం 21 20—25 శు చతుర్ద ఆ ఉఫ రాత్రి వివాహాదులకు తుల ముహూ॥ ౮ ౨౫ గం 21-11—26 శు పూర్ణి సో ఉఫ అన్నప్రాశన వివాహాదులకు మేషము ౫ ౩౧ గం 8 16 షష్ఠ చం—రాత్రి హస్త వివాహాదులకు తుల ౮ ౧౫ గం 21 7 రవివేధ రిఃఫచం॥—27 బ ప్రతి మం చిత్ర వివాహాదులకు మకరం ౨౧-౧౨ రా గం 2-42—చిత్ర కుంభం ముహూ॥ ౨౬-౫౭ రా గం 5-1—(2) 28 బ ద్వితీ బు చిత్ర వివాహాదులకు మేషము ౫-౧౫ గం 8 9 జామిత్ర చం॥—రాత్రి వివాహాదులకు మకరము ముహూ॥ ౨౧-౧ రా గం 2-39—కుంభమున్ను ౨౬-౪౮ రా గం 4-57—(2) 29 బ తృతీ గు. స్వాతి అన్నప్రాశన వివాహాదులకు మేషము ముహూ॥ ౫ ౭ గం 8-5 జామిత్ర చంద్రుడు—(2) ఏప్రి 1 బ షష్ఠి ఆ మూల వివాహముకు కుంభము ౨౬ ౬ (అష్టకా) రా గం 4-41.

కుజాదిగ్రహ సంచారములు

చైత్ర మాసః

కుజచారః—మార్చి 27 శు చతుర్థి ఆ. కృత్తి ౧ కుజః ౪-౩౯—31 శు అష్ట గు కృత్తి ౨ వృషే సమస్థః కుజః ౫౮-౮—ఏప్రి 5 శు త్రయో మం కృత్తి ౩ కుజః ౫౦-౫౩—10 బ తృతీ ఆ కృత్తి ౪ కుజః ౪౫-౫౦—15 బ అష్ట శు రోహి ౧ కుజః ౪౨-౦—20 బ త్రయో బు రోహి ౨ కుజః ౩౯-౧౨.

బుధచారః—మార్చి 25 శు ప్రతి శు శత ౪ బుధః ౮-౭—27 శు చతుర్థీ ఆ పూభా ౧ బుధః ౨౧-౩౮—29 శు షష్ఠీ మం పూభా ౨ బుధః ౩౧-౫౩—31 శు అష్ట గు పూభా ౩ బుధః ౩౭-౫.. ఏప్రి 2 శు దశ శ పూభా ౪ మీనే నీచే బుధః ౪౦-౨౮—4 శు ద్వాద సో. ఉభా ౧ బుధః ౩౯-౨౩—6 శు చతుర్థి బు ఉభా ౨ బుధః ౩౫-౧—8 బ ప్రతి శు ఉభా ౩ బుధః ౨౮-౪౧—9 బ ద్వితీ శ ప్రాగస్తమితో బుధః ౧౪-౩౪—10 బ తృతీ ఆ ఉభా ౪ బుధః ౧౮-౪౯—12 బ పం మం రేవ ౧ బుధః ౪-౫౧—13 బ షష్ఠీ బు రేవ ౨ బుధః ౪౯-౩౧—15 బ అష్ట శు రేవ ౩ బుధః ౩౧-౫౬—17 బ నవ ఆ రేవ ౪ బుధః ౧౨-౧౪—18 బ దశ సో అశ్వి ౧ మేషే సమస్థో బుధః ౫౦-౪౫—20 బ త్రయో బు అశ్వి ౨ బుధః ౨౮-౨౨—22 బ అమా శు అశ్వి ౩ బుధః ౨-౫౫.

గురుచారః—పునర్వసు ౩ యే గురుః—(అస్మిన్మాసే)

శుక్రచారః—మార్చి 27 శు చతుర్థీ ఆ ధని ౪ శుక్రః ౩౨-౯—30 శు సప్త బు శత ౧ శుక్రః ౨౧-౯—ఏప్రిల్ 2 శు దశ శ. శత ౨ శుక్రః ౧౦-౧—4 శు ద్వాద సో శత ౩ శుక్రః ౫౭-౩౪—7 పూర్ణి గు శత ౪ శుక్రః ౪౮-౪౭—10 బ తృతీ ఆ. పూభా ౧ శుక్రః ౩౪-౩౭—13 బ షష్ఠి బు పూభా ౨ శుక్రః ౨౨-౩౧—16 బ నవ శ పూభా ౩ శుక్రః ౧౦-౧—18 బ దశ సో. పూభా ౪ మీనే ఉచ్చే శుక్రః ౫౮-౧౫—21 బ చతుర్దశి గు ఉభా ౧ శుక్రః ౪౪-౧౯.

శనిచారః—ఏప్రి 10 బ తృతీ ఆ విశా ౨ వక్రీ శనిః ౩౦-౭.

రాహుకేతూ—ఏప్రి 15 బ అష్ట శు మూల ౨ రాహుః మృగ ౪ కేతుః ౩౧-౧౬.

వైశాఖ మాసః

కుజచారః—ఏప్రి 25 శు తృతీ సో రోహి ౩ కుజః ౩౮-౩౩—30 శు నవ శ రోహి ౪ కుజః ౩౬-౫౭—మే 5 శు చతుర్దశీ గు మృగ ౧ కుజః ౩౮-౩౪—10 బ తృతీ మం మృగ ౨ కుజః ౩౯-౨౨—15 బ అష్ట ఆ మృగ ౩ మిథునే మిత్రస్థః కుజః ౪౨-౧౫—20 బ త్రయో శు మృగ ౪ కుజః ౪౬-౨౯.

బుధచారః—ఏప్రి 23 శు ప్రతి శ అశ్వి ౪ బుధః ౩౬-౨౧—25 శు తృతీ సో భర ౧ బుధః ౧౦-౩—26 శు పంచ మం భర ౨ బుధః ౪౪-౨౪—28 శు సప్త గు భర ౩ బుధః ౧౮-౫౬—29 శు అష్ట శు భర ౪ బుధః ౫౧-౪౫—మే 1 శు దశ ఆ కృత్తి ౧ బుధః ౨౮-౩౪—మే 3 శు ద్వాద మం కృత్తి ౨ వృషే మిత్రస్థో బుధః ౪-౫౦—4 శు త్రయో బు కృత్తి ౩ బుధః ౪౪-౫౩—5 శు చతుర్ద గు పశ్చాదుదితో బుధః ౪౩-౦—6 పూర్ణి శు కృత్తి ౪ బుధః ౨౭-౩౨—8 బ ప్రతి ఆ రోహి ౨ బుధః ౧౬-౪౬—10 బ తృతీ మం రోహి ౨ బుధః ౧౦-౪౧—12 బ పంచ గు రోహి ౩ బుధః ౧౨-౧౭—14 బ సప్త శ రోహి ౪ బుధః ౨౩-౫౨—16 బ నవ సో మృగ ౧ బుధః ౪౭-౩౪—19 బ ద్వాద గు మృగ ౨ బుధః ౩౨-౫౩.

గురుచారః—మే 8 శు ద్వాద మం పున ౪ కర్కటే ఉచ్చే గురుః ౧౬-౩౯ అస్మిన్దినే సార్ధత్రికోటి తీర్థసహిత యమునాపుష్కర ప్రవేశః.

శుక్రచారః—ఏప్రి 24 శు ద్వితీ ఆ ఉభా ౨ శుక్రః ౩౧-౧౬—27 శు షష్ఠీ బు ఉభా ౩ శుక్రః ౧౭ ౨౦—30 శు నవ శ ఉభా ౪ శుక్రః ౪-౪౧—మే 2 శు ఏకా సో రేవ ౧ శుక్రః ౫౧ ౧౧—5 శు చతుర్ద గు రేవ ౨ శుక్రః ౩౮ ౨౬—8 బ ప్రతి ఆ రేవ ౩ శుక్రః ౨౩-౫౨—11 బ చతుర్థీ బు రేవ ౪ శుక్రః ౧౦-౧—13 బ షష్ఠీ శు అశ్వి ౧ మేషే సమస్థశ్శుక్రః ౫౬-౨—16 బ నవ సో అశ్వి ౨ శుక్రః ౪౧-౫౫—19 బ ద్వాద గు అశ్వి ౩ శుక్రః ౨౮-౪౦.

శనిచారః—విశా ౨ వక్రీ శనిః.

రాహుకేతూ—మూల ౨ రాహుః మృగ ౪ కేతుః.

జ్యేష్ఠ మాసః

కుజచారః—మే 25 శు చతుర్థీ బు ఆర్ద్రా ౧ కుజః ౫౦ ౪౩—30 శు నవ సో ఆర్ద్రా ౨ కుజః ౫౬-౨౬—జూన్ 5 పూర్ణి ఆ ఆర్ద్రా ౩ కుజః ౩-౯—10 బ పంచ శు ఆర్ద్రా ౪ కుజః ౧౦-౪౪—15 బ దశ బు పున ౧ కుజః ౧౯-౯—20 అమా సో పున ౨ కుజః ౨౭ ౧౬.

బుధచారః—మే 22 శు ప్రతి ఆ మృగ ౩ మిథునే స్వక్షేత్రే బుధః ౪౭-౪౧—27 శు షష్ఠీ శు మృగ ౪ బుధః ౧౪-౩౮—జూన్ 3 శు త్రయో శు బుధవక్రారంభః ౫౮ ౫౬ రాశ్యాది బుధః ౨ ౫-౩౮ ౩౫—7 బ ద్వితీ మం. పశ్చాదస్త

మిత్ బుః౫౦ ౧౮—12 బ షష్ఠీ ఆ మృగ ౩ వక్రీబుః౩౯-౫౨—18 బ త్రయో శ మృగ ౨ వృషభే వక్రీబుః ౧౮-౩౯.

గురుచారః—మే 25 ప చతుర్థీ బు పుష్య ౧ గురుః ౧౦ ౩౧—జూన్ 12 బ షష్ఠీ ఆ పుష్య ౨ గురుః.

శుక్రచారః—మే 22 ప ప్రతి ఆ అశ్వి ౪ శుక్రః ౧౩ ౧౭—24 తృతీ మం భర ౧ శుక్రః౫౯-౫౫—27 ప షష్ఠీ శు భర ౨ శుక్రః౪౪ ౨౨—30 ప నవ సో భర ౩ శుక్రః ౨౭ ౪౯—జూన్ 2 శు ద్వాద గు భర ౪ శుక్రః౧౫-౭—5 పూర్ణి ఆ కృత్తి ౧ శుక్రః౦ ౨౮—7 బ ద్వితీ మం కృత్తి ౨ వృషభే స్వక్షేత్రే శుక్రః౪౫ ౩౫—10 బ పంచ సో కృత్తి ౩ శుక్రః ౩౦-౨౯—13 బ సప్త సో కృత్తి ౪ శుక్రః౧౫-౨౨—16 బ ఏకా గు రోహి ౧ శుక్రః౦-౮—18 బ త్రయో శ రోహి ౨ శుక్రః ౪౪.౪౪.

శనిచారః—మే 27 ప షష్ఠీ ప విశా ౧ వక్రీ శనిః ౧౯-౪౦.

రాహుకేతూః—జూన్ 17 బ ద్వాద ప మూల ౧ రాహుః మృగ ౩ కేతుః౨౬-౧౬

ఆషాఢమాసః

కుజచారః—జూన్ 24 శు పంచ శు పశ్చాదస్తమితః కుజః౧౭-౪౭—25 ప షష్ఠీ శ పున ౩ కుజః ౩౯-౨—30 శు ఏకా గు పున ౪ కర్కాటే నీచస్థః కుజః౪౯-౫౧—జూలై 5 పూర్ణి మం పుష్య ౧ కుజః౫౭-౪౮—11 బ షష్ఠీ సో పుష్య ౨ కుజః ౧౧-౩౯—16 బ ఏకా శ పుష్య ౩ కుజః ౨౩-౩౮.

బుధచారః—జూన్ 24 ప పంచ శు ప్రాగుదితో బుధః ౫౦-౧౧—27 ప అష్ట సో బుధవక్రత్యాగః ౫౮-౨౨ రాశ్యాదిబుధః౧-౨౬-౫౬-౮—జూలై 6 బ ప్రతి బు మృగ ౩ మిథునే బుధఋర్భాగః ౩౦-౫౨—10 బ పంచ ఆ మృగ ౪ బుధః ౩౧-౫౧—13 బ అష్ట బు ఆర్ద్రా ౧ బుధః ౩౦ ౧౫—16 బ ఏకా శ ఆర్ద్రా ౨ బుధః ౧-౪౬—18 బ చతుర్ద సో ఆర్ద్రా ౩ బుధః౧౫-౫౦.

గురుచారః—జూన్ 28 ప నవ మం పుష్య ౩ గురుః ౫౪-౩౯—జూలై 14 బ నవ గు పుష్య ౪ గురుః౩౩-౫౪.

శుక్రచారః—జూన్ 21 శు ప్రతి మం రోహి ౧ శుక్రః ౨౭-౧౮—24 శు పంచ ప రోహి ౪ శుక్రః౧౩-౪౯—26 శు సప్త ఆ మృగ ౧ శుక్రః౫౯-౩—29 శు దశ బు మృగ ౨ శుక్రః ౪౨-౧౮—జూలై 2 శు త్రయో మం మృగ ౩ మిథునే మిత్రస్థశ్శుక్రః౨౬-౨౪—5 పూర్ణిమ మం మృగ ౪ శుక్రః౧౦-౨౦—7 బ ద్వితీ గు ఆర్ద్రా ౧ శుక్రః౫౪-౧౩—10 బ పంచ ఆ ఆర్ద్రా ౨ శుక్రః౩౮-౫౬—13 బ అష్ట బు ఆర్ద్రా ౩ శుక్రః౨౧-౨౭—15 బ ఏకా శ ఆర్ద్రా ౪ శుక్రః౪-౫౪—18 బ చతుర్ద సో పున ౧ శుక్రః ౪౮-౨౪.

శనిచారః—జూలై 19 బ అమా మం శనివక్రత్యాగః ౧౫-౪౦ రాశ్యాది శనిః౬-౨౧-౧౬-౫౦ (విశా ౧ శనిః)

రాహుకేతూ—మూల ౧ రాహుః మృగ ౩ కేతుః.

శ్రావణమాసః

కుజచారః—జూలై 21 శు ద్వితీ గు పుష్య ౪ కుజః ౩౬-౩౭—26 శు సప్త మం ఆశ్లే ౧ కుజః౪౭-౫౮—ఆగ 1 ప త్రయో సో ఆశ్లే ౨ కుజః౩-౩—6 బ తృతీ శ ఆశ్లే ౩ కుజః ౧౬-౫౦—11 బ అష్ట గు ఆశ్లే ౪ కుజః౩౧-౭౧—16 బ త్రయో మం మఘా ౧ సింహే మిత్రస్థః కుజః౪౪-౨౨.

బుధచారః—జూలై 20 ప ప్రతి బు ఆర్ద్రా ౪ బుధః ౧౯-౩౦—22 ప తృతీ ప పున ౧ బుధః౧౨-౫౩—23 ప చతుర్థి శ ప్రాగస్తమితో బుధః౪౯ ౫౫—24 ప పంచ ఆ పున ౨ బుధః ౧-౮—25 ప షష్ఠీ సో పున ౩ బుధః౪౪-౩౩—27 ప అష్ట బు పున ౪ కర్కాటే శత్రుస్థో బుధః౨౪-౪౬—29 ప దశ గు పుష్య ౧ బుధః౨-౪౫—30 శు ఏకా శ పుష్య ౨ బుధః౩౫-౭—ఆగ 1 ప త్రయో సో పుష్య ౩ బుధః౧౪-౪౮—2 చతుర్ద మం పుష్య ౪ బుధః౫౦ ౧౪—4 బ ప్రతి గు ఆశ్లే ౧ బుధః౨౬-౨—6 బ తృతీ శ ఆశ్లే ౨ బుధః౨-౩౨—7 బ చతుర్థి ఆ ఆశ్లే ౩ బుధః ౩౭-౪౫—9 బ షష్ఠీ మం ఆశ్లే ౪ బుధః ౧౭-౨౨—10 బ సప్త బు మఘా ౧ సింహే మిత్రస్థో బుధః౫౭-౫౫—12 బ నవ ప మఘా ౨ బుధః౪౩-౬—14 బ ఏకా ఆ మఘా ౩ బుధః౨౯-౧౦—16 బ త్రయో మం మఘా ౪ బుధః౧౫-౩౭.

గురుచారః—జూలై 21 శు ౨ గు పశ్చాదస్తమితో గురుః౨౬-౮—29 శు దశ శు ఆశ్లే ౧ గురుః౪౬-౨౩—ఆగ 13 దశ శ ఆశ్లే ౨ గురుః ౫౬-౩౩—16 బ త్రయో మం ప్రాగుదితో గురుః ౩౯-౭.

శుక్రచారః—జూలై 21 ప ౨ గు పున ౨ శుక్రః ౩౧-౨౦—24 ప పంచ ఆ పున ౩ శుక్రః౧౪-౨౦—26 ప సప్త మం పున ౪ కర్కాటకే శత్రుస్థశ్శుక్రః౫౮-౯—29 ప దశ శు పుష్య ౧ శుక్రః౩౭-౫౯—ఆగ 1 ప త్రయో సో పుష్య ౨ శుక్రః౨౨-౩౬—4 బ ప్రతి ప పుష్య ౩ శుక్రః ౫-౬—6 బ తృతీ శ ప్రాగస్తమితశ్శుక్రః౫ ౧౯ పుష్య ౪ శుక్రః౪౮-౩౦—9 బ షష్ఠీ మం ఆశ్లే ౧ శుక్రః౨౭-౪౩—12 బ నవ గు ఆశ్లే ౨ శుక్రః౧౧-౫౪—14 బ ఏకా ఆ ఆశ్లే ౩ శుక్రః౫౩ ౪౮—17 బ అమా బు ఆశ్లే ౪ శుక్రః౩౫-౩౨

శనిచారః—విశాఖా ౧. శనిః.

రాహుకేతూ—మూల ౧ రాహుః మృగ ౩ కేతుః.

అధికభాద్రపదమాసః

కుజచారః—ఆగ 21 శు చతుర్థి ఆ మఘా ౨ కుజః ౫౭-౪—27 శు నవ శ మఘా ౩ కుజః౧౩-౧౭—సెప్టెం 1 శు చతుర్దశీ గు మఘా ౪ కుజః౨౮-౪౦—6 బ చతుర్థీ మం పూఫ ౧ కుజః౪౧ ౫౬—11 బ దశ ఆ పూఫ ౨ కుజః.

బుధచారః—ఆగ 18 శు ప్రతి గు పూఫ ౧ బుధః ౫-౩౭—19 శు ద్వితీ శు పూఫ ౨ బుధః౫౯-౨౬—20 శు తృతీ శ పశ్చాదుదితో బుధః౨౨-౩౪—21 శు చతుర్థి ఆ పూఫ ౩ బుధః ౫౪-౩౨—23 శు షష్ఠీ మం పూఫ ౪ బుధః౫౧ ౫౧—25 శు అష్టమీ గు ఉఫ ౧ బుధః౫౫-౧౬—28 ప దశ ఆ ఉఫ ౨ కన్యాయాముచ్చేబుధః౧.౩౧—30 ప ద్వాద భుం ఉఫ ౩ బుధః ౧౦.౪౧—సెప్టెం 1 శు చతుర్ద గు ఉఫ ౪ బుధః౨౪-౩౫—3 బ ప్రతి శ హస్త ౧ బుధః౪౩-౮—6 బ చతుర్థీ మం హస్త ౨ బుధః ౮-౪—8 బ సప్త గు హస్త ౩ బుధః౩౮-౩౨—11 బ దశ ఆ హస్త ౪ బుధః౧౫-౩౪—14 బ త్రయో బు చిత్రా ౧ బుధః ౪-౪౩.

గురుచారః—ఆగ 29 శు ఏకా సో ఆశ్లే ౩ గురుః ౧౬.౨౯—సెప్టెం 14 బ త్రయో బు ఆశ్లే ౪ గురుః౧౨-౫౮

శుక్రచారః—ఆగ 20 ష తృతీ శ మఘా ౧ సింహే శ్రుతుస్థశుక్రః౧౮-౧౮—22 ష పంచ సో మఘా ౨ శుక్రః౫౭-౫౩—25 ష అష్ట గు మఘా ౩ శుక్రః౪౦-౨౧—28 ష దశ ఆ మఘా ౪ శుక్రః౨౧-౪౮—31 ష త్రయో బు పూఫ ౧ శుక్రః౩-౫—సెప్టెం 2 ష పూర్ణి ష పూఫ ౨ శుక్రః౪౪-౨౦—5 బ తృతీ సో పూఫ ౩ శుక్రః౨౫ ౨౭—8 బ సప్త ష పూఫ ౪ శుక్రః౬-౩౧—10 బ నవ శ ఉఫ ౧ శుక్రః౪౮-౨౪—13 బ ద్వాద మం ఉఫ ౨ కన్యాయాం నీచే శుక్రః౨౭ ౨౦—16 బ అమా ష ఉఫ ౩ శుక్రః౯-౮.

శనిచారః—సెప్టెం 8 బ సప్త గు విశా ౨ బుజుశ్శనిః ౩౯-౧౪.

రాహుకేతూ—ఆగ 19 ష ద్వితీ ష జ్యే ౪ వృశ్చికే రాహుః మృగ ౨ వృషభేకేతుః౧౯-౩౭.

నిజ భాద్రపదమాసః

కుజచారః—సెప్టెం 17 ష ప్రతి శ పూఫ ౩ కుజః ౯-౪౦—22 ష షష్ఠీ గు పూఫ ౪ కుజః ౨౩-౩౮—27 ష ఏకా మం ఉఫ ౧ కుజః౩౮-౧౧—అక్టో 2 బ ప్రతి ఆ ఉఫ ౨ కన్యాయాం శత్రుస్థఃకుజః౫౦-౩౧—6 బ పంచ గు ప్రాగుదితః కుజః౪౫-౧౨—8 బ సప్త శ ఉఫ ౩ కుజః౩-౨౯—13 బ త్రయో గు ఉఫ ౪ కుజః౧౬-౩.

బుధచారః—సెప్టెం 17 ష ప్రతి శ చిత్రా ౨ బుధః ౭-౪౬—20 ష చతుర్థీ మం చిత్రా ౩ తులాయాం మిత్రస్థోబుధః ౩౦-౪౨—25 ష నవ ఆ చిత్రా ౪ బుధః౯-౪౧—అక్టో 1 పూర్ణి శ బుధవక్రారంభః ౩౩-౨౬ రాశ్యాదిబుధః ౬-౫-౨౪-౪౫—7 బ షష్ఠీ ష చిత్రా ౩ వక్రీబుధః౧౭-౩౩—10 బ దశ సో చిత్రా ౨ కన్యాయాం వక్రీబుధః౫౨ ౩౮—13 బ త్రయో గు చిత్రా ౧ వక్రీబుధః౪౨-౩౦.

గురుచారః—అక్టో 1 పూ. శ. మఘా ౧ సింహే మిత్రస్థోగురుః౧౯-౨౯.

శుక్రచారః—సెప్టెం 18 ష ద్వితీ అ ఉఫ ౪ శుక్రః ౪౯-౫౧—21 ష పంచ బు హస్త ౧ శుక్రః౩౦-౩౦—24 ష అష్ట శ హస్త ౨ శుక్రః ౧౧-౭—26 ష దశ సో హస్త ౩ శుక్రః ౫౧-౪౫—29 ష త్రయో గు హస్త ౪ శుక్రః౩౩-౭—అక్టో 2 బ ప్రతి ఆ చిత్రా ౧ శుక్రః౧౨-౫౨—4 బ తృతీ మం చిత్రా ౨ శుక్రః౫౩-౨౨—5 బ చతుర్థి బు పశ్చాదుదితశ్శుక్రః౯ ౧౬—7 బ షష్ఠీ ష చిత్రా ౩ తులాయాం స్వక్షేత్రేశుక్రః౩౨-౫౩—10 బ దశ సో చిత్రా ౪ శుక్రః౧౪-౧౬—12 బ ద్వాద బు స్వాతి ౧ శుక్రః౫౪ ౫౫—15 బ అమా శ స్వాతి ౨ శుక్రః౩౫-౩.

శనిచారః—అక్టో 14 బ చతుర్దశీ శు విశా ౩శనిః ౫ ౫.

రాహుకేతూ—జ్యే ౪ రాహుః మృగ ౨ కేతుః.

ఆశ్వయుజ మాసః

కుజచారః—అక్టో 18 శు తృతీ మం హస్త ౧ కుజః ౨౭-౧౨—23 ష సప్త ఆ హస్త ౨ కుజః౪౦-౪—28 శు ద్వాద ం హస్త ౩ కుజః౫౧-౨౯—నవం 3 బ చతుర్థి గు హస్త౪ కుజః ౨-౪౧—8 బ నవ మం చిత్రా ౧ కుజః౧౩-౧౬—13 బ చతుర్దశీ ఆ. చిత్రా ౨ కుజః౨౩-౨౦.

బుధచారః—అక్టో 16 ష ప్రతి ఆ హస్త ౪ వక్రీబుధః ౩౭-౩౩—20 ష చతుర్థి గు ప్రాగుదితోబుధః౧ ౫౭—21 ష పంచ ష హస్త ౩ వక్రీబుధః౫౭-౨—22 ష షష్ఠీ శ బుధవక్రత్యాగః ౪౮-౭ రాశ్యాదిబుధః౫ ౧౯-౫౬-౧౫—23 ష సప్త ఆ హస్త ౪ బుజుర్బుధః౨౬-౩౮—29 ష త్రయో శ చిత్రా ౧బుధః ౧౦-౧౪—నవం 1 బ ప్రతి మం చిత్రా ౨ బుధః౯-౧౮—3 బ చతుర్థి గు చిత్రా ౩ తులాయాంబుధః ౪౦-౫—5 బ షష్ఠీ శ చిత్రా ౪ బుధః౫౯-౭—8 బ నవ మం స్వాతి ౧ బుధః ౧౧-౧౩—10 బ ఏకా గు స్వాతీ ౨ బుధః౧౯-౫౦ ప్రాగస్తమితోబుధః ౧౩-౪౩—12 బ త్రయో శ స్వాతి ౩ బుధః ౨౬-౨౫—14 బ అమా సో స్వాతి ౪ బుధః౩౧-౫౮.

గురుచారః—అక్టో 20 ష చతుర్థి గు మఘా ౨ గురుః ౫౦-౪౩.

శుక్రచారః—అక్టో 18 ష తృతీ మం స్వాతి ౩ శుక్రః ౧౫-౧౨—20 ష చతుర్థి గు స్వాతి ౪ శుక్రః ౫౫-౪౫—23 ష సప్త ఆ విశా ౧ శుక్రః౩౬-౪—26 ష దశ బు విశా ౨ శుక్రః ౧౬-౨౬—28 ష ద్వాద ష విశా ౩ శుక్రః౫౬-౪౮—31 పూర్ణి సో విశా ౪ వృశ్చికే సమస్థశ్శుక్రః౩౬-౩౩—నవం 3 బ చతుర్థీ గు అనూ ౧ శుక్రః ౧౬-౪౨—5 బ షష్ఠీ శ అనూ ౨ శుక్రః ౫౮-౫౫—8 బ నవ మం అనూ ౩ శుక్రః౩౭-౧౮—11 బ ద్వాద ష అనూ ౪ శుక్రః౧౯-౧౧—13 బ చతుర్దశీ ఆ జ్యేష్ఠా ౧ శుక్రః౫౯-౧.

శనిచారః:—అక్టో 30 శు చతుర్దశీ ఆ పశ్చాదస్తమితశ్శనిః౫౯-౪౦—నవం 12 బ త్రయో శ విశా ౪ వృశ్చికే శత్రుస్థశ్శనిః౧-౩౨.

రాహుకేతూ:—అక్టో 21 శు పంచ శు జ్యేష్ఠా ౩ రాహుః మృగ ౧ కేతుః౧౩-౨౬.

కార్తిక మాసః

కుజచారః:—నవం 18 శు చతుర్థీ శు చిత్రా ౩ తులాయాం సమస్థఃకుజః ౩౩-౧౬—23 శు అష్ట బు చిత్రా ౪ కుజః౪౨-౧౬—28 శు చతుర్దశీ సో స్వాతీ ౧ కుజః౫౧-౧౧—డిశెం 3 బ చతుర్థి శ స్వా ౨ కుజః ౫౯-౩౫—9 బ ఏకాద శు స్వాతీ ౩ కుజః౮-౨౭—14 బ అమా బు స్వాతీ ౪కుజః౧౮-౨౩.

బుధచారః:—నవం 16 ష ద్వితీ బు విశా ౧ బుధః ౩౮-౩—18 శు చతుర్థీ ష విశా ౨ బుధః౪౨-౫—20 శు పంచ ఆ విశా ౩ బుధః౪౮-౧౮—22 ష సప్త మం విశా ౪ వృశ్చికే సమస్థోబుధః౫౨-౩౭—24 శు నవ గు అనూ ౧ బుధః౫౭-౪౧—27 శు ద్వాద ఆ అనూ ౨ బుధః౫-౦—29 శు పూర్ణి మం అనూ ౩ బుధః౧౧-౮—డిశెం 1 బ ద్వితీ గు అనూ ౪ బుధః౧౭-౩౮—3 బ చతుర్థి శ జ్యేష్ఠా ౧ బుధః౨౫-౪౭—5 బ సప్త సో జ్యేష్ఠా ౨ బుధః౩౩-౬—7 బ నవ బు జ్యేష్ఠా ౩ బుధః౪౦-౪౮—9 బ ఏకా శు జ్యేష్ఠా ౪ బుధః౪౮-౪౨—11 బ త్రయో ఆ మూల ౧ ధనుషిసమస్థోబుధః ౫౪-౫౧—14 బ అమా బు మూల ౨ బుధః ౧-౪౫.

గురుచారః—నవం 15 శు ప్రతి మం మఘా ౩ గురుః ౫౭-౩౩.

శుక్రచారః—నవం 16 శు ద్వితీ బు జ్యేష్ఠా ౨ శుక్రః ౩౯-౨౨—19 శు పంచ శ జ్యేష్ఠా ౩ శుక్రః౧౯-౫౨—22 శు

సప్త మం జ్యేష్ఠా ౪ శుక్రః౦-౬—24 స నవ స మూల ౧ ధనుషి సమస్థస్శుక్రః౪౦-౨౯—27 స ద్వాద ఆ మూల ౨ శుక్రః ౨౧-౧౩—30 బ ప్రతి బు మూల ౩ శుక్రః౧-౩౬—డిశం 2 బ తృతీ శు మూల ౪ శుక్రః౪౨-౦—5 బ సప్త సో పూషా ౧ శుక్రః ౨౨-౫౦—8 బ దశ స పూషా ౨ శుక్రః౩-౩౨—10 బ ద్వాద శ పూషా ౩ శుక్రః౪౪-౧౫—13 బ చతుర్దశీ మం పూషా ౪ శుక్రః ౨౫-౧.

శనిచారః—డిశం 8 బ చతుర్థి శ ప్రాగుదితశ్శనిః ౪౩-౭—10 బ ద్వాద శ అనూ ౧ శనిః౧౮-౩౨.

రాహుకేతూః—జ్యేష్ఠా ౩ రాహుః మృగ ౧ కేతుః.

మార్గశిర మాసః

కుజచారః—డిశం 19 శు పంచ సో విశా ౧ కుజః ౨౨-౭-—24 శు దశ శ విశా ౨ కుజః౨౭-౫౯—29 శు పూర్ణి స విశా ౩ కుజః౩౫-౩౨—1956 జనవరి 3 బ షష్ఠీ మం విశా ౪ వృశ్చికే స్వక్షేత్రేకుజః౪౦-౧౯—జన 8 శు ఏకా ఆ అనూ ౧ కుజః౪౬-౧౦—13 బ అమా శు అనూ ౨ కుజః౫౧-౩౪.

బుధచారః—డిశం 16 శు ద్వితీ శు మూల ౩ బుధః౭ ౨౦—18 శు చతుర్థి ఆ మూల ౪ బుధః౧౪-౧౬—20 శు షష్ఠీ మం పూషా ౧ బుధః౨౦-౫౨—22 శు అష్ట గు పూషా ౨ బుధః ౨౬-౪౬—24 శు దశ శ పూషా ౩ బుధః౩౨-౩౫—26 శు ద్వాద సో పూషా ౪ బుధః౩౭-౩౫—28 శు చతుర్దశీ బు ఉషా ౧ బుధః ౪౫-౪—29 శు పూర్ణి గు పశ్చాదుదితో బుధః౨౬-౪౩—30 బ ద్వితీ శు ఉషా ౨ మకరే సమస్థో బుధః౫౨-౪౬—1956 జన 2 బ పంచ సో ఉషా ౩ బుధః౨-౧౯—4 బ సప్త బు ఉషా ౪ బుధః ౧౫-౫౪—6 బ నవ శు శ్రవ ౧ బుధః౩౫-౩౭—9 బ ద్వాద సో శ్రవ ౨ బుధః౮-౨—12 బ అమా గు శ్రవ ౩ బుధః౪-౨౪.

గురుచారః—డిశం 18 శు చతుర్థి ఆ గురు వక్రారంభః ౨-౧౬ రాశ్యాదిగురుః౪-౭-౧౬-౫౦.

శుక్రచారః—డిశం 16 శు ద్వితీ శ ఉషా ౧ శుక్రః ౫-౫౧—18 శు చతుర్థి ఆ ఉషా ౨ మకరే మిత్రస్థశ్శుక్రః ౪౬ ౪౯—21 శు సప్త బు ఉషా ౩ శుక్రః౨౮-౫౧—23 శు దశ శ ఉషా ౪ శుక్రః౯-౧—26 శు ద్వాద సో శ్రవ ౧ శుక్రః ౫౦-౨౧—29 శు పూర్ణి గు శ్రవ ౨ శుక్రః౩౧-౫౧—1956 జన 1 బ చతుర్థి ఆ శ్రవ ౩ శుక్రః౧౩-౨౯—3 బ షష్ఠీ మం శ్రవ ౪ శుక్రః౫౫-౩౬—6 బ నవ శు ధని ౧ శుక్రః౩౮-౩౭—9 బ ద్వాద సో ధని ౨ శుక్రః౧౯-౪౬—12 బ అమా గు ధని ౩ కుంభే మిత్రస్థశ్శుక్రః౨-౧౦.

శనిచారః—జన 11 బ చతుర్దశీ బు అనూ ౨ శనిః ౪౪ ౫౪.

రాహుకేతూః—డిశం 23 శు నవ శు జ్యేష్ఠా ౨ రాహుః రోహి ౪ కేతుః౬-౧౯.

పౌష మాసః

కుజచారః—జన 18 శు పంచ బు అనూ ౩ కుజః ౫౬-౪౩—24 శు ఏకా మం అనూ ౪ కుజః౧-౪౮—29 బ ద్వితీ ఆ జ్యేష్ఠా ౧ కుజః౬-౪౪—ఫిబ్ర 3 బ సప్త సో జ్యేష్ఠా ౨ కుజః ౧౧-౪౩—బ ద్వాద బు జ్యేష్ఠా ౩ కుజః౧౬-౧౫.

బుధచారః—జన 17 శు చతుర్థి మం శ్రవ ౪ బుధః ౧౧-౧౯—18 శు పంచ బు బుధ వక్రారంభః౩౭-౧౯ రాశ్యాది బుధః౯-౨౦-౧౨-౧౩—20 శు సప్త శు శ్రవ ౩ వక్రబుధః ౫-౩—21 శు అష్ట శ పశ్చాదస్తమితో బుధః౩౨-౫౫—24 .. ఏకా మం శ్రవ ౨ వక్రీబుధః౪౫-౫౬—27 శు పూర్ణి శు శ్రవణ ౧ వక్రీ బుధః౩౪-౮—30 బ తృతీ సో ఉషా ౪ వక్రీబుధః౧౬-౨౬—ఫిబ్ర 2 బ షష్ఠీ గు ప్రాగుదితో బుధః౮-౪౭; ఉషా ౩ వక్రీబుధః ౩౬-౩౬—8 బ ద్వాద బు బుధ వక్రత్యాగః౨౮-౪౭ రాశ్యాదిబుధః ౯-౪-౨౧-౧౦.

గురుచారః—జన 19 శు షష్ఠీ గు మఘా ౨ గురువక్రీ ౫౬-౨౦.

శుక్రచారః—జన 14 శు ప్రతి శ ధని ౪ శుక్రః ౪౪-౫౭—17 శు చతుర్థి మం శత ౧ శుక్రః౨౭-౧—20 శు సప్త శు శత ౨ శుక్రః౧౧-౧౭—22 శు నవ ఆ శత ౩ శుక్రః ౫౪-౫౨—25 శు ద్వాద బు శత ౪ శుక్రః౩౭-౪౭—28 బ ప్రతి శ. పూభా ౧ శుక్రః౨౩-౯—31 బ చతుర్థి మం పూభా ౨ శుక్రః ౮-౫౪—ఫిబ్ర 2 బ షష్ఠీ గు పూభా ౩ శుక్రః౫౨-౫౮—5 బ నవ ఆ పూభా ౪ మీనే ఉచ్చశుక్రః౩౭-౪౦—8 బ ద్వాద బు ఉభా ౧ శుక్రః౨౪ ౫౧—11 బ అమా శ ఉభా ౨ శుక్రః ౧౧-౩౩.

శనిచారః—అనూ ౨ శనిః.

రాహుకేతూ—జ్యేష్ఠా ౨ రాహుః, రోహి ౪ కేతుః.

మాఘ మాసః

కుజచారః—ఫిబ్ర 13 శు ద్వితీ సో జ్యేష్ఠా ౪ కుజః ౨౧-౧...18 శు సప్త శ మూల ౧ ధనుషిమిత్రస్థఃకుజః౨౫-౩౦—23 శు ద్వాద గు మూల ౨ కుజః౩౦-౧౮—28 బ తృతీ మం మూల ౩ కుజః౩౮ ౨—మార్చి 4 బ అష్ట ఆ మూల ౪ కుజః ౪౧-౪౨—9 బ ద్వాద శు పూషా ౧ కుజః౪౬ ౧౮.

బుధచారః—ఫిబ్ర 15 శు చతుర్థి బు ఉషా ౪ బుధః ౪-౯—19 శు అష్ట ఆ శ్రవ ౧ బుధః౧౯-౩౦—22 శు ఏకా బు శ్రవ ౨ బుధః౪౨-౨—25 శు చతుర్దశీ శ శ్రవ ౩ బుధః౪౦-౫౦—28 బ తృతీ మం శ్రవ ౪ బుధః౨౬-౮—మార్చి 2 బ షష్ఠీ శు ధని ౧ బుధః౧-౭—4 బ అష్ట ఆ ధని ౨ బుధః౨౭-౩౧—6 బ నవ మం ధని ౩ కుంభే సమస్థో బుధః౫౦-౨౪—9 బ ద్వాద శు ధని ౪ బుధః౮-౨౯—11 బ చతుర్ద ఆ శత ౧ బుధః౨౦-౦.

గురుచారః—ఫిబ్ర 15 శు చతుర్థి బు మఘా ౧ వక్రీ గురుః ౪౬-౪౬.

శుక్రచారః—ఫిబ్ర 13 శు ద్వితీ సో ఉ.భా ౩ శుక్రః ౫౯-౦—16 శు పంచ గు ఉభా ౪ శుక్రః౪౮-౪—19 శు అష్ట ఆ రేవ ౧ శుక్రః౩౫-౪౫—22 శు ఏకా బు రేవ ౨ శుక్రః ౨౫-౧౮—25 శు చతుర్ద శ రేవ ౩ శుక్రః౧౫-౪౩—28 బ తృతీ మం. రేవ ౪ శుక్రః౬-౪౫—మార్చి 1 బ పంచ గు అశ్వి ౧ మేషే సమస్థశ్శుక్రః౫౯-౦—4 బ అష్ట ఆ అశ్వి ౨ శుక్రః౫౨-౧౮—7 బ దశ బు అశ్వి ౩ శుక్రః౪౬-౪౨—10 బ త్రయో శ అశ్వి ౪ శుక్రః౪౧-౫౫.

శనిచారః—మార్చి 12 బ అమా సో శనివక్రారంభః ౧౦-౦ రాశ్యాదిగ్రహః౮-౯-౩౪-౧౬.

రాహుకేతూ—ఫిబ్ర 24 శు త్రయో శు జ్యేష్ఠా ౧ రాహుః రోహి ౩ కేతుః౧-౪౦.

ఫాల్గున మాసః

కుజచారః—మార్చి 14 ఆ ద్వితీ బు పూషా ౨ కుజః ౫౧-౮౩—19 శు సప్త సో పూషా ౩ కుజః౫౯ ౧౬—25 ప చతుర ఆ పూషా ౪ కుజః౫-౯—30 బ చతుర్థీ శు ఉషా ౧ కుజః౧౩-౬—ఏప్రి 4 బ నవ బు ఉషా ౨ మకరే ఉచ్ఛస్థఃకుజః ౨౨-౪౯—9 బ త్రయో సో ఉషా ౩ కుజః౩౩-౯.

బుధచారః—మార్చి 13 ప్రతి మం శత ౨ బుధః ౨౯-౧—15 శు తృతీ గు శత ౩ బుధః౩౪ ౨౪—17 శు పంచ శ శత ౪ బుధః౩౬-౨౭—19 శు సప్త సో పూభా ౧ బుధః ౩౫-౩౨—21 శు నవ బు పూభా ౨ బుధః. ౩౧-౫౧ ప్రాగస్తమితో బుధః ౫౯-౨౩—23 శు ద్వాద శు పూభా ౩ బుధః౨౫-౩౭—25 శు చతుర్ద ఆ పూభా ౪ మీనే నీచేబుధః౧౬-౪౨—27 బ ప్రతి మం ఉభా ౧ బుధః౫-౨౩—28 బ ద్వితీ బు ఉభా ౨ బుధః ౫౧-౪౧—30 బ చతుర్థీ శు ఉభా ౩ బుధః౩౫ ౫౪—ఏప్రి 1 బ షష్ఠీ ఆ ఉభా ౪ బుధః౧౯-౧౧—2 బ సప్త సో రేవ ౧ బుధః ౫౯-౪౨—4 బ నవ బు రేవ ౨ బుధః౩౭-౩౭—6 బ దశ శు రేవ ౩ బుధః౧౫-౧౦—7 బ ఏకా శ రేవ ౪ బుధః౫౧-౩౨—9 బ త్రయో సో అశ్వి ౧ మేషే సమస్థోబుధః౨౭-౩౭—11 బ అమా బు అశ్వి ౨ బుధః౨౯—12 దుర్ముఖ సం॥ చైత్ర శు ప్రతి గు అశ్వి ౩ బుధః౩౯-౫౪.

గురుచారః—మార్చి 14 శు ద్వితీ బు ఆర్ద్రే ౪ కర్కాటే వక్రీగురుః౨౦-౧౬.

శుక్రచారః—మార్చి 13 ప్రతి మం భర ౧ శుక్రః ౩౯-౯—16 శు చతుర్థి శు భర ౨ శుక్రః౩౭-౩౨—19 శు సప్త సో భర ౩ శుక్రః౩౯-౫—22 శు ఏకా గు భర ౪ శుక్రః౪౦-౧—25 శు చతుర్దశి ఆ కృత్తి ౧ శుక్రః ౪౪-౨౦—28 బ ద్వితీ బు కృత్తి ౨ వృషభే స్వక్షేత్రే శుక్రః౫౦-౨౪—31 బ పంచ శ కృత్తి ౩ శుక్రః ౫౯-౪౩—ఏప్రి 4 బ నవ బు కృత్తి ౪ శుక్రః ౧౧-౩౫—7 బ ఏకా శ రోహి ౧ శుక్రః ౨౭-౧౩—10 బ చతుర్ద మం రోహి ౨ శుక్రః ౪౭-౧౮.

శనిచారః—అనూ ౨ శనిః (వక్రీ).

రాహుకేతూ—జ్యే ౧ రాహుః రోహి ౩ కేతుః.

యురేనస్, నెప్ట్యూన్, ప్లూటో, గ్రహములు

యురేనస్ (వరుణ) చారము—సంవత్సరాదికి (మార్చి 25) పునర్వసు ౪ లో—మార్చి 30 చైత్ర శు సప్త బు వక్రత్యాగము—జూన్ 26 ఆషాఢ శు సప్త ఆ పుష్య ౧ వరుణః ౧౦-౦—అగ 20 అధిక భాద్ర శు తృతీ ఆ పుష్య ౨ వరుణః ౪౯-౦—అక్టో 5 నిజ భాద్ర బ చతుర్థీ బు వక్రారంభము—1956 జనవరి 31 పౌష బ చతుర్థి మం పుష్య ౧ వక్రీ౭-౦—ఏప్రి 3 ఫాల్గున బ ౯ మం వక్రత్యాగము.

నెప్ట్యూన్ (ఇంద్ర)చారము—మార్చి 25 సంవత్సరాదికి వక్రించి చిత్తా ౪ లో—ఏప్రి 26 వైశాఖ శు పంచ మం చిత్తా ౩ వక్రీ ఇంద్రః—జూలై 5 ఆషాఢ శు పూర్ణి మం వక్రత్యాగము—సెప్టెం 20 నిజ భాద్ర శు చతుర్థీ మం చిత్తా ౪ ఋజుగతిరింద్రః—డిశం 20 మార్గ శు షష్ఠీ మం స్వాతి ౧ ఇంద్రః—1956 ఫిబ్రవరి 8 పౌష బ ద్వాద బు వక్రారంభము—మార్చి 14 ఫాల్గున శు ద్వితీ బు చిత్తా ౪ వక్రీ ఇంద్రగ్రహః.

ప్లూటో (యమ) గ్రహచారము — మార్చి 25 సంవత్సరాదికి వక్రించి మఘా ౧ చరణంలో ఉండెను— మే 2 వైశాఖ శు ఏకా సో వక్రత్యాగము—ఆగ 14 శ్రావణ బ ఏకా ఆ మఘ ౨ యే యమగ్రహః—డిశం 3 కార్తిక బ చతుర్థీ శ వక్రారంభము—1956 మార్చి 28 ఫాల్గున బ ద్వితీ బు మఘా ౧ వక్రీ యమగ్రహః.

ముఖ్యములైన వ్రతములు - పండుగలు

చైత్రమాసము:—1955 మార్చి 25 శు ప్రతి శు సంవత్సరాది. వసంత నవరాత్ర ప్రా॥ 26 శు తృతీ శ ఉత్తమమన్వాది. 28 శు పంచ సో నాగపూజ, శ్వేతవారాహకల్పము. ఏప్రిల్ 1 శు నవ శు మతత్రయ శ్రీరామనవమి. 4 శు ద్వా సో అనంగపూజ. (సౌరంలో 6 శు చతుర్ద బు రౌచ్యమన్వాది) 7 శు పూర్ణి గు రౌచ్యమన్వాది, మహాచైత్రి. అలభ్యయోగ పు॥ కా॥ 12 బ పంచ మం మత్స్యజయన్తి. 14 బ సప్త గు మేషసంక్రమణ పు॥ కా॥ 20 బ త్రయో బు వరాహజయన్తి. 21 బ చతుర్దశి గు వృషభాయన ప్ర॥ హారిపద పు॥ కా॥ 22 బ అమా శు కూర్మకల్పము.

వైశాఖమాసము:—ఏప్రిల్ 24 శు ౨ ఆ త్రేతాయుగాది. బలరామజయంతి (సౌరంలో ఏప్రి 25 శు 3 సో త్రేతాయుగాది బలరామజయంతి) 25 శు తృతీయ సో అక్షయతృతీయ సింహాచలమున చందనోత్సవము. మహాతృతీయాఖ్యాలభ్యయోగ పు॥ కా॥ నాగచతుర్థి. 26 శు పంచ మం శంకరజయంతి. (సౌరంలో 27 శంకరజయంతి) 28 శు సప్త గు విద్యారణ్యజయన్తి. 30 శు నవ శ శ్రీ వైష్ణవ శ్రీరామజయన్తి. మే 2 శు ఏకా సో అన్నవరక్షేత్రమున సత్యనారాయణస్వామి కళ్యాణోత్సవము. 4 శు త్రయో బు కర్తరీప్రవేశము. 5 శు చతుర్ద గు స్మార్తమూలక శ్రీ నృసింహజయంతి. 6 శు పూర్ణిమ మహావైశాఖి 9 బ ద్వితీ సో పార్థివకల్పము. 11 బ చతుర్థీ బు పెద్దకర్తరి. 15 బు అష్ట ఆ వృషభసంక్రమణ పు॥ కా॥

జ్యేష్ఠమాసము:—మే 22 శు ప్రతి ఆ మధునాయన ప్ర॥ మడనీతి పు॥ కా॥ 23 శు ద్వితీసో సోపపదం. 24 శు తృతీ మం రంభావ్రతం. 26 శు పంచ గు వింధ్యవాసినీదేవీపూజ. 31 శు దశ మం దశపాపహరదశమి. జూన్ 3 శు త్రయో శు విద్యారణ్యస్వామి ఆరాధనము. 4 శు చతుర్ద శ శ్రీ వైష్ణవ శ్రీ నృసింహజయన్తి 5 శు పూర్ణి ఆ భౌత్యమన్వాది సావిత్రీవ్రతం (౧౩ ౪౪) ఘటికోర్ధ్వం (సౌరంలో ద్వాదశఘటికోర్ధ్వం) మహాజ్యేష్ఠి అను అలభ్యయోగ పు॥ కా॥ 7 బ ద్వితీ మం వృషభపూజ, హలప్రవహణము. 15 బ దశ బు మిథున సంక్రమణ పు॥ కా॥ 17 బ ద్వాదశ కూర్మజయన్తి. 19 బ ౧౪ ఆ వటసావిత్రీవ్రతం. 20 బ అమా సో సూర్యగ్రహణము

ఆషాఢమాసము:—జూన్ 21 శు ప్రతి మం జగన్నాథస్వామి రథోత్సవము. 22 శు ౩ బు కర్కాటకాయనం దక్షిణాయన పు॥ కా॥ 24 శు పంచ శు స్కందపంచమి. 25 శు షష్ఠి శ కుమారషష్ఠి. 27 శు అష్ట సో నవోపనీత సామగోపాకర్మ 29 శు దశ బు చాక్షుష మన్వాది. 30 శు ఏకా గు శయనఏకాదశి. జూలై 4 శు చతుర్ద సో నవోపనీత వాజసనేయ్యుపాకర్మ 5 శు పూర్ణి మం నవోపనీత తైత్తిరీయోపాకర్మ, వ్యాసపూజ. 7 బ ద్వితీ గు నవోపనీత బహ్వృచోపాకర్మ. 12 బ సప్త మం ధర్మసావర్ణిమన్వాది. 16 బ ఏకా శ కర్కాటకసంక్రమణ పు॥ కా॥

శ్రావణమాసము:—జూలై 22 శు తృతీ శు నాగచతుర్థి (సౌరంలో 23 శు చతుర్థీ శ నాగచతుర్థి). 23 శు చతుర్థీ శ సింహాయనం. హారిపద పు॥ కా॥ 26 శు సప్త మం మంగళగౌరీవ్రత ప్రా॥

29 వ దశ ప వరలక్ష్మీవ్రతం. ఆ. 3 వ పూర్ణి [illegible] హయగ్రీవో త్పత్తి, దేవీపవిత్రార్పణం. 7 బ చతుర్థి ఆ సంకష్టహర చతుర్థి 10 బ సప్త బు సార్ధరాత్ర్వ శ్రీకృష్ణజన్మాష్టమి 17 బ అమా బు సింహసంక్రమణ పు॥ కా॥ [illegible]

అధిక భాద్రపదమాసము:— సెప 13 వ ప్రతి [illegible] శ్రీ [illegible] వ్రతారంభము. 20 వ తృతీ [illegible] 24 సప్త బు కన్యాయన ప్ర॥ షడశీతి పు॥ కా॥ సెప్టెం 9 బ అష్ట [illegible] శ్రీ వైష్ణవ శ్రీకృష్ణజయంతి, [illegible]

నిజభాద్రపదమాసము:— సెప్టెం 17 [illegible] కన్యా సంక్రమణ పు॥ కా॥ 18 వ [illegible] కల్కి [illegible] [illegible] మన్వాది 19 వ తృతీ సో [illegible] వ్రతం, [illegible] 20 వ చతుర్థి మం ఋషిపంచమి. 21 వ పంచ బు [illegible] 23 వ సప్త [illegible] అముక్తాభరణ సప్తమి 24 వ అష్ట [illegible] ప్ర॥ విషువత్పుణ్యకాలము 27 వ ఏకా మం పరివర్తన ఏకాదశి 28వ ద్వాద బు వామనజయంతి, ఇంద్రస్య [illegible] 30 వ చతు [illegible] అనంతవ్రతం. అక్టో 2 బ ప్రతి ఆ మహాలయపక్ష ప్రా॥ 4 బ తృతీ మం బృహత్యుమావ్రతం (అట్లతద్ది) పిల్లతిథి, మహాభరణి 6 బ పంచ గురు వ్యతీపాతమహాలయం. 8 బ సప్త శ సూర్యసావర్ణి మన్వాది. 9 బ అష్ట ఆ దుర్గాదేవ్యుత్థాపనం 12 బ ద్వాద బు యతిమహాలయం. 13 బ త్రయో గు గజచ్ఛాయ, కలియుగాది 14 బ చతు శు శస్త్రహతమహాలయము. 15 బ అమా శ మహాలయామావాస్య.

ఆశ్వయుజమాసము:— అక్టో 16 వ ప్రతి ఆ శారద నవరాత్ర ప్రారంభం, కలశస్థాపనం, దౌహిత్రప్రతిపత్ 17 వ ద్వితీ సో పీఠి ఎ యా, తులాసం॥ పుణ్యకాలం (18 సౌరంలో వ తృతీ మం॥ తులా సం॥ పు॥ కా) 20 వ చతుర్థి గు నాగపూజ 21 వ పంచ శు సరస్వతీపూజ 23 వ సప్త ఆ దేవీ త్రిరాత్రవ్రత ప్రా॥ 24 వ అష్ట సో మహాష్టమి, మహానవమి, సరస్వత్యుద్వాసనం, వృశ్చికాయన ప్ర॥ హరిపద పు॥ కా॥ 25 వ నవ మం స్వారోచిష మన్వాది. 26 వ దశ బు విజయదశమి, శమీపూజ, దుర్గాదేవ్యుద్వాసనము, సోపపదము 30 వ చతుర్దశీ ఆ కౌముదీ ౧౫ మా అత్రి[illegible] 31 వ పూర్ణి సో ఆగ్రయణం. నవం 2 బ తృతీయా బు చంద్రో దయోమావ్రతం. నవం 12 బ త్రయో ఆ అపరరాత్రిమున నరక చతుర్దశీ ప్రయుక్త తైలాభ్యంగము, స్వాత్యభ్యంగము, బహిర్దీప దానము, యమతర్పణము. 13 బ చతు ఆ ప్రేతచతుర్దశి, మాషపత్రి భక్షణము, దీపదానము, శస్త్రహతులకులుల్కా దానము, లక్ష్మీపూజ. 14 బ అమా సో సోమవత్యమా దీపావళ్యమావాస్య, ఉల్కా ప్రదర్శనము, కౌముద్యుత్సవము, కేదారవ్రతము, ఆకాశదీప ప్రారంభము.

కార్తికమాసము:— నవం 15 వ ప్రతి మం బలిచక్రవర్తి పూజ, గోక్రీడనము, అఖండదీపప్రారంభము మంగళమాలిక 16 వ ద్వితీ బు యమద్వితీయ, భగినీహస్తభోజనము, వృశ్చిక సంక్రమణ పుణ్యకా॥ 18 శ చతుర్థీ శు నాగచతుర్థి. 19 వ పంచ శ నాగపంచమి. 23 వ అష్ట బు గోష్టాష్టమి, కార్తవీర్యోత్పత్తి, (సౌరంలో 22 వ అష్ట మం గోష్టాష్టమి, కార్తవీర్యోత్పత్తి) కృత యుగాది, విష్ణుత్రిరాత్రవ్రతం, ధనురయన ప్ర॥ షడశీతి పు॥ కా॥ 26 వ ౧౧ శ బోధనఏకాదశి, దేవోత్థాపనం, భీష్మపంచకవ్రత ప్రా॥ (సౌరంలో 25 వ ౧౧ శు బోధన ౧౧ శి, దేవోత్థాపనం, భీష్మ పంచకవ్రత ప్రా॥) స్వాయంభువమన్వాది. 27 వ ద్వాద ఆ క్షీరాబ్ధిద్వాదశి, చుల్కిద్వాదశి (సౌరంలో 26 ద్వాదశీ శనివార మున క్షీరాబ్ధి ౧౨ శి. చుల్కి ౧౨ శి) 28 వ చతుర్దశీ సో విశ్వే శ్వరప్రతిష్ఠ. 29 వ పూర్ణి మం దక్షసావర్ణిమన్వాది, జ్వాలా తోరణం, కార్తికవ్రతోద్యాపనము, [illegible] [illegible] సనము, చంద్రగ్రహణము [illegible] [illegible] 13 బ చతుర్థి [illegible] (సౌరంలో [illegible]) [illegible] 14 [illegible] [illegible]

మార్గశిరమాసము:— డిసెం 15 [illegible] ధనుస్సంక్రమణ పు॥ కా॥ 17 వ తృతీ శ రంభావ్రతము. 19 వ పంచ సో నాగ పూజ 20 వ షష్ఠి మం సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠి. 21 వ సప బు మిత్ర సప్తమి, [illegible] 22 వ అష్ట [illegible] 23 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 25 [illegible] ౧౧ [illegible] 27 [illegible] 28 [illegible] 30 బ ప్రతి [illegible]

పౌషమాసము:— 1956 జనవరి 14 వ ప్రతి శ మకరసంక్ర మణ పు॥ కా॥ సంక్రాంతిపండుగ. (సౌరంలో 15 వ ద్వితీ ఆ మకరసంక్రాంతి పండుగ అయినది) 21 వ అష్ట శ కుంభాయన ప్ర॥ నాడీపద పు॥ కా॥ 23 వ దశ సో రైవతమన్వాది 27 వ త్రయో [illegible] తూలపరీక్ష.

మాఘమాసము:— ఫిబ్ర 13 వ ద్వితీ సో కుంభ సంక్రమణ పు॥ కా॥ 15 వ చతుర్థి బు సోపపదం, తిలచతుర్థీ, కుందచతుర్థీ, శాంతచతుర్థీ, వరదాచతుర్థీ. 16 వ పంచ గు మదనపంచమి, శ్రీపంచమి 18 వ సప్త శ వైవస్వతమన్వాది, సూర్యజయంతి, రథసప్తమి. 19 వ అష్ట ఆ భీష్మాష్టమి, మీనాయన ప్ర॥ షడశీతి పు॥ కా॥ 22 వ ఏక బు భీష్మఏకాదశి, తిలపద్మవ్రతం 23 వ ద్వాద గు సోపపదం. 24 వ త్రయో శు వరాహకల్పము 25 వ చతు శ మహామాఘి మార్చి 10 బ త్రయో శ మహాశివరాత్రి 12 బ అమా సో అమాసోమవారవ్రతం॥ ద్వాపరయుగాది బ్రహ్మ పూజ.

ఫాల్గునమాసము:— మార్చి 14 వ ద్వితీ బు మీనసంక్రమణ పు॥ కా॥ 15 వ తృతీ గు తిలచతుర్థి. 16 వ చతుర్థి శు పుత్రగణపతి వ్రతం 20 అష్ట మం మేషాయన ప్ర॥ విషువత్పుణ్యకాలము. 24 వ త్రయో శ కాముదహనము. 26 వ పూర్ణి సో బ్రహ్మసావర్ణిమన్వాది, హోళికాపూర్ణిమ (హోళీపండుగ) 27 బ ప్రతి మం వసంతో త్సవము. 29 బ తృతీ గు బ్రహ్మకల్పము.

రాహు, గుళిక కాలములు

సూర్యోదయము 6 ఘంటలకు అయ్యే దినములకు

వారములు	రాహుకాలము		గుళికకాలము	
	మొదలు	వరకు	మొదలు	వరకు
ఆదివారము	4-30	6	3	4-30
సోమవారము	7-30	9	1-30	3
మంగళవారము	3	4-30	12	1-30
బుధవారము	12	1-30	10-30	12
గురువారము	1-30	3	9	10-30
శుక్రవారము	10-30	12	7-30	9
శనివారము	9	10-30	6	7-30

నవగ్రహములు ద్వాదశస్థానము లందు నుండునపు డిచ్చెడి గోచారఫలములు

	రవి	చంద్రుడు	కుజుడు	బుధుడు	గురుడు	శుక్రుడు	శని	రాహువు	కేతువు
౧	స్థానచలనం	సౌజన్యం	ఖేదం	బంధం	గమనం	ఆరోగ్యం	ఆపత్	భయం	భయం
౨	భయం	వ్యయం	వ్యయం	లాభం	ధనలాభం	భాగ్యం	హాని	కలహం	విరోధం
౩	సంపద	లాభము	లాభము	వ్యయము	ఆపద	సౌఖ్యము	సంపద	సుఖం	సుఖం
౪	మానభంగం	రోగము	శత్రుపీడ	శత్రుభయము	నాశనము	సుఖము	కుక్షిరోగము	మానహాని	మానహాని
౫	భయం	కార్యనాశనం	రిపుభయం	దారిద్ర్యం	సంపద	పుత్రలాభం	పీడ	ధనవ్యయం	ధనవ్యయ
౬	శత్రుక్షయం	ధనం	ధనలాభం	భూషణం	క్లేశము	మానహాని	ఐశ్వర్యము	సుఖము	సుఖము
౭	దేహపీడ	లాభము	కలహము	వ్యసనము	ఆరోగ్యము	క్లేశము	రాజదండం	భయము	భయము
౮	వ్యాధి	వ్యయము	భయము	సంతోషము	హాని	భయము	దుఃఖము	మృత్యువు	హాని
౯	భయము	వ్యాకులత	వ్యయము	దుఃఖము	ధనప్రాప్తి	ధనలాభం	వ్యాధి	సంతాపం	కలహము
౧౦	లాభం	లాభం	చలనం	శుభం	హాని	హాని	జాడ్యం	కలహం	కలహ
౧౧	ఆరోగ్యం	సుఖం	లాభం	సుఖం	సంతోషము	సౌఖ్యము	లాభము	లాభము	ధనలాభం
౧౨	వ్యయము	దుఃఖము	వ్యాధి	వ్యయము	పీడ	లాభం	క్లేశం	హాని	హాని

ఆనందాది యోగములు

ఆ	సో	మం	బు	గు	శు	శ	
అ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	శ	ఆనందయోగము ౧౫ దినములలో కార్యసిద్ధి
భ	ఆ	మ	చి	జ్యే	అ	పూ	కాలదండయో. ౨౭ దినములలో కార్యసిద్ధి అపశకునం
కృ	పు	పు	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	ధూమ్రయో. ౧౫ ది. వరకు పని కాదు సొమ్ము నష్టం
రో	పు	ఉ	వి	పూ	ధ	రే	ధాత్రీయో. ౧౫ది. లో కార్యమగును నీళ్లకుండలు కనబడును
మృ	ఆ	హ	అనూ	ఉషా	శ	అ	సౌమ్యయో. ౧౬ ది. లో కార్యమగును. సర్వసౌఖ్యము
ఆ	మ	చి	జ్యే	అ	పూ	భ	ధ్వాంక్షయోగము కార్యహాని దుఃఖప్రాప్తి
పు	పు	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	కృ	ధ్వజయోగము ౨౭ ది. లో కార్యసిద్ధి వేశ్యాగమనము
పు	ఉ	వి	పూ	ధ	రే	రో	శ్రీవత్సయోగము లాభము
ఆ	హ	అనూ	ఉషా	శ	అ	మృ	వజ్రయో. కార్యనాశనం చచ్చినజంతువులు కనిపించును
మ	చి	జ్యే	అ	పూ	భ	ఆర్ద్ర	ముద్గరయోగము కలహము దుష్టశకునము
పు	స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	కృ	పు	ఛత్రయో. ౨౭ ది. లో స్త్రీలాభము కమలదర్శనము
ఉ	వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	మిత్రయో. ౨౭ ది. లో తీర్థదర్శనము సన్మిత్రలాభము
హ	అనూ	ఉషా	శ	అ	మృ	ఆశ్లే	మానసయోగము కార్యలాభము
చి	జ్యే	అ	పూ	భ	ఆ	మ	పద్మయోగము ౧౫ దినములలో ఐశ్వర్యప్రదము
స్వా	మూ	శ్ర	ఉ	కృ	పు	పు	లంబయోగము కార్యవిలంబము అపశకునము
వి	పూ	ధ	రే	రో	పు	ఉ	ఉత్పాతయోగము ద్రవ్యనాశనం అవమానం
అనూ	ఉషా	శ	అ	మృ	ఆ	హ	మృత్యుయోగము హాని సర్పదర్శనము
జ్యే	అ	పూ	భ	ఆర్ద్ర	మ	చి	కాలయోగము అవమానము వృద్ధబ్రాహ్మణదర్శనము
మూ	శ్ర	ఉ	కృ	పు	పు	స్వా	సిద్ధయో. ౧౪ ది. లో. పని యగును సువాసినీ దర్శనము
పూషా	ధ	రే	రో	పు	ఉ	వి	శుభయోగము ౧౪ దినములలో పనియగును
ఉషా	శ	అ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	అమృతయోగము కార్యసిద్ధి వస్త్రలాభము
అ	పూ	భ	ఆర్ద్ర	మ	చి	జ్యే	ముసలయోగము దుఃఖము
శ్ర	ఉ	కృ	పు	పు	స్వా	మూ	గదాయోగము చెరుపు కలుగును
ధ	రే	రో	పు	ఉ	వి	పూ	మాతంగయోగము అశ్వలాభము బ్రాహ్మణదర్శనము
శత	అ	మృ	ఆశ్లే	హ	అనూ	ఉషా	రాక్షసయోగము చెడ్డది మిత్రకలహము
పూ	భ	ఆర్ద్ర	మ	చి	జ్యే	అ	చరయోగము దుర్వాక్యశ్రవణము,
ఉ	కృ	పు	పు	స్వా	మూ	శ్ర	స్థిరయోగము శుభాశుభమిశ్రమము కత్తి కనిపించును
రే	రో	పు	ఉ	వి	పూ	ధ	వర్ధమానయోగము శివాదర్శనము ఉత్తమము

వివాహమునకు ముందు చూడవలసిన పొంతనములు

౧ నాడీకూటము

ఏకనాడీనక్షత్రములు:— జ్యేష్ఠ, మూల, ఉ-ఫ, హస్త, ఆర్ద్ర, పున, శత, పూభా, అశ్విని.

మధ్యనాడీ నక్షత్రములు— పుష్య, మృగ, చిత్ర, అనూ, భరణి, ధనిష్ఠా, పూఫ, ఉ-భా.

అంత్యనాడీ నక్షత్రములు

స్వాతి, కృత్తిక, ఆశ్లే, ఉషా, విశా, రోహి, మఘ, శ్రవ, రేవతి— ఇందు వధూవరుల నక్షత్రములు రెండును ఒకే నాడియందున్నచో అనిష్టము గల్గును. భిన్న నాడీగత నక్షత్రము లైనచో శుభప్రదములు

౨. గణకూటము

దేవగణ నక్షత్రములు:— అనూ, పున, మృగ, శ్రవ, రేవ, స్వాతి, అశ్వి, హస్త, పుష్య.

రాక్షసగణ నక్షత్రములు

మఘ, ఆశ్లే, ధని జ్యేష్ఠ, మూల. శత, కృత్తి, చిత్ర, విశాఖ.

మనుష్యగణ నక్షత్రములు

పూ-ఫ, ఉ-ఫ, పూషా, ఉషా పూభా, ఉభా. రోహి, భర, ఆర్ద్ర

శుభకర్మలయందు మహాదోషములు

దుష్టతిథి వార నక్షత్రయోగ కరణములు (విష్కం, అతిగం, శూల, గండ, వ్యా, వజ, వ్యతి, పరి, వైధృ, దుష్టయోగములు. విష్టి, శకుని, చతు, నాగ, కింస్తు దుష్టకరణములు.) సర్వ క్రాంతి, అయనదినములు, పాపాక్రాంత పాపదృష్టలగ్నములు, అష్టమ కుజుడు, షష్ఠ శుక్రుడు, పాపగ్రహకర్తరి, జన్మలగ్న చంద్రలగ్నములకు అష్టమ లగ్నము, షష్ఠాష్ట ద్వాదశముల చంద్రుడు, సగ్రహచంద్రుడు, వేధ క్రాంతులు. గ్రహణనక్షత్రము. వర్జ్య దుర్ముహూర్తములు, తిథి నక్షత్ర లగ్న సంధులు, మహాపాతలు— ఇవి విడువవలెనవి

3 యోనికూటము

అశ్వినీశతతార లశ్వములు. భరణీరేవతులు గజములు. కృత్తికా పుష్యలు మేకలు. రోహిణీ మృగశిర్షలు సర్పములు. ఆర్ద్రామూలలు శునకములు. పునర్వసు ఆశ్లేషలు మార్జాలములు. మఖ పుబ్బ లెలుకలు. ఉత్తరఉత్తరాభాద్రలు గోవులు. హస్తస్వాతులెనుబోతులు. చిత్తావిశాఖలు పెద్దపులులు, అనూజ్యేష్టలు లేళ్ళు, పూషాశ్రవణములు కోతులు. ధనిష్ఠాపూర్వాభాద్రలు సింహములు. ఉషాభిజిత్తులు ముంగిసలు. ఇట్లు యోచించి విరోధి జంతునక్షత్రములులేని స్త్రీపురుషులకు వివాహము చేయవలయును. విరోధిజంతువులు: కుక్కలులేళ్లు, పాములు ముంగిసలు, సింహగజములు, గుఱ్ఱము లెనుబోతులు గోవ్యాఘ్రములు, పిల్లిఎలుకలు విరోధజంతువులు.

ఇందు వధూవరులనక్షత్రములు రెండును ఒకేగణమందున్నచో అత్యంతానురక్తులై యుందురు. ఒకటి దేవగణములోనిది, రెండవది మనుష్యగణములోనిది అయినయెడల సామాన్యమైన అనురాగము గలవారగుదురు. ఒకటి రాక్షసగణములోనిదై, రెండవది మనుష్యగణములోనిదైనను, దేవగణములోనిదైనను అశుభకరము.

ఉపయుక్త విషయములు

1. రజస్వలవిషయమై దుష్టతిథి వార నక్షత్రములు

శుక్లపక్షమందును, కృష్ణపక్షమందును పాడ్యమి, చవితి, నవమి ద్వాదశి, చతుర్దశులును, అమావాస్య, ఆది, మంగళ, శనివారములును భరణి, కృత్తిక, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, మఖ, పూఫ, పున, జ్యేష్ఠ, పూర్వాషాఢ, పూర్వాభాద్ర ఈ నక్షత్రములును దుష్టములు. వీటియందు ప్రథమ రజస్వలయినచో శాస్త్రోక్తశాంతిజేసి, తిరుగ మంచికాలమందు రజస్వలయగువరకు గర్భాధానము సేయింపజనదు. నక్షత్రము దుష్టమయినచో హోమవిధానముగ శాంతి చేయవలయును. నక్షత్రము మంచిదై, తక్కినవి చెడుగైనచో సామాన్యశాంతి చేయవలయును. మరియు వ్యతీపాత, వైధృతి, పరిఘాపూర్వార్థము, సంక్రాంతి, గ్రహణకాలము, నిద్రాసమయము ఇవియును శుభమయినవి కావు. మరియు ప్రాతఃకాలమున సౌభాగ్యవతి, పూర్వాహ్ణమందు యాత్రలు చేయునది, మధ్యాహ్నమున పుత్రవతియు ధనవతియు, సాయంకాలమున జారిణి, సంధ్యలయందు దుశ్చేష్టురాలును, అర్ధరాత్రియందు విధవయును, ఉషఃకాలమున సౌభాగ్యరహితయు నగును.

2 జననవిషయమై దుష్టతిథి వారనక్షత్రాదులు

అశ్విని ౧ పాదము, మఖ ౧ పాదము, రేవతి ౪ పాదము ఇవి శిశుగండము. భరణి 3 పాదము, కృత్తిక 3 పాదము, పుష్య ౨-3 పాదములు, మఖ 3 పాదము, ఉత్తర ౧ పాదము (కొందరుత్తరాషాఢ యందురు) హస్త 3 పాదము, చిత్త ౧, ౨ పాదములు, పూర్వాషాఢ 3 పాదము, ఇవి పురుషుడైన పితృగండము స్త్రీశిశువైనచో మాతృగండం.

రోహిణి ౧, ౨ పాదములు తల్లికిని, మేనమామకును, 3-౪ పాదములు కేవలం మేనమామకును గండములు. ఆశ్లేష ౨పా॥ ధనహాని. 3పా॥ తల్లిగండము. ౪ పా॥ తండ్రిగండము. ౧ పా॥ దోషముకాదు. మూల ౧ పా॥ తండ్రిగండము. ౨ పా॥ తల్లిగండము. ౪పా॥ దోషము గాదు. 3పా॥ ధనహాని. అందును మూల ౧ పాదములో మొదటిసగము మిక్కిలి దోషమయినది. జ్యేష్ఠయొక్క నక్షత్రాద్యంతమును ౧౦ చే భాగింపవలయును. అందేభాగమైనచో ఆభాగముయొక్క ఫలమును తెలుసుకొనవలయును. ౧భా॥ మాతామహిగండం॥ ౨భా॥ మాతామహగం॥ 3భా॥ మేనమామగం॥ ౪భా॥ తల్లిగం॥ ౫భా॥ శిశుగం॥ ౬భా॥ గోత్రనాశనం॥ ౭భా॥ ఉభయకులనాశనం॥ ౮భా॥ సోదరగం॥ ౯భా॥ శ్వశురగం॥ ౧౦భా॥ సర్వనాశనమును చేయును. ౧౧భా॥ మిక్కిలి దుష్టమయినది. విశాఖపురుషుడైన భార్యానుజగండము. స్త్రీశిశువైనచో భర్తయొక్క సోదరునకు గండము.

మీనమేషములకును, కర్కాటకసింహములకును, వృశ్చిక ధనుస్సులకును సంధి అరగడియ ప్రబల శిశుగండము.

పంచమి షష్ఠులకును, దశమ్యేకాదశులకును, పూర్ణిమా ప్రతిపత్తులకును, అమావాస్యాప్రతిపత్తులకును సంధి ౨గడియలును, బహుళ ౧౪ శిలో మొదటి ౬వ వంతుగాక తక్కిన భాగములును దుష్టములైనవి. వ్యతీపాత, వైధృతి, పరిఘ, వ్యాఘాత, వైధృతాలను మహాపాతలును, సంధ్యాకాలము, అమావాస్య, తల్లితండ్రి సోదరుల పుట్టిన నక్షత్రములైనను గ్రహణకాలమయినను గూడ శాంతి జేయవలయును.

పైన జెప్పబడిన నక్షత్రములందు తిథివారాదులయందు జననమయినచో మహాదోషము గాన హోమములు, జపారాధనము మొదలగు సంపూర్ణశాంతి చేయవలయును. చెప్పబడిన పాదములు గాక తక్కిన పాదములయినను సామాన్యశాంతి చేసికొనుట యుక్తము. నక్షత్రము మంచిదై తక్కిన తిథి మొదలగునవి చెడుగైనను సామాన్యశాంతి చేసికొనవలయును.

మరియు మృగశిర ౧ పా॥ విశాఖ ౪ పా॥ అనూరాధ 3పా॥ ధనిష్ఠ ౨ పా॥ శతతార ౧ పా॥ ఉత్తరాభాద్ర ౪ పా॥ ఇవైనను సామాన్యశాంతి చేసికొనుట యుక్తము.

అధోముఖ నక్షత్రములు

భరణి, కృత్తిక, మఖ, విశాఖ, పూర్వాత్రయం, ఆశ్లేష, మూల—ఇవి వాపీకూప తటాకాదులకు శుభములు.

తిర్యఙ్ముఖ నక్షత్రములు

అశ్వి, పున, హస్త, చిత్త, స్వాతి, అనూ, జ్యేష్ఠ, రేవతులు, స్తంభ ప్రతిష్ఠాదులకు శుభములు.

ఊర్ధ్వముఖ నక్షత్రములు

రోహిణి, ఆర్ద్ర, పుష్య, ఉత్తరాత్రయం, శ్రవణం, ధనిష్ఠ, శతతారలు వృక్షలతా స్థాపనాదులకు శుభములు.

మృతివిషయమై చెడునక్షత్రములు మొదలగునవి

౧-౨-౬-౮ ౧౧-౧౨-౧౩-౧౪ ఈ తిథులు; ఆది మంగళ శుక్ర శనివారములు; కృత్తిక రోహిణి మృగశీర్ష పున మఖ ఉఫ చిత్త విశా ఉషా ధని శత పూభా ఉభా రేవతి ఈ నక్షత్రములును దోషములు. వీటియందు మృతి సంభవించినచో గృహమునకు దోషము. నక్షత్రము చెడుగయినచో అధికదోషము నక్షత్రము మంచిదై మిగిలినవి చెడుగైనచో స్వల్పదోషము.

వృషభ చక్రము

గృహారంభ గృహప్రవేశముల విషయమై వృషభ కలశచక్రములు గమనింపదగినవి. వృషభచక్రమునకు సూర్యుడున్న నక్షత్రము మొదలుకొని చంద్ర నక్షత్రమువరకు అభిజిత్తును గలిపి లెక్కించి ఈ ఫలము తెలియవలయును.

3 మృత్యువు	౪ స్థైర్యం	౪ ధనలాభం	3 సంపత్తు
౪ దుర్దశ	3 భ్రమణం	౪ ధాన్యం	3 పశువృద్ధి

కలశ చక్రము

ఇందభిజిత్తును కలుపనక్కరలేదు. తక్కినది వృషభచక్రమువలె.

౧ హాని	౪ అభయం	౪ నిర్ధనం	3 లక్ష్మి
౪ ప్రవాసం	౪ ధాన్యం	౪ గర్భస్రావం	3 ఆయుర్వృద్ధి

విషయము	తిథులు	వారములు	నక్షత్రములు	లగ్నములు	విశేషములు
గృహారంభం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు శు	అశ్వి రో మృ పున ఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ శత రే	వృ.మి.కన్య. ధ.కుం మీ. (సిం. వృశ్చి)	అష్టమశుద్ధి.కర్తరీమీనమిథున ధనుర్మాసములునింద్యములు
గృహప్రవేశం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు శు	రో మృ ఉత్తరాత్రయం చి అనూ ధ శత రే (పుష్య)	వృ. మి. సిం. క. వృ ధ. కుం. మీ.	అష్టమశుద్ధి కలశ చక్రశుద్ధి (చతుర్థశుద్ధి)
నిషేకము	౨-౩-౫-౧౦	సో-బు-గు శు (శ)	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయ హ చి స్వా అనూ మూ శ్ర ధ శత రే	శుభయుతదృష్ట ములు.	సంధ్యాపర్వ ప్రదోష వ్రత శ్రాద్ధదినములునింద్యములు
గర్భాధానము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩	ఆ-సో-బు గు-శు	రోమృపునపుఉత్తరాత్రయహచి స్వా అనూశ్రధశఆర్ద్రాపూర్వాత్రయంవిశా	,,	సంధ్యాపర్వ వ్రత శ్రాద్ధదినములు నింద్యములు
పుంసవనం సీమంతములు	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-మం-బు గు-శు	మృ పున పు హ అనూ శ్ర ధ శత రే (అశ్వి రో చి స్వా ఉత్తరాత్రయం)	మే.వృష.మి.తు. ధ.కుం.మీ	పుంసవనమునకు ౩ మాసం. సీమంతంకు ౬,౮,మాసములు
జాతకర్మలు నామకరణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు హ చి స్వా అనూ ఉత్తరాత్రయం శ్ర ధ శత రే	శుభలగ్నములు	అష్టమశుద్ధి.
డోలారోహణము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-సో-బు గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి అనూ రే స్వా శ్ర	,,	,,
నిష్క్రమణం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	సో-బు-గు శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ రే	మే. వృష. కర్క తు. ధ. మీ.	౪ మాసం శుభం ౩ వమాసమున్ను శుభము
అన్నప్రాశనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	ఆ-సో-బు గు.శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ శత రే	మీన. మే. వృశ్చి వినా	దశమశుద్ధిపూర్వాహ్ణంపురుషులకుసరినెలలు,స్త్రీలకు బేసి
కర్ణవేధ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	ఆ-సో-బు గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి శ్ర ధ అనూ రే(ఆర్ద్ర)	వృ. మి. క. క. తు.ధ మీ. (మే.మ)	౬-౭-౮ మాసములు అష్టమశుద్ధి
కేశఖండనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౩-౧౫	సో-బు-గు శు	అశ్వి మృ పున పు హ చి స్వా శ్ర ధ శత రే (జ్యే)	శుభలగ్నములు	ఉత్తరాయణం పూర్వాహ్ణం విషమవర్షములు అష్టమశుద్ధి
అక్షరాభ్యాసము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౨-౧౩	సో-బు-గు శు	అశ్వి పున పు హ చి స్వా అనూ శ్ర రే (ఆర్ద్ర మృ ధ శ)	మి. కన్యా. ధ. మీ.	అష్టమశుద్ధిఉత్తరాయణం ౫-వ సంవత్సరము శుభము
విద్యారంభం	౨-౩-౫-౧౦-౧౧-౧౨	బు-గు-శు	అశ్విమృ ఆర్ద్ర పున పు ఆశ్రే పూర్వాత్రయంహచిస్వామూశ్ర (ధశతఅనూ)	మే. మి. క.క.తు.ధ. మ. మీ.	దివాభాగము
ఉపనయనం	౨-౩-౫-౧౦-౧౧ (౬-౧౨)	సో-బు-గు శు	అశ్విరోమృపునపుఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ శ్ర ధ శ రే	శుభలగ్నములు	అష్టమశుద్ధిమీనచైత్రముశుభం
వివాహం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౨-౧౩-౧౫	బు-గు-శు	రో మృ మ ఉత్తరాత్రయం హ స్వా అనూ మూ రే (అశ్వి శ్ర చి ధ)	శుభలగ్నములు	జామిత్రశుద్ధి. మీనచైత్రము నింద్యము
నవవధూప్రవేశము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	సో-బు-గు శు	అశ్వి రో మృపునపుమఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా అనూ మూ శ్రధ శత రే	,,	ద్వాదశిశుద్ధి విషమవర్ష మాసములు
నవవస్త్రాభరణ ధారణం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	బు-గు-శు	అశ్వి హ చి స్వా వి అనూ ధ రే(నరస్సైవ, రో పున పు ఉత్తరాత్రయం)	వృ. మి. క. క.తు.ధ. మీ.	తృతీయశుద్ధి
వాపీకూపాదికము	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు శు	అశ్విరోమృ పుష్య మ ఉత్తరాత్రయం హ అనూ మూ శ్ర ధ శ రే (జ్యే)	కర్క.మ. కుం.మీ.	అగ్ని,దక్షిణ,నిర్పతి,వాయు దిక్కులు గృహమధ్యం కూడవు
బీజావాపనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు శు	రోపుష్య మ ఉత్తరాత్రయం హ స్వా అనూ మూ శ్ర శ రే అశ్వి మృ పున ధని	వృ. కర్క. సిం.మ. (తు. మి. కుం)	అష్టమశుద్ధి ౩-౬లలోశుభులు కూడదు
వృక్షలతాది స్థాపనం	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	సో-బు-గు శు	అశ్విరోమృ పుష్య మ ఉత్తరాత్రయం హ చి వి అనూ మూ శ్ర శత రే	శుభలగ్నములు.	చతుర్థమునకు శుభదృష్టి వలయును
దేవతాప్రతిష్ఠ	౨-౩-౫-౭-౮-౧౦-౧౧-౧౨-౧౩	ఆ-సో-బు గు-శు	అశ్విరో మృ పునపు ఉత్తరాత్రయహ చిస్వాఅనూ శ్ర ధ శ రే (దేవనక్షత్ర)	వృష. వృ. సిం. మి. కన్యా. ధ. కుం.మీ.	సౌమ్యదేవతలకుత్తరాయణం ఉగ్రదేవతలకు దక్షిణాయనం
యాత్ర	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩	బు-గు-శు	అశ్వి మృ పున పు హ అనూ ధ శ్రరే (రో ఉత్తరాత్రయం మూ శ)	మే.వృష. కర్క. తు. ధ. మ. మీ.	పంచమశుద్ధి సుశకునం
హలకర్మ	౨-౩-౫-౭-౧౦-౧౧-౧౩-౧౫	ఆ-మం-బు గు-శు	అశ్వి రో మృ పున పు ఉత్తరాత్రయం హ చి స్వా వి అనూ మూ శ్ర ధ శ రే	వృ.మి.కన్యా. వృధ. మీ.	కర్తరి కూడదు.

(1955 సంవత్సరం మార్చి నెల) — షాబాన్ నెల

25 ౧౨ ప్రతి ను 6-30(౦-౫౮) ద్వితీ రా3-34(౫౨-౪౦) రేవ18-56(౩౨-౬) బ్రహ్మ7-19 ఐంద్ర రా 3-46 బవ6-30 పవ-౨౦ ల9-27 కు దినం౩౦-౧౯ సంవత్సరాది వసంత నవరాత్ర ప్రారంభము. స్వాధ్యాయం చంద్రదర్శనము భుం-౨౦

26 ౧౩ తృతీ శ 24-34 (౪౬-౧౨) అశ్వి16-43 (౨౬-౩౪) వైధృ24-9 తైతు 14-3 వర్జ్య13-5 ల14-32కు రావ1-27ల14-58కుదిన౩౦-౨౧ భరకు క్రాంఉత్తమమన్వాది భు౧-౩౧

27 ర ౧౪ చతుర్థి ఆ 21-40(౩౯-౦) భర14-32(౨౧-౯) విష్కం20-37 వణి11-6 వర్జ్య రా1-32 ల3-0కు దిన౩౦-౨౪ ఉభా రక్కః౫౮-౫౬ భర కు క్రాం ౫ పక్కృత్తి కు క్రాం శవే పంచభు౧-౩౯

(రమజాను)

28 ౧౫ పంచ సో 18-58(౩౨-౧౭) కృత్తి12-31 (౧౬-౧౧) ప్రీతి17-16 బవ8-18 రావ3-22 ల4-51కు దిన౩౦-౨౬ కృత్తి కు క్రాం శవే పంచ శ్వేతవరాహకల్పము భు౧-౪౭

29 ౧౬ షష్ఠి మం 16-35(౨౬-౨౨) రోహి10-47(౧౧-౫౨) ఆయు14-8 తై16-35 వర్జ్య16-3 ల17-34కు దిన౩౦-౨౮ భు౧-౫౫

30 ౧౭ సప్త బు 14-33 (౨౧-౧౮) మృగ9-24(౮-౨౪) సౌభా 11-19వణి14-33 వర్జ్య17-26 ల18-57కుదిన(౩౦-౩౧) ఆర్ద్ర క్రాం తిథిద్వయం ఉభయానధ్యాయః భు౨-౩

మి	వృ	మే	వి
కే తు		కు	ర
యు	మార్చి31 వృషే కుజః ఏప్రి 2 మీనేబుధః 13 మేషే రవిః 18 మేషే బుధః ,, మీనే శుక్రః		బు శు
ప్లూ	శ సె		రా

31 ర ౧౮ అష్ట గు 12-53(౧౭-౧౧) ఆర్ద్ర8-22 (౫-౫౩) శోభ8-47బవ12-53 వర్జ్య20-3ల21-37 కు దిన౩౦-౩౩ రేవగ్రక్కః ౨౧-౨౧ ఆర్ద్ర క్రాం పున రావే తిథి నవమి భు౨-౧౧ [త్రయ శ్రీరామనవమి భు౨-౧౮

(1364 ఫసలీ అర్దిబెహెస్తు నెల)

1 ౧౯ నవ శు 11-38(౧౪-౫) పున7-44(౪-౧౯) అతి6-35సుక రా4-40 కౌల11-38వర్జ్య15-39ల17-14 కు దిన౩౦-౩౬ మతి

2 ౨౦ దశ శ 10-45(౧౧-౫౫) పుష్య7-29(౩-౪౬) ధృతి రా3-6గర10-45వర్జ్య20-21ల21-58 కు దిన౩౦-౩౮ భు౨-౨౬

3 ర ౨౧ ఏకా ఆ 10-14(౧౦-౪౧) ఆశ్లే7-36(౪-౫) శూలరా1-26భద్ర10-14వర్జ్య19-51ల21-29 కు దిన౩౦-౪౦ వ్యపారా 3-29 ల రేవ౨రక్కః౪౪-౧౫ సర్వ౧౧శి భు౨-౩౪

4 ౨౨ ద్వాద సో 10-8(౧౦-౨౪) మఘ8-6(౫-౨౧) గండ24-23బాల10-8వర్జ్య16-24ల18-3 కువ్యపా 8-3 కు దిన౩౦-౪౨ అనంగపూజ భు౨-౪౨ [౪౬-౧౩ఉఘరవే భు౨-౫౦

5 ౨౩ త్రయో మం 10-22(౧౧-౩) పూఫ8-57(౭-౩౦) వృద్ధి24-5తై10-22వర్జ్య16-32ల18-13కుదిన౩౦-౪౫ షడశీతిముఖం

6 ౨౪ చతుర్ద బు 11-1(౧౨-౪౩) ఉఫ10-11(౧౦-౩౮) ధ్రువ23-42వణి11-1వర్జ్య19-10ల20-53 కు దిన౩౦-౪౭ ఉఘరవే రౌచ్యమన్వాది భు౨-౫౮

7 ర ౨౫ పూర్ణి ◯ గు 12-5(౧౫-౨౩) హస్త11-51(౧౪-౪౭) వ్యా23-39బవ12-5 వర్జ్య20-32ల22-17 కు దిన౩౦-౪౯ రేవ ౩రక్కః ౭-౩౭ అన్వాధానం కరు౧౫ట భు౩-౬ [తిథియాగః భు౩-౧౪

8 ౨౬ బ్రపతి శు 13-36(౧౯-౧౨) చిత్త13-55(౧౯-౫౯) హర్ష23-56కౌల13-36వర్జ్య20-7ల21-53 కు దిన౩౦-౫౨ శూన్య

9 ౨౭ ద్వితీ శ 15-32(౨౪-౪) స్వాతి16-24(౨౬-౧౪) వజ్ర24-32గర15-32 వర్జ్య22-39ల24-26 కు దిన౩౦-౫౪ విశా కువే పంచ శ క్రాం తిథి ద్వితీయ భు౩-౨౨

10 ర ౨౮ తృతీ ఆ 17-49(౨౯-౫౦) విశా19-13(౩౩-౨౦) సిద్ధిరా1-23భద్ర 17-49వర్జ్య 23-44లరా1-32 కు దిన౩౦-౫౭ రేవ ౪రక్కః౩౧-౨౧విశా కువే పంచ శ క్రాం ఉభయప్రదోషః భు౩-౩౦

11 ౨౯ చతుర్థి సో 20-23(౩౬-౧౫) అనూ22-17(౪౧-౧) వ్యతీరా2-25బవ7-6వర్జ్యరా4-37లదిన౩౦-౫౯ భు౩-౩౮

12 ౩౦ పంచ మం 23-1(౪౨-౫౨) జ్యేష్ఠరా1-26 (౪౮-౫౪) వరీరా3-28 కౌల9-41 శేవ6-26 కు దిన౩౧-౧మత్స్యజయన్తి భు ౩-౪౬

(1955 సం॥ ఏప్రిల్ నెల) — (షవ్వాల్ నెల)

13 ర ౩౧ షష్ఠి బు రా1-31(౪౯-౯) మూల రా4-24(౫౬-౨౩) పరిరా4-23గర12-5వర్జ్య10-25ల12-13 కు వర్జ్యరా2-36ల4-24 కుదిన౩౧-౩ అశ్వి౧ మేషే ఉచ్చేర్కః౫౫-౨౪మూల రాక్రాం పూషా శవే పరేద్యుర్మేష సం॥ పుణ్యకాలః భు౩-౫౪ [భుం-౧

౧ సప్త గు రా3-40(౫౪-౩౩) పూషా పూర్తి(౬౦-౦) శివరా5-1విష్టి14-35వర్జ్య15-4ల16-51కు దిన౩౧-౬పూ-షా శవే

14 ౨ అష్ట శు రా5-18(౫౮-౨౮) పూషా7-2(౩-౧) సిద్ధరా5-12బా16-26వర్జ్య15-43ల17-27కుదిన౩౧-౮ అభిజిత్కు వే౫౧

15 ఉ పూషా శవే పునః శవే ౩౧ల౪౯ప శైవనక్తం భుం-౯

16 ౩ నవ శ పూర్తి(౬౦-౦) ఉషా9-3(౮-౬) సాధ్యరా4-46 తైతు17-36వర్జ్య13-16ల14-57 కు దిన౩౧-౧౦ అభిజిత్కు వే ౧౩ప॥ భుం-౧౭

17 ర ౪ నవ ఆ 6-1(౦-౨౯) శ్రవ10-21(౧౧-౧౯) శుభ రా3-43గర6-1వర్జ్య14-25ల16-8 కు దిన౩౧-౧౨ వైపా17-46ల22-39 కుఅశ్వి ౨రక్కః౧౯-౫౧ ధని శవే సప్త భుం-౨౬

18 ౫ దశ సో 5-56(౦-౨౧) ఏకారా5-1 (౫౭-౪౨) ధని10-47(౧౨-౨౭) శుక్ల రా1-58భద్ర5-56వర్జ్య 17-52 ల19-26 కు దిన౩౧-౧౪ ధని శవే సప్త స్మార్త ౧౧ శి భుం-౩౫

(1364 ఫసలీ ఖుర్దాద్ నెల)

19 ౬ ద్వాద మం రా3-17(౫౩-౪౬) శత10-22(౧౧-౨౮) బ్రహ్మ23-33 కౌల16-9వర్జ్య16-28ల17-59 కు దిన౩౧-౧౭ ప్రదోషః వైష్ణవ ౧౧ శి భుం-౪౩

20 ర ౭ త్రయో బు 24-52 (౪౭-౪౫) పూభా9-12(౮-౩౪) ఐంద్ర20-36 గర14-4వర్జ్య18-4ల19-33కు దిన౩౧-౧౯ అశ్వి ౩రక్కః౪౪-౩౭ వృషభాయనం౫౧-౪౬ వరాహజయన్తి పరది నే హరిపదపుణ్యకా॥ సౌం॥ గ్రీష్మర్తుప్రా॥ భు-౦౫౨

21 ౮ చతు గు 21-55(౪౦-౨౨) ఉభా7-23(౪-౨) రేవరా5-5(౫౪-౧౬) వైధృ17-7 విష్టి11-2 వర్జ్య18-14ల19-41 కు దిన ౩౧-౨౧ శైవనక్తం మాసశివరాత్రి వాజసనేయ్యమా భు౧-౦

22 ౯ అమా ● శు 18-36(౩౨-౭) అశ్విరా2-28 (౫౧-౪౮) విష్కం18-20 చతు8-15వర్జ్య22-54ల24-20కు దిన౩౧-౨౩ అశ్వి రక్రాం అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః కూర్మకల్పః భు౧-౯

23 ౧౦ ప్రతి శ 15-5(౨౩-౨౨) భ 23-43(౪౪-౫౮) ప్రీతి 9-21 ఆయు రా 5-20 బవ15-5 వర్జ్య10-58 ల12-23కు దిన ౩౧-౨౫ కృత్తి కవే తిథిద్వయం యోగః చంద్రదర్శనం భు౧-౧౭

24 ర ౧౧ ద్వితీ ఆ 11-34 (౧౪-౩౬) కృత్తి21-3(౩౮-౧౭) సౌభా రా1-23 కౌ11-34 వర్జ్యం10 23 ల11-48 కు దిన ౩౧-౨౮ అశ్వి౪ర్కః ౯-౪౪ కృత్తి కవే రోహి సంక్రాం బలరామజయన్తి త్రేతాయుగాది భు౧ ౨౫

మి	వృ	మే	మీ
గు కే	కు	ర బు	చం
యు	మే ౩ వృషే బుధ .. కర్కాటే గురుః 13 మేషే శుక్రః 14 వృషే రవిః 15 మీనే కుజః		
ప్లూ			
	శ నె		రా

25 (శుక్ల పక్షం) ౧౨ తృతీ సో 8-11(౬-౯) చతుర్థి రా5-5(౫౨-౧౬) రోహి18-35(౩౨ ౯) శోభ 21-38 గర8-11 వర్జ్య11-24 ల12-50 కు వర్జ్య23-41ల రా1-9కు దిన౩౧-౩౦ రోహి కుక్రాం మృగ క్షేక్రాం అక్షయ ౩ సూర్య నాగ చతుర్థీ మహాతృతీయ అలభ్యయో॥ భు౧-౩౪ [ల రా1.47కు దిన౩౧-౩౨ మృగ క్షేక్రాం శంకరజయన్తీ భు౧-౪౨

26 ౧౩ పంచ మం రా2-23(౫౧-౪౧) మృగ16-28(౨౬-౫౩) అతి18-11 బవ15-14 వర్జ్య24-17

27 ర ౧౪ షష్ఠి బు 24-10(౪౬-౧౧) ఆర్ద్ర14-48(౨౨-౪౪) సుక15-7 కౌల13-16 వర్జ్య రా2-13 ల8-45కు దిన౩౧-౩౪ భర ౧ర్కః ౩౫-౧౫ పున రావే ప్రదోషాభావః భు౧-౫౧

28 ౧౫ సప్త గు 22-30(౪౨-౩) పున13-38(౧౯ ౫౩) వృతి12-16 గర11-20 వర్జ్య21-27ల23-1 కు దిన౩౧-౧౬ పున రావే శ్రీ విద్యారణ్యజయన్తీ [11-2ల16-40 కు భు౨-౮

29 ౧౬ అష్ట శు 21-26(౩౯-౨౩) పుష్య13-5(౧౮-౨౯) శూల10-18 విష్టి9-58 వర్జ్య రా1-52ల3-28 కు దిన౩౧-౩౮ వ్యాపా

30 ౧౭ నవ శ 20-54(౩౮-౪) ఆశ్లే13-3(౧౮-౨౮) గండ9 35 బాల9-9 వర్జ్య రా1-19ల2-57కు దిన౩౧-౪౦ మఘ రవే సప్త రామానుజ శ్రీరామజయన్తీ భు౨-౧౬

1 ర ౧౮ దశ ఆ 20-56(౩౮-౯) మఘ13-36 (౧౯-౪౯) వృద్ధి7-19 తైతు8-54 వర్జ్య21-57ః23-37 కు దిన౩౧-౪ భర౨ర్కః ౧-౧౦ మఘ రవే సప్త భు౨-౨౫

2 ౧౯ ఏకా సో 21-27 (౩౯-౩౦) పూఫ14-38 (౨౨-౨౭) ధ్రువ6-28 వణి9.11 వర్జ్య22-17 ల23 59 కు దిన౩౧-౪౪ సర్వ ౧౧ శీ అన్నవర క్షేత్రే శ్రీ సత్యనారాయణస్వామి కల్యాణోత్సవః భు౨-౩౩

3 ౨౦ ద్వాద మం 22-27(౪౨-౦) ఉఫ16-9(౨౬-౧౪) వ్యాఘా6-1 బవ9-57 వర్జ్య రా1-13ల2-57కు దిన౩౧-౪౬ భు౨-౪౨

4 ర ౨౧ త్రయో బు 23-51 (౪౫-౩౩) హస్త18-3 (౩౧-౩) హర్ష5-53 కౌల11-8 వర్జ్య రా2-49ల4-34 కు దిన ౩౧-౪౮ భర౩ర్కః ౨౭-౩౦ కర్తరీ ప్రవేశః భు౨-౫౦

5 ౨౨ చతుర్ద గు రా1-38(౫౦-౧) చిత్ర20-21(౩౬-౪౭) వజ్ర6-5 గర12-45 వర్జ్య రా2-34ల4-20కు దిన౩౧-౫౦ స్మార్త మాధ్వ శ్రీ నృసింహజయన్తీ భు౨-౫౯

6 ౨౩ పూర్ణి ○ శు రా3-45 (౫౫-౧౯) స్వాతి22-57 (౪౩-౨౧) సిద్ధి6-33 విష్టి14-41 వర్జ్య రా5-14ల దిన౩౧-౫౨ విశా శక్రాం అన్వాధానం భు౩-౭

7 ర ౨౪ బ ప్రతి శ పూర్తి(౬౦-౦) విశా రా1-50(౫౦-౩౪) వ్యతి7-16 బాల16-55 శే. వర్జ్య7-1 కు దిన౩౧-౫౪ భర౪ర్కః ౫౪-౧౨ అనూ రవే పంచ విశా శక్రాం యోగః భు౩-౧౬

8 ౨౫ ప్రతి ఆ 6-6(౧-౧౫) అనూ రా4-53(౫౮-౧౩) వరీ8-11 కౌల6-6 వర్జ్య6-20ల8-8 కు దిన౩౧-౫౬ అనూ రవే పంచ స్వాధ్యాయః భు౩-౨౪

9 ౨౬ ద్వితీ సో 8-39(౭-౩౯) జ్యేష్ఠ పూర్తి(౬౦-౦) పరి9-13 గర8-39 వర్జ్య11-12ల1-1 కు దిన౩౧-౫౮ భు౩-౩౩

10 ౨౭ తృతీ మం 11-15(౧౪-౧౦) జ్యే8-1(౬-౬) శివ10-18 ధ్రువ11-15 వర్జ్య17-3ల18-51 కు దిన౩౧-౫౯ మూల రాక్రాం తిథిచతుర్థి భు౩-౪౧

11 ర ౨౮ చతుర్థీ బు 13-47(౨౦-౨౯) మూల11-6(౧౩-౪౭) సిద్ధ11-15 బా13-47 వర్జ్య9-17ల11-6 కు రా వ21-50ల23-37 కు దిన౩౨-౧ కృత్తి౧ర్కః ౨౧-౧౧ మూల రాక్రాం శూన్యతిథి పెద్ద కర్తరి ప్రవేశం భు౩-౫౦

12 ౨౯ పంచ గు 16-1(౨౬-౪) పూషా13-56(౨౦-౫౨) సాధ్య12-9 తైతు16-1 వర్జ్య22-44ల24-30 కు దిన౩౨-౩ వైపా24-54 ల ఉషా కు వే కేవే తిథిపంచమి భు౩-౫౮

13 ౩౦ షష్ఠీ శు 17-46(౩౦-౩౦) ఉషా16-19(౨౬-౫౨) శుభ12-38 వణి17-46 వర్జ్య20-37ల22-20 కు దిన౩౨-౫ వైపా7-57 కు ఉషా కువే కేవే రవే సప్త ౩౧ ఊ ఉభయప్రదోషః భు౪-౭

14 ర ౩౧ సప్త శ 18-55(౩౩-౨౩) శ్రవ18-7(౩౧-౨౨) శుక్ల12-41 విష్టి6-20 వర్జ్య22-18ల23-58కు దిన౩౨-౭ కృత్తి ౨ వృషే శత్రుస్థార్కః ౪౮-౨౮ శ్రవ రవే సప్తశని శవే సప్త శైవనక్తం పరేద్యుర్విష్ణుపద సం॥ పుణ్యకా॥ భు౪-౧౫

15 ౧ అష్ట ఆ 19-19(౩౪-౨౨) ధ19-11(౩౪-౨) బ్రహ్మ12-9 బాల7-7 వర్జ్య రా2.28ల4-5కు దిన౩౨-౮ ధని శవే సప్త భు౦-౨

16 ౨ నవ సో 18-52(౩౩-౧౭) శత19-26(౩౪-౪౩) ఐంద్ర10-58 తైతు7-5 వర్జ్య రా1-41ల3-15కు దిన౩౨-౧౦ భు౦-౧౧

17 ౩ దశ మం 17-37(౩౦-౧౦) పూభా18-54(౩౩-౨౨) వైధృ9-9 వణి6-14 వర్జ్య రా3-58ల5-29కు దిన౩౨-౧౧ భు౦-౨౧

18 ర ౪ ఏకా బు 15-37(౨౫-౧౦) ఉభా17-36(౩౦-౮) విష్క6-42 ప్రీతి రా3-41 బాల15-37 వర్జ్య రా4-38ల దిన౩౨-౧౩ కృత్తి౩ర్కః ౧౬-౦ తిథిద్వయం సర్వ మత ౧౧ శీ భు౦-౩౧ [౧౧-౧౫ తిథి త్రయోదశి భు౦-౪౦

19 ౫ ద్వాద గు 12-56(౧౮-౩౧) రేవ15-40(౨౫-౧౯) ఆయు24-9 తైతు12-56 శే. వ6-6 కు దిన౩౨-౧౪ అగస్త్యాస్తం

20 ౬ త్రయో శు 9-45(౧౦-౩౩) అశ్వి13-13(౧౯-౧౨) సౌభా20-16 వణి9-45 వర్జ్య9-37 ల11-4 కు రా వర్జ్య21-42 ల23-7 కు దిన౩౨-౧౬ శైవనక్తం మాసశివరాత్రి భు౦-౫౦

21 ర ౭ చతుర్ద శ 6-14(౧-౪౪) అమా ● రా2-29(౫౦-౩౮) భర10-27(౧౨-౧౭) శోభ16-9 శకు6-14 వర్జ్య20-59ల22-23 కు దిన౩౨-౧౭ కృత్తి ౪ ర్కః ౪౩-౪౬ మిథునాయనం ౫౦-౪౮ కృత్తి రక్రాం శవే పంచసర్వ ౩౦ మా ఆన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః పరేద్యు షడశీతిపుణ్యకా॥ భు౧-౦

1955 సంవత్సరం ఏప్రిల్ నెల

(1964 శక వైశాఖ నెల)

1955 సం॥ మే నెల

25 బ ప్రతి ప 8-4 (౮-౫) రేవ 20-55 వర్జ్య 9-27 ల 10-59
కు సంవత్సరాది సా్వధ్యాయః
26 ద్వితీశ6-9(౦-౧౦)తృతీ రా4-0 (౫౮-౫౮) అశ్వ 19-33
వర్జ్య 16-46ల17-19కు వర్జ్య రా 4-32ల6-2కు వేద
వ్యాసతీ॥ పు॥
27 చతుర్థీఆరా1-40(౮౯-౦)భ18-0వర్జ్యరా5-10ల దిన౩౦-౧౧
28 పంచ సో 23-13 (౪౨-౫౪) కృత్తి 16-21 శేవ 6-40
కు దినం౩౦-౧౪
29 షష్ఠీ మం 20-48(౩౬-౫౨)రోహి14-19వర్జ్య7-14 ల8-43
కు వర్జ్య19-54ల21-24కు
30 సప్త బు 18-28(౩౧-౫)మృగ13-4 వర్జ్య20-57ల22-27 కు
31 అష్ట గు 16-19(౨౫-౪౫)ఆర్ద్ర11-35 వర్జ్య22-58 ల24-29
కు దినం౩౦-౨౧
1 నవ శు 14-24(౨౧-౦)పున10-20వర్జ్య18-1ల19-33 కు తిథి
ద్వయం మతత్రయ శ్రీరామనవమి కపీంద్రతీ॥ పు॥
2 దశ శ 12-47(౧౬-౫౪)పుష్య9-23వర్జ్య21-52ల23-26కుదిన
౩౦-౨౬ తిథి ౧౧ శ్రీ శిల్పపిళ్ళార్ తి॥ న॥
3 ఏకా ఆ 11-32(౧౩-౫౩)ఆశ్లే8-47 వర్జ్య20-42 ల22-17
కు సర్వ ౧౧ శి
4 ద్వాద సో 10-44(౧౧-౫౪)మఘ8-37వర్జ్య16-43 ల18-20
కు దినం౩౦-౩౧ [కు శివపూజ
5 త్రయో మం 10-23(౧౧-౬)పూఫ8-53వర్జ్య16-20ల17-59
6 చతుర్ద బు 10-34(౧౧-౩౪)ఉఫ9-41 వర్జ్య18-32 ల20-14
కు రంగనాచ్చియార్ నంజీయర్ తి॥ న॥
7 పూర్ణి ○ గు11-16(౧౩-౨౦) హస్త10-59వర్జ్య19-34ల21-19
కుసద్యస్కాలయోగః తిరునారాయణ పెరుమాళ్లుతి॥ న॥

8 శు ప్రతి శు 12-23(౧౬-౧౮) చిత్ర12-44వర్జ్య18-1 ల20 వర
కు దినం౩౦-౪౧ తిథి ద్వితీయ [కు సర్వ౩౦-౪౨ ...
9 ద్వితీ శ 14-1(౨౦-౧౮) స్వాతి14-54 వర్జ్య21-4 ల22-49
10 తృతీ ఆ 15-53(౨౫-౧) విశా17-19 వర్జ్య21-45 ల23-32
కు తిథి తృతీయ గౌరీ తీ॥ పు॥ [కు దినం౩౦-౪౮
11 చతుర్థీ సో 17-58(౩౦-౧౩)అనూ19-57వర్జ్య1-9ల15-56
12 పంమం20-2(౩౫-౨౫)జ్యేష్ఠ22-32వర్జ్య౦ లేదుదిన౩౦-౫౦
13 షష్ఠి బు 21-55(౪౦-౯)మూల24-57వర్జ్య7-20ల9-3 నవర్జ్య
23-11ల24-57 కు మేషసంక్రమణం అభయప్రదానం
సం॥ పు॥ కా॥ ఉభయప్రదో॥ [కు దిన ౩౦-౫౫
14 సప్త గు 23-30(౪౪-౪) పూషా రా1-3 వర్జ్య11-23ల 13-8
15 అష్ట శు 24-39(౪౭-౩) ఉషా రా4-45 వర్జ్య11-51 ల13-19
కు దినం౩౦-౫౭
16 నవ శ రా1-22(౪౮-౫౨)శ్రవ పూర్తి(౬౦-౦) వర్జ్య8-57
ల10-33కు దినం౩౦-౫౯ [౩౧-౨
17 దశ ఆ రా1-28(౪౯-౮)శ్రవ5-54వర్జ్య10-1ల11-40కు దిన
18 ఏకా సో రా1-7(౪౮-౧౮) ధని6-34 వర్జ్య13-51 ల15-28
కు సర్వ ౧౧ శి సత్య విజయతీర్థతీ పు॥
19 ద్వాద మం 24-14(౪౬-౪) శత6-48 వర్జ్య13-8 ల 14-43
కుద్వాదశీ హరివాసరః౪౫-౫౦ప్రదోషః[కుదిన౩౧-౯
20 త్రయో బు 22-57(౪౨-౫౪)పూభా6-31 వ15-52 ల17-26
21 చతుర్ద గు 21-17(౩౮-౪౪)ఉభా5-53 రేవరా4-53వ17-23
ల18-55కు వాజసనేయ్యానాం పెరియ పెరుమాళ్లుతి॥ న॥
22 అమా ● శు 19-20(౩౩-౫౪) అశ్వి రా 3-36 వర్జ్య23-49
లరా1-19కు అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః నమ్మాళ్వార్
నంబి తి॥ న॥

23 శు ప్రతి శ 17-7(౨౮-౨౪) భరణి రా2-2 వర్జ్య12-34 ల14-4
కు యోగః
24 ద్వితీ ఆ 14-47(౨౨-౩౮)కృత్తి24-26 వర్జ్య13-14 ల14-44
కు తిథిద్వయం ఉయ్యకొండార్ తి॥ న॥
25 తృతీసో 12-22(౧౬-౩౪)రోహి22-44వర్జ్య15-18ల16-47
కు వర్జ్యరా 3-57ల5-27 కు దినం౩౧-౨౦ తిథిచతుర్థి
విద్యాధిరాజతీ॥ పు॥ [౩౧-౨౨
26 చతుర్థీ మం 9-55(౧౦-౩౦)మృగ21-6 వర్జ్యరా4-58 లదిన
27 పంచబు 7-34(౪-౩౯)షష్ఠిరా5-16(౫౮-౧౬)ఆర్ద్ర19-32
శేవ6-27కు శంకరజయన్తి ఉడయవర్ తి॥ న॥ రామ
చంద్రతీ॥ పు॥
28 సప్త గు రా3-19(౫౪-౫)పున18-17వర్జ్య6-54ల8-25కువర్జ్య
రా1-56ల3-28 కు శ్రీ విద్యారణ్యజయన్తి మొదలి
యాండాన్ తి॥ న॥
29 అష్ట శు రా1-39(౪౯-౫౪)పుష్య17-15వర్జ్యం లేదు
30 నవ శ 24-24(౪౬-౫౧)ఆశ్లే16-34వర్జ్య5-40ల7-14కువర్జ్య
రా4-26ల రామానుజ శ్రీరామజయన్తి [లరా1-59కు
1 దశఆ 23-34(౪౪-౪౪)మఘ16-18 శేవ6-1కువర్జ్యరా24-22
2 ఏకా సో 23-13 (౪౩-౫౫) పూఫ16-30 వర్జ్య23-54 లరా
1-33 కు సర్వ ౧౧ శి [కు ద్వాదశీ హరివాసరః౧-౩
3 ద్వాద మం 23-20(౪౪-౧౨)ఉఫ17-9వర్జ్యరా1-59 ల3-40
4 త్రయో బు 24-1(౪౫-౫౮)హస్త18-21వర్జ్యరా2-54ల4-36
కు దినం౩౧-౩౯ తేవప్పెరుమాళ్లు తి॥ న॥
5 చతు గు రా1-8(౪౮-౪౫)చిత్ర19-59 వర్జ్యరా 2-4ల3-48
కు మధురకవి యాళ్వార్ తి॥ న॥ [అన్వాధానం
6 పూర్ణి ○ శు రా2-38(౫౨-౩౩)స్వాతి22-2వర్జ్యరా4-12 ల

7 బ ప్రతి శ రా4-32(౫౭-౧౯)విశా24-27 శేవ5-57కు రావ
4-53 ల యోగః
8 ద్వితీఆ పూర్తి(౬౦-౦)అనూరా3-3శేవ6-39కుదిన౩౧-౪౭
9 ద్వితీ సో 6-35(౨-౩౦)జ్యేష్ఠ పూర్తి(౬౦-౦) వర్జ్య21-15
ల23-2కు దినం౩౧-౪౯
10 తృతీ మం 8-38(౭-౩౮)జ్యే5-41వర్జ్య14-29ల16-15కు
11 చతుర్థీ బు 10-29 (౧౨-౧౪) మూల8-7 వర్జ్య 6-22 ల8-7
కువర్జ్య18-36 ల20-21 కు [కు దినం౩౧-౫౫
12 పంచ గు 12-3(౧౬-౯) పూషా10-19 వర్జ్య18-55 ల20-38
13 షష్ఠి శు 13-9 (౧౮-౫౪) ఉషా12-4 వర్జ్య16-18 ల17-59
కు దినం౩౧-౫౬ తిథి సప్తమి
14 సప్త శ 13-49 (౨౦-౩౪) శ్రవ13-24 వర్జ్య17-32 ల19-11
కుదిన౩౧-౫౭వృషభ రవిః౪౮-౩౯ తిథి అష్టమి ఉభ
యానధ్యాయః పరవినే వృషభ సం॥ పు॥ కా॥[నవమి
15 అష్ట ఆ 13-57(౨౦-౫౪)ధని14-14వర్జ్య21-31ల23-8కుతిథి
16 నవ సో 13-33(౨౦-౧)శత14-32వర్జ్య20-53ల22-28కు తిథి
దశమి [1-18కు దినం౩౨-౩
17 దశ మం 12-39(౧౭-౪౬) పూభా14-21 వర్జ్య23-44 లరా
18 ఏకా బు 11-26(౧౪-౪౨) ఉభా13-49వర్జ్యరా1-21ల2-53
కు సర్వ ౧౧ శి
19 ద్వాద గు 9-46(౧౦-౩౫)రేవ12-52వర్జ్యం లేదు దినం౩౨-౬
20 త్రయో శు 7-49(౫-౪౨) అశ్వి 11-39 వర్జ్య7-51 ల9-22
కువర్జ్య20-40ల22-10కు
21 చతుర్ద ● శ5-37(౧౫-౫౫)అమారా3-14 భర10-12వర్జ్య
21-24ల22-54కు సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం పిండ
పితృయజ్ఞః

1955 సంవత్సరం మే నెల

22 ౮ శు ప్రతి ఆ 22-42(౪౨-౫౬)కృత్తి7-31(౪-౫౮)రోహి రా4-36(౫౨-౪౨)అతి11-58కిం12-36వర్జ్య21-34ల22-59
శు దిన౩౨-౧౯యోగః భు౧-౯

23 ౯ ద్వితీ సో 19-3(౩౩-౫౧) మృగ రా1-51(౫౦-౫౦) ధృతి రా1-32 బాల8-52 వర్జ్య9-33 ల10-58 శు దిన౩౨-౨౦
మృగ శుక్రాం కేక్రాం సోపపదం చంద్రదర్శనం భు౧-౧౯ [రా 11-38ః తిథిద్వయం భు౧-౨౭

24 ౧౦ తృతీ మం 15-49(౨౫-౩౧)ఆర్ద్ర23-27(౪౪-౫౧) శూల24-8గర15-43వర్జ్య 9-25ల10-51 శు దిన౩౨-౨౨ వ్యాపా

25 ర ౧౧ చతుర్థీ బు 12-50(౧౭-౧౬)పున21-33(౪౦-౬) గండ20-51 భద్ర12-50 వర్జ్య10-30
ల11-59 శు వర్జ్య రా5-7ల పున రా వే దిన౩౨-౨౩ వ్యాపా7-52 శు రోహిం౧ర్కః
౧౧-౪౭ తిథిపంచమిభు౧-౩౭ [శుదిన౩౨-౨౪ వింధ్యవాసినీ దేవీపూజ భు౧-౪౭

మి	వృ	మే	మీ
శుకే	రబు	శు	
గు యు	మే22 మిధుబుధ జూన్ 7వృశుక్రః 15 మిధునే రవిః 18 వృషే వక్రి బుధః		
ప్లూ			
	౯. నె		రా

26 ౧౨ పంచ గు 10-29(౧౨-౨౬) పుష్య20-16(౩౬-౫౨) వృద్ధి18-5 బాల10-29 శేవ౯-38

27 ౧౩ షష్ఠి శు 8-48(౭-౧౨) ఆశ్రే19-37(౩౫-౧౬) ధ్రువ 15-49 తైతు 8-48 వర్జ్య8-43
ల10-17 శు దిన౩౨-౨౫ భు౧-౫౬

28 ర ౧౪ సప్త శ 7-46(౫-౩౭)మఘ19-41(౩౫-౨౫)వ్యాఘా14-8 వణి7-46వర్జ్య7-39ల9-15
శు వర్జ్య రా3-55 ల దిన౩౨-౨౬ రోహి ౨ర్కః౪౦-౭ ఉభయానధ్యాయః
కర్తరీత్యాగః భు౨-౬

29 ౧౫ అష్ట ఆ 7-29(౪-౫౪)పూఫ20-26(౩౬-౧౭)హర్ష13-2బవ7-19 శేవ5-35శు వర్జ్య రా
4-2 ల దిన౩౨-౨౭ భు౨-౧౬

30 ౧౬ నవ సో 7-50(౫-౫౧) ఉఫ21-48(౪౦-౪౬) వజ్ర12-26 కౌ7-50 శేవ 5-44 శు దిన ౩౨-౨౯ దశపాపహరదశమి
భు ౨-౨౬

31 ౧౭ దశ మం 8-51(౭-౨౩)హస్త23-46(౪౫-౩౯)సిద్ధి12-20గర8-51వర్జ్య6-54ల8-38 శు దిన౩౨-౩౦ భు౨-౩౬

1955 సంవత్సరం జూన్ నెల

1 ర ౧౮ ఏకా బు 10-24(౧౨-౧౪)చిత్ర రా2-10(౫౧-౪౦)వ్యతీ12-38భద్ర10-24వర్జ్య8-34ల10-19శు దిన౩౨-౩౧రోహి
౩ర్కః౭-౪౪ సర్వ౧౧శీ భు౨-౪౫

2 ౧౯ ద్వాద గు 12-21(౧౬-౬)స్వాతి రా4-55(౫౭-౩౨)వరీ13-15 బాల12-21 వర్జ్య8-24ల10-11 శు దిన౩౨-౩౨ తిథి
త్రయోదశీ భు౨-౫౫

3 ౨౦ త్రయో శు 14-37(౨౨-౪౭)విశా పూర్తి(౬౦-౦)పరి14-6 తైతు14-37వర్జ్య11-12ల13-0శుదిన౩౨-౩౨విశా. శ్రాం
శూన్యతిథి అనధ్యాయః శ్రీ విద్యారణ్యారాధనం భు౩-౫ [౩౬-౩౬ భు౩-౧౪

4 ర ౨౧ చతుర్ద శ 17-6(౨౭-౫౯)విశా7-54(౫-౫౯) శివ15-6వణి17-6వర్జ్య12-24 ల14-13శు దిన౩౨-౩౪ రోహి ౪ ర్కః

5 ౨౨ పూర్ణి ○ ఆ 19-38(౩౫-౨౧)అనూ11-౦(౧౩-౪౪)సిద్ధ16-11విష్టి6-22 వర్జ్య17-19ల19-7 శు దిన౩౨-౩౫ జ్యేష్ఠ
మన్వాది భు౩-౨౪

6 ౨౩ బ ప్రతి సో 22-10(౪౧-౪౧) జ్యేష్ఠ14-6(౨౧-౨౯) సాధ్య17-14 బాల8-54 వర్జ్య23-6 ల24-54 శు దిన౩౨-౩౬
వైపారా2-48 ల మూలరాక్రాం భు౩-౩౩

7 ౨౪ ద్వితీ మం 24-33(౪౬-౩౭)మూల17-6(౨౯-౦) శుభ18-14 తై11-22వర్జ్య15-18 ల17-6శు వర్జ్య రా3-49 లవైపా
19-4 శు పూషా శువే వృషభపూజ భు 3-౪౩

8 ర ౨౫ తృతీ బు రా2-41(౫౨-౫౬పూషా19-54(౩౫-౫౯)శుక్ల 19-2 వణి13-37 శేవ5-36 శు వర్జ్య రా4-43ల దిన౩౨-౩౬
మృగ ౧ ర్కః౬-౪౧ ఉషా రవే శేవే భు 3-౫౩

9 ౨౬ చతుర్థీ గు రా4-26(౫౬-౨౦)ఉషా22-21(౪౨-౬)బ్రహ్మ19-34బవ15-38 శేవ6-29శు వర్జ్య రా2-41ల4-25 శు దిన
౩౨-౩౬ భు౪-౨

10 ౨౭ పంచ శు పూర్తి(౬౦-౦)శ్రవ24-21(౪౬-౭) ఐంద్ర19-46కౌల17-4వర్జ్య రా4-36ల దిన౩౨-౩౭ భు౪-౧౨

11 ర ౨౮ పంచ శ 5-43(౦ ౨౯)ధని రా1-49(౫౦-౪౭)వైధృ19-32తైతు5-42 శేవ6-18శు దిన౩౨-౩౯మృగ౨ర్కః౩౫-౫౫
ధని శవే సప్త భు౪-౨౨

12 ౨౯ షష్ఠి ఆ 6-21(౨-౭)శత రా2-38(౫౨-౪౯)విష్క18-48వణి6-21 వర్జ్య9-16ల10-55శు దిన౩౨-౪౦ భు౪-౩౧

13 ౩౦ సప్త సో 6-23(౨-౧౦)పూభా2-47(౫౩-౯)ప్రీతి17 32బవ6-28వర్జ్య9-5ల10-41శు దిన౩౨-౪౦ భు౪-౪౧

14 ౩౧ అష్ట మం 5 41(౦-౨౫)నవ రా4 17(౫౬-౩౦)ఉభా రా2-12(౫౧-౪౩) ఆయు15-41 కౌ5-41వర్జ్య12-9ల1-43
శు దిన౩౨-౪౧ స్వాధ్యాయః భు౪ ౫౦

15 ర ౧ దశ బు రా2-13(౫౧-౪౬)రేవ24-59సౌభ13-17 వణి15-15 వర్జ్య13-35ల15-7 శు దిన ౩౨-౪౧ మృగ 3 మిథునే
సమస్తార్కః౫-౧౨ మిథునసంక్రమణ పు॥ కా॥ భు౫-౦

16 ౨ ఏకా గు 23-35(౪౫-౧౧)అశ్వ23-10(౪౪-౬)శోభ10-22బవ12-54వర్జ్య19-28ల20-57 శు దిన౩౨-౪౧ సర్వ౧౧శీ
భుం-౧౦ [కృత్తి శవే పంచ భుం-౨౦

17 ౩ ద్వాద శు 20-29(౩౬-౨౪) భర20-52(౩౭-౨౩) అతి7-0శుక రా3-16 కౌ10-2 వర్జ్య7-51ల9-18శు దిన౩౨-౪౨

18 ర ౪ త్రయో శ 17-1(౨౭-౪౫)కృత్తి18-13(౩౧-౪౬)ధృతి23-17గర6-45వర్జ్య7-33ల8-58శు దిన౩౨-౪౨మృగరర్కః
౩౪-౩౬ కృత్తి శవే పంచ అనధ్యాయః శైవనక్తం మాసశివరాత్రి భుం-౩౧

19 ౫ చతుర్ద ఆ 13-22(౧౯-౩౬)రోహి15-24(౨౪-౪౨)శూల19-11శ శు13-22వర్జ్య8-20ల9-45శువర్జ్య20-20ల21-44శు
దిన౩౨-౪౨వ్యాపా17-30లమృగరక్రాం కేక్రాం తిథిద్వయంసర్వ౩౦మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భుం-౪౧

20 ౬ అమా ● సో 9-41(౧౦-౨౩)మృగ12-34(౧౬-౩౪)గండ15-6నాగ9-41వర్జ్య20-1ల21-26 శు దిన౩౨-౪౨వ్యాపా
16-8 శు మృగ క్రాం కేక్రాం యోగః సోమవత్యమా సూర్యగ్రహణం భుం-౫౨

1955 సంవత్సరం జూన్ నెల

21 ౭ ప ప్రతి మం 6-7(౧-౨౮) ద్వితీ రా2-49(౫౧-౪౫) ఆర్ద్ర9-51(౧౦-౪౮) వృద్ధి11-8 బవ6-7 వర్జ్య20-39 ల22-5 కు దిన౩౨-౪౨ పున శుక్రాం రా వేసావ్యాధ్యాయః చంద్రదర్శనం జగన్నాథక్షేత్రే రథోత్సవః భు౧-౨

22 ర ౮ తృతీ బు 23-56(౪౬-౧) పున7-27(౪-౪౭) పుష్య రా5-30(౫౫-౮) ధ్రువ7-25 వ్యాఘా రా4-6 తైతు12-23 వర్జ్య 14-48ల16-16కు దిన౩౨-౪౨ ఆర్ద్రా౧ర్క్కః౪-౪౭ కర్కాటకాయనం౧౧-౧౪ దక్షిణాయనపుణ్యకా॥ సౌరవర్షర్తు ప్రా॥ భు౧-౧౩

మి	వృ	మే	మీ
ర కు కే	బు ప		
గు ము	జూన్ 30 కర్కాటే కుజః జూలై 2 మిథు శుః 6 మిధునే బుధః 16 కర్కాటే రవిః		
ప్లూ			
	శ నె		రా

మిథునమాసం

23 ౯ చతుర్థీ గు 21-37(౪౦-౧౨) ఆశ్లే రా4-8(౫౬-౩౧) హర్ష రా1-6 వణి 10-46 వర్జ్య 17-34ల19-5 కు దిన౩౨-౪౨ భు౧-౨౬

24 ౧౦ పంచ శు 19-59(౩౬-౬) మఘ రా3-31(౫౪-౫౪) వజ్ర23-1 బవ8-49 వర్జ్య15-50 ల17-24కు దిన౩౨-౪౨ స్కందపంచమి భు౧-౩౪

25 ర ౧౧ షష్ఠీ శ 19-6(౩౩-౫౩) పూఫ రా3-37(౫౫-౧౦) సిద్ధి21-21 కౌల7-33 వర్జ్య11-33 ల13-9కు దిన౩౨-౪౨ ఆర్ద్రా౨ర్క్కః౩౩-౩౮ ప్రదోషః భు౧-౪౪

26 ౧౨ సప్త ఆ 19-0(౩౩-౩౭) ఉఫ రా4-31(౫౭-౨౪) వ్యతీ20-19 గర7-3 వర్జ్య11-5ల12-45 కు దిన౩౨-౪౨ భు౧-౫౫

27 ౧౩ అష్ట సో 19-40(౩౫-౧౭) హస్త పూర్తి(౬౦-౦) వరీ19-54 విష్టి7-20 వర్జ్య 13-28 ల 15-11కు దిన౩౨-౪౨ సామగోపాకర్మ భు౨-౫

28 ౧౪ నవ మం 21-2(౩౮-౩౯) హస్త6-8(౧-౨౪) పరి౨౦-౨ బాల8-21 వర్జ్య14-52ల16-37కు దిన౩౨-౪౨ భు౨-౧౬

29 ర ౧౫ దశ బు 22-56(౪౩-౨౬) చిత్త8-22(౬-౫౯) శివ20-34 తైతు9-59 వర్జ్య14-35ల16-22కు దిన౩౨-౪౨ ఆర్ద్రా౩ర్క్కః ౩-౨౧ చాక్షుషమన్వాది భు౨-౨౭

30 ౧౬ ఏకా గు రా1-14(౪౯-౧౦) స్వాతి11-4(౧౩-౪౪) సిద్ధ21-26 వణి12-5 వర్జ్య17-22ల19-10కు దిన౩౨-౪౧ విశాఖక్రాం సర్వ ౧౧శీ శయన౧౧శీ భు౨-౩౭

(౧౩౬౪ ఫసలీ శ్రావణ నెల)

1 ౧౭ ద్వాద శు రా3-45(౫౫-౨౭) విశా14-4 సాధ్య22-28 బవ14-29 వర్జ్య18-35 ల20-23 కు దిన౩౨-౪౦ వైపా23-39 లప్రదోషః భు౨-౪౮

2 ర ౧౮ త్రయో శ పూర్తి(౬౦-౦) అనూ17-12(౨౯-౩) శుభ28-36 కౌల17-2 వర్జ్య23-31లరా1-19కు దిన౩౨-౪౦ వైపా22-59 కు ఆర్ద్రా౪ర్క్కః౩౩-౭ భు౨-౫౮

3 ౧౯ త్రయో ఆ 6-19(౧-౪౯) జ్యేష్ఠ20-17(౩౬-౪౪) శుక్ల24-38 తై6-19 వర్జ్య రా5-15ల దిన౩౨-౩౯ షడశీతి ముఖం ౫౭-౩ మూల కువే రాక్రాం భు౩-౯

4 ౨౦ చతుర్ద సో 8-45(౭-౫౬) మూల23-11(౪౪-౦) బ్రహ్మ రా1-31 వణి8-45 శివ7-2కు వర్జ్య21-28 ల23-11 కు దిన౩౨-౩౯ మూ కువే రాక్రాం పూషా రవే వాజసనేయ్యుపాకర్మ భు౩-౧౯

5 ౨౧ పూర్ణి ○ మం 10-59(౧౩-౨౭) పూషా రా1-50(౫౦-౩౫) ఐంద్ర రా2-11 బవ10-59 వర్జ్య9-51ల11-38 కు దిన౩౨-౩౮ పూషా రవే ఉషా కేవే సద్యస్కాలయోగః వ్యాసపూజ తైత్తిరీయోపాకర్మ భు౩-౩౦

6 ర ౨౨ బ ప్రతి బు 12-52(౧౮-౧౧) ఉషా రా4-8(౫౬-౧౯) వైధృ రా2-35 కౌ12-52 వర్జ్య10-36ల12-21 కు దిన౩౨-౩౮ పున ౧ర్క్కః౨-౫౭ ఉషా కేవే తిథి ద్వితీయ భు౩-౪౦

7 ౨౩ ద్వితీ గు 14-23(౨౧-౫౮) శ్రవ పూర్తి(౬౦-౦) విష్కం రా2-38 గర14-28 వర్జ్య8-26ల10-10 కు దిన౩౨-౩౭ శూన్య తిథి బహ్వృచోపాకర్మ భు౩-౫౧

8 ౨౪ తృతీ శు 15-29(౨౪-౩౪) శ్రవ5-59(౦-౫౮) ప్రీతి రా2-20 భద్ర15-26 వర్జ్య10-14 ల11-55 కు దిన౩౨-౩౬ ధని శవే సప్త తిథి తృతీయ భు౪-౧

9 ర ౨౫ చతుర్థీ శ 16-1(౨౬-౦) ధని7-26(౪-౩౨) ఆయు రా1-41 బాల16-1 వర్జ్య14-55ల16-34కు దిన౩౨-౩౬ పున ౨ర్క్కః ౩౨-౪౫ భు౪-౧౨

10 ౨౬ పంచ ఆ 16-6(౨౬-౧౨) శత8-22(౬-౫౩) సౌభా24-35 తైతు16-6 వర్జ్య14-53ల16-31కు దిన౩౨-౩౫ భు౪-౨౨

11 ౨౭ షష్ఠీ సో 15-39(౨౫-౫) పూభా8-49(౭-౫౯) శోభ23-5 వణి15-39 వర్జ్య18-23ల19-58కు దిన౩౨-౩౪ భు౪-౩౩

12 ౨౮ సప్త మం 14-42(౨౨-౩౯) ఉభా8-44(౭-౪౬) అతి21-10 బవ14-42 వర్జ్య20-26ల22-0కు దిన౩౨-౩౩ తిథిద్వయం ఉభయోనధ్యాయః ధర్మసావర్ణిమన్వాదిః శైవనక్తం భు౪-౪౩

13 ర ౨౯ అష్ట బు 13-12(౧౮-౫౫) రేవ8-8(౬-౧౪) సుక18-48 కౌల13-12 వర్జ్య రా3-12ల4-44కు దిన౩౨-౩౨ పున౩ర్క్కః ౨-౨౮ తిథినవమి భు౪-౫౪ [౩౨-౩౧ భు౫-౫

1955 జూలై నెల

14 ౩౦ నవ గు 11-12(౧౩-౫౬) అశ్వి7-1(౩-౨౭) భర రా5-27(౫౬-౬) ధృతి16-3 గర11-12 వర్జ్య15-59 ల17-29 కు దిన

15 ౩౧ దశ శు 8-47(౭-౫౦) కృత్తికా3-31(౫౪-౩౯) శూల12-57 భద్ర8-47 వర్జ్య16-29ల17-57కు దిన౩౨-౩౦ వ్యపా9-2 ల18-55 కు కృత్తి శవే పంచ స్మార్త ౧౧ శీభు ౩-౧౫

16 ర ౧ ఏకా శ 5-58(౦-౪౮) ద్వాద రా2-48(౫౨-౧౬) రోహి రా1-15(౪౯-౦) గండ9-33 బాల5-58 వర్జ్య18-0 ల19-27 కు దిన౩౨-౨౯ పునరకర్కాటే మిత్రస్థోర్క్కః౩౨-౫ వైష్ణవ౧౧శీ ప్రదోషః కర్కాటసంక్రమణపు॥ కా॥ భు౫-౨౬

17 ౨ త్రయో ఆ 23-35(౪౪-౫౦) మృగ22-47(౪౨-౫౧) వృద్ధి5-54 ధ్రువ2-9 గర18-14 వర్జ్య6-17ల7-43కు దిన౩౨-౨౮ మృగ కే క్రాం మాసశివరాత్రి భు౦-౫ [౦ క్రాం రావే శైవనక్తం భు౦-౧౫

కర్కాటకమాసం

18 ౩ చతుర్ద సో 20-17(౩౬-౩౩) ఆర్ద్ర20-19(౩౬-౩౭) వ్యాఘా22-22 విష్టి9-56 వర్జ్య6-20ల7-46 కు దిన౩౨-౨౬ పున

19 ౪ అమా ● మం 17-4(౨౮ ౨౯) పున17-55(౩౦-౩౮) హర్ష18-40 చతు6-40 వర్జ్య7-7ల8-33కు వర్జ్య రా1-12ల2-40 కు దిన౩౨-౨౫ పుష్య కుక్రాం సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భు౦-౨౬

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) (శ్రీ) మన్మథ సంవత్సర జ్యేష్ఠమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ.శ. 1955 సం. కలిః ౫౦౫౬

1955 సంవత్సరం మే నెల

22 బ ప్రతి ఆ 24-48(౪౭-౯) కృత్తిక 8-57 వర్జ్య 23-30 ల24-59
శు దిన3౨-౧౧ యోగః తిరుక్కోట్టియూర్నంబి తి॥న॥
23 ద్వితీ సో 22-19(౪౧-౫౯) రో 6-56మృగ రా 5-15వర్జ్య12-9
ల13-38శు సోపపదం సత్యసంధతీ పు॥ చం(ద్రదర్శనం
24 తృతీ మం 19-57(౩౬-౪) ఆర్ద్ర రా 3-42వర్జ్య13-7 ల14-37
శుదిన3౨-౧౪ ప్రదోషః [శు దిన3౨-౧౬
25 చతుర్థీ బు 17-44(౩౦-౩౨) పునరా 2-20వర్జ్య15-1 ల16-31

1955 సంవత్సరం జూన్ నెల

26 పంచ గు 15-44(౨౫-౩౩) పుష్య రా 1-18వర్జ్య9-57ల11-29
శు దిన3౨-౧౮ [శు తిథిద్వయం
27 షష్ఠీ శు 14-5(౨౧-౨౪) ఆశ్లే 24-29 వర్జ్య13-37 ల15-11
28 సప్త శ 12-45(౧౭-౬) మఖ24-7వర్జ్య12-17 ల13-51శు దిన
3౨-౧౯ చతుర్థీ తిథిః ఉభయానధ్యాయః [3౨-౨౧
29 అష్ట ఆ 11-53(౧౫-౫౬) పూఫ24-12వర్జ్య8-8ల9-44 శుదిన
30 నవ సో 11-27(౧౪-౫౩) ఉఫ 24-43 వర్జ్య 7-38 ల9-11
శు దిన3౨-౨౨ [శు దిన 3౨-౨౩
31 దశ మం 11-33(౧౫-౮) హస్త రా 1-49 వర్జ్య9-30 ల11-10
1 ఏకా బు 12-9(౧౬-౩౮) చిత్త రా 3-21వ10-20ల12-2శుదిన
3౨-౨౪సర్వ౧౧శీ [శు దిన3౨-౨౫ తిథి త్రయోదశీ
2 ద్వాద గు 13-15(౧౯-౨౨) స్వాతి రా 5-22వర్జ్య9-25ల11-9
3 త్రయోదశ 14-44(౨౩-౬) విశాఖపూర్తి(౬౦-౦) వర్జ్య11-30
ల13-16శుదిన3౨-౨౮ శూన్యతిథి అనధ్యాయః నమ్మా
ళ్వార్ తిరువాయి మొళిపిళ్ళై తి॥ న॥
4 చతుర్ద శ 16 34(౨౮-౩౯) విశా7-46 వర్జ్య12-12 ల13-58
శుదిన3౨-౨౮ రామానుజన్మసింహజాగ్నీ పెరియభట్టర్
శ్రీరామప్పిళ్ళై కోయిల్ కందాడైఅణ్ణన్ తి॥న॥సత్యాభినవతీ పు॥
5 పూర్ణి ◯ ఆ18-33(౩౨-౩౮) అనూ10-20వ16-32ల18-19 శు
అన్వాధానం సావిత్రీవ్రతం మన్వాది [శుదిన3౨-౨౯ యాగః

1955 సంవత్సరం జూన్ నెల

6 బ ప్రతి సో 20-34(౩౮-౪౧) జ్యే12-58వర్జ్య21-48 ల23-34
7 ద్వితీ మం 22-25(౪౨-౧౭) మూల15-28వర్జ్య13-42ల15-28
శు వర్జ్య రా 1-59ల3-44శు సత్యపూర్ణతీ॥ పు॥
8 తృతీ బు 23-59(౪౬-౧౩) పూషా17-44వర్జ్య రా 2-22ల4-6
శు దిన3౨-౩౧ ప్రదోషాభావః రఘువర్యతీ॥ పు॥
9 చతుర్థీ గు రా 1-10(౪౯-౧౧) ఉషా19-38 వర్జ్య23-53లరా
1-34శు దిన3౨-౩౧ [శు దిన3౨-౩౨
10 పంచ శు రా 1-45(౫౦-౪౫) శ్రవ21-4 వర్జ్య రా 1-14 ల2-54
11 షష్ఠీ శ రా 2-0(౫౧-౧౪) ధని22-2వర్జ్య రా 5-21లదిన3౨-౩౩
12 సప్త ఆ రా 1-34(౫౦-౯) శత22-26 శేవ6-59శు వర్జ్య రా 4-49
లదిన3౨-౩౪ [3౨-౩౫
13 అష్ట సో 24-45 (౪౭-౬) పూభా 22-25 శేవ 6-26 శు దిన
14 నవ మం 23-27(౪౪-౫౦) ఉభా21-55 వర్జ్య7-49 ల9-23
శు దిన3౨-౩౫
15 దశ బు 21-47(౪౦-౪౦) రేవ21-4 వర్జ్య9-29 ల11-2శు దిన
3౨-౩౫ మిథున సౌరవిః ౧౪-౧౧ ఘన సం॥ పు॥ కా॥
16 ఏకా గు 19-47(౩౫-౪౧) అశ్వి19-53 వర్జ్య16-5 ల17-36
శు వర్జ్య రా 4-55లదిన3౨-౩౬ సర్వేషాం ౧౧ శీ
17 ద్వాదశు17-36(౩౦-౧౨) భర18-29 శేవ6-25శుదిన3౨-౩౬
18 త్రయో శ 15-13(౨౪-౧౪) కృత్తి16-53 వర్జ్య5-41 ల7-10
శు తిథిద్వయం అనధ్యాయః
19 చతుర్ద ఆ 12-45(౧౮-౪) రోహి15-13వ7-47ల9-16శువర్జ్య
20-26ల21-55శు అమాతిథిః సర్వ3౦మా అన్వాధానం
20 అమా ● సో 10-18 (౧౧-౫౫) మృగ18-35 వర్జ్య21-26
ల22-56శు దిన3౨-౩౮ పిం పితృయజ్ఞః యాగః

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) (శ్రీ) మన్మథ సంవత్సర ఆషాఢమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ.శ. 1955 సం. కలిః ౫౦౫౬

1955 సంవత్సరం జూన్ నెల

21 శు ప్రతి మం 7-54(౫-౫౫) ఆర్ద్ర12-1 వర్జ్య23-19 ల24-49
శు అనధ్యాయః [వర్జ్య18-14ల19-45శు దిన3౨-౩౮
22 ద్వితీ బు 5-39(౦-౧౭) తృతీ రా 3-39(౫౪-౪౯) పున10-37
23 చతుర్థీ గు రా 1-50(౫౦-౪౫) పుష్య9-28వర్జ్య21-48ల23-20
శు దిన3౨-౩౭ [శుదిన3౨-౩౭ రామానుజ నూర్రెండాది తి॥న॥
24 పంచ శు 24-33(౪౮-౨౯) ఆశ్లే8-37 వర్జ్య20-28 ల21-57
25 షష్ఠి శ 23-36(౪౫-౮) మఘ8-10 వర్జ్య16-9ల17-45శు దిన
3౨-౩౮ ఉభయ ప్రదోషః [3౨-౩౮
26 సప్త ఆ 23-6(౪౩-౫౨) పూఫ8-8వర్జ్య15-27ల17-5 శు దిన
27 అష్ట సో 23-7(౪౩-౫౫) ఉఫ8-31వర్జ్య17-17ల18-47శుదిన
3౨-౩౬ సామగోపాకర్మ

1955 సంవత్సరం జూలై నెల

28 నవ మం 23-43(౪౫-౨౨) హస్త9-34 వర్జ్య18-3 ల19-44
[శుదిన3౨-౩౬ సత్యాధిరాజతీ॥ పు॥ [3౨-౩౬
29 దశ బు 24-48(౪౭-౫) చిత్త11-0 వర్జ్య17-3ల18-46శు దిన
30 ఏకా గు రా 2-13(౫౧-౩౭) స్వాతి12-54వర్జ్య19-2ల20-47
శుసర్వ౧౧శీ పెరియాళ్వార్ వంకుళ్ తిరువీధిపిళ్ళై తి॥న॥
1 ద్వాద శు రా 4-3(౫౬-౧౨) విశా15-10వర్జ్య19-36 ల22-22
శుదిన3౨-౩౫ ద్వాదశీ హరివాసరః౧౦-౨౩ ప్రదోషః
2 త్రయో శ పూర్తి(౬౦-౦) అనూ17-42వర్జ్య23-55లరా 1-41
శు శ్రీమన్నాథముని తి॥ న॥
3 త్రయో ఆ 6-3(౧-౧౧) జ్యేష్ఠ20-20వర్జ్య రా 5-11ల శఠగోప
రామానుజజీయ్యర్ తి॥న॥ శ్రీరంగ క్షేత్రే జ్యేష్ఠాభిషేకః
4 చతుర్ద సో 8-3(౬-౧౧) మూల22-54 శేవ6-58శు వర్జ్య21-7
ల22-54శు అన్వా॥ వాజసనేయ్యుపాకర్మ
5 పూర్ణి ◯ మం 9-51 (౧౦-౩౭) పూషా రా 1-15 వర్జ్య9-27
ల11-12శుయాగః తైత్తిరీయోపాకర్మ

1955 సంవత్సరం జూలై నెల

6 బ ప్రతి బు 11-25(౧౪-౩౨) ఉషా రా 3-16వర్జ్య9-55ల11-39
శు అనధ్యాయః [శు బహ్వృచోపాకర్మ
7 ద్వితీ గు 12-38(౧౮-౩౪) శ్రవ రా 4-47 వర్జ్య7-31 ల9-13
8 తృతీ శు 13-19(౧౯-౧౭) ధని పూర్తి (౬౦-౦) వర్జ్య8-58
ల10-39శు తిథి చతుర్థి
9 చతుర్థీ శ 13-29(౧౯-౪౧) ధని5-47వర్జ్య13-8ల14-46శుదిన
3౨-౩౧ తిథిపంచమి
10 పంచమీ ఆ 13-10(౧౭-౫౩) శత6-19 వర్జ్య12-44 ల14-21
శుదిన3౨-౩౦ జయతీ పు॥ [శు దిన3౨-౨౯
11 షష్ఠీ సో 12-21(౧౬-౫౦) పూభా6-23వర్జ్య15-49 ల17-24
12 సప్త మం 11-7(౧౩-౪౨) ఉభా6-0 రేవ రా 5-20వర్జ్య17-40
ల19-13శు ఉభయానధ్యా॥ [శు దిన3౨-౨౭
13 అష్ట బు 9-29(౯-౩౭) అశ్వి రా 4-8 వర్జ్య24-20 లరా 1-51
14 నవ గు 7-32(౪-౪౫) దశ రా 5-23(౫౪-౩౭) భర రా 2-47
వర్జ్య13-12ల14-42శు దిన3౨-౨౮
15 ఏకా శు రా 2-59(౫౩-౨౩) కృత్తి రా 1-12వర్జ్య13-59ల15-29
శు దిన3౨-౨౬ స్మార్త ౧౧ శీ
16 ద్వాద శ 24-31(౪౮-౧౧) రోహి23-33వర్జ్య15-6 ల17-35
శు వర్జ్య4-45ల కర్కాటకరవిః౫౩-౦ వైష్ణవ ౧౧ శీ
కర్కాటక సం॥ పు॥ కా॥ [3౨-౨౩
17 త్రయో ఆ 22-1(౪౦-౫౬) మృగ 21-53 శేవ6-15 శు దిన
18 చతుర్ద సో 19-38(౩౪-౫౫) ఆర్ద్ర20-17 వర్జ్య5-44 ల7-13
శు దిన3౨-౨౨
19 అమా ● మం 17-23(౨౯-౧౮) పున18-50వర్జ్య7-33ల9-3
శువర్జ్య రా 2-25ల3-56 శు దిన3౨-౨౧ సర్వ 3౦మా
అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః సత్యాధీశ తీ॥ పు॥

1955 సంవత్సరం జూలై నెల (1364 ఫసలీ శ్రావణ నెల) — ఆడి నెల (కర్కాటక మాసం)

20		౫	శు ప్రతి బు 14-6(౨౧-౪)పుష్య15-47(౨౫-౧౮)వజ15-12 బవ14-6వర్జ్య రా3-40ల5-9కు దిన౩౨-౨౪ పుష్య ౧ రర్కః౧-౩౪ పుష్యర్క్రాం ౧ ఊపుష్యకుక్రాం తిథిద్వయంయోగః భుం-౩౭ [భుం-౪౭
21		౬	ద్వితీ గు 11-32(౧౪-౩౭)ఆశ్రే14-4(౨౦-౫౭)సిద్ధి12-4కౌల11-32వర్జ్య రా1-29ల3-0కు దిన౩౨-౨౩ తిథి తృతీయ
22		౭	తృతీ శు 9-30(౯-౩౨)మఘ12-54(౧౮-౨) వ్యతీ9-23గర9-30 వర్జ్య20-45 ల22-19కు దిన౩౨-౨౧ భుం-౫౮
23		౮	చతుర్థి శ 8-8(౬-౮)పూఫ12-25(౧౬-౫౧)వరీ7-14భద్ర8-8వర్జ్య19-42ల21-19కుదిన౩౨-౨౦పుష్య౨ర్కః౩౦-౫౮ సింహాయనం౩౮-౪హరిపవపుణ్యకాలఃభు౧-౮
24		౯	పంచ ఆ 7-34(౪-౩౯)ఉఫ12-43(౧౭-౩౨)పరి5-43శివరా4-50బాల7-34వర్జ్య21-29ల23-10కు దిన౩౨-౧౯ భు౧-౧౯
25		౧౦	షష్ఠీ సో 7-45 (౫-౭) హస్త13-47 (౨౦-౧౨)సిద్ధ రా4-33 తైతు7-45 వర్జ్య22-23ల24-6కు దిన౩౨-౧౭ భు౧-౨౯
26		౧౧	సప్త మం 8-44(౭-౩౫)-చిత్త15-36(౨౪-౪౪)సాధ్య రా4-49వణి8-44 వర్జ్య21-46ల23-32కు దిన౩౨-౧౬ ఉభయానధ్యాయః మంగళగౌరీవ్రతప్రా॥ భు౧-౪౦
27	ర	౧౨	అష్ట బు 10-25(౧౧-౪౪)స్వాతి18-3(౩౦-౪౯)సుభ రా5-31 బవ10-25వర్జ్య24-19ల రా2-7కు దిన౩౨-౧౪ విశాఖక్రాం వైపా15-22ల23-19కు భు౧-౫౧
28		౧౩	నవ గు 12-36(౧౭-౧౩)విశా20-55(౩౮-౦)శుక్లపూర్తి(౬౦-౦) కౌల12 36వర్జ్య రా1-26ల3-14కు దిన౩౨-౧౩ విశాఖక్రాం అనూ కవే సప్త తిథి దశమి భు౨-౧
29		౧౪	దశ శు 15-5(౨౩-౨౬)అనూ24-1(౪౫-౪౪)శుక్ల6-30 గర15-5 వర్జ్యం లేదు దిన౩౨-౧౧ అనూ కవే సప్త జ్యేష్ఠ రవే శూన్యతిథి వరలక్ష్మీవ్రతం భు౨-౧౨
30	ర	౧౫	ఏకా శ 17-38(౨౯-౪౮)జ్యేష్ఠ రా3-5బ్రహ్మ7-35భద్ర17-38వర్జ్య6-20ల8-8కు దిన౩౨-౧౦పుష్య౪ర్కః౨౯-౩౦ సర్వమత ౧౧ శీ భు౩-౨౨
31		౧౬	ద్వాద ఆ 20-4(౩౫-౫౦)మూలపూర్తి(౬౦-౦)ఐం8-38 బవ6-52 వర్జ్య12-4 ల13-52 కు వర్జ్య రా4-12 ల మూలరాక్రాం దిన౩౨-౮ భు౨-౩౩
1		౧౭	త్రయో సో 22-10(౪౧-౪)మూల6-0(౦-౩౯)వైధృ9-29కౌ9-7తైవ6-0కువర్జ్య16-36ల18-22కుదిన౩౨-౬భు౨-౪౩
2	ర	౧౮	చతుర్ద మం 23-49(౪౫-౧౩)పూషా8-32(౬-౫౯)విష్క10-2గర10-59వర్జ్య17-13 ల18-58 కు దిన౩౨-౫ ఆశ్రే ౧ర్కః౫౮-౩౮ఉషా కవే ౫౬ ప భు౨-౫౪
3		౧౯	పూర్ణి ○ బు రా1-1(౪౮-౯)ఉషా10-38(౧౨-౧౨)ప్రీతి10-15విష్టి12-25వర్జ్య14-54ల16-36కు దిన౩౨-౩ అన్వాధానం హయగ్రీవోత్పత్తి దేవీ పవిత్రార్పణం భు౩-౪
4		౨౦	బ ప్రతి గు రా1-41(౪౯-౫౧)శ్రవ12-14(౧౬-౧౩)ఆయు10-3 బాల13-21వర్జ్య16-25 ల18-6 కు దిన౩౨-౧ ధని రవే పంచ కవే పంచ శవే సప్తయోగః భు౩-౧౫
5		౨౧	ద్వితీ శు రా1-53(౫౦-౨౦)ధని13-21(౧౯-౦)సౌభా9-28తైతు13-47వర్జ్య20-45ల22-24కు దిన౩౧-౫౯ భు౩-౨౬
6	ర	౨౨	తృతీ శ రా1-38(౪౯-౪౩)శత14-1(౨౦-౪౧)శోభ8-30వణి13-45వర్జ్య20-29ల22-6కు దిన౩౧-౫౮ ఆశ్రే ౨ర్కః ౨౭-౩౧ అగస్త్యోదయః ౧౩-౪౪ భు౩-౩౬
7		౨౩	చతుర్థీ ఆ రా1-0(౪౮-౪)పూభా14-18(౨౧-౧౯)అతి7-13సుక5-36బవ13-19వర్జ్య23-50లరా1-26కుదిన౩౧-౫౬ భు౪-౭
8		౨౪	పంచ సో 23-59(౪౫-౩౨)ఉభా14-10 (౨౦-౫౯) ధృతిరా3-42కౌ12-29వర్జ్య రా1-56ల3-30కు దిన౩౧-౫౪ భు౩-౫౭
9	ర	౨౫	షష్ఠి మం 22-38(౪౨-౧౦) రేవ13-42(౧౯-౫౧) శూల1-32గర11-18 వర్జ్యం లేదు దిన ౩౧-౫౨ వ్యపా రా1-25ల ఆశ్రే౩ర్కః౫౬-౧౩ ఉభయప్రదోషః భు౪-౮
10		౨౬	సప్త బు 20-58(౩౮-౧)అశ్వ12-55(౧౭-౫౨) గండ23-7విష్టి9-48 వర్జ్య9-3ల10-36 కు వర్జ్య22-5ల23-37 కు దిన౩౧-౫౦వ్యపా7-7కు స్మార్తమాధ్వశ్రీ కృష్ణజన్మాష్టమీ భు౪-౧౮
11		౨౭	అష్ట గు 19-2(౩౩-౮) భర11-51(౧౫-౧౧) వృద్ధి20-29 బాల8-1 వర్జ్య23-10ల24-41 కు దిన౩౧-౪౮ శైవనక్తం [భు౪-౩౯ భు౪-౨౯
12		౨౮	నవ శు 16-50(౨౭-౩౮)కృత్తి10-30(౧౧-౪౮)ధ్రువ17-37తైతు5-56వర్జ్య రా1-27ల2-56కు దిన౩౧-౪౬ తిథినవమి
13	ర	౨౯	దశ శ 14-24(౨౧-౩౩)రోహి8-55(౭-౫౧)వ్యాఘా14-38 భద్ర14-24 వర్జ్య14-7 ల15-36 కు దిన౩౧-౪౪ ఆశ్రే ౪ర్కః౨౪-౩౫ మృగ క్షేక్రాం తిథిద్వయం భు౪-౫౦
14		౩౦	ఏకా ఆ 11-48(౧౫-౨)మృగ7-9(౩-౨౪)ఆర్ద్ర రా5-15(౫౫-౧౭)హర్ష11-22 బాల11-48 వర్జ్య14-53 ల16-21 కు దిన౩౧-౪౨ఆర్ద్ర రా వే తిథి ద్వాదశీ సర్వమత౧౧శీ భు౫-౦ [భు౫-౧౧
15		౩౧	ద్వాద సో 9-7(౮-౧౮)పునరా3-21(౫౩-౫౨)వజ్ర8-6సిద్ధిరా4-49 తైతు9-7వర్జ్య16-18 ల17-47 కు దిన౩౧-౪౦
16		౩౨	త్రయో మం 6-24(౧-౩౧)చతుర్ద రా3-49(౫౩-౩౧)పుష్య రా1-31(౪౯-౧౮)వ్యతీ రా1-36వణి6-24వర్జ్య10-44ల12-13కు దిన౩౧-౩౮మఘా౧సింహే స్వక్షేర్కః౫౨-౪౧క్రాం౪౯ఉ ౫౩ ప శైవనక్తం మాసశివరాత్రి పరేద్యుస్సింహాసం॥ పు॥ కా॥ భు౫-౨౨
17		౧	అమా ● బు రా1-28(౪౯-౯)ఆశ్రే రా11-56(౪౫-౧౯)వరీ22-36చతు14-38వర్జ్య13-28ల14-58కు దిన౩౧-౩౬ మఘర్క్రాం కర్క్రాం సర్వ౩౦మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః రుద్రసావర్ణిమన్వాదిః పోలావ్రతం భుం-౧

1955 సంవత్సరం ఆగస్టు నెల (1364 ఫసలీ శ్రావణ నెల) — ఆవణి నెల

మి	వృ	మే	మీ
బుధ శు			
రకు గు యు	జూలై26వర్కటే శుక్రః 27 వర్కటే బుధః ఆ.11సింహే బుధః 16సింహే టజః ,, సింహే రవిః		
ప్లూ			
	శ. నె		రా

1955 సంవత్సరం ఆగష్టు నెల — ఆవణి నెల (సింహమాసం) — (1364 ఫసలీ మెహర్ నెల)

18 ౨ శు ప్రతి గు [illegible]-29(౪౪-౧౨) మఘ22-42(౪౨-౧౪) పరి19-52 కిం12-28 వర్జ్య11-18ల12-50 కు దిన౩౧-౩౪ మఘ
రక్రాం శుక్రాంయోగః త్రయస్త్రింశ (౩౩) దపూపత్ర ప్రా॥ భుం-౧౧ [చంద్రదర్శనం భుం-౨౨
19 ౩ ద్వితీ శు 22-1(౪౦-౩౩)పూఫ21-58(౪౦-౨౬)శివ17-33బాల10-45వర్జ్య6-27ల8-0కువర్జ్య రా5-9 ల దిన౩౧-౩౨
20 ర ౪ తృతీ శ 21-13(౩౮-౩౧)ఉఫ21-54(౪౦-౧౩) సిద్ధ15-45 తైతు9-38 వర్జ్య శే6-45
కు దిన ౩౧-౩౦ మఘా ౨ ర్కః ౨౦-౪౯ ఉభయప్రదోషః తామసమన్వాది
భుం-౩౨ మొహర్రం ౧౩౭౫ హిజరీ ప్రా॥
21 ౫ చతుర్థీ ఆ 21-8(౩౮-౧౭)హస్త22-32(౪౧ ౪౮) సాధ్య13-29 వణి9-11 వర్జ్య6-31
ల8-10కు దిన౩౧-౨౮ వైపా రా2-49ల భుం-౪౨
22 ౬ పంచ సో 21-48(౩౯-౫౮)చిత్ర23-55(౪౫-౧౪)శుభ13-49బ9-28వర్జ్య7-0 ల8-42
కు దిన౩౧-౨౬వైపా8-6 కు భుం-౫౨
23 ర ౭ షష్ఠీ మం 23-11(౪౩-౨౬)స్వాతి రా1-58(౫౦-౨౩)శుక్ల13-45కౌ16-30వర్జ్య5-59
ల7-44కు దిన౩౧-౨౪మఘా౩ర్కః౪౮-౩ కన్యాయనం౫౫-౧ విశా శ క్రాం
ఉభయప్రదోషః పరేద్యుషడశీతిపు॥ కా॥ సౌరశరత్ప్రా॥ భు౧-౩
24 ౮ సప్త బు రా1-11(౪౮-౨౬)విశా రా4-36(౫౬-౫౭)బ్రహ్మ14-11గర12-11వర్జ్య8-11
ల9-57కు దిన౩౧-౨౧విశా శక్రాం భు౧-౧౩

మి	వృ	మే	మీ
కే			
శు గు యు	ఆగ19 వృశ్చి రా వృషే కేతుః 20 సింహే శుక్రః 28 కన్యాయాం బుధః సెప్టెం 13 కన్యాయాం శుక్రః		
ర కు బు. పూ			
	శ నె		రా

25 ౯ అష్ట గు రా3-37(౫౪-౨౭) అనూ పూర్తి(౬౦-౦)ఐంద్ర 15-0విష్టి14-24వర్జ్య9-7ల10-55కు దిన౩౧-౧౯ భు౧-౨౨
26 ౧౦ నవ శు పూర్తి(౬౦-౦)అనూ7-37(౪-౨౭)వైధృ16-2బాల16-54వర్జ్య13-56ల15-45కు దిన౩౧-౧౭ జ్యేష్ఠ రాక్రాం
భు౧-౩౩

(1364 ఫసలీ మెహర్ నెల)

27 ర ౧౧ నవ శ 6-11(౦-౫౨)జ్యేష్ఠ10-43(౧౨-౧౩)విష్క17-4కౌ6-11వర్జ్య19-42ల21-30 కు దిన౩౧-౧౫ మఘార్కః
౧౫-౨౨ భు౧-౪౪
28 ౧౨ దశ ఆ 8-38(౭-౧)మూల13-41(౧౯-౩౭) ప్రీతి17-57 గర8-38 వర్జ్య11-53ల13-41కువర్జ్య24-19ల రా2-5కు దిన
౩౧-౧౩ భు౧-౫౪
29 ౧౩ ఏకా సో 10-45(౧౨-౧౭)పూషా16-16(౨౬-౪) ఆయు18-30 భద్ర10-45 వర్జ్య24-57ల రా2-41 కు దిన౩౧-౧౦
ఉషా కేవే సర్వమత౧౧శీ భు౨-౪
30 ర ౧౪ ద్వాద మం 12-20(౧౬-౧౬) ఉషా18-20(౩౧-౧౪) సౌభా18-39బాల12-20 వర్జ్య22-35 ల24-17 కు దిన౩౧-౮
పూఫ౧ర్కః౪౨.౨౪ వే పంచ౩౫ఊర౩పశ్చ కువే పంచ భు౨-౧౪
31 ౧౫ త్రయో బు 13-20(౧౮-౪౫) శ్రవ19-48(౩౪-౫౫)శోభ18-18 తైతు13-20వర్జ్య23-56ల రా1-36 కు దిన౩౧-౬ ధని
శవే సప్తతిథి చతుర్దశీ భు౨-౨౫ [భు౨ ౩౫

1955 సంవత్సరం సెప్టెంబరు నెల — (1364 ఫసలీ అబాన్ నెల)

1 ౧౬ చతుర్ద గు 13-43(౧౯-౩౯)ధని20-41(౩౭-౪)అతి17-30వణి13.43వర్జ్య రా3-57ల5-35 కు దిన౩౧-౪ తిథిపూర్ణిమ
2 ౧౭ పూర్ణి ○ శు13-30(౧౯-౭)శత20-59(౩౭-౫౦)సుక16-13బవ13-30వర్జ్య రా3-20ల4-55 కు దిన౩౧-౧ ప్రతిప త్తిథి
అన్వాధానం భు౨-౪౫ [౯-౭యోగః భు౨-౫౫
3 ర ౧౮ బ ప్రతి శ 12-45(౧౭-౧౪)పూభా20-49(౩౭-౨౪) ధృతి14-31కౌ12.45వర్జ్యం లేదు దిన౩౦-౫౯పూఫ ౨ ర్కః
4 ౧౯ ద్వితీ ఆ 11-35(౧౪-౨౧)ఉభా20-15(౩౬-౦)శూల12-30గర11-35వర్జ్య6-11ల7-45కు దిన౩౦-౫౭ వ్యపా13-36
ల20-12 కు భు౩-౫ [భు౩-౧౬
5 ౨౦ తృతీ సో 10-6(౧౦-౩౮) రేవ19-25(౩౩-౫౪)గండ10-14 భద్ర10-6 వర్జ్య7-50ల9-28 కు దిన౩౦-౫౪ అశ్వ రవే
6 ర ౨౧ చతుర్థీ మం 8-24(౬-౨౨)అశ్వ18-22(౩౧-౧౮)వృద్ధి7-47ధ్రువ రా5-10 బాల8-24 వర్జ్య14-33 ల16-5కువర్జ్య రా
3-30ల5-1 కు పూ౩ఫర్కః౩౫-౩౦ అశ్వ రవే భు౩-౨౬ [౩౦-౫౦ కృత్తి శవేపంచ భు౩-౩౬
7 ౨౨ పంచ బు 6-31(౧-౪౧) షష్ఠి రా4-33(౫౫-౪) భర17-12(౨౮-౨౨) వ్యా రా2-29 తైతు6-31 వర్జ్య రా4-35ల దిన
8 ౨౩ సప్త గు రా2-32(౫౧-౪౦)కృత్తి15-58(౨౫-౧౬)హర్ష23-46విష్టి15-33 శేవర్జ్య6-7కు దిన౩౦-౪౮ భు౩-౪౭
9 ౨౪ అష్ట శు 24-27 (౪౬-౨౭)రోహి14-40(౨౨-౦)వజ్ర20-59బాల13-29వర్జ్య7-6ల8-37కువర్జ్య19-57ల21-28కు దిన
. ౩౦-౪౫ మృగ కేక్రాం శైవనక్తం రామానుజ శ్రీ కృష్ణజయన్తీ సూర్యసావర్ణిమన్వాది భు౩-౫౭
10 ర ౨౫ నవ శ 22-21(౪౧-౧౩) మృగ13-20(౧౮-౩౯) సిద్ధి18-11 తైతు11-24 వర్జ్య21-15ల22-46 కు దిన౩౦-౪౩ పూఫ
౪ర్కః౧-౩౧ భు౪-౭
11 ౨౬ దశ ఆ 20-15(౩౫-౫౮)ఆర్ద్ర11-59(౧౫-౧౭)వ్యతీ15-23వణి9-18వర్జ్య23-19ల24-50 కు దిన౩౦-౪౦ భు౪-౧౭
12 ౨౭ ఏకా సో 18-11(౩౦-౪౮)పున10-39(౧౧-౫౮)వరీ12-36బవ7-13వర్జ్య18-14ల19-45కు దిన౩౦-౩౮ పుష్య రావే
సర్వ౧౧శీ భు౪-౨౭ [౨౭-౩ తిథి ద్వాదశీ భు౪-౩౮
13 ర ౨౮ ద్వాద మం 16-14(౨౫-౫౪)పుష్య9-24(౮-౫౧)పరి9-53 తై16-14వర్జ్య21-38ల23-10కు దిన౩౦-౩౬ ఉఫ౧ర్కః
14 ౨౯ త్రయో బు 14-27(౨౧-౨౭)ఆశ్లే8-19(౬-౭)శివ7-18సిద్ధ రా4-54వణి14-27 వర్జ్య19-58ల21-26 కు దిన౩౦-౩౪
తిథిద్వయం అనధ్యాయః శైవనక్తం మాసశివరాత్రి కలియుగాది భు౪-౪౮
15 ౩౦ చతు గు 12-56(౧౭-౪౧)మఘ7-28(౪-౦)సాధ్య రా2-46 శకు12-56 వర్జ్య15-18 ల16-52 కు దిన౩౦-౩౧ పూఫ
శుక్రాం అన్వాధానం సర్వ ౩౦ మా భు౪-౫౮
16 ర ౩౧ అమా ● శు 11-50(౧౪-౫౨)పూఫ6-58(౨-౪)శుభ రా1-1 నాగ11-50 వర్జ్య14-9 ల15-45 కు దిన౩౦-౨౯ వైపా
14-59ల19-29కు ఉఫ ౨ కన్యాయాం సమస్థార్కః౫౨-౧౫ఉఫ రక్రాం పిండపితృయజ్ఞఃయోగః పరేద్యుః
కన్యాసం॥ పు॥ కా॥ భు౫-౮

1955 సంవత్సరం జూలై నెల

20 శు ప్రతి బు 15 21(౨౪-౧౨) పుష్య17-36వర్జ్యం లేదు. దిన ౩౨-౨౦ తిథిద్వయం యోగః
21 ద్వితీ గు 13-37(౧౯-౫౧) ఆశ్రే16-43 వర్జ్య5-56 ల7-29 కువర్జ్య రా4-26లదిన౩౨-౧౯ తిథి తృతీయ చంద్రదర్శనం
22 తృతీ శు 12-14(౧౬-౨౨)మఘ16-9 వర్జ్య శే5-59 కు వర్జ్య 24-7లరా1-42 కు
23 చతుర్థీ శ 11-16(౧౩-౫౯)పూఫ16-2 వర్జ్య23-20 ల24-57 కుదిన౩౨-౧౬ నాగచతుర్థీ ఆండాళ్ యదుగిరినాచ్చియార్ కందాడైతోడప్పర్ తి॥న॥ [కు దిన౩౨-౧౫
24 పంచ ఆ 10-47(౧౨-౪౪) ఉఫ16-22 వర్జ్య రా1-4 ల2-43
25 షష్ఠీ సో 10-47(౧౨-౪౩)హస్త17-13వర్జ్య రా 1-39ల3-20 కుదిన౩౨-౧౩ బదరీనారాయణ ప్పెరుమాళ్లు తి॥ న॥
26 సప్త మం 11-18(౧౪-౧) చిత్ర18-32వర్జ్య24-33 లరా2-16 కుదిన౩౨-౧౨ఉభయానధ్యాయః సత్యవరతీపు॥ [౩౨-౧౦
27 అష్ట బు 12-20(౧౬-౩౨)స్వా20-19వరా2-26ల4-11కుదిన
28 నవ గు 13-41(౧౯-౫౫)వి22-31వరా2-56ల4-42కుతిథి దశమి
29 దశ శు 15-26(౨౪-౧౯)అనూ24-59వర్జ్యం లేదుదిన౩౨-౭ శూన్యతిథి [కు దిన౩౨-౫ సర్వ ౧౧ శీ
30 ఏకా శ 17-30(౨౯-౨౭) జ్యేష్ఠ రా3-37 వర్జ్య7-11ల8-58
31 ద్వాద ఆ 19-32 (౩౪-౨౯) మూలపూర్తి (౬౦-౦) వర్జ్య 12-30ల14-17కువర్జ రా4-26లదిన౩౨-౪
1 త్రయో సో 21-24(౩౯-౧౧)మూ6-12వర్జ్య శే6-12కు వర్జ్య 16-45ల18-30కుదిన౩౨-౨ [కు దిన౩౨-౦
2 చతుర్ద మం 23-2(౪౩-౧౪)పూషా8-34 వర్జ్య17-16ల19-0
3 పూర్ణి ○ బు24-15(౪౬-౧౪)ఉషా10-39వర్జ్య14-55ల16-37 కుదిన౩౧-౫౯ శ్రీ పుండరీకాక్షర్ శ్రీ ఆళవందార్ తి॥న॥

1955 సంవత్సరం ఆగస్టు నెల

4 బ ప్రతి గు రా1-1(౪౭-౧౦) శ్రవ12-17వ16-29ల18-9కుదిన ౩౧-౫౭యోగః [కుదిన౩౧-౫౫ రాఘవేంద్రతీర్థ పు॥
5 ద్వితీ శు రా1-1(౪౯-౩౭)ధని13-26 వర్జ్య20-50 ల22-59
6 తృతీ శ 24-57(౪౯-౦) శత14-5 వర్జ్య20-32ల22-9 కు దిన ౩౧-౫౩ ప్రదోషాభావః [1-20కు దిన౩౧-౫౧
7 చతుర్థీ ఆ 24 8(౪౫-౫౫) పూభా14-16 వర్జ్య23-45 లరా
8 పంచ సో 2 -56(౪౨-౫౫)ఉభా13-59వర్జ్య రా1-37ల3-10 కుదిన౩౧-౫౦ [౩౧-౪౯ ఉభయప్రదోషః
9 షష్ఠీ మం 21 17 (౩౯-౪౭) రేవ 13-16 వర్జ్యంలేదు. దిన
10 సప్త బు 19-22(౩౩-౫౯)అశ్వ12-13వర్జ్య8-24ల9-56కువర్జ్య 21-18ల22-49కుస్మార్తమాధ్వ శ్రీకృష్ణజన్మాష్టమీ శ్రైవనక్తం
11 అష్ట గు 17-11(౨౯-౩౧) భర 10-56 వర్జ్య22-10 ల23-40 కుదిన౩౧-౪౪ [కు దిన౩౧-౪౨ తిథిద్వయం
12 నవ శు 14-51(౨౨-౪౦) కృత్తి9-25 వర్జ్య24-19 లరా1-49
13 దశ శ 12-23(౧౬-౩౧)రోహి7-47వర్జ్య12-59ల14-29కుదిన ౩౧-౪౦తిథిఏకాదశీ[ల15-24కుదిన౩౧-౩౯ సర్వ౧౧శీ
14 ఏకా ఆ 9-55(౧౦-౨౧)మృగ6-6ఆర్ద్ర రా4-29వర్జ్య13-55
15 ద్వాద సో 7-32(౪-౨౦)త్రయో రా5-14(౫౪-౧౪)పునరా 2-56వర్జ్య3-41ల5-11కు దిన౩౧-౩౬
16 చతుర్ద మం రా3-10(౫౩-౨౪) పుష్య రా1-38 వర్జ్య10-30 ల12-1కు శ్రైవనక్తం మాస శివరాత్రి ప్రతివాది భయంకర అణ్ణన్ తి॥ న॥
17 అమా ● బు రా1-29 (౪౯-౬) ఆశ్రే 24-40 వర్జ్య13-55 ల 15-27 కు దిన ౩౧-౩౨ సింహే రవిః ౨౦-౫౨ సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః సింహ సం॥ పు॥ కా॥

1955 సంవత్సరం ఆగస్టు నెల

18 శు ప్రతి గు 24-7(౪౫-౩౪)మఘ23-59 వర్జ్య12-19ల13-52 కుదిన౩౧-౩౦ యోగః [కు దిన౩౧-౨౭
19 ద్వితీ శు 23-4 (౪౩-౧౦) పూఫ23-46 వర్జ్య7-55 ల9-30
20 తృతీ శ 22-34 (౪౧-౫౨) ఉఫ 23-59 వర్జ్య 7-3 ల8-39 కు ప్రదోషాభావః [కు దిన౩౧-౨౩
21 చతుర్థీ ఆ 22-35(౪౧-౫౫) హస్త24-44వర్జ్య8-39 ల10-18
22 పంచ సో 23-4(౪౩-౯) చిత్రరా 1-55 వర్జ్య9-8 ల10-49 కుదిన౩౧-౨౧ [కుదిన౩౧-౧౯ ప్రదోషాభావః
23 షష్ఠి మం 24-5(౪౫-౪౧)స్వాతి రా3-38వర్జ్య7-55 ల9-38
24 సప్త బు రా1-29(౪౯-౧౧)విశా రా5-42వర్జ్య9-43 ల11-27 కు దిన౩౧-౧౭ [ల11-53 కు
25 అష్ట గు రా3-18(౫౩-౪౦)అనూ పూర్తి(౬౦-౦)వర్జ్య10-7
26 నవ శు రా5-19(౫౯-౪౨) అనూ8-11 వర్జ్య14-23 ల16-10 కు దిన౩౧-౧౨ [కు దిన౩౧-౧౦
27 దశ శ పూర్తి(౬౦-౦) జ్యేష్ఠ 10-47 వర్జ్య 19-39 ల 21-26
28 దశ ఆ 7-20(౩-౪౬)మూల13-22వర్జ్య11-36ల13-22కువర్జ్య 23-57ల రా1-42కుదిన౩౧-౯
29 ఏకా సో 9-15(౯-౩౨)పూషా15-49వర్జ్య24-32 లరా2-16 కుదిన౩౧-౫సర్వ మతి౧౧శీ
30 ద్వాద మం 10-53(౧౨-౩౯)ఉషా17-57వ22-15ల23-58కు
31 త్రయో బు 12-6(౧౫-౪౦)శ్రవ7-42వర్జ్య11-55 లరా1-36 కుదిన౩౧-౧
1 చతుర్ద గు 12-53 (౧౭-౩౬) ధని20-59 వర్జ్య రా4-25 లదిన ౩౦-౫౯ తిథి పూర్ణిమ
2 పూర్ణి ○ శు 13-11 (౧౯-౨౦) శత 21-47 వర్జ్య శే6-5 కు వర్జ్య రా4-15 లదిన౩౦-౫౬ ప్రతిప తిథి అన్వాధానం

1955 సం॥ సెప్టెంబరు నెల

3 బ ప్రతి శ 12-56(౧౭-౪౨)పూభా22-1వర్జ్య శే5-52కు దిన ౩౦-౫౪ తిథి ద్వితీయ యోగః [౩౦-౫౨
4 ద్వితీ ఆ 12-12(౧౫-౫౩)ఉభా21-51వర్జ్య7-33ల9-9కుదిన
5 తృతీ సో 11-2 (౧౨-౫౭) రేవ 21-13 వర్జ్య 9-32 ల11-5 కు దిన౩౦-౪౯ [కు వర్జ్య రా5-19ల
6 చతుర్థీ మం 9-29(౯-౪) అశ్వ 20-14 వర్జ్య16-24 ల17-56
7 పంచ బు 7-36(౪-౨౩)షష్ఠీ రా5-30(౫౪-౪౪) భర18-57 వర్జ్య శే6-50కు దిన౩౦-౪౫ [కుదిన౩౦-౪౨
8 సప్త గు రా3-10(౫౩-౧౬) కృత్తి17-29 వర్జ్య6-13 ల7-43
9 అష్ట శు 24-43 (౪౭-౯) రోహి 15-52 వర్జ్య8-24 ల9-54 కువర్జ్య21-4ల22-33కు శ్రైవనక్తం శ్రీవైష్ణవ శ్రీకృష్ణ జయన్తి పెరియవాచ్చాంపిళ్లై తి॥ న॥
10 నవ శ 22-15(౪౦-౫౭)మృగ14-10వర్జ్య22-0ల23-30కుదిన ౩౦-౩౯పరవస్తు పట్టరభిరాన్ జియ్యర్ తి॥న॥ [౩౦-౩౫
11 దశఆ 19-52(౩౫-౦)ఆర్ద్ర12-32వర్జ్య23-46లరా1-16కుదిన
12 ఏకా సో 17-37 (౨౯-౨౨) పున11-0 వర్జ్య18-33 ల20-4 కుదిన౩౦-౩౩ సర్వ౧౧శీ
13 ద్వా మం 15-36(౨౪-౨౧)పుష్య9-39వర్జ్య21-52 ల23-24 కు దిన౩౦-౩౦ తిథి ద్వాదశీ
14 త్రయో బు 13-52 (౨౦-౦)ఆశ్రే8-34 వర్జ్య20-12ల21-44 కుదిన౩౦-౨౯ తిథిద్వయం శ్రైవనక్తం మాస శివరాత్రి అనధ్యాయః
15 చతుర్ద గు 12-28(౧౬-౩౦)మఘ7-49 వర్జ్య15-42 ల17-17 కుదిన ౩౦-౨౬ అమా తిథి సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం
16 అమా ● శు 11-31(౧౪-౬)పూఫ7-31వర్జ్య14-45ల16-21 కుదిన౩౦-౨౩ పిండపితృయజ్ఞః యోగః

1955 సం॥ సెప్టెంబరు నెల

17 ౧ ప్రతి శ 11-12(౧౩-౧౮)ఉఫ6-56(౨-౩౭)శుక్ల 23-42బవ11-12వర్జ్య15-31ల17-9కు దిన౩౦-౨౬ఉఫ రక్రాం
అనధ్యాయః చంద్రదర్శనం భు౦-౧

18 ౨ ద్వితీ ఆ 11-9(౧౩-౧౦) హస్త7-27(౩-౫౫) బ్రహ్మ22-51 కౌల11-9 వర్జ్య 15-50ల17-31 దిన౩౦-౨౪ తామస
మన్వాది కల్కిజయంతీ భు౦-౧౨

మి	వృ	మే	మీ
	కే		
యుగు	నెప్టె17 కన్యార్కః 20 తులాబుధః అక్టో1 సింహేగురు		
ర కు పూ	2 కన్యాకుజః 7 తులాశుక్రః 10 కన్యావక్రీబుధః		
బు ఫ	శ. నే	రా	

19 ౩ తృతీ సో 11-46(౧౪-౪౨)చిత్ర8-36(౬-౫౮) ఐంద్ర22-32 గర11-46 వర్జ్య14-37
ర ల16-20కు దిన౩౦-౨౨ సిద్ధివినాయకచతుర్థి భు౦-౨౨

20 ౪ చతుర్థీ మం 13-3(౧౭-౫౫) స్వాతి10.24 (౧౧-౧౮) వైధృ22-43 భద్ర13-3 వర్జ్య
16-34 ల18-20కు దిన౩౦-౧౯ ఉఫ౩ర్కః౧౭-౧ విశా శుక్రాం తిథి పంచమి
భౌమచతుర్థి ఋషిపంచమి భు౦-౩౨

21 ౫ పంచ బు 14-57(౨౨-౩౯)విశా12-48(౧౭-౧౮)విష్క8-19బాల14-57వర్జ్య17-17
ల19-4కు దిన౩౦-౧౭ విశా శుక్రాం శూన్యతిథి బౌద్ధజయంతిభు౦-౪౨

22 ౬ షష్ఠి గు 17-17(౨౮-౩౧) అనూ15-39(౨౪-౨౪)ప్రీతి24-15తైతు17-17 వర్జ్య21-58
ల23-46కు దిన౩౦-౧౫జ్యేష్ఠ రాక్రాం తిథిషష్ఠి ఉభయప్రదోషః భు౦-౫౩

23 ర ౭ సప్త శు 19-53(౩౪-౫౯)జ్యేష్ఠ18-44 (౩౨-౮) ఆయు రా1-17 గర6-35 వర్జ్య రా
3-46ల5-34కు దిన౩౦-౧౨ ఉఫర్కః ౪౧-౨౮తులాయనం౪౮-౧౪ జ్యేష్ఠ రాక్రాం అముక్తాభరణసప్తమి
పరేద్యుర్విషువత్పుణ్యకా॥భు౧-౩

24 ౮ అష్ట శ 22-27(౪౧-౨౪)మూల21-49(౩౯-౪౯)సౌభా రా2-16విష్టి9-9వర్జ్య20-0ల21-48కుదిన౩౦-౧౦ భు౧-౧౩

25 ౯ నవ ఆ 24-44(౪౭-౫)పూర్వా24-38(౪౬-౪౯)శోభరా3-౦బాల11-36వర్జ్య8-33ల10-20కు దిన౩౦-౭ ఉషా కేవే
భు౧-౨౩ [కేవే ౩౭ పభు౧-౩౪

26 ౧౦ దశ సో రా2-29(౫౧-౨౭)ఉషా రా2-56(౫౨-౩౫)అతిరా3-19తైతు13-36వర్జ్య9-24ల11-9 కు దిన౩౦-౫ ఉషా

27 ర ౧౧ ఏకా మం రా3-34(౫౪-౯) శ్రవ రా4-35(౫౬-౪౨) సుకరా3-6 వణి15-1 వర్జ్య7-12ల8-55 కు దిన౩౦-౩ హస్త
౧౪ర్కః౫-౩౪ ధని శవే సప్త సర్వ ౧౧ శీ పరివర్తన ౧౧ శీ భు౧-౪౪

(1364 ఫసలీ)

28 ౧౨ ద్వాద బు రా3-53(౫౪-౪౮) ధని రా5-30(౫౯-౦)ధృతిరా2-19బవ15-48వర్జ్య8-44ల10-24కు దిన౩౦-౦ధని శవే
సప్తప్రదోషః వామనజయంతీ భు౧-౫౪

29 ౧౩ త్రయో గు రా3-29(౫౩-౫౭)శత రా5-42(౫౯-౩౧) శూల24-57 కౌ15-41 వర్జ్య12-46 ల14-23 కు దిన౨౯-౫౮
వ్యాపా రా1-37 ల భు౨-౫

30 ర ౧౪ చతుర్ద శు రా2-24(౫౧-౧౬)పూభా రా5-16(౫౮-౨౬) గండ23-3 గర14-56 వర్జ్య12-0ల13-34 కు దిన౨౯-౫౬
వ్యాపా6-8కు హస్త ౨ర్కః౨౯-౧౯ ఉభా రవే అనంతవ్రతం భు౨-౧౫

1955 సం॥ అక్టోబరు నెల

1 ౧౫ పూర్ణి ○ శ 24-46(౪౭-౧౧) ఉభా రా4-18(౫౬-౧) వృద్ధి20-40 విష్టి13-35 వర్జ్య14-29ల16-1 కు దిన౨౯-౫౩
మహాళీతిముఖం౧౦-౧ఉభా రవే రేవ కువే అన్వాధానం భు౨-౨౫

2 ౧౬ బ ప్రతి ఆ 22-45(౪౨-౫)రేవ రా2-58(౫౨-౩౭)ధ్రువ17-58బాల11-46 వర్జ్య15-39ల17-9 కు దిన౨౯-౫౧ రేవ
కువే యాగః మహాలయపక్ష ప్రా॥ భు౨-౩౫ [హస్త ౩ ర్కః౫౨-౪౧ భు౨-౪౬

3 ర ౧౭ ద్వితీ సో 20-25(౩౬-౧౬)అశ్వి రా1-21(౪౮-౩౪)వ్యాఘా14-59 తైతు9-35 వర్జ్య21-37ల23-6 కు దిన౨౯-౪౮

4 ౧౮ తృతీ మం 17-57(౩౦-౬)భర23-37(౪౪-౧౪)హర్ష11-53వణి7-11 వర్జ్య10-15ల11-44 కు దిన౨౯-౪౬ కృత్తి శవే
పంచప్రదోషః బృహత్యుమావ్రతం (ఉండ్రాళ్లతద్ది) భు౨-౫౬

5 ౧౯ చతుర్థీ బు 15-27(౨౩-౫౧)కృత్తి21-52(౩౯-౫౨)వజ్ర8-42సిద్ధి రా5-32 బాల15-27 వర్జ్య10-44ల12-13 కు దిన
౨౯-౪౪కృత్తి శవే పంచతిథి చతుర్థీ భు౩-౬

6 ౨౦ పంచ గు 13-0(౧౭-౪౩)రోహి20-12(౩౫-౪౩)వ్యతీ రా2-29 తైతు13-0 వర్జ్య12-45 ల14-15 కు వర్జ్య రా1-27
ల2-57కు దిన౨౯-౪౧మృగ శుక్రాం తిథిద్వయంభు౩-౧౬

(1365 ఫసలీ)

7 ర ౨౧ షష్ఠి శు 10-42(౧౧-౫౭)మృగ18-41(౩౧-౫౫)వరీ23-33 వణి10-42వర్జ్య రా2-37 ల4-8 కు దిన౨౯-౩౯ హస్త
౪ర్కః౧౫-౩౮ మృగ శుక్రాం భు౩-౨౭ [శైవనక్తం భు౩-౩౭

8 ౨౨ సప్త శ 8-34(౬-౩౬)ఆర్ద్ర17-22(౨౮-౩౬)పరి20-46బవ8-34వర్జ్య రా4-48ల దిన౨౯-౩౭ సూర్యసావర్ణిమన్వాది

9 ౨౩ అష్ట ఆ 6-38(౧-౪౪)నవ రా4-55(౫౫-౪౪)పున16-14(౨౫-౪౬)శివ18-10కౌ 6-38వర్జ్య శే6-20కు వర్జ్య23-16
లరా1-29కు దిన౨౯-౩౪ పుష్యరావేస్వాధ్యాయః భు౩-౪౭ [౧ర్కః౩౮-౭ పుష్యరావే భు౩-౫౭

10 ర ౨౪ దశ సో రా 3-27(౫౩-౪౭)పుష్య15-21(౨౩-౩౨)సిద్ధ15-44వణి16-11వర్జ్య రా3-48ల5-22కు దిన౨౯-౩౨చిత్రా

11 ౨౫ ఏకా మం రా2-15(౫౦-౪౮)ఆశ్లే14-42(౨౧-౫౫) సాధ్య13-31 బవ14-51వర్జ్య రా2-31ల4-6 కు దిన౨౯-౩౦
వైపా24-24లరా5-5 కు భు౪-౮ [భు౪-౧౮

12 ౨౬ ద్వాద బు రా1-21(౪౮-౩౨)మఘ14-20(౨౧-౧)శుభ11-31కౌ13-48వర్జ్య22-20ల23-56కు దిన౨౯-౨౭ప్రదోషః

13 ౨౭ త్రయో గు 24-49(౪౭-౧౧)పూఫ14-19(౨౦-౫౪) శుక్ల 9.48 గర13-5 వర్జ్య21-36 ల23-14 కు దిన౨౯-౨౫ ఉఫ
శుక్రాంగజచ్ఛాయ కలియుగాది భు౪-౨౮

14 ౨౮ చతుర్ద శు 24-41(౪౬-౫౧)ఉఫ14-39(౨౧-౪౪)బ్రహ్మ8-21విష్టి12-45వర్జ్య23-19ల24-58 కు దిన౨౯-౨౨చిత్రా
౨ర్కః౦-౯ ఉఫ శుక్రాం శైవనక్తం మాసశివరాత్రి శస్త్రహతమహాలయము భు౪-౩౯

15 ౨౯ అమా ● శ రా 1-2(౪౭-౪౨)హస్త15-25(౨౩-౩౯)ఐంద్ర7-14చతు12-51వర్జ్య23-50లరా1-31కు దిన౨౯-౨౦
చిత్ర రక్రాం సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః భు౪-౪౯

1955 సంll అక్టోబరు నెల

(1365 ఫసలీ ఆజూర్ నెల)

(తులామాసము) స్వాతికార్తె

16		౩౦	శు ప్రతి ఆ రా 1-54(౪౯-౫౩)చిత్ర16-41(౨౬-౪౯)వైధృ6-30కింస్తు13-26వర్జ్య22-41ల24-24కు దిన౪౯-౧౮ చిత్రా ర్క్రాం యాగః దేవీ నవరాత్రప్రాll కలశస్థాపనం భు౪-౫౯
17	ర	౧	ద్వితీ సో రా3-20(౫౩-౨౫)స్వాతి18-28(౩౧-౧౫)విష్క 6-12బాల14-38వర్జ్య24-36 ల రా2-21కు దిన౪౯-౧౫ చిత్రా 3 తులాయాం నీచేర్కః౨౧-౪౯ విశా శుక్రాం ప్రీతియా చంద్ర దర్శనం తులా సంll పుll కాll భు౫-౯
18		౨	తృతీ మం రా5-16(౫౯-౧౫)విశా20-46(౩౭-౦)ప్రీతి6-17తైతు16-18వర్జ్య రా1-13ల3-0కు దిన౪౯-౧౩విశా శుక్రాం భు౦-౭
19		౩	చతుర్థీ బు పూ ర్తి(౬౦-౦) అనూ23-30(౪౩-౫౦)ఆయు6-45వణి18-27వర్జ్య రా 5-49ల దిన౪౯-౧౧జ్యేష్ఠ రాక్రాం భు౦-౧౮
20	ర	౪	చతుర్థీ గు 7-39(౪-౧౧)జ్యేష్ఠ రా2-34(౫౧-౨౭)సౌభా7-34భద్ర7-39వర్జ్య శే7-38కు దిన౪౯-౯ చిత్రార్కః౪౩-౫జ్యే రాక్రాం భు౦-౨౯
21		౫	పంచ శు 10-17(౧౦-౪౬)మూల రా5-18(౫౯-౧౯)శోభ8-34బాల10-17వర్జ్య11-37ల13-25కువర్జ్య రా3-54ల5-43కు దిన౪౯-౬ తిథి షష్ఠి సరస్వతీపూజ భు౦-౩౯
22		౬	షష్ఠీ శ 12-59(౧౭-౨౯)పూషాపూ ర్తి(౬౦-౦)అతి9-35తైతు12-59వ16-32ల18 21కుదిన౪౯-౪శూన్యతిథిః భు౦-౫౦
23		౭	సప్త ఆ 15-29(౨౩-౪౬)పూషా8-46(౬-౫౮)సుక10-32వణి15-29వర్జ్య17-40ల19-27కు దిన౪౯-౨ఉషా కవే ౫౭ ప తిథిసప్తమి స్వాధ్యాయం దేవీ త్రిరాత్ర ప్రాll భు౧-౧
24	ర	౮	అష్టసో 17-33(౨౮-౫౨)ఉషా11-28(౧౩-౪౦)ధృతి11-10బవ17-33వర్జ్య15-49ల17-33కుదిన౪౯-౦స్వాతీ౧ర్కః ౩-౫౮వృశ్చికాయనం౧౦-౩౪మహాష్టమి సరస్వత్యుద్వాసనం మాసిపపుll కాll సౌర హేమంత ఋప్రాll భు౧-౧౨
25		౯	నవ మం 18-56(౩౨-౨౧)శ్రవ13-33(౧౮-౫౩)శూల11-19బాల6-14 వర్జ్య17-47ల19-29 కు దిన౪౮-౫౭ వ్యాపా 9-50ల15-20కు ధని శవే సప్త భు౧-౨౩ [శత రవే దుర్గాదేవ్యుద్వాసనం విజయదశమి శమీపూజ భు౧-౩౩
26		౧౦	దశ బు 19-34(౩౩-౫౪)ధని14-55(౨౨-౧౭)గండ10.54తైతు7-15వర్జ్య22-17ల23-56కు దిన౪౮-౫౫ధని శవే సప్త
27	ర	౧౧	ఏకా గు 19-22(౩౩-౨౨)శత15-29(౨౩-౪౦)వృద్ధి9-53వణి7-28వర్జ్య21-49ల23-24కు దిన౪౮-౫౩స్వాతీ౨ర్కః ౨౪-౩౫శత రవే సర్వ ౧౧ శీ భు౧-౪౪ [౪౮-౫౧ ఉభా కవే భు౧-౫౫
28		౧౨	ద్వాద శు 18-21(౩౦-౪౯)పూభా 15-15(౨౩-౫)ధ్రువ8.11వ్యాఘా రా3-43బవ6-51 వర్జ్య24 28లరా2-0 కు దిన
29		౧౩	త్రయో శ 16-36(౨౬-౨౮)ఉభా14-17(౨౦-౪౧)హర్ష రా3-3తైతు16-36వర్జ్య రా1-31ల3-1కు దిన౪౮-౪౯ఉభా కవే తిథి త్రయోదశి స్వాధ్యాయం భు౨-౬ [౪౪-౫౧ తిథిద్వయం అన్వాధానం అతుక్రిపె భు౨-౧౭
30	ర	౧౪	చతుర్ద ఆ 14-18(౨౦-౪౧)రేవ12-45(౧౬-౪౮) వజ్ర23-49 వణి14-18 వర్జ్యంలేదు దిన౪౮-౪౬ స్వాతీ ౩ ర్కః
31		౧౫	పూర్ణి ○ సో 11-33(౧౩-౪౭)అశ్వి10-46(౧౧-౪౯)సిద్ధి20-16బవ11-33 వర్జ్య7-6ల8-34కు వర్జ్య19-27 ల20-54కు దిన ౪౮-౪౪ యాగః ఆగ్రయణం భు౨-౨౭ [౪౮-౪౨ కృత్తి శవే పంచ అనధ్యాయం భు౨-౩౮

1955 సంll నవంబరు నెల

1		౧౬	బ ప్రతి మం 8-31(౬-౧౨)ద్వితీ రా5-22(౫౨-౯)భర8-29(౬-౭)వ్యతీ16-33కౌల8-31వర్జ్య19-17 ల20-43కు దిన
2		౧౭	తృతీ బు రా 2-15(౫౦-౩౦) కృత్తి 6-6(౦-౭)రోహి రా3-43(౫౪-౪)వరీ12-47 వణి15-49 వర్జ్య20-31 ల21-57కు దిన౪౮-౪౦మృగ కేక్రాం చంద్రోదయోమావ్రతం (అట్లతద్ది) భు౨-౪౯
3	ర	౧౮	చతుర్థీ గు 23-15(౪౩-౧)మృగ రా1-30(౪౮-౩౮)పరి9-4శివ రా5-30బవ12-45 వర్జ్య8-48 ల10 15 కు దిన౪౮-౩౮ స్వాతిరర్కః౪-౪౫మృగ కేక్రాం భు౩-౦
4		౧౯	పంచ శు 20-32(౩౬-౧౩)ఆర్ద్ర23-33(౪౩-౪౫)సిద్ధ రా2-10కౌల9-55వర్జ్య 9-13ల10-41కు దిన౪౮-౩౬భు౧-౧౧
5		౨౦	షష్ఠీ శ 18-11(౩౦-౧౮)పున21-58(౩౯-౪౬)సాధ్య23-9గర7-22వర్జ్య10-46ల12-16కు వర్జ్య రా5-35లదిన౪౮-౩౪ పుష్య రావే ప్రదోషః భు౩-౨౧
6	ర	౨౧	సప్త ఆ 16-14(౨౫-౨౫)పుష్య20-48(౩౬-౪౯)శుభ20-28బవ16-14వర్జ్య శే7-6కు దిన౪౮-౩౨వైపా6-50ల12-46కు విశా౧ర్కః౨౪-౧౮ పుష్య రావే ఉభయానధ్యాయః శైవనక్తం భు౩-౩౨ [భు౩-౪౩
7		౨౨	అష్ట సో 14-45(౨౧-౩౯)ఆశ్రే20-6 (౩౫-౨)శుక్ల18-9కౌ14-45 వర్జ్య9-14 ల10-47 కు దిన౪౮-౩౦ తిథి అష్టమి
8		౨౩	నవ మం 13-43(౧౯-౪)మఘ19-51(౩౪-౨౪) బ్రహ్మ16-12 గర13-43 వర్జ్య7-58ల9-33కు వర్జ్య రా3-55 ల5-32కు దిన౪౮-౨౮ తిథిద్వయం భు౩-౫౪ [౨ర్కః౪౩-౨౬ తిథి ఏకాదశి భు౪-౫
9	ర	౨౪	దశ బు 13-11(౧౭-౪౩)పూఫ20-4(౩౪-౫౬) ఐంద్ర14-39 భద్ర13-11వర్జ్య రా3-28ల5-7 కు దిన౪౮-౨౬ విశా
10		౨౫	ఏకా గు 13-8(౧౭-౩౪)ఉఫ20-46(౩౬-౩౯) వైధృ18-27 బాల13-8 వర్జ్య రా5-34 ల దిన౪౮-౨౪ తిథి ద్వాదశి సర్వ ౧౧ శీ భు౪-౧౫ [తిథి త్రయోదశి భు౪-౨౬
11		౨౬	ద్వాద శు 13-33(౧౮-౩౬)హస్త21-55(౩౯-౨౯)విష్క 12-39తై13-33వర్జ్య శే7-15కు దిన౪౮-౨౨చిత్ర శుక్రాం
12		౨౭	త్రయో శ 14-25(౨౦-౪౬)చిత్ర23-29(౪౩-౨౪) ప్రీతి12-9 వణి14-25 వర్జ్య6-26 ల8-8 కు వర్జ్య రా5-33ల దిన ౪౮-౨౦ చిత్ర శుక్రాం శూన్యతిథి అనధ్యాయం శైవనక్తం మాసశివరాత్రి అపరాత్రే నరక ౧౪ శీ తైలాభ్యంగః స్వాత్యభ్యంగశ్చ భు౪-౩౭
13	ర	౨౮	చతుర్ద ఆ 15-46(౨౪-౬)స్వాతి రా1-30(౪౮-౨౬) ఆయు12-27కు15-46శేవర్జ్య7-18కు దిన౪౮-౧౮ విశా౧ర్కః ౨-౧౩ విశా రక్రాం శుక్రాం శుస్త్రహతులకుల్కాదానం లక్ష్మీపూజ.
14		౨౯	అమా ● సో17-33(౨౮-౨౯)విశా రా3-55(౫౪-౨౬) సౌభా12-15నాగ17-33 వర్జ్య7-41ల9-27 కు దిన౪౮-౧౬ విశా రక్రాం శుక్రాం అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః సర్వ ౩౦ మా సోమవత్యమా దీపావళ్యమావాస్య కౌముద్యుత్సవః భు౪-౫౯

(విశాఖకార్తె)

(1365 ఫసలీ దై నెల)

	కే		
యు	అక్టో 17 శుక్రః ౩ వృశ్చికే ప్రవేశః సహం ౭ గురుః ౧౮ వృశ్చికే శనిః		
గు పూ			
కు బు ర	శ. నె	రా	

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీమన్మథ సంవత్సర నిజభాద్రపదమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ. సం 1955 కలిః ౫౦౫౬

17 శు ప్రతి శ 11-1(౧౨-౫౧) ఉఫ7-37 వర్జ్య16-13 ల17-52
శు కన్యాయాం రవిః ౨౧-౩౨ దిన౩౦-౨౧ అన
ధ్యాయః కన్యా సం॥ పు॥ కా॥ [శు దిన౩౦-౧౮
18 ద్వితీ ఆ 11.2(౧౨-౫౨) హస్త8-13 వర్జ్య16-35 ల18-15
19 తృతీ సో 11-32 (౧౪-౮) చిత్త9-18 వర్జ్య15-17 ల16-59
శు దిన౩౦-౧౬ వినాయక చవితి
20 చతుర్థీ మం 12-35 (౧౬-౪౪) స్వాతి 10-55 వర్జ్య 16-59
ల18-43శు దిన౩౦-౧౩ తిథి పంచమి ఋషి పంచమి
21 పంచ బు 14-1 (౨౦-౨౦) విశా12-55 వర్జ్య17-19 ల19-4
శుదిన౩౦-౧౧ శూన్య తిథి [శు దిన౩౦-౮ తిథి షష్ఠీ
22 షష్ఠి గు 15-48(౨౪-౪౮)అనూ15-16 వర్జ్య 21-28ల23-14
23 సప్త శు 17-50(౨౯-౫౩)జ్యేష్ఠ17-50వర్జ్యరా2-42 ల4-29
శు దిన౩౦-౬ స్వాధ్యాయః [శు దిన౩౦-౪
24 అష్ట శ 19-55(౩౫-౬) మూల20-27 వర్జ్య18-41 ల 20-27
25 నవ ఆ 21-53 (౩౯-౫౮) పూషా 22-57 వర్జ్య7-4 ల8-50
శు దిన౩౦-౧ [శు వర్జ్యరా5-31 లదిన౨౯-౫౯
26 దశ సో 23-36(౪౪-౧౬) ఉషారా1-12 వర్జ్య7-42 ల9-27
27 ఏకా మం24-56(౪౭-౩౪)శ్రవ రా3-6వర్జ్య శ 7-14శు దిన
౨౯-౫౬సర్వ౧౧శీ తిరువేంగళ॥ వేదాంతదేశికర్ తి॥న॥
28 ద్వాద బు రా1-44(౪౯-౩౬)ధనిరా4-28 వర్జ్య7-19 ల9-1
శుదిన౨౯-౫౪ ద్వాదశీ హరివాసరః౫-౩౩ ప్రదోషః
వామనజయన్తి [శు దిన౨౯-౫౧
29 త్రయో గు రా2-5(౫౦-౨౮)శతరా5-23వర్జ్య11-57 ల1-36
30 చతుర్ద శు రా1-50(౪౯-౫౦) పూభారా 5-44 వర్జ్య11-53
ల1-30శుదిన౨౯-౪౯అనంతవ్ర॥[శుదిన౨౯-౪౬అన్వా॥
1 పూర్ణి ○శరా1-10(౪౮-౯) ఉభారా5-41 వ15-19 ల16-54

2 బ ప్రతి ఆ 23-59(౪౫-౧౦)రేవరా5-6వర్జ్య17-24 ల18-57
కుదిన౨౯-౪౪యోగః మహాలయపక్ష ప్రా॥[కుదిన౨౯-౪౧
3 ద్వితీ సో 22-7(౪౧-౫౧)అశ్వరా4-13 వ23-51 లరా1-54
4 తృతీ మం 20-33(౩౬-౩౪)భరరా2-56వర్జ్య14-16ల14-49
కుదిన౨౯-౩౯ బృహత్యుమా (ఉండ్రాళ్లతద్దె) ప్రదోషః
5 చతుర్థీ బు 18-27 (౩౧-౧౯) కృత్తిరా 1-31 వర్జ్య14-13
ల15-44కు దిన౨౯-౩౬ [కువర్జ్యరా1-5ల
6 పంచ గు 16-8(౨౫-౩౩)రోహి23-53వర్జ్య16-25 ల17-55
7 షష్ఠి శు 13 44(౧౯-౩౩) మృగ22-11 వర్జ్య శ6-35కు దిన
౨౯-౩౨ తిథిద్వయం
8 సప్త శ 11-16(౧౩-౨౦)ఆర్ద్ర20-28 వర్జ్య6-0ల7-29 కుదిన
౨౯-౨౯తిథిధరామి శైవన క్షం మధ్యారామి ఉభయానధ్యాయః
9 అష్ట ఆ 8-59 (౭-౩౭) పున 18-57 వర్జ్య 7-42 ల 9-12
కువర్జ్యరా2-30ల4-0కుదిన౨౯-౨౭ పిత్రుతిథి [5-45ల
10 నవ సో 6-45(౨-౨)దశరా4-40(౫౪-౫౯)పు17-34వర్జ్యరా
11 ఏకా మం రా2-56 (౫౨-౩౧) ఆశ్లే16-25 వర్జ్య శ 7-17
కు వర్జ్యరా4-0ల5-33 కు దిన౨౯-౨౨ సర్వ౧౧ శీ
12 ద్వాద బు రా1-33(౪౯-౨)మఘ15-36వర్జ్య23-27ల1 13 1
కుదిన౨౯-౧౯వైష్ణవ౧౧శీ ప్రదోషః యతిశ్రాద్ధం
13 త్రయో గు 24-41(౪౬-౪౯)పూఫ15-10 వ22-23 ల23-59
కు దిన౨౯-౧౭
14 చతుర్ద శు 24-15(౪౫-౪౪)ఉఫ15-11వర్జ్య23-45లరా1-23
కు దిన ౨౯-౧౫శైవన క్షంమాసశివ॥శస్త్రహతిమహాలయం
15 అమా ● శ 24-15(౪౫-౮౫) హస్త15-40వర్జ్య24-0 లరా
1-40 కు దిన౨౯-౧౨ సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం
పిండపిత్రుయజ్ఞః మాధవతీ॥ పు॥

1955 సం॥ సెప్టెంబరు — 1955 సం॥ అక్టోబరు

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ మన్మథ సంవత్సర ఆశ్వయుజమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ.శ. 1955 సం॥ కలిః ౫౦౫౬

16 శుప్రతి ఆ 24-50(౪౭-౧౨) చిత్త16-39వర్జ్య22-36ల24-18
శుదిన౨౯-౧౦యోగః దౌహిత్రపక్ష నవరాత్ర ప్రా॥
17 ద్వి సో రా1-54(౪౯-౫౫)స్వా18-9వ24-12లరా1-55శు దిన
౨౯-౭తులాయాం రవిః౭-౨౧పరది నేతులాసం॥పు॥కా॥
18 తృతీ మం రా3-25 (౫౩-౩౮) విశా20-4 వర్జ్య24-26 లరా
2-12 శుదిన౨౯-౫ [లదిన ౨౯-౩
19 చతుర్థీ బు రా5-14 (౫౮-౧౧) అనూ22-20 వర్జ్యరా 4-31
20 పంచ గు పూర్తి(౬౦-౦)జ్యే24-53వర్జ్య శ6-18శుదిన౨౯-౦
21 పంచ శు 7-21(౩-౨౬) మూలరా 3-31 వర్జ్య9-46ల11-32
శువర్జ్యరా1-4ల3-31శు దిన౨౮-౫౮ మణవాళ మహా
ముని తి॥ న॥ సరస్వతీపూజ [ల15-55శుదిన౨౮-౫౫
22 షష్ఠీ శ 9-29 (౮-౪౪) పూషాపూర్తి (౬౦-౦) వర్జ్య14-8
23 సప్త ఆ 11-27 (౧౩-౪౧) పూషా6-0 వర్జ్య14-46 ల16-31
శు దిన౨౮-౫౩ దేవీ త్రిరాత్రం ఉభయానధ్యాయః
సత్యనారాయణతీ॥ పు॥
24 అష్ట సో 13-10(౧౭-౫౬)ఉషా8-19 వర్జ్య12-38 ల14-22
శుదిన౨౮-౫౧ తిథి నవమి మహా నవమి సరస్వత్యుద్వా
సనం పొయిఖయాళ్వార్ పిళ్లై లోకాచార్యర్ తి॥ న॥
25 నవ మం 14-30(౨౧-౧౫)శ్రవ10-14 వర్జ్య14-29 ల16-11
శు దిన౨౮-౪౮ శూన్యతిథి
26 దశ బు 15-20(౨౩-౨౦)ధని11-48వర్జ్య19-13ల20-53శుదిన
౨౮-౪౬తిథి దశమి విజయదశమి పూథత్తాళ్వార్ తి॥న॥
27 ఏకా గు 15-42)౨౪-౧౨)శత12-44వర్జ్య7-16ల20-54శుదిన
౨౮-౪౪ సర్వ౧౧శీ పేయాళ్వార్ తి॥ న॥ [౨౮-౪౨
28 ద్వాశు15-31(౨౩-౪౪)పూభా13-18వ22-49ల24-25శుదిన
29 త్రయో శ 14-50(౨౨-౨)ఉభా13-14 వర్జ్యరా1-1 ల 2-35

కు దిన౨౮-౩౯ తిథి త్రయోదశి అనధ్యాయః [తిథిద్వయం
30 చతుర్దఆ13-44(౧౯-౧౫)రే 12-50వర్జ్యం లేదు దిన౨౮-౩౭
31 పూర్ణి ○సో 12-13(౧౫-౨౭)అశ్వ12-0 వర్జ్య8-8 ల9-41కు
వర్జ్య21-8ల22-40కుతిథి ప్రతి॥ సద్యస్కాలయోగః అగ్ర॥
1 బప్రతి మం 10-23(౧౦-౫౨)భర10-52వర్జ్య22-10ల23-40
కుదిన౨౮-౩౩ అనధ్యా॥ [కు దిన౨౮-౩౦
2 ద్వితీ బు 8-19 (౫-౩౯) కృత్తి9-29 వర్జ్య24-27 లరా1-56
3 తృతీ గు 6-9(౦-౫) చతుర్థీరా3-41 (౫౪-౦) రోహి 7-55
వర్జ్య13 8ల14-37 కు [14-4ల17-38 కు
4 పంచ శు రా1-15(౪౮-౦) మృగ6-16 ఆర్ద్రరా4-33 వర్జ్య
5 షష్ఠి శ 22-55 (౪౨-౭) పునరా2-58 వర్జ్య15-46 ల17 16
కు దిన౨౮-౨౪ ఉభయప్రదోషః [కు దిన౨౮-౨౨
6 సప్త ఆ 20-44(౩౬-౪౧)పుష్యరా1-32వర్జ్య10-29ల11 59
7 అష్ట సో 18-48(౩౧-౪౭)ఆశ్లే24-19వర్జ్య13-41 ల15-13
కుదిన౨౮-౨౦ శైవన క్షం [కు దిన౨౮-౧౮
8 నవ మం 17-8(౨౭-౩౭)మఘ23-26 వర్జ్య23-53 లరా1-25
9 దశబు 15-49(౨౪-౧౮)పూఫ22-51వ7-16ల8-48కువర్జ్యరా
6-2లదిన౨౮-౧౬ [౨౮-౧౪తిథి ఏకాదశి సర్వ౧౧శీ
10 ఏకా గు 14-58(౨౨-౧౦) ఉఫ22-48 వర్జ్య శ7-38 కు దిన
11 ద్వాద శు 14-33 (౨౧-౬) హస్త23-10 వర్జ్య7-21 ల8-58
కు దిన౨౮-౧౨ తిథి ద్వాదశి
12 త్ర శ 14-38(౨౧-౧౮)చి24-3వ7-27ల9-7కువర్జ్యరా5-58
లదిన౨౮-౯తిథిత్ర॥ శైవన క్షం మాసశివ॥అన॥ లక్ష్మీపూజ
13 చ ఆ 15-16(౨౨-౪౯)స్వారా1 24వ శ7-40కు దిన౨౮-౭
14 అమా ● సో16-25(౨౫-౩౯)వి రా3-17వ7-27ల9-11కుదిన
౨౮-౫సర్వ౩౦ద్యూత అన్వా॥ పిండపిత్రుయ॥ దీపావళ్యమా॥

1955 సం॥ అక్టోబరు — 1955 సం॥ నవంబరు

1955 సం॥ నవంబరు నెల / (1365 ఫసలీ ఆబాన్ నెల) / కార్తిక శుద్ధ / కార్తిక బహుళం (కృష్ణపక్షం)

15		౩౦	బ ప్రతి సం 19-41(౩౩-౫౦)అనూ పూర్తి (౬౦-౦)శోభ12-44కిం6-37వర్జ్య8-23ల10-10కు దిన౨౮-౧౫ యాగః బలిరాజపూజ ఆకాశదీప ప్రా॥ భు౫-౧౦
16	ర	౧	ద్వితీ బు 22-9(౪౦-౦)అనూ6-39(౧-౧౬)అతి13-29బాల8-55వర్జ్య12-57ల14-45 కు దిన౨౮-౧౩ విశాఖ వృశ్చికే మిత్రస్థార్క్యః౨౦-౪౧జ్యేష్ఠ రా॥క్రాం చంద్రదర్శనం వృశ్చిక సం॥ పు॥ కా॥ భు౫-౨౦ [రా॥క్రాం భుం-౭
17		౨	తృతీ గు 24-51(౪౬-౪౨)జ్యేష్ఠ9-41(౮-౪౭)సుక14-26 తైతు11-30 వర్జ్య18-44 ల20-23 కు దిన౨౮-౧౧ జ్యేష్ఠ
18		౩	చతుర్థీ శు రా3-36(౫౩-౩౬)మూల12-52(౧౬-౪౪)ధృతి15-27వణి14-24-వర్జ్య11-3 ల12-52కువర్జ్య23-43లరా1-31కు దిన౨౮-౧౦ నాగచతుర్థి భుం-౧౯
19	ర	౪	పంచ శ పూర్తి(౬౦-౦) పూషా16-1(౨౪-౩౪) శూల16-28 బవ16-56 వర్జ్య రా1-0 ల2-48కు దిన౨౮-౮ వ్యతీ10-19ల18-51 కు అనూర్క్యః౩౮-౫౧ ఉషా కేవే నాగ౫మి భుం-౩౦
20		౫	పంచ ఆ 6-15(౦-౧౦)ఉషా18-58(౩౧-౫౭)గండ17-19బాల6-15వర్జ్య11-23ల1-9 కు దిన౨౮-౬ఉషా కేవే ౧౬ ప॥ భుం-౪౧
21		౬	షష్ఠి సో 8-34(౫-౫౫)శ్రవ21-31 (౩౮-౧౭) వృద్ధి17-51 తైతు8-34 వర్జ్య రా1-50 ల3-31కు దిన౨౮-౫ ధని శవే సప్త భుం-౫౩
22	ర	౭	సప్త మం 10-21(౧౦-౨౨) ధని రా1-28 (౪౩-౯) ధ్రువ17-56 వణి 10-21 వర్జ్యం లేదుదిన౨౮-౩అనూర్క్యః౫౬-౫౧ధని శవే సప్త ఉభయానధ్యాయః భు౧-౪
23		౮	అష్ట బు11-26(౧౩-౨)శత24-41(౪౬-౧౧)వ్యాఘా17-28బవ11-26వర్జ్య7-3ల8-44కుదిన౨౮-౧ధనురయనం౩-౧౫ పూభా కువే కార్తవీర్యజయన్తీ విష్ణు త్రిరాత్రవ్రతం కృతయుగాది షడశీతి పు॥ కా॥ [భు౧-౨౭
24		౯	నవ గు 11-43(౧౩-౪౪)పూభా రా1-6(౪౭-౧౩)హర్ష16-22కౌ11-43 వర్జ్య7-12ల8-50కు దిన౨౮-౦ పూభా కువే
25		౧౦	దశ శు 11-8(౧౨-౧౭)ఉభా24-43(౪౬-౧౪)వజ్ర14-36గర11-8వర్జ్య10-33ల12-7 కు దిన౨౭-౫౯ భు౧-౩౮
26	ర	౧౧	ఏకాద 9-46(౮-౫౧)రేవ23-34(౪౩-౨౧)సిద్ధి12-13భద్ర9-46వర్జ్య12-9ల1-40కుదిన౨౭-౫౭అనూర్క్యః౧౪-౩౩ సర్వ ౧౧ శి బోధన ౧౧ శి స్వాయంభువమన్వాది భు౧-౪౯
27		౧౨	ద్వాద ఆ 7-41(౩-౩౪)త్రయో రా4-59(౫౩-౧౫)అశ్వ21-46(౩౮-౪౮)వ్యతీ9-15వణి5-48 బాల7-41 వర్జ్య18-4 ల19-33కు దిన౨౭-౫౫భర రవే పంచ క్షీరాబ్ది ౧౨ శి చిలుక్క ౧౨ శి భు౨-౧
28	ర	౧౩	చతుర్ద సో రా1-47(౪౮-౫౧)భర19-27(౩౩-౦)పరి రా1-59గర15-23వర్జ్య6-27ల7-54కు వర్జ్య రా6-7లదిన౨౭-౫౪ భర రవే పంచ కృత్తి శవే పంచ భు౨-౧౨
29		౧౪	పూర్ణి ○ మం 22-18(౪౦-౬) కృత్తి16-47 (౨౬-౧౮)శివ21-54విష్టి12-3వర్జ్య రా7-33కు దిన౨౭-౫౩అనూర్క్యః ౩౨-౫కృత్తి శవే పంచ అన్వాధానం దక్షసావర్ణిమన్వాది జ్వాలాతోరణం చంద్రగ్రహణం భు౨-౨౩
30		౧౫	బ ప్రతి బు 18-41(౩౧-౦)రోహి13-57(౧౯-౧౦)సిద్ధ17-43 బాల8-30 వర్జ్య6-54ల8-19 కు వర్జ్య18-53 ల20-17 కు దిన౨౭-౫౨ మృగ కేక్రాం యాగః భు౨-౩౫
1		౧౬	ద్వితీ గు 15-5(౨౧-౫౯)మృగ11-5(౧౧-౫౯)సాధ్య13-31గర15-5వర్జ్య18-31ల19-57కు దిన౨౭-౫౦వైధృ11-53 లరా1-3 కు మృగ కేక్రాం తిథిద్వయం భు౨-౪౬
2	ర	౧౭	తృతీ శు 11-40(౧౩-౨౬)ఆర్ద్ర8-22(౫-౧౦)పునరా5-57(౫౩-౫౮)శుభ9-29శుక్ల రా5-42భద్ర11-40వర్జ్య19-10 ల20-36 కు దిన౨౭-౪౯జ్యేష్ఠార్క్యః౪౯-౨౪ పుష్య రవే రావే భు౨-౫౭
3		౧౮	చతుర్థీ శ 8-37(౫-౪౪)పంచ రా5-59(౫౩-౨౫)పుష్య రా4-1(౫౪-౧౪)బ్రహ్మ రా2-18 బాల8-37 వర్జ్య13-19 ల14-47కు దిన౨౭-౪౮ ఆశ్లే రవే రావే భు౩-౮
4		౧౯	షష్ఠి ఆ రా3-55(౫౪-౦)ఆశ్లే రా2-36(౫౦-౪౨)ఐంద్ర23-19గర16-57వర్జ్య16-3ల17-34కు దిన౨౭-౪౭
5		౨౦	సప్త సో రా2-31(౫౦-౨౮)మఘ రా1-50(౪౮-౫౫) వైధృ20-51 విష్టి15-14 వర్జ్య14-13 ల15-46 కు దిన౨౭-౪౬ భు౩-౩౧ [జ్యేష్ఠార్క్యః౬-౨౭ శైవనక్తం భు౩-౪౨
6	ర	౨౧	అష్ట మం రా1-48(౪౮-౪౦)పూఫ రా1-43(౪౮-౨౭)విష్కం18-55బాల14-10 వర్జ్య9-48 ల11-23 కు దిన౨౭-౪౫
7		౨౨	నవ బు రా1-47(౪౮-౩౬)ఉఫ రా2-18(౪౯-౫౨)ప్రీ17-32తైతు13-48వర్జ్య9-6ల10-44కు దిన౨౭-౪౫ భు౩-౫౪
8		౨౩	దశ గు రా2-26(౫౦-౧౦)హస్త రా3-30(౫౨-౫౧)ఆయు16-41వణి14-7వర్జ్య11-8ల12-49కు దిన౨౭-౪౪ భు౪-౫
9	ర	౨౪	ఏకా శు రా3-39(౫౩-౧౨)చిత్ర రా5-16(౫౭-౧౫)సౌభా16-16బవ15-2వర్జ్య12-6ల13-49కు దిన౨౭-౪౩ జ్యేష్ఠార్క్యః౨౩-౧౯ స్వాతి శుక్రాం సర్వ ౧౧ శి భు౪-౧౬
10		౨౫	ద్వాద శ రా5-24(౫౭-౩౨)స్వాతి పూర్తి(౬౦-౦) శోభ16-18కౌ16-32 వర్జ్య11-24ల1-9 కు దిన౨౭-౪౨ స్వాతి శుక్రాం ప్రదోషః భు౪-౨౮ [శుక్రాం భు౪-౩౯
11		౨౬	త్రయో ఆ పూర్తి(౬౦-౦)స్వాతి7-31(౨-౪౯) అతి16-39 గర18-27 వర్జ్య13-43 ల15-29 కు దిన౨౭-౪౨ స్వాతి
12	ర	౨౭	త్రయో సో 7-32(౨-౫౦)విశా10-8(౯-౨౧)సుక17-17వణి7-32వర్జ్య14-37ల16-25కు దిన౨౭-౪౧ జ్యేష్ఠార్క్యః ౩౯-౫౯ అనూ శుక్రాం శైవనక్తం మాసశివరాత్రి భు౪-౫౦
13		౨౮	చతుర్దమం 9-59(౮-౫౫)అనూ13-2(౧౬-౩౩)ధృతి18-6శకు9-59వర్జ్య19-21ల21-9కు దిన౨౭-౪౧వ్యతీ రా4-46ల అనూ శుక్రాం జ్యేష్ఠ రక్రాం రాక్రాం సర్వ ౩౦ మా గం10-0 పర్యంతం చిత్రా ౧౪ శి అలభ్యయోగ పు॥ కా॥ భు౫-౨
14		౨౯	అమా ● బు 12-37(౧౫-౨౯) జ్యేష్ఠ16-6(౨౪-౧౨) శూల19-2 నాగ12-37 వర్జ్య రా1-9ల2-57 కు దిన౨౭-౪౦ వ్యతీ18-32కు జ్యేష్ఠ రక్రాం రాక్రాం ప్రతిపత్తిథి అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః సూర్యగ్రహణం భు౫-౧౩

1955 సంవత్సరం డిశంబరు నెల / (1365 ఫసలీ బహమన్ నెల)

మి	వృ	మే	మీ
	కే		
యు	సవ 1 వృశ్చికేర్క 18 తులాయుజః 2.వృశ్చికే బుధః 24వస.షిక్రః దిశ11ధనుషీబుధ		
గు ప్లూ			
కు	ర బు శె	పింరా శ	

1955 సంవత్సరం డిసెంబరు నెల

15 | ర ౩౦ | ప్రతి గు 15-21(౨౨-౧౭) మూల19-15(౩౨-౨) గండ20-1బవ15-21 వర్జ్య17-26ల19-15 కు వర్జ్య రా6-5ల దిన ౨౭-౪౦ మూల౧గ సుప్తి మిత్రస్థార్క ౫౬-౨౭ శూన్యతిథి యోగః చంద్రదర్శనం పరదినే ధనుస్సంక్రమణ పు॥ కా॥ భు౫-౨౪ [కు దిన౨౭-౩౯ భుం-౧

16 | ౧ | ద్వితీ గు 19-4(౨౯-౪) పూషా22-21(౩౯-౪౭) వృద్ధి20-58 కౌల18-4 వర్జ్య శే7-54

17 | ౨ | తృతీ శ 20-39(౩౫-౩౧) ఉషా రా1-19(౪౭-౧౦) ధ్రువ21-50 తైతు7-22 వర్జ్య7-21 ల9-9కు వర్జ్య రా5-46ల దిన౨౭-౩౯ ఉషా కవే ఉభయప్రదోషః రంభావ్రతం భుం-౧౧ [కు దిన౨౭-౩౭ భుం-౨౨

18 | ౩ | చతుర్థీ ఆ 22-58(౪౧-౧౭) శ్రవ రా4-1(౫౩-౫౫) వ్యా22-29వణి9-49 వర్జ్య శే7-33

19 | ర ౪ | పంచసో 24-54(౪౬-౫) ధని రా6-18(౫౯-౩౫) హర్ష22-51బ11-56వర్జ్య8-25ల10-10 కు దిన౨౭-౩౮ మూల౨ర్క ౧౨-౪౭ ధని కువే సప్త ౨౨ ఊ భుం-౩౩

20 | ౫ | షష్ఠి మం రా2-17(౪౯-౩౨) శత పూర్తి (౬౦-౦) వజ్ర22-49 కౌల13-35 వర్జ్య14-2 ల15-45కు దిన౨౭-౩౮ సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠి భుం-౪౪

21 | ౬ | సప్త బు రా3-3(౫౧-౨౪) శత8-5(౪-౧) సిద్ధి22-19గర14-40 వర్జ్య 14-47ల 16-28 కు దిన ౨౭-౩౭ భుం-౫౫

	కే		
యు	డి॥15దనుష్యర్కః 18మకరేశుక్రః 30మకరేబుధః జన3వృశ్చికేకుజ 12కుంభేశుక్రః		
గు ప్లూ			
	నెకు	రశు శరా	బు

[కు దిన౨౭-౩౯ భుం-౧ మి వృ మే మీ]

22 | ర ౭ | అష్ట గు రా3-5(౫౧-౨౭) పూభా9-14(౬-౪౯) వ్యతీ21-17విష్టి 15-4వర్జ్య18-59ల20-47 కు దిన౨౭-౩౭ మూల౩ర్క ౨౯-౭ మకరాయనం౩౫-౨౯ పరదినే ఉత్తరాయణపుణ్యకా॥ కాలభైరవాష్టమీ సౌరశిశిరర్తు ప్రా॥ భు౧-౫

23 | ౭ | నవ గు రా2-20(౪౯-౩౪) ఉభా9-38(౭-౪౯) వరీ19-38బాల14-42వర్జ్య21-27ల23-2కు దిన౨౭-౩౭ ప్రళయకల్పః నందినీపూజ భు౧-౧౬

24 | ౯ | దశ శ 24-50(౪౫-౫౦) రేవ9-17(౬-౫౭) పరి17-23తై13-35వర్జ్య రా4-24ల5-56కు దిన౨౭-౩౭ భు౧-౨౭

25 | ర ౧౦ | ఏకా ఆ 22-39(౪౦-౧౯) అశ్వి8-15(౪-౧౯) శివ రా6-31(౫౫-౪౧) శివ14-35వణి11-45వర్జ్య 17-9ల18-38కు దిన ౨౭-౩౭ మూల౪ర్క ౪౫-౨౬ భరణి వే పంచ సర్వ౧౧శి భు౧-౩౭

26 | ౧౧ | ద్వాద సో 17-51(౩౩-౨౦) కృత్తి రా4-15(౫౪-౨౦) సిద్ధ11-16బవ9-15వర్జ్య17-23ల 18-50కు దిన ౨౭-౩౭ కృత్తి కువే రోహి శ్రక్రాం భు౧-౪౯

27 | ౧౨ | త్రయో మం 16-35(౨౫-౭) రోహి రా1-34(౪౭-౩౫) సాధ్య7-31శుభ రా3-26 తైతు16-35వర్జ్య18-28ల19-53 కు వర్జ్య రా6-28లదిన౨౭-౩౭ వైపా22-0లరా3-23కు రోహి శ్రక్రాం తిథిత్రయోదశి అనధ్యాయః హనుమద్వ్రతం భు౧-౫౯ [తిథిద్వయం అన్వాధానం దత్త జయన్తీ భు౨-౧౦

28 | ౧౩ | చతుర్ద బు 12-58(౧౬-౬) మృగ22-36(౪౦-౧౦) శుక 23-8వణి12-58వర్జ్య శే7 52కు వర్జ్య రా5-56ల దిన౨౭-౩౭

29 | ర ౧౪ | పూ ○ గు 9-12(౬-౪౧) బ ప్రతి రా5-27(౫౦-౩౭) ఆర్ద్ర19-33(౩౨-౩౨) బ్రహ్మ18-46బవ9-12వర్జ్య శే7-20కు వర్జ్య రా6-5ల దిన౨౭-౩౯ పూషా౧ర్క ౧-౪౨ ఆర్ద్ర రవే౧-౦ ఊ భు౨-౨౧

30 | ౧౫ | బ ద్వితీ శు రా1-52(౪౭-౧౭) పున16-37(౨౫-౧౦) ఐంద్ర14-30 తైతు15-40వర్జ్య శే7-30కు వర్జ్య11-44ల రా1-9 కు దిన౨౭-౩౯ పుష్య రా వే పరశురామ జయన్తీ భు౨-౩౨

31 | ౧౬ | తృతీ శ 22-37(౪౦-౧౧) పుష్య13-56(౧౭-౨౭) వైధృ 10-26వణి12-15వర్జ్య రా1-33ల3-0కు దిన ౨౭-౪౦ పుష్య రావే ఆశ్లే శవే ప్రదోషాభావః భు౨-౪౩ [౨౭-౪౦ పూషా౨ర్క ౧౭-౫౭ ఆశ్లేశవే సప్త భు౨-౫౩

1956 సం॥ ప్రారంభం జనవరి నెల

1 | ౧౭ | చతుర్థీ ఆ 19-54(౩౩-౨౧) ఆశ్లే11-43(౧౨-౫౩) విష్క 6-43ప్రీతి రా3-28బవ9-16వర్జ్య 22-56ల24-25కు దిన

2 | ౧౮ | పంచ సో 17-54(౨౭-౧౯) మఘ10-8(౭-౫౬) ఆయు24-48కౌ6-54వర్జ్య17-50ల19-22కు దిన౨౭-౪౧ భు౩-౪

3 | ౧౯ | షష్ఠి మం 16-35(౨౫-౦) పూఫ9-14(౬-౩౭) సౌభా22-42వణి16-35వర్జ్య16-23ల17-59కు దిన౨౭-౪౧ భు౩-౧౫

4 | ర ౨౦ | సప్త బు 16-5(౨౩-౪౬) ఉఫ9-5(౬-౧౬) శోభ 21-16బవ16-5వర్జ్య17-44ల19-23కు దిన౨౭-౪౨ పూషా ౩ర్క ౩౪-౧౭ ఉభయానధ్యాయః శైవనక్తం భు౩-౨౬

5 | ౨౧ | అష్ట గు 16-27(౨౪-౩౯) హస్త9-47(౭-౦) అతి20-28 కౌల16-27వర్జ్య18-16ల19-58కు దిన౨౭-౪౩ భు౩-౩౭

6 | ౨౨ | నవ శు 17-35(౨౭-౩౧) చిత్త11-15(౧౧-౪౦) సుక20-17గర17-35వర్జ్య17-21ల19-6కు దిన౨౭-౪౪ భు౩-౪౭

7 | ర ౨౩ | దశ శ 19-28 (౩౨-౧౦) స్వాతి 13-27 (౧౭-౭) ధృతి 20-37 ధ్రువ19-28 వర్జ్య 19-41ల21-28కు దిన ౨౭-౪౪ పూషా ౪ర్క ౫౦-౨౯ విశాఖుక్రాం భు౩-౫౭

8 | ౨౪ | ఏకా ఆ 21-50(౩౭-౩) విశా16-10(౨౩-౫౫) శూల21-18బవ8-39వర్జ్య20-40ల22-28కు దిన౨౭-౪౫ వ్యాపా 24-44 ల విశా కుక్రాం అనూ శ్రక్రాం అనూ కుక్రాం ౪౬ ఊ సర్వ ౧౧ శి భు౪-౯

9 | ౨౫ | ద్వాద సో 24-30(౪౪-౪౨) అనూ19-12(౩౧-౨౭) గండ22-13కౌల11-11వర్జ్య రా1-31ల3-20కు దిన౨౭-౪౬ వ్యాపా 23-49కు అనూ కుక్రాం శ్రక్రాం జ్యేష్ఠ రాక్రాం భు౪-౨౦

10 | ౨౬ | త్రయో మం రా3-14(౫౧-౩౩) జ్యేష్ఠ22-20(౩౯-౧౭) వృద్ధి23-12గర13-52వర్జ్యం లేదు దిన౨౭-౪౨ షడశీతిముఖం ౨౭-౨౫ జ్యేష్ఠ రాక్రాం భు౪-౩౧

11 | ర ౨౭ | చతుర్ద బు రా5-57(౫౭-౨౧) మూల రా1-28(౪౭-౭) ధ్రువ24-11విష్టి16-36వర్జ్య7-23ల9-11కు వర్జ్య 23-40ల రా 1-28కు దిన౨౭-౪౭ ఉషా౧ర్క ౬-౪౦ శైవనక్తం మాసశివరాత్రి భు౪-౪౧

12 | ౨౭ | అమా ● గు పూర్తి (౬౦-౦) పూషా రా 4-29 (౫౪-౪౦) వ్యాఘా రా1-4 చతు19-14 వర్జ్య12-17 ల 14-5కు దిన ౨౭-౪౯ ఉషా రాక్రాం అభిజిత్కే వేళ౪ ఊ సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం భు౪-౫౨

13 | ౨౯ | అమా శ 8-31(౪-౪౫) ఉషా పూర్తి (౬౦-౦) హర్ష రా1-46నాగ8-31 వర్జ్య13-25 ల 15-12కు దిన౨౭-౫౧ ఉషా రక్రాం అభిజిత్కే వే౬ శ పిండపితృయజ్ఞః యోగః భు౫-౩

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ మన్మథ సంవత్సర కార్తికమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ. 1955 సం॥ కలిః ౫౦౫౬

1955 సంవత్సరం నవంబరు నెల

15 శు ప్రతి మం 17-57(౨౯-౩౦)అనూ 5-28వర్జ్య 7-39ల9-24
కుదిన౨౮-౩యాగః బలేఃపూజా
16 ద్విబు 19-51(౩౪-౧౬)జ్యేపూర్తి(౬౦-౦)వ11-39ల13-25
కుదినం౨౮-౨వృశ్చికేర్కః౪౦-౩౭వృశ్చికసం॥పు॥కా॥
17 తృతీ గు 21-58(౩౯-౩౧)జ్యేష్ఠ 8-1వర్జ్య 16-53ల19-40కు
దిన౨౮-౦ ప్రదోషాభావః
18 చతుర్థీ శు 24-8(౪౪-౫౬)మూల10-38 వర్జ్య8-51 ల10-38
కు వర్జ్య21-15ల23-1కు దిన౨౭-౫౮ నాగ ౪ర్థీ
19 పంచ శ రా2-12(౫౦-౩)పూషా13-12వ 21-59ల23-45 కు
20 షష్ఠి ఆ రా3-55(౫౪-౨౦)ఉషా15-33వర్జ్య19-53ల21-37
కు దిన౨౭-౫౫ [కు దిన౨౭-౫౩
21 సప్త సో రా5-20(౫౭-౫౦)శ్రవ17-36వర్జ్య21-52 ల23-34
22 అష్ట మం రా6-0(౫౯-౩౦)ధని19-12 వర్జ్యరా 2-44ల4-24
కు దిన౨౭-౫౧ [౨౭-౫౦ విష్ణు త్రిరాత్రవ్రతం
23 నవ బు పూర్తి(౬౦-౦)శత20-20వర్జ్యరా2-53ల4-32కు దిన
24 నవ గు 6 29(౦-౨౯)దశరా6-11(౫౯-౨౭)పూభా 20-56
వర్జ్యంలేదు దిన౨౭-౪౮ [స్మార్త౧౧శి బోధన ౧౧శి
25 ఏకా శు రా5-41(౫౮-౪౦) ఉభా21-5వర్జ్య6-35ల8-12కు
26 ద్వా శ రా4-30(౫౫-౩౯)రేవ20-44వ 8-55ల10-29కు దిన
౨౭-౪౫వైష్ణవ౧౧శి క్షీరాబ్ధి౧౧శి ప్రదోషః వేదనిధితీపు॥
27 త్రయో ఆ రా3-0(౫౧-౫౩)అశ్వి20.1వర్జ్యం16-8ల17-41
కు వర్జ్యరా5-11 లదిన౨౭-౪౩
28 చతుర్ద సో రా1-11(౪౭-౧౯)భర18-57వర్జ్య శే6-43కు దిన
౨౭-౪౨ అరుణాళ ప్పిరుమా ళెంబెరుమానార్ తి॥న॥
29 పూర్ణి ○ మం23-4(౪౨-౦)కృత్తి17-37వ6-18 ల7-48 కుదిన
౨౭-౪౧అన్వా॥జ్వాలాతో॥సంపిళ్లె తిరుమంగయాతి॥న॥

1955 సంవత్సరం డిసెంబరు నెల

30 బ ప్రబు20-49(౩౬-౨౧)రో16-7వ8-37ల10-7కువ21-19ల
22.49కుదిన౨౭-౩౯యాగః తిరుప్పాణి॥తి॥న॥ద్రా॥ప్ర॥
1 ద్వితీ గు 18-27(౩౦-౨౬)మృగ14-27వర్జ్యం22-16ల23-45
కుదిన౨౭-౩౮ [కు దిన౨౭-౩౭
2 తృతీ శు 16-5(౨౪-౨౮)ఆర్ద్ర12-47వర్జ్య23-59 లరా1-28
3 చతుర్థీ శ 13-48(౧౮-౪౩)పున11-11 వర్జ్య18-42 ల20-12
కుదిన౨౭-౩౫ తిథిద్వయం విద్యానిధితీ॥ పు॥
4 పంచ ఆ 11-39(౧౩-౨౧)పుష్య9-43 వర్జ్య21-50 ల23-21
కు దిన౨౭-౩౪ తిథి షష్ఠి [దిన౨౭-౩౩
5 షష్ఠి సో 9-45 (౮-౩౩) ఆశ్రే8-28వర్జ్య 19-58ల21-30కు
6 స మం 8.7(౪-౨౮)మఘ7-28వ15-16ల16-50కుది౨౭-౩౨
శైవనక్తం [వ 14.0ల15-35కు దిన౨౭-౩౧స్వాధ్యాయః
7 అష్ట బు 6-52(౧-౧౭) నవరా5-55(౫౭-౩౯) పూఫ6-52
8 దశ గు రా5-32(౫౭-౫౫) ఉఫ6-41వ15-10ల16-47 కుదిన
౨౭-౩౧ [కుదిన౨౭-౩౦ స్మార్త౧౧శి
9 ఏకా శు రా5-45(౫౮-౨౮)హస్త6-56వర్జ్య15-11 ల16-50
10 ద్వాదశీ పూర్తి(౬౦-౦)చిత్త7-43వర్జ్య13-36ల15-17కుదిన
౨౭-౨౯ వైష్ణవ ౧౧శి ప్రదోషాభావః [౨౭-౨౮
11 ద్వాద ఆ 6-32(౦-౨౨) స్వాతి8-58వ14-58ల16-41కు దిన
12 త్రయో సో 7-44(౩-౨౦) విశా10-42 వర్జ్య15-4 ల16-48
కుదిన౨౭-౨౭ శైవనక్తం మాసశివరాత్రి
13 చతుర్ద మం 9-21(౭-౨౧) అనూ12-51 వర్జ్య19-1 ల20 47
కుదిన౨౭-౨౬ సర్వ ౩౦ మా పద్మనాభతీ॥ పు॥
14 అమా ● బు 11-18(౧౨-౧౨) జ్యే15-17 వర్జ్య24-9లరా
1-55కు దిన౨౭-౨౫ ప్రతిపత్తిథి అన్వాధానం పిండ
పితృయజ్ఞః

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ మన్మథ సంవత్సర మార్గశిరమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ.శ. 1955-56 సం. కలిః౫౦౫౬

1955 సం॥ డిసెంబరు నెల

15 శు ప్రతి గు 13-28 (౧౭-౩౫) మూల 17-54 వర్జ్య 16-8
ల17-54 కు వర్జ్యరా4-32ల6-19కు శూన్యతిథి యాగః
16 ద్వి శు 15-38(౨౩-౦)పూషా20-30వ. రా5-19లదిన౨౭-౨౫
ధనుష్యర్కః ౯-౪౮తిథి తృతీయ ధనుస్సంక్రమణపు॥కా॥
17 తృతీ శ 17-40(౨౮-౨)ఉషా22-57వర్జ్య శే7-5కు వర్జ్యరా
3-18ల5-2 కు ఉభయప్రదోషః [౨౭-౨౪
18 చతుర్థీ ఆ 19-23(౩౨-౧౯) శ్రవరా1-4 వర్జ్యరా5-21లదిన
19 పంసో20-43(౩౫-౩౮)ధనిరా2-49వర్జ శే7-5కుదిన౨౭-౨౪
20 షష్ఠి మం 21-35(౩౭-౪౮) శతరా4-7 వర్జ్య10-24 ల12-5
కుదిన౨౭-౨౪ సుబ్రహ్మణ్యషష్ఠి [౨౭-౨౩
21 సబు21-58(౩౮-౩౦)పూభారా4-49వ10-43ల12-22 కుదిన
22 అష్టగు21-43(౩౮-౩)ఉభారా5-7వర్జ్య14-33ల16-10కుదిన
౨౭-౨౩మకరా॥౩౫-౯పరది నేఉత్తరాయణపు॥కా॥
23 న శు 20-58(౩౬-౧౧) రేవరా4-49 వర్జ్య16-58 ల 18-33
కు దిన౨౭-౨౩ [కుదిన౨౭-౨౨ సత్యనిధి తీ॥ పు॥
24 దశ శ 19-51 (౩౩-౨౩) అశ్వ4-12 వర్జ్య24-18 లరా1-52
25 ఏ ఆ 18-20(౨౯-౩౩)భరరా3-10వర్జ్య13-24ల14-56కుదిన
౨౭-౨౩సర్వ౧౧శి వైకుంఠ౧౧శి శ్రీరంగే దేవదర్శనం
26 ద్వా సో 16-30(౨౪-౫౮)కృత్తిరా1-54వర్జ్య14-32ల16-3
కు దిన౨౭-౨౩
27 త్రయో మం 14-26 (౧౯-౪౪) రోహి 24-23 వర్జ్య16-54
ల18-24కు వర్జ్యరా5-36 లదిన ౨౭-౨౩ తిథిద్వయం
హనుమద్వ్రతంఅనధ్యాయః[అన్వాధానం దత్తజయన్తీ
28 చతుర్ద బు 12-11(౧౪-౭)మృ22-46వ. శే7-6కుతిథి పూర్ణిమ
29 పూర్ణి ○ గు9-51 (౮-౧౮) ఆర్ద్ర21-6 వర్జ్య6-35ల8-4 కు
దిన౨౭-౨౪ యాగః

1956 సంవత్సరం జనవరి నెల

30 బ ప్రతి శు 7-30(౨-౨౨) ద్వితీ రా5-10 (౫౪-౧౧) పున
19-27వర్జ్య8-17ల9-46 కు వర్జ్యరా2-57ల4-27 కుదిన
౨౭-౨౪ స్వాధ్యాయః రఘునాథతీ॥ పు॥
31 తృ శ రా3-0(౫౧-౮)పుష్య17-56వ. రా6-2లదిన౨౭-౨౪
1 చతు ఆ రా1-11(౪౬-౩౨)ఆశ్లే16-39వర్జ్య శే7-34కువర్జ్య
రా4-7కు దిన౨౭-౨౫[కుదిన౨౭-౨౫అక్షోభ్యతీ॥ పు॥
2 పం సో 23-34(౪౨-౯) మఘ15-35 వర్జ్య23-21 ల24-54
3 షష్ఠి మం 22-24(౩౯-౩౨)పూఫ14-55వర్జ్య22-1 ల23-36
కు దిన౨౭-౨౬ ఉభయప్రదోషః [౨౭-౨౬
4 స బు 21-36(౩౭-౩౩)ఉఫ14-37వర్జ్య23-4ల24-41 కుదిన
5 అష్ట గు 21-20(౩౬-౫౩)హస్త14-46 వర్జ్య22-59 ల24-37
కుదిన౨౭-౨౭ శైవనక్తం త్రిస్రోష్టకాః [౨౭-౨౮
6 నవ శు 21-31(౩౭-౨౦)చిత్త15-24వ21-16ల22-57కు దిన
7 ద శ శ22-19(౩౯-౧౭) స్వా16-34వ22-33ల24-15 కుదిన
౨౭-౨౯ [కు దిన౨౭-౩౦ సర్వ ౧౧శి
8 ఏకా ఆ 23-30(౪౨-౧౫)విశా18-11 వర్జ్య22-31 ల24-15
9 ద్వాద సో రా1-9(౪౬-౨౦)అనూ20-13 వ. రా2-23ల4-9
కుదిన౨౭-౩౧ద్వాదశీ హరివాసరః ౦-౪౯ ప్రదోషః
10 త్రమంరా3-10(౫౧-౨౩)జ్యే22-37వ. లేదుదిన౨౭-౩౨పడ
శీతిముఖం ౩౪-౧౨తొండరొడి॥యా॥ పె॥నం॥తి॥న॥
11 చతు బు రా5-21(౫౬-౫౦)మూలరా1-13వర్జ్య7-29ల9-15
కు వర్జ్య23-26 లరా1-13కు శైవనక్తం మాస శివరాత్రి
12 అమా గు పూర్తి (౬౦-౦) పూ షా రా 3-52 వర్జ్య 11-53
ల13-39 కు దిన౨౭-౩౩ సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం
13 అమా ● శు 7-32(౨-౧౮)ఉషా6-21 వర్జ్య12-42ల14-28
కు పిండపితృయజ్ఞః యాగః

1956 సంవత్సరం జనవరి నెల (మకరమాసం)

14 ౧ ఆ ప్రతి శ 10-50(౧౦-౩౨) ఉషా7-75(౧-౩౬) వజ్ర రా2-19 బవ10-50 వర్జ్య 11-41 ల 13-27 కు దిన ౨౭-౫౨ ఉషా ౨ముకరే శ్రవు ర్కః ౨౨-౫౮ ఉషా ర క్రాం అనధ్యాయః చంద్రదర్శనం మకరసంక్రమణ పు॥ కా॥ భు ౫-౧౪

15 ౨ ద్వితీ ఆ 12-58(౧౫-౪౫) శ్రవ9-50(౭-౧) సిద్ధి రా2-38 కౌ 12-58 వర్జ్య 14-12 ల 15-57 కు దిన ౨౭-౫౩ తిథి తృతీయ భుం-౬

16 ౩ తృతీ సో 14-38(౨౦-౦) ధని12-3(౧౩-౩౩) వ్యతీ రా2-39 గర14-38 వర్జ్య 19-49 ల 21-33 కు దిన ౨౭-౫౪ శూన్య తిథి భు ౦-౧౫

17 ౪ చతుర్థీ మం 15-58(౨౩-౧౯) శత13-55(౧౮-౧౨) వరీ రా2-22 భద్ర15-58 వర్జ్య 20-42 ల22-24 కు దిన ౨౭-౫౬ ఉషా ౩ ర్కః ౩౯-౧౦ భుం-౨౫

18 ౫ పంచ బు 16-51(౨౫-౩౨) పూభా15-29(౨౧-౫౧) పరి రా1-43 బాల 16-51 వర్జ్య రా 1-20 ల 3-0 కు దిన ౨౭-౫౭ భుం-౩౪

19 ౬ షష్ఠి గు 17-10(౨౬-౧౯) ఉభా16-16(౨౪-౬) శివ24 37 తైతు17-10 వర్జ్య రా4-27 ల 6-5 కు దిన ౨౭-౫౮ భుం-౪౪

20 ౭ సప్త శు 16-54(౨౫-౪౧) రేవ15-38(౨౪-౫౯) సిద్ధ ౨౩-౪ వణి16-54 వర్జ్య ౦ లేదు దిన ౨౮-౦ ఉషా ర్కః ౫౫-౪౬ నావ్యధ్యాయః భుం-౫౩

21 ర ౮ అష్ట శ 16-1(౨౩-౨౮) అశ్వి16-22 (౨౪-౨౧) సాధ్య 21-1 బవ 16-1 వర్జ్య 12-35 ల 14-0 కు వర్జ్య రా1-37 ల 3-9 కు దిన ౨౮-౧ సంభావ్యుసం ౨-౨౦ భరణి వే పంచ శవే పంచ హారిపద పు॥ కా॥ భు౧-౨

మి	వృ	మీ	మే
	కే		
యు	జన 14 మకరే రవిః		శు
శ్లూ గు	సిద్ధ 5 మీసే సంక్రః		బు
	నె	శ రా కు	ర

22 ౯ నవ ఆ 14-29(౧౯-౩౮) భర15-29(౨౨-౮) శుభ18-27 కౌ ల14-29 వర్జ్య రా 2-44 ల 4-14 కు దిన ౨౮-౩ పా10-6 ల 19-34 కు భరణి వే పంచ శవే పంచ తిథిద్వయం భు౧-౧౨

1955 పుష్య బహుళ ... (1365 ఫసలీ ...)

23 ౧౦ దశ సో 12-22(౧౪-౧౯) కృత్తి14-0(౧౮-౨౪) శుక్ల15-25 గర12-22 వర్జ్య రా4-41 ల 6-9 కు దిన ౨౮-౪ రోహి అభిజిద్ర వే క్రాం తిథి ఏకాదశి గైవతిమన్వాది భు౧-౨౧

24 ర ౧౧ ఏకా మం 9-43(౭-౪౨) రోహి12-1(౧౩-౨౮) బ్రహ్మ11-59 భద్ర9-43 వర్జ్య 17-4 ల 6-30 కు దిన ౨౮-౫ శ్రవ ర్కః ౧౨-౨౧ రోహి అభిద్ర వే క్రాం సర్వమతైకాదశి భు౧-౩౧

25 ౧౨ ద్వాద బు 6-40(౦-౪) త్రయో రా3-15(౫౧-౨౯) మృగ9-38(౭-౩౦) ఐంద్ర8-4 తైతు రా4-11 బాల6-40 వర్జ్య 17-6 ల 18-31 కు దిన ౨౮-౭ భు౧-౪౦ [దిన ౨౮-౯ పుష్య రా వే భు౧-౫౦

26 ౧౩ చతుర్ద గు 23-43(౪౨-౪౪) ఆర్ద్ర6-56(౦-౪౮) పున రా4-9(౫౩-౧) విష్కు 24-4 గర13 28 వర్జ్య 17-32 ల 18-57 కు

27 ర ౧౪ పూర్ణి ○ శు 20-11(౩౦-౫౪) పుష్య రా1-22(౪౬-౫౩) ప్రీతి19-56 విష్టి9-57 వర్జ్య 11-13 ల 12-38 కు దిన ౨౮-౧౧ శ్రవ ర్కః ౨౯-౬ ఆశ్లేష వే సప్త శవే సప్త పుష్య రా వే అన్వాధానం భు౧-౫౯

28 ౧౫ బ ప్రతి శ 16-48(౨౫-౨౮) ఆశ్లే22-48(౪౦-౨౮) ఆయు15-56 కౌ ల16-48 వర్జ్య 12-48 ల 14-14 కు దిన ౨౮-౧౩ ఆశ్లేష వే సప్త శవే సప్త మఘ ర వే పంచ యాగః భు ౨-౯

29 ౧౬ ద్వితీ ఆ 13-46(౧౭-౫౩) మఘ20-37(౩౫-౧) సౌభా13-13 గర13-46 వర్జ్య 9-48 ల 11-10 కు వర్జ్య రా4-6 ల 5-36 కు దిన ౨౮-౧౪ మఘ ర వే పంచ తిథిద్వయం భు ౨-౧౮

30 ర ౧౭ తృతీ సో 11-15(౧౧-౩౬) పూఫ19-2(౩౧-౨) శోభ8-54 అతి గం రా6-8 భద్ర 11-15 వర్జ్య రా1-58 ల 3-30 కు దిన ౨౮-౧౬ శ్రవ ౩ ర్కః ౪౫-౫౮ తిథి చతుర్థీ భు ౨-౨౭

1956 ఫిబ్రవరి నెల

31 ౧౮ చతుర్థీ మం 9-26(౭-౩) ఉఫ18-9(౨౮-౫౧) సుక రా3-57 బాల9-26 వర్జ్య రా2-31 ల 4-7 కు దిన ౨౮-౧౮ భు ౨-౩౭

1 ౧౯ పంచ బు 8-23(౪-౨౬) హస్త18-4(౨౮-౩౮) ధృతి రా2-28 తైతు8-23 వర్జ్య రా2-20 ల 3-59 కు దిన ౨౮-౨౦ భు ౨-౪౬

2 ౨౦ షష్ఠి గు 8-12(౪-౦) చిత్త18-50(౩౦-౩౫) శూల రా1-39 వణి8-12 వర్జ్య 24-49 ల రా 2-31 కు దిన ౨౮-౨౨ వ్యాపా రా 2-55 ల భు ౨-౫౨

3 ర ౨౧ సప్త శు 8-54(౫-౪౬) స్వాతి8-27(౩౪-౩౭) గండ రా1-30 బవ8-54 వర్జ్య రా 2-36 ల 4-22 కు దిన ౨౮-౨౪ వ్యాపా 11-45 కు శ్రవ ర్కః ౩-౨ ఉభ నావధ్యాయః శైవన క్తం త్రిస్పోష్ట కాః భు ౩-౫

4 ౨౨ అష్ట శ 10-28(౯-౪౦) విశా10-49 (౪౦-౩౩) వృద్ధి ౨౫-౫౬ కౌల 10-28 వర్జ్య రా3-18 ల 5-6 కు దిన ౨౮-౩౬ అనూ శ క్రాం భు ౩-౧౫ [జ్యేష్ఠ శుక్రాం రా క్రాం తిథి దశమి భు ౩-౨౪

5 ౨౩ నవ ఆ 12-43(౧౫-౧౭) అనూ రా1-44 (౪౭-౫) ధ్రువ రా2-46 గర 12-43 వర్జ్య ౦ లేదు దిన ౨౮-౨౮ అనూ శ క్రాం

6 ర ౨౪ దశ సో 15-20(౨౧-౫౨) జ్యేష్ఠ రా4-51(౫౫-౪౧) వ్యాఘా రా3-44 భద్ర15-20 వర్జ్య 8-3 ల 9-52 కు దిన ౨౮-౩౦ ధని ర్కః ౨౦-౨౦ జ్యేష్ఠ శుక్రాం రా క్రాం శూన్యతిథి భు ౩-౩౪

(ఫాల్గుణమాసం)

7 ౨౫ ఏకా మం 18-7(౨౮-౫౦) మూల పూర్తి(౬౦-౦) హర్ష రా4-48 బాల18-7 వర్జ్య 13-56 ల 15-45 కు వర్జ్య రా6-16 ల దిన ౨౮-౩౨ సర్వ ఏకాదశి భు ౩-౪౩

8 ౨౬ ద్వాద బు 20-58(౩౫-౪౬) మూల8-5(౩-౪౫) వజ్ర రా5-56 కౌ ల7-30 శే వర్జ్య 8-5 కు వర్జ్య 18-55 ల 20-48 కు దిన ౨౮-౩౪ భు ౩-౫౨ [౩౭-౪౭ భు ౪-౨

9 ర ౨౭ త్రయో గు 23-19(౪౧-౫౨) పూషా11-8(౧౧-౨౪) సిద్ధి రా6-27 గర10-6 వర్జ్య 20-2 ల 21-49 కు దిన ౨౮-౩౬ ధని ౨ రవిః

10 ౨౮ చతుర్ద శు రా1-26(౪౭-౧౧) ఉషా13-50(౧౮-౧౧) వ్యతీ పూర్తి (౬౦-౦) విష్టి 12-22 వర్జ్య 18-14 ల 20-0 కు దిన ౨౮-౩౮ అభిజిత్ వే గడి ౨౩ ప శైవన క్తం మాస శివరాత్రి భు౪-౧౧

11 ౨౯ అమా ● శ రా3-8(౫౧-౨౭) శ్రవ16-12(౨౪-౮) వ్యతీ6-53 చతు14-17 వర్జ్య 20-32 ల 22-16 కు దిన ౨౮-౪౦ ధని ర క్రాం సర్వ ౩౦ మా. అన్వాధానం. పిండపితృయజ్ఞః భు౪-౨౧

శ్రీమన్మథసం॥ మాఘమాసః (మధుఃవసంతఃఉత్తరాయణం) శకః౧౮౭౭ క్రీ.స.1956 కలిః౫౦౫౬ఃఫసలీ౧౩౬౫

1956 సం॥ ఫిబ్రవరి నెల

12 ర ౩౦ శు ప్రతి ఆ రా4-2౫(౫౪-౩౬)శత18-9(౪౯-౧)పరి7-2౫ల15-45వర్జ్యం రా1-4౯-8-32కు దిన ౨౮-౪౩పరిఘ కుంభ
శ్రీకుష్ఠోర్క ౫౫-౩౩పరిఘ రక్రాం యోగః పరిఘ నే కుంభసం॥ పు॥ కా॥ భు౪-౩౦

13 ౧ ద్వితీ సో రా5-16(౫౬-౪౭)రేవ19-4౫(౩౨-౫౬)పరి6-49శివ18-18బాల16 49వర్జ్యం రా2-26ల4-7కు దిన ౨౮-౪౪
చంద్రదర్శనం భుం-౧

14 ౨ తృతీ మం రా5-42(౫౭-౫౫)పూభా20-52(౩౫-౫౧)శివరా5-50తైతి17-2౫వర్జ్యంలేదు దినఝా-౪౭భుం-౯

15 ౩ చతుర్థి బు రా5-48(౫౮-౧౦)ఉభా21-40(౩౭-౫౧)సాధ్యరా4-24వణి 17-45వర్జ్యం
6-48ల8-27కుదిన౨౮-౪౯ఏలివరథ శాంతకర్షిభుం-౧౭

16 ర ౪ పంచ గు రా5-31(౫౭-౩౦)రేవ22-8(౩౯-౨)శుభరా3-2బవ17-39వర్జ్యం9-53ల11-31
కుదిన౨౮-౫౧పైసా18-20ల24-0కు ధనిరర్కః౧౩-౩౩భుం-౨౬

17 ౫ షష్ఠి శు రా4-48(౫౫-౪౩)అశ్వ22-11(౩౯-౯)శుక్లరా1-19కౌల17-9వర్జ్యం 18-10ల
19-46కుదిన౨౮-౫౩శ్వరశివపంగ భుం-౩౪

మాఘశుద్ధ నెల

18 ౬ సప్త శ రా3-40(౫౨-౫౫)భర21-48(౩౮-౧౫)బ్రహ్మ23-16గర16-14వర్జ్యం7-37ల
9-11కు దిన౨౮-౫౫భరశివపంచ నైవస్వతమన్వాది రథసప్తమి. సూర్యజయంతి
భు ౦-౪౨

19 ర ౭ అష్ట ఆ రా2-7(౪౯-౨) కృత్తి 21-1(౩౬-౧౭)ఐంద్ర20-54విష్టి14-5౫వర్జ్యం9-24ల
10-57కు దిన౨౮-౫౭శత ౧ర్కః ౩౧-౪౬మీనాయనం౩౨-౧రోహి కేక్రాం
భీష్మాష్టమి షడశీతి పుణ్యకాలః సౌరవసంతఋతు ప్రా॥ భుం-౫౦

మి	వృ	మే	మీ
	కే		శు
చం	సం॥12వ తేది 18 ఘ.ని.సంక్ర		
ప్లూ గు	మార్చి 1 తేదీ ... 6 కుంభేబుధః		ర బు
	నె	కు రా	

20 ౮ నవ సో 24-6(౪౪-౨)రోహి19-47(౩౩-౧౬)వైధృ18-10బా13-6వర్జ్యం12-11ల13-4౫కు వర్జ్యం రా1-1ల2-31కు దిన
౨౯-౦రోహి కేక్రాం భుం-౫౯

(1365 ఫసలీ ఫాల్గుణ నెల)

21 ౯ దశ మం 21-42(౩౮-౬)మృగ18-10(౨౯-౧౬)విష్క 15-6తై10-54వర్జ్యం రా1-54ల3-22కుదిన౨౯-౨భు౧-౭

22 ర ౧౦ ఏకా బు 19-0(౩౧-౧౯)ఆర్ద్ర16-14(౨౪-౨౫)ప్రీతి11-46వణి8-21వర్జ్యం రా3-10ల4-37కు దిన౨౯-౪శత ఆర్కః
౫౦-౨౧పున. కువేసర్వ౧౧శి భీష్మ౧౧శి భు౧-౧౫

(కుంభమాసము)

23 ౧౧ ద్వాద గు 16-4(౨౪-౩)పున14-4(౧౯-౨)ఆయు8-14సౌభా రా4-35బాల16-4వర్జ్యం21-18 ల22-45కు దిన౨౯-౩
పున. కువే. పుష్యరా వే తిథి ద్వాదశి. వరాహకల్పః భు౧-౨౪

24 ౧౨ త్రయో శు 13-3(౧౬-౯)పుష్య11-47(౧౩-౧౯)శోభ24-55తైతు13-3వర్జ్యం 23-22ల24-49కు దిన౨౯-౯ పుష్య
రావే ఆశ్లే శివేసప్త తిథిద్వయం భు౧-౩౨

25 ౧౩ చతుర్ద శ 10-0(౮-౫౬)ఆశ్లే9-29(౭-౩౭)అతి21-17వణి10-0వర్జ్యం20-26ల21-54కు దిన౨౯-౧౧ఆశ్లే శివే సప్త
అన్వాధానం భు౧-౪౦ [7-11వర్జ్యం14-49ల16-18కుదిన౨౯-౧౪శత౩ర్కః౯-౧౪యాగః భు౧-౪౯

26 ర ౧౪ పూర్ణి ○ ఆ 7-11(౧-౫౬)బ ప్రతి రా4-43(౫౩-౪౮)మఘ7-23(౨-౨౬)పూఫరా5-39(౫౫-౪౦)సుక17-55బవ

27 ౧౫ బ ద్వితీ సో రా2-47(౫౦-౫౬)ఉఫరా4-27(౫౫-౬)ధృతి14-55తైతు 15-45వర్జ్యం 12-30ల 14-1కు దిన౨౯-౧౬
భు౧-౫౭ [భు౨-౫

1956 సంవత్సరం మార్చి నెల

28 ౧౬ తృతీ మం రా1-29(౪౭-౪౨)హస్తరా3-53(౫౩-౪౩)శూల12-23వణి14-8వర్జ్యం 12-39 ల 14-13కు దిన ౨౯-౧౮

29 ర ౧౭ చతుర్థీ బు 24-58(౪౬-౨౪)చిత్రరా4-5(౫౪-౧౨)గండ14-25బవ13-13వర్జ్యం11-57ల13-34కు దిన౨౯-౨౦వ్యపా
14-46ల19-34కు స్వాతి శివే భు౨-౧౩ [భు౨-౨౨

1 ౧౮ పంచ గు రా1-15(౪౭-౧౦)స్వాతిరా5-9(౫౬-౪౫)వృద్ధి9-4కౌల13-6వర్జ్యం9-54ల11-34కుదిన౨౯-౨౩స్వాతిరవే

2 ౧౯ షష్ఠి శు రా2-20(౪౯-౫౬)విశా పూర్తి(౬౦-౦)ధ్రువ8-21గర13-47వర్జ్యం11-5ల12-48కుదిన౨౯-౨౫భు౨-౩౦

3 ర ౨౦ సప్త శ రా4-13(౫౪-౩౭)విశా6-51(౧-౧౩)వ్యాఘా8-16విష్టి15-16వర్జ్యం11-16ల13-2కుదిన౨౯-౨౮పూభా౧ష్టః
౪౭-౫౧అనూశిక్రాం భు౨-౩౮

4 ౨౧ అష ఆ పూర్తి(౬౦-౦)అనూ9-20(౭-౨౮)హర్ష8-44బాల17-24వర్జ్యం15-37ల17-25కు దిన ౨౯-౩౦అనూ శిక్రాం
జ్యేష్ఠరాక్రాం శైవనక్తం త్రిస్పోష్టకాః భు౨-౪౭

5 ౨౨ అష్ట సో 6-36(౦-౪౦)జ్యేష్ఠ12-19(౧౪-౪౮)వజ్ర9-32కౌల6-36వర్జ్యం9-18ల11-6కుదిన౨౯-౩౩జ్యేష్ఠ రాక్రాం
మూల కుక్రాం భు౨-౫౫

మాఘబహుళ నెల

6 ౨౩ నవ మం 9-15(౭-౨౦)మూల15-23(౨౨-౪౦) సిద్ధి10-32గర9-15వర్జ్యం13-35ల15-23కువర్జ్యం రా2-14ల4-2కు దిన
౨౯-౩౫మూల కుక్రాం భు౩-౩ [అర్కః౭-౪౫తిథి ఏకాదశి భు౩-౧౨

7 ర ౨౪ దశ బు 11-58(౧౪-౭)పూషా18-30(౩౦-౨౮)వ్యతీ11-34భద్ర11-58వర్జ్యం రా3-26ల 5-13కు దిన ౨౯-౩౮పూభా

8 ౨౫ ఏకా గు 14-24(౨౦-౧౪)ఉషా21-18(౩౭-౩౧)వరీ12-24 బాల 14-24 వర్జ్యం రా1-42ల3-28కు దిన౨౯-౪౦అభి
జిత్కే వేం౦డూరవప శూన్యతిథి సర్వ౧౧శి భు౩-౨౦ [ద్వాదశి భు౩-౨౮

(శ్రీవిజ్ఞానము)

9 ౨౬ ద్వాద శు 16-22(౨౫-౧౨)శ్రవ23-39(౪౩-౨౪)పరి12-51తైతు16-22 వర్జ్యం రా3-58ల5-41 కు దిన ౨౯-౪౨తిథి

10 ర ౨౭ త్రయో శ 17-51(౨౮-౫౫)ధనిరా1-31(౪౮-౫)శివ13-1వణి17-51వర్జ్యంలేదు దిన౨౯-౪౫పూభా౩ర్కః౨౭-౫౩
శైవనక్తం మాసశివరాత్రి. మహాశివరాత్రి భు౩-౩౬ [రక్రాం భు౩-౪౫

11 ౨౮ చతుర్ద ఆ 18-44(౩౧-౧౦)శతరా2-48(౫౧-౧౯)సిద్ధ12-42విష్టి6-17వర్జ్యం 9-5 ల 10-46కు దిన ౨౯-౪౭ పూభా

12 ౨౯ అమా ● సో 19-3(౩౨-౧)పూభా రా 3-34 (౫౩-౧౭)సాధ్య 11-57చతు6-53వర్జ్యం9-23ల11-2కుదిన౨౯-౪౯
పై పా24-54లరా5-48కు పూభా రక్రాం సర్వ30 మా అన్వాధానం పిండపితృయజ్ఞః ద్వాపరయుగాది బ్రహ్మ
పూజ సోమవత్యమా భు౩-౫౩

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ మన్మథ సంవత్సర పౌషమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ. శ. 1956 సం. కలిః ౫౦౫౬

14 శు॥ ప్రతి శ 9-31(౪-౧౫) శ్రవపూర్తి(౬౦-౦) వర్జ్య10-44
ల12-29కు దిన౨౪-౩౬ ఉషా ౨ మకరే రవిః౨౯-౮౯
అనధ్యాయః పరేద్యుర్మకరసం॥ పు॥ కా॥ [౨౪-౩౪
15 ద్వితీ ఆ 11-14(౧౧-౩౧) శ్రవ8-32వర్జ్య12-50ల14-33కు దిన
16 తృతీ సో 12-30(౧౮-౮౦)ధని10-19 వర్జ్య17-56 ల19-37
కు దిన౨౪-౩౯ [కుదిన౨౪-౮౦తిథి ౫ మి
17 చతు మం 13-18(౧౬-౩౯)శత11-41 వర్జ్య18-18 ల19-58
18 పం బు 13-34(౧౪-౧౯)పూభా12-32వర్జ్య22-16 ల23-53
కు దిన౨౪-౮౧ తిథి షష్ఠి [కుదిన౨౪-౮౨ తిథి సప్తమి
19 షష్ఠి గు 13-18(౧౬-౮౧)ఉభా12-52వర్జ్య24-48లరా2-23
20 సప్త శు 12-32(౧౮-౮౮)రే12-43వర్జ్యం లేదుదిన౨౪-౮౮
ఉభ॥ధ్యాయః [కువర్జ్య21-27ల23-0కుదిన౨౪-౮౫భు౧-౨
21 అష్ట శ 11-24 (౧౧-౫౬) అశ్వి 12-13 వర్జ్య8-18 ల9-52
22 నవ ఆ 9-51(౯-౩) భర11-18 (౧౧-౮౧) వర్జ్య 22-42
ల24-14కు దిన౨౪-౮౬
23 దశ సో 8-0(౩-౨౬) ఏకా రా5-56(౫౮-౮౯) కృత్తి10-6
వర్జ్యరా1-8ల2-39కు దిన౨౪-౮౯ స్మార్తగ౧శీ
24 ద్వాద మం రా3-38 (౫౨-౩౧) రోహి8-40 వర్జ్య 13-53
ల15-23 కు దిన ౨౪-౫౦ వైష్ణవ ౧౧ శీ ప్రదోషః
రఘూత్తమ తీ॥ పు॥
25 త్రయో బు రా1-16 (౮౬-౩౮) మృగ 7-4 ఆర్ద్రరా 5-24
వర్జ్య14-53ల16-22కు దిన౨౪-౫౨
26 చతు గు 22-53(౮౦-౩౯) పునరా3-43 వర్జ్య16-33 ల18-2
కు దిన౨౪-౫౩ ఎంబార్ తి॥ న॥
27 పూర్ణి ○ శు 20-37 (౩౫-౧) పుష్యరా 2-9 వర్జ్య 11-11
ల12-41కు దిన౨౪-౫౫ అన్వాధానం

1956 సంవత్సరం జనవరి నెల

28 బ॥ ప్ర శ 18-30(౨౯-౮౨)ఉ24-4[?]వ14-13ల15-43కుయాగః
29 ద్వితీ ఆ 16-39 (౨౫-౮) మఘ23-38 వర్జ్య12-11 ల13-43
కుదిన౨౪-౫౯ తిరుముడిశయాళ్వార్ తి॥ న॥
30 తృతీ సో 15-7 (౨౧-౧౬) పూఫ22-52 వర్జ్య7-23 ల8-55
కువర్జ్యరా5-57లదిన౨౯-౧ తిథి తృతీయ [తిథిద్వయం
31 చమం13-56(౧౯-౧౪)ఉఫ22-37శేవర్జ్య7-31కుదిన౨౯-౨
1 పంచ బు 13-10 (౧౬-౨౩) హస్త22-31 వర్జ్య6-53 ల8-29
కుదిన౨౯-౪కూరత్తాళ్వార్ తి॥న॥ [ల6-32కుదిన౨౯-౬
2 షగు 12-54(౧౫-౮౫)చి23-0వ6-40ల8-18కువర్జ్యరా4-51
3 సప్త శు 13-9(౧౬-౨౨) స్వా24-4వర్జ్యరా6-1లదిన౨౯-౯
తిథి అష్టమి శైవనక్తం ఉభయానధ్యాయః సత్యకామతీ॥
పు॥ నరహరితీ॥ పు॥ [5-44లదిన౨౯-౧౦ శూన్యతిథి
4 అష్ట శ 13-5[?](౧౯-౧౩) విశా రా1-34వర్జ్య7-43కు వర్జ్యరా
5 నవ ఆ 15-8 (౨౧-౨౧) అనూరా 3-23 వర్జ్య7-38 కు దిన
౨౯-౧౨ తిథి నవమి
6 దశ సో 16-48(౨౫-౩౩)జ్యేష్ఠరా5-49 వర్జ్య9-40 ల11-25
కు దిన౨౯-౧౮ [14-40ల16-27కు సర్వ ౧౧ శీ
7 ఏకా మం 18-48 (౩౦-౩౨) మూల పూర్తి (౦-౦) వర్జ్య
8 ద్వాద బు 20-58(౩౫-౫౪) మూల8-26 వర్జ్య6-40 ల8-26
కువర్జ్య19-5ల20-52 కు [కు దిన౨౯-౨౧
9 త్రయో గు 23-8(౮౧-౨౮) పూషా11-4 వ19-54 ల21-40
10 చతు శు రా1-5(౮౬-౧౪)ఉషా13-34 వర్జ్య17-57 ల19-42
కుదిన౨౯-౨౩ శైవనక్తంమాసశివరాత్రి విద్యాధీశతీ పు॥
11 అమా ● శ రా2-45 (౫౦-౩౦) శ్రవ 15-51 వర్జ్య 20-9
ల21-52కు దిన౨౯-౨౫ సర్వ ౩౦ మా అన్వాధానం
పిండపితృయజ్ఞః

1956 సంవత్సరం ఫిబ్రవరి నెల

(పూర్వపద్ధతి పంచాంగే) శ్రీ మన్మథ సంవత్సర మాఘమాసః శకః ౧౮౭౭ క్రీ.శ. 1956 సం॥ కలిః౫౦౫౬

12 శు॥ ప్రతి ఆ రా4-1(౫౩-౮౦)ధని17-47వర్జ్యరా1-25 ల3-7
కుదిన౨౯-౨౪ కుంభే రవిః౫౬-౧౨ యాగః పరదినే
కుంభ సం॥ పు॥ కా॥ [కుదిన౨౯-౨౯
13 ద్వితీ సో రా4-44(౫౫-౨౪)శత19-14 వర్జ్యరా1-54ల3-34
14 తృమం రా4-59(౫౬-౪)పూభా20-13వ రా6-0లదిన౨౯-౩౧
15 చతు బు రా4-37 ఉభా 20-40 వర్జ్య శే7-38కు దిన౨౯-౩౮
16 పంచ గు రా3-51(౫౩-౧౯)రేవ20-39 వర్జ్య8-39 ల10-15
కు దిన౨౯-౩౬ [కు వర్జ్యరా5-27ల
17 షష్ఠి శు రా2-33(౫౦-౫౫)అశ్వి20-11 వర్జ్య16-15ల17-49
18 సప్త శ రా12-56 (౮౬-౬) భర19-21 వర్జ్య శే 6-59కు దిన
౮౯-౮౦ రథసప్తమి [కు దిన౨౯-౮౩
19 అష్ట ఆ 23-0 (౮౧-౧౫) కృత్తి 18-11 వర్జ్య6-46 ల8-17
20 నవ సో 20-57 (౩౬-౯) రోహి16-51 వర్జ్య9-17 ల10-48
కు వర్జ్య22-4 ల23-34 కు దిన౨౯-౮౫ ఆనందతీ పు॥
21 దశ మం 18-32(౩౦-౧౧) మృగ15-12 వర్జ్య11-1 ల12-30
కుదిన౨౯-౮౪ తిరుక్కచ్చినంబి తి॥ న॥
22 ఏకాబు 16-10(౨౮-౧౬)ఆర్ద్ర13-32వర్జ్య24-43లరా2-12
కుదిన౨౯-౫౦ సర్వమతఏకాదశీ భీష్మఏకాదశీ సత్యజ్ఞానతీ॥పు॥
23 ద్వాద గు 13-47(౧౯-౨౧) పున11-52వర్జ్య19-21 ల20-50
కుదిన౨౯-౫౨ తిథిద్వయం కులశేఖరాళ్వార్ తి॥ న॥
24 త్రయో శు 11-31 (౧౨-౮౦) పుష్య 10-18 వర్జ్య 22-20
ల23-51కు దిన౨౯-౫౮ తిథి చతుర్దశి
25 చతుర్ద శ 9-24 (౪-౨౮) ఆశ్లే 8-52 వర్జ్య 20-16 ల21-48
కు దిన౨౯-౫౪ అన్వాధానం
26 పూర్ణి ○ ఆ 7-31 (౨-౮౫) బ॥ ప్రతి రా5-49 (౫౫-౮౬)
మఘ7-40వర్జ్య15-28ల16-55 కు యాగః

1956 సంవత్సరం ఫిబ్రవరి నెల

27 బ॥ ద్వితీ సో రా4-42 (౫౫-౮౨) పూఫ6-47 ఉఫరా 6-13
వర్జ్య13-49ల15-22కు దిన౨౯-౨ [కు దిన౨౯-౮
28 తృతీ మం రా3-55(౫౩-౮౯)హస్తరా6-6వర్జ్య14-34ల16-9
29 చతుర్థీ బు రా3-38 (౫౩-౮) చిత్ర పూర్తి (౬౦-౦) వర్జ్య
14-13ల15-51కు దిన౨౯-౬ [కు దిన౨౯-౯
1 పంచ గు రా3-50(౫౩-౩౯)చిత్ర6-33 వర్జ్య12-23 ల14-3
2 షష్ఠి శు రా4-38(౫౫-౮౧)స్వాతి7-32వర్జ్య16-28 ల15-10
కు దిన౨౯-౧౧ [కు దిన౨౯-౧౮
3 సప్త శ రా5-56 (౫౯-౫౫) విశా8-57 వర్జ్య 13-16 ల15-0
4 అష్ట ఆ పూర్తి (౬౦-౦) అనూ10-49 వర్జ్య 16-56 ల18-41
కుదిన౨౯-౧౬ శైవనక్తం త్రిస్పృష్టాః [౨౯-౧౯అనధ్యా॥
5 అష్ట సో 7-40(౩-౨౦)జ్యేష్ఠ13-2వర్జ్య21-52ల23-38కుదిన
6 నవ మం 9-38 (౯-౧౯) మూల15-32 వర్జ్య13-46 ల15-32
కువర్జ్యరా2-11ల3-57కు దిన౨౯-౨౧
7 దశ బు 11-46(౧౩-౩౯) పూషా18-10 వర్జ్యరా 3-1ల4-48
కుదిన౨౯-౨౮ తిథి ఏకాదశి
8 ఏకా గు 13-51(౧౯-౫౩)ఉషా20-43 వర్జ్యరా1-7 ల2-52
కు దిన౨౯-౨౬శూన్యతిథి సర్వ౧౧శీ
9 ద్వాద శు 15-45 (౨౩-౮౧) శ్రవ23-3 వర్జ్యరా3-24 ల5-8
కు దిన౨౯-౨౯ తిథి ద్వాదశి
10 త్రయో శ 17-22 (౨౪-౮౨) ధనిరా1-7 వర్జ్యం లేదుదిన
౨౯-౩౧ శైవనక్తం మాసశివ॥మహాశివరాత్రి స్వాధ్యాయః
11 చతుర్ద ఆ 18-30(౩౦-౩౬) శతరా2-40 వర్జ్య8-46 ల10-28
కుదిన౨౯-౩౩ విష్ణుచిత్త రామానుజస్వామితీర్థం
12 అమా ● సో 19-12(౩౨-౨౨) పూభారా 3-49వర్జ్య9-22
ల11-8కుదిన౨౯-౩౬సర్వ౩౦మా అన్వా॥ పిండపితృ॥

శ్రీమన్మథసంవత్సరఫాల్గునమాస(మాధవః వసంతః ఉత్తరాయణం) శకః ౧౮౭౭ క్రీ.సం.1956 కలి ౫౦౫౬ ఫసలీ ౧౩౬౫

1956 సం. మార్చి నెల — (పంగుని నెల)

(1365 ఫసలీ అర్దిబెహెస్తు నెల) — (చైత్రం నెల)

1956 ఏప్రిల్ నెల — (పంగుని నెల) — (ఖుర్దాద్ నెల)

13	ర	౩౦	శు ప్రతి మం 18-57(౩౧-౪౭)ఉభా రా3-57(౫౪-౧౮)శుభ10-49కిం7-0వర్జ్య13-18ల14-56కుదిన ౯-౫౭ ప్రాభా రమీనే మిత్రస్థోర్కః౪౮-౨౬ యోగః పరేశ్యుర్శ్మిన సం॥ పు॥ కా॥ భు౪-౧
14		౧	ద్వితీ బు 18-26(౩౦-౩౩)రేవరా3-57(౫౪-౧౯)శుక్ల9-23బాల6-41వర్జ్య15-56 ల 17-32కు దిన౨౯-౫౪ చంద్ర దర్శనం భుం-౨
15		౨	తృతీ గు 17-36(౨౮-౨౮)అశ్వి రా 3-39(౫౩-౩౬) బ్రహ్మ7-41ఐంద్ర రా5-44గర 17-36వర్జ్య23-42లరా1-17కుదిన౨౯-౫౭భరణీ వే పంచతిలర్ధి భుం-౯
16		౩	చతుర్థి శు 16-30(౨౫-౪౪)భరరా3-8(౫౨-౧౯)వైధృరా3-35భద్ర16-30వర్జ్య13-2 ల14-36కుదిన౨౯-౫౯భర శవే పంచ పుత్రగణపతి వ్రతం భుం-౧౭
17	ర	౪	పంచ శ 15-9(౨౨-౨౪)కృత్తిరా2-21(౫౦-౨౫)విష్క రా1-15బాల15-9వర్జ్య14-44 ల16-17కుదిన౩౦-౨ఉభా౧ర్కః౯-౨౫రోహి క్ర్కాం తిథిద్వయం భు ౦-౨౫
18		౫	షష్ఠి ఆ 13-32(౧౮-౨౪)రోహిరా1-19(౪౭-౫౨)ప్రీతి 22-42 తైతు 13-32వర్జ్య 17-39ల19-11కు దిన౩౦-౪రోహి క్ర్కాం తిథిసప్తమి భుం-౩౩
19		౬	సప్త సో 11-44(౧౩-౫౬)మృగ24-10(౪౫-౦)ఆయు 20-3 వణి 11-44వర్జ్య6-39ల 8-11కు దిన౩౦-౭ ఆర్ద్రకువే ఉభయానధ్యాయః భుం-౪౧
20	ర	౭	అష్ట మం 9-46(౯-౩)ఆర్ద్ర22-47(౪౧-౩౪)సౌభా 17-14 బవ 9-46వర్జ్య8-4 ల 9-35కుదిన౩౦-౯ఉభా౨ర్కః ౩౦-౫౦ మేషాయనం౩౬-౫౬ఆర్ద్ర కువే విషువత్పుణ్యకాలః, భుం-౪౯
21		౮	నవ బు 7-35(౩-౩౭)దశ రా5-17(౫౪-౧౫)పున21-15(౩౭-౪౮)శోభ14-16కౌల7-35వర్జ్య10-0ల11-30కువర్జ్య రా4-43లదిన౩౦-౧౧పుష్యరా వే భుం-౫౭ [శవే సప్తసార్ధ౧౧ శీ భు౧-౫
22		౯	ఏకా గు రా2-53(౫౧-౫౫)పుష్య7-37(౩౩-౪౫)అతి11-12వణి16-4వర్జ్య శే6-11కుదిన౩౦-౧౪పుష్యరావే ఆశ్రే
23		౧౦	ద్వాద శు 24-33(౪౬-౬)ఆశ్రే18-0(౨౯-౪౨)సుక8-7ధృతి రా5-4బవ13-43వర్జ్య7-33ల 9-3కు వర్జ్య రా5-13 ల దిన౩౦-౬ఉభా౩ర్కః౫౨-౨౦ఆశ్రే శవేసప్త ప్రదోషః వైష్ణవ౧౧శీ భు౧-౧౩
24		౧౧	త్రయో శ 22-18(౪౦-౩౦)మఘ16-27(౨౫-౫౨)శూలరా2-7కౌల11-25వర్జ్య శే6-43కువర్జ్య24-0లరా1-31కుదిన ౩౦-౧౯వ్యపారా2-36ల కామదహనం భు౧-౨౧ [కు భు౧-౨౯
25		౧౨	చతుర్ద ఆ 20-19(౩౫-౩౪)పూఫ15-6(౨౨-౩౩)గండ23-24 గర9-18వర్జ్య22-0ల23-32కు దిన౩౦-౨౧వ్యపా7-7
26		౧౩	పూర్ణి ○ సో 18-40(౩౧-౩౧)ఉఫ14-6(౨౦-౪)వృద్ధి20-59విష్టి7-29వర్జ్య 22-19 ల 23-53కు దిన౩౦-౨౩హస్త రవే అన్వాధానం బ్రహ్మసావర్ణి మన్వాది హోళీ ౧౫మా భు౧-౩౭
27	ర	౧౪	బ ప్రతి మం 17-33(౨౮-౪౫)హస్త13-33(౧౮-౪౬)ధ్రువ18-59బాల6-6వర్జ్య21-34ల23-11కుదిన౩౦-౨౬ఉభా ౪ర్కః౧౪-౨౮హస్తర వేయోగః వసంతోత్సవః చూతకుసుమభక్షణం భు౧-౪౫
28		౧౫	ద్వితీ బు 17-3(౨౭-౩౦)చిత్ర13-37(౧౮-౫౫)వ్యాఘా12-29గర17-3వర్జ్య19-23ల21-2కుదిన౩౦-౨౮భు౧-౫౩
29		౧౬	తృతీ గు 17-12(౨౭-౫౬)స్వాతి14-19(౨౦-౪౩)హర్ష16-31భద్ర17-12వర్జ్య20-15ల21-57కుదిన౩౦-౩౦భు౨-౧
30	ర	౧౭	చతుర్థి శు 18-6(౩౦-౧౨)విశా15-44(౨౪-౧౭)వజ్ర16-6బాల18-6వర్జ్య20-4ల21-49కు దిన ౩౦-౩౩రేవ౧ర్కః ౩౬-౫౩అనూ శక్రాం భు౨-౮ [శక్రాం జ్యేష్ఠ రాక్రాం భు౨-౧౬
31		౧౮	పంచ శ 19-40(౩౪-౧౧)అనూ17-48(౨౯-౩౧)సిద్ధి16-14కౌల6-52వర్జ్య24-1ల రా 1-47 కు దిన ౩౦-౩౫అనూ
1		౧౯	షష్ఠి ఆ 21-47(౩౯-౩౦)జ్యేష్ఠ20-25(౩౬-౪)వ్యతీ16-46గర8-43వర్జ్య రా5-24ల దిన౩౦-౩౮జ్యేష్ఠరాక్రాం ఉభ య ప్రదోషః భు౨-౨౪ [౩౦-౪౦రేవ౨ర్కః౫౯-౪౪ భు౨-౩౨
2	ర	౨౦	సప్త సో 24-15(౪౫-౪౧)మూల23-24(౪౩-౩౨)వరీ17-39విష్టి11-1 వర్జ్య శే7-12కు వర్జ్య 21-36ల 23-24కు దిన
3		౨౧	అష్ట మం రా2-52(౫౨-౧౬)పూషా రా2-29(౫౧-౧౭)పరి18-39బాల13-33వర్జ్య10-13ల12-2కుదిన౩౦-౪౨ఉషా కుక్రాం శైవనక్తం త్రిసోష్టకాః భు౨-౪౦
4		౨౨	నవ బు రా5-16(౫౮-౧౭)ఉషా రా5-23(౫౮-౩౪)శివ19-34తైతు16-3వర్జ్య11-26 ల 13-14కు దిన౩౦-౪౫ఉషా కుక్రాం అభిజిత్తే వేర౧డూ భు౨-౪౮
5		౨౩	దశ గు పూర్తి (౬౦-౦)శ్రవ పూర్తి(౬౦-౦)సిద్ధ20-15వణి18-16వర్జ్య9-47ల11-34కు దిన౩౦-౪౭షడశీతి ముఖం ౧-౪౧అభిజిత్కే వే౩ప భు౨-౫౬ [భు౩-౪
6	ర	౨౪	దశ శు 7-17(౩-౨౪)శ్రవ7-55(౫-౦)సాధ్య20-34భద్ర7-17వర్జ్య12-15ల13-59కు దిన౩౦-౪౯రేవ౩ర్కః౨౩-౩
7		౨౫	ఏకా శ 8-45(౭-౪)ధని9-55(౧౦-౦)శుభ20-28బాల8-45వర్జ్య17-31ల19-13కుదిన౩౦-౫౨వైపా7-25ల 12-39కు సర్వమత ౧౧శీ భు౩-౧౨
8		౨౬	ద్వాద ఆ 9-29(౮-౫౭)శత11-15(౧౩-౨౨)శుక్ల19-41తైతు9-29వర్జ్య17-50ల19-29కుదిన౩౦-౫౪భు౩-౨౦
9	ర	౨౭	త్రయో సో 9-37(౯-౧౮)పూభా11-58(౧౫-౯)బ్రహ్మ18-30వణి9-37వర్జ్య21-36ల23-13కు దిన ౩౦-౫౬ రేవ౪ ర్కః౪౬-౩౬శైవనక్తం మాసశివరాత్రి భు౩-౨౮ [అన్వాధానం భు౩-౩౬
10		౨౮	చతుర్ద మం 9-7(౮-౬)ఉభా12-5(౧౫-౨౯)ఐంద్ర16-50శకు9-7వర్జ్య23-53లరా1-27కు దిన౩౦-౫౮రేవక్రాం
11		౨౯	అమా ● బు 8-6(౫-౩౪)రేవ11-41(౧౪-౩౨)వైధృ౧౪-౪౭నాగ8-6వర్జ్యం లేదు దిన ౩౧-౦రేవ ర క్రాం పిండ పితృయజ్ఞః యాగః భు౩-౪౪

	శ	శు	
యు	మార్చి13మీనేరవిః 14 దర్శనేచే వక్రగురుః 25 మీనే బుధః 28 వృషే కుజః ఏప్రి.4మందే దుజః 9 మేషే బుధః	బు ర	
పూ కు			
		శ రా	కు

శ్రీ దుర్ముఖినామ సంవత్సర చైత్రమాసః (శుక్రః గ్రీష్మః ఉత్తరాయణం) శకః ౧౮౭౮ క్రీ. సం. 1956 కలిః ౫౦౫౭ ఫసలీ ౧౩౬౫

12		౩౦	శు ప్రతి గు 6-38(౧-౫౮)ద్వితీ రా4-51(౫౫-౩౧)అశ్వి10-52(౧౨-౩౩) విష్క 12-24బవ6-38వర్జ్య7-0ల8-38కు వర్జ్య20-2ల21-38కు దిన౩౧-౩భర శవే పంచ స్వాధ్యాయః చంద్రదర్శనం భు౩-౫౨

1956 సంవత్సరం మార్చి

13 బ ప్రతి మం 19-18(౩౨-౪౧)ఉ భా రా4-21వర్జ్య18-37
ల 15-15కు దిన౨౯-౩౭పూ౦పా౦ర మీ౦ సంక్ర ౪౬-౩
యోగః పరేద్యుః మీన సం॥ పు॥ కా॥
14 ద్వితీ బు 18-57(౩౧-౪౯) రేవ రా4-27వర్జ్య16-23ల18-0కు
దిన౨౯-౪౧ [కు దిన౨౯-౪౩ ప్రదోషః
15 తృతీ గు 18-5(౨౯-౪౦)అశ్వి రా4-3వర్జ్య24-7ల రా1-42
16 చతుర్థీ శు 16-49(౨౬-౩౨)భర రా3-18వర్జ్య13-21ల14-54
కు దిన౨౯-౪౬ [కు దిన౨౯-౪౭ తిథిద్వయం
17 పంచ శ 15-9 (౨౨-౨౬)కృత్తి రా2-9వర్జ్య14-43ల16-15
18 షష్ఠి ఆ 13-13(౧౮-౩౮)రోహి24-48వర్జ్య17-15ల18-46
కు వర్జ్య రా6-3ల దిన౨౯-౫౧తిథి సప్తమి
19 సప్త సో 11-3(౧౨-౧౨)మృగ23-15వర్జ్య శే 7-32కు దిన
౨౯-౫౩ ఉభయానధ్యాయః సత్యవ్రత తీ॥ పు॥ [౨౯-౫౬
20 అష్ట మం 8-43(౬-౨౫)ఆర్ద్ర21-36వర్జ్య7-4ల8-33కు దిన
21 నవ బు 6-18(౦-౨౫)దశ రా3-52(౫౩-౫౫) పున 19-54
వర్జ్య8-44ల10-14కువర్జ్య రా3-22ల4-52కు దిన౨౯-౫౭
22 ఏకా గు రా1-33(౪౭-౩౫) పుష్య 18-17వర్జ్యం లేదు దిన
౩౦-౧ స్మార్త౧౧శీ శిల్పపిళ్లె తి॥ న॥
23 ద్వాద శు 23-26(౪౩-౧౭)ఆశ్రే16-50వర్జ్య6-19ల7-49కు
వర్జ్య రా4-13ల5-44కు దిన30-3 వైష్ణవ ౧౧ శీ
24 త్రయో శ 21-33(౩౭-౩౮)మఘ15-35వర్జ్య23-16ల24-49
కు దిన౩౦-౬ [కు దిన ౩౦-౭
25 చతుర్ద ఆ 19-59(౩౪-౪౪)పూఫ14-38వర్జ్య21-39ల23-13
26 పూర్ణి ○ సో 18-46 (౩౧-౪౪) ఉఫ 14-2 వర్జ్య 22-22ల
23-58కు దిన౩౦-౧౧అన్వాధానం రంగనాచ్చియార్
నంజీయర్ లి॥ న॥
27 బ ప్రతి మం 18-1 (౨౯-౫౪) హస్త 16-51వర్జ్య 21-57ల
23-35కు దిన౩౦-౧౩యోగః తిరునారాయణ పెగు
మాళ్ళు తి॥ న॥ సత్యబోధ తి॥ పు॥ [కు దిన౩౦-౧౬
28 ద్వితీ బు 17-45(౨౯-౧౫)చిత్ర14-10 వర్జ్య19-57ల 21-35
29 తృతీ గు 17-59(౨౯-౫౩)స్వాతి14-57వర్జ్య20-51ల22-32
కు దిన౩౦-౧౭ ప్రదోషః [దిన ౩౦-౨౦
30 చతుర్థీ శు 18-43(౩౧-౪౫)విశా16-14వర్జ్య20-31ల22-14కు
31 పంచ శ 19-54(౩౪-౪౫)అనూ17-58వర్జ్య24-4ల రా1-49

1956 సంవత్సరం ఏప్రిల్

కు దిన౩౦-౨౩ [౩౦-౨౫ఉభయప్రదోషః
1 షష్ఠీ ఆ 21-33(౩౭-౫౪) జ్యేష్ఠ20-7వర్జ్య రా4-56ల దిన
2 సప్త సో 23-28(౪౩-౪౩)మూల22-34వర్జ్య శే6-42కు వర్జ్య
20-49ల22-34కు [కుదిన౩౦-౩౦ వైవస్వతం తిస్రోష్టకాః
3 అష్ట మం రా1-35(౪౯-౨)పూషా రా1-12వర్జ్య9-12ల10-59
4 నవ బు రా3-41(౫౪-౨౦)ఉషా రా3-49వర్జ్య10-3ల11-50
కు దిన౩౦-౩౩ షడశీతి ముఖం ౫౭-౨౧ [౩౦-౩౫
5 దశ గు రా5-34శ్రవ పూర్తి(౬౦-౦)వర్జ్య8-12ల9-58కు దిన
6 ఏకా శు పూర్తి(౬౦-౦)శ్రవ6-9వర్జ్య10-30ల12-15కు దిన
౩౦-౩౭ [౩౦-౪౦ సర్వ౧౧శీ
7 ఏకా శ 7-2(౨-౪౭)ధని8-15వర్జ్య 15-57 ల 17-40కు దిన
8 ద్వాద ఆ 8-8(౫-౩౪)శత9-55వర్జ్య 16-38ల18-19కు దిన
౩౦-౪౨ [వైవస్వతం మాసశివరాత్రి
9 త్రయో సో 8-46(౮-౧౦)పూభా11-8వర్జ్య21-1ల22-40కు
10 చతుర్ద మం 8-52(౮-౨౮)ఉభా11-49వర్జ్య23-55ల రా1-32
కు దిన౩౦-౪౮ అన్వాధానం సర్వ ౩౦ మా
11 అమా ● బు 8-27(౬-౨౭)రేవ12-1వర్జ్యం లేదు దిన౩౦-౫౦
పిండపితృయజ్ఞః యోగః

శ్రీదుర్ముఖిసం॥ చైత్రమాసః శకః ౧౮౭౮ క్రీ. సం. 1956 కలిః ౫౦౫౮

12 శు ప్రతి గు 7-33(౪-౧౫)అశ్వి11-45వర్జ్య7-47 ల 9-23కు
వర్జ్య21-5ల22-38కు దిన౩౦-౫౨ అనధ్యాయః శ్రీః శ్రీః శ్రీః

మన్మథ॥ సం. (స్టాండర్డుటైము) ఉదయాస్త గం. 1955—56

నెల తేదీ 1955 సం.		రాజమండ్రి ఉ.గం	అ.గ	మదరాసు ఉ.గ	అ.గ	కర్నూలు ఉ.గం	అ గం	విజయనగరం ఉ.గం	అ గం	నెల తేదీ 1955 సం		రాజమండ్రి అ.గ.	ఉ.గ	మదరాసు ఉ.గ	అ.గ	కర్నూలు ఉ.గ.	అగ.	విజయనగరం ఉ.గం	అ గం
మార్చి	25	6-6	6-13	6-12	6-19	6-21	6-28	6- 0	6- 7	అక్టో	11	5-56	5-44	6- 0	5-5	6-10	6- 0	5 50	5-37
ఏప్రిల్	4	5-58	6-15	6- 6	6-13	6-13	6-30	5-51	6- 8	,,	21	5-59	5-37	6- 2	5-46	6-13	5-53	5-53	5-30
,,	14	5-51	6-17	6- 0	6-20	6- 7	6-31	5-44	6-10	,,	31	6- 2	5-32	6- 4	5-42	6-15	5-49	5-56	5-25
,,	24	5-44	6-19	5-54	6-21	6- 0	6-33	5-37	6-12	నవం	10	6- 6	5-28	6- 7	5-39	6-19	5 45	6- 0	5-21
మే	4	5-38	6-21	5-49	6-22	5-54	6-35	5-31	6-14	,,	20	6-11	5-26	6-11	5-38	6-24	5 43	6- 6	5-19
,,	14	5-34	6-25	5-46	6-25	5-50	6-39	5-26	6-21	,,	30	6-17	5-26	6-19	5-35	6-31	5-44	6-15	5 18
,,	24	5-31	6-28	5-43	6-28	5-47	6-42	5-23	6 24	డిశం	10	6-23	5-28	6-22	5-41	6-35	5-46	6-19	5-20
జూన్	3	5-30	6-31	5-42	6-31	5-46	6-45	5-22	6-27	,,	20	6-28	5-31	6-27	5-46	6-40	5-48	6-24	5-20
,,	13	5-31	6-3	5-44	6-34	5-47	6-49	5-23	6-31	,,	30	6-33	5-37	6-32	5-50	6-45	5-55	6.29	5-29
,,	23	5-32	6-37	5-45	6-36	5-48	6-51	5-24	6-33	1956 జన	9	6-37	5-43	6-37	5-55	6-50	6- 0	6-32	5-35
జూలై	3	5-35	6-39	5-48	6-38	5-51	6-53	5-27	6-35	,,	19	6-38	5-49	6-38	6- 1	6-51	6- 6	6-33	5-41
,,	13	5-38	6-39	5-50	6-39	5-54	6-53	5.30	6-35	,,	29	6-37	5-55	6-38	6- 6	6-50	6-12	6-32	5-47
,,	23	5-41	6-37	5-53	6-37	5-57	6-51	5-33.	6-33	ఫిబ్ర	8	6-35	6- 0	6-37	6-10	6-48	6-17	6 30	5-52
ఆగష్టు	2	5-44	6-34	5-55	6-35	6- 0	6-48	5-37	6-29	,,	18	6-30	6- 4	6-32	6-14	6-44	6-20	6-24	5-57
,,	12	5-47	6-29	5-57	6-31	6- 3	6-43	5-40	6-24	,,	28	6-24	9- 7	6-28	6-15	6 38	6-23	6.18	6- 0
,,	22	5-49	6-23	5-59	6-26	6- 5	6-37	5-42	6-18	మార్చి	9	6-17	6-10	6-22	6-17	6-31	6-26	6-11	6- 3
సెప్టెం	1	5-51	6-16	5-59	6-20	6- 7	6-30	5-44	6-11	,,	19	6-10	6-18	6-16	6-18	6-25	6-27	6- 4	6- 7
,,	11	5-52	6- 8	5-59	6-13	6- 7	6-23	5-46	6- 2	,,	29	6- 2	6-14	6- 9	6-19	6-17	6-28	5655	5-59
,,	21	5-53	6- 0	5-59	6- 7	6- 8	6-15	5-47	5-54	ఏప్రిల్	8	5-54	6-16	6- 2	6-20	6-10	6-30	5-47	6-10
అక్టో	1	5-54	5-52	5-59	5-59	6- 9	6- 7	5-48	5-46	,,	12	5-51	6-16	6- 0	6-19	6- 7	6-30	5-44	6-11

ఆయాకార్తెలందలి వాహనాదికము, వర్షవివరము

నెల. తేది 1955 సం	మాస తిథి వారములు	కార్తిక నక్షత్రం	చిత్రాదుల నక్షత్రం	పుం స్త్రీ విచారం	వాహనము	సౌరచాంద్రములచే వృష్టి	గ్రహయోగాదివిచారములచే వర్షవివరము
ఏప్రిల్ 18	చైత్ర బ షష్ఠి బుధ	అశ్విని	మూల	పుం. స్త్రీ	మూషిక	సువృష్టి	గాలులు అధికముగ నుండును.
,, 27	వైశాఖ శు పంచమి బుధ	భరణి	పునర్వసు	పుం. స్త్రీ	మండూక	చిత్రవృష్టి	అచటచట సాధారణ వర్షము-గాలులు
మే 11	,, బ చతుర్థి బు	కృత్తిక	పూ. షా	పుం. పుం.	అశ్వ	సువృష్టి	అచటచట చిత్రవృష్టి-గాలులు
,, 25	జ్యేష్ఠ శు చతుర్థి బు	రోహిణి	పునర్వసు	పుం. స్త్రీ	మేషము	చిత్రవృష్టి	ఉత్తరార్ధములందు [illegible] మంచివానలు
జూన్ 8	,, బ తృతీయా బు	మృగశిర	పూ. షా	పుం. పుం	గార్దభ	సువృష్టి	మంచివానలు సస్యానుకూల [illegible]
,, 22	ఆషాఢ శు ద్వితీయా బు	ఆర్ద్ర	పునర్వసు	స్త్రీ. స్త్రీ	జంబుక	చిత్రవృష్టి	గాలితో గూడిన సస్యానుకూల వర్షములు
జూలై 6	,, బ ప్రతిపత్ బు	పునర్వసు	ఉ. షా	స్త్రీ పుం	మహిషము	చిత్రవృష్టి	సస్యానుకూల వర్షములు [illegible]
,, 20	శ్రావణ శు ప్రతి బు	పుష్యమి	పు. ష్య	స్త్రీ. స్త్రీ	మూషక	సువృష్టి	మంచివర్షములు బాగుగ కురియును
ఆగస్టు 2	,, బ చతుర్దశి మం	ఆశ్లే	ఉ. షా	స్త్రీ. పుం	మేషము	చిత్రవృష్టి	మంచివర్షములు బాగుగ గలుగును
,, 16	,, బ త్రయో మం	మఖ	ఆశ్లేష	స్త్రీ. స్త్రీ	అశ్వ	సువృష్టి	గాలితో గూడిన వానలు గలుగుచుండును
,, 30	అధిక భాద్రపద శు ద్వాద మం	పూ. ఫల్గుని	శ్రవణం	స్త్రీ. పుం	మండూక	సువృష్టి	గాలితో గూడిన మంచివర్షములు గల్గును
సెప్టెం 13	,, బ ద్వాద మం	ఉ. ఫల్గుని	ఆశ్లేష	స్త్రీ. స్త్రీ	గార్దభ	సువృష్టి	గాలితో గూడిన మంచివర్షములు గల్గును
,, 27	నిజ భాద్రపద శు ఏకా మం	హస్త	శ్రవణం	స్త్రీ పుం	మూషక	సువృష్టి	మంచివర్షములు బాగుగ కురియును
అక్టో 10	,, బ దశ సో	చిత్ర	ఆశ్లేష	స్త్రీ. స్త్రీ	మహిషము	సువృష్టి	గాలితో మంచివర్షములు బాగుగకురియును
,, 24	ఆశ్వయుజ శు అష్ట సో	స్వాతి	ఉ. షా	స్త్రీ. పుం	గార్దభ	చిత్రవృష్టి	మధ్యమధ్య అనుకూలమైనజల్లువానలు
నవం 6	,, బ సప్త ఆ	విశాఖ	పుష్య	క్లీ. స్త్రీ	జంబుక	సువృష్టి	సాధారణమైన వర్షములు
,, 19	కార్తిక శు పంచ శ	అనూ.	ఉ. షా	క్లీం. పుం	మహిషము	చిత్రవృష్టి	అచటచట సాధారణవర్షములు [గును.
డిశెంబరు 2	,, బ తృతీ శు	జ్యేష్ఠ	పునర్వసు	క్లీ. స్త్రీ	సర్ప	చిత్రవృష్టి	గాలితో సాధారణవర్షము లచటలచటగలు

గౌరీపంచాంగం కాలము ౧-కి

గడియలు ౩$\frac{3}{4}$. ఘంట ౧ నిమిషములు ౩౦

పగటి ముహూర్తములు

వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	ఉద్యో	అమృ	రోగం	విషం	సుఖం	అమృ	విషం
౨	లాభం	విషం	ఉద్యో	అమృ	రోగం	జ్వరం	ఉద్యో
౩	విషం	ఉద్యో	జ్వరం	శుభం	కలహం	కలహం	శుభం
౪	అమృ	లాభం	లాభం	ఉద్యో	లాభం	లాభం	అమృ
౫	శుభం	జ్వరం	అమృ	రోగం	ఉద్యో	శుభం	కలహం
౬	ధనం	అమృ	ఉద్యో	శుభం	జ్వరం	ధనం	రోగం
౭	అమృ	లాభం	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	అమృ
౮	విషం	ధనం	లాభం	అమృ	ఉద్యో	విషం	లాభం

రాత్రి ముహూర్తములు

వారములు	ఆది	సోమ	మంగళ	బుధ	గురు	శుక్ర	శని
౧	శుభం	రోగం	జ్వరం	లాభం	ఉద్యో	రోగం	విషం
౨	అమృ	లాభం	ఉద్యో	రోగం	విషం	జ్వరం	అమృ
౩	జ్వరం	ధనం	కలహం	విషం	జ్వరం	అమృ	జ్వరం
౪	రోగం	ఉద్యో	లాభం	ఉద్యో	లాభం	కలహం	ఉద్యో
౫	కలహం	రోగం	రోగం	శుభం	అమృ	లాభం	శుభం
౬	లాభం	అమృ	లాభం	లాభం	విషం	సుఖం	లాభం
౭	ఉద్యో	విషం	ఉద్యో	ధనం	కలహం	ధనం	ధనం
౮	రోగం	జ్వరం	ధనం	లాభం	జ్వరం	అమృ	లాభం

అమృతాదియోగములు

	అశ్వి	భ	కృ	రో	మృ	ఆర్ద్ర	పున	పు	ఆశ్లే	మ	పుబ్బ	ఉఫ	హ	చి	స్వా	విశా	అనూ	జ్యే	మూ	పూషా	ఉషా	శ్ర	ధ	శత	పూభా	ఉభా	రే
ఆది	సి	ప్ర	అసి	సి	సి	సి	సి	సి	సి	మ	సి	అ	అసి	సి	సి	ఉ	మ	మ	అ	సి	అ	అ	మ	సి	సి	అ	అ
సోమ	సి	సి	మ	అ	అసి	సి	సి	అ	సి	మ	సి	సి	సి	ప్రఅ	అ	మ	సి	సి	సి	ఉ	మ	అ	సి	సి	మ	సి	సి
మంగళ	అసి	సి	సి	అ	సి	మ	సి	సి	సి	సి	సి	అ	సి	సి	సి	మ	అసి	ఉ	అ	సి	ప్రఅ	అ	సి	మ	మ	అ	సి
బుధ	మ	సి	అ	సి	సి	సి	సి	సి	సి	సి	అ	అ	మ	సి	సి	సి	అసి	సి	మ	అ	అ	సి	ప్రఅ	సి	అ	సి	ఉ
గురు	అ	సి	మ	ఉ	మ	మ	అ	అసి	సి	అ	సి	మ	సి	సి	అ	సి	సి	ప్రఅ	సి	సి	సి	సి	సి	మ	సి	సి	సి
శుక్ర	అ	సి	సి	మ	సి	మ	సి	సి	మ	మ	సి	సి	అ	సి	సి	సి	సి	మ	అ	ప్రఅ	సి	మ	సి	సి	సి	సి	ఉ
[illegible]	సి	సి	అ	అ	సి	సి	సి	సి	మ	అ	సి	ఉ	మ	మ	అ	సి	సి	సి	సి	సి	సి	సి	సి	అ	మ	మ	ప్రఅ

అ=అమృతయోగము, సి=సిద్ధయోగము, అసి=అమృతసిద్ధయోగము, ఉ=ఉత్పాతయోగము, మ=మరణయోగము, ప్రఅ=ప్రబలారిష్టయోగము

దుర్ముహూర్తములు

వారములు	దిన మానం ౩౦ అగునపుడు	దిన ౩౨-౪౨ అగునపుడు	దిన ౨౭-౩౮ అగునపుడు
ఆదివారం	౨౬-౦ ప్ర ౨-౦	౨౮-౨౦ ప్ర ౨-౧౧	౨౩-౫౭ ప్ర ౧-౫౧
సోమవారం	౧౬-౦ ౨౨-౦ } ప్ర ౨-౦	౧౭-౨౬ ౨౩-౫౮ } ప్ర ౨-౧౧	౧౪-౪౪ ౨౦-౧౬ } ప్ర ౧-౫౧
మంగళవారం	ప ౬-౦ రా ౧౨-౦ } ప్ర ౨-౦	ప ౬-౩౫ ప్ర ౨-౧౧ రా ౧౦-౫౬ ప్ర౧-౪౯	ప ౫-౩౨ ప్ర ౧-౫౧ రా ౧౨-౫౭ ప్ర ౨-౯
బుధవారం	౧౫-౦ ప్ర ౨-౦	౧౬-౧౬ ప్ర ౨-౧౧	౧౨-౫౪ ప్ర ౧-౫౧
గురువారం	౧౦-౦ ౨౨-౦ } ప్ర ౨-౦	౧౦-౫౪ ౨౩-౫౯ } ప్ర ౨-౧౧	౯-౧౩ ౨౦-౫౬ } ప్ర ౧-౫౧
శుక్రవారం	౬-౦ ౧౬-౦ } ప్ర ౨-౦	౬-౩౨ ౧౭-౨౬ } ప్ర ౨-౧౧	౫-౩౨ ౧౪-౪౪ } ప్ర ౧-౫౧
శనివారం	౦-౧ ప్ర ౪-౦	౦-౧ ప్ర ౪-౨౨	౦-౧ ప్ర ౩-౪౧

వర్షములు—ధరలు

చైత్రమాసము:— వత్సరాది ప్ర॥ శు౧౦ శ. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశి. మాసమంతట శుక్రాగ్రబుధుడు. (ఇది వాయుయోగమున్ను) ఇత్యాది వర్షయోగములు గలవు. మాసమంతట పురోంగారకుడు. బ ౬ బు. ప్ర॥ రవి శని సమసప్తకము. బ ౮ శు. ప్ర. రోహిణిలో కుజుడు ఇత్యాద్యనావృష్టియోగములు గలవు. మార్చి 26, 27, 29, 30, 31 ఏప్రిల్ 3 నుండి 7 వరకు 10 నుండి 17 వరకు 22 న్ను చాంద్రనాడీయోగములు గలవు. ఇందు గాడుపు లధికముగ నుండును. అచటచట గాలితో సాధారణ వర్షములు గలుగవచ్చును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు శర్కర బెల్లము మద్రస వస్తువులును కొంచెము ధర తగ్గియుండును. పప్పుపదార్థములకు మాసాంతమున ధర తగ్గును. బంగారమునకు శుక్లమున ధరగలిగి మాసాంతమున ధర తగ్గును. వెండికి బహుళములో క్రమముగ మాసాంతమునకు ధర చురుకగును. కొబ్బరి అనటి ధరగలిగి నిలబాటుగ నుండును.

వైశాఖమాసము:— శు ౧౪ గు. ప్ర. మృగ శీర్షాంగారకుడు. బ ౫ గు. (మే 12) గురు వరుణ (యురేనస్) సమాగమము. ఇత్యాది వర్షయోగములు. శు ౧౪ గు. ప. రోహిణీ కుజుడు. శు ౧ శ. ప్ర॥ మాసమంతట పురో బుధ రవి మధ్యము. బ ౮ ఆ. ప్ర॥ కుజ కేతు యోగము. (ఇది సస్యహానికరము) ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు. ఏప్రి 23, 26, 27, 30 మే 1 నుండి 11 వరకును, 13 నుండి 16 వరకును 19, 20, 21 లందును చాంద్రనాడీయోగములు గలవు ఇందును గాడుపు లధికముగనుండును. బహుళములో నచటచట సాధారణవృష్టి గలుగును. పూర్ణిమాప్రాంతమున నొ్ర్క్రుఛో మంచి వర్షములు గలుగును.

ధరలు:— ధాన్యమునకును, వస్త్రములకును, బహుళములో మాసాంతమున ధర గలుగును. శర్కర, బెల్లం, మద్రసవస్తువులు, కొబ్బరి, అనటి ధర మందమైనవియగును. పప్పుపదార్థములకు ధర మందముగనుండును. బంగారమునకును ధర మందిముగనుండును. వెండికి మాసాదియందు ధర చురుకుగనుండి బహుళములో మందమగును.

జ్యేష్ఠమాసము:— మే 25 రోహి ౧ ర్కః॥ జూన్ 8 మృగ ౧ ర్కః.

శు ౪ బు. ప॥ మృగ శీర్షాంగారకుడు. శు ౧౩ శు. ప్ర॥ బుధునకు వక్రము శుక్రునకు ఋజుగతి. బ ౧౧ గు ప్ర॥ శుక్రాగ్ర బుధుడు (ఇది వాయుయోగమున్ను) బ ౧౩ శ. ప్ర॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. ఇత్యాది వర్షయోగములు. మాసమంతటను కుజ కేతు యోగము. బ ౧౧ గు. ప॥ పురో బుధ రవి మధ్యము. (శు ౮ బు. ప్ర॥ బ ౬ ఆ. ప॥ రవి బుధ మధ్యే కేతుః) శు ౪ బు. ప్ర॥ బ ౧౦ బు. ప॥ ఆర్ద్రాంగారకుడు. బ ౧౧ గు. ప్ర॥ పురోంగారకుడు. (౧౧-౧౨ తులలో కేతువ్యవహితి) ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు. మే 23, 24, 28 నుండి జూన్ 13 వరకును 16, 17 లందును చాంద్రయోగములు. మే 23, 24, 25, 27 జూన్ 3, 7, 8, 10, 18, 19, 20 నాడీయోగములును వృష్టికరములు. పూర్ణిమా ప్రాంతమునుండి అచటచట మంచి వానలు గలుగును. అమా ప్రాంతమున కొంచెము వాయుపీడ గలుగవచ్చును. గాలితోగూడిన వానలు గలుగును. బ ౩౦ సో. మిధునమున చతుర్గ్రహ కూటము.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు కొంచెము ధర తగ్గి బహుళమున చురుకగును. కొబ్బరి అనటి ధర మందమగును. శర్కర బెల్లము మద్రసవస్తువులు పప్పుపదార్థములు ధరలు సాధారణముగ నుండును. బంగారమునకు బహుళములో కొంచెము ధరగలుగును. వెండికిన్ని బహుళమున కొంచెము ధరగలుగును.

ఆషాఢమాసము:— జూన్ 22 ఆర్ద్రా ౧ ర్కః. జూలై 6 పువ ౧ ర్కః.

శు ౮ సో. ప॥ బుధ వక్రము. శు ౧౧ గు. ప॥ శుక్రాగ్ర బుధుడు (ఇది వాయుయోగమున్ను) శు ౧౩ శ. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. శు ౧౧ గు బుధ శుక్ర సమాగమము. శు ౧౧ గు. ప్ర॥ బుధాగ్ర శుక్రుడు. బ ౧ బు. ప్ర॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి ఇత్యాది వర్షయోగములు. మాసమంతట పురోంగారకుడు. (శు ౫ శు. ప్ర॥ కుజాస్తం) శు ౧౧ గు. ప॥ కుజ కేతు యోగం. శు ౧ మం. చతుర్గ్రహ కూటము. బ ౧ బు. ప్ర॥ బ ౧౧ శ. ప॥ బ ౩౦ మం. మున్ను మిధునంలో చతుర్గ్రహ కూటము. ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు. జూన్ 21, 29 నుండి జూలై 14 వరకును. 17, 18 లును చాంద్రవర్షయోగములు. జూన్ 23, జూలై 1, 4, 5, 7, 15, 17, 18 లందు నాడీవర్షయోగములు. ఇందొక్కొకచో సస్యానుకూలములగు మంచి వర్షములు గలుగును. సామాన్యముగ వర్షములు గాలితోగూడి గలుగుచుండును.

ధరలు:— ఇందు ధాన్యము వస్త్రములు ధరగలిగి బహుళములో ధర తగ్గియుండును. కొబ్బరి, అనటి మాసాంతమున ధర చురుకగును. పప్పుపదార్థములు ఈసెల కొంచెము చురుకగును. బెల్లము శర్కర మద్రస వస్తువులు ధర సాధారణముగ నుండును. బంగారమునకు ధర కొంచెము చురుకగును. వెండి ధర కొంచెము మందమగును.

శ్రావణమాసము:— జూలై 20 పుష్య ౧ ర్కా౯. ఆగ ౨ ఆశ్లే ౧ ర్కా౯. ఆగ 16 మఘా ౧ ర్కా౯॥ శు ౯ గు. ప॥ బుధాగ్ర శుక్రుడు బ ౭ బు. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. శు ౭ మం. ప్ర॥ గురు శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. శు ౮ బు ప్ర॥ బ ౭ బు. ప॥ బుధ గురుల కేకరాశ్యంశయుతి శు ౯ గు. బుధ శుక్ర యుతి శు ౧౨ ఆ బుధ వరుణ యుతి. శు ౧౩ సో. శుక్ర వరుణ యుతి. (వరుణ=యురేనస్) బ ౧ గు. బుధ గురు యుతి. బ ౮ గు. గురు శుక్ర యుతి బ ౨ గు ప్ర॥ బ ౮ గు. ప॥ శుక్రాగ్ర గురుడు బ ౧౩ మం ప్ర॥ సింహాంగారకునకు శుభ సంబంధము. ఇత్యాది వర్షయోగములు. శు ౫ ఆ. ప॥ పురోంగారకుడు. పిమ్మట బ ౧గు ప॥ పురో గురుడు పిమ్మట బ ౩ శ. ప॥ పురోంగారకుడు. పిమ్మట బ ౫ సో ప॥ పురో బుధుడు. పిమ్మట బ ౩౦ బు. ప॥ పురోంగారకుడు. శు ౭ మం. ప్ర॥ బ ౧౩ మం. ప॥ ఆశ్లేషయందును, పిమ్మట సింహామందును కుజ సంచారము. బ ౫ సో. ప్ర॥ బ ౩౦ బు. ప॥ కుజ శనుల నడుమ బుధుడు. రవి కుజులకు పూర్వన బుధుడు. బ ౬ మం. ప్ర॥ సార్వాదిషట్కమున అస్తమిత శుక్రుడు. ఇత్యాద్యనావృష్టియోగములు గలవు. జూలై 28, 29, 30 ఆగ 2 నుండి 11 వరకును 14-15 లును చాంద్రవర్ష యోగములు. జూలై 27, 28, 31 ఆగ 1, 3, 4, 10 నుండి 17 వరకును నాడీ వర్షయోగములు. ఈ మాసమంతటను మంచి వర్షములు గలుగును. శుక్లములో పూర్ణిమాప్రాంతమున ఒక్కొకచో అతివృష్టియగును. నదులు బాగుగ ప్రవహించును.

ధరలు:— ధాన్యము, వస్త్రములు బహుళమున ధర చురుకగును. కొబ్బరి అనటి ధర మందమగును. బెల్లము శర్కర మద్రాస వస్తువులు ధరమందముగ నుండి మాసాంతమున చురుకగును. పప్పుపదార్థములు ధర సాధారణముగ నుండును. వెండిధర కొంచెము చురుకగును. బంగారమునకు ధర మందమగును.

అధిక భాద్రపదమాసము:— ఆగ 30 పూఫ ౧ ర్కా౯. సెప్టెం 13 ఉఫ ౧ ర్కా౯.

శు ౩ శ. ప॥ గురు శుక్రుల కేకరాశ్యంశయుతి. శ్రావణ బ 30 బు. ప్ర॥ ఈ శుక్ల ౬ మం. ప॥ రవి మార్గకుజుడు. శు ౩ శ. ప్ర॥ శు ౧౪ గు. ప॥ ప్రాబ్యఘాది పంచక శుక్రుడు. తత్ప్రభృతి రవి మార్గకుజుడు. పురశ్శుక్రుడు శుక్రాగ్ర బుధుడు, బ ౧౨ మం. ప॥ సింహాంగారకునకు శుభ సంబంధము. పిమ్మట బుధ శుక్రుల కేక రాశి. ఇత్యాది వర్షయోగములు. మాసమంతటను సార్వాది షట్కాస్తమిత శుక్రుడు. సింహాంగారకుడును గలరు. శు ౬ మం. ప॥ రవి కుజ మధ్య బుధుడు. పురో బుధుడు. పిమ్మట శు ౧౪ గు. ప॥ పురో బుధ రవి మధ్యమము. పిమ్మట పశ్చిమ మఘాది పంచక శుక్రుడు ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు. ఆగ 23, 24, 27 నుండి 31 వరకును. సెప్టెం 1 నుండి 7 వరకును 10, 11, 13 లును నాడీ చాంద్రయోగములు వర్షకారణములు. ఈ మాసమందు ఒకప్పుడొక్కొకచో తెరపి గలిగినను గాలితోగూడిన మంచి వర్షములు తఱచు గలుగుచుండును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు కొంచెము ధర గలిగియుండును. కొబ్బరి, అనటి ధర మందమగును. శర్కర బెల్లము మద్రాస వస్తువులు స్వల్పముగ ధర తగ్గినను, మొత్తము ధర చురుకుగనుండును. వెండి ధర క్రమముగ మందమగును. బంగారము ధర చురుకుగ నుండును.

నిజ భాద్రపదమాసము:— సెప్టెం 27 హస్త ౧ ర్కా౯. అక్టో 10 చిత్త ౧ ర్కా౯.

శు ౪ మం. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశియోగము. బ ౭ శ. ప॥ పురశ్శుక్రుడు. బ ౧౩ గు. ప॥ రవి మార్గకుజుడు. శు ౧౫ శ. ప్ర॥ బుధ వక్రము. బ ౬ శు. ప్ర॥ బ ౧౦ సో. ప॥ బుధ శుక్రుల కేక రాశ్యంశయుతి. బ ౧౨ బు. ప్ర॥ పశ్చిమ స్వాతీత్రయ శుక్రుడు. బ ౧౩ గు. ప్ర॥ పురశ్శుక్రుడు ఇత్యాది వర్షయోగములు. మాస మంతటను సింహామందును ఉత్తర ఫల్గునియందును కుజుడు. బ ౪ బు. ప॥ సార్వాది షట్కాస్తమిత శుక్రుడు. బ ౧౨ బు. ప॥ పశ్చిమ మఘాది పంచక శుక్రుడు. బ ౭ శ. ప్ర॥ బ ౧౩ గు. ప॥ పురో బుధుడు. తత్ప్రభృతి పురశ్శుక్ర రవి మధ్యమము. ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు. సెప్టెం 23 నుండి అక్టో 8 వరకును చాంద్రవర్ష యోగములు. సెప్టెం 20, 21, 23. 24, 25, 27 అక్టో 6, 7, 8, 11, 12 నాడీవర్షయోగములు. ఇందు మాసమంతటను తఱచుగ గాలితో గూడిన మంచి వానలు గలుగుచుండును శుక్లముకంటె బహుళమున వర్ష మధికము గావచ్చును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు ధర నిలచియుండును. కొబ్బరి అనటి ధర మందముగనుండును. బెల్లము, శర్కర, మద్రాస వస్తువులు శుక్లమున ధర చురుకగును. బహుళమున ధర మందమగును. పప్పుపదార్థములకు బహుళమున ధర గలుగును. బంగారము ధర సామాన్యముగ నుండును. వెండికి మాసాంతమున కొంచెము ధర చురుకగును.

ఆశ్వయుజమాసము:— అక్టో 24 స్వాతి ౧ ర్కా౯. నవం 6 విశా ౧ ర్కా౯.

శు ౬ శ. ప॥ బుధ వక్రము. శు ౧౪ ఆ. ప॥ పురశ్శుక్రుడు. బ ౧౪ ఆ ప॥ పశ్చిమ స్వాతీత్రయ శుక్రుడు. ఇత్యాది వర్షయోగములు. శు ౧౪ ఆ. ప॥ పురశ్శుక్ర రవి మధ్యమము. మాసమంతట గుర్వగ్ర కుజుడు మొదలగు ననావృష్టి యోగములు గలవు. అక్టో 23 నుండి నవం 5 వరకు చాంద్రవర్ష యోగములు. అక్టో 21, 22, 31 నవం 3, 4 నాడీవర్షయోగములు. ఇందును శుక్లమున మంచి వర్షములు గలుగును. ఈ మాసమున కాలసర్పయోగ ముండుటచే సస్యహాని గలుగును.

ధరలు:— ఆశ్వ॥ ధాన్యము వస్త్రములు ధరలు నిలబడియుండును. కొబ్బరి అనటి కొంచెము ధర చురుకగును. బెల్లము, శర్కర మద్రాస వస్తువులు ధర మందమగును. పప్పుపదార్థములకు ధర గలుగును. బంగారమునకు ధర కొంచెము చురుకగును. అమావాస్య ప్రాంతమున వెండికి ధర గలుగును.

కార్తికమాసము:—నవం 19 అనూ ౧ ర్కా౯.

శు ౨ బు. ప్ర॥ బ ౬ ఆ. ప॥ పురశ్శుక్రుడు. అటనుండి బుధాగ్ర శుక్రుడు. బ ౧౩ ఆ. ప్ర॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశి యుతి. ఇత్యాది వర్షయోగములు. శు ౯ గు. ప్ర॥ బ ౬ ఆ. ప॥ పురశ్శుక్ర రవి మధ్యమము. బ ౬ ఆ. ప్ర॥ పురో బుధుడు ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు. శు ౭ మం. ప్ర॥ శు ౯ గు. ప॥ వృశ్చికంలో పంచ గ్రహ కూటము. శు ౯ గు. ప్ర॥ బ ౧౩ ఆ. ప॥ చతుర్గ్రహ కూటము. నవం 22 నుండి డిశం 4 వరకు చాంద్రవర్ష యోగములు. నవంబరు, 17, 18, 19, 29, 30 డిశం 1 నాడీయోగములు. పూర్ణిమాప్రాంతమున సాధారణ వర్షము లచటచట గలుగును. అమాప్రాంతమున ఒక్కొకచో వాయుపీడ గలుగును.

ధరలు:— కార్తిక॥ ధాన్యము వస్త్రములు బెల్లము, శర్కర మద్రాసవస్తువులు ధర కొంచెము తగ్గి సులభములగును. కొబ్బరి అనటి ధర సాధారణముగ నుండును పప్పుపదార్థములకు క్రమముగ ధర తగ్గును. వెండికి కొంచెము ధర చురుకగును. బంగారమునకు ధర సామాన్యముగ నుండును.

మార్గశిరమాసము:— శు ౪ ఆ. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశి. మాసమంతట బుధాగ్ర శుక్రుడు. బ ౨ శు. ప్ర॥ బ ౩౦ గు. ప॥ బుధ శుక్రుల కేకరాశి. ఇత్యాది వర్షయోగములు. మాసమంతట పురో బుధుడు. మొదలగు ననావృష్టి యోగములు గలవు. ఇందప్పుడపుడు సాధారణ వర్షములు గలుగవచ్చును. గాని వాయుభీతి గలదు.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు బహుళములో క్రమముగ ధర గలిగియుండును. బెల్లము శర్కర మద్యసవస్తువులు మందముగ నుండును. పప్పుపదార్థములు కొంచెము చురుకగును. కొబ్బరి అనటి క్రమముగ బహుళములో ధర మందమగును. వెండి బంగారములు ధర తగ్గియుండును.

పౌషమాసము:— శు ౫ బు. ప్ర॥ బ ౧౨ బు. ప॥ బుధ వక్రము. శు ౧౫ శు. ప్ర॥ పురశ్శుక్రుడు. శు౧౫శు. ప॥ బుధాగ్ర శుక్రుడు. ఇత్యాది వర్షయోగములు గలుగును. శు ౧౫ శు. ప॥ పురో బుధుడు. మాసాదినుండి బ ౯ ఆ. ప॥ గురు శుక్ర సమసప్తకము. శు ౧౫ శు. ప్ర॥ పురశ్శుక్ర రవి మధ్యమము. ఇత్యాద్యనావృష్టి యోగములు గలవు. ఇందును సాధారణ వర్షములు అపుడపుడు గలుగవచ్చును. దక్షిణదేశమునస్వల్పవాతవృష్టి గలుగవచ్చును.

ధరలు:— ధాన్యము వస్త్రములు ఈ మాసమున కొంచెము ధర చురుకగును. బెల్లము శర్కర మద్యసవస్తువులు, ధర మందమగును. పప్పుపదార్థములకు ధర క్రమముగ మందమగును. కొబ్బరి అనటి ధర మందమగును. వెండి బంగారములకు కొంచెము ధర చురుకగును.

మాఘమాసము:— మాసమంతటను పురశ్శుక్రుడు. ఇత్యాది. వర్షయోగములు. మాసమంతటను పురశ్శుక్ర రవి మధ్యమము, రవి గురు సమసప్తకము మొదలగు ననావృష్టి యోగములు గలవు. ఇందపుడపుడు స్వల్పముగ మబ్బులు గలిగినను తెరపి గలిగియుండును.

ధరలు:—ధాన్యవస్త్రములు క్రమముగ ధర చురుకగును. బెల్లము శర్కర మద్యసవస్తువులు ధర మందమగును. పప్పుపదార్థములు క్రమముగ ధర మందమగును. కొబ్బరి అనటి ధర చురుకగును. వెండిబంగారములకు ధర సాధారణముగ నుండును.

ఫాల్గునమాసము:—బ ౧౦ శు. ప॥ పురశ్శుక్రుడు. బ ౧౦ శు. ప్ర॥ బుధాగ్రశుక్రుడు ఇత్యాది వర్షయోగములు. బ ౧౦ శు. ప॥ పురశ్శుక్ర రవి మధ్యమము పిమ్మట పురోబుధుడు. మొదలగు ననావృష్టి యోగములును గలవు. ఇందును తెరపిగలిగి ఎండలు ప్రారంభమగును.

ధరలు:—ధాన్యము వస్త్రములు ధర గలిగి అమా ప్రాంతమున ధర మందమగును. కొబ్బరి అనటి క్రమముగ చురుకగును. బెల్లము శర్కర మద్యసవస్తువులు ధర చురుకగును. పప్పు పదార్థములు శుక్లములో ధర గలిగి బహుళములో మందమగును. పూర్ణిమాప్రాంతమున వెండికి ధర గలుగును. అమాప్రాంతమున బంగారమునకు ధర చురుకగును.

N. B. గ్రహయోగములందు పురశ్శుక్రుడు పురోంగారకుడు మొదలగు యోగములందు ముందు వెనుకలు సూర్యునిబట్టే యని గ్రహింపవలెను.

గో చా ర ఫ ల ము లు

ఈ ఫలములు జన్మకాలికనక్షత్రముచేనైన రాశినిబట్టి లేక నామనక్షత్రముచేనైన రాశినిబట్టి తెలియదగినవి. కాని జన్మలగ్నమునుబట్టిగూడ ఫలములుచూచి రెంటిని కలపి ఫలము గ్రహించుట యుక్తము.

మేషము. (అశ్విని, భరణి, కృత్తిక 1 పాదము.)

ఈరాశి గల వర్తకులకు వ్యవసాయము చేయువారికి శ్రమకు తగిన ఫలము గనుపింపదు. అక్టోబరునుండి కొద్దిగ బాగుగ నుండును. జనవరి, ఫిబ్రవరులలో కొంచెము అనారోగ్యము ధనవ్యయము గలుగును. పరీక్షకు వెళ్లు విద్యార్థులలో సెప్టెంబరులో వెళ్లువారికంటె అక్టోబరులో వెళ్లు వారికి బాగుగ నుండును. అక్టోబరు శుభకార్యములగు కాలము. నవంబరు డిశెంబరులును శుభకాలము అగును. ఉద్యోగులకు ప్రమోషను కోరదగినకాలము అక్టోబరు, నవంబరులు. ఇందు సామాన్యముగ చలనము గలుగవచ్చును. 55 మార్చిలో పరీక్షకువెళ్లిన విద్యార్థులకు అనారోగ్యకారణముచేగాని ఇతర కారణములచేగాని సత్ఫలితము తక్కువ యగును. నవంబరు 12 నుండి మనోవ్యాకులత, ధనవిషయమైన చిక్కులు, వ్యవహారపు చిక్కులు గలిగినను అవి సవరింపబడును. ఈరాశి వారికి ఈసంవత్సరం మొత్తంలో అక్టోబరు చాల మంచిది. కాని నవీనగ్రహము నెప్ట్యూన్ (ఇంద్ర) గ్రహము ఈ సంవత్సరమంతయు అనుకూలము. సగటున ఉత్తరార్ధకాలము మంచిది.

వృషభము. (కృత్తిక 2, 3, 4 పా. రోహిణి, మృగశిర 1, 2 పా)

ఈ రాశిగలవారికి సంవత్సరమంతయు బాగుండును. మధ్యకాలము చాల మంచిది. వర్తకులకు జూలై, ఆగస్టు, సెప్టెంబరు ఈ 3 నెలలును లాభప్రదములు. వీరికి నూతనగ్రహము యురేనస్ (వరుణగ్రహము) అనుకూలము. ఏప్రిల్, మే, నెలలో ఆదాయము వచ్చుచున్నను, ఆదాయమును మించిన వ్యయమగుట, కుటుంబములో అనారోగ్య పరిస్థితులు, గలుగును. ఉద్యోగులు మే, జూన్ నెలలు పై అధికారులతో జాగ్రతగ మెలగవలయును. ప్రమాదమునకు గురియగుట తటస్థించును. గావున చాల అప్రమత్తతతో సంచరింపవలయును. ప్రమోషను కోరువారు కష్టముల నందుదురు. 55 మార్చికి పరీక్షకువెళ్లిన విద్యార్థులు, ఉత్తీర్ణులగుదురు. శ్రమకు తగిన ఫలము గలుగును. (క్లాసు రావచ్చును) ఈ రాశివారికి సగటున, నవంబరు 17 నుండి డిశెంబరు ఆఖరువరకు మంచిరోజులు. ఈ సంవత్సరంలో ఇవి మంచిరోజులు గాని అతి విశేష లాభమని గాదు. వ్యవసాయదారులకు, వ్యాపారులకు పెద్ద లాభములు గలుగవు. ఎట్లయినను తమ గౌరవము జాగ్రతగా కాపాడుకొను ప్రయత్నము అవసరము. అట్టి జాగ్రత లేనిచో గౌరవ మర్యాదలకు భంగము కలగ గల అవకాశము గలదు.

మిథునము. (మృగశిర 3, 4 పా. ఆర్ద్ర, పున 1, 2, 3 పా)

ఈరాశివారికి ఈ సంవత్సరము చాల మంచిది. భూస్వాములకు భూములను కొనుటకును, అమ్ముటకును అదనైన సమయము. ఇందు అక్టోబరు నవంబరులో పూర్వార్థము, సామాన్యమైనది. తక్కినకాలమంతయు చాల మంచిది. విద్యార్థులకు శ్రేణి లభింపక పోయినను ఉత్తీర్ణులయ్యెదరు. సంవత్సరాంతమునకు చాల శుభము గలుగును. విద్యార్థులకు 55 సెప్టెంబరుకంటె 5 మార్చి పరీక్షలు అనుకూలముగ నుండును. 55 మార్చిలో గలిగిన లోటులు 56 మార్చిలో తీర్చుకొనుట మంచిది. ఆగస్టు సెప్టెంబరులున్ను అనుకూలముగ నుండును. వీరికి ఏకార్యమైనను మధ్యమధ్య ఆటంకములు గలిగినను తుదకు అనుకూలమగును. ఈ సంవత్సరము తుదకు ఈరాశివారు వర్తకులు, భూస్వాములు, ఉద్యోగులు ధనవిషయమై సంతోషమునందెదరు. ఈ సంవత్సరము మార్గశిరమునుండి గలుగును. నెప్ట్యూను, ప్లూటో ఈ రెండునూతనగ్రహములును పూర్తిగ వీరికి అనుకూలములు. గావున ఉద్యోగులకు వేతనాభివృద్ధి లభించును. ఉద్యోగ ప్రయత్నములు ఫలించును. ఉద్యోగము స్థిరమగును. ఏదో ఒకలాభము గలుగును.

కర్కాటకము. (పునర్వసు 4 పా. పుష్య, ఆశ్లేష)

ఈ రాశివారికి మొదటికంటె సంవత్సరాంతమున బాగుగ నుండును. క్రమముగ వీరికి గల వ్యవహారపుచిక్కులు తీరును. శుభ ఫలములు కనుపించును. వీరికి నవంబరు 12 తో అర్ధాష్టమ శని విడుచును. 2, 3 సంవత్సరములనుండియున్న వ్యవహారపు చిక్కులు డబ్బు ఇబ్బందులు ఇట్టి బాధలన్నియు తొలగును. ఈ తగ్గుదల అక్టోబరునుండి ఆరంభమగును. విద్యార్థులకు అక్టోబరులో జరిగే సెక్నికల్ పరీక్షలు బాగుగ నుండును. శ్రేణిగూడ లభించు అవకాశములు గలవు. ఉద్యోగప్రయత్నము చేయువారికి ఉద్యోగము లభించును. ఉద్యోగులకు వేతనాభివృద్ధి అస్థిరమైన ఉద్యోగములు స్థిరమగుటకు అవకాశములు గలవు. వ్యాపారులకు వ్యాపారములో

అక్టోబరునుండి మంచి లాభములు గల్గును. మొత్తము భూస్వాములకు, వ్యాపారులకు, ఉద్యోగులకు, విద్యార్థులకు, అందరకు అక్టోబరు దాటినపిమ్మట మంచి రోజులు. 55 మార్చికి పరీక్షకు వెళ్లిన విద్యార్థులు అనుకొన్నంత ఫలితము గన్పింపక సంతృప్తి నొందజాలరు. శ్రమకు తగినఫలిత ముండెను. 55 మార్చిలో గలిగిన లోటులు సెప్టెంబరులో పూర్తియగును. సంవత్సర ప్రారంభమున అనారోగ్యము, పై అధికారులతో పట్టుదల, వ్యాపారంలో దెబ్బ ఇబ్బంది గలిగినను అవన్నియు అక్టోబరునుండి తగ్గును.

సింహము. (మఘ, పూఫ, ఉఫ 1 పా)

ఈరాశి గల వ్యాపారులకు వ్యవసాయదార్లకును సంవత్సర మధ్యంలో అంత ఉత్సాహముగ నుండదు. ఏప్రిల్ నెల మంచిది. తక్కినసంవత్సరం వ్యాపారంలో నష్టంరాదు. నవంబరు 12 నుండి అర్ధాష్టమ శని వచ్చుటచే చెడుగు ఫలితములు కొంచెము గలుగుచుండును. వేతనాభివృద్ధి కోరదగినరోజు లివికావు. అనారోగ్యం వలన గాని ఇతర కారణములవలనగాని సెలవు గోరవలసి వచ్చును. ఎట్లయినను వీరికి ధర్మకార్యములకు గాని వివాహాది శుభకార్యములకు గాని వ్యయము అధికమగును. విద్యార్థులకు 55 మార్చికి పరీక్షకు వెళ్లిన, ఉత్తీర్ణులగుట కభ్యంతరములేదు. శ్రేణి కూడ లభింపవచ్చును. 55 సెప్టెంబరు, 56 మార్చి విద్యార్థులకు అంతగా అనుకూలమైన రోజులు కావు. సామాన్యముగ ఈ రాశిగలవారికి పుణ్యస్థలయాత్ర సంభవించును. వీరికి నూతనగ్రహములు రెండును అనుకూలముగ లేవు. చెప్పదగిన మంచి ఫలములు లేవు

కన్య. (ఉఫ 2, 3, 4 పా. హస్త, చిత్త 1, 2 పా)

ఈరాశివారికి ఇంతవరకు ఉన్న కుటుంబ చిక్కులు వ్యవహారపుచిక్కులు మొదలగు బాధలన్నియు తగ్గి మంచిరోజులు వచ్చుచున్నవి. ఈ సంవత్సరం చాల మంచిది. నవంబరు 12 నుండి 7, 8 సంవత్సరములనుండి పీడించు శని విడచిపెట్టుచున్నాడు. మే నెలనుండియే క్రమముగ శుభఫలితము గన్పించును. 56 మార్చి నుండి చాల మంచిరోజులు. వర్తకులకు వ్యాపారంలో మాంద్యము తగ్గి చురుకుగ సాగుచుండును. లాభములు బాగుగ గలుగును. భూస్వాములకు క్రయవిక్రయములకు అదనైనరోజు లివి. లాభసాటిగా క్రయవిక్రయములు గలుగును. అందును సంవత్సరాంతము చాల మంచిది. 56 మార్చి పరీక్షకు వెళ్లు విద్యార్థులకు ఉత్తమ శ్రేణి, బహుమానములు లభింపవచ్చును. 55 మార్చి సెప్టెంబరులలో పరీక్షకువెళ్లే విద్యార్థులు ఉత్తీర్ణతమాత్రమే లభించును. నూతనగ్రహములు యురేనస్, నెప్ట్యూను వీరికి అనుకూలములు. ఉద్యోగులకు వేతనాభివృద్ధితో చలనము గలుగును. కాని, సంవత్సర మధ్యకాలములో ట్రాన్సుఫర్, ప్రమోషనులను కోరగూడదు. సెప్టెంబరు, అక్టోబరు నెలలు అంత శుభప్రదములు కావు.

తుల. (చిత్త 3, 4 పా. స్వాతి విశా 1, 2, 3 పా)

ఈరాశివారికి $7\frac{1}{2}$ సంవత్సరముల శని 5 సంవత్సరములు దాటెను. 6 వ సంవత్సరం వచ్చినది. సంవత్సర పూర్వార్ధంలో వ్యాపారస్థులకు వ్యాపారము మందముగ సాగును. ఆగసు నెలనుండి శుభఫలము ప్రారంభమై మార్చి 18 వరకు బాగుగ నుండును. సంవత్సరాంతమున తిరిగి శుభఫలము తక్కువయగును. సంవత్సరం సగటున చూచినచో లాభనష్టములు సమమగును. ఉద్యోగులకు ఫిబ్రవరి 15 నుండి మార్చి 15 వరకు బాగుగ నుండును. ఈ నెలలో ఉద్యోగములకై ప్రయత్నించువారికి కష్టప్రయత్నముచే దొరకును. వ్యవసాయముచేయువారికి ఈసంవత్సరము బాగుగ నుండును. పంటలు బాగుగ ఫలించును. ఉత్తరార్థం బాగుగ అనుకూలముగ నుండును. విద్యార్థులు 55 మార్చికి పరీక్షకు వెళ్లినవా రుత్తీర్ణులయ్యెదరు. 56 మార్చికి పరీక్షకు వెళ్లువారు శ్రమకుతగ్గ ఫలితము నొందుట కష్టము. చాల శ్రమ పడవలయును. ఈ రాశిగల ఉద్యో

గలుగు అనవసరపు ఖర్చులు చేయుటచే శ్రమ గలుగుచుండును. స్వతంత్రముగ నుండువారైనను పెట్టుబడులవలన కొన్ని బాధల నందెదరు. జాగ్రతగ ఓర్పుతో కాలక్షేపము చేయుట వారికి శ్రేయస్కరము. ఈ రాశి వారికి 'ప్లూటో' అను నవీనగ్రహము ఒకటి అనుకూలముగనున్నది. సగటున ఈ సంవత్సరము సాధారణముగ నుండును. విశేషఫలమేమియు నుండదు.

వృశ్చికము. (విశా 4 పా. అనూరాధ, జ్యేష్ఠ)

ఈరాశివారికి నిరిటికంటె (54, 55) ఈసంవత్సరం (55, 56) కొంత బాగుగ నుండును. గత సంవత్సరంకంటె శ్రమ తక్కువ యగును. కాని 7½ సంవత్సరముల శని 5 సంవత్సరము లున్నవి. విద్యార్థులకు చదువు సాగదు. మనోవ్యాకులత విద్యాభ్యాసమునకు అంతరాయమును గలుగచేయును. దీక్షగా చదువుటకు వీలు గలుగదు. వ్యాపారం చేయువారికి వ్యాపారాభివృద్ధి, లాభము విశేషముగ నుండదుగాని గత సంవత్సరముకంటె కొంచెము అనుకూలముగ నుండును. వ్యవసాయదారులకు లాభనష్టములు లేకుండ పంటలు పండుటచే వ్యవసాయము సాగును. అనగా గణింపదగిన లాభనష్టము లుండవు. శ్రమ అధికమగును. అనవసరములైన కలతలచే మనోవ్యాకులత యెక్కువ అగును. ఎట్లయినను సగటున ఉత్తరార్థముకంటె పూర్వార్థము అనుకూలము. ఉద్యోగులకు జాగ్రత అవసరము. కారణములేని అవాంతరములు కొన్ని గలుగుచుండును. ఆ యవాంతరములను ఓర్పుతో సహించవలెను. ఇట్టి రోజులలో వేతనాభివృద్ధికై ప్రయత్నింపరాదు. 55 మార్చికి పరీక్షకు వెళ్లినవారికి శ్రమకు తగిన ఫలితము లభింపదు. 56 మార్చి 55 సెప్టెంబరుకంటె అనుకూలముగ నుండును. నవీనగ్రహములు 3 ను అనుకూలములు గావు.

ధనుస్సు. (మూల, పూర్వాషాఢ, ఉత్తరాషాఢ 1 పా)

ఈరాశి గల వ్యవసాయదారులకు చాల మంచిరోజులు. పంటలు బాగుగ ఫలించును. అక్టోబరునుండి బాగుగ నుండును. ఎవరికైనను అక్టోబరు ప్రారంభమునుండి నవంబరు 12 వరకు మంచి రోజులు. ఈసమయంలో ఏమైనను కోర్టు వ్యవహారములున్నచో అవి పరిష్కారమగును. అన్ని వ్యవహారములును అనుకూలముగ నుండును. ఉద్యోగులకు ఈరోజులలో విశేషము గనుపట్టును. వర్తకులకు వ్యాపారం బాగుగ సాగి నవంబరు 12 నుండి స్వల్పముగ మందగించును. కాని 56 మార్చి ఏప్రిల్ మాసములు కేళిపడదగినవి ఈనెలలో లేనిపోని నిందలు (అపవాదములు) వచ్చును. నూతన గ్రహం 'నెప్ట్యూన్' ఒకటిమాత్రము వీరికి అనుకూలము. విద్యార్థులకు 56 మార్చి చాల మంచిది. పరీక్షకు వెళ్లినవారు ఉత్తీర్ణులయ్యెదరు. శ్రేణిగూడ లభింపవచ్చును. 55 సెప్టెంబరు అంత మంచిది గాకపోయినను, 56 మార్చికి పరీక్షకు వెళ్లవచ్చును ఉత్తీర్ణతకు అభ్యంతరములేదు. వీరికి నవంబరు 12 నుండి 7½ సంవత్సరముల శని యగుటచే వ్యవహారపు చిక్కులు, కుటుంబములో వారికి తనకు అనారోగ్యము. వీటిబాధ గలుగుచున్నను శుభఫలితములు గూడ గలుగుచుండుటచే అంతగ శ్రమ యనిపింపదు. మొత్తము సంవత్సరము సాధారణముగ నుండును.

మకరము. (ఉత్తరాషాఢ 2, 3, 4 పా. శ్రవణం, ధనిష్ఠ 1, 2 పా)

ఈ రాశిగలవారలకు వ్యవసాయదార్లకు ఈ సంవత్సరం అంత మంచిదిగాదు. పంటలు సామాన్యముగ ఫలించును. లాభనష్టములు విశేషముగ నుండవు. పూర్వార్థంలో గురుడు శుభుడు ఉత్తరార్థంలో శని శుభుడు. కావున సంవత్సరమంతయు లాభనష్టములు సమముగనుండి సాధారణముగనున్నను, మధ్యలో అక్టోబరు 1 నుండి నవంబరు 12 వరకు మంచిరోజులు గావు. ఈ కాలములో అనారోగ్యం, అనవసరప్రయాణములు, శ్రమ, గలుగుచుండును. వ్యాపారులకును ఈ మధ్యకాలము మంచిది గాదు. తక్కిన కాలము పెద్దలాభము లేకపోయినను అనుకూలముగ నుండును. ఉద్యోగులకు ఈ మధ్యకాలములో సెలవు పెట్టవలసిన పరిస్థితి రావచ్చును. ప్రమోషనుకు ప్రయత్నించువారు సంవత్సరాంతంలో మార్చి 15 నుండి ప్రయత్నించుట మంచిది. మేనెల నుండి అక్టోబరు వరకును, 56 మార్చి 15 నుండి సంవత్సరాంతం వరకు వివాహ వయస్కులకు వివాహ యోగ్యకాలము. సంవత్సరాంతమున కళత్రసౌఖ్యం బాగుగ నుండును. విద్యార్థులకు 56 మార్చి చాల అనుకూలము. 55 మార్చి 55 సెప్టెంబరులకంటె 56 మార్చిలో ఉత్తీర్ణులగువారు ఈ రాశిగలవారు ఎక్కువ శాతములో నుందురు. నవీనగ్రహములు మూడును అనుకూలముగ లేవు.

కుంభము. (ధనిష్ఠ 3, 4 పా. శతతారం పూర్వాభాద్ర 1, 2, 3 పా)

ఈరాశివారికి ఈసంవత్సరములో మొదటి 1 మాసం దాటిన తరువాత వరిపంట పండించు వ్యవసాయదార్లకు చాల అనుకూలముగ నుండును. అక్టోబరునుండి చాలకంటె అనుకూలము వ్యాపారస్థులకు మధ్యమధ్య కొంచెము వ్యాపారము మందగించినను మొత్తంమీద బాగుగనుండును. నవీనగ్రహములు యురేనస్ నెప్ట్యూన్లను అనుకూలముగనుండుటచే శని అనుకూలముగ లేకపోయినను సగటున లాభము బాగుగ నుండును. విద్యార్థులకు 55 మార్చికి వెళ్లినవారికి శ్రేణి లభింపవచ్చు. 55 మార్చికంటె 55 సెప్టెంబరు అనుకూల్యము తక్కువ. 55 అక్టోబరులో వెళ్లువారికి చాల అనుకూలముగ నుండును. 56 మార్చి విద్యార్థులకంత మంచిదిగాదు: శ్రమకు తగిన ఫలితం లభింపదు. ఉద్యోగులకు మొదటినెల చాల మంచిది. లేనివారికి దొరకుట, ఉన్నవారికి స్థిరమగుట స్థిరమైనవారికి వేతనాభివృద్ధి యగుట గలుగును. వారికి 55 ఏప్రిల్ చాల మంచిది. కాని మేనుండి అక్టోబరువరకును జాగరూకతతో మెలగవలెను లీలాపనిందలు వచ్చును. పై ఉద్యోగులకు అహంకారము గలుగకుండ సంచరింపదగిన సమయము.

మీనము. (పూర్వాభాద్ర 4 పా. ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి)

ఈ రాశివారికి 2, 3 సంవత్సరములనుండి పడుచున్న బాధలు ఈ సంవత్సరంలో విముక్తములగును. నవంబరు 12 అష్టమ శని వదలిపోవును శుభఫలములు అటనుండి బాగుగ నుండును. వివాహాది శుభకార్యములు కుటుంబములో జరుగుట గలుగును. వ్యవసాయదార్లకు అక్టోబరులోపల పండు పంటలు బాగుగ ఫలించును. 56 మార్చి 14 నుండి ఏప్రిల్ 15 వరకు రోజులు బాగుగ నున్నవి. వ్యాపారులకు అక్టోబరు 1 నుండి నవంబరు 12 వరకు వ్యాపారం మందముగనున్నను, సగటున లాభములు బాగుగ నుండును. వీరికి నూతనగ్రహం ప్లూటో ఒకటిమాత్రమే అనుకూలముగ నున్నది ఉద్యోగులకు మధ్యకాలము అక్టోబరునుండి నవంబరు 12 వరకు గాక తక్కిన సంవత్సరమంతయు బాగుగనే యుండును. ఎట్లయినను ఈరాశివారికి సగటున ఈ సంవత్సరము సాధారణమైనది. పెద్ద విశేషములు లేవు. సంవత్సరాంతమున తుది మాసములో వివాహాది శుభకార్యములు జరుగవచ్చును. గత సంవత్సరంకంటె ఈ సంవత్సరము చాల మంచిది.

సుడివలన శుభాశుభము.

స్త్రీకి పిరుదుమీద సుడియుండిన పరగృహములో చాకిరి చేయును. కంఠమునందు సుడియుండిన సంతానము లేదు. ముఖమునందు సుడియుండిన విధవ యగును. గడ్డమునందును, మీసమునందును, భుజములయందును, చెవులయందును వెంట్రుకలు లేకుండిన స్త్రీ భోగభాగిని యగును.

	నెల	దినం		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ
రాహు	32	12	రా	4-25-48	గురు	3-25-12	శని	5-12-27	బుధ	4-10-3	కేతు	0-22-3	శుక్ర	6-0-0	సూ	0-16-12	చం	1-15-0	కుజ	0-22-3
గురు	28	24	గురు	4-9-36	శని	4-16-48	బుధ	4-25-21	కేతు	1-28-33	శుక్ర	2-3-0	సూ	1-24-0	చం	0-27-0	కుజ	1-1-50	రా	1-26-42
శని	34	6	శని	5-8-54	బుధ	4-2-14	కేతు	1-29-51	శుక్ర	5-8-0	సూ	0-18-54	చం	3-0-0	కుజ	0-18-54	రా	2-21-0	గురు	1-20-21
బుధుడు	30	18	బుధ	4-17-42	కేతు	1-20-24	శుక్ర	5-21-0	సూ	1-15-54	చం	1-1-30	కుజ	2-3-0	రా	1-18-36	గురు	2-12-0	శని	1-29-51
కేతు	13	18	కేతు	1-26-42	శుక్ర	4-24-0	సూ	1-21-18	చం	2-16-30	కుజ	0-22-3	రా	5-12-0	గురు	1-13-12	శని	2-25-30	బుధ	1-23-33
శుక్ర	36	0	శుక్ర	5-12-0	సూ	1-13-12	చం	2-25-30	కుజ	1-23-33	రా	1-26-42	గురు	4-24-0	శని	1-21-18	బుధ	2-16-20	కేతు	0-22-3
సూర్య	10	24	సూ	1-18-36	చం	2-12-0	కుజ	1-29-51	రా	4-17-42	గురు	1-20-24	శని	5-21-0	బుధ	1-15-54	కేతు	1-1-30	శుక్ర	2-3-0
చంద్ర	18	0	చం	2-21-0	కుజ	1-20-24	రా	5-3-54	గురు	4-2-24	శని	1-29-51	బుధ	5-3-0	కేతు	0-18-54	శుక్ర	3-0-0	సూ	0-18-54
కుజ	13	18	కుజ	1-26-42	రా	4-9-36	గురు	4-16-48	శని	4-25-21	బుధ	1-23-33	కేతు	2-3-0	శుక్ర	1-24-0	సూ	0-27-0	చం	1-1-30
మొ॥ సం॥	18	0 0		32-12-0		28-24-0		34-6-0		30-1[illegible]-0		12-18-0		36-0-0		10-24-0		18-0-0		12-18-0

పునర్వసు, విశాఖ, పూర్వాభాద్ర— గురు దశ సం॥ 16 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు	వివరము		గురుడు		శని		బుధుడు		కేతు		శుక్రుడు		సూర్యుడు		చంద్రుడు		కుజుడు		రాహు	
	నెల	దినం		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ
గురు	25	18	గురు	3-12-24	శని	4-24-24	బుధ	3-25-36	కేతు	0-19-36	శుక్ర	5-10-0	సూ	0-14-24	చం	1-10-0	కుజ	0-19-36	రా	4-9-15
శని	30	12	శని	4-1-36	బుధ	4-9-12	కేతు	1-17-36	శుక్ర	1-26-0	సూ	1-18-0	చం	0-24-0	కుజ	0-28-0	రా	1-10-24	గురు	3-25-42
బుధ	27	6	బుధ	3-18-4	కేతు	1-23-12	శుక్ర	4-16-0	సూ	0-16-48	చం	2-20-0	కుజ	0-16-48	రా	2-12-0	గురు	1-14-4	శని	4-16-28
కేతు	11	6	కేతు	1-14-48	శుక్ర	5-2-0	సూ	1-10-4	చం	0-28-0	కుజ	1-26-0	రా	1-13-12	గురు	2-4-0	శని	1-23-12	బుధ	4-2-34
శుక్ర	32	0	శుక్ర	4-8-0	సూ	1-15-36	చం	2-8-0	కుజ	0-19-36	రా	4-24-0	గురు	1-8-24	శని	2-16-0	బుధ	1-17-33	కేతు	1-20-24
సూర్య	9	18	సూ	1-8-24	చం	2-16-0	కుజ	1-17-36	రా	1-20-24	గురు	4-8-0	శని	1-15-36	బుధ	2-8-0	కేతు	0-19-36	శుక్ర	4-21-0
చంద్ర	16	0	చం	2-4-0	కుజ	1-23-12	రా	4-2-24	గురు	1-14-48	శని	5-2-0	బుధ	1-10-9	కేతు	0-28-0	శుక్ర	1-26-0	సూ	1-13-12
కుజ	11	6	కుజ	1-14-4	రా	4-16-48	గురు	3-18-48	శని	1-23-12	బుధ	4-16-0	కేతు	0-16-18	శుక్ర	0-20-0	సూ	0-16-48	చం	2-12-0
రాహు	28	24	రా	3-25-12	గురు	4-1-36	శని	4-9-12	బుధ	1-17-36	కేతు	1-26-0	శుక్ర	1-18-0	సూ	0-24-0	చం	0-28-0	కుజ	1-20-24
మొ॥ సం॥	16	0 0		25-18-0		30-12-0		27-6-0		11-6-0		32-0-0		9-18-0		16-0-0		11-6-0		2[illegible]-21-0

పుష్యమి, అనూరాధ, ఉత్తరాభాద్ర—శని దశ సం॥ 19 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు	వివరము		శని		బుధుడు		కేతు		శుక్రుడు		సూర్యుడు		చంద్రుడు		కుజుడు		రాహు		గురుడు	
	నెల	దినం		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ		నెల ది ఘ
శని	36	3	శని	5-21-28½	బుధ	4-17-16½	కేతు	0-23-16½	శుక్ర	6-10-0	సూ	0-17-6	చం	1-17-30	కుజ	0-23-16½	రా	5-3-14	గురు	4-1-36
బుధుడు	32	9	బుధ	5-3-28½	కేతు	1-26-31½	శుక్ర	2-6-30	సూ	1-27-0	చం	0-28-30	కుజ	1-3-15	రా	1-29-51	గురు	4-16-48	శని	4-24-24
కేతు	13	9	కేతు	2-3-10½	శుక్ర	5-11-30	సూ	0-19-57	చం	3-5-0	కుజ	0-19-57	రా	2-26-30	గురు	1-23-12	శని	5-12-27	బుధ	4-9-12
శుక్ర	38	0	శుక్ర	6-0-30	సూ	1-18-27	చం	1-3-15	కుజ	2-6-30	రా	1-21-18	గురు	2-16-0	శని	2-3-10½	బుధ	4-25-21	కేతు	1-23-12
సూర్య	11	12	సూ	1-24-9	చం	2-20-45	కుజ	0-23-16	రా	5-21-0	గురు	1-15-36	శని	3-0-15	బుధ	1-23-31½	కేతు	1-29-51	శుక్ర	5-2-0
చంద్ర	19	0	చం	3-0-15	కుజ	1-2[illegible]-31½	రా	1-29-51	గురు	5-2-0	శని	1-24-9	బుధ	2-20-45	కేతు	0-23-1[illegible]½	శుక్ర	5-21-0	సూ	1-15-36
కుజ	13	9	కుజ	2-3-10½	రా	4-25-21	గురు	1-23-12	శని	6-0-20	బుధ	1-18-27	కేతు	1-3-15	శుక్ర	2-6-30	సూ	1-21-16	చం	2-15-0
రాహు	34	6	రా	5-12-27	గురు	4-9-12	శని	2-3-10½	బుధ	5-11-30	కేతు	0-19-57	శుక్ర	3-5-0	సూ	0-19-57	చం	2-25-30	కుజ	1-23-12
గురు	30	12	గురు	4-24-24	శని	5-3-25½	బుధ	1-26-31½	కేతు	2-6-30	శుక్ర	1-27-0	సూ	0-28-30	చం	1-2-16	కుజ	1-29-51	రా	4-16-48
మొ॥ సం॥	19	0 0		36-3-0		32-9-0		13-9-0		38-0-0		11-12-0		19-0-0		13-9-0		34-6-0		30-12-0

ఆశ్రేష, జ్యేష్ఠ, రేవతి — బుధ దశ సం॥ 17 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు వివరము	నెల	దినం	బుధునకు	కేతు	శుక్రునకు	సూర్యునకు	చంద్రునకు	కుజునకు	రాహు	గురు	శని
			నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ
బుధ	28	27	బుధ 4-2-49½	కేతు 0-20-49½	శుక్ర 5-20-0	సూ 0-15-18	చం 1-12-30	కుజ 0-20-49½	రా 4-17-42	గురు 3-18-48	శని 5-3-2[illegible]
కేతు	11	27	కేతు 1-20-34½	శుక్ర 1-29-30	సూ 1-21-0	చం 0-25-30	కుజ 0-29-45	రా 1-23-33	గురు 4-2-24	శని 4-9-12	బుధ 4-17-16½
శుక్ర	34	0	శుక్ర 4-24-30	సూ 0-17-51	చం 2-25-0	కుజ 0-17-51	రా 2-16-30	గురు 1-17-36	శని 4-25-21	బుధ 3-25-36	కేతు 1-26-31½
సూర్య	10	6	సూ 1-13-21	చం 0-29-45	కుజ 1-29-30	రా 1-15-54	గురు 2-8-0	శని 1-26-31½	బుధ 4-10-3	కేతు 1-17-36	శుక్ర 5-11-30
చంద్ర	17	0	చం 2-12-15	కుజ 0-20-49½	రా 5-3-0	గురు 1-10-48	శని 2-20-15	బుధ 1-20-34½	కేతు 1-23-33	శుక్ర 4-16-0	సూ 1-18-27
కుజ	11	27	కుజ 1-20-34½	రా 1-23-33	గురు 4-16-0	శని 1-18-27	బుధ 2-12-15	కేతు 0-20-49½	శుక్ర 5-3-0	సూ 1-10-48	చం 2-20-15
రాహు	30	18	రా 4-10-3	గురు 1-17-36	శని 5-11-30	బుధ 1-13-21	కేతు 0-29-45	శుక్ర 1-29-30	సూ 1-15-54	చం 2-8-0	కుజ 1-26-31½
గురు	27	6	గురు 3-25-36	శని 1-26-31½	బుధ 4-24-30	కేతు 0-17-51	శుక్ర 2-25-0	సూ 0-17-51	చం 2-16-30	కుజ 1-17-36	రా 4-25-21
శని	32	9	శని 4-17-16½	బుధ 1-20-34½	కేతు 1-29-30	శుక్ర 1-21-0	సూ 0-25-30	చం 0-29-45	కుజ 1-23-33	రా 4-2-24	గురు 4-9-12
మొ॥ సం॥	17	0 0	28-27 0	11-27-0	34-0-0	10-6-0	17-0-0	11-27-0	30-18-0	27-6-0	32-9-0

అశ్విని, మఖ, మూల — కేతు దశ సం॥ 7 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు వివరము	నెల	దినం	కేతు	శుక్రునకు	సూర్యునకు	చంద్రునకు	కుజునకు	రాహువు	గురునకు	శని	బుధునకు
			నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ
కేతు	4	27	కేతు 0-8-34½	శుక్ర 2-10-0	సూ 0-6-18	చం 0-17-30	కుజ 0-8-34½	రా 1-26-42	గురు 1-14-48	శని 2-3-10½	బు 1-20-34½
శుక్ర	14	0	శుక్ర 0-24-30	సూ 0-21-0	చం 0-10-30	కుజ 0-12-15	రా 0-22-3	గురు 1-20-24	శని 1-23-12	బుధ 1-23-31½	కేతు 0-20-49½
సూర్య	4	6	సూ 0-7-21	చం 1-5-0	కుజ 0-7-21	రా 1-1-30	గురు 0-19-36	శని 1-29-51	బుధ 1-17-36	కేతు 0-23-16½	శుక్ర 1-29-30
చంద్ర	7	0	చం 0-12-15	కుజ 0-24-30	రా 0-18-54	గురు 0-28-0	శని 0-23-16½	బుధ 1-23-33	కేతు 0-19-36	శుక్ర 2-6-30	సూ 0-17-51
కుజ	4	27	కుజ 0-8-34½	రా 2-3-0	గురు 0-16-48	శని 1-3-15	బుధ 0-20-48½	కేతు 0-22-0	శుక్ర 1-26-0	సూ 0-19-57	చం 0-29-45
రాహు	12	18	రా 0-22-3	గురు 1-26-0	శని 0-19-57	బుధ 0-29-45	కేతు 0-8-34½	శుక్ర 2-3-4	సూ 0-16-48	చం 1-3-15	కుజ 0-20-49½
గురు	11	6	గురు 0-19-36	శని 2-6-30	బుధ 0-17-51	కేతు 0-12-15	శుక్ర 0-24-30	సూ 0-18-53	చం 0-28-0	కుజ 0-23-16½	రా 1-23-33
శని	13	9	శని 0-23-16½	బుధ 1-29-30	కేతు 0-7-21	శుక్ర 1-5-0	సూ 0-7-21	చం 1-1-30	కుజ 0-19-36	రా 1-29-51	గురు 1-17-36
బుధ	11	27	బుధ 0-20-49½	కేతు 0-24-30	శుక్ర 0-21-0	సూ 0-10-30	చం 0-12-15	కుజ 0-22-3	రా 1-20-24	గురు 1-23-12	శని 1-26-31½
మొ॥ సం॥	7	0 0	4-27-0	14 0-0	4-6-0	7-0-0	4-27-0	12-18-0	11-6-0	13-9-0	11 27 0

భరణి, పుబ్బ, పూర్వాషాఢ — శుక్ర దశ సం॥ 20 భుక్తులు-అంతరములు

భుక్తులు వివరము	నెల	దినం	శుక్రునకు	సూర్యునకు	చంద్రునకు	కుజునకు	రాహు	గురునకు	శని	బుధునకు	కేతు
			నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ	నెల ది ఘ
శుక్ర	40	0	శుక్ర 6-20-0	సూ 0-18 0	చం 1-20-0	కుజ 0-24-30	రా 5-12-0	గురు 4-8-0	శని 6-0-30	బుధ 4-24-30	కేతు 0-24-30
సూర్య	12	0	సూ 2-0-0	చం 1-0-0	కుజ 1-5-0	రా 2-3-0	గురు 4-24-0	శని 5-2-0	బుధ 5-11-30	కేతు 1-29-30	శుక్ర 2-10-0
చంద్రుడు	20	0	చం 3-10 0	కుజ 0 21-0	రా 3-0-0	గురు 1-26-0	శని 5-21-0	బుధ 4-16-0	కేతు 2-6-30	శుక్ర 5-20-0	సూ 0-21-0
కుజుడు	14	0	కుజ 2-10-0	రా 1-24-0	గురు 2-20 0	శని 2-6-30	బుధ 5-3-0	కేతు 1-26-0	శుక్ర 6-10-0	సూ 1-21-0	చం 1-5-0
రాహు	36	0	రా 6-0 0	గురు 1-18-0	శని 3-5-0	బుధ 1-29-30	కేతు 2-3-0	శుక్ర 5-10-0	సూ 1-27-0	చం 2-25-0	కుజ 0-24-30
గురు	32	0	గురు 5-10-0	శని 1-27.0	బుధ 2-25-0	కేతు 0-24-30	శుక్ర 6-0-0	సూ 1-18-0	చం 3-5-0	కుజ 1-29-30	రా 2-3-0
శని	38	0	శని 6-10-0	బుధ 1 21-0	కేతు 1-5-0	శుక్ర 2-10-0	సూ 1-24-0	చం 2-20-0	కుజ 2-6-30	రా 5-3-0	గురు 1-26-0
బుధుడు	34	0	బుధ 5-20-0	కేతు 0-21-0	శుక్ర 3-10-0	సూ 0-21-0	చం 3-0-0	కుజ 1-26-0	రా 5-21-0	గురు 4-16-0	శని 2-6-30
[illegible]	[illegible]	0	కేతు [illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]